

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Rigorózní práce

Historie

Lukáš Pátý

**Strakonická jednota.
Protivníci Jiřího z Poděbrad v souboji o moc v Českém království
(1449–1452)**

The Strakonice league. Rivals of George of Poděbrady in the struggle over power in the Kingdom of Bohemia (1449–1452)

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za ochotné a podnětné konzultace k práci. Dále děkuji Mgr. Janě Fantysové Matějkové, Ph.D., za užitečné rady a připomínky k diplomové práci, která byla základem pro práci rigorózní. Děkuji též rodičům za všechnu podporu během studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Zvoli dne 21. ledna 2015

Lukáš Pátý

Abstrakt:

Předkládaná rigorózní práce se zabývá strakonickou jednotou, spolkem převážně katolických stavů z roku 1449. Pokouší se k tématu přistoupit jinak, než jak to činila starší literatura, která se strakonické jednotě nevěnovala speciálně, ale pojednávala o ní většinou pouze v rámci líčení českých vojensko-politických dějin. Rigorózní práce se snaží pomocí rozboru korespondence pánů z Rožmberka a dalších pramenů přinést o strakonické jednotě nové poznatky. Pokud jde o samotný průběh jejího vojenského a diplomatického zápasu s jednotou Jiřího z Poděbrad, je kladen důraz na vybrané, méně známé aspekty, včetně pokusů strakonické jednoty o spolupráci s vedlejšími zeměmi České koruny. V samostatném oddíle je zpracován vztah jednoty k zahraničním zemím, kde jednota hledala spojence. Poslední část práce tvoří prosopograficky zaměřený výzkum členů jednoty. Na základě shromážděných údajů o jednotlivých osobnostech, popřípadě městech, která vstoupila do jednoty, je zkoumána jejich politická dráha, motivace přistoupení k jednotě, majetkové poměry a vztahy mezi členy navzájem. Vše vypovídá o míře síly a soudržnosti strakonické jednoty a může přispět k poznání příčin nevalného úspěchu jednoty v souboji s poděbradskou stranou. Práci doplňuje katalog s údaji o jednotlivých členech a tabulky a mapy jejich nemovitého majetku.

Klíčová slova:

Šlechta, panská jednota, stavovství, 1449, Oldřich II. z Rožmberka, Jiří z Poděbrad, záští, interregnum, prosopografie.

Abstract:

This thesis concerns the Strakonice league, an association of largely Catholic estates of 1449. It tries to conceive the topic in another way, than the older literature did, which did not pay attention to the Strakonice league not specially, but dealt with it mostly in the frame of the description of Bohemian political and military history. The thesis tries to bring new pieces of knowledge of the Strakonice league by means of analyse of correspondence of the lords of Rosenberg (Rožmberk) and of another sources. Concerning the course of the military and diplomatic struggle with the Poděbrady league itself, the emphasis is put on selected, less known aspects. League's attempts to cooperate with the lands adjoining the Czech crown are included, too. The relation of the Strakonice league to foreign countries, where the league was looking for allies, is elaborated in the next section. The last part of the thesis is a prosopographical research of the league members. This section is based on collecting of data about individual persons or towns that entered the Strakonice league. The members' political career, motivation for their entrance into the league, possession and their relations to each other are studied. All this gives evidence about the rate of force and compactness of the league and it can contribute to get knowledge about reasons for the league's failure in the struggle with the party of George of Poděbrady. The thesis is completed with a catalogue of league members and with tables and maps of their feudal possession.

Keywords:

Nobility, league of lords, estates, 1449, Ulrich II of Rožmberk, George of Poděbrady, feud, interregnum, prosopography.

Obsah

Úvod	13
I. Strakonická jednota v pramenech a v historiografii	16
II. Vznik strakonické jednoty v dějinném kontextu	24
II.1. Fenomén tzv. panských jednot	24
II.2. Politický vývoj v Českém království do vzniku strakonické jednoty (1449)	28
II.3. Program strakonické jednoty	36
III. Mocenský zápas strakonické jednoty s poděbradskou jednotou na teritoriu českých zemí	49
III.1. Chronologie bouřlivých let 1449–1452	49
III.2. Spory o zemské úřady jako součást nepřátelství mezi strakonickou a poděbradskou jednotou	57
III.3. Vnitřní organizace strakonické jednoty a její fungování v praxi	69
III.4. Získávání nových členů z řad poděbradských straníků i nerozhodnutých neutrálu	79
III.5. Strakonická jednota v celku zemí Koruny české	88
IV. Hledání spojenců za hranicemi českého soustátí	106
IV.1. Římský král Fridrich III. a rakouské země	106
IV.2. Saští Wettinové	127
IV.3. Bavorští Wittelsbachové	138
IV.4. Franky, Norimberk, Hohenzollernové	145
IV.5. Ostatní země	149
IV.6. Strakonická jednota v souřadnicích středoevropské politiky	151
IV.7. Vztahy s římskou kurií a církevními představiteli	166

V. Členové strakonické jednoty	174
V.1. Rody zúčastněné ve strakonické jednotě	176
V.2. Působení členů jednoty do roku 1448	180
V.3. Nemovitý majetek členů jednoty	189
V.4. Stav panství, stavební činnost, finance a dluhy	202
V.5. Vztahy mezi členy strakonické jednoty	218
V.6. Vztahy se členy poděbradské jednoty	231
V.7. Činnost členů ve strakonické jednotě. Zájmy a potřeby jednotlivých členů	242
V.8. Výsledky činnosti strakonické jednoty a další kariéry členů	249
VI. Možné příčiny neúspěchu strakonické jednoty	258
Závěr	263
Seznam pramenů a literatury	268
Příloha č. 1: Katalog členů strakonické jednoty	286
Příloha č. 2: Tabulky majetku členů strakonické jednoty	360
Příloha č. 3: Mapy	371

Seznam zkratek

AČ	Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské
an.	a následující (strany)
ANM	Archiv Národního muzea v Praze
b. d., b. m.	bez data vydání, bez místa vydání
c. d.	citované dílo
ČČH	Český časopis historický
ČD III/1 – III/4	Rudolf Urbánek, České dějiny III/1 – III/4. Věk poděbradský
ed(d)., hrsg.	vydal(i)
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
FHB	Folia historica bohemica
FRA	Fontes rerum austriacarum. 2. Abteilung – Diplomataria et acta
HÚ AV Praha	Historický ústav Akademie věd ČR v Praze
JSH	Jihočeský sborník historický
KPVHAS	Katedra pomocných věd historických a archivního studia
l. c.	locus citatus, citované místo
LL	Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418-1462
MHB	Mediaevalia historica bohemica
MZD Brno I	Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348-1466). Brüner Cuda I
MZD Olomouc I	Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348-1466). Olmützer Cuda I
MZK	Minulostí západočeského kraje
NA Praha	Národní archiv Praha
OSN	Ottův slovník naučný
PedF UK	Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
RD	Rožmberské dluhopisy z let 1457-1481 (ed. J. Pelikán)
red(d).	redigoval(i)
reg(g).	regist(y)
RTT	Reliquiae tabularum terrae – Pozůstatky desk zemských (ed. J. Emler)
SČPL	Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526

SLČ	Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic
SOA Třeboň	Státní oblastní archiv Třeboň
TA	Táborský archiv (periodikum)
ÚČD	Ústav českých dějin
ZR	Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480 (ed. A. Sedláček)
ZVGAS	Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens

Úvod

Události spojené s politickým vzestupem Jiřího z Poděbrad jsou v českých dějinách reflektovány většinou z pozice budoucího „husitského krále“, proto jsem se pokusil hlouběji prozkoumat jeho katolické opozičníky, kteří se v únoru roku 1449 sdružili do tzv. jednoty strakonické. Jde o jednu z českých pozdně středověkých „panských jednot“, jejichž vytváření souvisí s nebývalým vzestupem samostatné politické aktivity šlechty a je součástí procesů vedoucích ke vzniku stavovské monarchie.

Strakonickou jednotou jsem se soustavně zabýval po většinu doby svých studií. Tématu jsem věnoval již svou práci proseminární, seminární (ta byla speciálně zaměřena na majetkové poměry jednotníků) a diplomovou. Protože však téma nabízí stále dostatek nové látky ke zkoumání, rozhodl jsem se v něm pokračovat i v práci rigorózní, která je podstatně rozšířenou a přepracovanou verzí diplomové práce.

Jak jsem naznačil, dění v Čechách okolo poloviny 15. století bylo již mnohokrát popsáno v literatuře, avšak často jde o díla starší a strakonická jednota v nich není hlavním tématem. Bývá zpravidla pojednána buď pouze jako epizoda v běhu českých vojensko-politických dějin nastupující „poděbradské“ doby, nebo se jí dotýkají práce o jednotlivých aristokratech a šlechtických rodech. Strakonická jednota jako taková si však v historickém bádání samostatnou pozornost nevysloužila, přestože se k její činnosti zachoval na poměry pozdního středověku relativně bohatý, souvislý a většinou dobře přístupný pramenný materiál. Dochované prameny, především rožmberské provenience, často dovolují nahlédnout až do drobných detailů a vztahů ve fungování strakonické jednoty, a ačkoli byly již mnohokrát badatelsky zkoumány, přesto v mnohých ohledech stále nabízejí řadu ještě ne plně „vytěžených“ informací.

Téma strakonické jednoty má ovšem význam nejen z hlediska politických dějin nastupující „poděbradské doby“, ale souvisí i s různými aspekty sociálních vztahů v české pozdně středověké společnosti, především pokud jde o šlechtu, která tvořila hlavní složku strakonické jednoty. Přestože hlavní pozornost je zde upřena na politické dění, alespoň okrajově se práce dotýká např. otázek komunikace ve stavovské společnosti, soužití dvou náboženských konfesí a jeho dopadu na praktický politický život a v neposlední řadě otázek souvisejících s majetkem šlechty.

Vlastní práce sestává ze čtyř obsáhlých oddílů či kapitol. V první z nich ve stručném nástinu zařazuji strakonickou jednotu jak do kontextu jiných stavovských jednot a spolků, tak

do kontextu předcházejícího politického vývoje v českých zemích v období interregna. Přibližuji i bezprostřední okolnosti a příčiny vzniku strakonické jednoty a pokouším se o základní rozbor jejího programu a cílů.

Následující kapitola líčí v pěti podkapitolách vlastní průběh diplomatického i vojenského zápasu strakonické jednoty s poděbradským táborem na území českých zemí od vzniku jednoty až do plného uznání zemského správcovství Jiřího z Poděbrad roku 1452, ovšem s největším důrazem na klíčové období let 1449-1450. Na dění v tomto úzce vymezeném období nahlížím z několika vybraných, méně prozkoumaných úhlů pohledu. Zejména se zaměřuji na prvek souboje o vysoké úřady mezi některými členy obou stran, na mechanismus vnitřního fungování strakonické jednoty podle jejího ustavujícího zápisu i v praxi, na postupy používané při získávání nových členů a na vazby strakonické jednoty ke stavům ostatních zemí Koruny české.

Události v českých zemích nelze vykládat izolovaně bez zřetele k dění v zahraničí, s nímž strakonická jednota intenzivně komunikovala a kde hledala své spojence. Rozplétání těchto vztahů je věnován třetí z hlavních oddílů práce. Cílem je alespoň v badatelských možnostech této práce zjistit, jaké možnosti spojenectví se pro jednotu skýtaly v zahraničí, jak byly využity a jakými mechanismy vůbec fungovala komunikace jednoty se všemi těmito regiony. Na základě toho se pokusíme vykreslit pomyslný obrázek pozice strakonické jednoty v souřadnicích středoevropské politiky.

Čtvrtá z hlavních kapitol se ve svém chronologickém záběru již opět odpoutává od mantinelů období let 1449-1452. Předmětem zájmu zde jsou samotní členové strakonické jednoty. Pomocí prosopografických metod (zodpovídáním přesně vymezených otázek vztahujících se k osobnosti každého člena) byly vytvořeny strukturované biogramy, připojené v příloze ve formě katalogu členů. Zkoumány byly například sociální a majetkové poměry členů, jejich působení ve veřejném životě „před a po“ strakonické jednotě, jejich pozice v jednotě a vzájemné vztahy mezi členy. Vlastní text kapitoly staví na tomto faktografickém materiálu. Snaží se fakta utřídit, zpracovat a vyvodit závěry, které by mohly přispět k poznání toho, do jaké míry byla či nebyla strakonická jednota silná a jednodušší.

Práce se ve výsledku pokouší se dobrat k co nejpřesnějšímu – vždy ale nutně jen částečnému – poznání pravděpodobných příčin toho, proč strakonická jednota v zápase s poděbradskou stranou ve svých hlavních cílech neuspěla. Samostatné krátké závěrečné zamyšlení nad těmito příčinami volně propojuje roztržštěná zjištění z předchozích kapitol a zvažuje jednotlivé faktory. Ale i dílčí poznatky jednotlivých kapitol mohou, myslím, mít svůj význam samy o sobě.

Přílohu práce tvoří zmíněný katalog členů. Další dvě přílohy se týkají majetkových poměrů jednotníků: mapy a tabulky držav členů jednoty přehledněji znázorňují majetkovou situaci jednotníků a jejich teritoriální pozice v zemi.

Rigorózní práce nabyla většího rozsahu i proto, že obsahuje celý, nezkrácený text práce diplomové, ovšem kompletně přepracovaný. Tento postup byl zvolen i s ohledem na praktickou výhodu toho, že diplomová práce takto bude bezesbytku antikvována. Oproti diplomové práci nově přibyla podkapitola o sporech o nejvyšší úřady mezi členy obou soupeřících táborů; zcela nová je i podkapitola o materiálním stavu panství členů, jejich stavební činnosti a finanční situaci. Do samostatné podkapitoly byl zpracován vztah strakonické jednoty k teritoriu Frank, hlavně ale byl zásadně prohlouben celkový rozbor zahraniční politiky strakonické jednoty. Rozšířena a systematictěji zpracována byla rovněž podkapitola věnovaná programu jednoty a novou tvář získala i úvodní kapitola o historiografii. Spíše formálního rázu je zařazení bodů 4 a 5 (náboženská orientace, majetek) do katalogu členů v příloze, neboť tyto údaje byly shromážděny již při tvorbě diplomové práce. Vedle toho byla do katalogu doplněna a do „těla“ práce zapracována celá řada drobných faktografických poznatků, tak, jak byly průběžně zjišťovány při archivním studiu v Třeboni a z dalších zdrojů. Zpřesněno bylo i vymezení okruhu členů a stoupenců jednoty, mezi něž jsem nově zařadil vladyku Jana z Hrádku. Věcnými a stylistickými úpravami ovšem prošel celý text práce. Avšak ani tentokrát nebylo možné téma strakonické jednoty zcela vyčerpat – a ostatně to nebylo ani naším cílem.

I. Strakonická jednota v pramenech a v historiografii

Hlavními prameny jsou jednak dobová korespondence, jednak různé typy listin včetně zápisů ze sněmů, ubrmanských výroků, glejtů atd. Ve značném rozsahu jsou prameny edičně zpřístupněny. Nemalou výhodou při práci představuje, že velká část pramenů ke strakonické jednotě je vydána pohromadě ve čtyřsvazkovém *Listáři a listinári Oldřicha z Rožmberka*,¹ který obsahuje až na malé výjimky veškerou Oldřichovu dochovanou korespondenci a listiny. Další základní edici představuje rozsáhlý *Archiv český*,² obsahující česky psané prameny nejrůznějších typů. Německy psané písemnosti jsou zpřístupněny ve svazcích edice *Fontes rerum austriacarum*.³ Z novějších edic uveďme především registový *Soupis česky psaných listů a listin*.⁴ Dochované *Pozůstatky desk zemských* vydal alespoň zčásti J. Emler; úplněji dochované, ale rovněž jen zčásti vydané jsou desky dvorské.⁵ Konečně hlavně jako pramen pro poznání majetkových poměrů, zástav královského majetku a jejich potvrzování slouží Sedláčkova rekonstrukce královských register.⁶

Archivní prameny najdeme především ve Státním oblastním archivu Třeboň – zejména sbírky *Historica* a *Cizí rody*, z nichž vychází ve velké míře i *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka* a částečně i další jmenované edice. Dnes jsou obě sbírky z většiny i digitálně zpřístupněny na webu. V pražském Národním archivu se nacházejí desky zemské a desky dvorské. První jsou dochované až od 16. století, i tak v nich lze občas nalézt alespoň při pozdějších vkladech záchytnou informaci při bádání o rozsahu panství, příslušejících k hradům. Dále jsem procházel dvě sbírky opisů listin a listů: sbírku přepisů Národního archivu a diplomatář Archivu Národního muzea.

Největší část informací o činnosti strakonické jednoty i o jejích jednotlivých členech čerpáme z korespondence aktérů tehdejšího dění. Nejedná se ještě o novověké osobní dopisy,

¹ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418-1462* I-IV. Edd. Blažena RYNEŠOVÁ (sv. I-III) a B. RYNEŠOVÁ – J. PELIKÁN (sv. IV), Praha 1929-1954 (dále LL).

² *Archiv český* čili Staré písemné památky české i moravské I-XL. Edd. František PALACKÝ, Josef KALOUSEK, Gustav FRIEDRICH a kol., Praha 1840-2004 (dále AČ).

³ Zvláště *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer in Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471)*. Hrsg. von Franz PALACKÝ, Wien 1860 (=Fontes rerum austriacarum II/20, dále FRA II/20); *Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440 - 1471)*. Hrsg. von Adolph BACHMANN, Wien 1879 (=Fontes rerum austriacarum II/42, dále FRA II/42), s. 71-72, č. 44.

⁴ *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 1/1-1/2*. Edd. František BENEŠ, Karel BERÁNEK a kol., Praha 1974 (dále SČPL).

⁵ *Reliquiae tabularum terrae – Pozůstatky desk zemských* I-II. Ed. Josef EMLER, Pragae 1870-1872 (dále RTT); *Desky dvorské Království českého*. Díl VIII: Druhá kniha půhonná z let 1407-1530. Ed. Gustav FRIEDRICH, Praha 1944; AČ XXXVI-XXXVII.

⁶ *Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480*. Ed. August SEDLÁČEK, Praha 1914 (dále ZR).

spíše jde o uzavřené poselací listy, kterými spolu komunikovali šlechtici a další osoby a instituce při vyřizování různých politických, hospodářských aj. záležitostí; tento obsah se ale, pokud se jednalo o vzájemné přátele, mísil i s osobnějšími věcmi.

Nejlépe je dochována bohatá korespondence samotné hlavy strakonické jednoty, Oldřicha z Rožmberka. Ani tu dnes nicméně nemáme k dispozici zcela v úplnosti, často se dovídáme o nedochovaných listech až z odkazů v odpovědích na ně. Zatímco listy přijaté jsou dochovány zpravidla v originálu, listy, které Rožmberk odesílal, známe většinou z konceptu.⁷ I listy, ve kterých Olřich není odesilatelem ani adresátem, nezřídka pocházejí z fondů bývalého rožmberského archivu – jde o přepisy listů, které byly z různých důvodů do Krumlova přeposlány. Obsahově jde v korespondenci typicky o posílání zpráv, stížnosti na nepřátele a apologie sebe sama, žádosti o pomoc či prostředkování ve sporech, pozvánky na sjezdy, rady a podobně. Korespondence osob ze zneprátených stran potom nejčastěji obsahuje stížnosti na samotného adresáta, výzvy k urovnání sporu a v krajním případě nakonec opovědi.

Informace v korespondenci pochopitelně mohou být zkreslené či příliš subjektivní, stížnosti na nepřátele přehnané, ale i zdánlivě objektivní zprávy může zkreslit pisatelova neznalost či záměr představit sebe sama v lepším světle a naopak zveličit nebezpečnost nepřátelské strany – zvláště pokud bylo cílem adresáta přesvědčit, aby se zachoval určitým způsobem. Ale ani u důvěrných přátel a spojenců listy nemohly být zcela otevřené a o nejcitlivějších záležitostech hovoří pouze v náznacích. Důvodem byla i obava, že se psaní dostane do nepovolných rukou, což v neklidné době představovalo reálné riziko. Proto se v listech pouze odkazuje ústní zprávu od posla, případně je adresát zván k důvěrné poradě s odesilatelem, jejíž obsah nám uniká.

O výsledcích oficiálních sjezdů a sněmů nás informují pořázené zápisy. O samotném průběhu jednání a postojích jednotlivých účastníků se z nich ale nedozvíme, ten bývá (někdy ovšem tendenčně) vylíčen v korespondenci osobám, které se neúčastnily. Výsledkem sjezdů mohly být i smlouvy – např. o příměří či o spojenectví. Ke sjezdům se vážou též glejty, přičemž glejty i zápisy a smlouvy nesvědčí jenom o samotném konání sjezdu a jeho obsahu, ale pro prosopografické bádání mohou být užitečné i obsažené řady jmen účastníků, respektive příslušníků stran. Tyto informace pak doplňují přiznávací listy jednotlivců ke sjezdovým usnesením. Další typ listin představují např. ubrmanské výpovědi v různých sporech. Vedle toho se setkáme s masou „běžných“ listin o majetkových transakcích apod.

---

⁷ Je tedy otázkou jednak, zda byly tyto listy vůbec přepsány a odeslány, jednak, zda se čistopisy někdy neodchylovaly od konceptu. Častokrát ale máme k dispozici souvislejší řady odeslaných listů a odpovědí na ně, kdy reakce celkem přesně odpovídají na znění listů tak, jak je známe z konceptu.

Relativně méně významné pro téma práce jsou prameny narativní. *Staré letopisy české*⁸ popisují mnohé vojenské, politické i jiné události. Spolehlivost je ovšem problematická, docházelo k nepřesnostem např. při datování, a na škodu je také značná stručnost záznamů. Unikátní (nejen) kronikářská díla vytvořil známý humanista Eneáš Silvius Piccolomini, člen kanceláře císaře Fridricha III. a duchovní. Přináší řadu cenných podrobností, postřehů, charakteristik osobností. Rozhodně ale nejde o díla objektivní. Tendenčnost vykazuje Eneáš jak při hodnocení činů svých a naopak svých odpůrců, tak pokud jde o celkové vyznění děl: v *Historii české*⁹ nemohl zapřít zejména svůj negativní postoj k husitství, byť v dílčích záležitostech dovedl vzácně projevit uznání; *Historie rakouská*¹⁰ zase logicky vyzdvihuje autorova zaměstnavatele císaře a odsuzuje stavovskou opozici.

Celkově lze říci, že o strakonické jednotě jsme na tehdejší dobu velmi zpraveni. Je dochován ustavující zápis a bohatý listový a listinný materiál o její činnosti. Zásadní výhodou pro nás je, že v jejím čele stáli právě Rožmberkové, kteří si mimořádně pečlivě vedli svůj dodnes dochovaný archiv. Na rozdíl od poděbradské jednoty jsme tak více zpraveni o jejím vnitřním fungování, o vztazích mezi členy. Ačkoli i tak v pramenech existuje celá řada mezer, dochovaná pramenná základna poskytuje k bádání značný prostor.

Jak se proměňoval obraz strakonické jednoty a mocenských bojů v letech 1448-1452 od soudobých kronikářských děl až po moderní historickou literaturu? *Staré letopisy české*, ve většině verzí dílo kališnických autorů, se věnují faktografii událostí většinou bez hodnotících stanovisek, bez objasňování podstaty sporu; motivace se vysvětluje jen u některých kroků poděbradské strany.¹¹ Jiný přístup zvolil Eneáš Silvius, který se zaměřil více na rozbor postojů a uvažování protagonistů. Líčí např., že většina Čechů věřila v Menhartovu otravu; poukazuje na některé pokrytecké rysy v jednání Jiřího i jeho příznivců.¹² Z historiografie následujícího století zmiňme katolíka Václava Hájka z Libočan. Ten přidává k faktografii,

---

⁸ *Staré letopisy české od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic*. Dílo Františka Palackého II. Ed. Jaroslav CHARVÁT, Praha 1941 (dále SLČ); *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*. Ed. František ŠIMEK, Praha 1937; *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*. Edd. František ŠIMEK – Miloslav KAŇÁK, Praha 1959.

⁹ *Aeneae Silvii Historia bohemica – Enea Silvio, Historie česká*. Edd. Dana MARTÍNKOVÁ – Alena HADRAVOVÁ – Jiří MATL, Praha 1998.

¹⁰ Použil jsem novodobý německý překlad AENEAS SILVIUS Piccolomini, *Die Geschichte Kaiser Friedrichs III*. I-II. Hrsg. von Theodor ILGEN, Leipzig 1889-1890.

¹¹ SLČ, s. 141-147. Jiříkův útok na Prahu se zdůvodňuje „nátisky“, kterými do té doby trpěli pražští kališníci; důvodem tažení do Saska měla být odvěta za vpád Míšeňských za vlády Václava IV. *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického* (edd. F. ŠIMEK – M. KAŇÁK), s. 209-212, obsahují i nekomentovaný přepis zakládajícího zápisu strakonické jednoty.

¹² *Aeneae Silvii Historia bohemica*, s. 194-197. Ověřitelnost Eneášových bezpochyby zajímavých postřehů je ovšem obtížná.

vycházející zde hlavně z letopisů, různé vlastní více či méně důvěryhodné výklady, zábavné detaily a jen drobné hodnotící poznámky.¹³ Následuje v 17. století Václav Březan. Jeho dílo o rožmberském rodu je fundované, i když ve svém hodnocení i při výběru faktografie byl ovlivněn tím, že psal pro své krumlovské chlebováře. Strakonickou jednotu pojal v tom smyslu, že Jindřich z Rožmberka prostředkoval mezi stranou hradeckou a poděbradskou.¹⁴ Moravský katolický barokní historik Tomáš Pešina z Čechorodu zdůrazňoval zhoubnost bojů mezi oběma jednotami; vinu na jejich vypuknutí připisoval nespravedlivému zajetí Menharta z Hradce.¹⁵ Z odstupu několika staletí se nevyhnul, aspoň pokud jde o strakonickou jednotu, jistému chaosu ve jménech; jím popisované vojenské akce většinou nelze z jiných pramenů potvrdit ani vyvrátit.

Na počátku moderní historiografie stojí dílo F. Palackého, jenž ve svých *Dějínách* nezastřel sympatie pro poděbradskou „národní stranu“.¹⁶ Střízlivěji pojednal události V. V. Tomek.¹⁷ Jako zástupce starší německé historiografie zmiňme A. Bachmanna. Ten na rozdíl od svých českých kolegů poukazyval na to, že i poděbradští jednotníci někdy sledovali více zájem svůj než zájem země.¹⁸ Ani pro strakonickou jednotu ale výslovné pozitivní hodnocení nenacházel. Na Palackého pojetí navázal R. Urbánek. Jeho *Věk poděbradský*, vydaný v rámci Laichterovy edice *České dějiny*, je vůbec nejpodrobnějším vylíčením událostí počínající poděbradské doby, co do faktografické bohatosti zřejmě navždy nepřekonatelný.¹⁹ V Urbánkově pojetí je výrazným rysem Oldřicha z Rožmberka i některých dalších členů jednoty sobeckost, kvůli čemuž byla strakonická jednota nesoudržná; naopak na Jiřím z Poděbrad, který získal podporu „většiny národa“, vyzdvihuje autor zásluhy o celozemské záležitosti. Urbánek se dotknul strakonické jednoty i v některých svých menších dílech.²⁰

Kromě syntéz českých dějin zmiňme ze starší historiografie ještě F. Teplého v souvislosti s pány z Hradce.²¹ Zajímavý, i když dnes už v mnohém překonaný příspěvek o souboji

---

¹³ Václav HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*. Ed. Jan LINKA, Praha 2013. Svěrazně hodnotil např. Bedřicha ze Strážnice, paradoxně nyní člena strakonické jednoty, který byl „starý lotr z Kolína“ (s. 983).

¹⁴ *Rožmberské kroniky: krátký a summovní výtah od Václava Březana*. Ed. Anna KUBÍKOVÁ, České Budějovice 2005, zvl. 47; *Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik*. Hrsg. von Matthäus KLIMESCH, Prag 1897, zvl. s. 120-121. Konečná verze Březanovy *Rožmberské kroniky* se bohužel nedochovala.

¹⁵ Tomáš PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*. Sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbae..., Praeae 1677, zvl. s. 646.

¹⁶ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě* IV/1, Praha 1857.

¹⁷ Wáclav Wladiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy* VI, Praha 1885.

¹⁸ Adolf BACHMANN, *Geschichte Böhmens* II (bis 1526), Gotha 1905, zvl. s. 421.

¹⁹ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny* III/1-III/4. Věk poděbradský, Praha 1915-1962 (dále ČD III/1-III/4).

²⁰ Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*. Praha 1926; Rudolf URBÁNEK, *Konec Ladislava Pohrobka*, Praha 1924.

²¹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce* I/1, Jindřichův Hradec 1927.

vůdčích osobností strakonické a poděbradské jednoty, sepsal J. Salaba.²² Tématu se na více místech dotkl i další z klasiků A. Sedláček, poznamenávající, že strakonická jednota, když nemohla zvítězit nad „většinou národa“, usilovala pak o smíření s poděbradskými.²³

Po Urbánkovi se do zpracování „hlavní linie“ českých dějin tohoto období pouštěli pouze někteří životopisci Jiřího z Poděbrad.²⁴ Z produkce posledních desetiletí zmiňme nejprve důležité husitologické práce F. Šmahela.²⁵ Vybraným aspektům „poděbradské doby“ se věnoval J. Boubín.²⁶ Teprve nedávno se tento úsek dějin dočkal nového syntetického zpracování v Čornejově VI. svazku *Velkých dějin zemí Koruny české*,²⁷ které sice vynechávají řadu jednotlivých podrobností, ale zato oproti starším dílům zpracovávají lépe a přehledněji celý kontext doby ve světle současných výzkumů. O tom, jak se odráželo soupeření obou stran v některých regionech, vypovídají knihy J. Jánského pro západ Čech,²⁸ Z. Berana pro Boleslavsko²⁹ a studie M. Šandery pro východní Čechy³⁰ a J. Dřímala pro Moravu.³¹

Pohled na strakonickou jednotu se proměňoval v ještě jednom rysu. Zatímco v dikci dobových zpráv a nejstarších historiografických děl strakonickou jednotu personifikoval především Oldřich z Hradce a hovořilo se o stranách Jiřího z Poděbrad a Oldřicha z Hradce,³² novější literatura spatřuje hlavního Jiříkova protivníka v Oldřichovi z Rožmberka³³ a vidí zřetelněji souvislost mezi strakonickou jednotou a rožmberskou stranou z předchozích let interregna.³⁴

Současná literatura upřesňuje faktografii vojenských operací obou jednot a pohlíží na ně v nových kontextech, např. pohraničních válek.³⁵ Široký prostor pro interpretaci pramenných

---

²² Josef SALABA, *Jiří z Poděbrad a Oldřich z Rožmberka r. 1450*, in: Zvon. Týdenník beletristický a literární III, 1903, s. 113-117.

²³ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XI*, Praha 1997, s. 132.

²⁴ Např. Otakar ODLOŽILÍK, *The Hussite King. Bohemia in European Affairs 1440-1471*, New Brunswick 1965; Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967.

²⁵ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I-IV*, Praha 1993; TÝŽ, *Husitské Čechy*. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001; TÝŽ, *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2000.

²⁶ Jaroslav BOUBÍN, *Česká „národní“ monarchie*. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad, Praha 1992.

²⁷ Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI*, Praha – Litomyšl 2007.

²⁸ Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice – Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze II (1427-1437), III (1437-1457)*, Domažlice 2002, 2003. Též autorovy práce věnované jednotlivým osobnostem a rodům.

²⁹ Zdeněk BERAN, *Boleslavský landfrýd 1440-1453*. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách, České Budějovice – Hradec Králové 2011.

³⁰ Martin ŠANDERA, *Východočeská šlechta v polipanském bezvládlí, poděbradské a jagellonské éře I*, in: *Východočeské listy historické* 17-18, 2001, s. 89-116.

³¹ Především Jaroslav DŘÍMAL, *Účast moravských královských měst na politickém vývoji v českých zemích za bezvládlí v letech 1446 až 1453*, in: Brno v minulosti a dnes, Brno 1966, s. 75-117.

³² Z pramenů srov. např. manifest Jiřího z Poděbrad v LL IV, s. 185, č. 247. Z kronikářských děl dodržují tuto optiku např. SLČ; T. PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*; V. BŘEZAN, *Rožmberské kroniky*.

³³ Vyhraněně zvl. F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 198-199; srov. také J. SALABA, *Jiří z Poděbrad*.

³⁴ Zdůrazňuje např. J. MACEK, *Jiří z Poděbrad*, s. 74.

³⁵ J. JÁNSKÝ, *Kronika III*.

náznačků a pro tvorbu různých teorií poskytuje otázka, kým jaká strana plánovala obsadit český trůn a zdali už nyní mohl některý z českých šlechticů sám pomýšlet na královskou korunu.³⁶ Každopádně ve shodě se staršími pracemi považuje rovněž současná literatura strakonickou i konkurenční poděbradskou jednotu za uskupení sice navenek konfesně polarizovaná, ale ve skutečnosti založená ryze mocenskopoliticky.³⁷

Nyní k literatuře obecněji o pozdněstředověkém stavovství a zvláště o problematice šlechty. Čistě jako příklad uvedme několik prací o vývoji v zahraničí, který může sloužit částečně pro srovnání. Aktivitu stavů v Rakousku a jejich vystoupení proti panovníku-regentovi v období zcela současném se strakonickou jednotou osvětluje K. Gutkas.³⁸ O vztazích šlechty a zeměpána na příkladu jednoho z bavorských vévodství pojednává K. Kaltwasser.³⁹ Roli stavů při vytváření sjednoceného burgundského státu se věnoval R. Stein.⁴⁰

V českém prostředí pojednali o stavovství v pozdním středověku a vývoji státu ke stavovské monarchii F. Šmahel⁴¹ či J. Pánek.⁴² Úlohu stavů v období bezkráloví ve 40. letech 15. století vyzdvihl J. Válka,⁴³ který se zabýval i státoprávním uspořádáním českého stavovského státu.⁴⁴ Z prací o celkovém vývoji šlechty zmiňme studii J. Mezníka⁴⁵ a pokus o zpracování dějin české a moravské šlechty J. Juroka.⁴⁶ Na dobu jagellonskou se zaměřuje J. Macek.⁴⁷

---

³⁶ Např. Alois MÍKA, *Osud slavného domu*. Rozkvět a pád rožmberského dominia, Praha 1970; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 96; TÝŽ, *Rytíř Přibík Klenovský z Klenového (1416-1465)*, „bohatýr neodolatelný“ a „Jidáš táborů“, in: Sborník prací z historie a dějin umění III: Klenová, 2004, s. 51-167, zde s. 117; Petr ČORNEJ, *Klíče ke Karlštejnu*, in: týž, *Světla a stíny husitství. Události – osobnosti – texty – tradice*, Praha 2011, s. 297-333, zde s. 311. Skepticky J. BOUBÍN, *Česká národní monarchie*.

³⁷ Takto konkrétně Robert ŠIMŮNEK, „*Táboři versus Rožmberkové*.“ Konfesní tolerance z nutnosti?, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha-Litomyšl 2011, s. 90-104, zde s. 95.

³⁸ Karl GUTKAS, *Der Mailberger Bund von 1451*. Studien zum Verhältnis von Landesfürst und Ständen um die Mitte des 15. Jahrhunderts, in: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 74, 1966, s. 51-94, 347-392.

³⁹ Karin KALTWASSER, *Herzog und Adel in Bayern-Landshut unter Heinrich XVI. dem Reichen (1393-1450)*. Inaugural-Dissertation, Universität Regensburg, Philosophische Fakultät III, 2003.

⁴⁰ Robert STEIN, *Stände und Staat in den Niederlanden*, in: R. C. Schwinges – Christoph Hesse – Peter Moraw (redd.), *Europa im späten Mittelalter*, München 2006 (=Historische Zeitschrift, Beiheft 40), s. 205-235. Autor dokládá, že se stavové jednotlivých vévodství a hrabství na dolním Rýně přiklíněli k dynastii Valois pragmaticky s ohledem na vlastní i „zemské“ zájmy. Paralely některých těchto zájmů bychom mohli hledat i v našem prostředí. Avšak zcela odlišný byl kladný postoj tamních stavů k vytváření moderních centrálních správních, soudních a finančních institucí.

⁴¹ František ŠMAHEL, *Česká cesta ke stavovské monarchii*, in: týž, *Husitské Čechy*. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001, s. 466-494. Obdobná stať je zařazena i v jeho *Husitské revoluci IV*.

⁴² Jaroslav PÁNEK, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. století a v první polovině 16. století*, in: *Folia historica bohemia* (dále FHB) 4, 1982, s. 179-217.

⁴³ Josef VÁLKA, *Počátek „bezvládí“? Politické myšlení a státní struktura v bojích o završení husitské revoluce*, in: *Rodná země*, Brno 1988, s. 309-318.

⁴⁴ Josef VÁLKA, *Stavovství a krize českého státu ve druhé polovině 15. století*, in: FHB 6, 1984, s. 65-98.

⁴⁵ Jaroslav MEZNÍK, *Česká a moravská šlechta ve 14. a 15. století*, in: Sborník historický 37, 1990, s. 7-36.

⁴⁶ Jiří JUROK, *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*, Nový Jičín 2000.

⁴⁷ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) II. Šlechta*, Praha 1994.

Důležitou studii napsal J. Petráň o pohusitské aristokracii:⁴⁸ autor analyzuje vliv husitských válek na složení šlechtických elit a vznik tzv. nové aristokracie, válečnické, nebo později velkostatkářské; zabývá se i trendy ve vývoji šlechtického majetku. Z posledních let pak pochází řada studií ke konkrétním aspektům šlechtické problematiky od R. Šimůnka či R. Novotného.⁴⁹

Pro téma této práce jsou důležité výzkumy J. Boubína, který se v několika pracích zabýval fenoménem tzv. panských jednot v českých dějinách.⁵⁰ Do pojmání stavovských jednot, které byly do té doby zkoumány spíše izolovaně, vnesl poprvé určitý systém. Jednoty jako instituce se dotkl také V. Urfus.⁵¹ Z nejnovější hojně literatury o landfrýdech jmenujme opět publikaci Z. Berana.⁵²

Pro konkrétní šlechtické rody, jejich genealogii a majetkové poměry lze nalézt základní poučení už v *Ottově slovníku naučném*,⁵³ základní příručkou ale jsou monumentální *Hrady, zámky a tvrze Království českého* A. Sedláčka.⁵⁴ Speciálně majetkovým otázkám, držbě hradů a panství, se věnovali J. Čechura, M. Moravec či nově M. Prokop.⁵⁵ Z jednotlivých šlechtických rodů a osobností strakonické jednoty se dočkali moderních monografií v posledních dvou desetiletích jen Oldřich z Rožmberka a Rožmberkové vůbec, Jan Kolda ze Žampachu, páni ze Švamberka a z Michalovic.⁵⁶ Nově byly zpracovány i dějiny členského

---

⁴⁸ Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu, Praha 1976 (=Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1, 1976), s. 9-80. Aristokracií je myšlena elitní vrstva šlechty bez ohledu na stupeň urozenosti, která aktivně působila v politickém životě země.

⁴⁹ Srov. některé v seznamu literatury.

⁵⁰ Jaroslav BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, in: Mediaevalia Historica Bohemica (dále MHB) 1, 1998, s. 217-230. Dále TÝŽ, *Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty*, in: Český časopis historický (dále ČČH) 88, 1990, č. 3, s. 351-355, a už citovaná práce TÉHOŽ, *Česká „národní“ monarchie*.

⁵¹ Valentin URFUS, „Záštit“ v Čechách v polovině 15. století, in: Právněhistorické studie 3, 1957, s. 90-114.

⁵² Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*.

⁵³ *Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí I-XXVIII, Praha 1888-1909 (dále OSN).

⁵⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého* I-XV, Praha 1993-1998.

⁵⁵ Jaroslav ČECHURA, *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (1419-1420)*, in: Právněhistorické studie 29, 1989, s. 43-62; TÝŽ, *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421-1454*, in: Časopis Národního muzea, řada historická, 165, 1996, s. 1-16; Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích v letech 1420-1437*, in: FHB 9, 1985, s. 89-173 (autor se nevyvaroval některých nepřesností); Miloš PROKOP, *Držba hradů v Čechách v letech 1418-1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, in: Husitský Tábor 14, 2004, s. 147-226.

⁵⁶ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004; Robert ŠIMŮNEK – Roman LAVIČKA, *Páni z Rožmberka 1250-1520. Jižní Čechy ve středověku (Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách)*, České Budějovice 2011; Vladimír WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu. Život tábořského hejtmana, loupeživého rytíře, kondotiéra a psance*, Hradec Králové – Trutnov 2002; Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006; Zdeněk BERAN, *Poslední páni z Michalovic. Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468)*, České Budějovice 2010.

města Plzně.⁵⁷ K dalším členům nedávno vznikly genealogické přehledy, odborné články či diplomové práce. U ostatních existují monografie starší, u méně významných rodů se musíme spokojit se jmenovanými všeobecnými příručkami.

Při zkoumání zahraničních vztahů strakonické jednoty přichází ke slovu i literatura o dějinách sousedních zemí, kterou budeme citovat na příslušných místech.

Na závěr se však zmiňme o literatuře, která se vztahuje k metodě užití v této práci, prosopografii. Jde o metodu sběru životopisných dat o větším počtu osob, zjednodušeně řečeno vytváření kolektivní biografie. Nasbíráním relevantního množství údajů o každé z vymezeného souboru osob vznikají jednotlivé životopisy, tzv. biogramy. Přibližně od 60. až 70. let 20. století došlo při uplatňování prosopografické metody k posunu od pouhého shromažďování materiálu i k jeho následné interpretaci. V současném pojetí tak prosopografie spočívá ve studiu individualit se zřetelem k danému celku; u velkých souborů osob se přistupuje i ke statistickému zpracování. Kombinuje se tedy mikrodějinný a makrodějinný aspekt. Z českých autorů se prosopografií zabýval po teoretické stránce hlavně M. Nodl.⁵⁸ Mnozí autoři tuto metodu již užili v praxi.⁵⁹ V této práci se vedle jiných úkolů pokouším uplatnit prosopografickou metodu na soubor více než tří desítek členů a stoupců strakonické jednoty. Zjištěná fakta o členech se snažím utřídit a vyvodit z nich charakteristiky strakonické jednoty jako celku.

---

⁵⁷ Marie MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – Jaroslav DOUŠA a kol., *Dějiny města Plzně I. Do roku 1788*, Plzeň 2014.

⁵⁸ Martin NODL, *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*, Brno 2007; TÝŽ, *Středověká prosopografie jako metodická inovace*, in: Jiří Pešek (red.), VIII. sjezd českých historiků: Hradec Králové 10.-12. září 1999, Praha – Dolní Břežany 2000, s. 146-149. Viz také Jana BOROVIČKOVÁ – Jiří STOČES, *Nové metody – prosopografie*, in: Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí, Praha 2002 (=Práce z Archivu Akademie věd ČR A, 7), s. 47-61.

⁵⁹ Namátkou Tomáš BALETKA, *Nižší šlechta z moravského severovýchodu ve stížných listech proti upálení Mistra Jana Husa*, in: Tábořský archiv (dále TA) 9, 1999, s. 15-48; Eduard MAUR, *Příspěvek k prosopografii duchovních tábořské orientace v počátcích husitské revoluce*, TA 9, 1999, s. 49-89; Robert ŠIMŮNEK – Uwe TRESP, *Beiträge zu Praxis des spätmittelalterlichen böhmischen Söldnerwesens. Das Söldnerwesen der Herren von Rosenberg um die Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Söldnerwerbungen Herzog Ludwigs des Reichen von Bayern-Landshut in Böhmen (1459-1462) - mit Prosopografie*, in: TA 10, 2000-2001, s. 73-174.

II. Vznik strakonické jednoty v dějinném kontextu

II.1. Fenomén tzv. panských jednot

Jednota byla jednou z forem stavovských organizovaných politických seskupení vedle nejrůznějších šlechtických či rytířských, městských a všeobecně stavovských spolků, šlechtických společností a také landfrýdů. Jednotlivé typy těchto sdružení měly na jednu stranu řadu společných rysů, na druhou stranu se značně lišily svým posláním, složením, velikostí i stupněm vnitřní organizace.

Samotný výraz „jednota“ naznačuje určitou shodu, spojení, semknutost.⁶⁰ Pro označení politického spolku,⁶¹ jehož účastníci byli provázáni společnými zájmy, používali tento termín již současníci od 14. století,⁶² vedle jiných pojmenování, jako „úmluva“ či nejprozaičtější „zápis“.⁶³ V českých středověkých dějinách hraje důležitou roli fenomén, který je v historiografii tradičně – od dob Františka Palackého – nazýván „panská jednota“.⁶⁴ Tento jev se týká pouze určitého časového období, a sice „širšího“ 15. století, tedy doby formování a vyhrávání stavovské monarchie, a zároveň je spjat především se zájmy jedné sociální vrstvy, a to panstva, které usilovalo o výrazný podíl na politické moci a samo přebíralo iniciativu v politickém dění.⁶⁵ J. Boubín řadí mezi panské jednoty na území Čech osm spolků: odboj proti králi Václavovi IV. na konci 14. století, spolek husitské šlechty z r. 1415 a katolickou brodskou jednotu z téhož roku, jednotu na podporu královny Žofie (1419), koalici odpůrců radikálního husitství před bitvou u Lipan (1434), dvě „protipoděbradské“ jednoty strakonickou (1449) a zelenohorskou (1465) a konečně jednotu smlouvenou v Praze r. 1505.⁶⁶

⁶⁰ Srov. např. v zápise poděbradské jednoty z r. 1448: „ustavili sme a svolili sme se za jeden člověk...“ (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 264; viz i zde níže).

⁶¹ Jinak slovo „jednota“ ve staré češtině pochopitelně mělo i jiné významy, ať již shodné s dnešním chápáním, nebo i významy již zaniklé (např. ve smyslu samota, osamocenosť, odkud pochází i název jednoty bratrské).

⁶² J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 218.

⁶³ Zatímco výraz „jednota“ je termínem dobovým, spojení „jednota strakonická“ je až pozdějším konstruktem, v pramenech jsem se s ním nesešel. Obvykle zůstávalo u výrazů „jednota“, „jednota naše“ atd. Nejblíže k dnes užívanému názvu jednoty podle jihočeského města je formulace o „jednotě v Strakonících sepsané“, kterou užil dva měsíce po jejím vzniku její člen Jan z Rýzemberka (LL IV, s. 47, č. 54). – K tomu pravopisnou poznámku: protože, jak bylo ukázáno, nešlo o oficiální název, píšou v této práci název strakonická jednota s malým S. Stejně tak užívám výrazů strakoničtí, poděbradští atd. pro označení příslušníků obou jednot, nikoli obyvatel těchto českých měst, s malými písmeny, analogicky k výrazům táborité, pražané apod.

⁶⁴ Panskými jednotami v českých dějinách se zabýval ve svém nerozsáhlém, ale důležitém článku J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*. Jinak je mi známa literatura pouze o jednotlivých případech těchto politických uskupení.

⁶⁵ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 217.

⁶⁶ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 218. Veškeré vypočítávání a klasifikace „panských jednot“ je pochopitelně až záležitostí novodobé historiografie. Okruh panských jednot ani není v české historiografii nijak pevně vymezen, původně Palacký použil toto označení pouze u čtyř případů. Na druhou stranu již mezi současníky existovalo vědomí určité souvislosti a kontinuity jednot, respektive protikrálovských odbojů, jak je patrné

Není žádným objevem konstatování, že vznik panských jednot souvisí s vývojem stavovství v Českém království.⁶⁷ Pro ozřejmění tohoto vývoje se musíme vrátit v čase zpět. Kořeny mocenského dualismu mezi panovníkem a šlechtou se nacházejí již v dobách raného přemyslovského státu. Celkové základní obrysy stavovsky uspořádané politické společnosti se vytvořily v důsledku sociálních proměn 13. století, ačkoli se jednotlivé stavy – šlechta, duchovenstvo, měšťanstvo – v politickém smyslu formovaly teprve pozvolna. Českému panstvu poskytlo největší příležitost k posílení svého podílu na politické moci dvojí interregnum; počátkem 14. století se poprvé objevily jevy jako volba panovníka, volební kapitulace. Vývoj vztahů mezi šlechtou a králem posléze pokračoval přes zápasy šlechtických frakcí za vlády Jana Lucemburského a přes hledání „modu vivendi“ mezi panstvem a Karlem IV.⁶⁸ až k otevřenému konfliktu mezi Václavem IV. a první z oněch „panských jednot“. Václav již nebyl konfrontován jen s jednotlivými ambiciózními osobnostmi a jejich příznivci, ale s jasně se formující vrstvou panstva.⁶⁹ Zásadní posuny přinesla husitská revoluce.⁷⁰ Na politickou scénu samostatně vstoupily i nižší stavy, tedy nižší šlechta a města, které byly dříve spíše pasivní a závislé na králi. Pozice panstva byla na jednu stranu ohrožována zezdola ambicemi nižších stavů, na druhou stranu se výrazně posílila vůči králi, jehož majetková základna se ztenčila. Zikmundovi Lucemburskému nezbylo než přistoupit na princip dělené moci se stavy a ve stejné situaci se nacházeli i jeho – už více či méně svobodně volení – nástupci. Za mocenských bojů jak mezi panovníkem a stavy, tak mezi stavy navzájem se formovala dualistická stavovská monarchie. Avšak uvnitř jednotlivých stavovských vrstev též působily politické a konfesijní rozpory, což i po husitských válkách zpomalovalo proces vytváření zemské stavovské obce.⁷¹ Ani panské jednoty tak nebyly vždy platformou odboje stavů proti panovníkovi, ale mohly představovat nástroj konfrontace mezi jednotlivými skupinami uvnitř stavů, především tedy uvnitř stavu panského, který se na utváření jednot nejvýrazněji podílel.⁷²

---

z chování panských odpůrců krále Jiřího, kteří v letech před vznikem jednoty zelenohorské shromažďovali písemnosti z odboje proti králi Václavovi IV. (J. BOUBÍN, *Česká „národní“ monarchie*, s. 86-89).

⁶⁷ Celý tento odstavec čerpá hlavně z pojednání F. ŠMAHELA, *Česká cesta ke stavovské monarchii*, in: *týž, Husitské Čechy*, s. 466-494; J. PÁNKA, *Proměny stavovství*; Roberta NOVOTNÉHO, *Stavovství*, in: P. Cermanová – R. Novotný – P. Soukup (redd.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 635-650.

⁶⁸ K pojetí sporů během Karlovy vlády nikoli jako panského odboje, ale jako hledání „modu vivendi“ Robert ŠIMŮNEK, *Karel IV. a páni z Rožmberka v 50. letech 14. století*, in: *Husitský Tábor 17*, 2011.

⁶⁹ Lenka BOBKOVÁ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IVb*, Praha – Litomyšl 2003, s. 348.

⁷⁰ Necháváme zde stranou situaci ve vedlejších zemích, kde husitství nezapustilo kořeny a vývoj stavovství zde byl kontinuálnější. Např. města v Horní Lužici měla značný politický vliv už mnohem dříve. Každopádně vývoj směrem k posilování moci stavů probíhal i vedlejších zemích, ostatně stejně jako v sousedních státech.

⁷¹ P. ČORNEJ, *Velké dějiny VI*, s. 44, 46.

⁷² J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221.

Navzdory významnému vlivu panstva v těchto jednotách by bylo přehnané tvrdit, že jednoty sledovaly vždy výlučně jen zájmy vyšší šlechty. Jednot se vždy účastnila jen určitá část panského stavu, naopak všech osm jmenovaných jednot mělo již od založení mezi svými členy i zástupce dalších sociálních vrstev, přinejmenším nižší šlechty; tím spíše se jejich složení promíchávalo posléze, když se „nabalovaly“ další společenské vrstvy.⁷³ Proto je otázkou, zda je vhodné rozlišovat stavovské jednoty na „panské“ a „ostatní“. Vždyť kritéria vymezující panské jednoty by nespĺnila ani jednota poděbradská z r. 1448.⁷⁴ Zde budeme spíše mluvit o stavovské jednotě nebo o jednotě bez bližšího určení, ačkoli uznávám název panská jednota jako zavedený termín.⁷⁵

Zmíňme zde některé z výsledků výzkumu J. Boubína. Jednota jako forma politické organizace spjatá především s pozdním středověkem nahrazovala starší typy organizace šlechty, především klanový systém, který byl založen na příbuzenských vztazích. S postupným úpadkem klanového systému od 13. století šlechta sama hledala nové formy sdružování.⁷⁶ Ze srovnání okolností vzniku jednotlivých českých jednot vyplývá, že tyto spolky relativně často vznikaly v dobách sedisvakance českého trůnu, popřípadě samy napomáhaly k vyvolání sporů ohledně obsazení trůnu tím, že se postavily proti stávajícímu panovníkovi. Přitom se především u vzniku ranějších z oněch osmi jednot nezdálo angažovali i sami členové vládnoucí dynastie. V pohusitské době již kooperace s panovnickým rodem často odpadala, naopak se zvýšilo zapojení nižší šlechty.⁷⁷ Velikost jednot byla rozdílná: u těch z nich, pro které máme potřebný údaj k dispozici, kolísal počet zakládajících členů mezi 6 (jednota na podporu královny Žofie) a 54 (prohusitská jednota z roku 1415).⁷⁸ Strakonická jednota tak s 11 zakládajícími členy patřila mezi ty menší.

Obdoby českých jednot nalézáme i v některých šlechtických či šíře stavovských spolicích v sousedních zemích. Není ani nutno hned opouštět hranice českého soustátí: i ve Slezsku

⁷³ Tamtéž, s. 219-221. Platí to i pro jednotu strakonickou, mezi jejíž zakládající členy patřili i zemané a (byť spíše shodou okolností) dva příslušníci duchovního stavu. Později se přidalo několik měst. Ze všech panských jednot snad nejvíce nadstavovsky působila „lipanská“ panská jednota.

⁷⁴ Alespoň ji mezi ně neřadí J. BOUBÍN, cit. d. Poděbradská jednota sice vznikla poněkud specifickým způsobem ze spojených landfrýdů, avšak svým fungováním, pokud lze zjistit, se výrazně neodlišovala od ostatních jednot. Ostatně v svých řadách sdružovala i přední panské rody – hájila tedy i jejich zájmy a ukazovala, že zájmy pánů a nižších stavů se v konkrétních případech mohly částečně shodovat.

⁷⁵ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce III. Kronika válečných let*, Praha 1993, pozn. 552, připomíná v souvislosti s debatou kolem pojmenování lipanské panské jednoty, že i konšelé byli někdy označováni „páni“. Tím by se ovšem stíral původní smysl výrazu „panská jednota“, tradičně chápaném ve vztahu k „pánům“ jakožto vyšší šlechtě. – Kromě spojení „panská jednota“ se užívá také termín „šlechtická jednota“, který zahrnuje kromě panstva alespoň nižší šlechtu – takto např. V. URFUS, „Zášť“ v *Čechách*, s. 95, 109-110.

⁷⁶ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221-222. Některá rezidua klanového systému však i u jednot přežívala, což se projevovalo především ve vysokém zastoupení různých větví Vítkovců u některých jednot; ohledně strakonické jednoty se k této otázce ještě vrátíme v podkapitole V.5, s. 219.

⁷⁷ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 219.

⁷⁸ Tamtéž, s. 220.

během husitského období vznikaly nejrůznější spolky a protispolky, pravda, s účastí knížat.⁷⁹ Věnujme se ovšem situaci v Říši. Na jejím území je z pozdního středověku známo celkem přes 70 šlechtických spolků a společností,⁸⁰ které se ovšem značně lišily svým charakterem. V různých dobách byly jakékoli šlechtické spolky od císařů a knížat střídavě zakazovány i povolovány.⁸¹ Právzor pro politicko-vojenské šlechtické spolky pozdního středověku, blízké českým jednotám, je hledán buď v landfrýdech, v městských svazech, nebo ve šlechtických společnostech (turnajových apod.).⁸² Pod označením „Bündnis“ se rozuměl spolek časově omezený, pod označením „Einung“ ovšem spolek (doslova jednota) trvalý; oba byly zpravidla stvrzovány přísahou.⁸³ Mimochodem, vedle výrazu „Einung“ se jako ekvivalent českého „jednota“ objevuje i „Einigung“ (dohoda) či „Einheit“; v latině přirozeně „unio“, případně „liga“.⁸⁴ Jako konkrétní příklady zahraničních stavovských uskupení, která byla svým charakterem, časově i místně českým jednotám relativně blízká, uvedme namátkou

---

⁷⁹ Ve Slezsku vznikl na úrovni knížat protihusitský obranný spolek r. 1427, trvajícím pouze epizodicky a předcházejícím landfrýdu z r. 1435 (Martin ČAPSKÝ, *Spolek slezských knížat a jeho pokus o společnou obranu jižní hranice Slezska proti husitům*. Poznámky k významu a datování grotkovského sněmu, in: T. Borovský – L. Jan – M. Wihoda (redd.), *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přítel a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 341-350). Mírně odlišný charakter měly slezské spolky z období interregna ve 40. letech (o politickém dění ve Slezsku v té době např. Hubert ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien während der königlosen Zeit*, in: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens* (dále ZVGAS) 13, 1876, s. 1-72, 291-343). Tři relativně širší spolky z let 1440, 1443, 1444 sdružovaly jak některá knížata, tak stavy bezprostředních knížectví, tak i některé jednotlivé šlechtice a města; jsou někdy opět označovány i jako landfrýdy. Existovaly i různé menší opoziční protispolky apod. V českém prameni se setkáme pro označení jednoho z těchto svazků přímo s výrazem „jednota“ (intitulace na konci česky psaného listu jednoho slezského spolku v LL IV, s. 177-178, č. 238).

⁸⁰ Podle závěrů A. Ranfta Bernhard GLASAUER, *Herzog Heinrich XVI. (1393-1450) der Reiche von Bayern-Landshut. Territorialpolitik zwischen Dynastie und Reich*, München 2009, s. 166.

⁸¹ K. KALTWASSER, *Herzog und Adel in Bayern-Landshut*, s. 21-22; B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, s. 166-168. V českém království, pokud je mi známo, vytváření jednot výslovně zakázáno nebylo.

⁸² Vývin z landfrýdů uvádí B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, s. 167; městské svazy a šlechtické společnosti jmenuje K. KALTWASSER, *Herzog und Adel*, s. 20.

⁸³ K. KALTWASSER, *Herzog und Adel*, s. 20, pozn. 122. V případě strakonické jednoty nemáme zprávy, že by členové formálně přísahali. Ke spolku typu jednota („Einung“) též B. GLASAUER, *Herzog*, s. 167-168.

⁸⁴ V německy psaných pramenech týkajících se přímo strakonické jednoty se v různých modifikacích vyskytuje označení „aynigung“, které vyjadřuje i obecněji dohodu. Např. ve smlouvě strakonické jednoty s Fridrichem Saským je užit tento výraz vedle jiných jak pro pojmenování samotné strakonické jednoty, tak pro označení celého právě vzniklého spolku strakonických se saským kurfiřtem (FRA II/20, s. 1-3, č. 1). – Pojem „Einheit“ užívají spíše novodobé historické práce: např. H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 342, pro označení slezského stavovského spolku z let 1444-1452. – Latinské „unio“ či „liga“ ovšem mohlo v pramenech znamenat i např. landfrýd (např. Jaromír ČELAKOVSKÝ (ed.), *Codex juris municipalis regni Bohemiae* II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225-1419, Praha 1895, s. 1020-1022, č. 789; Josef STRNAD (ed.), *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad* I (1300-1450), Plzeň 1891, s. 289-290, č. 257, č. 301, č. 267; ke kontextu Oldřiška SVATÁ, *Vývoj landfrýdů v Čechách*. Diplomová práce na KP VHAS FF UK, Praha 1984, s. 33, 37, 40). Terminologie totiž kolísala, i v českých pramenech byly landfrýdy označovány běžně jako „jednoty“ (Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 35, 38; srov. Dalibor JANÍŠ, *K úloze institutu landfrýdu v moravském zemském právu* (vznik a vývoj landfrýdů a role panovníka), in: FHB 25, č. 2, 2010, s. 7-26, zde s. 12, 17).

např. bavorský šlechtický spolek z r. 1416⁸⁵ či mailberský spolek opozičních rakouských stavů, který vznikl r. 1451, pouhého dva a půl roku po strakonické jednotě.⁸⁶ Tolik rámcově k tématu příbuznosti českých jednot se zahraničními obdobami, které by si vyžadovalo samostatné zpracování.

Pro české prostředí pozdního středověku ovšem mají ze všech typů stavovských organizací největší význam dva typy: vedle jednoty jde o již zmiňovaný landfrýd.⁸⁷ Zastavme se proto ještě u otázky srovnávání obou forem uskupení.⁸⁸ Jednotu a landfrýd sice spojovalo úsilí o dodržování zemského řádu, avšak samotný účel jejich vzniku byl rozdílný. Zatímco landfrýdy, byť i ony se politicky profilyovaly a někdy směřovaly jasně proti konkrétním protivníkům,⁸⁹ primárně hájily mír a pořádek, existující status quo, tak jednoty zpravidla měly konkrétní bojový cíl, přicházely s požadavkem změny poměrů, kterou ve shodě se středověkým myšlením často prezentovaly jako návrat ke starším principům.⁹⁰ Jiné byly též kořeny obou organizací: i v českém prostředí se landfrýdy původně pojily hlavně s iniciativou panovníka, zatímco chronologicky první jednota i některé další byly výrazem odboje proti králi. Landfrýd se vytvářel na teritoriálním základu, kdežto jednota stála pouze na osobních vazbách.⁹¹ Do zemských mírů se výrazněji než do jednot zapojovaly vedle panstva i další vrstvy stavovské společnosti. Ve fungování a vnitřní organizaci obou typů uskupení existovaly opět jisté podobnosti, zejména co se týká povinnosti členů přispět ke společné obraně nebo principu urovnávání sporů mezi členy před hejtmanem landfrýdu či vůdcem jednoty.⁹² Organizace landfrýdů však byla zpravidla propracovanější; jednoty většinou nebyly vybaveny stálými orgány typu landfrýdních rad, nedisponovaly vojenskou hotovostí a

⁸⁵ Po svém rozšíření o vévodu Ludvíka Bavorsko-ingolstadtského a stavy ingolstadtského údělu vešel do historie jako tzv. aichachský spolek (blíže K. KALTWASSER, *Herzog und Adel*, s. 160-190; B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, s. 166-168).

⁸⁶ Podrobně K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*.

⁸⁷ Landfrýdy, doslova zemské míry, obecně představovaly dohodu stavů z určitého území o zachování míru a pořádku, s účastí zeměpána nebo bez něho. Členství bylo teoreticky povinné pro všechny šlechtice nebo města daného území. V českých zemích se landfrýdy objevovaly od první poloviny 14. století, největšího významu dosáhly během husitské revoluce a především za interregna ve 40. letech. V Čechách fungovaly na krajském principu, na Moravě existoval už od roku 1387 zemský landfrýd, čas od času obnovovaný, přičemž v Čechách podle některých autorů plnil funkci zemského landfrýdu list mírný z roku 1440. – Z literatury O. SVATÁ, *Vývoj landfrýdů*; Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*; Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách I. Historický vývoj do r. 1740*, Praha 1894; základní přehled např. Jan KAPRAS, *Právní dějiny země Koruny české*, Praha 1913, s. 28-32; pro Moravu D. JANIŠ, *K úloze institutu*.

⁸⁸ I organizace označované jako buď landfrýd, nebo jednota ovšem variovaly v mnoha různých konkrétních podobách. Zde půjde hlavně o vystižení české praxe 15. století, tedy o rozdíl mezi českými krajskými landfrýdy a „panskými“ jednotami. Z tohoto hlediska se porovnáním jednoty a landfrýdu zabývali např. V. URFUS, *Zášť*, s. 95, 109-110, a J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221, z jejichž závěrů částečně vycházím.

⁸⁹ V českých zemích asi nejvýrazněji katolické landfrýdy během husitských válek (ale i např. slezské landfrýdy ze 40. let měly tendenci protipolskou atd.).

⁹⁰ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221; srov. také V. URFUS, *Zášť*, s. 95.

⁹¹ V. URFUS, *Zášť*, s. 95.

⁹² Tamtéž, s. 109-110.

musely spoléhat na prostředky svých členů. Celkově souhlasme s tvrzením, že jednoty byly schopny určité funkce landfrýdů plnit, ale navzdory dobovému terminologickému kolísání nebyly typem landfrýdů, šlo o jiný druh stavovského uskupení.⁹³

Strakonická jednota tedy nebyla první ani poslední v řadě českých stavovských či panských jednot. Tyto spolky nepostrádaly inspiraci v zahraničních vzorech, ale zároveň vytvářely určitý charakteristický fenomén českých pozdněstředověkých dějin. Někdy více, jindy méně byly propojeny personálními nebo programovými souvislostmi. Přestože strakonická jednota vznikla jako reakce na konkrétní politické události, i ona odrážela dlouhodobé tendence v politice české šlechty, stále výrazněji přebírající podíl na politické moci. Pro České království, které se vyvíjelo ke stavovské monarchii, byl vznik jednot bezesporu příznačným jevem.

II.2. Politický vývoj v Českém království do vzniku strakonické jednoty (1449)

Aktéři politických událostí čtyřicátých let byli z naprosté většiny osobnosti, které působily už v době husitské revoluce a byly s tehdejšími boji a jejich výsledky nějak spjaté. Sřetávaly se spolu stavovské strany, při jejichž utváření bylo náboženství přirozeným dělítkem, které ale měly hlavně ráz politický. Strana, která se v roce 1449 sdružila ve strakonickou jednotu, byla pokračováním nejen polipanského konzervativního šlechtického bloku, ale i strany Zikmundových příznivců z období revoluce. Po smrti lucemburského císaře pokračovala těsná spolupráce katolické strany, vedené Oldřichem z Rožmberka, a strany nejmírnějších utrakvistů Menharta z Hradce. Obě podporovaly krátkou vládu krále Albrechta II. Habsburského a po jeho smrti přes jistá zakolísání hájily nároky Albrechtova syna Ladislava. V průběhu čtyřicátých let obě skupiny postupně splývaly v jedinou konzervativní „rakouskou“ stranu, reprezentovanou především starými panskými rody. Momentálním cílem těchto šlechticů bylo především si zachovat mocenské pozice, klíčové úřady, získané za vlády Zikmunda a Albrechta, a udržet si také nemalé majetkové zisky, kterých řada z nich dosáhla během husitských válek. Rozhodně nebyl v jejich zájmu plný návrat k předrevoluč-

---

⁹³ J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221.

nímu stavu, pokud jde o moc panovníka či církve. Dlouhodobě usilovali o upevnění vedoucí role panstva ve veřejném životě a o kontrolu panovnické moci.⁹⁴

Jejich protihráčem se stala kališnická strana středního či též rozhodného utrakvistického směru. V čele této frakce, která během čtyřicátých let mezi kališnickými směry zatlačila svým vlivem tábořský svaz, stál Hynek Ptáček z Pirkštejna a poté od roku 1444 Jiří z Poděbrad. Tato strana se opírala o zázemí konsolidovaného landfrýdu spojených východočeských krajů. Svůj program stavěla na dodržování kompaktát a nastolování pořádku v zemi a z prosazování těchto zásad se stával i jistý mocenský nástroj jejího vlivu.

Český královský trůn se následkem Albrechtovy smrti uprázdnil. Poté, co zapadla možnost nástupu jagellonské dynastie, a po neúspěšné volbě Albrechta Bavorského roku 1440 odsouhlasila v roce 1444 i Ptáčkova strana nástup tehdy čtyřletého Ladislava Pohrobka. Shoda mezi stranami však již nepanovala na podmínkách jeho nástupu, a to ani na samotné otázce dědičnosti či volitelnosti trůnu, nehledě na to, že situaci velmi komplikoval Ladislavův nízký věk a neochota jeho poručníka, římského krále Fridricha III. Habsburského, jej do Českého království vydat nebo se s českými zástupci dohodnout na jakémkoli jiném řešení správy českých zemí. Jiného vhodného kandidáta trůnu ale bylo obtížné nalézt, neboť neklidná situace v českých zemích po husitských válkách atraktivitu českého trůnu snižovala. Málokdo z potenciálních uchazečů také byl ochotný k tomu, aby přijetím českého trůnu riskoval konflikt s Habsburky.

Snad ani snahy českých stavů o vyjednání Ladislavova příchodu do země či o jiné řešení královské otázky nebyly natolik rozhodné, aby mohly přinést úspěch. V literatuře se setkáme s různými názory na to, do jaké míry mezi nimi panovala vůle ukončit nepříjemné bezkráloví. Ačkoli plný návrat k bývalé moci panovníka po dlouhém interregnu a po rozchvácení královských statků za husitských válek už tak jako tak nebyl možný, zdá se, že některým skupinám i jednotlivým šlechticům, užívajícím si politického vlivu, provozujícím soukromé války či držícím zastavené královské statky, mohlo interregnum prozatím vyhovovat. Do budoucna česká šlechta panovníka potřebovala.⁹⁵ Ale chování některých jejích příslušníků budí dojem, že si zatím obsazení trůnu opravdu nepřáli – především v případě Oldřicha z Rožmberka,⁹⁶ který svým tajným jednáním možnost nástupu krále fakticky mařil.⁹⁷ Nic-

⁹⁴ Přehledná charakteristika jednotlivých mocenských bloků např. u P. ČORNEJE, *Velké dějiny VI*, s. 44-50. Jinak k celé této podkapitole R. URBÁNEK, ČD III/1, ČD III/2, a další syntézy a edice pramenů uvedené již v kapitole I o pramenech a literatuře.

⁹⁵ P. ČORNEJ, *Velké dějiny VI*, s. 45.

⁹⁶ „Otázkou je, zda se tímto chtěl zachovat více stranám najednou a udržet si tak kredit nepostradatelného arbitra ve věcech veřejných, nebo zda sledoval jenom linii osobního prospěchu a byl pro to ochoten udělat cokoli,“ píše v životopise této svérázné postavy A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 88.

méně tento postoj jistě nelze paušálně vztáhnout na celou jeho stranu, ať již s jeho intrikami byla obeznámena, či nikoliv.⁹⁸

Obsazení českého trůnu by napomohlo k posílení mezinárodní prestiže státu, uklidnění mocenských bojů i nekonečných soukromých válek a také k upevnění svazků všech zemí České koruny. Vedlejší země, tedy slezská knížectví, obojí Lužice a formálně ještě Lucembursko, stejně jako soustava českých lén v Říši, ztratily následkem neobsazení trůnu nejdůležitější pojitko k České koruně a byly nyní vystaveny tlaku sousedních vládců, usilujících o jejich připojení ke svým državám. I Morava, která s Čechami vytvářela dlouhodobě nejpevnější svazek, šla v mnohých otázkách vlastní cestou.

Pokud jde o vývoj v Čechách, období interregna po smrti krále Albrechta II. nebylo úplným bezvládím.⁹⁹ Na velkém sněmu v lednu 1440 se stavy všeobecně dohodly na tzv. listu mírném, na jehož základě vznikly krajské landfrýdy. Zároveň byla pozastavena činnost zemského a dvorského soudu. České království se na rozdíl od Uher vyhnulo další velké válce. Strany spolu dokázaly komunikovat na sněmech, přesto se ale na účinném řešení královské, církevní či správní otázky nedokázaly shodnout. Krajské landfrýdy alespoň v rámci možností dbaly o pořádek, rozhodně však nemohly vždy zajistit plný průchod práva a řádu¹⁰⁰ a ani instituce ubrmanů nebyla při urovnání spleťtých záští vždy účinná.¹⁰¹ Kromě absence centrálních orgánů situaci ztěžovalo dědictví bouřlivé husitské revoluce: konfesijní rozdělení společnosti, nevyjasněnost politických, majetkoprávních a jiných otázek i problém bývalých husitských či protihusitských válečníků, hledajících své nové uplatnění v provozování záští a loupežení.

Jádro rožmberské strany drželo i v této neklidné době pohromadě, a postupně s ním zcela splynuli straníci Menharta z Hradce. Vzniklý konzervativní blok se opíral o silné osobnosti z řad panstva a o úřady, které jeho představitelé drželi. Menhart zastával nejvyšší ze zemských úřadů, nejvyšší pražské purkrabství, spolu se svými příznivci ovládal hlavní město a

---

⁹⁷ P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 77, upozorňuje, že vzniklé dlouhé interregnum nicméně nakonec přišlo vhod nejen intrikujícímu Rožmberkovi, ale i Ptáčkově straně a jejím snahám o sjednocení utrakvismu.

⁹⁸ Zdá se, že lidé jako Pavel Dětřichovic, tehdy straník spíše Menharta z Hradce než Rožmberkův, do Oldřichových skrytých tahů zasvěceni nebyli – naopak lépe seznámeni mohli být Oldřichovi bližší přátelé, páni ze Švamberka a z Rýzemberka (srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 138, pozn. 3). Urbánek soudil, že „nebylo možno, aby jeho strana nebyla viděla, čím opravdu byl [...]“. Ale byla naň pro jeho velký vliv a moc odkázána.“ (ČD III/1, s. 184). Pokud jde o otázku brzkého příchodu krále, je evidentní, že přinejmenším někteří rožmberští straníci si jej přáli – např. Jakoubek z Vřesovic (LL IV, s. 36, č. 48, k r. 1445; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 63); také Hynek ze Švamberka byl upřímným zastáncem dědičných Ladislavových práv, jak vysvítá z jeho četné korespondence.

⁹⁹ Proti staršímu pojmání tohoto období jako bezmála anarchie se staví J. VÁLKA, *Počátek „bezvládí“*.

¹⁰⁰ Ukázkovým příkladem, kterým je možné poukázat na problematičnost systému landfrýdů, je osoba hejtmana plzeňského landfrýdu Hynka Krušiny ze Švamberka – mimochodem člena strakonické jednoty – který byl spojencem a ochráncem loupeživého Racka Rýzmberského z Janovic.

¹⁰¹ Blíže o ubrmanech, tedy libovolných rozhodčích ad hoc, na kterých se dohodly obě strany, V. URFUS, *Záští*.

měl svěřenou správu hradu Karlštejna a s ním i korunovačních klenotů a korunního archivu.¹⁰² Reálně ještě vlivnější byl Oldřich z Rožmberka,¹⁰³ především díky svému rodovému původu, díky majetku, jehož velikost v Čechách stále neměla obdoby, a díky svým nepopíratelným mimořádným politickým schopnostem. Disponoval rozsáhlými kontakty se zahraničím a měl vynikající přehled o dění doma i v cizině. Využívaje těchto předností, „tahal za nitky“ politického dění jak veřejně, tak pomocí zákulisních intrik. Z těchto všech důvodů platil za jasnou autoritu nejen pro vlastní stranu, ale nepostradatelný byl i pro celou stavovskou obec, která nemohla dost dobře řešit důležité zemské otázky bez jeho pomoci, účasti nebo alespoň souhlasu. Kromě těchto dvou osobností z vítkovských rodů a jejich nejbližších přátel a stoupců byl důležitým článkem katolicko-konzervativní strany také celý plzeňský krajský landfrýd; jeho sílu však oslabovala čas od času opakovaně probleskující nejednotnost a samostatnost některých členů.¹⁰⁴ Vzhledem ke shodě v náboženské oblasti mohli čeští katolíci počítat se sympatiemi u představitelů vedlejších zemí a rovněž při jednání se zahraničím na nich nelpěl žádný cejch kacířství.¹⁰⁵

Stručně charakterizujme též uskupení jejich rivalů. Ptáčkova, později poděbradská strana měla pevnou základnu ve spojeném landfrýdu východočeském. Její utrakvistický program a zřejmě po právu jí připisované úsilí o pořádek v zemi získávaly této straně příznivce nejvíce u nižších stavů. Dosažení zákazu táborské věrouky r. 1444 potvrdilo její dominanci mezi kališnickými směry; postupem času vzrůstal její vliv i mimo oblast východních a středních Čech a ptáčkovsko-poděbradská strana již začínala ohrožovat mocenské postavení konzervativců. Pod dojmem jejího vzestupu se k ní pragmaticky přidávali další příznivci, již včetně některých katolíků. Strana po nástupu Jiřího z Poděbrad do svého čela začala uplatňovat znatelně energičtější postup. Na odmítavý postoj krále Fridricha III. v otázce vydání Ladislava Pohrobka reagovala výhružkami, že si opatří jiného krále, a prozatím se jala razantněji prosazovat opatření zemské správy. Na úřad gubernátora aspiroval Jiřík sám.

Oldřich z Rožmberka se svými věrnými dlouho dokázal tomuto tlaku čelit, stejně jako již předtím svými intrikami bránil tomu, aby se podle představ utrakvistické strany vyřešila královská a církevní otázka. Mohl těžit z příznivého postoje římského krále Fridricha III., který ochotně naslouchal jeho radám. V církevní oblasti hrála jemu a celé katolické straně do karet rostoucí převaha římského papežství nad skomírajícím basilejským koncilem, která

¹⁰² Vysoko hodnotí Menhartův mocenský vliv mj. Eneáš SILVIUS, *Aeneae Silvii Historia bohemica*, s. 192.

¹⁰³ O poměru Rožmberka a Menharta z Hradce srov. např. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 201, III/2, s. 170.

¹⁰⁴ Za všechno vzpomeňme opakované nabídky královské koruny Albrechtovi Braniborskému (1443, 1447), které pravděpodobně obě vycházely od některých členů plzeňského landfrýdu.

¹⁰⁵ Srov. zmínku o Slezsku „a okolních zemích“ v LL III, s. 113, č. 162. Podrobně o vztazích s vedlejšími zeměmi v podkapitole III.5.

zužovala manévrovací prostor kališníků v jejich snahách o dosažení potvrzení kompaktát a voleného arcibiskupa Rokycany. Za všech těchto okolností ale velmi narůstalo napětí v Čechách, jehož závažnost Rožmberk zřejmě poněkud podceňoval.

Po krachu plánovaného sjezdu českých stavů s Fridrichem III., který se v září 1447 ani neuskutečnil, a po legaci Jana Karvajala v květnu 1448, jež utrakvistům nepřinesla nic, uzrálo v okruhu Jiřího z Poděbrad rozhodnutí k činu. Na červnovém sjezdu v Kutné Hoře se od stoupenců nechal zvolit „správcem“,¹⁰⁶ jeho strana se formálně ustavila v jednotu a brzy shromáždila vojsko k tažení, jehož cíl byl utajen. Rožmberk se nechal obelstít, byl vylákán do Vídně, kde znovu jednal s králem Fridrichem a Karvajalem. Tam pak za ním dorazila šokující zpráva, že poděbradská jednota v noci na 3. září 1448 dobyla pražská města a nejvyšší purkrabí Menhart z Hradce, který nedávno přestoupil ke katolicismu, upadl do jejího zajetí.

Následovalo přechodné období mezi zářijovými událostmi a okamžikem, kdy se v únoru následujícího roku ustavila strakonická jednota. Jako hlavní protivník Jiřího z Poděbrad během té doby vystupoval syn Menharta z Hradce Oldřich, který spolu se svým vzdálenějším příbuzným Janem z Hradce ostře protestoval proti zajetí hlavy rodu. Za protiprávní považoval i Menhartovo sesazení z nejvyššího purkrabství a nehodlal uznat nového purkrabího Zdeňka Konopišťského ze Šternberka, kterého jmenoval přímo Jiřík. Oldřich z Rožmberka pánům z Hradce sice pomáhal vést rozsáhlou protestní kampaň, otevřeně se ale po jejich bok ještě nepostavil. Zatím Jiří z Poděbrad odmítal svého vězně propustit, leda výměnou za vydání korunovačních klenotů a dalších klíčových karlštejských cenností.¹⁰⁷ Na tuto patrně výslovně vyřčenou nabídku páni z Hradce nepřistoupili. Otázku Menhartových vin posoudit plánovaný obecný sněm; z jeho konání ale v nastalém chaosu sešlo. V říjnu 1448 se již strhla drobná válka mezi pány z Hradce a poděbradskými, ve které první ze jmenovaných stran už tehdy pomáhal někdejší vůdce táborského svazu Bedřich ze Strážnice¹⁰⁸ a která skončila bez výrazného výsledku příměřím v prosinci.

Okolo poloviny ledna 1449 se po osobní schůzce Rožmberka s Jiřím z Poděbrad konal sjezd představitelů obou stran v Pelhřimově, kde se spor Poděbrada a pánů z Hradce projednával. Sjezd dopadl, slovy Oldřicha z Rožmberka, „tak, že sme se beze všeho konce

---

¹⁰⁶ Zatím tedy ještě bez přívlastku „zemský“, i když neoficiálně již „správcem Království českého“ nazýván byl (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 265).

¹⁰⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 330; P. ČORNEJ, *Klíče ke Karlštejnu*, s. 311.

¹⁰⁸ 28. října s ním Oldřich z Hradce uzavřel dohodu o spojenectví (AČ IV, s. 14-15, č. 23). O vzájemném sblížení těchto odlišných osobností R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 335-337.

rozjeli.“¹⁰⁹ Skutečně už na všech stranách vůle k dohodě chyběla a ani Rožmberk ji neměl. Navenek sice hrál úlohu prostředníka, dohodl s Jiříkem konání pelhřimovského sjezdu, později se přimlouval za králem navrhovaný sjezd ve Znojmě, jenže i on sám v Pelhřimově zamítal jeden ze smírných návrhů. Zároveň vyjednával pomoc z ciziny; hrálo se hlavně o čas a o to, zda se podaří vyvolat dojem, že za krach jednání je více odpovědná druhá strana.

Události se daly do nezadržitelného pohybu na počátku následujícího měsíce. 3. února zemřel Menhart z Hradce záhy poté, co byl už jako nemocný propuštěn z vězení. O tři dny později se sešla Rožmberkova strana ve Strakonících u tamního johanitského velkopřevora Václava z Michalovic. Zde se 8. února 1449 přítomní páni Oldřich z Rožmberka a jeho syn Jindřich, Václav z Michalovic, Hynek Krušina ze Švamberka, Jan ze Švamberka, Jan z Rýzemberka a ze Skály, Oldřich z Hradce, Jindřich z Kolovrat a zemané Bedřich ze Strážnice a Jan z Lobkovic sdružili v jednotu.¹¹⁰ Jejich cílem, který byl v zápise spíše opatrně naznačen, byla faktická restituce poměrů před poděbradským dobytím Prahy v září 1448.¹¹¹

Zastavme se u toho, jaké příčiny měl vznik strakonické jednoty. To, že z momentálního hlediska šlo o reakci na předchozí ustavení jednoty poděbradské, na dobytí Prahy a na osud, který stihl Menharta z Hradce, je patrné. Dílčí otázkou zde může být pouze to, zda rozhodující impuls znamenala až Menhartova smrt,¹¹² nebo zda byl vznik jednoty plánován už předem¹¹³ a podezřelý skon bývalého nejvyššího purkrabího spíše posloužil jako odůvodnění či záminka k rozhodnému postupu. Strakonický sjezd svolal Oldřich z Rožmberka už s předstihem, koncem ledna,¹¹⁴ kdy Menhart byl ještě naživu, ačkoli jeho stav již asi budil obavy. Buď Rožmberk tak činil již s úmyslem se zde postavit do čela jednoty, a nebo

---

¹⁰⁹ List Buriánovi z Gutštejna (LL IV, s. 7, č. 6; obdobně i vzkazy jiným soukmenovcům). Rožmberk vysvětloval krach sjezdu dodatkem: „Neb pan Oldřich [z Hradce] na to šel;“ jindy zase schvaloval vinu na poděbradskou stranu (LL IV, s. 5, č. 5). Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 347.

¹¹⁰ Ustavující zápis v LL IV, s. 7, č. 10. Mezi jmény jednotníků je v něm psán i Jan z Hradce, který ale ve Strakonících nebyl přítomen kvůli svému momentálnímu osobnímu sporu s Oldřichem z Rožmberka. Jan kvůli sporu odmítl i dodatečně přivést pečeť a tím vstoupit do strakonické jednoty; fakticky ale do jejich řad patřil (blíže R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 350, pozn. 1). –Dále jsou v intitulaci zápisu uvedeni „i jiní páni, rytíři, zemané i města Království českého nyní v Strakonících na sněm sebrání,“ ale o žádných dalších osobách tam přítomných nevíme. Účast dalších osob, které by ve Strakonících rokovaly, ale pak by nepřistoupily k uzavřené jednotě, ovšem nelze vyloučit (vždyť informace o obsahu důvěrného jednání strakonického sjezdu pak unikly až k Jiřímu z Poděbrad: AČ II, s. 248-249, č. 24, 25). Nebo snad byla tato široká, ovšem běžná formulace zvolena pouze vzhledem k očekávanému přistupování dalších členů. Pro srovnání ale uvedme, že výčet stavů v intitulacích jednotlivých verzí ustavujícího zápisu rakouského mailberského spolku r. 1451 se proměňoval podle aktuálního složení sjezdů, na kterých byl zápis sestavován (K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 67). – Přehled jmen všech dalších postupně přistoupivších členů a spojenců strakonické jednoty viz níže v úvodu kapitoly V., s. 174-175.

¹¹¹ Více o programu strakonické jednoty v následující samostatné podkapitole III.3.

¹¹² Takto např. Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967, s. 74.

¹¹³ Takto např. W. W. TOMEK, *Dějepis VI*, s. 177-178.

¹¹⁴ LL IV, s. 5-6, č. 6, 7.

byl strakonický sjezd původně zamýšlen jen jako jeden z řady sjezdů, na kterých rožmberská strana projednávala další postup, a až silný dojem z Menhartova konce mu dal nový obsah. Ohlas smrti starého pána z Hradce pronikl do znění ustavujícího zápisu jednoty jen v jedné větě, přesto ostře (viz níže). Na druhou stranu by tomu, že v hlavách některých aktérů existoval již asi před ní více či méně konkrétně promyšlený scénář, nasvědčovalo jejich chování v Pelhřimově a také značně rychlý průběh strakonického sjezdu: 6. února se sjezd sešel, 8. února dospěl ke svému výsledku a následujícího dne byl již Rožmberk doma na Krumlově.¹¹⁵ Vznik jednoty tak asi byl připravován i bez Menhartova skonu, ale i ten nepochybně sehrál důležitou roli a napomohl k tomu, že všichni účastníci byli odhodláni ke společnému a razantnímu postupu. Celá nálada sjezdu byla velmi zjitřená, vedle Oldřicha z Hradce zde i ostatní účastníci přednášeli své stížnosti na poděbradské a mluvilo se o brzkém vytažení do války.¹¹⁶

Tím se již dostáváme k hledání možných širších příčin toho, proč vůbec situace v Čechách dospěla do stavu, kdy po bezmála deseti letech interregna se hlavní stavovské strany vydaly na cestu otevřené konfrontace. V mnoha ohledech by přitom šlechtě lépe prospělo, kdyby se sjednotila a společně postupovala při hledání panovníka a poté při zaujímání pozice vůči němu, při vystupování vůči městům nebo při hájení držby sekularizovaného církevního majetku. Zemská stavovská obec s jasně vyprofilovanými zájmy jednotlivých stavů se ovšem teprve pomalu formovala.¹¹⁷

Zdá se především, že nedůvěra mezi stranami již přerostla únosnou mez. Na jedné straně museli poděbradovci čelit neustálým Rožmberkovým intrikám, o kterých sice měli někdy jen mlhavé povědomí,¹¹⁸ zato podezřívali pány z Hradce z nekalé manipulace s korunovačními klenoty.¹¹⁹ Na straně druhé se zase rožmberský pán nechal obelstít klamným ujišťováním před poděbradským tažením na Prahu; ta pak byla dobytá a Menhart, jak strakoníci jistě sami věřili, byl připraven o život. Ačkoli zásady šlechtické cti byly příslušníkům nobility dobře známy a otevřeného porušování slibů se odvážil málokdo – v tomto měly Čechy pořád ještě daleko lepší pověst než sousední země¹²⁰ – přesto narůstaly obavy z domnělých, ale

¹¹⁵ A řešil tam zcela odlišné záležitosti – zasnuby své dcery (LL IV, s. 9, č. 11).

¹¹⁶ Z různých dalších zdrojů víme, že se ve Strakonících ozývalo mnohé nad rámec toho, co se objevilo v oficiálním zápise. Václav z Michalovic si stěžoval na Kateřinu z Božovic (AČ XV, s. 2, č. 1). Hovořilo se otevřeně o Menhartově *otravě* a bylo rozhodnuto vytáhnout do války, jestliže poděbradští nesplní dané ultimátum – obojího se ještě dotkneme (s. 38, 48).

¹¹⁷ K procesům brzdícím vznik stavovské obce P. ČORNEJ, *Velké dějiny VI*, s. 44, 46.

¹¹⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 252-253.

¹¹⁹ Např. J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 96-100.

¹²⁰ O držení slibů R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 80-83, 182-183. Nově Robert NOVOTNÝ, *Proměna rituálu. Šlechta v období dvojevěří*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*. Edd. Martin Nodl – František Šmahel, Praha 2009, s. 237-246; TÝŽ, *Šlechta*, in: P. Cermanová – R. Novotný – P. Soukup (redd.),

často i skutečných úkladů druhé strany, vybočujících z nepsaných pravidel soužití. Šířil se strach, „abychom po jednom utiskání nebyli.“¹²¹

V zemi nebyl král, zemský správce ani řádně uznaný arcibiskup a chyběla všeobecně uznávaná autorita k rozhodování stranických i osobních sporů, k bdění nad dodržováním řádu a pravidel. Nezasedal zemský a dvorský soud. Příslušníci šlechty za bezkráloví usilovali o to, aby si urvali co největší podíl na moci, začínali se ale bát sebe navzájem. Celková právní nejistota se projevovala nejen v nesnadném urovnávání konfliktů, ale i v obavách leckoho, zda nepřijde o svůj majetek, získaný různými způsoby za husitské revoluce.¹²² Za všech těchto okolností začínali mnozí šlechtici, popřípadě s nimi i města, považovat za výhodné být součástí širšího spolku, který by byl založený jinak než stávající landfrýdy, někdy neúčinné a oslabované vnitřními spory.

Náboženské rozdělení společnosti v důsledku husitských válek ke vzniku konfrontačního prostředí bezesporu také silně přispívalo. V konfliktu strakonické a poděbradské jednoty se však primárně jednalo o nikoli náboženský, nýbrž mocenský boj, ne nepodobný zápasům, jaké se souběžně vedly v sousedních zemích, které husitskou revolucí neprošly. K jejich vzplanutí stačila existence interregna, jako v Uhrách nebo v podunajských Rakousích (zde s poručnickou panovnickou vládou, ovšem poměrně slabou).

II.3. Program strakonické jednoty

Blíže si charakter zápasu mezi strakonickou a poděbradskou jednotou osvětlíme pomocí rozboru jejích programových cílů. Nejprve se zaměříme na to, co prozrazuje samotný ustavující zápis strakonické jednoty. Jde o listinu datovanou ve Strakonících 8. února 1449,¹²³ která zakotvovala vznik a pravidla fungování jednoty a která zároveň ovšem sloužila

---

Husitské století, Praha 2014, s. 290-316, zde s. 310: Složený slib měl v prostředí šlechty pořád velkou váhu; za porušení pravidel ovšem nebyly považovány např. běžné přestupy mezi konfesními či politickými tábory.

¹²¹ V různých modifikacích v soukromí často opakované úsloví členů strakonické jednoty (zde citován Oldřich z Hradce podle LL IV, s. 106, č. 128, rok 1449). R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 336, 398, pozn. 2; LL IV, s. 30, č. 29.

¹²² Dopady této nejistoty ohledně majetku ovšem působily více směry. Přispívaly nejen ke sdružování se do jednot, ale naopak i k roztržkám uvnitř stran (strach Bedřicha ze Strážnice o držbu Kolína a jeho rozchod s poděbradskou stranou – Amedeo MOLNÁR, *Na rozhraní věků*, Praha 1985, s. 25-112) a nebo ke sblížení jednotlivců ze dvou různých stran (korespondence Aleše ze Šternberka a Oldřicha z Rožmberka o držbě Křivokláta – LL II, s. 192-197, č. 207, 210).

¹²³ LL IV, s. 7-9, č. 10. Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 351-355.

jako prohlášení pro veřejnost.¹²⁴ Po formální stránce se strakoničtí mohli inspirovat zápisem jednoty poděbradské, která se ustavila o osm měsíců dříve.¹²⁵

Postoje a cíle strakonické jednoty jsou naznačeny v první části jejího zápisu, skládající se z prvků arengy a narace. Členové jednoty zde prohlašují, že se usnesli na následujících úmluvách, „vidúce a znamenajíc mnohé a příliš škodné Království tohoto českého záhuby“ – konkrétně vpád do Prahy, zajetí Menharta z Hradce (s důležitým dodatkem: „nébrž že skrze to vězenie již pohřiechu i hrdlo stratil jest“) a to, že druhá strana údajně porušuje kompaktáta, mírný list, pelhřimovskou smlouvu¹²⁶ a jiné zápisy, „jimižto země tato v poklid byla uvedena“ a kterými nyní „hnuto jest proti řádóm, právóm i svobodám království.“ Členové nově vzniklé strakonické jednoty nad tím a „jakožto té země a coruny synové přirození“ i sami nad sebou pociťují lítost a chtějí, dokonce jsou povinni, se s pomocí Boží přičinit, „aby

---

¹²⁴ Jednota samozřejmě nebyla žádným tajným spolkem, o jejím vzniku se i s ohledem na získávání nových členů mělo obecně vědět. O konání strakonického sjezdu byl informován i Jiří z Poděbrad, dokonce do Strakonice poslal svůj list (zmínka v LL IV, s. 16, č. 14; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 352). Samotný zápis jednoty, třebaže nebyl asi dopodrobna všeobecně znám, také neměl být nepřístupný. Např. v jedné variantě svého odporu proti žalobám Jiřího z Poděbrad z roku 1450 Oldřich z Rožmberka nabízí: „Milí páni ubrmané, smlúvami, zápisy i spojeními [zřejmě se rozumí tento ustavující zápis a příznávací listy jednotlivých členů], jimiž naše jednota zapsala se jest a spojila, muože býti okázáno, že každého z nás k rovnému podati máme.“ (LL IV, s. 228, č. 332).

¹²⁵ Opis zápisu poděbradské jednoty z 24. června 1448 se nachází v Österreichische Nationalbibliothek Wien, Handschrift 4935, f. 31a-32. Za obstarání přepisu jsem velice zavázán kolegovi Janu Knittelovi. Protože jde o nevydaný a hůře dostupný pramen (dosud pouze parafrázovaný u R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 264-266), uvádím zde jeho znění: „Páni, zemené i města u Hory Cuthny na den / svatého Jana Křitele[!] nynie na sněm sebraní, / hlediece chvály božie a obecného dobrého / Královstvie českého vážieci a pilně roz/jímajíce, i znamenali sme, kterak skrze /31v/ nezdrzenie kompaktát, listu mierného, výpověďi sněmem všeho Královstvie českého, / i chtiece s boží pomocí takového zlého se vy/střieci a vyvarovati, co by skrze nezdrzenie / a nezachovávaní těch věcí umluvených / mohlo na to královstvie přijíti, i ustavili sme / a svolili sme se za jeden člověk, že s boží po/mocí mieníme a chcme narozepsané[!] úmluvy / vskutku držeti a zachovati. A ktož by nahoře/psané věci rušil a nedržel, buď světský neb / duchovní, že proti takovému i takovým s po/mocí mieníme a chcme sobě radni a po/mocni býti a jim toho netrpěti, ale chcme o to / státi, aby ty věci tak užitečné, království to/muto poctivé a prospěšné byly zachovány / a vskutku vedeny. A na to tento řád sme zpó/sobili, že jsme vyvolili urozeného pána / pana Jiříka z Kunštátu a z Poděbrad správ/ce, dávajíc jemu takovou moc, kde by on / věděl, uptal[?] se v jistotě, že by nahořepsa/né věci držány nebyly, aby na takové sáhl / jako na rušitele chvály božie a rušitele o/becného dobrého, sľubujúce jemu radni a po/mocni býti i na pole táhnúti, kdyby toho po/třebie bylo k jeho obesľaní a z pole nestaho/vati bez vůle jeho a rady, kteráž jemu při/dána bude z pánóv a hejtmanuov, zeman i / měst, kterýchžto radú všecy věci potřeb/né řediti a jednati má. Také svrchupsaný / správce moc bude mieti poselstvie přijí/mati, odpovědi dávatí, sněmy klásti, / když by toho potřebie bylo, s radú jemu přidanú. /32r/ Pakli by při sobě všie rady mieti nemohl, ale / kteříž při něm budú, s těmi moci bude všech/ny věci řediti i jednati, tak aby chom v ni/čemž potřebném s boží pomocí zmeškání ne/byli. Však v tom svolení nevynikajíc z práv, / z jednot, z svobod i z zápisóv lamfrídnic. / A kto by chtěl s námi v této jednotě býti, svrchupsaný správce má moc takové přijieti. / Pakli by správce, obtiežen jsa náklady svými, / věcí svrchupsaných k konci a k miestu vésti / nemohl, svolili sme se všichni, kteříž v této / jednotě jsme, z svých statkóv jemu pomoc / učiniti, což budem moci a vedle svolení kra/jóv. A přihodilo-li by se, že by komu z té jednoty / naše vina dána, tehdy pan správce / svú radú má jeho k rovnému podati, aby / od sebe spravdivé učinil. Nebylo-li by toho od / něho přijato, nemáme jeho opustiti. Pakli by / ten poslúchati nechtěl a svú vuoli chtěl / mieti, tehdy jemu zavázání pomocí nebudem. / A tato naše jednota trvati má do pána a krále / budúcieho, kterýž by ze spolka do Královstvie / českého přijat byl a korunován.“ Jména jednotlivých rukopis neobsahuje. – Přímou před sebou ale strakoničtí žádný opis této listiny svých rivalů jako vzor asi neměli. Jak uvidíme, strakonická jednota sice ve svém prohlášení reagovala na některé programové body poděbradovců, ale v detailech o konkrétní organizaci jednoty se její zápis od poděbradského poměrně liší.

¹²⁶ Dohoda přijatá na sjezdu v Pelhřimově r. 1446 ohledně postupu v královské, církevní a správcovské otázce.

Království toto české do konce i my tudíž všichni nebyli skaženi, než ty věci ještě tak pohřiechu šeredně začaté v dobré byly radše uvedeny.“

Následuje dispoziční část o ustavení jednoty a o její organizaci. Členové jednoty mají mezi sebou zachovávat „pokoj a jednotu“ a navzájem si pomáhat. Pokud by někdo z nich byl kýmkoli z něčeho viněn, chtějí se „podati k rovnému“, ale kdyby je „rovné potkati nemohlo“, budou se společně bránit. O něco níže pak nechybí prohlášení, že strakoníci činí svoje kroky „pro obecnie země této české napřed i nás tudíž všech dobré.“ K pasážím o vnitřní organizaci jednoty se vrátíme v příslušné podkapitole. Jednota měla trvat „do těch věcí a při všech skonání a jich k miestnému konci přivedenie“ a ještě celý další rok nato.

Doplňme předchozí dva odstavce, parafrázující zápis jednoty, stručným výkladem. Strakonická jednota byla v líčení svých oficiálních stížností vůči druhé straně poměrně úsporná,¹²⁷ organizační stránka je rozepsána mnohem podrobněji než program jednoty. Jméno Jiřího z Poděbrad v zápise vůbec nezazní a viny jeho strany jsou uvedeny dosti mlhavě. Menhartova smrt sice je připomenuta, ale třebaže se už zde ve Strakonících asi mluvilo o otravě,¹²⁸ v zápise ještě obvinění z jeho otravy výslovně vyřčeno není. Chybí jakákoli informace o programu jednoty v královské otázce, v otázce zemské správy či v církevních záležitostech. Snad se v tom odrážel záměr jednoty získat co nejširší podporu, i od nejružnějších nevyhraněných „neutrálů“.

I tak ale základní zaměření jednoty ze zápisu vyplývá poměrně jasně. Idealizovaně je zde pojato období do roku 1448, které strakoníci považovali za dobu, kdy země byla „v poklidu“ – strana Jiřího z Poděbrad svými protiprávními činy tento pořádek porušila.¹²⁹ Úmysl restituce poměrů z doby před zářím je patrný z formulace o napravení těchto „věcí šeredně začatých.“ V souladu s konzervativní orientací katolického panstva, ale i s praxí obvyklou u jiných českých jednot,¹³⁰ je cíl strakonických pojat jako obnovení starších, správných pořádků a odstranění novot. V praxi to mělo znamenat, aby poděbradská jednota pustila z rukou Prahu, vrátila úřady minulým držitelům z rožmberské strany a zachovávala dřívější úmluvy a dohody, respektive aby přistoupila na takový jejich výklad, jaký prosazovala strakonická jednota. Jaké poměry měly podle představ jednotníků ale ve skutečnosti po jejich hypote-

¹²⁷ Mnohem obsírněji a konkrétněji líčily ve svých ustavujících zápisech své pohnutky a výhrady proti panovníkům či jiným osobám např. zelenohorská jednota (AČ IV, s. 110-114, č. 7) či rakouský mailberský spolek (edice in: K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 389-392). Naopak nejstručnější mezi českými jednotami byl zápis jednoty proti Václavovi IV. (AČ I, s. 52-53, č. 1).

¹²⁸ Jiří z Poděbrad tvrdil, že se o tom doslechl (AČ II, s. 248, č. 24).

¹²⁹ I při další agitaci strakonických byla poděbradská jednota líčena jako revoluční, vzbouřila se proti dědičnému králi a jeho úřadům (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 359).

¹³⁰ Srov. J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221, i výše v podkapitole II.1., s. 28.

tickém vítězství zavládnout a zda výhledovým cílem byla úplná likvidace moci poděbradské strany, nebo jen napravení jejich největších „vin“, bychom se mohli pouze domýšlet.

Poděbradský vpád do Prahy a související události byly tedy představeny jako hlavní motivace vzniku strakonické jednoty, podobně jako pro poděbradskou jednotu předtím bylo podobně silným důvodem k jejímu ustavení to, že její rivalové prý nedodrží kompakťata, list mírný a další smlouvy.¹³¹ Jejich zachovávání si poděbradovci vytkli přímo za hlavní bod svého programu. Protitah strakonické jednoty spočíval v tom, že se ke stejným smlouvám včetně kompakťat s ohledem na stavovskou veřejnost přihlásila rovněž a odvolávala se na ně. Jde tak, myslím, o skrytou polemiku s poděbradskou jednotou. Strakoničtí se tím vlastně ohrazovali proti obvinění z nedržení smluv a pokusili se postavit do pozice porušitelů naopak své soupeře, při čemž mohli argumentovat uchvácením Prahy.

Zajímavé je označení sebe sama za „syny Koruny přirozené“, v čemž probleskují dlouhodobě se rýsující panské ambice na spoluvykonávání vládní moci, přesvědčení, že nejen panovník – zvláště když ten v danou dobu v zemi ani nebyl – ale i stavové, především panstvo, má strážit zájmy země.¹³² Nikterak skrývaný ovšem není ani vlastní zájem jednotlivců, tedy aby sami nebyli „skaženi“. Také podle formulace o obecném i „nás všech“ dobrém měla strakonická jednota v sobě spojovat zájmy veřejné – ty na prvním místě – i legitimní vlastní zájmy. „Obecné dobré,“ pojem, který byl kdysi spjat výhradně s panovnickou mocí, dával jí zodpovědnost a legitimizoval ji,¹³³ se postupně stal bezmála až jakousi soudobou floskulí, byl nyní užíván prakticky neustále kýmkoli a strany si jej vykládaly každá podle

---

¹³¹ Viz výše s. 37.

¹³² O užívání pojmu Česká koruna ze strany českých stavů v pozdním středověku srov. např. Lenka BOBKOVÁ, *7.4.1348: Den ustavení Koruny království českého*, Praha 2006, s. 134. Další otázkou je, zdali nelze v použití výrazu Koruna spatřovat jistou aspiraci strakonické jednoty na působnost v celém teritoriálním rozsahu České koruny, na spolupráci se stavy ostatních českých zemí. Slovo Koruna ve smyslu celého komplexu zemí Koruny české používali např. představitelé Ptáčkovy strany r. 1441 při zdůvodňování tažení proti odbojnému Janu Koldovi ze Žampachu: označovali Koldu za zhoubece Koruny, a tím obhajovali svou vojenskou spolupráci se Slezany, kteří ke Koruně příslušejí (LL II, s. 105-107, č. 131, 132). Jindy ale bylo v pozdním středověku užívání výrazu Česká koruna značně rozkolísané, zaměňovaly se pojmy Česká koruna a České království (L. BOBKOVÁ, l. c.). Užití výrazu Koruna tedy nemuselo vždy implicitně odkazovat k zahrnutí všech korunních zemí. Styky strakonické jednoty s vedlejšími zeměmi v praxi nebyly příliš intenzivní, jak vyplývá níže z podkapitoly III.5. Proto v zápise strakonické jednoty ve slově Koruna asi není možné s jistotou hledat ambice jednoty na bližší spolupráci s vedlejšími zeměmi, bezpečnější je asi výklad tohoto místa jako výrazu aspirace na podíl na moci a odpovědnosti, která tradičně příslušela především králi. – Dodejme, že v zápise poděbradské jednoty sice podobná formulace chybí, ale i tato jednota proklamovala svou péči o „věci tak užitečné, království tomuto povité a prospěšné“ a obracela se proti rušitelům smluv a „obecného dobrého“. Také zápisy většiny ostatních panských jednot, pokud se dochovaly, obsahují odkazy buď na Korunu (AČ III, s. 193-195, č. 7, IV, s. 110-114, č. 7) nebo na obecné či zemské dobré. Přímo za „věrné a přirozené Koruny syny“ označili sami sebe např. i ubrmanové, vyhlašující obecný mír na kateřinském sněmu r. 1451 (AČ II, s. 288, č. 48).

¹³³ Blíže Winfried EBERHARD, „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchickou vládou a stavovskou společností, in: ČČH 102, 2004, č. 3, s. 449-474.

svého.¹³⁴ Konkrétněji zněla proklamace, že se strakoničtí nejprve chtějí podávat „k rovnému“, k mírovému urovnání sporů, ale jak poznáme, ani tuto větu nelze považovat za zcela upřímně míněnou.

Strakonická jednota tedy v sobě spojovala své mocenské ambice i cíl společné obrany v atmosféře strachu po pádu Prahy i Menharta z Hradce. Jednota měla koordinovat a spojovat síly Poděbradových odpůrců, zvláště když se na podzim ukázalo, že soukromá válka Oldřicha z Hradce k ničemu nevedla. Zároveň se tak asi mělo předcházet tomu, aby Jiří získával jednotlivce různými prostředky na svou stranu, což bylo umění, ve kterém vynikal. A také měl vznik jednoty a deklarování společného postupu povzbudit potenciální spojence.

Rozebrali jsme informace, které můžeme vyčíst ze samotného ustavujícího zápisu jednoty. Nyní by však bylo účelné ze širšího úhlu pohledu posoudit hlavní okruhy problémů, které se nacházely ve hře. Vždy zvláště s ohledem na to, do jaké míry ta či ona otázka představovala předmět sporů mezi oběma stranami, strakonickou a poděbradskou, a kde se stanoviska obou táborů zásadně lišila, nebo se sblížovala. Jednalo se o směsici sporů ideových, mocenskopolitických a osobních. Některé byly dlouhodobé, některé byly vyvolány teprve událostmi ze září 1448 a požadavkem jejich anulování. Jednotlivé okruhy témat, kterých jsem našel devět, jsou řazeny podle věcných a jiných souvislostí, nikoli podle míry závažnosti sporu:

1. Téma obsazení panovnického trůnu. Základní postoje stran se od předchozích let příliš nezměnily: strakonická jednota hájila nároky Ladislava Pohrobka coby „krále přirozeného“,¹³⁵ poděbradská strana už preferovala nástup mladého Habsburka také, ale jako voleného panovníka.¹³⁶ Avšak oficiální jednání s římským králem Fridrichem o jeho vydání do Českého království poté, co v září 1448 Fridrich určil lhůtu k příštímu sjezdu až na daleké září příštího roku,¹³⁷ poněkud uvázlo.

Pokračující potíže s Ladislavovým vydáním vyvolaly v českém prostředí diferencované reakce. Zatímco se strakonická jednota stále prezentovala jako důsledná „Ladislavova stra-

---

¹³⁴ Jak byl pojem obecné dobré ohýbán, svědčí např. list Oldřicha z Rožmberka, kde vyzýval Jana z Hradce k účasti na případném tažení slovy: „Jestliže by [Jiří z Poděbrad] vždy chtěl svú vuoli s námi všemi mieti, ... toho zespolka brániti budem ... nechtiece rádi obecnímu zlymu než radše dobrému, Královstvie českého k upokojenie.“ (LL IV, s. 11, č. 12). Fakticky tedy Rožmberk vydával za obecné dobré zahájení války.

¹³⁵ Z této doby např. list Aleše ze Šternberka z 20. února 1449: Oldřich prý chce mít „to dietě ... za přirozeného krále.“ (LL IV, s. 15, č. 14). Též R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 346.

¹³⁶ Např. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 104-105.

¹³⁷ Blíže např. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 328.

na“,¹³⁸ poděbradští se netajili tím, že pro ně už připadají v úvahu i jiní adepti na český trůn.¹³⁹ V této souvislosti se stále častěji objevovaly zvěsti, že Jiříkovi stoupenci rovnou chtějí vojensky uvést do země za panovníka „mladého Míšenského“, tedy vévodu Viléma Wettinského, nebo jiného knížete.¹⁴⁰ Pokud ale vzácně slyšíme o konkrétních jménech těch, kteří údajně na přivedení nehabsburského panovníka pracovali, narážíme spíše na politicky málo ukotvené české šlechtice než na příslušníky nejužšího okruhu kolem Poděbrada.¹⁴¹ Pravděpodobně schůdnější cestu by představovalo prosadit řádnou volbu nového panovníka zemským sněmem: Zůstane nezodpovězenou otázkou, jestli právě toto mělo být na programu sněmu plánovaného na říjen 1448, který se ale nakonec nesešel.¹⁴²

Hlavním adeptem na český trůn tak zůstával Ladislav Pohrobek. Během roku 1448 dbala o pokračování v jednáních s jeho poručíkem Fridrichem III. rožmberská frakce,¹⁴³ hlavně asi v obavách, aby se poděbradovci doopravdy neodvrátili od habsburských nároků. O rok později již ale slyšíme, že na vyslání dalšího poselstva za římským králem naléhali tentokrát poděbradští předáci „pan Jiřík“ a „pan Aleš“ (ze Šternberka).¹⁴⁴ Poděbradští tedy Ladislava ani nyní neodmítali, jen si asi byli realisticky vědomi známých obtíží spjatých s jeho osobou. Tedy, vedle neochoty Fridricha III. svého svěřence vydat, také toho, „že král a pán dědičný

---

¹³⁸ V tomto duchu je laděn např. Rožmberkův list Jindřichovi Bavorskému v LL III, s. 360, č. 507, pochopitelně i korespondence s králem Fridrichem. Přímou jako královskou či Ladislavovu stranu („die guten seiten oder des kunigs seyten“, „von kunig Ladislaws seiten“) označuje strakonické jejich spojenec kurfiřt Fridrich Saský (Joseph CHMEL (hrsg.), *Materialen zur österreichischen Geschichte: aus Archiven und Bibliotheken*. I. Band, 2. Heft, Wien 1837, s. 325-326, č. 157).

¹³⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 114, 143, 146, 233-234. Nověji Petr ČORNEJ, *Husitské skladby Budyšínského rukopisu: funkce – adresát – kulturní rámeček*, in: týž, *Světla a stíny husitství. Události – osobnosti – texty – tradice*, Praha 2011, s. 25-57, zde s. 55, interpretuje v tomto smyslu i známou výhrůžku Petra z Mladoňovic legátu Karvajalovi o „divných věcech“: slova se netýkala církevních záležitostí, nýbrž možnosti volby nehabsburského krále.

¹⁴⁰ Zmínky z let 1448-1450 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 234-235, 382, 462; LL III, s. 346-348, č. 491, s. 360, č. 507; LL IV, s. 29-30, č. 28, s. 70-71, č. 86, s. 78-79, č. 95, s. 275-282, č. 385, č. 391, č. 394.

¹⁴¹ LL IV, s. 29-30, č. 28: zmínění Petr ze Šternberka, Burián z Gutštejna a Přibík z Klenové. Podle J. JÁNSKÉHO, *Rytíř Přibík Klenovský*, s. 117, se dotyční snažili vytvořit jakousi „třetí stranu“ a vyhlášenými kandidáty na český trůn mohli být, jak zní autorova opatrná hypotéza, snad Albrecht či Jan Bavorští. To není vyloučeno, na druhou stranu jindy však právě Burián z Gutštejna údajně hovořil před švamberskými služebníky o tom, že poděbradská jednota potáhne do Saska s cílem přivést na český trůn vévodu Viléma – což se nakonec nenaplnilo (list Hynka ze Švamberska, LL IV, s. 280, č. 391). Je tak otázkou, do jaké míry přikládat podobným nejistým tvrzením pramenů váhu.

¹⁴² Domněnka, že sněm mohl být v případě nevydání Ladislava do Čech plánován jako volební, P. ČORNEJ, *Klíče ke Karlštejnu*, s. 311. Ještě složitější by bylo určit osobu, která podle plánů poděbradovců měla být na trůn zvolena. Nejspíše některý z německých knížat; Čornej ovšem připomíná také skutečnost, že právě v roce 1448 byl pořízen opis známého Budyšínského rukopisu, kde v jedné ze skladeb čteme volání po panovníkovi, „jenžť má věru, lásku k zemi.“ Tím mohl být podle Čorneje v současné situaci jedině Jiří z Poděbrad. K rukopisu blíže TÝŽ, *Husitské skladby*. – Tradiční URBÁNKŮV výklad událostí naopak považoval výhrůžky, že poděbradovci si najdou jiného krále, za víceméně plané a záměrně zastírající skutečné úmysly poděbradské jednoty (ČD III/2, s. 146, 234).

¹⁴³ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 253.

¹⁴⁴ Mělo se tak stát na sněmu v Jihlavě v létě 1449 (LL IV, s. 149-150, č. 192).

království tohoto jest mladý a že jmá království truoje, ježto praví, že nevie, uvieže-li se v to nebo v jiné.“¹⁴⁵

Zatím v Čechách vystoupil do popředí spor Poděbrada a pánů z Hradce, jehož vyřešení se stalo naléhavějším než obsazení trůnu. I na sjezdech a sněmech v období 1449-1451 byla královská otázka probírána, strany svorně litovaly, že České království „jest bez krále tak nikdy dlouho nebylo“,¹⁴⁶ a konaly se pokusy jednání s králem Fridrichem III. znovu navázat.¹⁴⁷ Souběžně pokračovaly pověsti o snahách poděbradovců nastolit na český trůn Viléma Saského, jejichž opodstatněnost je sporná. Avšak žádný průlom v královské otázce v tom ani onom směru nenastával a vyhlídka na brzké obsazení trůnu se spíše vzdalovala. Asi i proto, že vůdci obou hlavních stran krále v zemi zřejmě momentálně příliš nepotřebovali. Každý z jiných důvodů – Poděbrad proto, že se rozhodl se soustředit hlavně na plné prosazení své gubernátorské hodnosti, Rožmberk proto, že bezvládní podle všeho vyhovovalo jeho intrikánským sklonům. To ovšem nemohli přiznat ani před vlastními straníky.

Jak za této situace vnímali sami protagonisté probíhající vzájemný mocenský boj ve vztahu k možnému příchodu panovníka? Obě strany v první řadě zřejmě usilovaly o momentální prosazení či obranu vlastních zájmů pro zbývající léta bezkráloví. Až potom by bylo možné pomýšlet na to, aby dosažené výsledky vydržely až do králova příchodu a promítly se do získaných pozic na jeho dvoře. Strakonická jednota dle již zmíněného ustanovení zápisu ani neměla trvat až do příchodu krále, ale do vyřešení všech pří a do roka poté. A k rozhodnutí vnitročeských sporů, pochopitelně ve prospěch strakonických, mělo podle plánů dojít zřejmě ještě dříve, nežli se v zemi Ladislav objeví.¹⁴⁸ Svůj názor na naléhavost královské otázky pozmění vůdci jednoty, páni z Rožmberka, až po prohraném boji s poděbradskou stranou – asi teprve od konce roku 1450 začnou klást do co nejrychlejšího příchodu katolického habsburského krále své naděje.¹⁴⁹

2. Souboj o pozice na budoucím Ladislavově dvoře a o vliv na samotného nezletilého krále tedy byl v konfliktu obou šlechtických jednot latentně přítomen, ale až v druhém plánu. Ta strana, která se prosadí v aktuálním mocenském zápase, nepochybně bude tou, která se ujme hlavního slova při jednání o uvedení panovníka do země a zajistí pro své členy výhodnější pozici.

¹⁴⁵ Z údajné řeči Buriána z Gutštejna (LL IV, s. 280, č. 391; srov. k tomuto listu výše pozn. 141).

¹⁴⁶ Zápis jindřichohradeckého sjezdu v LL IV, s. 42, č. 45.

¹⁴⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 368, 393, 404, 458-459, 485-490, 500-501, 505-506.

¹⁴⁸ Srov. níže na s. 48, že původně počítali jednotníci (alespoň někteří) s vytažením do pole již krátce po strakonickém sjezdu.

¹⁴⁹ Blíže v následující podkapitole III.1.

3. Otázka zajištění zemské správy. Mnohem aktuálnější problém než předchozí zmíněný, neboť Jiří z Poděbrad byl od svých straníků na kutnohorském sjezdu v červnu 1448 za gubernátora již zvolen. Strakoničtí jeho volbu neuznávali. Jejich snahou bylo zabránit všeobecnému Poděbradovu uznání, proto rozhodnutí o zemské správě na jednáních s poděbradskou stranou všemožně oddalovali, prosazovali vždy řešení jiných problémů než správy.

Sám Oldřich z Rožmberka nebo někdo z jeho straníků o gubernátorský post pro sebe zřejmě vážně neusilovali. Teprve po vildštejnské úmluvě z června 1450 snad strakonická jednota přišla s jakýmsi alternativním návrhem, aby byli gubernátoři případně zvoleni dva. Při tom se poprvé jmenuje Oldřich z Rožmberka jako hypotetický kandidát na tuto funkci.¹⁵⁰ Tento nápad ale zapadl. Nejlépe by strakonické jednotě beztak vyhovovalo prodloužení situace, jaká panovala ve čtyřicátých letech: Při neopatření zemské správy by z pohledu strakonických zůstal prvním mužem v zemi z titulu své rodové autority Oldřich z Rožmberka, eventuálně Oldřich z Hradce jako potomek zemřelého nejvyššího úředníka v zemi, nejvyššího purkrabího Menharta.

Se svou zdržovací taktikou byla strakonická jednota několik let poměrně úspěšná. Na sjezdech s poděbradskou stranou se většinou přijímaly dohody, že o zemské správě má rozhodnout příští obecný sněm. Ale na velkých sněmech jako jihlavském či svatokateřinském strakoničtí nakonec vždy dokázali rozhodnutí o zemské správě odvrátit.¹⁵¹ Jiřího z Poděbrad definitivně zvolil gubernátorem až svatojiřský sněm roku 1452.

4. Spor o držbu nejvyšších zemských úřadů a v delší časové perspektivě souboj o místa v soudních institucích. Souviselo s opatřením správy země a do budoucna s otázkou, kdo získá největší vliv na panovníka, který pány a zemany na tyto posty jmenoval. Tématu problematických zemských úřadů se podrobněji věnujeme v samostatné podkapitole, zejména sporu o nejvyšší purkrabství, odňaté při zářijovém dobytí Prahy pánům z Hradce.

5. Otázka vlivu v hlavním městě království Praze. Další následek zářijových událostí. Požadavek restituce dřívějších pražských poměrů byl zřetelně obsažen i v ustavujícím zápise strakonické jednoty. Též Praha byla jedním z klíčů k vlivu na poměry v celé zemi.

6. Postoj k otázce ústavního rozložení moci mezi panovníkem a stavy, k panskému programu kontroly královské moci. V tomto ohledu, myslím, nevládl mezi oběma jednotami zásadní ideový rozdíl, stavovské mocenské ambice panstva sledovala obě uskupení. U strakonické jednoty, složené ze sebevědomých zástupců předních panských rodů, o tom není

---

¹⁵⁰ Jindřich z Rožmberka se dotazoval svého otce, zda by souhlasil s volbou jednoho *nebo dvou* správců a zda by sám tuto funkci přijal (LL IV, s. 262, č. 367).

¹⁵¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 368, 458, 488. O posloupnosti jednotlivých jednání srov. následující podkapitolu.

pochyb, což ostatně dokládají již citované formulace z jejího ustavujícího zápisu. Avšak poděbradská jednota se v literatuře z tohoto hlediska možná stále poněkud podceňuje.¹⁵² Byla to ovšem utrakvistická strana, která už od dob krále Albrechta II. důsledněji prosazovala princip volitelnosti panovníka. Tím spíše se i poděbradská jednota držela programu spoluúčasti panstva na vládní moci.¹⁵³

Výslovně přitom neměla v programu omezování královské moci ani jedna ze stran. Král nyní v zemi ani nebyl, a tak úprava konkrétních pravomocí mezi monarchou a panstvem (stavy) nebyla aktuální. Představitelé obou stran však využívali probíhajícího interregna k tomu, aby spíše živelně sahalo do sfér běžně vyhrazených králi: Jiří z Poděbrad svým počínáním v (dosud ani od svých soukmenovců neuznaném) úřadu gubernátora, na druhé straně třeba páni z Hradce svou svéráznou péčí o korunovační klenoty.

Ve vztahu k nižším stavům je pravda, že vnitropoliticky byla poděbradská jednota z důvodů, jejichž zkoumání již přesahuje rozsah této práce, pro nižší šlechtu a města jednoznačně přitažlivější než jednota strakonická. Jindy se ovšem zdá, že panstvo tu jedné, tu druhé strany se snažilo spíše nižší stavy využívat a manipulovat jimi, jako na svato-martinském sněmu 1446.¹⁵⁴ V zahraniční politice se Jiříkova jednota spojovala s velmi protiměstsky založenými braniborskými markrabaty.

7. Právě zahraničněpolitická orientace českého státu naopak byla jednou z otázek, ve které se obě strany ideově lišily. Strakonická jednota byla zaměřena prorakousky a prosasky, kdežto poděbradští se klonili ke zmíněnému Braniborsku a k mladšímu saskému vévodovi Vilémovi. Rozdílný postoj se projevoval např. na postoji obou stran ke sporu o zástavní držbu Dolní Lužice právě mezi saským a braniborským kurfiřtem. Celkově se však rozdílné postoje k cizině utvářely spíš teprve jako důsledek vnitropolitických neshod a souvisely i s hledáním spojenců obou stran za hranicemi.¹⁵⁵

8. Náboženské a církevní otázky. Tohoto problémového okruhu se musíme dotknout opět ze širšího hlediska.

---

¹⁵² Např. J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, ani nezařadil poděbradskou jednotu do posloupnosti pozdněstředověkých „panských jednot“. P. ČORNEJ, *Velké dějiny VI*, s. 46, se zase domnívá, že při hypotetickém vítězství konzervativní rožmbersko-hradecké strany by byla cesta ke stavovské monarchii přímočařejší.

¹⁵³ Jednoznačně vypovídá např. formulace konceptu listu poděbradské jednoty dolnolužickým stavům r. 1449: „...a však ještě ten korunovaný český král ani nižádný potomní král nižádné spravedlivé moci ani práva nemá k tomu, by měl nebo mohl tůž zemi lužickou a vás komužkoli odkázati a odciziti, od Koruny naší zavaditi *bez vuole pánův českých*.“ (AČ II, s. 262, č. 34; zvýraznil L. P.; šlo buď o list z nějakého poděbradského sjezdu, nebo z jihlavského zemského sněmu v létě 1449, i tam ale by takovéto znění listu musela bezpochyby prosadit jediné poděbradská strana: viz R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 388, pozn. 2).

¹⁵⁴ Rožmberská strana tehdy s pomocí měst a rytířstva prosadila odklad volby zemského správce.

¹⁵⁵ O vztahu strakonické jednoty k zahraničí podrobně pojednává kapitola IV.

Jihlavská kompaktáta z roku 1436, která pojímala kališníky zpět do obecné církve, ve svém důsledku umožnila zahájení opětovného prorůstání obou konfesně polarizovaných táborů šlechty – prostřednictvím vzájemné spolupráce, smíšených sňatků apod.¹⁵⁶ Avšak linie mezi šlechtickými politickými frakcemi, již vytvořená za revoluce na základě konfesního hlediska, se nemohla hned zacelit. Nadále se tak náboženství propojovalo s politickým životem a nevyřešené církevní otázky stále vytvářely řadu třecích ploch, rezonujících i u širší veřejnosti. Tak konfesní hledisko stále fungovalo jako přirozené dělítko při vytváření stran a jako jeden ze spouštěčů vzájemného nepřátelství. To již ale nemohlo zastřít skutečnost, že ráz obou šlechtických jednot, strakonické i poděbradské, byl převážně mocenskopolitický.

Sice výrazná většina členů strakonické jednoty byla katolického vyznání,¹⁵⁷ na druhou stranu je příznačné už to, že do svých řad jednota pojala nejen johanitského velkopřevora Václava z Michalovic, ale i kněze tábořského směru Bedřicha ze Strážnice. V poděbradské jednotě pak byla katolických členů celá řada.

Ani zájmy katolických pánů a církve se ve všem reálně neshodovaly. I čeští katolíci byli silně spjatí s revoluční epochou.¹⁵⁸ V Římě se dobře vědělo o tom, že v Čechách šlechtici drží sekularizované církevní statky, a kurie to považovala za svatokrádež.¹⁵⁹ Byli to Rožmberkové, kdo se eventuální restituci církevních zboží údajně bránil ze všech nejusilovněji.¹⁶⁰ Jinak řečeno, z pohledu české šlechty mohl jak Poděbrad, tak katolický Rožmberk, stane-li v jejím čele, dávat naději na prozatímní uchování revolučních majetkových změn.¹⁶¹

Poděbradská i rožmberská strana jihlavská kompaktáta oficiálně uznávaly (výklad kompaktát byl ovšem, jak záhy uvidíme, v pojetí obou stran rozdílný), a na sněmovních jednáních během čtyřicátých let byla rožmberská strana dotlačena k tomu, aby se formálně účastnila opakovaných českých žádostí do Říma o uznání voleného pražského arcibiskupa Rokycany. Tyto snahy ovšem čeští katolíci a zejména Oldřich z Rožmberka za pomoci svých kontaktů u církve tajně mařili.¹⁶² Strakonická jednota nepochybně hodlala v intrikách proti utrakvismu a

---

¹⁵⁶ Srov. např. R. NOVOTNÝ, *Šlechta*, s. 308; Petr ČORNEJ, *Zdeněk Beran: Poslední páni z Michalovic* (recenze), in: *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 5, s. 45.

¹⁵⁷ Jmenovitě v podkapitole V.2., s. 188.

¹⁵⁸ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny* VI, s. 46.

¹⁵⁹ LL III, s. 220, č. 311; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 165, 242.

¹⁶⁰ R. URBÁNEK, c. d., s. 520, pozn. 4, podle Eneáše Silvia.

¹⁶¹ Uvádí se, že později roku 1458 přispěl ke zvolení Jiřího králem právě faktor, že zrovna on mohl být v očích české šlechty garantem uchování revolučních výdobytků (srov. P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 159). To však již šlo o volbu královskou a rozhodovalo se mezi Jiřím a cizími uchazeči o korunu. Naopak v době strakonické jednoty byl Jiříkovým protihráčem domácí šlechtic, který, byť katolík, rovněž neměl zájem na revolučním majetkovém statu quo nic měnit.

¹⁶² Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 58-59, 101, 109-110, 166-167, 252-253.

Rokycanovi pokračovat, ale momentálně to pro ni jako pro mocenskopoliticky založený spolek určitě nebyl nejdůležitější cíl.

Ustavující zápis ze strakonického sjezdu není ohledně náboženských otázek příliš sdílný a na první pohled bychom z této listiny ani nepoznali, že jde o jednotu katolickou. Strakoničtí se přihlásili ke kompaktátům¹⁶³ a obvinili poděbradské z jejich rušení. Logicky tak v zápise chybí jakékoli kaceřování utrakvistů, jenže zápis postrádá i cokoli dalšího o náboženské problematice – důvodem mohla být jak prostá opatrnost, tak i záměr neodradit od sebe ani případné kališnické spojence.¹⁶⁴

Následné boje i vyjednávání probíhaly dle formálních pravidel šlechtického záští, sice nebyly prosty různých intrik, ale neslyšíme, že by se strakoničtí veřejně dovolávali teze o neplatnosti slibů učiněných kacírům¹⁶⁵ nebo snad dokonce volali po křížové výpravě.¹⁶⁶ To neznamena, že by náboženské záležitosti občas nebývaly předmětem jednání a někdy i sporů mezi oběma jednotami. Např. před sněmem v Jihlavě v srpnu 1449 se mezi oběma jednotami strhla hádka o povolení kališnických mší.¹⁶⁷ Při jednání na Kameni o rok později měli strakoničtí opět obavy, že poděbradovci budou prosazovat dodržování kompaktát („a zvláště v tom, kdež jest bylo prve rozdávano pod obojím způsobom, aby ještě bylo rozdávano“). Jako by strakonická jednota sama neměla držení kompaktát vytyčené v oficiální verzi svého programu a nehodlala na tomtéž sjezdu na Kameni poděbradské z porušování kompaktát vinit. Také se předpokládalo, že poděbradští otevřou otázku vypravení poselstva kvůli potvrzení Rokycany.¹⁶⁸ V oficiálních zápisech sněmů a sjezdů se ale náboženské otázky ozývají jen v obecných zmínkách o dodržování kompaktát, v rámci všech sporných záležitostí zaujímají jen nepatrný objem v porovnání s problémy ryze světskými.¹⁶⁹

Větší význam měly náboženské záležitosti jako prostředek rétoriky a propagandy. Před veřejností strany někdy prezentovaly svůj konflikt jako střet, v němž jde o náboženství

---

¹⁶³ Právě to, že se strakonická jednota přihlásila ke kompaktátům, podle některých názorů otevřelo cestu ke vstupu konfesně kališnických šlechticů do jednoty, vedle Bedřicha ze Strážnice zejména Jana Koldy ze Žampachu (takto M. ŠANDERA, *Východočeská šlechta*, s. 108). Opačný názor měl A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 76: kněze Bedřicha a katolickou stranu spojovalo naopak to, že oba měli ke kompaktátům vlažný postoj, každý pochopitelně z jiných důvodů.

¹⁶⁴ Na druhou stranu, poděbradská jednota ve svém zápise akcentovala náboženskou problematiku a „chválu božie“ výrazněji, přesto se k ní hlásili i katoličtí členové (srov. R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 266).

¹⁶⁵ Snad má pravdu R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 331-332, že přece se mohla poděbradská strana takového jednání svých protivníků bát.

¹⁶⁶ Srov. níže podkapitolu IV.7, s. 172.

¹⁶⁷ Šlo o problém, zda v katolickém městě má být během sněmování povoleno utrakvistickým kněžím kázat a sloužit mše (LL IV, s. 104, č. 126; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 390).

¹⁶⁸ Dotazy Jindřicha z Rožmberka otci v LL IV, s. 262, č. 367.

¹⁶⁹ Srov. např. zápis vildštejnského sjezdu v LL IV, s. 239, č. 345.

v první řadě.¹⁷⁰ Ale opravdu ostrou nábožensky laděnou protijirákovskou kampaň rozvíjeli více kazatelé v českých katolických městech než sama strakonická jednota.¹⁷¹ Ta prezentovala svůj katolický ráz hlavně při agitaci do zahraničí – především tam účelově vysílala naléhavá tvrzení, že v Čechách je v sázce dobro celého křesťanstva.¹⁷² Zároveň členové jednoty doufali v nějakou formu podpory i přímo od římské církve, s jejímiž vysokými hodnostáři byli stále v kontaktu.¹⁷³

9. Vzájemné osobní spory členů stran. Nepochybně podstatný prvek v napětí mezi oběma uskupeními. Nešlo zdaleka jen o nejdůležitější svár mezi Oldřichem z Hradce a Jiřím z Poděbrad, který ostatně byl zabarven velmi politicky, ale i o celou řadu osobních konfliktů a antipatií mezi dalšími jedinci. Ty nezdárcu existovaly už před formálním vznikem obou jednot v letech 1448-1449; často se setkáváme s nejrůznějšími sousedskými či příbuzenskými spory šlechticů např. o majetek, které zřejmě neměly s ideovými neshodami nic společného. Další pře se nabalovaly dominovým efektem v průběhu „vyřizování účtů“ mezi stranami v letech 1449-1450.¹⁷⁴ Rozhodnutí sporů se mohlo realizovat buď vojenským tlakem, tj. formou záští, nebo diplomaticky na sněmech, sjezdech a po obnovení činnosti soudních institucí na půdě těchto kompetentních orgánů. Čímž bychom se dostali opět k širší otázce boje o politický vliv, zmiňované pod bodem 4.

Cíle strakonické jednoty jsou nám tedy v rozsahu, jaký je možno z pramenů vyvodit, známy, ale jakými prostředky jednota hodlala jejich naplnění dosáhnout? Naznačili jsme, že navenek se strakonická jednota snažila prezentovat spíše jako obranné a hlavně mírumilovné uskupení, kterému záleží na „obecném dobrém“. Ba i soukromě byl vybraným adresátům účel spolku popisován podobně: strakonický sjezd měl být svolán proto, „aby rozmluvenie bylo a cesty pohledány, zdali by věci tyto a nesnáze ještě bez dalších záhub chudých etc. mohlo v dobré uvedeno býti.“¹⁷⁵ Ustavující zápis pak hovořil, jak jsme se už zmínili, o podávání se „k rovnému“. Dokonce se v tomto směru drželi strakoničtí ještě více zpátky než

¹⁷⁰ List Jiřího z Poděbrad uváděl problematiku „chvály božie“ na prvním místě mezi všemi vyjmenovanými věcmi, jichž „v těchto záštiech ... najviece se dotýče.“ (LL IV, s. 20, č. 20). Paradoxně šlo o list zaslaný katolické Plzni, jejíž konšele takovýmto tvrzením asi neměl příliš šanci získat na svou stranu! – Podobně i jiné Jiříkovo osvědčení v AČ II, s. 247, č. 24.

¹⁷¹ Viz R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 356-359.

¹⁷² Např. listy římskému králi Fridrichovi (LL II, s. 109-110, č. 133, 134, LL IV, s. 165, č. 218), kardinálu Karvajalovi (LL III, s. 173, č. 236), poselství Fridrichovi Saskému (LL IV, s. 110, č. 132), koncept Rožmberkova manifestu (LL IV, s. 105, č. 126; jedině ten existuje i v české verzi). Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 358-359.

¹⁷³ Viz podkapitolu IV.7.

¹⁷⁴ Podrobněji o tématu sporů v podkapitole V.6 o vztazích mezi členy strakonické a poděbradské jednoty.

¹⁷⁵ Těmito slovy, jak potom rekapitulují Budějovičtí ve své odpovědi (LL IV, s. 6, č. 5), zval Oldřich z Rožmberka toto město na strakonický sjezd. Byť u města je důraz na mír pochopitelný.

poděbradská jednota, která ve svém zápise poměrně otevřeně prohlašovala, že bude vojensky zasahovat proti porušitelům dohod.

Na druhou stranu ani naděje strakonických na to, že se podaří cíle, nastíněné v zápise, splnit pouhým diplomatickým nátlakem a že poděbradská jednota sama ustoupí, nebyla velká. Záměr prosazovat své požadavky vojenskou cestou, jak už na podzim 1448 činili páni z Hradce, strakonická jednota sice skrývala, usvědčuje ji ale korespondence jejích členů. Z ní se zpětně dozvídáme, o čem hned na ustavujícím strakonickém sjezdu bylo tajně rozhodnuto: „abychom druhú středu v puostě [5. března 1449] na poli byli bez odtažkóv konečně na ten den“ v případě, že poděbradská jednota nesplní nereálné ultimátum, aby urovnala nesváry na plánovaném sjezdu v Plzni.¹⁷⁶ Z války pak ale prozatím sešlo. Strakonická jednota ještě nesehnala dostatek spojenců a citovaná slova o vytržení do pole asi nebyla od jejich autora, Oldřicha z Rožmberka, míněna doopravdy, spíše jen k povzbuzení jednotníků. Do budoucna asi strakonická jednota s válkou s největší pravděpodobností počítala.

Zmínky o programu strakonické jednoty v ustavujícím zápise i v dalších pramenech mají různou míru konkrétnosti a jsou rozličně modifikovány podle toho, o jaký typ pramene šlo a kdo měl být jeho příjemcem či čtenářem. Lze však z nich poskládat obrázek strakonické jednoty jako uskupení, které je hodnotově orientováno konzervativně, legitimisticky, konfesně katolicky. Po bližším posouzení váhy jednotlivých bodů, jež tvořily faktický předmět sváru mezi stranami, ale vychází najevo, že reálně měl střet mezi strakonickou a poděbradskou jednotou charakter především mocenskopolitického boje. Více než o dosažení náboženských nebo ideových cílů šlo strakonické (a zřejmě i poděbradské) jednotě o prosazení sebe sama v boji o vliv ve stavovské obci v době bezkráloví a výhledově potom i na královském dvoře a často o hájení soukromých zájmů zúčastněných jednotníků. Pokud by strakonická jednota neprosadila své požadavky diplomatickou cestou, byla připravena se o to pokusit v poli.

---

¹⁷⁶ List Oldřicha z Rožmberka Janovi z Hradce 14. února 1449, LL IV, s. 11, č. 12.

III. Mocenský zápas strakonické jednoty s poděbradskou jednotou na teritoriu českých zemí

Souboji dvou šlechtických koalic, který otevřeně vypukl založením strakonické jednoty v únoru 1449 a definitivně se uzavřel plným uznáním Jiřího z Poděbrad za zemského správce v září 1452, bude věnováno následujících pět podkapitol. První z nich v chronologickém přehledu líčí známou hlavní linii událostí, zatímco čtyři další se snaží obohatit dosavadní poznání o tomto dění v jeho různých zatím málo popsáných aspektech a zákrutech. Hlavní dějiště zápasu spočívalo v Čechách, a proto se většinou držíme dění v této zemi. Na celek zemí České koruny upře pozornost závěrečná podkapitola, ve které se zkoumají vazby strakonické (a v nutné míře poděbradské) jednoty k Moravě a vedlejším zemím a posuzuje se, do jaké míry jedna či druhá strana dokázala se stavy korunních zemí kooperovat.

III.1. Chronologie bouřlivých let 1449–1452

V této přehledové podkapitole bude stručně vylíčen chronologický průběh událostí z let 1449-1452, které byly již mnohokrát popsány v literatuře.¹⁷⁷ Zde se zaměříme více na postoje a taktiku strakonické jednoty. Přehled by měl sloužit také k orientaci při četbě následujících kapitol a podkapitol, ve kterých se bude na tytéž události v různých souvislostech narážet.

Po ustavení strakonické jednoty obě strany rozpoutaly proti sobě diplomatickou kampaň, založenou na náboženských i světských argumentech. Ze strany strakonických se už jasně ozvalo obvinění, že Menhart zemřel následkem otravy od Jiřího z Poděbrad.¹⁷⁸

Spor Jiříka z Poděbrad a pánů z Hradce byl bezprostřední roznětkou nepřátelství mezi jednotami. Ze širšího úhlu pohledu ovšem byla ve hře, jak jsme popsali v předešlé podkapitole, i řada dalších problémů. Obě strany se v tom, jak tyto sporné body klasifikovaly a podle jakého klíče prosazovaly jejich řešení, lišily – v závislosti na tom, jaké cíle skutečně sledovaly. Poděbradští důsledně rozlišovali na jedné straně věci „stranné“, tedy spor

---

¹⁷⁷ Především F. PALACKÝ, *Dějiny* IV/1; W. W. TOMEK, *Dějepis* VI; R. URBÁNEK, *ČD* III/2; P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI. Ze speciálněji zaměřených prací např. J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, zvl. s. 110-115; J. SALABA, *Jiří z Poděbrad a Oldřich z Rožmberka r. 1450*; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 121-132; řada podrobností i v úvodu Josefa PELIKÁNA k LL IV, s. IX-XXIII. Na tyto tituly už nebudu pokaždé zvláště odkazovat.

¹⁷⁸ Už před 19., respektive 20. únorem se tato obvinění donesla k Poděbradovi a Aleši ze Šternberka (AČ II, s. 248, č. 24; LL IV, s. 16, č. 14). Opakovala se jak v březnovém listě Oldřicha z Hradce ke královskému dvoru v Rakousku, tak i jinde (viz R. URBÁNEK, *ČD* III/2, s. 354).

Hradeckého s Poděbradem a jiné soukromé spory, a na druhé straně věci *obecné* jako otázku zemské správy, obsazení trůnu, církevní záležitosti atd., tedy většinou problémy, jejichž řešení bylo v zájmu jich, poděbradovců. Logicky tak kladli důraz na druhý z těchto okruhů a na svolání obecného zemského sněmu, nikoli pouhého sjezdu obou stran: I pokud „by p. Jiřík s p. Oldřichem smluven byl, nehned v této zemi všechny nesnáze miesto vezmú, ješto sněmem obecním mohú k miestu a k konci býti přivedeny.“¹⁷⁹ Naopak strakonická jednota požadovala nejprve urovnání sporu vzniklého Menhartovou smrtí a zdůrazňovala vzájemnou souvislost všech sporných bodů: „I zdá mi sě, kdyžby tyto věci, poněvadž jsú mezi nimi [Oldřichem z Hradce a Jiříkem] tak zašly, byly prvě uklizeny, že by i obecních tohoto královstvie věcí potom, a snad i s těmi hned, bylo snáze porovnatí,“ tvrdil Oldřich z Rožmberka.¹⁸⁰ Proč ovšem odmítá obecný sněm, věrohodně vysvětlit nedokázal – skutečným důvodem jeho postoje zřejmě byla obava z očekávané soupeřovy převahy na sněmu, který by tak mohl i o „věcech obecných“ rozhodnout jinak, než si Rožmberk a jeho příznivci přáli.

Proto namísto svolání obecného sněmu vyzvali strakoničtí poděbradskou stranu ke společnému sjezdu stran v Plzni. Poděbradští odmítli se do Plzně dostavit – zvláště když představitelé západočeského města už patrně inklinovali k jednotě strakonické. Konali-li se pak vůbec plzeňský sjezd, tak bez poděbradské strany. Přestože se strakoničtí, jak bylo výše řečeno, předem tajně usnesli v případě krachu plzeňského sjezdu vytáhnout do pole, svůj úmysl přehodnotili.¹⁸¹ Neposlali ani žádnou pomoc novému členu jednoty Janu Koldovi ze Žampachu, který se už koncem února dostal do války hradeckým landfrýdem.¹⁸²

Místo toho strakonická jednota přistoupila na jednání s druhou stranou, jehož výsledkem byla 10. dubna 1449 smlouva, uzavřená na sjezdu v Jindřichově Hradci. Vyhlášovala příměří do 23. dubna následujícího roku, kromě toho byli zvoleni k rozsouzení sporů čtyři ubrmané¹⁸³ a měl být svolán obecný sněm, kde se bude řešit i otázka opatření krále a zemské správy.¹⁸⁴ Na první pohled se smlouva zdá být ústupkem strakonických vůči poděbradské straně, také ne všichni Oldřichovi jednotníci jí byli nadšeni.¹⁸⁵ Ale asi bylo Rožmberkovým cílem hlavně

¹⁷⁹ Aleš ze Šternberka v psaní Oldřichovi z Rožmberka (LL IV, s. 16, č. 44). Srov. také vyjádření samotného Jiřího z Poděbrad o tomtéž problému v LL IV, s. 21, č. 20.

¹⁸⁰ Odpověď na Alešův list (LL IV, s. 26, č. 25). K této výměně názorů i R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 362.

¹⁸¹ Stalo se tak zřejmě na sjezdu jednoty v Třeboni, svolaném na 20. březen. – Ke zvolení tohoto postupu snad přispěla i rada anonymního spojence, aby strakonická jednota odložila válku a zatím zesílila. Poděbradští si prý naopak přejí bojovat co nejdříve, než přijdou strakonickým na pomoc „Němci“ (LL IV, s. 19-20, č. 19).

¹⁸² Ke Koldově případu se vztahuje řada listů v LL IV. Vojenskou pomoc pro Koldu prosazovali ve strakonické jednotě hlavně Oldřich z Hradce a Bedřich ze Strážnice, naopak Oldřich z Rožmberka váhal.

¹⁸³ Za strakonickou jednotu Oldřich z Rožmberka a Arnošt z Léskovce.

¹⁸⁴ Smlouva v LL IV, s. 39, č. 45. – Ústupek strakonické jednotě spočíval v tom, že se obecné otázky měly projednávat až po sporných záležitostech mezi Oldřichem z Hradce a Jiřím z Poděbrad a jejich jednotami.

¹⁸⁵ List Jana z Rýzemberka (LL IV, s. 46, č. 54).

získat čas.¹⁸⁶ Válku pán na Krumlově v tuto chvíli ještě nechtěl, a proto po hradeckém sjezdu krotit své straníky, aby zatím nevyvolávali roztržky.¹⁸⁷ Na druhé straně zároveň bránil odklizení sporů tím, že vykonával jen liknavě funkci ubrmana, do které byl v Hradci zvolen.

Domluvený sněm se konal, a to v Jihlavě během srpna až září 1449. Strakoničtí usilovně dbali o to, aby si zajistili co nejvíce podpory,¹⁸⁸ a nakonec s výsledkem sněmu mohli být spokojeni. Nejdůležitější záležitosti jako královská a správcovská otázka a spor Jiřího z Poděbrad s Oldřichem z Hradce byly odloženy. Pouze byl uzavřen jakýsi osobní smír Oldřicha z Rožmberka s Poděbradem, který byl sotva z jedné nebo druhé strany míněn opravdově. Jiří byl značně rozladěn ze zdlouhavých jednání, v nichž se sice mělo později pokračovat, ale úvahy aktérů tehdejšího dění po nic neřešícím sněmu již nepokrytě směřovaly jinam: „...pan Jiřík s jinými jich strany pány ku poli se strojje, chtiece ty, kteříž v jich kraji jsú a k nám se v této mieře přivinuli, utisknutí a k své vuoli připraviti. A nám pak nenie lze, aniž jinak učiniti muožem, než se ku poli také strojíme, tomu chceme s boží pomocí odepřieti,“ rozhlašoval nikoli nezaujatě ve své zprávě o jihlavském sněmu pro veřejnost Oldřich z Rožmberka.¹⁸⁹

V měsících následujících po sněmu také vyvrcholilo úsilí obou stran o získání spojenců vně Českého království, které líčíme podrobně v samostatné kapitole. Římský král Fridrich III., dlouhodobě nakloněný rožmberské straně, zůstával vůči žádostem strakonických o pomoc téměř netečný. Nadějněji probíhalo jednání se saským kurfiřtem Fridrichem II. Mírným z rodu Wettinů.

Na březem 1450 svolala strakonická jednota sjezd všech svých členů do Plzně. Účel sjezdu byl zřejmě několikerý: vzhledem k přítomnosti některých poděbradských zástupců a také prostředkujících „neutrálů“ mohlo jít o jednu z posledních šancí na to, aby se konečně začalo s účinným urovnáváním sporů. Zároveň ale byli do Plzně pozváni zástupci Fridricha Saského. Snad tedy měl Oldřich z Rožmberka, který řídil politiku strakonické jednoty, rozehraných paralelně více partií: za prvé ještě nebyla pohřbena okrajová možnost, že poděbradská jednota přistoupí na smír „po dobrém“. Oldřich před plzeňským sjezdem absolvoval schůzku s ubrmanem za poděbradskou stranu Alešem ze Šternberka na Zvíkově, kde se usnesli na

¹⁸⁶ V tomto směru PALACKÉHO výklad (*Dějiny IV/1*, s. 191) i TOMKŮV (*Dějepis VI*, s. 187). Naopak J. JÁNSKÝ předpokládá, že Rožmberk ještě doufal ve smír (*Kronika III*, s. 113).

¹⁸⁷ V tuto chvíli hlavně Hynka Krušinu ze Švamberka (LL IV, s. 81-82, č. 100, 101). Později podobně nového člena jednoty Mikuláše z Lobkovic (říjen 1449; tamtéž, s. 114-115, č. 136) či Jindřicha z Kolovrat (únor 1450; tamtéž, s. 156, č. 202). Pokud jde o Lobkovice, tomu se z několikáté ruky doneslo, že mu prý Rožmberk vzkazoval, aby se nebál s poděbradskými válčit, že mu jednota pomůže (tamtéž, s. 111, č. 132). Pak ale vyšlo najevo, že skutečný Rožmberkův názor je jiný: Oldřich jej varoval před unáhlenými kroky (list na s. 114-115).

¹⁸⁸ Patrné bylo úsilí o získávání dalších členů jednoty (LL IV, s. 94, č. 117), navíc Oldřich z Rožmberka přímo do Jihlavy zval Vratislavské (tamtéž, s. 70, č. 85) a podle R. URBÁNKA, *ČD III/2*, s. 389 pozn. 3, jistě i další zástupce vedlejších zemí (viz také níže podkapitolu III.5, s. 91).

¹⁸⁹ Koncept v LL IV, s. 103, č. 126.

novém sjezdu obou jednot na duben do Pelhřimova. Ale zdá se, že strakoničtí předáci v čele s Rožmberkem snahu o jednání spíše jen předstírali¹⁹⁰ nebo si ponechávali tuto cestu otevřenou jen pro případ selhání jednání o pomoci ze zahraničí.¹⁹¹ Druhým směrem tedy bylo jednání s králem Fridrichem III. o jeho podpoře strakonické jednotě; zda už jednota začala mít zájem na vydání krále Ladislava z poručnickovy moci, nevíme, ale nezdá se tak. Třetí a momentálně nejdůležitější směr strakonické politiky představovalo jednání s Fridrichem Saským. Dohoda s ním se stala hlavním výsledkem plzeňského sjezdu: 22. března 1450 strakonická jednota uzavřela s Fridrichem smlouvu o vzájemné vojenské pomoci, výslovně proti Jiříkově jednotě.¹⁹² O pět dní později smluvila i poděbradská jednota podobný spolek s Vilémem Saským, znepráteleným bratrem kurfiřta Fridricha,¹⁹³ s Hohenzollerny a s dalšími spojenci ve Wunsiedelu.

Tím bylo už téměř rozhodnuto, že ke smírnému řešení sporů nedojde. Na dubnový pelhřimovský sjezd nyní strakoničtí nejprve ani nechtěli jet;¹⁹⁴ v Čechách již propukaly ozbrojené konflikty mezi jednotlivci z obou stran. Za této situace skončil sjezd roztržkou a příměří, které končilo k 23. dubnu, zde nebylo prodlouženo. I v této době se občas objevily nové pokusy o zprostředkování smíru,¹⁹⁵ které ale nenašly odezvu.

Obě strany vytáhly do pole. Rožmberkové vypravili své vojsko pod vedením nejstaršího Oldřichova syna Jindřicha 13. května: s ním se měly spojit oddíly ostatních jednotníků a akci měl tajně podpořit současný vpád Fridricha Saského do Čech proti poděbradovcům. List Oldřicha z Rožmberka Hynkovi ze Švamberka, kde byl plán spolupráce se saským kurfiřtem vylíčen,¹⁹⁶ byl na cestě zachycen poděbradskými příznivci a následně předán Jiříkovi, který jeho obsah zveřejnil. Mezi poděbradskými nastal poprask. Rožmberkům a jejich straníkům

---

¹⁹⁰ Tvrдила to později poděbradská jednota (LL IV, s. 184-187, č. 247), R. URBÁNEK, ČD III/2, zvl. s. 408-410, 415, jí v podstatě dává za pravdu. – Dodejme, že někteří ze strakonických by brzký smír asi uvítali: srov. zvláště list Hanuše z Kolovrat (AČ VII, s. 204, č. 1; Hanuš ovšem formálně ještě nebyl členem jednoty, pouze s ní sympatizoval). Jádrem jednoty ale už preferovalo silové řešení sporů s pomocí spojenců z ciziny. Stejně tak byla k válce odhodlaná i poděbradská jednota (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 408-409).

¹⁹¹ Korespondence z té doby s vlastními jednotníky či s králem Fridrichem obvykle obsahuje na jednu stranu věty o snaze urovnat spory, ale na druhou strany i náznaky o choulostivých věcech, o kterých je nutné jednat ústně (např. LL IV, s. 145-165, č. 184, 199, 201, 218). Důvodem této opatrnosti asi byla obava ze zachycení listu nepřátelskou stranou. – Ať už strakoničtí vkládali do jednání s poděbradskými částečné naděje nebo to jen předstírali, doporučoval Rožmberk svým jednotníkům zatím umírněný postup a řešení sporů před ubrmaný, „aťby [poděbradští] tím méně, ač by chtěli,“ mohli mít záminku proti strakonickým (LL IV, s. 148-149, č. 190). To vše se ale změnilo uzavřením spojenecké smlouvy s Fridrichem Saským.

¹⁹² Smlouva v LL IV, s. 171, č. 231.

¹⁹³ Podrobněji o úmluvách v kontextu probíhající války mezi wettinskými bratry v Sasku (tzv. Bruderkrieg) v podkapitole IV.2.

¹⁹⁴ Tvrzení Jiřího z Poděbrad v LL IV, s. 184, č. 247; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 420.

¹⁹⁵ V lednu šlo o iniciativu neutrální Zbyňka Zajíce z Házmburka a Jana Smiřického, ještě v květnu plánovali sjezd Mikuláš Trčka z Lípy a Aleš Holický z jedné strany a Jan z Hradce ze strany druhé.

¹⁹⁶ List z 9. května v LL IV, s. 192, č. 257.

začaly přicházet desítky opovědí; mimořádný byl obsáhlý opovědní list Oldřichovi z Rožmberka od samotného Jiřího z Poděbrad, jenž nepokrytě útočil na adresátovu pověst. Oldřich a jeho jednotníci byli obviňováni ze záměrného porušování smluv a byla jim přičtena odpovědnost za veškerou roztržku mezi jednotami. K dovršení všeho se saská pomoc opozdila.

Vojenské operace obou jednot se postupně přesunuly na západ Čech. 4. června došlo k přímému střetu obou hlavních vojsk u Rokycan, při kterém byli strakoničtí bez většího odporu zahnáni do Plzně. Hned potom strakonická jednota přistoupila na jednání, jehož výsledkem byla 11.června 1450 smlouva o příměří na hradě Vildštejně (dnes Vlčtejně)¹⁹⁷ u Blovic.¹⁹⁸ Smlouva stavěla na kompaktech, listu mírném a dalších úmluvách, ke kterým se oficiálně hlásili i strakoničtí, ale na kterých více záleželo Jiříkově straně. Zároveň se tím povážlivě začala vzdalovat naděje na splnění hlavního cíle strakonické jednoty, návratu předzářijových poměrů. Byli určeni noví ubrmané (za strakonické Jindřich z Rožmberka a Vilém mladší z Rýzemberka¹⁹⁹) a stanoveno datum konání obecného sněmu. Předpokládalo se, že i všichni nepřítomní členové obou stran se ke smlouvě připojí.

Vyvstává otázka, proč strakonická jednota vzdala válku tak rychle. Přitom se k ní dlouho a pečlivě připravovala, ani v ní nebyla jednoznačně poražena a saské vojsko se do Čech opravdu chystalo. Na druhou stranu byla vojenská převaha Jiříkova šiku patrná, zatímco čeští stoupenci strakonické jednoty se do pole asi vypravovali zdlouhavě a neochotně.²⁰⁰ Sami o sobě, bez saských posil, byli strakoničtí oproti svému soupeři velmi slabí, jak ukáží i následující částí práce. Kdy a v jakém rozsahu saské vojsko dorazí, nebylo zřejmé, a kdyby se do té doby chtěli bránit strakoničtí sami, riskovali by úplnou porážku. I nepřítomnost Oldřicha z Rožmberka²⁰¹ mohla napomoci ujednání smíru. Nicméně určitě i nyní doufali horlivější ze strakonických jednotníků, že půjde jen o dočasné ústupky.²⁰² Postoj Jana z Hradce vypovídá o

---

¹⁹⁷ Vildštejn během těchto let velmi často střídal držitele; momentálně patřil stoupenci poděbradské strany Fridrichovi z Donína, avšak práva na něj nárokovali i jeho dřívější majitelé Rožmberkové (blíže A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 215-216; Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách*. Rožmberská doména 1418-1472, Praha 2005, s. 53). Při výběru lokality asi rozhodoval i prozaický důvod, že se nacházela nedaleko od míst, kde právě skončily boje. Jednalo se sice na fakticky poděbradské, ale právně poněkud sporné půdě, čímž se však nyní asi nikdo nezabýval. Určitou analogií k tomu může být, že r. 1470/1471 poděbradským straníkům nevadilo jednat s těmi Matyášovými na hradě Polné, kterou nedávno předtím dobyl na Viktorinovi z Poděbrad a Trčcích z Lípy Zdeněk ze Šternberka (blíže Petr ČORNEJ, *Jednání v Polné*. Kapitola z dějin tzv. druhé husitské války, in: *týž*, Světla a stíny husitství. Události – osobnosti – texty – tradice, Praha 2011, s. 286-296).

¹⁹⁸ Vildštejnská smlouva v LL IV, s. 238-244, č. 345.

¹⁹⁹ Je nutné upozornit, že v této práci se budou vyskytovat celkem tři (!) Vilémové z Rýzemberka (z nichž jeden byl dokonce členem poděbradské jednoty), pro orientaci viz Přílohu č. 1 u Jana z Rýzemberka, pozn. 530.

²⁰⁰ Většina důležitých členů se nakonec asi v poli objevila, ale možná zklamali neoficiální sympatizanti jednoty, s nimiž se též počítalo, jako Chebští či Hanuš z Kolovrat. V obecné rovině srov. LL IV, Úvod, s. XVIII.

²⁰¹ Oldřich je jmenován v intitulaci vildštejnské smlouvy, ale nikoli už v příznávacím listě v LL IV, s. 244-245, č. 348. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 447, dovozuje jeho neúčast na sjezdu.

²⁰² K předchozím větám srov. i R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 454-455.

neochotě činit pro udržení smíru seabeměně nad to, co je nezbytně nutné,²⁰³ a ještě zajímavější je, jak Oldřichovi z Hradce záleželo, aby ve smlouvě nebyl Zdeněk ze Šternberka titulován jako nejvyšší purkrabí.²⁰⁴

Další politika strakonické jednoty byla již spíše ve znamení defenzivy. Na tom, jak zastavit vzrůstající moc Jiřího z Poděbrad, Oldřich z Rožmberka pracoval, stále v kontaktech se zahraničím, ale v Čechách začal poněkud ustupovat ze scény: stejně jako při květnových bojích a jako na Vildštejně se i na následujících fórech nechal zastoupit synem Jindřichem: Za měsíc po vildštejnské úmluvě se sešel v Pelhřimově sjezd, kde po náročném jednání, trvajícím celé tři týdny, 3. srpna ubrmani ukončili vleklý spor Oldřicha z Hradce s Jiřím z Poděbrad: oba si dle výpovědi nebyli navzájem ničím vinni, čímž se Jiří očistil i od podezření z otravy Menharta z Hradce. Provolán byl obecný mír až do konání sněmu.²⁰⁵ K dořešení některých otázek následoval ještě osobní sjezd Jindřicha z Rožmberka a Jiřího z Poděbrad na nedalekém hradě Kameni.

Volba míst jednání vykazuje zajímavý rys. Vildštejn, Pelhřimov, Kámen a později ještě Praha jako dějiště sněmu – vše lokality v držení poděbradských straníků.²⁰⁶ Do té doby se sjezdy konaly na různých místech; záleželo na tom, jaká strana byla při handrkování o místě konání sjezdu tvrdošijnější. Takto v minulém roce 1449 strakoničtí často nakonec prosadili sněmy a sjezdy s poděbradskou stranou na „své“ půdě: v Plzni (?), v Jindřichově Hradci, v Jihlavě. Bezpečnost byla sice zajišťována glejty, ale kvůli leckdy oprávněné nedůvěře²⁰⁷ a obavám ze lsti se oba tábory vždy bránily jednání v městech „jich strany“.²⁰⁸ Nehledě na to, že pozice hostitele byla i při samotném jednání bezesporu výhodnější. Nyní tyto tahanice skončily, strakoničtí začali pod glejty ochotně jezdit na poděbradské hrady a do poděbradských měst. Byl to výraz náhle zavládlé důvěry, nebo důsledek toho, že po vojenské porážce si strakoničtí nedovolili odporovat? Spíše to druhé.

---

²⁰³ Jan se zdráhal ke stvrzení smlouvy s poděbradskou stranou vedle své pečeti obstatat i pečeti svých služebníků. Svopil až po napomenutí od konsenzuálnějšího Jindřicha z Rožmberka (AČ XIV, s. 52-53, č. 1588, 1591-1593).

²⁰⁴ SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>). Ke sporům o úřady včetně tohoto listu se vrátíme se v následující podkapitole III.2.

²⁰⁵ Zápis sjezdu v AČ II, s. 284-286, č. 46; ubrmanská výpověď tamtéž, s. 286-287, č. 47.

²⁰⁶ Vildštejn držel Fridrich z Donína, Pelhřimov Trčkové z Lípy, Kámen Purkart ze Žirovnice. Před Vildštejnem se část jednání vedla i na Švihově, hradě rovněž poděbradského straníka Viléma staršího z Rýzemberka. A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 194, 276, IX, s. 14, 216.

²⁰⁷ Mikulášovi z Lobkovic byli zajatí poslové při cestě na plzeňský sjezd, a k pelhřimovskému sjezdu už raději žádného zástupce nevyšlal (LL IV, s. 176, č. 236).

²⁰⁸ V souvislosti s jihlavským sněmem toto popisuje Oldřich z Rožmberka v LL IV, s. 103-104, č. 126; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 372. Další zajímavé diskuse o místech konání sjezdů čteme v LL IV, s. 15, č. 14; AČ III, s. 539-540, č. 522 a 524 (k tomu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 366), LL IV, s. 75, č. 90, s. 184-185, č. 247 (k tomu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 415).

V listopadu začal opět bez rožmberského vladaře velký svatokateřinský sněm v Praze, který zasedal až do ledna 1451. Tam pokračovali ubrmanové v rozsuzování sporů, které nestihli vyřídit v Pelhřimově, a nakonec byl 6. ledna definitivně potvrzen obecný mír.²⁰⁹ Na přetřes přišla v Praze i královská a správceovská otázka. Strakonická jednota přitom už zřejmě začala sama mít zájem na příchodu krále Ladislava, který by mohl pomoci ke zvrácení momentálně nepříznivého vývoje v Čechách.²¹⁰ Skutečně se jí na kateřinském sněmu s pomocí vnitřní opozice v poděbradské jednotě podařilo dosáhnout toho, že sněm rozhodl o vyslání dalšího poselstva na vídeňský dvůr, zatímco otázka zemské správy se odložila.

Vyhlášením obecného míru lze snad již považovat existenci strakonické jednoty jako instituce za skončenou, spojenecké závazky členů by tímto přestaly platit.²¹¹ Ale boj o moc mezi dvěma stranami, poděbradskou a rožmberskou, tím neskončil a otevřeně pokračoval ještě bezmála dva roky. Proto i období let 1451-1452 musí být, třebaže ve stručnější formě, do vylíčení událostí zahrnuto. Stejně tak budou dovedeny až do definitivního rozhodnutí bojů v roce 1452 i další kapitoly a podkapitoly, kde to zpracovávaná látka bude vyžadovat.

Vídeňské jednání s Fridrichem III., které se uskutečnilo v březnu 1451, žádný posun v otázce Ladislavova vydání nepřineslo, podobně jako pak další velký benešovský sněm v červenci, kam dorazili Fridrichovi zástupci. Z panských členů strakonické jednoty byl v Benešově snad jen Jindřich z Rožmberka. Brzy ale dosáhla významného úspěchu poděbradská strana: v říjnu téhož roku se vydalo další poselstvo za Fridrichem do Vídně. Při jednání římský král oznámil, že uznává Jiříka zemským správcem.

Za této situace se Oldřich z Rožmberka, který byl nyní pevně rozhodnut Ladislava vymocit, odhodlal k zásadní změně politické linie. Ukončil letité spojení své strany s Fridrichem III., brzy již císařem, a na přelomu let 1451 a 1452 se připojil k rakouskému opozičnímu spolku, který požadoval Ladislavovo vydání do rukou stavů.²¹² V létě 1452, kdy v rakouských zemích propukla otevřená válka mezi císařem a stavovskou opozicí, podpořili Rožmberkové opozici i vojensky. S nimi tak učinili i někteří ze zbývajících členů rožmberské strany, kterých už ale nebylo mnoho. Část strakonických jednotníků – i Oldřich z Hradce – byla už po smrti, jiní se přidali se k Jiříkovi.

Ačkoli proticísařská koalice v Rakousku dosáhla úspěchu a Fridrichovo dvanáctileté poručnictví nad Ladislavem v září 1452 skončilo, Rožmberkům nakonec tento úspěch nebyl

²⁰⁹ Zápis sněmu v AČ II, s. 287-294, č. 48.

²¹⁰ F. PALACKÝ, *Dějiny IV.1*, s. 219; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 486-489. S oporou v ENEÁŠOVĚ tvrzení v *Aeneae Silvii Historia bohemica*, s. 194-195.

²¹¹ Viz podkapitulu III.3, s. 78.

²¹² Podrobněji níže v podkapitole IV.1.

nic platný. Vše se rozhodlo nikoli v Rakousku, ale doma v Čechách. Už v dubnu, příznačně na den svatého Jiří, v Praze zasedl další sněm. Za nepřítomnosti aktuálních rožmberských stoupenců, ale za účasti některých bývalých strakonických jednotníků byl Jiří z Poděbrad 27. dubna 1452 oficiálně zvolen zemským správcem Českého království.²¹³ Pro nepřítomné byla stanovena lhůta na to, aby ke sněmovnímu zápisu taktéž přivěsili svou pečeť. Poté, co ultimátum 15. srpna vypršelo, vytáhl Jiří se svým vojskem proti těm, kteří výzvu ignorovali, tedy proti jádru tábořské a rožmberské strany. První se vzdali táborští; z rožmberské strany nejdříve kapituloval na začátku září Jan z Lobkovic, brzy po něm uznal nového gubernátora i sám Oldřich z Rožmberka²¹⁴ a rychle následovali i ostatní. Odpor byl vyloučený, i proto, že vojsko Rožmberků a několika jejich straníků stále bojovalo v Rakousích a nebylo k dispozici.

Skončil tak souboj mezi Jiřím z Poděbrad a Oldřichem z Rožmberka i s jejich stranami o nadvládu v zemi. Jiří měl už pevně zajištěnou pozici, byl uznán zemským sněmem i císařem a ani odjinud ze zahraničí už nemohli jeho odpůrci očekávat účinnou pomoc, také sami strakoničtí už postrádali prostředky a asi i odhodlání k dalšímu boji. Poslední naděje na opětovné posílení jejich vlivu představoval příchod mladého katolického krále, od kterého se navíc očekávalo, že se bude snažit naklonit si panstvo bez rozdílu stran i v materiální rovině.

Na sněmu, konaném za účasti rožmberské i poděbradské strany v Praze v říjnu 1452 o svatém Havlu, se rozhodlo o vyslání nového poselstva do Rakous kvůli ujednání podmínek nástupu Ladislava Pohrobka na český trůn. Jednání českých poslů s královým okolím na listopadovém sněmu ve Vídni konečnou dohodu nepřineslo. Klíčové byly až úmluvy přímo mezi Jiřím z Poděbrad a hrabětem Oldřichem Celským, momentálně prvním mužem v Ladislavově okolí, v dubnu a květnu 1453, které obsahovaly i bod o potvrzení a prodloužení Jiříkova gubernátorství. I po Ladislavově příchodu do země si tak Jiří podržel moc v rukách a rožmberští straníci, přestože se někteří různých hmotných odměn od nového krále dočkali, museli respektovat Poděbradovo vítězství.

---

²¹³ Zápis sněmu v AČ II, s. 309-313, č. 56.

²¹⁴ Oldřichův přiznávací list ke sněmovnímu zápisu je v LL IV, s. 354, č. 491. Oldřich si pouze vymínil, aby on ani jeho spojenci nebyli nuceni činit cokoli, co by bylo proti římské církvi nebo proti králi Ladislavovi, a aby všem byla zachována jejich práva.

III.2. Spory o zemské úřady jako součást nepřátelství mezi strakonickou a poděbradskou jednotou

Ústřední bod nepřátelství mezi oběma stranami, spor Oldřicha z Hradce s Jiřím z Poděbrad, se týkal několika závažných otázek. Jen jednu z nich představovala rovina v podstatě trestněprávní, otázka viny Jiřího na smrti Oldřichova otce Menharta. Jinak se jednalo o zásadní střet mocenskopolitický. V něm Oldřich z Hradce jednak vystoupil proti sesazení svého otce z úřadu nejvyššího pražského purkrabího, jednak hájil všemi silami faktickou držbu hradu Karlštejna, který po otcově smrti zůstal v jeho moci i s českými korunovačními klenoty. Přibližme, jak zápas o purkrabství dvou nejdůležitějších českých hradů probíhal, jaké bylo jeho místo v souboji obou jednot a zdali probíhaly i pře o jiné úřady, které přispívaly do celkového nepřátelství stran.²¹⁵

Nejvyšší úřady království se skládaly jednak z úřadů zemských, jednak dvorských. Vrcholný stavovský správní orgán představovaly nejvyšší úřady zemské. Ty se vyvíjely od raného středověku z původních královských úřadů, jejich přeměnou v úřady dualistického charakteru.²¹⁶ Pro naši dobu lze hovořit dosud jen o čtyřech nejvyšších zemských úřadech v pravém slova smyslu: nejvyšším purkrabím, komorníku, zemském sudím a písaři. Tito úředníci vedle vykonávání vlastní náplně svého úřadu obsazovali první místa na zemském soudu²¹⁷ a na zemských sněmech, tvořili základ královské rady a bývali pověřováni příležitostným zastupováním panovníka. Všechny ostatní úřady byly stále řazeny mezi dvorské,²¹⁸ případně ještě neměly charakter nejvyšších centrálních úřadů. I z těchto ostatních ale mnohé již získaly širší správní kompetenci a v poděbradském a jagellonském období se plně přeměnily v úřady zemské, čímž se sbor nejvyšších zemských úředníků rozšířil na více než tucet šlechticů, tvořících faktickou zemskou vládu. Nejvyšší úředníky jmenoval král, avšak s faktickým vlivem stavovské obce a v případě čtyř zemských úřadů podle pravidel o vyhrazení jednotlivých úřadů pro příslušný stav.²¹⁹

---

²¹⁵ Tématem této podkapitoly jsou pouze spory o úřady, které probíhaly nebo mohly přímo během zápasu mezi poděbradskou a strakonickou jednotou. Porovnání celkového zastoupení obou stran v úřadech do r. 1439 a po r. 1453 se věnujeme až v podkapitolách V.2.a V.8.

²¹⁶ Jejich držitelé přísahali od 14. století králi i zemi.

²¹⁷ Názorně je toto patrné např. v deskovém zápise z r. 1454 (RTT II, s. 245).

²¹⁸ Rozdělení zemských a dvorských úřadů k r. 1437 František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998, s. 229-231.

²¹⁹ Základní poučení o vývoji nejvyšších úřadů, z něhož vychází celý tento odstavec, poskytují Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 50, 53, 63, 87-90.

Aktuálně však panovala mimořádná a poněkud nepřehledná situace. Podle listu mírného z roku 1440 měly být zemské úřady za interregna pozastaveny.²²⁰ Faktický vliv následně přešel hlavně na náčelníky stran a na krajské hejtmany. Svou náplň ztratily úřady dvorské, zatímco v případě zemských hodností asi záleželo na konkrétních okolnostech, zda si dotyčný úřad uchová i za bezkráloví reálný význam a autoritu. U většiny úřadů se trpělivě vyčkávalo, až jejich nové držitele jmenuje příští panovník; pokud původní držitel úřadu z doby krále Albrechta II. dosud žil, asi se předpokládalo, že bude i od nového panovníka ve své funkci potvrzen.²²¹ Ovšem držba těch úřadů, které i za interregna byly spjaty s reálnou politickou mocí, se již před obsazením trůnu stávala předmětem politických jednání i soupeření. V klidu se obešlo ustanovení sjezdu poděbradské strany roku 1444, který jmenoval či potvrdil mj. mincmistra Jana Čabelického ze Soutic.²²² Výrazněji zasáhl do složení úřadů sám Jiří z Poděbrad o čtyři roky později při obsazení Prahy.

Menhart z Hradce byl dne 5. října 1436 od císaře Zikmunda jmenován nejvyšším purkrabím pražským,²²³ asi téhož roku mu císař svěřil jako správci či purkrabímu královský hrad Karlštejn²²⁴ a z rozhodnutí Zikmundova nástupce krále Albrechta II. se Menhart stal

---

²²⁰ List mírný v AČ I, s. 248, č. 1; R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 469-470.

²²¹ Opíráme se o skutečnost, že takto se po nástupu Ladislava opravdu stalo, i o skutečnost, že již jeho otec Albrecht II. svého času převzal většinu českých nejvyšších úředníků od svého předchůdce Zikmunda (srov. František PALACKÝ, *Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 321-417, zde s. 349-350).

²²² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 3, pozn. 2.

²²³ W. W. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 256. – Úřad pražského purkrabího se vyvinul ve 13. století z původního kastelána Pražského hradu; jeho význam pak neustále stoupal, ve 14. století se purkrabí zařadil mezi nejvyšší zemské úředníky a od konce téhož století už byl mezi nimi první. Samotná správa Hradu, která byla původním východiskem jeho kompetence, posléze tvořila už jen malou část jeho úkolů. Soudní pravomoc se nevztahovala jen na obvod Hradu, ale zahrnovala i exekutivu rozsudků zemského soudu; z funkce vojenského velitele Hradu vykrytalizovala (zatím jen příležitostně) úloha svolavatele a velitele zemské hotovosti. Byl vlastně zástupcem krále v zemi především v úkolu ochrany míru a pořádku. O již plně vyvinuté náplni tohoto úřadu Věra KOSINOVÁ, *Nejvyšší úřad purkrabský ve zřízeních zemských století XVI.*, in: Pekařův sborník. Od pravěku k dnešku I, Praha 1930, s. 353-382; viz také Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 50-51, 53. – Ani za interregna se význam úřadu rozhodně neumenšil. Jeho držitel ovládal Pražský hrad a jeho vojenskou váhu pak dosvědčuje i působení Zdeňka ze Šternberka, který hrál nemalou úlohu při vojenských akcích poděbradské jednoty (srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 365, 396, 431, 442, 451-452, 467).

²²⁴ Šlo vlastně o nově vytvořený úřad. Původně byl karlštejnský purkrabí „jen“ jedním ze správců královských hradů, třebaže hradu zásadně důležitého. Úřad byl obsazován příslušníky nižší šlechty (z purkrabích předhusitské doby měl asi jen Kuneš z Olbramovic panské předky). Význam Karlštejna se zcela proměnil za husitských válek. Z původně osobního panovníkova hradu a zároveň schránky říšských klenotů se stala jedna z klíčových pevností katolické strany a posléze úložiště korunovačních klenotů nikoli už říšských, ale českých. České stavy nyní nárokovaly kontrolu nad hradem a dosáhly toho, že k dosavadnímu purkrabímu-vladykovi začal být přidáván vrchní správce hradu z řad panstva. Tím byl právě Menhart z Hradce. V průběhu druhé poloviny 15. století se takto zdvojené karlštejnské purkrabství nakonec napevno zařadilo mezi nejvyšší zemské úřady, přičemž označení „purkrabí“ se používalo už pro oba úředníky, pána i vladyku. Podrobně tuto proměnu analyzoval Petr ČORNEJ, *Klíče ke Karlštejnu*, in: *týž, Světla a stíny husitství. Události – osobnosti – tradice*, Praha 2011, s. 297-333; viz také A. SEDLÁČEK, *Hrady VI*, s. 41, 57-58. – Datum Menhartova jmenování neznáme, stalo se tak někdy před zářím 1437 (F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 357, uvádí už rok 1436). Nejasný je i správný název úřadu: v pramenech se v Menhartově době označení „karlštejnský purkrabí“ používá většinou jen pro

hejtmanem pražských měst.²²⁵ Menhart tak nabyl tři úřady, jejichž spojení z něj učinilo za interregna hodnostně nejvýše postavenou osobu v zemi, vládce Prahy (jak Hradu, tak pražských měst) a správce Karlštejna se všemi jeho cennostmi – českou královskou korunou, klenoty, zemskými deskami a korunním archivem. Menhartovu moc zlomilo poděbradské dobytí Prahy na začátku září 1448. Zatímco druhému pražskému hejtmanovi Hanušovi z Kolovrat se podařilo z města alespoň uprchnout, Menhart se dostal do Poděbradova zajetí. Jeho hejtmanství nad pražskými městy tím skončilo, ale nadto jej Jiří z Poděbrad odvolal i z úřadu nejvyššího purkrabího, který udělil svému straníku Zdeňkovi ze Šternberka. Jiří v Praze provedl i změny dalších úřadů: podle všeho sesadil Menhartovi podřízeného purkrabího Pražského hradu Děpolta z Rýzemberka, místopurkrabího Hradu Mikuláše z Petrovic a vyšehradského purkrabího Jana z Rabštejna; dosadil i nové městské rady.²²⁶ V moci pánů z Hradce zůstal vedle rodových statků už jen Karlštejn, v jehož držbu se neprodleně uvázal Menhartův syn Oldřich.

Oldřich z Hradce započal ostrou protestní kampaň proti tomu, jak Poděbrad naložil s jeho otcem. Vytykal mu zvláště, že Jiří Menhartovi prý řádně neopověděl,²²⁷ že jej bez viny úkladně zajal a že otcovo sesazení z nejvyššího purkrabství je v rozporu s právem. Jiří se svým jednáním v pozici neuznaného zemského správce neprávem „uvazuje v úřad královský“ – jemu a poděbradské jednotě totiž „nenie příslušné zemských věcí prosuzovati“.²²⁸ A Oldřichův hněv se obracel přirozeně také proti novému nejvyššímu purkrabímu Zdeňkovi ze Šternberka, který „jest vpadl v úřad otcí mému svévolně bez viny a bez práva.“²²⁹

Proti tomu Jiří z Poděbrad zakládal obranu svých kroků na tom, že se Menhart v úřadě spojoval s rožmberskou stranou a že údajně spřádal úklady proti utrakvistům.²³⁰ Také se leccos tušilo o Menhartových manipulacích s korunovačními klenoty při spravování

---

vladyckého purkrabího. Zato je nepochybné, že Menhart vykonával správu Karlštejna již jako zemský úřad, coby reprezentant šlechtické obce (k těmto otázkám P. ČORNEJ, *Klíče*, zvl. s. 307-310, 316-318).

²²⁵ Menhart funkci vykonával ve dvojici s Hanušem z Kolovrat. Nepřímé doklady, podle kterých oba v úřadě působili už za Albrechta II., uvádí R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 277, 431, pozn. 2, 462. Následně zůstali ve funkci i za interregna jako pražský ekvivalent krajských hejtmanů.

²²⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 298-299, 315-316; SLČ, s. 141.

²²⁷ Na výtku o neopovězení reagoval Jiří protiargumentem, že opověděl Pražanům a jejich spojencům, mezi něž bezesporu Menhart patřil (AČ IV, s. 13-14, č. 22).

²²⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 290, 316; AČ IV, s. 12-13, č. 21; LL III, s. 371-372, č. 523; poslední citace je z Poděbradovy obrany, která parafrázovala argumenty strakonických, v LL IV, s. 21, č. 20.

²²⁹ Oldřich z Hradce v LL III, s. 371, č. 523.

²³⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 299; AČ IV, s. 13-14, č. 22. Tím, že Poděbrad tvrdil, že se Menhart provinil „netoliko proti mně, ale tak mnoho i jiným pánóm a přátelóm jednoty naše“, „proti hrdlóm našim“, se zřejmě pokoušel vystupovat současně z pozice (neuznaného) gubernátora, rozhodujícího o „obecném dobrém“, i z pozice osobního Menhartova nepřítele, který využívá šlechtického práva na opověď.

Karlštejna, z nichž byl purkrabí již v minulých letech oprávněně podezírán.²³¹ Na chystaném zemském sněmu měl být Menhart asi vyzván k tomu, aby se sám zřekl svých úřadů.²³² Také ze zacházení s korunovačními klenoty se měli páni z Hradce na sněmu zpovídat a nejlépe je rovnou vydat – skutečným cílem Poděbrada nyní bylo právě získat klenoty, buď po dobrém, nebo nátlakem, do své moci.²³³

Rozsuzovat, kdo byl v právu, by znamenalo příliš zjednodušovat. Lze učinit jen dílčí konstatování. Samozvanému gubernátorovi Jiřímu bezesporu rozhodovat o udělování úřadů, které bylo právem výlučně panovníka, nepříslušelo,²³⁴ natožpak brát svého odpůrce do vězení. Menhart byl navíc jako nejvyšší purkrabí považován za představitele královské moci, na němž se Jiří prohřešil.²³⁵ Na druhou stranu i Menhartovo působení v úřadech bylo opravdu dosti kontroverzní. Jestli vsutku zneužil některou ze svých funkcí, bylo by to hlavně správcovství Karlštejna, tím, jak zacházel se svěřenými klenoty. Obvinění z přečinů v druhém úřadě, nejvyšším purkrabství, se proti tomu jeví poněkud vágní,²³⁶ nicméně je nesporné, že v Praze Menhart s pomocníky udržoval poměrně tuhý režim a jeho přestup ke katolictví vyvolal o jeho osobě závažné pochybnosti. Byl starý pán z Hradce vinen, a nechal by se tak za mimořádných okolností interregna ospravedlnit Poděbradův zákrok proti němu? Přistoupila by na takové stanovisko rozhodující část zemské obce a schválila by Poděbradovo počínání? Sám Jiří z Poděbrad sebejistě věřil, že ano, že se na zemském sněmu dočká podpory...²³⁷

Konflikt Oldřicha z Hradce s Jiřím z Poděbrad a Zdeňkem ze Šternberka v počátku, na podzim 1448, vlastně zastínil nepřátelství stran; více než o vydání Prahy se diskutovalo o

---

²³¹ Blíže o tajném převezení cenností z Karlštejna na soukromý hrad pánů z Hradce, na Velhartice, i o Menhartově osobnosti vůbec J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 95-100. Datum není známo: buď převoz stihl ještě Menhart před zářím 1448, nebo se na to Menhart pouze připravoval a transport urychleně provedl až Oldřich (viz také P. ČORNEJ, *Klíče*, s. 312).

²³² F. PALACKÝ, *Dějiny* IV.1, s. 180, pozn. 178. Výslovně to v pramenech takto asi formulováno není, Palacký vychází pravděpodobně až z pozdější zprávy, kdy se jednalo už o Oldřicha, ne o Menharta (otázky Jindřicha z Rožmberka v LL IV, s. 263, č. 367).

²³³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 330-331; F. PALACKÝ, *Dějiny* IV.1, s. 180, pozn. 178; P. ČORNEJ, *Klíče*, s. 311. Jiří psal o svých požadavcích vůči Menhartovi v listech v AČ II, s. 247-250, č. 24, 25. Palacký uvádí výslovně i to, že byl Menhart nařčen z utrácení korunovačních klenotů a že měl na sněmu složit účty, ale čerpá zřejmě opět ze zmíněných otázek v LL IV, s. 263, č. 367. Poděbradův zájem o klenoty je nicméně nesporný.

²³⁴ Striktně vzato, Jiří dokonce překročil i pravomoci, které mu dával ustavující zápis poděbradské jednoty z června 1448. Osazování úřadů mu (v součinnosti se správčí radou) sice později povolil v roce 1452 svatojiřský sněm (AČ II, s. 311, č. 56), ale kutnohorský zápis jednoty tuto pravomoc nezmiňoval. Povoleno mu bylo jediné „sáhnout“ na „rušitele chvály božie a rušitele obecného dobrého“, (viz přepis zápisu v podkapitole II.3, s. 37), ale za toho se Menhart jistě nepovažoval.

²³⁵ Takto byla situace prezentována v katolickém kázání (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 354).

²³⁶ Již F. PALACKÝ, *Dějiny* IV.1, s. 179, pozn. 177, si všiml, že opakovaná obvinění z úkladů proti kališnické straně vlastně byla dost neurčitá a že není jasné, zda měla narážet na nějaký konkrétní Menhartův skutek.

²³⁷ Srov. AČ IV, s. 13-14, č. 22. I později Poděbrad prohlašoval, že se páni z Hradce a jejich spojenci báli, že sněm jim nedá za pravdu (LL IV, s. 21, č. 20).

otázce Menhartova propuštění.²³⁸ Za normálních okolností by spor mohl být řešen před zemským soudem, ten ale nezasedal. A proto, jak víme, Jiří z Poděbrad navrhoval projednání na zemském sněmu. Jenže ani ten se nakonec nesešel, neboť dříve vypukly ozbrojené střety.

Od října do prosince 1448 probíhala mezi zúčastněnými i s jejich spojenci drobná válka, která byla před zimou přerušena příměřím, ale následujícího roku po vzniku strakonické jednoty pokračovala. Mezitím Oldřich z Hradce na lednovém sjezdu s poděbradskými v Pelhřimově neuspěl s požadavkem vydání Prahy, propuštění Menharta a vrácení nejvyššího purkrabství otci i všech ostatních úřadů a statků původním držitelům.²³⁹ Ve válce Oldřichovi jako hlavní opěrný bod v centrální části země sloužil Karlštejn, jež hájila posádka s dalším strakonickým jednotníkem Děpoltem z Rýzemberka, nyní působícím jako karlštejnský (místo)purkrabí.²⁴⁰ Zároveň bylo exponované karlštejnské panství ohrožováno útoky nejen Šternberků, ale i Pražanů, Berounských, Zmrzlíka ze Svojsína či Kostky z Postupic.²⁴¹ O tom, že by se poděbradští pokoušeli přímo o dobytí hradu, neslyšíme. Snad již prosákly ven informace o tom, že to nejcennější, co Karlštejn měl skýtat, korunovační klenoty, se už nachází bezpečně ukryté na rodových hradech pánů z Hradce.

Ještě jednu drobnou zápletku měl tento komplex sporů. Členem poděbradské jednoty totiž byl i Menhartův pravděpodobný (jediný) předchůdce v úřadu vrchního správce Karlštejna Aleš Holický ze Šternberka, zmiňovaný jako karlštejnský „gubernátor“ r. 1426.²⁴² Aleš se nyní od začátku vkládal do řešení karlštejnského problému, dokonce byl i sám zatažen do probíhajícího záští a do sporu s Oldřichem z Hradce.²⁴³ Ale o tom, že by využil situace k tomu, aby po letech vystoupil s případnými vlastními nároky na opatrování Karlštejna, není slyšet.

---

²³⁸ Na toto poukázal R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 330.

²³⁹ LL IV, s. 4-5, č. 5; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 345. – O ostatních osobách sesazených z funkcí při dobytí Prahy neslyšíme, že by se bránili podobně jako Oldřich, pouze Děpolt z Rýzemberka a posléze Hanuš z Kolovrat vstoupili do strakonické jednoty.

²⁴⁰ Doklady k Děpoltovi viz v Příloze č. 1, pozn. 586. – Druhou Hradeckého oporu tvořily Mitrovice na Sedlčansku, jejichž držitel Vratislav byl Oldřichovým služebníkem (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 344; LL IV, s. 369, č. 519; AČ XIV, s. 41, č. 1558).

²⁴¹ Např. LL III, s. 371, č. 523, IV, s. 47-48, č. 55, s. 107-108, č. 130, s. 140, č. 175; A. SEDLÁČEK, *Hrady VI*, s. 58; F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1*, s. 201-202.

²⁴² P. ČORNEJ, *Klíče ke Karlštejnu*, s. 307. Je-li zpráva pramene pravdivá, nejednalo by se jako v Menhartově případě ještě o zemský úřad, nýbrž o dohled nad důležitou katolickou pevností, svěřený Alešovi z vlastního Zikmundova rozhodnutí. Pověření zaniklo nejpozději Alešovým přestupem k husitské straně.

²⁴³ To mělo ovšem opět svůj příznačný vývoj: Zprvu Aleš ze Šternberka, byť se zasazoval za urovnání karlštejnského záští, zůstával ještě poněkud nad věcí: „A pakli by to na sněmu nemohlo mezi nimi [Hradeckým, Poděbradem a Zdeňkem ze Šternberka] srovnáno býti, však jim válka neuteče i po sněmu.“ (LL III, s. 363, č. 510, říjen 1448). Posléze si Aleš stěžoval, že i on je z Karlštejna napadán, ačkoli prý sám dokonce vyprosil na Jířkovi, aby některé karlštejnské vsi byly ušetřeny útoků poděbradské strany (v březnu 1449 LL IV, s. 16, č. 14; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 363, pozn. 3). Nakonec podle všeho ani Aleš nevydržel zůstat stranou a otevřeně svému příbuznému Zdeňkovi proti Oldřichovi pomáhal, což asi bylo důvodem Oldřichových žalob na něho (LL IV, s. 255-256, č. 358, červen 1450; neříká se výslovně, že Alešovy viny souvisejí s karlštejnským panstvím).

Oldřich z Hradce se ani tak nenacházel v lehké situaci. Po smrti otce Menharta, údajně otravě, už držel Karlštejn se vším jeho příslušenstvím bez jakéhokoli právního podkladu, stejně jako byly velmi sporné jeho nároky na nejvyšší purkrabství. Zemské úřady²⁴⁴ nebyly ani nutně doživotní, byť by Oldřich měl pravdu v tom, že nepřipouštěl sesazení svého otce od jiné osoby než od krále, a rozhodně nemohly být pokládány za dědičné. Přesto se Oldřich z Hradce evidentně považoval za oprávněného držitele obou hlavních otcových úřadů a k nim příslušných zboží.²⁴⁵ Správcovství Karlštejna jako relativně nově vzniklý úřad nabízelo větší prostor k různým právním výkladům, čehož strakoničtí využili a pokusili se podepřít nároky pánů z Hradce (i nároky panského stavu vůbec) na tento úřad zhotovením listinného falza.²⁴⁶ Podle něho měl Karlštejn až do korunovace nového krále spravovat pán jmenovaný předchozím panovníkem. Ani tato výpomoc, pocházející pravděpodobně z proslulé falzátor-ské dílny Oldřicha z Rožmberka, ale neřešila situaci, kdy již ani onen ustanovený správce nebyl naživu.²⁴⁷ A tak existovaly dva sporné vysoké úřady s příslušenstvím, nejvyšší purkrabství v rukou Zdeňka ze Šternberka a správcovství Karlštejna v rukou jeho rivala Oldřicha z Hradce, o jejichž právoplatných držitelích neměl kdo rozhodnout.²⁴⁸

Nezapomeňme také na další roviny sporu mezi Oldřichem z Hradce a Jiřím z Poděbrad, na aspekt šlechtické cti a aspekt osobního nepřátelství. Vraťme se ještě do podzimu 1448. Není pochyb, že zajetí a sesazení hlavy rodu z úřadu a její nařčení z přečinů v úředních funkcích se dotýkalo pověsti rodu pánů z Hradce. Podle Oldřicha z Hradce byl jeho otec bez viny držen ve vězení jako „člověk neřádný“. Zvláště nelibě by pak Oldřich nesl, kdyby měl jeho otec být jako zajatec předveden před zemský sněm a takto se zpovídat ze svých vin. Což by podle rozhořčeného Oldřichova protestu bylo „mně tak k veliké hanbě, i otci mému“.²⁴⁹ Tehdy, v září 1448, se Hradecký s Poděbradem ještě oslovovali „bratře“.²⁵⁰ Ale jakmile Menhart údajnou otravou zemřel, mohl jeho syn přestat brát vůči Jiřímu veškeré ohledy a sám začít otevřeně útočit i na jeho čest.²⁵¹ Z Jiřího se tak v Oldřichově rozepisování rázem

²⁴⁴ Řeč zde není o čestných dvorských úřadech typu maršálka či číšníka, které, jak známo, byly dědičné.

²⁴⁵ O poddaných obou hradů mluvil jako o svých lidech (LL IV, s. 47-48, č. 55, s. 107-108, č. 130; P. ČORNEJ, *Klíče*, s. 312).

²⁴⁶ Edice listiny P. ČORNEJ, *Klíče*, s. 332; interpretace tamtéž, s. 316-319.

²⁴⁷ Falzum tudíž vzniklo nejspíš ještě za Menhartova života. A nebo se jeho tvůrci zařadit zmínku o právech správce syna zkrátka neodvážili v obavě, že by takové ustanovení už vyhlíželo příliš podezřele.

²⁴⁸ Podobným způsobem probíhající lokálních sporů o majetky a privilegia byla v té době jistě řada, tento – netřeba zdůrazňovat – se však zásadně vymykal svým politickým dosahem.

²⁴⁹ AČ IV, s. 12-13, č. 21. Jiří následně odmítl, že by chtěl Menharta stavět před sněm tímto způsobem (tamtéž, s. 13-14, č. 22).

²⁵⁰ Pravděpodobně byli skutečně příbuzní – bratrance z druhého kolene (F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 191).

²⁵¹ Podle zemského práva (Tovačovské knihy) bylo na újmu cti porušení pravidel soukromé války, např. neopovězení (které právě, jak jsme uvedli, Oldřich z Hradce mimo jiné reklamoval). Provinilec pak mohl být beztrestně urážen. Neoprávněné zajetí osoby a vynucení nějakého závazku pak mělo být podle pramenů z 16.

stal „zlý a bezectný člověk“.²⁵² V červnu 1450, už po vildštejnské smlouvě, zase měl Oldřich pro Jiříka posměšnou přezdívku „král došek“, která poukazovala na Jiřího údajný nemanželský původ a v až prorockém označení „král“ snad i karikovala jeho touhu se ujímat řízení veřejných věcí.²⁵³ Jiří se neprodleně ohrazoval, že „jest na naši čest nepravě saženo, jakož nás mazali, i ještě²⁵⁴ nevinně maží...“²⁵⁵ Jestli si oba znesváření bratřenci vyměnili urážky i z očí do očí, nevíme, ale zdá se, že posléze Oldřich s Jiříkem – až do léta 1450 – spolu asi už vůbec nekomunikovali. Dozvídáme se totiž, že v jisté záležitosti měl Rožmberk měl psát Jiřímu i hejtmanům východočeských krajů, kdežto Hradecký jen hejtmanům...²⁵⁶

Nyní zpět k chronologickému líčení vlastního průběhu sporu o úřady a jejich příslušenství. Přechodné utlumení nepřátelských akcí nastalo po uzavření jindřichohradeckého příměří mezi oběma stranami v dubnu 1449. Oldřicha z Hradce hradecká smlouva prozatím zřejmě uspokojila tím, že mu výjimečně povolila si od poddaných Pražského hradu vybrat hold ve výši poloviny svatojiřského poddanského úroku.²⁵⁷

Na podzim 1449 se ale znovu rozhořely střety, provázené vzájemnými stížnostmi a žalobami, neboť příměří stále mělo platit. Boje získaly ráz jakési přetahované o jednotlivé vsi příslušné k oběma sporným hradům, Pražskému a Karlštejnu, a o vybírání platů z nich. Při tom šlo asi jak o rovinu materiální, neboť Oldřichovi se v jeho finanční nouzi hodil každý příjem, tak symbolickou, kdy hájení veškerého příslušenství daného úřadu vyjadřovalo nárok, ať Oldřichův či Zdeňkův, na úřad samotný. V tomto smyslu tak asi musíme vidět útoky poděbradovců na karlštejnské vesnice: Domáhal-li se Oldřich podle jejich názoru neoprávněně pražského purkrabství, poděbradští zase začali napadáním karlštejnských osad vlastně zpochybňovat legitimitu Oldřichovy držby Karlštejna.

Zdeněk ze Šternberka nutil „svatováclavské lidi“, tedy poddané Pražského hradu, aby platili dávky jemu, a nikoli Oldřichovi z Hradce. To si Oldřich nechtěl nechat líbit a sám vymáhal nejen svatojiřský, ale i svatohavelský úrok – tvrdil, že těchto lidí „po otci svém

---

století trestáno dokonce ztrátou nejen cti, ale i hrdla (vše Jana JANIŠOVÁ, *Delikt urážka na cti v českém a moravském zemském právu: právní normy a právní praxe*, in: T. Borovský – D. Janiš – M. Malánková (redd.), *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010 s. 68-110, zde s. 73-74). Robert NOVOTNÝ, *Čest a urozenost v mentalitě pozdně středověké šlechty*, in: tamtéž, s. 54-68, zde s. 61-62, zase upozorňuje, že útoky na nepřítelovu čest v praxi často sloužily jako zástupný prostředek k dosažení jiných, zpravidla hmotných (a v našem případě i mocenskopolitických) cílů.

²⁵² Oldřichův list k rakouskému královskému dvoru z března 1449 cituje R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 316, pozn. 4.

²⁵³ List Jindřichovi z Rožmberka, LL IV, s. 249, č. 354; výklad R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 455, pozn. 1.

²⁵⁴ V edici LL IV omylem „jistě“. Viz originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1096, inv. č. 1474 (<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11m&id=112479>).

²⁵⁵ List Plzeňským z února 1449, LL IV, s. 20, č. 20.

²⁵⁶ LL IV, s. 106, č. 128 (říjen 1449).

²⁵⁷ LL IV, s. 41, č. 45; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 368, pozn. 1.

dobré paměti spravedlivě v držení sém.²⁵⁸ Šternberk svým chováním prý porušuje hradeckou smlouvu.²⁵⁹ Výsledek byl ten, že poddaní, kteří nechtěli jedné ze stran platit, byli zajímáni, jak se dělo hlavně ve vsích pražského purkrabství Stodůlkách a „Hoholicích“.²⁶⁰

V případě karlštejnského panství byla situace obdobná. Poděbradští podrobovali karlštejnské poddané holdům a ti, kteří vzdorovali, končili v zajetí.²⁶¹ Oldřich z Hradce pak už fakticky ovládal snad jen vsi nejbližší hradu, zatímco vzdálenější enklávy panství za brdským masivem se ocitly v moci poděbradských.²⁶²

Vzhledem k těmto potížím byla hradecká strana přístupná k jednání. Nejvíce asi Děpolt z Rýzemberka, který vybízel Oldřicha z Hradce, aby se ještě dotázal ubrmanů, zvolených na jindřichohradeckém sjezdu, zda může hradecká strana úrok od „svatováclavských lidí“ vybírat.²⁶³ Již předtím, neznámo kdy, ubrmani vypověděli pravděpodobně v tom smyslu, aby každý z obou rivalů prozatím vybíral z pražského purkrabství polovinu dávek.²⁶⁴ Tak mohl Oldřich tvrdit, že požaduje jen dodržování dohod, čemuž prý Šternberk stále brání. A ubrmanům a náčelníkům jednot přicházely další žaloby až do konce roku 1449.²⁶⁵

Jednalo se i o otázce Karlštejna. Zde Oldřichovi z Hradce vyšel poměrně vstřícný návrh prostředkujících neutrálů a dvou poděbradovců, Zdeňka ze Šternberka (sic) a Zdeňka Kostky z Postupic, z 8. ledna 1450: Oldřich má prozatím držet Karlštejn i se zemskými deskami a korunovačními klenoty a navíc mu k tomu má být poskytnuto 100 kop platu; od poddaných nemá vybírat více než spravedlivý úrok. Není ale jisté, zda tento návrh byl skutečně přijat.²⁶⁶

²⁵⁸ LL IV, s. 107-108, č. 130, s. 112-113, č. 134 (odtud citát); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 399.

²⁵⁹ LL IV, s. 121, č. 145.

²⁶⁰ Stodůlky, dnes součást Prahy. Hoholice, tj. pravděpodobně buď Úholičky u Roztok u Prahy, nebo Ouholice u Velvar. Obě varianty jsou vzhledem k poloze vsí možné, nejvyšší purkrabství mělo jak majetky v okolí Dejvic (Dehnic), tak mu patřil plat z Velvar (o majetcích purkrabství Julius PAŽOUT, *K dějinám statků dříve purkrabských, nyní zemských*, in: Zprávy Zemského archivu království Českého 1, 1906, s. 131-152). V LL IV, s. 483, určeno jako Ouholice u Smíchova. – Šternberk se uvazoval ve Stodůlkách a zajímal lidi v Hoholicích. Oldřich si počínal podobně, když dal zajmout stodůleckého rychtáře, který byl loajální ke Šternberkovi (žaloby z října 1449 v LL IV, s. 112-113, č. 134 včetně pozn. 4); navíc výsledkem zajatců zjišťoval důležité informace (LL IV, s. 102, č. 124). Viz také listy Děpolta z Rýzemberka v LL IV, s. 108, č. 130, pozn. 1, a AČ IV, s. 28-29, č. 49.

²⁶¹ Stížnosti Hradeckého např. LL IV, s. 107-108, č. 130, s. 112-113, č. 134.

²⁶² Domněnka A. SEDLÁČKA, *Hrady VI*, s. 58.

²⁶³ LL IV, s. 108, č. 130, pozn. 1.

²⁶⁴ To vyplývá z dalšího Děpoltova listu, z počátku listopadu, v němž pisatel Oldřicha zpravuje, že „také té polovice úroka, kterúžť sú páni vypověděli, pan Zdeněk brání dáti“ (AČ IV, s. 28, č. 49). De facto asi ubrmanský výrok spočíval v prodloužení ustanovení jindřichohradecké smlouvy i na svatohavelský termín. Na výpověď opravců odkazuje Oldřich z Hradce už v říjnových listech (poprvé LL IV, s. 107-108, č. 130).

²⁶⁵ Viz LL IV, s. 113-140, č. 135, 145, 157, 175.

²⁶⁶ SOA Třeboň, Historica, sign. 1217, inv. č. 1615 (<https://digi.cesearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11m&id=112619>); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 406-407; A. SEDLÁČEK, *Hrady VI*, s. 58.

V následujících měsících sice zprávy o konfliktu o vrchní správu obou důležitých hradů utichají, ale spíše byl konflikt překryt přípravami na rozhodující konfrontaci mezi oběma jednotami a konfrontací samotnou, než že bychom mohli předpokládat, že by byl urovnán.

Do vildštejské smlouvy o příměří v červnu 1450 byly výslovně pojaty jak Pražský hrad na straně poděbradské jednoty, tak Karlštejn na straně jednoty strakonické. Smlouva tedy respektovala, v čích rukách se každý z hradů momentálně nachází, a nesnažila se nikterak řešit sporné nároky.²⁶⁷ Cesta ke konečnému urovnání sporů ale byla ještě trnitá.

Na konci června se Oldřich z Hradce rozpomenul, že se mu přičítá, aby ve smlouvě – zřejmě jde pořád o vildštejskou – byl Zdeněk ze Šternberka titulován jako nejvyšší purkrabí pražský. Doprovodil svou námitku vysvětlením, že „oni se pšíe, jak chtě, než my bychme jich v tom potvrzovati nejměli.“ Připojil stížnosti mimo jiné na to, že do Prahy údajně nechtějí pouštět karlštejské poddané a odmítají s nimi jednat.²⁶⁸ Adresátem psaní byl Jindřich z Rožmberka, jeden z ubrmanů vildštejského příměří. Ten odpověděl, již ze svého domova z Krumlova, ohledně Šternberkovy titulatury, že „již to jinak býti nemož.“ Koncept smlouvy je totiž už zapečetěný a na „hlavním listě“, který z něho má být vyhotoven, se podle dohody nesmí nic měnit. Ke stížnosti na Pražany se Jindřich nevyjádřil.²⁶⁹

Na pelhřimovském sjezdu v červenci až srpnu 1450 vyhlásili ubrmani mezi Oldřichem z Hradce a Jiřím z Poděbrad smír. Výpověď byla stručná: nejsou si vůči sobě ničeho vinni a neměli se ničím hanět.²⁷⁰ Ale ani to nevyřešilo otázku sporné držby úřadů.

O ní se asi mělo mezi jinými věcmi ještě jednat na následujícím sjezdu Jiřího z Poděbrad s Jindřichem z Rožmberka na Kameni. Jindřich očekával, že se poděbradští možná vrátí k posuzování Menhartovy „éry“. Rozebírat se mělo znění přísahy pražského purkrabí králi a zemi, která se skládá při nástupu do funkce; na základě toto totiž poděbradští podle Jindřicha chtěli dovozovat, že král Albrecht II. učinil Menharta z Hradce purkrabím ke škodě zemi a že ke škodě zemi bylo, že Menhart utrácel zemské klenoty.²⁷¹ I Oldřicha z Hradce poděbradovci možná obviní z utrácení zemských klenotů a budou požadovat, aby „s klenoty zemi pravě učinil.“ Jindřich nevylučoval ani to, že poděbradští nakonec vystoupí s požadavkem na

---

²⁶⁷ LL IV, s. 240, č. 345.

²⁶⁸ SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914
(<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>).

²⁶⁹ SOA Třeboň, Historica, sign. 1463b, inv. č. 1915
(<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112920>).

²⁷⁰ AČ II, s. 286-287, č. 47.

²⁷¹ Text působí trochu zmateně. Mísí se spolu úřady nejvyššího purkrabí pražského a purkrabí/správce karlštejského; do obou úřadů jmenoval Menharta již císař Zikmund, ne Albrecht (v případě Karlštejna to připomínal i nedávný elaborát ubrnanů z ledna 1450 v SOA Třeboň, Historica, sign. 1217, inv. č. 1615; <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1lm&id=112619>).

odnětí Karlštejna Oldřichovi a na dosazení jiného správce hradu.²⁷² Posun atmosféry oproti stavu panujícímu ještě na začátku roku je evidentní; v bojích na počátku léta se ukázala převaha poděbradovců a ti teď mohli přitvrdit i svůj postup u pomyslného jednacího stolu.

Snad ale jednání dospělo k nějaké dohodě o prozatímním uspořádání těchto otázek, protože následný svatokateřinský sněm na přelomu let 1450 a 1451 se jimi již nezabýval a pouze potvrdil smír mezi Hradeckým a Poděbradem. Některý z pánů z Hradce byl zvolen do poselstva za králem Fridrichem III.²⁷³ Napotom již nemáme zprávy, že by spory o oba úřady v nějaké formě pokračovaly.

Oldřich z Hradce se asi ani nedočkal příchodu krále Ladislava, zemřel nejspíše už začátkem roku 1452.²⁷⁴ Kdy páni z Hradce (či poručníci jejich dětí) vydali ze své moci Karlštejn, není jasné. Pravděpodobně se tak stalo buď po volbě Poděbrada zemským správcem v dubnu 1452, nebo spíše až po Ladislavově korunovaci.²⁷⁵

Oldřichovým úmrtím měl mladý král ulehčenou situaci při rozhodování o obsazení úřadů. Jako nejvyššího purkrabího tak potvrdil, jistě s Jiříkovým spolupůsobením, Zdeňka ze Šternberka a schválil i další úředníky, které Poděbrad a jeho jednota za interregna (v letech 1444 a 1448) sami ustanovili. Ostatní tři nejvyšší zemští úředníci z doby Albrechta II. ještě žili, a tedy i oni byli od nového panovníka potvrzeni. Nově tak Ladislav obsadil hlavně nejvyšší úřady dvorské, jejichž původní držitelé z většiny shodou okolností již nebyli naživu; Jiřího učinil nejvyšším hofmistrem. Karlštejnským purkrabím se stal Jiříkův stoupenec Jindřich Berka z Dubé: s jeho osobou pokračoval trend svěřování správy Karlštejna osobám panského stavu a pozvolný přerod v nejvyšší zemský úřad.²⁷⁶

V úvodu podkapitoly jsme si položili mimo jiné otázku, zda ve střetu mezi poděbradskou a strakonickou jednotou byly obsaženy ještě nějaké další spory o úřady. Jeden takový případ možná existoval. Týkal se úřadu nejvyššího komorníka,²⁷⁷ v jeho držení byl roku 1453

²⁷² Vše v Jindřichových dotazech otci Oldřichovi v LL IV, s. 262-263, č. 367.

²⁷³ Tato rozhodnutí kateřinského sněmu v AČ II, s. 287-288, č. 48, s. 301, č. 50; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 458, pozn. 2, s. 484, 489.

²⁷⁴ Viz biogram Oldřicha z Hradce v Příloze č. 1. Jan Telčský z Hradce zemřel krátce předtím. Jestli nyní byli naživu nějací dospělí mužští příslušníci rodu, není jisté.

²⁷⁵ W. W. TOMEK, *Dějepis* VI, s. 246; A. SEDLÁČEK, *Hrady* VI, s. 58; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 787, pozn. 3. Tomek a Urbánek předpokládají spíše, že Karlštejn byl v držení hradeckého rodu ještě v době, kdy se odtud odvážela koruna k Ladislavově korunovaci v říjnu 1453. Teprve v listopadu t. r. přijel na hrad zemský správce Jiří z Poděbrad a osadil jej.

²⁷⁶ Jmenování nejvyšších úředníků u R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 785-786.

²⁷⁷ Úřad nejvyššího komorníka vznikl koncem 12. století asi spojením funkce komorníka Pražského hradu s rovinnou centrálního dvorského úřadu. Komorník (správce komory) původně představoval vrcholného hospodářského a finančního úředníka, později získávalo na významu jeho působení při zemském soudu, na němž hájil královy finanční nároky (Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 49-50, 53).

zdánlivě bezproblémově potvrzen Jiříkův stoupenec Aleš Holický ze Šternberka, jmenovaný do funkce již roku 1437. Avšak v letech 1438-1439 je v úřadu uváděn současně i Jan Švihovský z Rýzemberka.²⁷⁸ Přijmeme-li možnost, že údaj o Janovi Švihovském by mohl být pravdivý, nabízí se možné vysvětlení tohoto krátkodobého dvojitého obsazení úřadu: Aleš se postavil proti vládě krále Abrechta II., proto jej Habsburk hypoteticky mohl z komornického úřadu sesadit a místo něho svěřit úřad svému stoupenci²⁷⁹ Janovi z Rýzemberka.²⁸⁰ A v tom případě si lze snadno představit, že takto mohly vzniknout oboustranné nároky na komornictví,²⁸¹ které by přilévaly olej do ohně osobního nepřátelství mezi oběma pány.

Aleš s Janem spolu totiž beztak nevycházeli kvůli sporu o kunratické zboží u Prahy. To bylo zapsáno Janovi z Rýzemberka od krále již v roce 1421 i s tehdy snad ještě stojícím Novým hradem. Zboží měli během revoluce v držení Pražané, ale asi roku 1436 se v něm uvázal Jan (nyní už z hradu byla ruina) a nárok na ně neznámo kdy získal i Aleš.²⁸²

Naplno se projevilo nepřátelství mezi Alešem Holickým a Janem Švihovským v době, kdy první vstoupil do jednoty poděbradské a druhý do jednoty strakonické. Případná role sporu o úřad nejvyššího komorníka v tomto nepřátelství přitom ani teď není známa,²⁸³ aktuálně se pozornost soustředila hlavně na sporné panství kunratického Nového hradu. Pravděpodobně po dobytí Prahy v září 1448 Aleš Holický využil situace a ve spolupráci s novým propoděbradským vedením Prahy se přinejmenším částí zboží zmocnil; zbytek zabral nejpozději ve válce mezi jednotami na jaře 1450.²⁸⁴ Jan Švihovský Alešovo počínání těžce nesl, v dubnu 1449 si na ně stěžoval Rožmberkovi a velmi ostře se rozepsal o Alešově

---

²⁷⁸ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 349, 350. Podobný přehled W. W. TOMKA, *Dějepis IX*, s. 253, se o Janovi v tomto úřadě nezmiňuje, ani Palacký ve svých pozdějších dílech toto nepřipomíná. Naopak o jmenování od krále Albrechta píše OSN XXIV, s. 882. Pouze bez udání let uvádí komornický úřad u Jana spisek ze 16. století *Páně Jindřichovo z Ryžemberka pojednání o rodě pánův Švihovských*, Ed. August SEDLÁČEK, in: *Věstník Královské české společnosti nauk, třída filos. – histor. – filologická*, roč. 1886, Praha 1887, s. 76-83; podobně v SEDLÁČKOVÝCH *Hradech XI*, s. 89. Zda i Palacký vycházel jen ze spisu Jindřicha z Rýzemberka a sám odhadl možnou dobu vykonávání úřadu, nebo zda měl k dispozici nějaký přesnější pramen, jsem nezjistil. – Dodejme, že v 90. letech 14. stol. krátce vykonával úřad nejvyššího komorníka Janův otec Břeněk z Rýzemberka.

²⁷⁹ Podle některých zdrojů Jan dokonce nesl jablko při Albrechtově korunovaci (viz R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 339-340).

²⁸⁰ Na toto vysvětlení připadl kolega Vít Koula, který se Holického osobností zabývá ve své diplomové práci.

²⁸¹ Jednalo by se tak o další možný případ tohoto druhu vztahující se k Alešovi Holickému. Již jsme zmiňovali hypotetický obnovený Alešův nárok na správu Karlštejna proti pánům z Hradce. V případě nejvyššího komornictví je snad možnost sporu o úřad ještě reálnější, jakkoli ani zde nepřekračuje rovinu pouhé hypotézy.

²⁸² Téhož roku jako Janovi z Rýzemberka (1421) totiž Zikmund zapsal Kunratice i vladkům z Očina a Dojic. Od nich neznámého léta koupil zápis Aleš Holický (AČ I, s. 523, č. 158). S jistotou tedy nemůžeme rekonstruovat chronologickou posloupnost událostí, tj. zda majetkový spor vznikl dříve, nebo později než ono tušené dvojládí v nejvyšším komornictví. – *Dějiny Nového hradu A*. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, zvl. s. 233-234.

²⁸³ Pokud je mi známo, Aleš ani Jan během interregna komornický titul nepoužívali (na rozdíl např. od Zdeňka ze Šternberka a jeho purkrabského titulu počínaje rokem 1448).

²⁸⁴ LL IV, s. 46-47, č. 54; AČ II, s. 290-291, č. 48; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 435.

charakteru.²⁸⁵ Po Janově smrti v dubnu 1450 jednal o navrácení zboží před ubrmany jeho syn Vilém mladší. Z rozhodnutí svatokateřinského sněmu měla být část zboží postoupena zpět pánům z Rýzemberka, s výjimkou Kunratic: o těch se Vilém dohodl pravděpodobně přímo s Alešem a nakonec Kunratice zůstaly v držení Šternberků.²⁸⁶

Zda při sporu o kunratické zboží byl kdesi v pozadí přítomen i nevyhlášený souboj o komornický úřad, nevíme. Nedochovaly se ani zprávy o tom, zda se Vilém mladší přihlásil o tuto hodnost po příchodu krále Ladislava; každopádně ten přiřkl úřad Alešovi Holickému. Nakonec se ale i Vilém úřadu nejvyššího komorníka dočkal a vydržel v něm déle než jeho otec i děd: byl jím v letech 1468-1479.²⁸⁷

Souboj o držbu některých úřadů hrál v boji poděbradské a strakonické jednoty nezanebatelnou roli, třebaže byl jen jedním z jeho prvků. Především tvořil součást ústředního sporu mezi Jiřím z Poděbrad a Oldřichem z Hradce. Nešlo o spor o prázdné úřední tituly: i prvek boje „o princip“ a o šlechtickou čest v něm sice byl obsažen, avšak soupeřilo se hlavně o reálnou moc spjatou s bývalými Menhartovými funkcemi, o kontrolu nad nejdůležitějšími českými hrady a nad korunovačními klenoty – potažmo tedy o vliv na politické poměry v celé zemi. Naopak možnost sporu o komornickou hodnost mezi Alešem ze Šternberka a Janem z Rýzemberka se zakládá pouze na hypotéze a ostatně nejvyšší komornictví patřilo mezi ty úřady, jejichž obsazení mohlo počkat až do příchodu krále.

Dramatický spor o bývalé Menhartovy úřady však plně ukazuje komplikovanost právních poměrů v království v době interregna. Nebyla instituce, která by disponovala jasnou autoritou k rozhodování sporných otázek – jedině sněmy, sjezdy a na nich volení ubrmani. Navíc trvalo dlouho, než oboustranně vznikla skutečná vůle ke smírnému řešení sporů tímto způsobem. Nakonec byl problém držby úřadů a jejich příslušenství mezi Poděbradem a Hradeckým dále řešen samostatně, teprve po formálním smíru obou pánů a po sejmutí

---

²⁸⁵ V listu Oldřichovi z Rožmberka v LL IV, s. 46-47, č. 54: Alešův úmysl „jest znám, k čemu [v edici přepsáno „k zemi“, lepší čtení je podle mě „k čemu“] se konečně usilovati oddal a v tom neústupně tuh jest, všemi běhy hledie toho, aby k jich vůli proti spravedlnosti, řádu a právu přivedeno bylo k hanbě a k škodě všeho království.“ Janovi se z těchto důvodů nezamlouvalo, že Aleš byl zvolen za jednoho z ubrmanů mezi jednotami. Originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1118, inv. č. 1499 (<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11aa&id=112503>).

²⁸⁶ AČ II, s. 285-291, č. 46, 48; A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 234; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 457, 484.

²⁸⁷ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 359, 361. – Zajímavé byly i další osudy kunratického (novohradského) zboží: po Alešovi ze Šternberka se dostalo Zdeňkovi Konopištskému, tomu bylo v 60. letech odňato pro vzpouru a král Jiří je nakonec udělil komu jinému než Vilémovi z Rýzemberka. Po jeho smrti se kruh uzavřel a statek se na dlouhá léta vrátil do přímé držby krále (A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 234).

nařčení Poděbrada z podílu na Menhartově smrti,²⁸⁸ definitivní verdikt na rozdíl od některých jiných otázek ostatně nemohl vyřknout nikdo jiný než nový král. Přesto průběh sporu ale vypovídá o posunu, který nastával v rozložení moci mezi králem a stavy oproti době Lucemburků, posunu, který signalizoval pozvolný vývoj směrem ke stavovské monarchii: za dlouhé nepřítomnosti krále šlechta přestala čekat do jeho příchodu a utkala se o některé úřady rovnou mezi sebou. A panovníkovi nakonec nezbylo než výsledek těchto bojů vlastně jen dodatečně schválit a potvrdit.

III.3. Vnitřní organizace strakonické jednoty a její fungování v praxi

V této podkapitole představíme organizaci a vnitřní pravidla strakonické jednoty tak, jak je předepisoval její zápis,²⁸⁹ a tato ustanovení budeme konfrontovat s následnou praxí, zobrazenou v korespondenci členů. Zajímá nás tedy, v čem spočíval společný závazek členů, jaké byly přesné úkoly jednoty a jak se jednotě dařilo jejich naplňování.

Základem spojeneckého svazku byla proklamace o zachovávání „pokoje a jednoty“ mezi signatáři navzájem a o vzájemné pomoci proti každému, kdo by útočil proti jednotě či jejímu členovi a proti „obecnému dobrému“. Společný postup měl podle strakonického zápisu probíhat nejprve v rovině diplomatické a až poté, co by se takto nepodařilo věc vyřešit, se jednotníci měli bránit vojensky, „v tom statkóv ani hrdel svých nelitujíce.“ Pokud členové nedokázali vyřešit své případné osobní spory,²⁹⁰ měli si zvolit za ubrmany některé ze spolujednotníků; kdyby se na nikom neshodli, měli jim ubrmany jmenovat Oldřich nebo Jindřich z Rožmberka. U nich se též předpokládalo, že v případě potřeby budou ubrmanům nápomocni svými radami. Právě ustanovení o řešení sporů byla např. v porovnání s poděbradskou jednotou podrobně propracována.²⁹¹ Z toho můžeme soudit, že jedním z cílů, pro které byla jednota ustavena, bylo i předcházet vnitřním rozbrojům v katolické straně a netříštit své síly v jiných sporech než v souboji s poděbradskými.

---

²⁸⁸ To za předpokladu, že výše citované dotazy Jindřicha z Rožmberka patří skutečně až do doby pelhřimovského sjezdu v létě 1450 nebo pozdější, což je takřka jisté.

²⁸⁹ Ustavující zápis v LL IV, s. 7-9, č. 10 (z něho vycházejí následující odstavce).

²⁹⁰ Není úplně jasné, jestli byly míněny jen vnitřní spory mezi jednotníky, nebo i spory s osobami mimo jednotu, pravděpodobně se ale ustanovení vztahovalo hlavně na vnitřní spory. Tomu nasvědčuje i kontext, spory s vnějšími nepřáteli upravovalo už předchozí ustanovení. Srov. B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 81.

²⁹¹ Viz zápis poděbradské jednoty, výše s. 37. Této problematice byly věnovány jen dvě věty v závěru zápisu.

Naopak členovi, který by sám počal válku s nepřáteli bez souhlasu ostatních, neměla jednota povinnost pomáhat. Ještě hrubším porušením zápisu by bylo odepření pomoci druhům poté, co by se celá jednota usnesla na společné obraně, či jiné zásadní nedodržení závazků. V takovém případě by provinilec pozbyl své „cti a víry“ a měl být přinucen k poslušnosti i silou. Právě nehmotný „nejvyšší základ“ cti a víry²⁹² byl jedinou sankcí, pod kterou se členové zavazovali zápis dodržovat, nebyl doprovázen peněžitými sankcemi – na rozdíl od případů, kdy panovala mezi zúčastněnými nedůvěra, jako příměří dvou válečných stran aj.²⁹³ V praxi asi znamenalo nedodržení závazku hlavně nepřátelství ze strany bývalých spolujednotníků.

V čele jednoty měli stanout Oldřich a Jindřich z Rožmberka. Výslovná taková formulace sice v zápise chybí, avšak jejich vůdčí pozice vyplývá z ustanovení o řešení sporů i o uložení zápisu jednoty u nich. Jejich funkce nenesla žádný přesný název (např. hejtman) a nebyla obdařena takovými pravomocemi, jaké měl ve své jednotě Jiří z Poděbrad, který byl od spolustraníků dokonce formálně zvolen správcem.²⁹⁴ Také jinde se v zápisech tzv. panských jednot setkáme i s výraznějšími formálními kompetencemi vůdců než u Rožmberků ve strakonické jednotě,²⁹⁵ ale faktická autorita osobnosti Oldřicha z Rožmberka nepřipouštěla pochyby o jeho pozici v čele. Spoluvůdcovství syna Jindřicha bylo alespoň během prvního roku existence jednoty spíše formální a spočívalo víceméně v zastupování otce Oldřicha.²⁹⁶

Originál zápisu jednoty měl být uložen u pánů z Rožmberka, k nimž měli posílat své přiznávací listy i nově přistupující členové. Každý člen si ovšem mohl od Rožmberků vyžádat přepis zápisu, a ten použít k upomínání ostatních jednotníků, aby mu poskytli pomoc.

Na rozdíl od poděbradské jednoty neřešil strakonický zápis otázku financování. Nejspíš se předpokládalo, že každý člen k případnému tažení vypraví své jednotky na vlastní náklady.

---

²⁹² Slovo víra zde znamenalo více věrohodnost, důvěru než víru v náboženském smyslu (srov. heslo „Víra“ v OSN XXVI, s. 742-743). Porušení závazku tak teoreticky mělo mít za následek bezectnost jedince. V podtextu však asi byl v tomto obratu i náboženský smysl stále obsažen, doba znala i přímo obrat „věru křesťanskou i ctí“ (např. AČ IV, s. 401, č. 6).

²⁹³ Základem 10 000 kop grošů byly podepřeny např. hradecká či vildštejská smlouva (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 368; LL IV, s. 241, č. 345). Naopak při vzniku panských jednot, pokud víme, vždy stačil základ cti a víry. Srov. V. URFUS, *Zášť*, s. 102.

²⁹⁴ Jiřího pravomocím byla v kutnohorském zápise, který se evidentně už snažil předjímat kompetence budoucího správce zemského, věnována velká pozornost. Správce poděbradské jednoty (spolu se zvolenou radou) měl svolávat vojsko, přijímat poselstva, klást opovědi, svolávat sněmy, urovnávat spory a mohl i vybírat od svých jednotníků berně.

²⁹⁵ Např. v jednotě husitské šlechty z r. 1415 výslovně příslušelo jejím třem vůdcům rozkazování jednotníkům ke společné vojenské obraně či rozhodování o provinění členů u provinění členů zápisu jednoty (AČ III, s. 193-195, č. 7). V zápise strakonické jednoty nic z toho stanoveno nebylo, minimálně rozhodování o společné vojenské akci mělo být dílem celé jednoty. Na druhou stranu u některých jiných jednot byla kompetence vůdců ještě mlhavější.

²⁹⁶ Doklady o Jindřichově pozici viz v Příloze č. 1 u Jindřicha z Rožmberka, bod 6, pozn. 44. Oldřichovo postavení vyplývalo z již zmíněného dlouholetého vůdcovství v katolické straně, jeho zkušeností a schopností. Konkrétní doklady o jeho rozhodujícím vlivu na chod jednoty viz v dalším textu.

V hlavních zásadách své organizace jako společná obrana, postup při řešení případných vnitřních sporů, absence povinnosti pomáhat tomu, kdo by začal válku o své vůli, přijímání nových členů, se strakonická jednota výrazně neodchylovala od ostatních panských jednot, u kterých známe zápis.²⁹⁷ Je-li něčím strakonický zápis charakteristický, tak celkově větším prostorem, na kterém byl rozpracována pravidla jejího vnitřního chodu – urovnávání sporů, upomínání atd.

Jak postupovali jednotníci v případě svých osobních konfliktů s poděbradskými? Vedle charakteru problému a osobnostního založení zúčastněného jednotníka záleželo i na tom, v jaké fázi se zrovna nacházel vývoj zápasu mezi poděbradskou a strakonickou jednotou. V první fázi po vzniku strakonické jednoty přicházely od členů nejčastěji různé osobní stížnosti na nepřátele či výzvy ke společnému postupu, diplomatickému či vojenskému.²⁹⁸ Po zvolení čtyř ubrmanů na sjezdu v Jindřichově Hradci v dubnu 1449 se otevřela možnost podávání žalob na protivníky k těmto ubrmanům, což ovšem ani v nejmenším nesnížilo důležitost strakonické jednoty jako diplomatické a potenciálně vojenské opory.²⁹⁹ Ostatně hlasy volající po energičtějším postupu celé jednoty ani tehdy neumlkly.³⁰⁰ Po vypršení hradeckého příměří o rok později již byla pro ohrožené členy jednoty zapotřebí vojenská pomoc.³⁰¹ V poslední fázi, po vildštejnské úmluvě v červnu 1450, nastoupily opět žádosti o diplomatické příměří. Tyto žádosti se nejprve pojily se stížnostmi na nedodržování příměří ze strany poděbradských³⁰² a později se orientovaly hlavně na blížící se jednání na velkém svatokateřinském sněmu.³⁰³

---

²⁹⁷ Zápis jednoty proti králi Václavovi v AČ I, s. 52-53, č. 1, husitské jednoty r. 1415 v AČ III, s. 193-195, č. 7, zelenohorské jednoty v AČ IV, s. 110-114, č. 7, a jednoty z r. 1505 v AČ VI, s. 314-316, č. 52. K poděbradské jednotě výše s. 37. Specifikem poděbradské jednoty bylo její sepětí s východočeskými landfrýdy a široké, formalizované pravomoci vůdce a jeho rady. Zelenohorská jednota, která poněkud otevřeněji odhalovala svou útočnou tvář, rozšířila zásady společného postupu i na výslovný zákaz členům uzavírat separátní příměří. Pražská jednota z roku 1505 podrobněji upravovala pozici panského, rytířského a městského stavu v rámci jednoty, jistě vzhledem k tehdy pokročilému vývoji stavovství a stavovským rozporům. Táž jednota zároveň nejotevřeněji akcentovala svůj náboženský ráz a pro adepty na členství podmiňovala vstup do jednoty odřeknutím se „bluduov pikhartských“, víry jednoty bratrské, zatímco ostatní panské jednoty byly otevřené pro všechny zájemce.

²⁹⁸ Např. AČ XV, s. 2, č. 1; LL IV, s. 25, č. 24. Poznámky k tomuto odstavci zpravidla nezahrnují odkazy k případům popsaným podrobněji v odstavcích následujících.

²⁹⁹ Viz jak stížnosti předkládané ubrmanům, tak vnitřní komunikaci v rámci jednoty, např. LL IV, s. 96-100, č. 119, 121, s. 112-113, č. 134, s. 121, č. 145, s. 125-126, č. 152, AČ VII, s. 205-206, č. 3.

³⁰⁰ Např. LL IV, s. 127-130, č. 155, 157, s. 140-141, č. 176.

³⁰¹ Srov. níže případy Jindřicha z Kolovrat a Mikuláše z Lobkovic; další žádosti ohrožených jednotníků o branou pomoc – byly-li vůbec v písemné podobě – se nedochovaly.

³⁰² Např. LL IV, s. 283-284, č. 398, zprostředkovaně s. 261-262, č. 366; SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914, (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>).

³⁰³ Např. LL IV, s. 293, č. 412, zprostředkovaně s. 298, č. 420.

Čemu zde budeme věnovat bližší pozornost, budou přímé žádosti o diplomatickou nebo vojenskou pomoc od jednoty v případě vlastního (reálného či jen deklarovaného) ohrožení, zvláště žádosti takové, které výslovně odkazují k zápisu jednoty a z něho plynoucím závazkům společné sebeobrany.

Jako první z jednotníků využil možnost požádat jednotu o nejlépe diplomatický³⁰⁴ zásah již v únoru 1449 Jan Kolda ze Žampachu v konfliktu s královéhradeckým landfrýdem. Po opakovaných přímlovách Bedřicha ze Strážnice a Oldřicha z Hradce za Koldu se Oldřich z Rožmberka odhodlal obeslat hejtmana landfrýdu Soběslava Mrzáka z Miletínka, ale asi bez velkého efektu. Kolda byl nakonec vojenským tlakem donucen k příměří s landfrýdem. Spíše než skutečnost, že Kolda na počátku konfliktu dosud formálně nepatřil mezi členy jednoty a teprve se chystal poslat přiznávací list, byla důvodem Rožmberkova prodlévání jeho celková váhavost a neochota se angažovat, se kterou se u pána z Růže budeme setkávat i v následujících případech.³⁰⁵

Jasný odkaz na povinnosti svých druhů vyplývající ze zápisu jednoty („...žádámť dle spolujednoty naše“) obsahuje list, který rozeslal v říjnu 1449 většímu počtu svých spolujednotníků Hynek Krušina ze Švamberka. Ten žádal o pomoc, zatím diplomatickou, proti Buriánovi ze Gutštejna a drobnému propoděbradskému šlechtici Racku Chlévcovi z Malšína, s nimiž vedl více let záští.³⁰⁶ Jak ještě uvidíme, předáci strakonické jednoty zřejmě měli zvláště na srovnání sporu s Gutštejnem skutečný zájem. Přesto se ani jednu z obou při v té době urovnat nepodařilo a pokračovaly jako mnohé další osobní spory mezi příslušníky obou zneprátelených táborů i do následujícího roku.

Hned po svém vstupu do jednoty v srpnu 1449 žádal o podporu Mikuláš z Lobkovic proti Holickým ze Šternberka. Podle svých slov se sám neodvážil bez Rožmberkova souhlasu začít proti nim válku, která, jak tušil, by mohla přerůst do většího konfliktu s poděbradskou jednotou.³⁰⁷ To mu Oldřich z Rožmberka schvaloval; ubezpečoval jej, že Lobkovicům chce pomáhat a je k tomu dokonce podle zápisu jednoty povinen.³⁰⁸ Válečný konflikt ale zatím

---

³⁰⁴ Pravda, Koldovi přímlovci Oldřich z Hradce a Bedřich ze Strážnice posléze začali hovořit dokonce o vytažení do pole (LL IV, s. 25, č. 24).

³⁰⁵ Korespondence (většinou přímlovy Oldřicha z Hradce a Bedřicha ze Strážnice za Koldu) v LL IV, s. 12-32, AČ IV, s. 21-22, č. 37; o (ne)členství v jednotě s. 13, č. 13. Viz také V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 54-59; M. ŠANDERA, *Východočeská šlechta*, s. 108-111; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 360-365.

³⁰⁶ LL IV, s. 115-116, č. 137.

³⁰⁷ LL IV, s. 111, č. 132. – O celém sporu korespondence v LL IV, s. 95-144, 168-175; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, 398-399.

³⁰⁸ Mikuláš Oldřicha vyzýval: „...budť Tvá Milost mne i jeho [tj. pro Mikuláše i jeho bratra Jana] mocna ke všemu spravedlivému podlé jednoty.“ „Toť chci rád učiniti, a zvláštěť jsem jemu [Janovi] povinen jeho neopuštěti vedle naší jednoty a zapsání,“ ubezpečoval Lobkovice Rožmberk (listy z listopadu 1449, LL IV, s. 120-124, č. 144, 149).

nebyl v zájmu strakonických, proto Oldřich doporučoval Mikulášovi sepsat své stížnosti na Šternberky, které by on, Oldřich, předložil Jiříkovi i ubrmanům.³⁰⁹ Nakonec se místo oficiálních opravců mezi jednotami zúčastnění šlechtici v listopadu 1449 dohodli na vlastních ubrmanech ad hoc, byť i o nich měl Lobkovic pochybnosti.³¹⁰ Rožmberk souhlasil, pouze varoval Mikuláše před uzavíráním delšího příměří, než byl klid zbraní mezi oběma jednotami.³¹¹ Ani Jakoubek z Vřesovic jako ubrman však ukončit spor nedokázal a záští se nakonec vybil od dubna 1450 ve válce obou jednot. Tehdy asi Mikuláš žádal i vojenskou pomoc, když mu kromě Šternberků opověděla i „všecka jejich [poděbradských] rota“, jak se předtím obával.³¹² Boje však probíhaly asi pořád hlavně mezi Lobkovici a Šternberky, obě strany si dobyly po jedné tvrzi.³¹³ Po vildštejské smlouvě potřeboval Mikuláš pomoci s urovnáním dalšího svého záští se Žateckými a Lounskými; připomínal, že do strakonické jednoty vstoupil s důvěrou v pomoc ostatních členů.³¹⁴ Za Lobkovice se začal u Rožmberka důrazně přimlouvav Hanuš z Kolovrat. Vůdce jednoty reagoval podobně jako před rokem: prý hned po prvním Hanušově listě obeslal Jiříka i ubrmany, zvolené na vildštejském sjezdu, a chce Mikulášovi pomáhat podle zápisu jednoty; neví ale, co více by nyní mohl činit.³¹⁵ V tomto případě je evidentní, že strakonická jednota již situaci nezvládla: znovu se naplnily Mikulášovy obavy, poděbradská jednota v listopadu 1450 protáhla hasištejským panstvím a prý mu způsobila nyní, během příměří, větší škody než předtím za války.³¹⁶

Jednoznačně nejen o diplomatickou, ale i bojovou pomoc žádal v dubnu a květnu 1450 Jindřich z Kolovrat: v probíhající válce mezi jednotami mu poděbradští opověděli a oblehli jeho hrad v Buštěvsi (dnešním Buštěhradě). Připomínal spolujednotníkům jejich dřívější sliby a Oldřicha z Rožmberka upozorňoval, že včasný zásah je potřeba i proto, aby i ostatní členové

---

³⁰⁹ LL IV, s. 114-115, č. 136.

³¹⁰ Jedním z ubrmanů, zvolených v Jindřichově Hradci, byl totiž Aleš Holický ze Šternberka, sám ve sporu zúčastněný. Podle hradecké smlouvy měl být ubrman v případech, které se jej přímo týkaly, nahrazen pro daný případ jinou osobou (LL IV, s. 41, č. 45). To byl zřejmě důvod, proč strany hledaly vhodného opravce v Jakoubkovi z Vřesovic, Janu Caltovi z Kamenné Hory, Buriánovi z Gutštejna, a když Mikuláš o těchto jménech vyjádřil pochyby, i v Janovi z Rabštejna. Fakticky se rozsuzování nakonec ujal asi hlavně Jakoubek (LL IV, s. 117-141, č. 140, 155, 176).

³¹¹ LL IV, s. 124, č. 149.

³¹² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 432, pozn. 1, podle LL IV, s. 111-112, č. 133 (list patří podle Urbánka do května 1450, nikoli do podzimu 1449, kam je zařazen v edici).

³¹³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 434-435.

³¹⁴ SOA Třeboň, sbírka Historica, sign. 1497a, inv. č. 1972, <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctype=11m&id=112977>. Lobkovic vyhrožoval, že jestliže mu členové nedopomůžou k urovnání záští, musel by „svů věc, ačkolivěk nerad, jinak opatřiti.“ Zda tím měl na mysli obnovit otevřenou válku s poděbradskými, nebo naopak řešit věc přestupem k poděbradské straně, který ostatně později, za necelé dva roky, uskutečnil, nedokážu říci.

³¹⁵ LL IV, s. 291, č. 410.

³¹⁶ LL IV, s. 295-298, č. 416, 417.

neztratili důvěru k Oldřichovi a „nerozpakovali se.“³¹⁷ Když ani po několika týdnech pomoc nepřicházela, došlo k ukázkovému naplnění jednoho ze článků zakládajícího zápisu strakonické jednoty: Kolovrat důrazně požádal Jindřicha z Rožmberka o zaslání přepisu samotného ustavujícího zápisu a hodlal podle něho důrazně napomenout ostatní jednotníky.³¹⁸ Uvažoval již i o možnosti dohody s obléhateli; nakonec se s Jiříkem asi smluvil v září.³¹⁹

Konečně by do kategorie žádostí o pomoc při vlastním ohrožení patřil i případ několika vzdálenějších jednotníků ze severních a východních Čech, kteří se cítili v nebezpečí na podzim 1449: Jana Blankštejna z Vartenberka, Vaňka z Pecky a opět Jana Koldy ze Žampachu. O kontextu jejich žádostí o pomoc však víme málo, dozvídáme se o nich jen zprostředkovaně z listů Oldřicha z Hradce.³²⁰ Právě onen mechanismus několikastupňového předávání žádostí po členech jednoty postupně až k náčelníkovi Oldřichovi z Rožmberka je pro nás nyní na této záležitosti asi tím nejpozoruhodnějším: dozvídáme se, že žádost Blankštejna a Vaňka putovala nejdřív k Bedřichovi ze Strážnice, od něho k Oldřichovi z Hradce a teprve ten ji vyřídil Rožmberkovi. Jeho postup v celé věci už ale není znám.

Popsali jsme několik případů ukazujících mechanismus postupů, které jednotníci při žádostech o pomoc volili. Možnost požádat „svou“ jednotu o pomoc byla ze strany členů využívána. Některé prosby byly adresované přímo Rožmberkům (či také Rožmberkům), jiné tlumočili další členové, nejčastěji Oldřich z Hradce.³²¹ Skutečná ochota vůdců jednoty, především Rožmberků, se účinně za své spolujednotníky postavit však, jak jsme viděli, mnohdy scházela.

Jednota ovšem měla chránit své členy nejen proti poděbradským, ale i proti jiným nepřátelům, včetně zahraničních – aspoň podle výkladu některých jednotníků. Tak Hynek Krušina ze Švamberka žádal s odvoláním na zápis jednoty od Rožmberků i dalších jednotníků přímluvu ve svých sporech s německými knížaty.³²² Zdůrazňoval přitom, že nejde o svévolné začínání války z jeho strany, neboť jistě věděl, že v takovém případě by nárok na podporu ztrácel. Oldřich z Rožmberka skutečně přímluvné listy napsal; zda Hynkovi opravdu pomohly k urovnání záští, nevíme. V téže době se Rožmberk na žádost Bedřicha ze Strážnice zasazoval u hraběte Oldřicha Celského za propuštění jakéhosi Bedřichova příbuzného. To asi opět

³¹⁷ LL IV, s. 183-189, č. 246, 251; AČ IV, s. 395, č. 14.

³¹⁸ LL IV, s. 214, č. 298.

³¹⁹ Blíže R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 442.

³²⁰ LL IV, s. 102-106, č. 124, 128.

³²¹ To do jisté míry odráželo strukturu osobních vazeb mezi členy strakonické jednoty. V ní se odrážela skutečnost, že jednota vznikla z okruhu příslušníků dvou do té doby rozlišitelných, byť úzce spolupracujících frakcí, rožmberské a „menhartovské“ (srov. níže podkapitolu V.II).

³²² LL IV, s. 279-280, č. 391 („a že jste vy se mnú v jednotě a zápisiech a podle té jednoty zuostane, že byste mne opustiti nemohli...“).

souviselo se strakonickou jednotou, neboť Oldřicha z Rožmberka a Bedřicha lze jinak stěží pokládat za osobní přátele.³²³ Zdá se, že Rožmberk v záležitostech tohoto typu ochotně psal přímluvné listy, ale hlouběji se o další vývoj nestaral.

Podle zápisu strakonické jednoty probíhalo též urovnávání vnitřních sporů, neboť ani ty se jednotě nevyhnuly.³²⁴ Oldřich z Rožmberka se ujímal ubrmanské funkce ve sporu mezi Janem Bechyní z Lažan a Týnskými³²⁵ i mezi Oldřichem z Hradce a Bedřichem ze Strážnice. S vyřizováním druhého ze sporů, asi vůbec nejvážnější z rozepří ve strakonické jednotě, to však bylo komplikovanější: nejprve se o to asi pokoušel Děpolt z Rýzmburka; následně měl být ubrmanem Rožmberk, ten prý ale s výpovědí „dle“, a proto se obě strany domluvily již samy na ubrmanství Arnošta z Léskovce. Nakonec – po více než roce od vypuknutí sporu – se vrátily před Rožmberka.³²⁶ Mezi Plzeňskými a jedním služebníkem Jindřicha ze Sobětic prostředkovali Rožmberkové a Oldřich navrhoval za ubrmana Hynka Krušinu ze Švamberka. Přinejmenším Plzeň souhlasila, že přestane na Hynkovi, případně i na jiném jednotníkovi (ovšem „z našeho [plzeňského] kraje“), kterého Rožmberk určí.³²⁷ Až na svéráznou podmínku Plzeňských se tedy vše dělo tak, jak předepisoval zápis jednoty.

Pokud se tedy při sporech ve strakonické jednotě strany nedohodly samy a bylo nutné využít prostředníka (ubrmana), ujímali se urovnávání Rožmberk a ostatní jednotníci, jak určoval zápis jednoty. Účastníci sporu většinou deklarovali ochotu ke smíru a přistupovali na navrhované ubrmany. Někdy však odklizení sporů komplikovala zaneprázdněnost rozhodčích a jindy se jednání nepříjemně táhla kvůli složitosti sporu, jako v případě Oldřicha z Hradce s knězem Bedřichem. Žádný z těchto sporů však, pokud víme, nepřerostl do otevřeného záští mezi členy ani nevyústil v odchod člena z jednoty. Jako závažnější se v důsledku ukázala předešle zmíněná neschopnost jednoty pomoci svým ohrožovaným členům, která – jak varoval Jindřich z Kolovrat – nakonec skutečně oslabovala důvěru ve vůdce jednoty a kvůli které (alespoň nepřímo) i k vystupování členů ze strakonické jednoty docházelo.³²⁸

Dále bylo žádoucí odstraňovat spory mezi jednotníky a těmi (bývalými) členy rožmberské konzervativní strany, kteří zůstávali mimo jednotu. To sice asi přímo nevyplývalo z povinností Rožmberka coby vůdce jednoty, ale úspěšným prostředkováním se mohl Oldřich pokusit přivést své někdejší stoupence zpět pod vliv své strany či přímo do řad jednoty. Dva takové

³²³ LL IV, s. 273-274, č. 381, 383. Dochovala se jen korespondence mezi oběma Oldřichy, takže nevíme, jak přesně byla formulována žádost kněze Bedřicha Rožmberkovi.

³²⁴ Srov. také podkapitulu V.5.

³²⁵ LL IV, s. 257, 263-264. Týn nad Vltavou držel zápisně jednotník Jindřich ze Sobětic. Zda tento spor opravdu probíhal v období strakonické jednoty, není zcela jisté, neboť listy nebyly datovány.

³²⁶ LL IV, s. 305-307, č. 436, s. 320-321, č. 459; AČ IV, s. 32-33, č. 57.

³²⁷ LL IV, s. 93, č. 115.

³²⁸ Viz také kapitulu VI., s. 262.

případy se týkají sporů rodinných: Podle pozdějších Březanových zpráv rozsuzoval Oldřich jako ubrman majetkový spor jednotníka Viléma mladšího z Rýzemberka s jeho strýcem, nečlenem Vilémem starším.³²⁹ U rozepře Jindřicha z Kolovrat se strýcem Hanušem, který v té době také mezi jednotníky nepatřil, Oldřich vystupoval pouze v pozici přímluvce za spravedlivé urovnání sporu u ubrmana Zajíce z Házmburka.³³⁰ Drobnějšího charakteru, zřejmě bez politického rozměru byla rozepře Jana Bechyně z Lažan se služebníkem Děťřicha z Janovic, přítele Hanuše z Kolovrat. Za ubrmany Bechyně navrhoval jednotníky Jana nebo Oldřicha z Hradce nebo Jana z Lobkovic.³³¹ Shodou okolností figuruje Hanuš z Kolovrat i v následujícím případě: Na něho naléhal Rožmberk zřejmě z vlastní iniciativy, aby se pokusil urovnat již zmíněný svár mezi Hynkem Krušinou ze Švamberka a Buriánem z Gutštejna – tedy opět spor jednotníka s nečlenem-odpadlíkem od rožmberské strany.³³² Zda byly v některých případech příčinou toho, proč zmínění bývalí rožmberští straníci nevstoupili do jednoty, jen ony osobní spory, nevíme. Každopádně z těchto dosavadních nečlenů jednota nakonec přivedla pod svá křídla jen Hanuše z Kolovrat, ostatní dva – Gutštejn a Rýzemberk – zůstali i jako katolíci v jednotě poděbradské.

Nakonec došlo i na uplatnění ještě jednoho z důležitých článků ustavujícího zápisu jednoty, totiž toho, který naznačoval možnost společného vojenského vystoupení jednotníků. Při válce v květnu a červnu 1450 prezentoval svůj pohled na to, jak má jednota v takovém případě dostát svému zápisu, Hynek Krušina ze Švamberka: „Nahlédněte v zápis, kterýmž sme se zapsali, abychom vedle toho zápisu každému dosti učinili, kteří jsú s námi v jednotě...“ Podle Hynka měli jednotníci raději společně snášet válečné škody a neuzavírat takovou dohodu s poděbradovci, která by nehájila zájmy všech členů – „abychom se sami potom tiem listem [tj. zápisem] nehaněli anebo by z nás měl kto potom pomlúvati a na naší cti utrhati, [kdy]bychom komu co ukrátili vedle toho zápisu.“³³³ V té době však už byla válka u konce, začalo jednání s poděbradskou jednotou na Vildštejně. Jindřich z Rožmberka tak Hynkovi odpověděl, že jednota při vyjednávání žádného svého člena neopustí, že ale nebude brát ohled

³²⁹ SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka, genealogie Švihovských z Rýzemberka od Václava Březana.

³³⁰ LL IV, s. 176, č. 236; AČ XIV, s. 17, č. 1509.

³³¹ LL IV, s. 35-38, č. 37, 40.

³³² LL IV, s. 155, č. 199.

³³³ Hynkův list předákům jednoty 8. června 1450 v AČ III, s. 381, č. 27.

na svého dosavadního spojence kurfiřta Fridricha Saského.³³⁴ Fakticky ale znamenala vildštejská smlouva a její důsledky pro strakonickou jednotu porážku.³³⁵

Zastavme se ještě u otázky, jak byly upravovány samotné podmínky přijímání nových jednotníků. Obě jednoty, strakonická i poděbradská, se otevíraly všem zájemcům o členství, ale v některých případech tyto koalice byly nebo měly být v otázce, kdo smí být jejich členem, vázané určitými omezeními. Promlouvat do toho mohly především smlouvy o příměří: dohoda z dubna 1449 z Jindřichova Hradce stanovovala, že jednotníci, kteří by porušovali příměří a nepodrobili se ani následným příkazům ubrmanů, mají být vyloučeni ze své jednoty; ta je má dokonce veřejně pohanět.³³⁶ Podobně byla pojata i připomínaná vildštejská smlouva z června 1450: kdo by do stanoveného termínu neposlal svůj přiznávací list k příměří, toho se měla jednota „zbaviti a odřezati“, nepomáhat mu a nezastávat se ho.³³⁷ Když se po hradecké smlouvě ozývaly stížnosti na to, že Kolda ze Žampachu a Kryštof Šof nerespektují příměří, skutečně i sama strakonická jednota uvažovala o jejich vyškrtnutí ze seznamu spojenců, de facto o jejich vyloučení z jednoty, z obavy, aby nepropadla základ příměří, 10 000 kop grošů. Dotyční však prohlásili, že v příměří stát chtějí, a snad se i zklidnili.³³⁸ Následující případ je zase jiného druhu: Strakonické jednotě bylo vyčítáno, že během příměří, v srpnu 1449, přijala do svých řad již zmíněného Mikuláše z Lobkovic, který až do té doby patřil mezi členy jednoty poděbradské. Podle jejího zápisu měl přitom Mikuláš své spory – v tomto případě se Šternberky – řešit před Jiříkem,³³⁹ tedy obdobně jako členové strakonické jednoty měli vznášet své spory na Rožmberky nebo jiné spolujednotníky.³⁴⁰ Lobkovic se místo toho rozhodl poděbradskou jednotu opustit, ačkoli nic takového její zápis nepovoloval.³⁴¹ Jiří z Poděbrad pak obvinil strakonické, že i oni Mikulášovým přijetím poru-

³³⁴ 10. června 1450 v AČ III, s. 381-382, č. 28.

³³⁵ Hynkova obava, že si zklamaní jednotníci budou navzájem lát, se sice nenaplnila, stížnosti na škody utrpěné kvůli strakonické jednotě se ale ozvaly: od Bedřicha ze Strážnice, který se dostal do sporu s Oldřichem z Hradce (LL IV, s. 307, č. 436), či od Jana Koldy ze Žampachu (LL IV, s. 301, č. 427).

³³⁶ Smlouva v LL IV, s. 41, č. 45.

³³⁷ Vildštejská smlouva v LL IV, s. 240, č. 345.

³³⁸ AČ IV, s. 25-26, č. 44; LL IV, s. 59-60, č. 71; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 369, pozn. 1.

³³⁹ Připomínal to Aleš ze Šternberka (LL IV, s. 133, č. 163); srov. zápis poděbradské jednoty výše s. 37. – Srov. také další Alešův list na toto téma v LL IV, s. 171, č. 229.

³⁴⁰ Jde tak vlastně o typové naplnění dalšího článku, který měla ve svém zápisu i strakonická jednota: o penalizaci členu, který hrubě poruší zápis jednoty. Strakonickou jednotu rovněž někteří členové postupně opouštěli (např. Jindřich z Kolovrat, Jan Blankštejn z Vartenberka: viz níže), ale o reakci strakonických nevíme; byla snad zmírňená tím, že tito „dezertéři“ na rozdíl od Lobkovic proti své bývalé jednotě přímo neválčili.

³⁴¹ Pro poděbradskou jednotu bylo Mikulášovo vystoupení neplatné a jednota jej nadále evidovala mezi svými členy (LL IV, s. 266, č. 374).

šili jindřichohradeckou smlouvu a propadají finanční základ.³⁴² Takový výklad strakoničtí pochopitelně už neuznávali.

Poslední otázkou je, kdy strakonická jednota skončila a kdy pro její členy pominuly závazky, plynoucí z jejího zápisu. To by mělo význam mimo jiné pro posuzování chování těch členů, kteří v letech 1451-1452 separátně přecházeli na Jiříkovu stranu. Jak už jsme několikrát zmínili, zápis předpokládal konec jednoty rok po vyřešení všech sporných věcí.³⁴³ Ve smyslu, jaký si strakoničtí přáli, ale k vyřešení sporů nedošlo. Svatokateřinský sněm na přelomu let 1450 a 1451 definitivně vyhlásil obecný mír za podmínek, které znamenaly vítězství Jiřího z Poděbrad, byť s několika ústupky. Strakonická jednota tehdy nepochybně ještě fungovala.³⁴⁴ Sněmovní zápis existenci jednoty výslovně nezakazoval, naopak jim snad ukládal určitou odpovědnost za dodržování smíru ze strany svých členů.³⁴⁵ Jinou činnost ale za nových mírových poměrů strakonická jednota legálně vykonávat nemohla, a pokud je mi známo, v pramenech se od té doby o ní nevyskytují žádné jednoznačné zmínky. Strakoničtí nadále tvořili stranu, ale svou jednotu snad již po kateřinském sněmu nebo po dořešení některých jednotlivých sporů před ubrmany formálně rozpustili. Možná ani lhůta jednoho roku navíc po skončení sporů nebyla naplněna. Spíše než to, že se o jednotě nehovoří v glejtu k červencovému sněmu 1451,³⁴⁶ by tomu nasvědčovala listina vydaná Oldřichem z Hradce a Bedřichem ze Strážnice v září: Zatímco v září 1450 se Oldřich z Hradce ve sporu s Bedřichem podával na Oldřicha z Rožmberka „podle jednoty“, o rok později, když se Hradecký a Bedřich opět zaručili na Rožmberka, se už na zápis jednoty neodkazovalo.³⁴⁷ Poněkud v rozporu s tím se nicméně zdají formulace použité při kapitulaci Oldřicha z Rožmberka před Poděbradem v září 1452: Oldřich si vymínil, že nemá být nucen k ničemu proti zájmům církve nebo krále Ladislava, on ani jeho „přátelé, pomocníci a spolujednotníci a služebníci naši i lidé poddaní.“³⁴⁸ Toto je nejzazší možná doba zániku strakonické jednoty.³⁴⁹ Zda výraz

---

³⁴² SOA Třeboň, Historica, sign. 1186, inv. č. 1576 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J118&id=112580>). – K celému srov. i R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, pozn. 1.

³⁴³ Obdobou v tomto byla mezi panskými jednotami, pokud víme, jen jednota proti Václavovi IV. Obvyklejší byla předem daná doba trvání vyjádřená v letech (husitská jednota 1415, zelenohorská), případně měla jednota zaniknout s nástupem příštího krále (poděbradská) nebo šlo o kombinaci obou principů (jednota r. 1505).

³⁴⁴ Nejjednoznačněji list Jana Ozora z Boskovic z prosince 1450 v LL IV, s. 302, č. 430.

³⁴⁵ AČ II, s. 294, č. 48, třetí odstavec od konce. Použité formulaci však lze rozumět i tak, že tuto odpovědnost pro budoucnost nemají „jednoty“, ale už jen „strany“, a že jednoty existovaly jen do této doby.

³⁴⁶ Glejt pro rožmberskou stranu vydávají jmenování poděbradští straníci i jiní příslušníci „jednoty naše“, kdežto příjemci glejtu jsou vymezeni jen jmény a těmi, kdo „s nimi a vedle nich ... pojedú“, „beze zmínky o jednotě (LL IV, s. 318-320, č. 457). Jenže identické formulace byly použity již v glejtu ke sněmu svatokateřinskému (SOA Třeboň, Historica, sign. 1518, inv. č. 1997 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J151&id=113002>).

³⁴⁷ LL IV, s. 284-285, č. 399, s. 320-321, č. 459.

³⁴⁸ LL IV, s. 354, č. 491. Níže stojí ještě: „páni přátelé i spolujednotníci naši“.

„spolujednotníci“ opravdu dokládá existenci jednoty v té době, je ale otázkou. Není doprovázen žádným přesnějším vymezením typu „kdož s námi v zápisu jsou.“ Snad by jej bylo možno chápat i ve smyslu „spojenci“ a celou formulaci jako snahu o co nejširší vymezení okruhu rožmberských straníků. Dobu formálního zániku strakonické jednoty tak není možné jednoznačně určit, o něco pravděpodobnější se zdá již počátek roku 1451 po kateřinském sněmu.

Celkově prameny umožňují poměrně detailně nahlédnout do vnitřního fungování strakonické jednoty, zároveň ale odhalují některé nedostatky v jejím chodu, které způsobovaly to, že jednota ne vždy dobře plnila své předpokládané funkce. Jednota se střídavým úspěchem zvládala urovnávat občasné vnitřní spory, méně již dokázala své členy chránit proti značnému vojenskému tlaku poděbradské strany. To však souviselo s její celkovou slabostí.

III.4. Získávání nových členů z řad poděbradských straníků i nerozhodnutých neutrálů

Se svými jedenácti zakládajícími členy byla strakonická jednota v době svého vzniku několiknásobně menší než jednota poděbradská, která se již mohla opírat o celý spojený východočeský landfrýd i o četné stoupence z jiných částí Čech a Moravy. Strakoničtí však hodlali k sobě přilákat nové členy z řad vlažnějších stoupců Jiříka a především z řad těch, kteří doposud nerozhodnutí zůstávali v neutralitě.

Prostor pro získávání nových členů existoval. Jednak už proto, že zdaleka ne všichni členové poděbradské jednoty byli přesvědčení utrakvisté. Z vlivných katolíků stáli při Poděbradovi např. Jindřich z Michalovic, Zdeněk ze Šternberka či Vilém ze Šumburka, po dobytí Prahy se k nim přidali i Vilém Švihovský z Rýzmburka, Jan Zajíc z Házmburka, vladykové Mikuláš z Lobkovic a Burián z Gutštejna a další. Také někteří zástupci původem německých rodů, jako z Donína, z Koldic, z Ilburka, z Bergova, drželi s Jiřím.³⁵⁰ Případný návrat alespoň některých z nich ke katolické straně, nyní sdružené do strakonické jednoty, nebyl dopředu vyloučen.

---

³⁴⁹ Že strakonická jednota trvala až do kapitulace Rožmberků v září 1452, se domnívá např. Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřímova a jeho okolí*. Díl IV/1 (Doba reformační 3/1), Praha 1957, s. 40.

³⁵⁰ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 196, III/2, s. 266.

Ale i momentálních Poděbradových odpůrců existovalo mnohem více, než kolik se jich zkraje února 1449 skutečně sjelo do strakonického hradu. Kdo mezi ně po úchvatu Prahy mimo jiné patřil, je patrné z Jiříkových glejtů k nakonec neuskutečněnému sněmu v říjnu 1448: kromě těch, se kterými se o čtyři měsíce později setkáváme ve strakonické jednotě, se na straně příjemců glejtu jmenují Mikuláš a Zbyněk Zajícové z Házmburka, Hynek Krušina z Lichtenburka, Hašek a Beneš Děteničtí z Valdštejna, Hanuš Libštejnský z Kolovrat, Vilém z Rýzemberka, Jan ze Smiřic, Jakoubek z Vřesovic a Mikuláš z Lobkovic.³⁵¹ Někteří jako Hynek z Lichtenburka vyznávali dlouhodobě politickou neutralitu, jiní se ale v předchozích letech řadili k Rožmberkově a Menhartově straně. Sami páni z Hradce a z Rožmberka z nich počítali hlavně s Hanušem a s Jakoubkem a také s Buriánem z Gutštejna, které zvali na sjezd své strany počátkem listopadu. Jediný z pozdějších „nečlenů“ jednoty, o kom víme, že pozvání tehdy přijal, byl Jan Smiřický.³⁵² Na únorový ustavující sjezd strakonické jednoty zase byli zváni sesazený staroměstský purkmistr Pešík z Kunvaldu a jeho synovec Jan z Kunvaldu, kteří se omluvili.³⁵³ Ještě na začátku roku 1449 byl strakonické jednotě nakloněn také Jan Sádlo ze Smilkova.³⁵⁴

Bezprostředně po dobytí Prahy tak vidíme se rýsovat poměrně širokou potenciální protipoděbradskou frontu. Avšak z jejích příslušníků se jen oněch jedenáct sdružilo do strakonické jednoty, zatímco ostatní se od protipoděbradského kursu začali odklánět. Buď i oni zakrátko přešli rovnou k silnější poděbradské jednotě³⁵⁵ nebo zůstali součástí nemalé skupinky „neutrálů“, jakési „šedé zóny“, skládající se z katolíků i utrakvistů.³⁵⁶

Setrávání v neutralitě vně obou jednot mělo pro dotyčné své výhody i nevýhody. Především mohli požívat vysokého kreditu prostředníků mezi oběma stranami. Zbyněk Zajíc

---

³⁵¹ SOA Třeboň, Historica, sign. 1065, inv. č. 1437, sign. 1067, inv. č. 1439 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1J106>); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 338, pozn. 2.

³⁵² LL III, s. 365-366, č. 512 a 513, s. 366, pozn. 2; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 340-341. Jakoubek se vymluvil na nebezpečí cest; sliboval účast na příštím sjezdu, ale nezasáhl, že s ním jedná i Jiřík (LL III, s. 367, č. 515).

³⁵³ LL IV, s. 6, č. 7; srov. W. W. TOMEK, *Dějepis* VI, s. 171, 183. Pešíkův bratr Jan, podkomoří, tehdy pravděpodobně již nežil (viz A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 239), muselo se tedy jednat o jeho stejnojmenného syna. Kunvaldové, kteří po září 1448 opustili Prahu, vzkazovali po Jindřichovi z Kolovrat a Ramšovi z Hrádku, že sice nemohou do Strakonice přijet, ale předem vyjadřují svůj souhlas s tím, co se ujedná. Pak se ale rozhodli se dát přednost cestě smíru, protože už od února 1450 přijímají ve svých sporech s nově vládnoucí pražskou garniturou prostředkování od Jiřího z Poděbrad a jeho šlechtických straníků (W. W. TOMEK, *Dějepis* VI, s. 192, 207). Ve spojitosti se strakonickou jednotou se již neobjevují; Pešík ještě r. 1450 zemřel (OSN XV, s. 379). Že jakýsi Jan z Kunvaldu v květnu 1450 dokonce opovídal strakonické jednotě podle Soběslava z Miletínka (LL IV, s. 224, č. 321), byla spíše shoda jmen.

³⁵⁴ LL IV, s. 17, č. 15; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 344, pozn. 2, 349, pozn. 2.

³⁵⁵ Z výše jmenovaných tak do poloviny roku 1450 učinili Hašek z Valdštejna, Vilém z Rýzemberka, Burián z Gutštejna, Jan Sádlo ze Smilkova a dočasně Mikuláš z Lobkovic.

³⁵⁶ Mikuláš a Zbyněk z Házmburka, Hynek Krušina z Lichtenburka, Jan ze Smiřic, Jakoubek z Vřesovic, Kunvaldové, zprvu formálně i Hanuš z Kolovrat. – Další jména neutrálů u R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 379-380. Jakoubek, hejtman litoměřického landfrýdu, vedl k neutralitě i celý landfrýd (tamtéž, s. 282, 380, 430), i když nakonec se ve válce r. 1450 na Litoměřicku mnozí přidali k poděbradské jednotě (po válce i Jakoubek).

z Házmburka byl na vildštejnském sjezdu zvolen nejvyšším ubrmanem, i předtím bývali on, Jakoubek z Vřesovic či Jan Smiřický podepsáni pod mnohými smírnými akcemi a prostředkováním – mezi celými stranami, mezi jednotlivci i mezi poděbradskými a Saskem.³⁵⁷ Nevystavovali se útokům protivníků té strany, ke které by přistoupili, ani obviněním z porušení slibu jako ti, kteří mezi stranami přestupovali. Naopak v klidu čekali na to, že se jedna ze stran ukáže silnější.³⁵⁸ Co postrádali, byla účinná ochrana a přímluva, zvláště pokud by se sami dostali do nějakých sporů. Kateřinský sněm r. 1450-1451 rozhodl ve sporu Chebských – dalších neutrálů – s Jiřím z Poděbrad o zaplacení jisté sumy v neprospěch Chebu s paradoxním odůvodněním: město jednak už předtím k zaplacení peněz svolilo, jednak oficiálně nevstoupilo do strakonické jednoty. Zřejmě proto ubrmani neuznali přímluvy za Cheb ze strany Hynka ze Švamberka a jiných strakonických.³⁵⁹ Bez mocných spolujednotníků za zády mohla být pro neutrály obtížnější i cesta k získávání důležitých funkcí – nakonec ale do různých poselství, do rady zemského správce i potom do zemských úřadů i přední neutrálové někdy voleni a jmenováni byli.³⁶⁰

Zájmem strakonické jednoty bylo získat si dosud nerozhodnuté na svou stranu, případně přetáhnout někoho z poděbradských. Jednotníci promýšleli cesty, jak toho dosáhnout: Když se zjistilo, že se Jiří z Poděbrad zřejmě nedostaví na sjezd do Plzně v březnu 1449, navrhoval Václav z Michalovic toho využít k tomu, aby se Rožmberk pokusil kraje, k jejichž žádosti zmíněný sjezd měl být, „od něho [Jiřího] a strany jeho odchýliti.“ Strakoníci tedy měli rozhlašovat, že z jednání sešlo Jiřího vinou.³⁶¹ I Jiří z Poděbrad ale do Plzně posílal svou obširnou obranu.³⁶² Samotná Plzeň byla v dubnu nakonec od strakonických rovnou požádána, aby přistoupila do jednoty, a žádosti vyhověla. Týden po ní vstoupilo do strakonické jednoty i další město, České Budějovice, které se původně chytaly poslat zástupce již na ustavující sjezd ve Strakonících.³⁶³

Jiný postup doporučoval Oldřich z Hradce, podle kterého by pomohlo získávat nové členy, kdyby strakonická jednota vytáhla do pole a ukázala tím svou akceschopnost. Oldřich

³⁵⁷ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 206-207, III/2, s. 342, 349, 373, 399, 406-407, 412-413, 421, 428-431, 448, 456, 457; AČ II, s. 287, č. 48.

³⁵⁸ Srov. R. URBÁNEK, III/1, s. 206-207, III/2 s. 380. Jako první se po vildštejnské smlouvě přidal k Jiříkovi Jakoubek (v září 1450; tamtéž III/2, s. 466, pozn. 1, podle FRA II/42, s. 71-72, č. 44).

³⁵⁹ AČ II, s. 293-294, č. 48; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 480.

³⁶⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 489, 634, 685, 786, 978 (nejúspěšnější byl Zbyněk Zajíc). Nejhůře z neutrálů dopadl Jan ze Smiřic, popravený za velezradu r. 1453; je ale otázkou, zda by mu bývala mohla zachránit hrdlo přímluva od jakékoli jednoty.

³⁶¹ LL IV, s. 24, č. 23.

³⁶² LL IV, s. 20-22, č. 20; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 362.

³⁶³ Vstup obou měst do jednoty: LL IV, s. 48-49, č. 56 a pozn. 3; AČ III, s. 541, č. 533; LL IV, s. 5, č. 6.

zároveň upozorňoval na situaci v královéhradeckém kraji: Poděbradští „vidúc, že máme tam v kraji pomocníka [míněn Jan Kolda ze Žampachu], chtěli by jeho svévolně od nás odtlačit.“ Když se mu nedařilo přesvědčit Rožmberka k zahájení války, přišel s jinou protiakcí: s Bedřichem ze Strážnice nabídl opravu škod těm královéhradeckým landfrýdníkům, kteří ještě nebyli přímo Jiříkovými spojenci, čímž se podle R. Urbánka pokoušel landfrýd rozštěpit.³⁶⁴ Vše ale vyznělo do ztracena, Kolda zůstal při strakonických a ostatní na Hradecku při poděbradských.

Zmíněný Jan Kolda, pán na Náchodě, byl jedním z prvních, kdo se k jednotě po jejím založení přidal. Následovala obě výše zmíněná města a do května 1449 přistoupili i Kryštof Šof, Kuneš Rozkoš z Dubé (z rodu Benešoviců) a přímo v jihočeském okruhu ještě Jan z Ústí.³⁶⁵ Neoficiálně k jednotě patřili i mnozí přátelé a služebníci stávajících členů, např. Děpolt z Rýzemberka, Jan Bechyně z Lažan, Arnošt z Léskovce či Janek z Hrádku.

Další příležitost pro uplatnění diplomatických schopností strakonických představoval sněm, který se měl podle usnesení dubnového hradeckého sjezdu sejít v létě 1449. Hned po tomto sjezdu se tázal Oldřich z Hradce Oldřicha z Rožmberka, jaké pány, „kteříž by k těm běhóm nám raditi uměli,“ má ke sněmu pozvat. Kohokoli ze šlechticů a měst, kteří nebyli u vpadení do Prahy, zněla odpověď.³⁶⁶ Pravda byla taková, že ani Rožmberk o konkrétních jménech příliš jasno neměl. Obeslal proto staršího spolujednotníka Jana z Rýzemberka, ale již s modifikovanou otázkou: ví-li o někom dalším, kdo „by v jednotě v Strakonících sepsaně s námi státi chtěl.“ Jan doporučoval se orientovat na Žatecko a Litoměřicko, kde dosud jednotka neměla žádného člena; konkrétně navrhoval dvě jména,³⁶⁷ utrakvistu Jakoubka z Vřesovic a katolíka Mikuláše z Lobkovic.³⁶⁸ Zatímco Jakoubek se rozhodl vyčkávat v neutralitě, Mikuláš, ačkoli do té doby člen poděbradské jednoty, nabídku vyslyšel. V srpnu 1449 přestoupil do strakonické jednoty a přidali se k němu Fridrich a Aleš ze Šumberka, Jindřich z Weidy a město Kadaň.³⁶⁹ Výslovná zmínka o tom, že i oni vstupují do jednoty na její žádost, opět dokládá aktivitu, kterou strakoničtí při hledání spojenců v Čechách vyvíjeli.³⁷⁰

³⁶⁴ K celému odstavci LL IV, s. 23-25, č. 22, 24; AČ IV, s. 21-22, č. 37; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 364.

³⁶⁵ Srov. seznam pomocníků jednoty v SOA Třeboň, Historica, sign. 1114, inv. č. 1494 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J111&id=112498>). Soupis zřejmě patří k listu Oldřicha z Hradce z 12. května 1449 (LL IV, s. 59-60, č. 71). O přistoupení Koldy a Šofa se neoficiálně hovoří už v dřívější korespondenci (LL IV, s. 13, č. 13; AČ IV, s. 21-22, č. 37).

³⁶⁶ LL IV, s. 45-46, č. 52, 53.

³⁶⁷ Nebo jména zazněla už v nedochovaném Oldřichově listě a Jan je jen potvrzoval (formulace je pro mě poněkud nejasná).

³⁶⁸ LL IV, s. 47, č. 54.

³⁶⁹ LL IV, s. 94, č. 117; AČ III, s. 541, č. 533.

³⁷⁰ Nicméně samo obeslání adepta na členství nestačilo, bylo asi nutné, aby dotyčný měl na vstupu osobnější zájem: Lobkovic a páni ze Šumberka se k jednotě přidali možná hlavně kvůli svým sporům se Šternberky.

Mezitím se jednota pozvolna rozšiřovala i dalším směrem. Kromě šlechticů, kteří měli statky na českomoravském pomezí, se v jejich řadách objevili i první výhradně moravští členové, když v červnu přistoupili Jan Ozor z Boskovic a Václav Hecht z Rosic.³⁷¹ Neznámo kdy se přidal i Severočech Jan Blankštejn z Vartenberka, který ale asi brzy poté zase vystoupil.³⁷²

Vlastní iniciativu vyvíjel Hynek Krušina ze Švamberka, který zjara 1450 jednal nejprve s Jindřichem z Plavna (svým švagrem) a Alešem ze Šternberka a potom s Přibíkem z Klenové a Klatovskými – tedy s neutrály či příznivci Jiřika, konfesně utrakvisty, vyjma prvně jmenovaného. Minimálně tématem druhé schůzky byl i spor Jiřího z Poděbrad s Oldřichem z Hradce. Snad se tedy Hynek pokoušel obrátit dotyčné k postoji příznivějšímu strakonické jednotě, avšak nepřlíš úspěšně.³⁷³

Rozruch mezi poděbradskými se strakoničtí pokoušeli způsobit i svou pomlouvačnou kampaní proti Jiřímu z Poděbrad či Alešovi ze Šternberka. Tu šířili zejména v Praze i ve středních Čechách.³⁷⁴ Poděbradští se zase sjížděli, „chytrými řeči k sobě lidi chlácholéc“.³⁷⁵

Příležitost k sobě naklonit nejen Západočechy, ale i další nerozhodnuté, skýtal plzeňský sjezd v březnu 1450. Snad i s tímto úmyslem zval Rožmberk do Plzně Zbyňka Zajíce z Házmburka, Jakoubka z Vřesovic, Jana Smiřického, Hanuše z Kolovrat či Chebské.³⁷⁶ Tedy neutrály, v posledních dvou případech již sympatizující se strakonickou jednotou. Do Plzně měl přijet i Burián z Gutštejna, katolický vladyka, jeden z hejtmanů plzeňského a žateckého kraje a jeden z nejbohatších šlechticů Plzeňska, který – Urbánkovými slovy – kolísal mezi Jiřím a neutralitou.³⁷⁷ V jeho podporu doufal Rožmberk už v lednu 1449, kdy byl Burián jedním z adresátů jeho diplomatické kampaně před vznikem strakonické jednoty.³⁷⁸ Oldřich si přál, aby se na plzeňském sjezdu urovnal jeho nesvár s Hynkem Krušinou ze Švamberka³⁷⁹ – bránil snad v Oldřichových očích jen tento spor Buriánovi v příklonu ke strakonické jednotě?

³⁷¹ Přiznávací list 15. června 1449: AČ III, s. 541, č. 533 (reg. s chybným jménem: viz originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1142, inv. č. 1526 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J114&id=112530>).

³⁷² Je jmenován na seznamu stoupců obou jednot z léta 1450 (LL IV, s. 265-267, č. 374), je ovšem psán jak při strakonické, tak poděbradské jednotě! Ke strakonickým jistě patřil v září 1449 (srov. LL IV, s. 102, č. 124).

³⁷³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 1; LL IV, s. 162-163, č. 214. Částečný úspěch však Krušina zaznamenal pouze v případě Přibíka z Klenové, který pomohl Švamberkům v boji proti poděbradskému straníkovi Rackovi z Malšína. Brzy poté je ale Přibík evidován nikoli jako člen strakonické, nýbrž poděbradské jednoty (J. JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík Klenovský*, s. 117-118).

³⁷⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 410, 424; LL IV, s. 166, č. 220.

³⁷⁵ LL IV, s. 146, č. 186; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 423-424.

³⁷⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 412; LL IV, s. 155, č. 199; AČ IV, s. 392, č. 8; FRA II/42, s. 59-60, č. 33.

³⁷⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 412, 430-431.

³⁷⁸ LL IV, s. 6-7, č. 9.

³⁷⁹ LL IV, s. 155, č. 199. – Oldřich se pokoušel tento táhlý spor urovnat už jednou, v roce 1447 (LL III, s. 224-226, č. 319, s. 266-267, č. 377).

Úmysly většiny neutrálů, včetně Buriána, však byly jiné: chtěli v Plzni dopomáhat k smíru mezi jednotami,³⁸⁰ jak snažili se i mnohokrát po tom. V Plzni se tak nanejvýše mohly upevnit sympatie Kolovrata a Chebu ke strakonickým.

V květnové a červnové válce si potom strakoničtí svou neobratností i vlašné poděbradské jednotníky, místo aby si je získali, popouzei proti sobě. Burián z Gutštejna i Vodňanští si stěžovali na škody bezdůvodně utrpěné od strakonického vojska; Vodňanské to dokonce pohnulo k opovědi a zapojení se do boje proti strakonickým.³⁸¹

Až po válce se k jednotě přidal 11. června 1450 moravský Bernart z Cimburka, zástavní držitel Šumperka, a 23. června konečně i Hanuš Libštejnský z Kolovrat.³⁸² Především v případě Hanuše, který již předtím dlouho s jednotou sympatizoval, mohlo být formální přistoupení motivováno hlavně snahou o získání lepší pozice při následných jednáních o smíru.³⁸³

Setkala-li se „náborová kampaň“ strakonické jednoty někde s jednoznačným neúspěchem, bylo to při působení na královská města. Napevno jednota získala do svých řad jen tři: Plzeň, České Budějovice a Kadaň (ta ovšem byla zápisným majetkem šlechtického jednotníka Mikuláše z Lobkovic). Kromě toho se strakonickými sympatizovala i Jihlava a mírně některá další moravská města;³⁸⁴ o Chebu pojednáme zakrátko. Za úspěch by tuto situaci bylo možno považovat snad jedině ve vztahu ke skutečnosti, že mezi zakládajícími členy jednoty původně nefigurovalo město žádné. Strakonická jednota jako strana svým složením i programem hlavně panská asi postrádala pro města atraktivitu. Na druhou stranu jednota i v této oblasti promarnila určitý potenciál, neboť dříve se k rakouské straně Rožmberků a pánů z Hradce hlásilo královských měst mnohem více. Za Albrechtovy vlády a na počátku interregna to byly jen v samotných Čechách též Praha, Kouřim, Čáslav, Slaný, krátkodobě Kutná Hora a možná Litoměřice.³⁸⁵ Ani nynější ukotvení měst v poděbradské jednotě nebylo neotřesitelné, zájmy

---

³⁸⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 412-413; k Buriánovi a Jakoubkovi srov. LL IV, s. 152-153, č. 196.

³⁸¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 430-431, 437, pozn. 1, 456; SOA Třeboň, Historica, sign. 1441a, inv. č. 1871 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J144&id=112876>).

³⁸² Regesty příznávacích listů v AČ III, s. 541, č. 533, s. 546, č. 560.

³⁸³ Srov. výše o potížích Chebu při jednání na kateřinském sněmu.

³⁸⁴ Viz podkapitulu III.5, s. 91.

³⁸⁵ Tato města jmenuje vedle Plzně a Českých Budějovic R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 261. Situace se pak měnila: Kutná Hora, Čáslav a Kouřim tendovaly k poděbradské straně v důsledku své příslušnosti k východočeským krajům. Praha odpadla od konzervativců ze známých důvodů r. 1448. Ale i Slaný se přidal k poděbradské jednotě, kdežto Litoměřice zůstaly neutrální.

měst se ani s těmi Poděbradovými plně neshodovaly,³⁸⁶ strakonická jednota toho však nevyužila.

Nejpozoruhodnější příběh představovaly vytrvalé, avšak marné pokusy strakonických jednotníků o zlákáni dvou důležitých neutrálních měst, typově zcela odlišných. Prvním z nich byl již zmiňovaný Cheb, říšské město zastavené českému panovníkovi. Ve vztahu ke strakonické a poděbradské jednotě zastávalo neutrální postoj, svoji bezpečnost si zajišťovalo dvoustrannými ochrannými smlouvami s českými pány i s říšskými knížaty „napříč“ stranami. Mezi chebské ochránce v dané době tak patřili jak Fridrich Saský,³⁸⁷ tak Jan Braniborský, spojenec poděbradské jednoty. Z českých šlechticů měl s Chebem uzavřenou smlouvu o ochraně strakonický Hynek Krušina ze Švamberka, působící i jako hejtman Chebska. Úřad chebského purkrabího zastávali se strakonickou jednotou sympatizující Šlikové, Kašpar a po jeho smrti r. 1449 jeho bratr Mates. Ani samotný Cheb jako katolické město nezapřel, že i pod vlivem uvedených vazeb ke Švamberkovi a dalším má neformálně blíže ke strakonické jednotě než k jejím soupeřům. Po událostech z března 1450³⁸⁸ se pronikavě zhoršil poměr mezi Chebem a poděbradskou stranou a v květnu žádal městskou radu nejprve Hynek Krušina, poté i jeho spolujednotníci, o přímou vojenskou pomoc pro svou jednotu. Zda ji Chebští poskytli, nevíme, oficiálně se ale členy strakonické jednoty nikdy nestali.³⁸⁹

Druhé město bylo naprosto odlišného charakteru: Tábor. Bývalý táborský svaz nepředstavoval ve vztahu k událostem probíhajícím v zemi po roce 1448 již žádnou jednotnou politickou sílu, nýbrž se rozštěpil mezi obě hlavní strany. Zatímco dlouholetí táborskí šlechtičtí spojenci Bedřich ze Strážnice a Jan Kolda ze Žampachu podporovali Oldřicha z Hradce a strakonickou jednotu, Písek, samotný Tábor i některá další bývalá města táborského svazu se už asi v době kolem dobytí Prahy opatrně přiklonily k poděbradské jednotě.³⁹⁰ Už v březnu 1449 ale Kolda na Bedřichovu radu žádal Táborské o podporu proti hradeckému landfrýdu.³⁹¹ Ještě zajímavější je ovšem list, který psal následujícího měsíce na Tábor Bedřich: odrazoval Táborské od dohody s Rokycanou a zřejmě si i přál, aby také ve

³⁸⁶ O nechuti měst k placení dávek Jiřímu z Poděbrad jako zemskému správci k r. 1446 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 103-106; k r. 1452 LL IV, s. 340, č. 479 (český překlad Petr ČORNEJ (ed.), *Království dvojího lidu*. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci, Praha 1989, s. 122, č. 49).

³⁸⁷ O poměru Chebských k dění v Sasku blíže v podkapitole IV.2., s. 134.

³⁸⁸ V tomto období horečné diplomatické aktivity na všech stranách Chebští na popud Hynka Krušiny ze Švamberka neumožnili ve svém městě konat sjezd poděbradské jednoty s německými knížaty (srov. níže s. 134). Jiří z Poděbrad pak požadoval za způsobenou hanbu finanční odškodnění.

³⁸⁹ Přehledně o situaci Chebu v těchto letech J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 160-165; k žádostem o podporu FRA II/42, s. 67-69, č. 40, 42, a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 433-438. – Dodejme, že z pohledu chebských dějin představují popsané události vlastně předvečer války Chebu proti Jindřichovi II. z Plavna, která se rozpoutala v letech 1451-1454 (blíže J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 165-177).

³⁹⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 306, 367; LL IV, s. 42, č. 45 (duben 1449).

³⁹¹ Koldův list v LL IV, s. 23.

světských bojích podpořili strakonickou jednotu.³⁹² To neučinili, nicméně se od dubna již přestali vyskytovat mezi členy poděbradské jednoty a přešli do neutrality. Střídavě se ovšem jejich politický kurz vychyloval buď k jedné, nebo ke druhé straně.³⁹³ Teprve po vildštejnském smíru se přiblížila možnost spojení Tábora se strakonickou koalicí: město se totiž dostalo do konfliktu se Zdeňkem ze Šternberka a jinými poděbradovci a samo počátkem července 1450 začalo přes Oldřicha z Hradce jednat se strakonickými. Též Kolda na Tábor psal a jistě vzkazoval svůj souhlas s tím. K čemu ale dospěla plánovaná schůzka Táborských se strakonickými předáky, nevíme.³⁹⁴ Nakonec došlo ještě k jednomu pokusu o pragmatické spojení dávných rivalů – už asi bez účasti Bedřicha a Koldy – poté, co Táborští ani Rožmberkové roku 1452 shodně neuznali Jiříkovu volbu za gubernátora. Když se již k Táboru blížilo poděbradské vojsko, obrátili se Táborští na Oldřicha s naléhavou žádostí o pomoc, že, jak líčil Oldřich, „s námi a vedle nás státi a býti chtie do budúcieho pána.“ Bylo však už pozdě.³⁹⁵

Kolik nových členů a spojenců tedy strakonická jednotka získala od svého založení do léta roku 1450 k původním jedenácti? Jaká byla její síla v Čechách a na Moravě³⁹⁶ během války ve srovnání s poděbradskými rivaly? Dochované seznamy členů z června 1450 vyznívají poměrně jasně pro poděbradskou jednotu: Evidují na poděbradské straně 49 šlechticů a 19 královských měst, u strakonických 23 šlechticů a pouhá 3 města. Navíc výčet členů poděbradské jednoty byl doprovázen významným dodatkem: „A netoliko ti svrchupsaní, ale každý kraj z dřeve psaných, totiž čáslavský, kúřimský, chrudimský a hradecký, jsú v témž [v poděbradské jednotě], kromě některých, kteříž jsú se svévolně z lantfrídu vytrhli.“³⁹⁷ Poděbradské

³⁹² List vydán u A. MOLNÁRA, *Na rozhraní*, s. 104-105; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 305-308.

³⁹³ V únoru 1450 i v červnu Táborští přijímali Rožmberkovo ubrmanství ve sporech s Rakušany (LL IV, s. 159, 161, 246). Avšak mezitím v květnu někteří táborští služebníci strakonické jednotě opověděli (LL IV, s. 230-231, č. 333, 334); zda tak učinilo i město samotné, není zcela průkazné (srov. LL IV, s. 227, č. 328). Viz též František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora I/2*, České Budějovice 1990, s. 536-537. – Na seznamu členů poděbradské jednoty z června čteme jen Písecké, Vodňanské či Klatovské; samotný Tábor nikoli (LL IV, s. 265-266, č. 374).

³⁹⁴ LL IV, s. 259-262, č. 363, 364, 366; F. ŠMAHEL, *Dějiny I/2*, s. 536; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 451-452.

³⁹⁵ Oldřichův list synu Jindřichovi v LL IV, s. 346-348, č. 487; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 665. Oldřich však odmítl dohodou s Táboři zbytečně dráždit poděbradské, dokud se z Rakous nevrátí rožmberské vojsko, vedené Jindřichem v Rakousích, a pokud i Rakušané nepřislíbí svou pomoc.

³⁹⁶ Moravu je nutné zde zahrnout, již proto, že někteří členové měli majetky v obou zemích a i dobové seznamy členů uvádějí pohromadě české i moravské osobnosti. Kromě bezvýhradných členů jednot však na Moravě část stavů projevovala určitý stupeň sympatií k jedné nebo druhé ze stran – to zde nezohledňujeme a vztahem dotyčných k českým jednotám se zabýváme samostatně v následující podkapitole III.5., v části věnované Moravě.

³⁹⁷ Seznamy LL IV, s. 265-267, č. 374. Mikuláš z Lobkovic a Jan Blankštejn jsou psáni v obou jednotách, každého započítáváme jen k jedné (Lobkovice ke strakonickým, Blankštejn k poděbradským). K dataci seznamů viz níže na počátku kapitoly V., s. 174.

jednotě tak měl dle jejího výkladu pomáhat každý člen landfrýdu východočeských krajů.³⁹⁸ Tuto sílu nemůžeme nijak kvantifikovat, ale mějme ji na paměti.

Ke každé ze stran je ještě možno přičíst několik jmen. Použijeme-li zde již v předstihu výsledky V. kapitoly této práce, můžeme u strakonické jednoty pro válku roku 1450 počítat s 28 šlechtickými členy³⁹⁹ a 3 královskými městy. Jednota poděbradská by měla ve svých řadách po doplnění seznamu o další členy, které podle jiných pramenů jmenuje R. Urbánek,⁴⁰⁰ 61 šlechticů a 23 měst.⁴⁰¹ Toto lze porovnat s držbou hradů: na strakonickou jednotu připadalo podle mých výpočtů v Čechách a na Moravě přibližně 61 hradů, na poděbradskou jednotu 125 hradů.⁴⁰² Uvedená čísla dokládají dosti výraznou převahu poděbradské jednoty: v počtu šlechtických členů i v počtu hradů v poměru přibližně dva ku jedné, v počtu královských měst byla přesila poděbradských dokonce sedmi- až osminásobná. To vše přitom bez započítání zbývajících „anonymních“ členů východočeských lanfrýdů.

Ačkoli strakonická jednota od svého založení svoje řady téměř ztrojnásobila, čísla zároveň ukazují, že za poděbradskou jednotou výrazně zaostávala. Tušíme, že jak všeobecná diplomatická kampaň, tak vyjednávání s konkrétními adepty o přistoupení ke strakonické jednotě byly poměrně horlivé. Zmínky pramenů, které jsme zpracovávali, svědčí o cílevědomém úsilí jednoty rozšířit své řady do krajů, které dosud unikaly jejímu vlivu. Zároveň se ukazuje, že i sami strakoničtí jednotníci pohlíželi na probíhající zápolení pragmatickýma očima. V něm nikomu příliš nešlo o boj za ideály ani za víru, nýbrž hlavně o hledání mocenskopolitických opor; tak mohli strakoničtí usilovat např. o získání tak odlišných spojenců jako katolického německého Chebu a radikálního Tábora. Avšak i vzhledem ke své slabosti se strakonická jednota jevila pro většinu příslušníků zemské obce méně atraktivní než poděbradská: Vyčkávajících neutrálů ubývalo, ale většinou volili příklon k Jiříkovi. Přesto při velmi nepříznivé situaci v Čechách jednotě zbývala ještě možnost pokusit se o získání spojenců v ostatních korunních zemích.

---

³⁹⁸ To se asi u vlažnějších landfrýdníků nedělo úplně dobrovolně, nicméně při „lámání chleba“ landfrýdy zřejmě byly schopny i je v rámci hotovosti zmobilizovat (srov. o tažení proti Praze r. 1448 v LL III, s. 347, č. 491; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 286).

³⁹⁹ Ze 31 jmen šlechticů evidovaných v kapitole V pro rok 1450 vyjímáme zemřelé Jana z Rýzemberka a Aleše ze Šumburka a též Jana Blankštejna z Vartenberka, pravděpodobně již přestoupivšího k poděbradské jednotě.

⁴⁰⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377-379, 973.

⁴⁰¹ Prahu počítám jako tři města.

⁴⁰² Podrobně níže v podkapitole V.3., s. 197. Jde o držbu hradů, které členové jednoty nebo jejich nejbližší příbuzní drželi jistě či s velkou mírou pravděpodobnosti. Pochopitelně u celé řady dalších hradů nelze držbu k roku 1450 vyloučit ani vyvrátit.

III.5. Strakonická jednota v celku zemí Koruny české

„Divno jest některým, že druhá strana, ač jest mnohem menší než vaše, a že byste také měli sebú Slesie a všichny země okolní, vždycky vás po své vuoli táhne, kamž chce.“⁴⁰³ Takto usuzovaly o postavení rožmberské strany podle zprávy Kašpara Šlika v roce 1446 některé osobnosti na rakouském královském dvoře. Ačkoli není zcela jasné, jestli se „okolními zeměmi“ rozuměly jen země České koruny, nebo i sousední státy, výrok vystihoval skutečnost, že Čechy byly ze všech stran s výjimkou Moravy obklopeny katolickým prostředím. To mělo přirozeně nalézat sympatie spíše pro strakonickou jednotu než pro jednotu poděbradskou. Jak blízko či daleko odtud bylo k účinnému spojení se stavy vedlejších zemí a Moravy, se pokusíme zjistit v této podkapitole. Zabýváme se postupně Moravou, Slezskem, Horní a okrajově Dolní Lužicí.

Nejpevnější svazek s Čechami pojil ze všech korunních zemí dlouhodobě Moravu, byť i její pouto s „hlavou“ svazku českých zemí za husitských válek a následného bezkráloví poněkud zesláblo a v pozdějších sporech o otázku volby nebo přijetí krále Ladislava se plně projevila rozdílná stanoviska českých a moravských stavů ve státoprávních otázkách. Morava byla kromě vlastních Čech jedinou ze zemí Koruny, mezi jejímiž stavy si získaly silný ohlas husitské myšlenky. K husitství inklinovala především šlechta, u které dokonce převažovala kališnická složka nad katolickou. Soudí se nicméně, že náboženské rozpory na Moravě v porovnání s Čechami nevystupovaly tolik do popředí. I tak konfesijní dělítko spoluvytvářelo předpoklady k tomu, aby se během boje mezi strakonickou a poděbradskou jednotou část moravských šlechticů přikláněla k jedné nebo druhé ze soupeřících stran. Hlavní dějiště zápasu obou jednot se nicméně nacházelo v Čechách; situace na Moravě byla ovlivňována i různými místními problémy a vztahy.⁴⁰⁴

Moravské stavy byly organizované v celozemském landfrýdu, který byl obnoven roku 1440.⁴⁰⁵ V čele landfrýdu stál kališnický hejtman Jan Tovačovský z Cimburka, někdejší

⁴⁰³ List Kašpara Šlika Oldřichovi z Rožmberka, LL III, s. 113, č. 162.

⁴⁰⁴ O poměrech na Moravě P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 129-145; Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991, s. 150-156; podrobné studie Jaroslava DŘÍMALA, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století*, in: Sborník Matice moravské 84, 1965, s. 132-156 a TÝŽ, *Účast moravských královských měst na politickém vývoji v českých zemích za bezvládní v letech 1446 až 1453*, in: Brno v minulosti a dnes, Brno 1966, s. 75-117, se zdaleka neomezují jen na záležitosti měst. Celkový pohled na situaci českých zemí Lenka BOBKOVÁ, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: táž (red.), *Česká koruna na rozcestí*, Praha 2010, s. 25-86.

⁴⁰⁵ AČ X, s. 256-258, č. 12. Z pozdějších strakonických jednotníků byli členy landfrýdu od jeho vzniku Jan z Lomnice, Jan z Hradce, Jan Ozor z Boskovic, otec Václava z Rosic Jošt, Čeněk z Mošnova i všechna důležitá královská města – tedy z nesporných členů jednoty všichni: Oldřich z Hradce, Arnošt z Léskovce a asi ani

příslušník sirotků, hlásící se pak k Ptáčekově, respektive Poděbradově straně. Vztahy moravských stavů s poděbradským rodem ale vážně narušila aféra z roku 1444, kdy byl po předchozích sporech v Brně popraven Jiříkův příbuzný Heral z Kunštátu z líšnické větve rodu. Ortel smrti vyřkli představitelé landfrýdu v čele s hejtmanem Janem Tovačovským, podíl měli i brněnští měšťané, vystavivší Heraltovi glejt, který byl porušen. Odbojný pán z Kunštátu si totiž znepřátelil většinu svých sousedů.⁴⁰⁶ Jiří z Poděbrad se záhy po Heraltově stětí chystal k válce proti všem viníkům smrti svého strýce. Poměrně brzy se ale opět smířil s Janem Tovačovským a jeho šlechtickými straníky a i od tažení proti moravským městům nakonec Jiří ustoupil, zaměstnán děním v Čechách. Ovšem jeho napjatý vztah s moravskými městy dlouho přetrvával.⁴⁰⁷

Jiné česko-moravské spory se ze členů strakonické jednoty týkaly především neklidného Východočecha Jan Koldy ze Žampachu. Ten před svým vstupem do jednoty vedl záští s pány z Pernštejna a moravským landfrýdem vůbec⁴⁰⁸ a i jako člen jednoty bojoval proti moravským příznivcům poděbradské strany.⁴⁰⁹

Strakonická jednota měla na Moravě hlavní oporu v pánech z Hradce. V moravské zemi ležela podstatná část jejich dominia, přesněji řečeno statky telčské větve, jejímž představitelem byl Jan z Hradce. Dlouholetý spojenec Hradeckých Arnošt z Léskovce stále držel znojemský hrad; také další dva moravští členové jednoty, Jan Ozor z Boskovic, příbuzný černohorské větve rodu, a vladyka Václav Hecht z Rosic, měli pravděpodobně vazbu na pány z Hradce.⁴¹⁰ Poslední, kdo prokazatelně vstoupil do strakonické jednoty, byl Bernart

---

Bernart z Cimburka tehdy nevlastnili v zemi žádné alodiální statky, i když u Bernarta z Cimburka si lze představit i druhou alternativu, že blíže neznámé svobodné statky v zemi měl a stál proti landfrýdu v opozici.

⁴⁰⁶ Není jisté, zda byli do příprav likvidace Heralta z Kunštátu (ač katolíka) zapleteni i někteří pozdější strakoničtí jednotníci. Nevíme, zda byl proti pánovi z Kunštátu namířen spolek několika moravských měst a šlechticů proti rušitelům míru, který se krátce předtím ustavil ve Znojmě pod vedením Jana z Hradce a za účasti Oldřicha z Hradce (tak interpretuje jeho vznik R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 23, naopak podle J. DŘÍMALA, *Politika*, s. 151, se spolek obracel především proti rakouským nepřátelům). Dříve měl Heral spory rovněž s Černohorskými z Boskovic, blízkými příbuznými pozdějšího strakonického jednotníka Jana Ozora, ty však byly již před Heraltovým koncem urovnány.

⁴⁰⁷ O Heraltově popravě R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 23-26; J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 77-87; Augustin Alois NEUMANN (ed.), *Nové prameny k dějinám husitství na Moravě*, Olomouc 1930, předmluva, s. 33-35, edice, s. 114-124. Urbánek, s. 26, upozorňuje, že ještě r. 1451 nebyla záležitost urovnána. Jím citované prameny z let 1449-1451 dokládají, že mezi Jiříkem a „moravskou zemí“ existoval stále zvláštní spor nad rámec obecného nepřátelství mezi strakonickou a poděbradskou jednotou, i když prameny tento spor výslovně nespojují s Heraltovou popravou (AČ II, s. 251, 256).

⁴⁰⁸ J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 87. Smír v Zábřehu r. 1445 se na spor s Pernštejnem nevztahoval (AČ X, s. 263, č. 16).

⁴⁰⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 365; T. PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*, s. 647.

⁴¹⁰ Srov. intervenci pánů z Hradce za Václava z Rosic v LL IV, s. 298, č. 420. O vzájemné vazbě mezi Hechtem a Janem Ozorem pak svědčí jejich společný příznávací list, kterým 15. června 1449 vstoupili do strakonické jednoty (SOA Třeboň, Historica, sign. 1142, inv. č. 1526 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J114&id=112530>).

z Cimburka na Šumperce, jediný severomoravský jednotník.⁴¹¹ U dalších moravských šlechticů nelze náklonnost ke strakonické jednotě vyloučit, přímé doklady o ní ale chybějí: Kladný poměr ke strakonickým snad zaujal Čeněk Papák z Mošnova, jeden z moravských bojovných živlů.⁴¹² Zda jednotu nějakým způsobem podporoval Jan z Lichtenštejna na Mikulově, manžel Perchty z Rožmberka, nelze zjistit.⁴¹³ Řadu moravských stoupců strakonické jednoty jmenuje Pešina:⁴¹⁴ kromě Jana z Hradce též Hynka a Štěpána z Lichtenburka,⁴¹⁵ Jana a Markvarta z Lomnice,⁴¹⁶ Černoorské z Boskovic⁴¹⁷, Smila z Rotensteina,⁴¹⁸ Vaňka ze Zahrádky,⁴¹⁹ Hynka z Vydrů⁴²⁰ a Jana ze Želetavy.⁴²¹ Vzhledem

⁴¹¹ Do jednoty přistoupil až 11. června 1450 (AČ III, s. 541, č. 533). Šlo jen o velmi vzdáleného příbuzného hejtmana Jana Tovačovského. Podrobněji o Bernartovi i o ostatních výše jmenovaných členech v Příloze č. 1.

⁴¹² Příslušník drobného vladckého rodu, který se v husitských válkách propracoval k ohromnému vzestupu, získal řadu zápisů od Albrechta Habsburského. Brzy však došlo následkem konfliktu s pány z Kunštátu, který se odehrával právě v době strakonické jednoty, a následkem zadlužení k neméně strmému pádu, který se dovršil za Čenkových synů. Dále k němu Zdeněk POKLUDA, *Rytíři z Mošnova*, in: Malovaný kraj 2, 1993, s. 4-5; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 25, 365. Mezi stoupcem strakonické jednoty jej uvádí J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 88. Přímou z pramenů ale vyplývá pouze tolik, že Čeněk byl především nepřitelem poděbradské strany, a méně už to, že byl výslovným příznivcem strany strakonické. V přímé souvislosti s jednotou je zmiňován, pokud vím, jen jednou: v listě kolínských hejtmanů Bedřichovi ze Strážnice 27. února 1449, kde se píše o plánovaném útoku poděbradských na něho, ovšem bez nějakého hodnotícího postoje (LL IV, s. 12).

⁴¹³ O Janovi z Lichtenštejna bude pojednáno níže v podkapitole IV.1..

⁴¹⁴ T. PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*, s. 646 (páni, kteří „pro parte Ulrici, filii Meinhardi, stant“).

⁴¹⁵ Zde může být informace pravdivá, pokud nejde o záměnu s pozdějším obdobím: bratři Hynek a Štěpán Bítovští z Lichtenburka byli stejně jako ostatní bítovští Lichtenburkové katolíci, pod dojmem z Kapistránovy misie založili r. 1455 observantský klášter (J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 108) a zvláště Hynek později vedl zvlášť tvrdší odpor proti králi Jiřímu. Štěpán se nakonec s bratrem rozešel a podporoval Jiřího vládu (OSN IV, s. 113; Jan URBAN, *Lichtenburkové*. Vzestup a pády jednoho panského rodu, Praha 2003, s. 162-172; P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 163, 207, 227). Štěpán – a také níže pojednaný Markvart z Lomnice – se pak také stýkali s pány z Hradce a z Rožmberka (AČ IX, s. 311, č. 76, s. 364, č. 86; LL IV, s. 395, č. 574). Jejich bratranec Smil byl naopak již v naší době členem poděbradské jednoty (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 378).

⁴¹⁶ Jan Meziříčský z Lomnice se synem Markvartem. Pešina se prokazatelně mylí: Jan zastával neutrální postoj, výslovně psal r. 1449 Oldřichovi z Rožmberka, že nepřijede na sjezd strakonické ani poděbradské jednoty (LL IV, s. 35, č. 38). Svoje vojsko však tehdy poslal na tažení landfrýdu proti radikálům (viz níže); s rytíři z Moravan měl i osobní spory (J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 91, 92). Nevycházel ani s kaplanem strakonického Václava Hechta z Rosic (viz v Příloze č. 1 u Václava z Rosic). Dodejme konečně, že za husitské revoluce patřil Jan k Zikmundově a Albrechtově straně, konfesijně však byl kališník (viz A. NEUMANN (ed.), *Nové prameny*, předmluva, s. 26, 33-34). K Markvartovi pouze srov. předchozí poznámku.

⁴¹⁷ Černoorské z Boskovic byli blízcí příbuzní strakonického Jana Ozora, přesto se zdá, že Jan byl tehdy v rámci rodu jakožto stoupenec strakonické jednoty i katolicismu osamocen. Podobně jako Jan z Lomnice se i bratři Beneš, moravský podkomoří, a Vaněk Černoorské řadili mezi přední členy landfrýdu, s nímž se účastnili tažení r. 1449. Beneš až během Kapistránovy misie konvertoval ke katolicismu a jeho syn Tas se později stal olomouckým biskupem (J. DŘÍMAL, *Účast*; OSN IV, s. 426-427).

⁴¹⁸ Snad z Roštejna, což byl hrádek na telčském panství pánů z Hradce (Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země moravskoslezské*, Praha 2004, s. 20). Mohlo se tedy jednat o některého ze služebníků pánů z Hradce.

⁴¹⁹ V soudobém prameni se objevuje jakýsi Václav Milosta ze Zahrádek, který r. 1452 paradoxně opovídal Rožmberkům jako straník císaře Fridricha podle Jiřího z Puchheimu (LL IV, s. 346, č. 486). I tak mohlo jít o příslušníka rodu Zahrádeckých ze Zahrádek, kteří působili ve službách pánů z Hradce (F. TEPLÝ, *Dějiny* I/1, s. 188, 204, I/2, s. 6, 54), neboť některý z pánů z Hradce r. 1452 zřejmě zvolil císařskou stranu a páni z Hradce a Puchheimu byli spřízněni (srov. následující podkapitulu IV.1.). Předtím tedy tento Václav strakonickou jednotu podporovat mohl. Rodů ze Zahrádky či Zahrádek bylo ovšem více. Nejznámější byl Svojsě z rodu českých vládků ze Zahrádky, bývalý tábořský hejtman a nyní stoupenec Jiříkovy strany (OSN XXVII, s. 374-375; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 450-451). I jeho přítom Pešina mylně uvádí mezi českými členy strakonické jednoty (pod jménem Svojsě z Opočna), což může vrhat jisté pochybnosti i na jeho údaj o Vaňkovi. Nepřehlednost pak dovršuje fakt, že někteří z téhož rodu ze Zahrádky jako Svojsě sloužili Rožmberkům (LL II, s. 38, č. 50).

k tomu, že v Čechách řadí Pešina mezi strakonické i osoby, které s jednotou prokazatelně neměly nic společného,⁴²² se na jeho údaje nelze spoléhat. Zdá se mi, že Pešina smíchal některé moravské pány, jejichž vztah ke strakonické jednotě většinou nelze z jiných pramenů prokázat, s několika služebníky pánů z Hradce.

Mezi přímé členy jednoty poděbradské patřili z moravské šlechty vedle pánů z Kunštátu i někteří představitelé dalších důležitých rodů jako z Pernštejna či z Lichtenburka, sympatizoval s ní i hejtman Tovačovský.

Zvláštní situace existovala u moravských královských měst. Před Heraltovou popravou se i velká moravská města, přestože zůstávala německá a katolická, z pragmatických důvodů sbližovala s Ptáčkovou stranou, která ve shodě se zájmy měst usilovala o nastolení míru a bezpečnosti. Náhlé ochlazení vztahů moravských měst a Jiřího z Poděbrad a jeho okolí po událostech z roku 1444 ale přetrvalo do dalších let. Ve druhé polovině desetiletí se sice někdy děly pokusy o nové sbližování, avšak po dobytí Prahy roku 1448 se moravská města znovu začala mít před poděbradovci na pozoru. Brno a Olomouc spolu uzavřely 20. září 1448 obranný spolek, namířený nepřímo proti Poděbradovi a Tovačovskému;⁴²³ velmi výrazně se ke strakonické jednotě přikláněli Jihlavští⁴²⁴ a Znojemští.⁴²⁵ Poděbradská strana tak nacházela stoupence pouze mezi středními a menšími královskými městy, konkrétně v Uherském Hradišti, Uničovu, Litovli či Ivančicích.⁴²⁶

V jistém smyslu tak bylo rozložení sil opačné oproti situaci v Čechách: na Moravě měla poděbradská strana převahu mezi panstvem, naopak se strakonickými zde sympatizovala nejdůležitější města. Musíme ale též zohlednit místy spletené vztahy mezi českým a morav-

---

⁴²⁰ Vladykové z Vydří byli manové pánů z Hradce (F. TEPLÝ, *Dějiny* I/1, s. 59, další zmínky tamtéž, I/1, I/2; k Albrechtovi z Vydří např. také LL II, s. 151, č. 195). Nesouhlasí pouze křestní jméno: většinou se v listinách objevují Albrecht nebo Václav, popřípadě Mareš či Něpr.

⁴²¹ Želetava patřila pánům z Hradce (L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 35), i v této osobě tedy můžeme tušit někoho ze služebníků tohoto rodu podobně jako v případě Rotštejnského, Zahrádeckého a vladyků z Vydří. Stejně jako Václav ze Zahrádek se jakýsi Jiřík ze Želetavy objevuje jako opovědník Rožmberků podle Jiřího z Puchheimu (LL IV, s. 346, č. 486).

⁴²² R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 376, pozn. 5.

⁴²³ Jaroslav DRÍMAL (red.), *Dějiny města Brna* I, Brno 1969, s. 106.

⁴²⁴ Jihlava byla též dějištěm sněmu v létě 1449, při kterém její představitelé dávali najevo svou antipatii k poděbradským a zprvu prodlévali i s jejich vpuštěním do města (LL IV, s. 103-104, č. 126; J. DRÍMAL, *Účast*, s. 96). V glejtech pro strakonickou stranu ke sněmům r. 1450 a 1451 pak začali být Jihlavští uváděni přímo mezi stoupenci této strany (SOA Třeboň, *Historica*, sign. 1525, inv. č. 2004 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113009>); LL IV, s. 319, č. 457).

⁴²⁵ Zástavním držitelem tamního hradu byl zmíněný strakonický jednotník Arnošt z Léskovce, který byl od krále Albrechta jmenován hejtmanem na Znojmě. Zdá se, že se i na městskou obec alespoň formálně vztahoval nějaký stupeň Arnoštových pravomocí i během interregna, neboť i po smrti habsburského krále byli Znojemští nabádáni od vdovy Alžběty k poslušnosti Léskovcovi jako svému hejtmanovi. V době strakonické jednoty Znojemští upomínali Arnošta z Léskovce a Jana z Hradce k zaplacení půjčeného salnitru (Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*. Díl IV/1 (Doba reformací 3/1), Praha 1957, s. 39, pozn. 40; Roman BRZOŇ a kol., *Hrad Orlik nad Humpolcem*, Humpolec 2010, s. 60, 63).

⁴²⁶ K tomuto i předchozímu J. DRÍMAL, *Účast*.

ským křídlem v rámci každé z obou jednot. To se týká jednak vzájemného poměru skupin kolem Jiřího z Poděbrad a Tovačovského, jednak i strakonické jednoty, z jejichž moravských příznivců, jak jsme viděli, jen někteří byli oficiálními členy se vším všudy.

Kromě zjevných příznivců strakonické jednoty – kteří přitom formálně do moravského landfrýdu náleželi⁴²⁷ – stály v opozici proti představitelům landfrýdu (Janovi Tovačovskému a jeho okruhu) nejrůznější bojovné živly, loupeživí „zemští škůdcové“, jejichž aktivita představovala další z faktorů ovlivňujících politické poměry na Moravě. Z konfesionálního hlediska šlo většinou buď o katolíky (bratři ze Svatého Mikuláše, operující na moravsko-uherském pomezí, ale i výše zmínění Čeněk Papák z Mošnova a asi Bernart z Cimburka), či o radikální utrakvisty (např. Tunkl z Brníčka, rytíři z Moravan).⁴²⁸ Už z osob Čenka a Bernarta je patrné, že se tito bojovní šlechtici někdy snažili hledat mocenskou oporu proti landfrýdu ve stycích se strakonickou jednotou. Nemuselo se jednat jen o katolickou část „škůdců“, neboť Bernart z Cimburka byl příbuzensky spřízněn i s Tunkly z Brníčka.⁴²⁹

Proti Čenkovi z Mošnova a jeho spojencům se chystal moravský landfrýd za spolupráce se samotným Jiřím z Poděbrad zasáhnout zjara 1449. Strakonická jednota, přestože se o záměru landfrýdníků předem dozvěděla, nedokázala tažení zabránit.⁴³⁰ Hlavním výsledkem moravských akcí proti „zemským škůdcům“ nakonec bylo květnové vykoupení hradů od Pankráce ze Svatého Mikuláše; jak přesně ze všeho vyšel Čeněk Papák, nevíme, ale evidentně škodil spolu se synem Moravě dál.⁴³¹ Zřejmě následujícího roku se do konfliktu s landfrýdem dostal Bernart z Cimburka, což mohlo být i důvodem jeho vstupu do strakonické jednoty v červnu 1450, v níž našel spojence asi především v Janu Koldovi ze Žampachu. Teprve v září toho roku nastalo mezi Bernartem a landfrýdem příměří.⁴³²

Z radikálně utrakvistické skupiny nepřátel zemského míru byli na přelomu 40. a 50. let zřejmě nejaktivnější rytíři z Moravan. Ke smíru je a jejich spojence, známého Jana Čapka ze Sán na Hukvaldech, přiměl landfrýd na sjezdu v Kroměříži na přelomu června a července 1450, krátce po vildštejnském smíru v Čechách. Představitelům landfrýdu se tak postupně

⁴²⁷ Viz výše pozn. 405.

⁴²⁸ Výčet u J. DRÍMALA, *Účast*, s. 89-91 (neuveden Bernart z Cimburka).

⁴²⁹ Uvádí se, že Bernart byl zetěm Jana Tunkla z Brníčka, kterému posléze prodal šumperské panství (František SPURNÝ a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava*, Praha 1983, s. 167). Do té doby byli sousedé, neboť dominium vladků z Brníčka (Zábřeh atd.) se rozkládalo v těsné blízkosti Šumperka. Otázka, zda a jak spolu Bernart a Tunklové spolupracovali proti Tovačovského landfrýdu by potom vyžadovala bližší zkoumání.

⁴³⁰ List kolínských hejtmanů v LL IV, s. 12, pozn. 4.

⁴³¹ O tažení proti Čenkovi z Mošnova a jeho spojencům J. DRÍMAL, *Účast*, s. 91-94; Ladislav HOSÁK, *Účast českých žoldnéřů na bojích v Rakousích v l. 1439-1460*, in: Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci, *Historie V*, 1958, s. 159-191, zde s. 177.

⁴³² SČPL 1/2, s. 334-335, č. 1399. Koldu si Bernart zvolil jako jednoho z ubrmanů ze své strany.

dařilo problém „zemských škůdců“ zčásti řešit a poměry na Moravě směřovaly k jistému uklidnění pod vládou Tovačovského skupiny.⁴³³

Mezitím ale došlo k potížím, které mohly vše zkomplikovat a pomoci strakonické jednotě k získání pozic na Moravě diplomatickou cestou. Zatímco pacifikace těch nepřátel, o kterých byla dosud řeč, byla společným zájmem moravského landfrýdu a českého centra poděbradské jednoty, jindy to úplně neplatilo. Mezi moravské „zemské škůdce“ se totiž zařadil rovněž utrakvista, člen poděbradské jednoty a chrudimského landfrýdu Ješek Svojanovský z Boskovic.⁴³⁴ Ten se roku 1449 dostal do prudkého sporu s olomouckým biskupem Pavlem z Miličína a jeho násilnická činnost vyvolala na Moravě značné pozdvižení.⁴³⁵ Představitelé landfrýdu včetně hejtmana Tovačovského poté, co se u českých poděbradovců nesetkali s dostatečnou ochotou Ješkovy excesy řešit, se obrátili i na strakonické jednotníky. Požadovali projednání záležitosti na jihlavském sněmu, a když se tak nestalo, prosili Oldřicha z Rožmberka, aby se spolu s Jiřím z Poděbrad stal nejvyšším ubrmanem v tomto sporu, na což Rožmberk chtěl přistoupit. Konflikt se však táhl až do konce roku, konečné rozhodnutí neznáme. Každopádně vývoj nakonec nedospěl tak daleko, aby Ješkova aféra vnesla hlubší rozkol mezi moravské landfrýdníky a poděbradskou jednotu a sblížila je s jednotou strakonickou.⁴³⁶

Snahy strakonické jednoty (lze-li vůbec o čemsi takovém hovořit) získat spojence na Moravě během bojů z let 1449-1450 ani jinak nedosáhly valných výsledků. Nejdůležitější moravští členové jednoty, páni z Hradce byli momentálně více zaměstnaní událostmi v Čechách a v moravských bojích se zřejmě příliš neangažovali. Kromě soukromého sporu Jana z Hradce se sousedem Zdeňkem z Valdštejna⁴³⁷ se páni z Hradce zřetelněji objevují v souvislosti s aktuálními moravskými problémy až na podzim 1450: měli působit při urovnávání případu Bernarta z Cimburka a poté se zastávali Václava z Rosic v jeho sporu s Jindřichem z Lipé.⁴³⁸ Předpokládejme také, že ti strakoničtí příznivci, které uvádí Pešina, pokud aspoň u některých jmen je jeho zpráva pravdivá, podporovali jednotu spíše platonicky. To ovšem znamenalo, že na moravských bojištích zastupovali strakonickou jednotu hlavně nepopulární válečníci jako Kolda ze Žampachu nebo Čeněk z Mošnova. Krom toho vlažně

---

⁴³³ J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 94-95; *SČPL* 1/2, s. 333, č. 1392.

⁴³⁴ Svojanov (na Svitavsku) již územně spadal do Čech.

⁴³⁵ Ješek mimo jiné v červenci přepadl a obsadil klášter v Rajhradě, jehož opravci byli vlivní páni z Lipé, a tím si proti sobě popudil celý moravský landfrýd.

⁴³⁶ Ke Svojanovského aféře J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 95-98; korespondence v *LL IV*, s. 85-135.

⁴³⁷ Korespondence z r. 1449, např. *LL IV*, s. 119-120, č. 142.

⁴³⁸ *LL IV*, s. 298, č. 420 (datace neobsahuje údaj o roku, list je do r. 1450 zařazen editorkou). Jiné zprávy o účasti Václava Hechta či Janu Ozora z Boskovic v moravských bojích v těchto letech mi nejsou známy.

sympatizovala s jednotou velká města, i tak je to ale dosti málo.⁴³⁹ Zbývala ještě jedna přední moravská autorita, avšak ani s tou se strakoničtí více nesblížili: Byl jí olomoucký biskup, sám taktéž účastník landfrýdu. Biskup Pavel z Miličína se po svých předchozích sporech s moravskými utrakvisty (r. 1448)⁴⁴⁰ nakonec smířil s pány kolem Jana Tovačovského a v zájmu zachování pokoje v zemi s nimi v rovině praktické politiky spolupracoval,⁴⁴¹ podobně jako jeho nástupce (od července 1450) Jan Ház. Pomineme-li horlivé žádosti biskupa Pavla ohledně řešení případu Ješka Svojanovského, ojedinělé doložené kontakty strakonických jednotníků s olomouckými biskupy se jinak týkají jen soukromých, nepolitických záležitostí: tak vyhledal Pavla z Miličína v dubnu 1449 Oldřich z Rožmberka⁴⁴² a v jiné věci se na Pavla či již na Jana Háze obracel kupodivu i bývalý táborita Bedřicha ze Strážnice.⁴⁴³ Ten ovšem na rozdíl od Rožmberka u biskupa už nepochodil.

V letech 1450-1452 získala Tovačovského strana na Moravě rozhodnou převahu; znovu se také obnovily hejtmanovy dobré vztahy s Jiřím z Poděbrad.⁴⁴⁴ Vítězství poděbradského směru na Moravě však ještě zdaleka nebylo úplné. K následkům moravské misie Jana Kapistrána patřilo vedle pompézní konverze moravského podkomořího Beneše Černoorského z Boskovic ke katolicismu také nové vzplanutí pro katolickou věc u obyvatel největších měst. Ta předtím již měla nakročeno k opětovnému sblížení s Tovačovského stranou pro její mírotvorné zásluhy.⁴⁴⁵ Rozdílné zájmy moravských stavů a poděbradské strany se pak silně projeví v otázce postoje ke králi Ladislavovi. Na Moravě nikdy nebyla zpochybněna jeho dědičná práva na český trůn, a zatímco Jiří z Poděbrad po svém definitivním uznání za zemského správce v letech 1451-1452 ztratil bezprostřední zájem na příchodu Ladislava, pro Moravany to neplatilo. Tak se stalo, že se v březnu 1452 hejtman Jan Tovačovský, olomoucký biskup Jan Ház a další nejmenovaní představitelé moravských stavů účastnili po boku Rožmberků (sic) spolku s rakouskou opozicí proti císaři Fridrichovi III. a někteří se zapojili i do následné války s cílem dosáhnout Ladislavova vydání, zatímco Poděbrad sympatizoval

⁴³⁹ Poznamenejme, že asi i na katolické šlechtice zřejmě působila soudržná síla moravského landfrýdu a jejich otevřená podpora strakonické jednotě by možná byla považována za porušení úmluvy o zemský mír. Mezi landfrýdníky však patřili i stávající členové strakonické jednoty včetně Jana z Hradce, fakticky se tudíž spíše jednalo o částečné vnitřní rozštěpení landfrýdu než o „vytrhávání se“ z něho.

⁴⁴⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 268; srov. i slova legáta Jana Karvajala v AČ II, s. 243-244, č. 22; J. DRÍMAL, *Účast*, s. 94. Spory pramenily i z toho, že biskup odmítal světit kališnické kněze.

⁴⁴¹ Navázal tak na svou politiku z první poloviny 40. let, kdy dobře vycházel i s vůdcem českých utrakvistů Hynkem Ptáčkem (viz A. NEUMANN (ed.), *Nové prameny*, předmluva, 32).

⁴⁴² Rožmberk si u biskupa vyžádal lékaře; Pavel vyhověl a připojil poděkování za dobrou vůli, kterou k němu Rožmberk prý má (AČ XIV, s. 42-43, č. 1563).

⁴⁴³ Olomoucký biskup měl být jednou z osob, jimž se svérázný Bedřich pokoušel vnutit do zástavy zlatý kříž za finanční půjčku (Bedřichova výpověď v LL IV, s. 306, č. 436).

⁴⁴⁴ J. DRÍMAL, *Účast*, s. 100.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 100-109; o celé Kapistránově misii R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 549-594.

s císařem.⁴⁴⁶ Následujícího roku pak došlo k „předčasnému“ přijetí Ladislava na Moravě a rozepřím ohledně královy volby či přijetí.⁴⁴⁷

Morava byla ze všech korunních zemí vyjma vlastních Čech zasažena bojem mezi oběma jednotami nejvíce, nikoli ovšem v takovém smyslu, aby z toho strakonická jednota výrazněji těžila. Vrchní představitelé landfrýdu i celé země, tedy utrakvistický hejtman a katolický biskup, se sice v řadě svých postojů lišili od Jiřího z Poděbrad a jeho českých stoupenců, ale stále k němu měli blíže než ke straně strakonické. Zda některé jejich náběhy k rozporům s Jiříkem byly natolik silné, aby v případě, že by strakoničtí projevili snahu, se těmto podařilo přetáhnout landfrýd či jeho podstatnější část na svou stranu, dnes již můžeme těžko posoudit. Zdá se ovšem, že se páni z Hradce a další představitelé jejich jednoty beztak soustředili více na dění v Čechách a velkou aktivitu v hledání spojenců na Moravě nejevili.

Další z korunních zemí bylo katolické Slezsko,⁴⁴⁸ roztržštěné do bezmála dvou desítek knížectví, z nichž většina měla vlastního zeměpána, jiná knížectví podléhala bezprostředně České koruně (zvaná též přímá či komorní knížectví). Integrační tendence Slezska prostřednictvím společných sněmů, knížecích spolků, landfrýdů či pokusů o zřízení vrchního hejtmanství se zatím prosazovaly jen velmi pozvolna. Svazek Slezska s Korunou se podobně jako v případě dalších korunních zemí během husitských válek a interregna poněkud rozvolnil, avšak zůstal zachován. Slezské (a lužické) delegace se několikrát účastnily českých sněmů; české stavy, především poděbradská strana, se sporadicky snažily dění v těchto zemích ovlivňovat,⁴⁴⁹ avšak do Ladislavova nástupu nebyly jejich možnosti v tomto ohledu velké. Čtyřicátá léta probíhala ve Slezsku ve znamení neklidu a vnitřních sporů, do nichž mnohdy zasahovala sousední německá knížata či polský stát, a získávali si tak ve slezském teritoriu vliv. Slezská knížata a stavové si však byli vědomi své příslušnosti ke Koruně, většina z nich byla nakloněna dědičným právům Ladislava Pohrobka a až na výjimky dokázali odolávat zásahům z vnějšku.

⁴⁴⁶ J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 111; další podrobnosti a odkazy viz níže v podkapitole IV.1., s. 122. Šlo spíše o iniciativu přímo od Moravanů z touhy po příchodu krále, než že by je k účasti na akci pohnuli Rožmberkové.

⁴⁴⁷ R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 742-743, 815-818; J. DŘÍMAL, *Účast*, s. 111-113.

⁴⁴⁸ O Slezsku během interregna nově Martin ČAPSKÝ v kolektivním díle Zdeněk JIRÁSEK (red.), *Slezsko v dějinách českého státu I*. Od pravěku do r. 1490, Praha 2012, s. 367-382; dále P. ČORNEJ, *Velké dějiny VI*, s. 138-145; ze starších prací Ludwig PETRY – Joachim MENZEL – Winfried IRGANG (hrsg.), *Geschichte Schlesiens 1*. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526, Stuttgart 2000, zvl. s. 201-212; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 812 an.; starší a v hodnocení poněkud jednostranná, ale faktograficky bohatá práce H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien während der königlosen Zeit*; Jan URBAN, *Boj o Kladsko (1435-1454)*, in: *Historie a vojenství 1994*, s. 3-26. Srov. tyto práce k celému tomuto i následujícímu odstavci.

⁴⁴⁹ Např. vyslání Haška z Valdštejna, zmocněnce českých stavů, r. 1443; stížnost benešovského sněmu r. 1451 proti zásahům krále Fridricha III. do záležitostí vedlejších zemí; angažmá Jiřího z Poděbrad v lehnickém sporu.

Ve středním Slezsku vznikly během čtyřicátých let postupně tři šíře pojaté spolky, označované i jako landfrýdy: roku 1440, 1443 a 1444, přičemž ten poslední vydržel až do roku 1452 a i organizačně byl zřejmě nejpracovanější, s povinným členstvím pro každého usedlého na území členských knížectví. Účastníky tohoto landfrýdu (kteří tvořili i jádro dvou předchozích spolků) byli kněžna Alžběta Lehnická se svým knížectvím a stavové bezprostředních knížectví vratislavského, svídnického a javorského; později přistoupil rovněž vratislavský biskup i jiní. Landfrýd měl odstraňovat spory mezi členy a hájit mír a pořádek proti jeho vnějším i vnitřním narušitelům. Jeho protihráče představovali jednak někteří slezští „zemští škúdcové“, jednak několik nepřátelsky naladěných slezských knížat, z nichž někteří byli ve spojení s Polskem, tedy především Konrád Bílý Olešnický a snad i Vladek Těšínský, a konečně se landfrýd potýkal s nepřáteli z českého pohraničí, z nichž se o některých zmíníme. Působením landfrýdu se skutečně dařilo poměry ve středním Slezsku poněkud uklidnit, řada sporů ale zůstávala nevyřešených. Navíc probíhaly mnohé dynastické spory o držbu jednotlivých knížectví, z nichž nejznámější, lehnický, se nacházel ve svých počátcích. Spolky knížat vznikaly i v Horním Slezsku.

Strakonická jednota žádného člena usedlého ve Slezsku neměla. Dva z jejích stoupenců měli ve Slezsku kořeny,⁴⁵⁰ avšak byli již usazeni v Čechách, ve Slezsku žili pouze jejich příbuzní. Rovněž se k jednotě přidali někteří jednotlivci působící v českém pohraničí nedaleko slezských hranic. V těchto krajích však měla celkově převahu Ptáčkova, později Poděbradova strana, ovládající východočeské landfrýdy. A pokud v neklidném pohraničí občas zafungovala česko-slezská spolupráce, probíhala většinou právě na úrovni propoděbradských landfrýdů, např. při společném tažení východočeských landfrýdů a Slezanů (asi slezského landfrýdu z roku 1440) proti Janu Koldovi ze Žampachu v roce 1441.⁴⁵¹ Strakonická jednota byla v severovýchodočeském regionu zastoupena jen solitéry typu právě Koldy, kteří se slezskými sousedy, reprezentovanými obnovovaným landfrýdem, nevycházeli v dobrém. Případná spolupráce rožmberské strany se slezskými stavy tak ležela hlavně na bedrech jejích vůdčích představitelů, kteří ovšem pocházeli ze vzdálených jižních Čech. Ti se nicméně setkávali se slezskými zástupci na českých sněmech (kde mohlo k jisté spolupráci docházet, byť je otázkou, do jaké míry byli zástupci vedlejších zemí k rozhodování o celokorunních otázkách připuštěni), případně také na královském dvoře Fridricha III.

---

⁴⁵⁰ Kryštof Šof a Jan Bechyně z Lažan (viz o nich dále).

⁴⁵¹ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 40-46; H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 29-30. – Víme také, že hradecký landfrýd pojila jakási smlouva se svídnicko-javorským knížectvím (zmíněno v LL IV, s. 177, č. 238; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 812), i když později, r. 1450, přesto vznikly mezi oběma stranami jisté nesnáze.

Samotnému Oldřichovi z Rožmberka usnadňovaly kontakt se Slezskem jeho vztahy se slezskými rytíři ze Seidlitz, v literatuře zatím málo zpracované. Především pocházel z rodu Seidlitzů rožmberský služebník a stoupenec strakonické jednoty Jan Bechyně z Lažan, člen odnože rodu, která se usadila v jižních Čechách. Zřejmě jeho prostřednictvím vešel Oldřich ve známost s dalšími rytíři ze Seidlitz a některé přibíral do svých služeb. Ze Seidlitzů usazených ve Slezsku vedl korespondenci s Opetzem ze Seidlitz, seděním na Wróblowicích⁴⁵² ve vratislavském knížectví. Politický přesah jejich styků byl podpořen skutečností, že se Opetz pohyboval i v okruhu dvora krále Fridricha III.: posílal tak Oldřichovi nejen zprávy o Slezsku, ale i noviny, které se dozvěděl u dvora; také se přimlouval za účast Slezanů na některých politických jednáních v českých záležitostech.⁴⁵³ Z jeho prosby, aby Oldřich byl milostivým pánem Opetzovu „strýci“ Kunzovi, se dozvídáme o dalším členovi tohoto klanu, který byl v rožmberských službách.⁴⁵⁴ Konečně se v 50. letech v rožmberském okruhu vyskytoval i jistý Jirkl ze „Zajdlíc“.⁴⁵⁵

Ani Jan Bechyně z Lažan nezpřetrhal kontakty se Slezskem a se svými příbuznými. Jan totiž stále nárokoval hejtmanský úřad ve Vratislavi, který kdysi vykonával z pověření Václava IV. jeho otec Jindřich (Hynek) Lefl, a především požadoval Jan platy z něho plynoucí. Nároky svého „strýce“ hájil u slezských soudních orgánů Opetz ze Seidlitz, ovšem marně.⁴⁵⁶ Rovněž v českých záležitostech Jan Bechyně někdy užíval pomoci a asistence rytíře „Apece z Seydlitz, řečeného Abel, strýce svého,“ či zmíněného Jirkla.⁴⁵⁷

Budeme-li pokračovat ve výčtu členů jednoty, kteří přišli se Slezskem do styku, zmiňme Kryštofa Šofa, druhého z jednotníků, který měl kořeny v této zemi. Šof pocházel z rodu Schaffgotschů (původně Schafů), sám do Čech přišel snad teprve ve 30. letech; jeho příbuzný

---

⁴⁵² V orig. Stobschicz či Stebschicz, editorkou LL III neurčeno. Dnes lze již snadněji lokalitu identifikovat, současný polský název zní Wróblowice, německý Frobeltwitz (viz Werner RUDOLF, *Das Geschlecht von Seydlitz/ von Seidlitz vom Ende des 13. bis zum Beginn des 15. Jahrhunderts und Schwarzwaldau*, 2007, s. 20: <http://www.boehm-chronik.com/grundherrschaft/Seidlitz.pdf>, zobrazeno 8. 11. 2014).

⁴⁵³ Viz především LL III, s. 182-184, č. 255; ostatní ze čtyř dochovaných dopisů z let 1446-1448 jsou v tomto méně sdílné. Vedle toho existuje i jeden Seidlitzův list rožmberskému kancléři. – Kromě Seidlitzů se výjimečně dotkl Slezska ve svých zprávách také Kašpar Šlik, celkově ale Slezsko nepatřilo mezi země, které byly v rožmberské korespondenci často zmiňovány.

⁴⁵⁴ LL III, s. 317-318, č. 454.

⁴⁵⁵ V roce 1452 Jirkl spolu s Janem Bechyní z Lažan opověděl podle Rožmberků císaři Fridrichovi (LL IV, s. 350, č. 488), později vystupoval i jako rožmberský věřitel (J. PELIKÁN (ed.), *Rožmberské dluhopisy*, Praha 1953 (dále RD), s. 238-243, č. 664, 678).

⁴⁵⁶ Problém spočíval v tom, že již Janův otec byl králem Zikmundem z hejtmanství sesazen a dotyčné požitky pak Zikmund zapsal olešnickým knížatům. Proto pak byly platy odváděny jim, a nikoli Bechyňovi. Ve prospěch olešnických knížat zněl následně výrok některých stavů i krále Albrechta ve Vratislavi roku 1439 (SOA Třeboň, Historica, sig. 434, inv. č. 515 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J043&id=111511>).

⁴⁵⁷ Citovaná formulace podle Janovy listiny z roku 1444, potvrzující práva a svobody městu Bechyni, kde Opetz svědčil (ANM, Muzejní diplomatář, karta 26, datum 18. dubna 1444, bez místa vydání).

Hanuš Schaff Gotsch byl dvorským sudím svídnicko-javorského knížectví.⁴⁵⁸ O Kryštofových stycích s příbuznými mi není nic známo. Lze ovšem předpokládat, že jinak nebyl ve Slezsku příliš oblíben kvůli svému spojenectví s Koldou. Jan Kolda ze Žampachu ve Slezsku momentálně spravoval panství Kamienna Góra (Landeshut) a Krzeszów ve svídnicko-javorském knížectví v těsné blízkosti českých hranic.⁴⁵⁹ Se slezským landfrýdem ale dlouhodobě válčil a jediné spojení ve Slezsku měl v některých propolsky orientovaných politicích, především v knížeti Konrádovi Bílém,⁴⁶⁰ kteří ovšem jako partneři pro strakonickou jednotu nepřicházeli v úvahu.⁴⁶¹ Ostatně již samo spojenectví Koldy a strakonických bylo poněkud nepřirozené. Také Bedřich ze Strážnice měl bohaté zkušenosti se Slezskem z doby, kdy na jeho území působil coby tábořský hejtman. Získal tak vazby na některé Slezany, kteří tehdy s tábority byli ochotni spolupracovat: tak se i roku 1450 obracel v soukromé záležitosti na knížete Bolka V. Opolského, bývalého spojence husitů.⁴⁶² Na rozdíl od Koldy ale Bedřich nedržel žádné statky poblíž hranice a příliš často jinak do kontaktu se Slezskem zřejmě nepřicházel. To nelze říct o jiném členu strakonické jednoty – bojovním Janu Blankštejnovi z Vartenberka. S ním roku 1448 již slezský landfrýd vedl mírová jednání, obnovení jeho válek se Šestiměstím ho však znovu strhávalo i do nepřítelství s některými Slezany.⁴⁶³

Činnost většiny jmenovaných jednotlivců (Bechyňky, Šofa, Koldy, Blankštejna) vztahy strakonické jednoty se Slezskem spíše komplikovala než ulehčovala. Přesto zřejmě existovaly jisté plány spolupráce na úrovni nejvyšší politiky, které se odvíjely i od záměrů římského krále Fridricha III. Ten měl jako poručník krále Ladislava zájem na příznivém vývoji v českých zemích, kde si přál vítězství prohabsburské strakonické jednoty a to, aby v souboji o vliv ve vedlejších zemích uspěl prokrálovsky vystupující Fridrich Saský. Fridrich III., jak uvidíme, sice nebyl ochoten k velkým obětem,⁴⁶⁴ nicméně vypravil do vedlejších zemí svého diplomata Reinprechta z Ebersdorfu.⁴⁶⁵ Ten, jak uvádí literatura, už v červenci

---

⁴⁵⁸ Arkadiusz KUZIO-PODRUCKI, *Schaffgotschowie*. Zmiennie losy ślaskiej arystokracji, Bytom 2007, s. 14. Mímoходом, rod byl skrže Hanušovu manželku Jadwigu spřízněn také s rodem Seidlitzů (tamtéž, s. 15). Blíže viz níže v Příloze č. 1. O účasti Gotsche a Hanuše Schaffových v bojích a záštích během bezkráloví H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 66, 70, 325, 339.

⁴⁵⁹ Zmínka v Koldově dopise 2. května 1449 v LL IV, s. 56, č. 65.

⁴⁶⁰ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 49-51; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 827; H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 29, 62, 299.

⁴⁶¹ Že se snad slezští spojenci přeci jen podíleli aspoň na Koldových samostatných akcích ve východních Čechách, srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 432, pozn. 2, podle V. HÁJKA Z LIBOČAN, *Kronika*, s. 984.

⁴⁶² LL IV, s. 306, č. 436 (šlo o stejnou záležitost jako výše s olomouckým biskupem); srov. A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 101, 403.

⁴⁶³ H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 52, 339.

⁴⁶⁴ Podrobněji v podkapitole IV.1.

⁴⁶⁵ O Ebersdorfově misi (1448-1449) Albert KOTELMANN, *Geschichte der älteren Erwerbungen der Hohenzollern in der Niederlausitz*, Berlin 1864, s. 20, 25-27; Herbert KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*

1448 projednával ve Vratislavi se slezskými stavy jejich případnou pomoc českým katolíkům proti poděbradské straně.⁴⁶⁶ Dále Ebersdorf ve Slezsku a obojí Lužici přesvědčoval tamní stavy k podpoře Fridricha Saského proti braniborským markrabatům a prostředkoval i mezi oběma zneprátelenými kurfiřty. Slezané včetně vratislavského biskupa – snad na bázi výše zmíněného spolku neboli landfrýdu – se později roku 1449 za saského kurfiřta skutečně přimluvili v jeho sporu s Branibory o Dolní Lužici⁴⁶⁷ a poskytli mu i jakousi vojenskou pomoc, stejně jako roku 1450 proti jeho bratru Vilémovi.⁴⁶⁸ Z těchto skutečností vyplývá, že Slezané byli v dobrém poměru k dalším možným spojencům strakonických, tedy oběma Fridrichům. Zdá se, že oba jmenovci mohli spřádat plány na zapojení Slezanů do jakési širší koalice na půdorysu Fridrich III. – Fridrich Saský – strakonická jednota – Slezané,⁴⁶⁹ která ale nedošla svého naplnění.

Jak sami strakoničtí jednotníci přispívali do těchto plánů, je velká otázka, protože v písemnostech strakonické jednoty vůbec žádnou zmínu o plánu strakonicko-sasko-slezské koalice nenalezneme. Vysledovat lze pouze několik nejasných náznaků. Oldřich z Rožmberka po pádu Prahy kontaktoval v listopadu 1448 kromě mnoha jiných vlivných známých také Opetze ze Seidlitze.⁴⁷⁰ Je to však poslední doložený styk obou mužů: zrovna ve chvíli, kdy bychom od pána z Růže očekávali snahu zapojit Opetze do sjednávání spojení s římským králem a se Slezany, Opetz z rožmberské korespondence mizí. Je možné, že strakoničtí předáci měli prozatím spíše střízlivější plány a chtěli se pro nejbližší dobu spokojit s pokračováním toho, co zřejmě probíhalo už v minulých letech: tedy s využíváním účasti zástupců vedlejších zemí na českých sněmech k prosazování svých stanovisek diplomatickou cestou. Oldřich z Rožmberka zval v červnu 1449 Vratislavské na český sněm do Jihlavy a žádal je, aby pozvání sdělili také Lehnickým a Zlatohorským.⁴⁷¹ Podle R. Urbánka mohla slezská delegace podpořit strakonické zejména v královské otázce či při projednávání sporu o

---

(1446-1451), in: *Jahrbücher der Königlichen Akademie Gemeinnütziger Wissenschaften zu Erfurt. Neue Folge, Heft XXXV, 1909, s. 1-264, zde s. 143-144.*

⁴⁶⁶ A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 20.

⁴⁶⁷ A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 33; Hermann MARKGRAF, *Der Liegnitzer Lehnsstreit 1449-1469*, in: *Abhandlungen der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur, Philosophisch-historische Abtheilung*, 1869, s. 25-70, 1871, s. 41-65, zde s. 33; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 394 (Urbánek podle Markgrafa uvádí omylem datum listu 17. září 1449, správně je 17. srpna 1449, jak převedl Kotelmann – v orig. neděle po Nanebevzetí Panny Marie).

⁴⁶⁸ A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 34; H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 164. – Na jaře 1450 byla slezská knížata a města zahrnuta mezi těmi, na které mířil rozkaz římského krále k mobilizaci proti Fridrichovi Braniborskému (A. KOTELMANN, c. d., s. 37).

⁴⁶⁹ H. MARKGRAF, *Der Liegnitzer Lehnsstreit*, s. 33; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 394.

⁴⁷⁰ LL III, s. 368, č. 517 (list Opetze ze Seidlitze). List je ale velmi nekonkrétní: Oldřich vyslal za Opetzem posla s blíže neupřesněnými zprávami („etliche sache“) a Opetz vzkazuje „meine menunge“ opět po tomtéž poslu.

⁴⁷¹ LL IV, s. 70, č. 85.

Dolní Lužici.⁴⁷² Zda počítal Oldřich i s její diplomatickou podporou ve vnitropolitických záležitostech, těžko soudit; avšak o tom, že je na programu projednávání pře Oldřicha z Hradce a Jiříka, se Rožmberk ve svém listu zmínil.

Na následující české sněmy a sjezdy Slezané několikrát zasílali různé žádosti či stížnosti ve svých vlastních záležitostech, adresované shromážděným pánům bez rozdílu stran.⁴⁷³ V odpovědi na jednu z nich, zaslano na pelhřimovský sjezd v dubnu 1450, vylíčil Oldřich z Rožmberka stavům svídnického a javorského knížectví, že sjezd ztroskotal vinou Jiřího z Poděbrad, a zároveň žádal adresáty – kteří měli jistý spor s několika členy hradeckého landfrýdu – aby nadále stáli při jeho katolické straně a králi Ladislavovi.⁴⁷⁴ Oldřich chtěl na svůj list, poslaný již v době, kdy se v Čechách schylovalo k válce, dostat písemnou odpověď, ale další vzájemnou korespondenci již nemáme k dispozici.

Případné bližší strakonicko-slezské spolupráci navíc stáli nadále v cestě bouřlivější členové strakonické jednoty. Rozruch působil Jan Kolda ze Žampachu. Přesněji řečeno, se svídnicko-javorským knížectvím vycházel Kolda podle některých náznaků momentálně snad dobře⁴⁷⁵ a snad mu odtud přicházela pomoc k jeho útokům proti poděbradským v Čechách.⁴⁷⁶ Zato se zjara 1450 nalézal v rozepři s vratislavským biskupem Petrem Nowakem⁴⁷⁷ a o něco později, počátkem července, si stěžovala vratislavská rada Oldřichovi z Rožmberka a zřejmě i dalším českým pánům, že Kolda olupuje vratislavské kupce.⁴⁷⁸ Spory měl bojovný Kolda i s jinými členy slezského spolku, ale po vildštejnském smíru se jej postupně podařilo pacifikovat.⁴⁷⁹ Příštího roku vidíme v konfliktu se slezským hlavním městem Jana Bechyni

⁴⁷² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 389, pozn. 3.

⁴⁷³ LL IV, s. 131-132, č. 161, s. 177-178, č. 238.

⁴⁷⁴ LL IV, s. 180, č. 242. Srov. také Jaroslav POŠVÁŘ, *Poznámky k politickému postavení Slezska ve III. čtvrtině 15. století*, in: Slezský sborník 58, 1960, s. 39-60, zde s. 42.

⁴⁷⁵ Jak bylo uvedeno, Kolda držel v tomto knížectví některá zboží. Dále si všimněme zajímavé shody: na tytéž osoby, se kterými měli spor svídnicko-javorští stavové (šlo o jakéhosi Vlka/Velfla ze Skal, služebníka Jiřího z Poděbrad, a o Šimerku z Rokytníka ve službách vladků z Miletínka), si i Kolda již dříve stěžoval (LL IV, s. 55-56, č. 65). Přejemnějším je patrné, že Kolda a svídnicko-javorští stavové měli společné nepřátele.

⁴⁷⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 432, pozn. 2.

⁴⁷⁷ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 61.

⁴⁷⁸ LL IV, s. 258, č. 361; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 394; V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 61. – Důležitou okolností také bylo, že se ve Slezsku dostal do vážných nesnází Koldův ochránce Konrád Bílý Olešnický: Kníže v březnu 1450 upadl do zajetí svých nepřátel; propuštěn byl až poté, co odstoupil z vlády ve svém knížectví. Dožil pak bez politického vlivu (H. ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien*, s. 340-342; L. PETRY, *Geschichte Schlesiens I*, s. 207). Nebyly-li Koldovy protislezské aktivity motivovány pouze hospodářskými důvody, jak se domnívá V. WOLF, l. c., mohly snad souviset i s tímto Konrádovým zajetím – lze uvažovat o možné snaze o pomstu, o nátlakovou akci apod. Možné spojitosti obojího by mohla nasvědčovat i skutečnost, že volovská kněžna Markéta, vdova po Konrádu Kantnerovi Olešnickém, která byla spolustrájkyní zajetí svého švagra Konráda Bílého, se též řadila ke Koldovým nepřátelům, jak vyplývá z pozdější mírové smlouvy (viz níže). Bez bližšího zkoumání více říci nelze.

⁴⁷⁹ Koncem července vypravili ubrmané, zvolení ve Vildštejně, poselstvo za Koldou, aby vstoupil se Slezany do příměří (AČ II, s. 546, č. 561; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 453-454). 5. září 1450 byl smlouven mír mezi Koldou a slezským spolkem, vratislavským biskupem a Markétou Volovskou (R. URBÁNEK, c. d., s. 828).

z Lažan. Ten se rozhodl znovu vznést své nároky na vratislavské hejtmanství a příslušné požitky, které mu Vratislavští neodváděli. Nyní se jich Bechyně hodlal domoci již „bez síduov a ďalšieho prodlévání“ a začal – snad ve spolupráci se slezskými příbuznými – zadržovat vratislavské kupce.⁴⁸⁰ Uvádí se, že společná snaha o mír sblížovala Vratislavské a další Slezany s Poděbradem.⁴⁸¹

K většímu sblížení strakonické jednoty se Slezany tedy nedošlo. Větší zaujetí pro otázku boje proti českým „kacířů“ u Slezanů, hlavně právě u Vratislavanů, probudil až v dalších letech Jan Kapistrán, což už proběhlo bez přičinění českých katolíků. I u těch se však během padesátých let projevil náhlý zájem o Slezsko. Několik z bývalých strakonických jednotníků usilovalo o úřad hejtmana v bezprostředních knížectvích – kromě Jana Bechyně i Jan Blankštein z Vartenberka a Jindřich z Rožmberka.⁴⁸² Uspěl poslední jmenovaný,⁴⁸³ ostatně od let 1454-1456 spojili své osudy se Slezskem všichni tři mladí Rožmberkové (Jan se stal manželem hlohovské kněžny, později Jindřichovým nástupcem v hejtmanství, Jošt vratislavským biskupem).⁴⁸⁴ V případě Rožmberků to však pravděpodobně byl tah vyplývající z tehdejší politické situace, na kterém měl asi účast také zemský správce Jiří z Poděbrad. Hlubší kořeny v předchozích letech toto spojení podle všeho nemělo.

Strakonické jednotě bránilo v hlubší spolupráci se slezskými knížaty a stavy nedostatečné množství – přes některé výjimky – dlouhodobých přátelských kontaktů s tímto regionem, špatné vztahy některých členů jednoty se Slezskem, snad i nedostatek zájmu. Nemáme ani přímý doklad, že strakonická jednota vůbec jednala o koalici se Slezany, která přitom mohla být posílena i mezinárodně politickým ukotvením, tedy spoluprací s římským králem a s Fridrichem Saským. Slezané společně se zástupci ostatních vedlejších zemí figurovali nanejvýš asi jako občasní diplomatičtí spojenci strakonických na sněmovních jednáních, ale jinak k žádné těsnější spolupráci pro zmíněné překážky nedocházelo.

---

⁴⁸⁰ AČ XXI, s. 306-308, č. 58, 60; AČ VII, s. 209-210, č. 9-11. Při řešení sporu se v roce 1451 angažoval i samotný král Fridrich III., snažící se Jana Bechyni přimět k míru. Janovy nároky popíral i biskup Petr Nowak (SOA Třeboň, Historica, sign. 1554, inv. č. 2038 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J155&id=113043>)). Jan se však nenechal snadno zastavit a v zajímání kupců pokračoval ještě roku 1455, kdy už přitom řádně fungoval zemský soud.

⁴⁸¹ Na základě Eschenloerových zmínek R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 319, 638-639, 828. V srpnu 1450 uzavřela poděbradská jednota (za celé Čechy?) se Slezany, pravděpodobně se slezským spolkem, mír do budoucího krále (tamtéž, s. 460). Viz také Hermann MARKGRAF, *Geschichte Schlesiens und besonders Breslaus unter König Ladislaus Posthumus*, in: ZVGAS 11, 1871, 2. Heft, s. 235-274, zde s. 237-238.

⁴⁸² AČ VII, s. 208, č. 7.

⁴⁸³ O politickém zákulisí Jindřichova jmenování naznačuje něco opět list Jarohněva z Úsuší v AČ VII, s. 208, č. 7. Josef PELIKÁN v předmluvě k LL IV, s. XXIV, i v registru tohoto listu na s. 370, č. 515, uvádí podle mého názoru mylně, že Oldřich z Rožmberka se synovým hejtmanstvím nesouhlasil. V Jarohněvově psaní se podle mě ani nehovoří o starém Rožmberkovi a „panem Oldřichem“ je míněn vždy Oldřich Eitzinger.

⁴⁸⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 859-862, III/3, s. 111.

Mnohé z toho, co bylo řečeno o Slezsku, platí i o Horní Lužici, v pramenech nepřesně nazývané i jako Šestiměstí. Země zůstala veskrze katolickou, i zde došlo ve sledované době k zeslabení svazků s Čechami. Vazby se udržovaly hlavně skrze občasnou účast lužických zástupců na českých sněmech a prostřednictvím některých šlechtických rodů, vlastnicích statky na obou stranách hranice. Česko-lužické pomezí podobně jako to česko-slezské však představovalo oblast velice neklidnou a bylo decimováno řadou sporů, záští a olupováním šestiměstských kupců. Z těchto důvodů byly vztahy hornolužických měst, která měla v zemi rozhodující politický vliv, s českými šlechtickými rody dosti problematické.⁴⁸⁵

Ačkoli byla Horní Lužice katolickou zemí, vliv strakonické jednoty sem ve velké míře nezasáhl. Úřad zemského fojta drželi v poslední době páni z Koldic, katolický rod, který vlastnil i zboží v severních Čechách (Bílín): po smrti Albrechta z Koldic roku 1448 byl za jeho nástupce přijat jeho synovec Hanuš/Jan z Koldic, který navzdory své konfesi patřil k členům poděbradské jednoty a fojtem se stal proti vůli římského krále Fridricha III. Habsburk z titulu poručníka krále Ladislava prosazoval, aby Šestiměstští zvolili fojtem kurfiřta Fridricha Saského, ale jejich počínání mohl sotva ovlivnit.⁴⁸⁶ Horní Lužice během bojů strakonické a poděbradské jednoty vůbec fungovala spíše jako dějiště sporů poděbradské jednoty a Fridricha Saského, jenž se marně pokoušel obojí Lužici ovládnout. V červenci 1448 saský kurfiřt dobyl Hoyerswerdu, hornolužické město a hrad, který patřil členovi poděbradské jednoty Vilémovi ze Šumberka.⁴⁸⁷ Událost výrazně posílila nepřátelství Jiříkovy strany vůči kurfiřtovi.⁴⁸⁸ Zda existoval nějaký kontakt nebo názorové souznění mezi prosaskou stranou v Horní Lužici, o jejíž velikosti a vlivu ale asi nemusíme mít přehnané představy, a strakonickou jednotou, mi není známo.

Členové strakonické jednoty na rozdíl od Koldiců či Viléma ze Šumberka⁴⁸⁹ asi ani nevladnili v Horní Lužici žádné majetky. Pouze zde opět zmiňme Kryštofa Šofa, z jehož rozvětveného rodu Schaffů (Schaffgotschů) žili někteří členové i v Horní Lužici.⁴⁹⁰ Kryštof sám se nacházel se Šestiměstím v nepřátelství; je známo, že jeho loupeživé družiny, byly roku 1444 poraženy akcí Zhořeleckých a Žitavských.⁴⁹¹ Podobnou válečnou činností jako

---

⁴⁸⁵ O Horní Lužici např. P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 145-148; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 383-386; L. BOBKOVÁ – L. BŘEZINA – J. ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.

⁴⁸⁶ O Hanušovi z Koldic R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 385-386.

⁴⁸⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 230, 280.

⁴⁸⁸ Dobytím Hoyerswerdy je také výslovně odůvodněna Jiříkova opověď Fridrichovi v listopadu 1449 (AČ V, s. 273). Vztahům strakonické a poděbradské jednoty se Saskem bude věnována jedna z podkapitol níže (IV.2.).

⁴⁸⁹ Vilémův zneprátelený bratr Aleš ze Šumberka patřil ke jednotě strakonické, držel ale, pokud je mi známo, jen majetky v Čechách, v Lužici nikoliv.

⁴⁹⁰ Viz níže v Příloze č. 1.

⁴⁹¹ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 900; A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 70.

Šof, snad i v nějaké součinnosti s ním, se zabýval Jan Blankštejn z Vartenberka, kolísající mezi strakonickou a poděbradskou jednotou: vleklé války jeho rodu s Šestiměstím se znovu vyhrotily na podzim 1448.⁴⁹² Na druhou stranu mohl být vůči Horní Lužici příznivěji naladěn Vaněk z Pecky, jehož otec Jarek (†1434) kdysi platil za spojence Šestiměstských proti husitům.⁴⁹³ Navíc do sporů s Horní Lužicí byli zapleteni kromě členů strakonické jednoty i příznivci poděbradských či neutrálové, asi stejnou měrou jako strakoničtí.⁴⁹⁴

Situace se uklidňovala až po nástupu krále Ladislava. Tehdy byl také roku 1454 jmenován novým fojtem, zároveň s nabytím hejtmanství ve Slezsku, Jindřich z Rožmberka, čímž si přechodně vysloužil zášť sesazeného Hanuše z Koldic.⁴⁹⁵ Po Jindřichově brzké smrti přešlo fojtvství na Děčínské z Vartenberka, i jejich poměr k Lužici tedy získal přátelskou podobu.

Během předchozích bojů se ovšem ukázalo, že přes společný postoj v náboženské a u většiny hornolužických stavů asi i v královské otázce chyběla dostatečná pojítka mezi strakonickou jednotou a touto zemí. Opět můžeme hledat příčiny snad v zeměpisné vzdálenosti, v nezájmu, v poklesu moci rožmberské strany, kvůli čemuž Hornolužičtí mohli v rovině praktické politiky spatřovat lepší záštitu pro své zájmy u poděbradovců. I zde se ukázaly schopnosti poděbradské jednoty, která přes svůj kacírský nátěr dokázala v rámci daných možností, ztížených za chaotického období interregna, navazovat vztahy s katolickými vedlejšími zeměmi. Ačkoli asi zatím výsledky nemohly být takové, jaké si Jiří z Poděbrad přál, stačily alespoň na to, aby bylo zabráněno spojenectví strakonické jednoty s těmito zeměmi.

Dolní Lužice byla momentálně od dění v Čechách vzdálena. O vliv na ni soupeřili kurfiřti Fridrich Saský a Fridrich Braniborský. Na podzim 1448 se v zemi uvázal Hohenzollern, když vykoupil zápis na zemi od pánů z Polenska. S tím se nesmířil saský kurfiřt, který chtěl vyplatit Lužici sám; na jeho stranu se postavil římský král Fridrich III. I tak ale nakonec Wettin, tísněn dalšími problémy, ustoupil a dohodou z 3. června 1450 se Dolní Lužice vzdal.

---

⁴⁹² V říjnu 1448 na Blankštejna již fojt Hanuš z Koldic, Zhořeletci a Löbauští chystali vojenskou výpravu, následujícího měsíce však byla obnovena jednání (*Codex diplomaticus Lusatiae superioris* IV. Hrsg. von Richard JECHT, Görlitz 1911-1927, s. 509, 512; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 385, pozn. 4). Srov. také F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, Aussig 1930, s. 34. Z účasti fojta je vidět, že protihráče nepředstavovala jen hornolužická města. O válce, kterou s Horní Lužicí vedli Děčínští z Vartenberka už od 14. stol., Jana BOŇKOVÁ, *Vztahy severočeské šlechty s Horní Lužicí v 2. polovině 14. a v 15. století*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2004, s. 103-118; Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 94-100 (zde i domněnka o spolupráci se Šofem).

⁴⁹³ Martin ŠANDERA, *Zikmundovi věrní na českém severovýchodě*. Opočenská strana v husitské revoluci, České Budějovice 2005, s. 125.

⁴⁹⁴ S Horní Lužicí válčili i Děčínští z Vartenberka (kteří na rozdíl od svého strýce Blankštejna setrvali vždy na poděbradské straně), Albrecht Berka z Dubé a Venč z Donína (ve vztahu ke strakonické a poděbradské jednotě neutrálové, ale Venčův příbuzný Fridrich z Donína stál při poděbradských). R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377-379, 385-386.

⁴⁹⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 859, 865; srov. také úvahu u L. BOBKOVÉ, *Česká koruna*, s. 37.

Fridrich Braniborský sice jako zástavní držitel země uznával její příslušnost ke Koruně, ale pod kontrolu českého panovníka se Lužice vrátila z hohenzollernské zástavy až roku 1462.⁴⁹⁶

V souboji poděbradské a strakonické jednoty nefigurovala Dolní Lužice jako oblast hledání spojenců, ale jen jako předmět sporu o to, kterému knížeti má země připadnout do držby. Obě české stavovské strany sice deklarovaly formální příslušnost Dolní Lužice ke Koruně, ale jejich postoj zároveň odrážel jejich zahraničněpolitické vazby, tudíž se poděbradští klonili k Braniborsku, zatímco strakoničtí k Sasku.⁴⁹⁷ Větší zájem o Dolní Lužici projevovala poděbradská strana, která ve prospěch braniborského markrabího sama vyvíjela diplomatickou aktivitu a přímo do země poslala v roce 1449 svého zástupce Fridricha z Donína.⁴⁹⁸ Také na jihlavském zemském sněmu téhož roku prosadili poděbradští usnesení, které se stavělo na braniborskou stranu.⁴⁹⁹ Strakoničtí se za Fridricha Saského aktivněji nezasazovali; postoj Oldřicha z Rožmberka byl takový, že právo rozhodovat o Lužici má Ladislavův poručník římský král Fridrich.⁵⁰⁰ O něm se vědělo, že je nakloněn saskému kurfiřtovi. Wettinova rezignace z června 1450 však asi strakonickou jednotu příliš nezarmoutila, neboť od saského kurfiřta především potřebovala sama pomoc v Čechách, ke které, jak se zdálo, si tímto starý Wettin uvolnil ruce.

Ačkoli vedlejší země České koruny zůstávaly katolické a včetně Moravy až na drobné výjimky nakloněné dědičnosti trůnu, strakonická jednota se v nich přesto patřičně neprosadila. Pomoc, která z nich jednotě přicházela, nepřekročila rovinu příležitostné diplomatické podpory při sněmovních a jiných jednáních v otázkách, kde panovala shoda názorů. Oproti stavu, který popisoval ve svém výroku, citovaném na začátku, Kašpar Šlik, se situace pozvolna posouvala v neprospěch strakonické jednoty (upevňování pozice Tovačovského skupiny na Moravě, příklon hornolužického fojta k poděbradským). Na počet relativně nejvíce aktivních stoupenců strakonické jednoty mezi stavy jednotlivých zemí lze vysledovat na Moravě, byli tam ale zatlačováni ještě početnější a hlavně vlivnější kališnickou stranou. Naopak ve Slezsku a Horní Lužici bychom mohli řadit mezi katolické potenciální

---

⁴⁹⁶ Průběh souboje obou knížat o Dolní Lužici líčí A. KOTELMANN, *Geschichte*. Dále H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 137-150; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 382-389, 393-394, 444; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny* VI, s. 146-148.

⁴⁹⁷ Více v kapitole IV.

⁴⁹⁸ K r. 1448 A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 20; k r. 1449 AČ II, s. 261-263, č. 33, 34. Na rozdíl od editora datuje R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 388, pozn. 2, listy v AČ II nikoli k jihlavskému sněmu, ale časově již před červenec 1449. Ohlas Donínova působení také v AČ II, s. 259-260, č. 32.

⁴⁹⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 394.

⁵⁰⁰ Tamtéž, s. 387; Archiv Národního muzea, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 8. dubna 1449. – Podle H. KOCHA, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 139, Rožmberkové již asi roku 1448 uznávali za držitele Lužice Fridricha Saského.

sympatizanty strakonické jednoty většinu politické reprezentace, aktivně se ale k strakonickým nehlásil téměř nikdo. I přes věroučný rozdíl se paradoxně lépe dařilo navazovat vzájemný kontakt poděbradské jednotě (zde opět připomeňme případ fojta Hanuše z Koldic či smlouvu hradeckého landfrýdu se Slezany).

Je nepopíratelné, že vedlejší země vyjma Moravy ležely odlehle od jihočeského centra strakonické jednoty, jejíž představitelé nedisponovali dostatečně pevnými kontakty se zástupci tamních stavů. Ti ze strakonických, kteří sídlili a působili těmto zemím zeměpisně blíže či přímo na jejich území, měli zase s jejich politickou reprezentací často komplikované vztahy. Proč ale strakonická jednota k sobě přitahovala právě různé problematické živly, a nikoli oficiální představitele těchto území, jako předáky moravského či slezského landfrýdu, olomouckého biskupa, hornolužického fojta, nemluvě o městech všech těchto zemí?

Odpověď je složitější; částečně tkví v již zmiňovaném sníženém potenciálu slabší strakonické jednoty jako mocenské opory oproti poděbradské straně, která nyní přitahovala nové a nové příznivce v Čechách i ostatních korunních zemích. I v některých oblastech Čech strakonické jednotě nezbylo než přijímat jednotlivce stojící v opozici proti představitelům místního landfrýdu, když ten jako celek jednotu nepodpořil. Je však pravda i to, že strakonickým na rozdíl od Poděbrada vůbec scházelo i hlubší zájem o vedlejší země.

Zde se musíme vrátit k tomu, co jsme zmínili již na začátku. Politické vazby mezi Čechami a jednotlivými „údy“ České koruny byly po husitských válkách a následných zmatcích opravdu rozvolněné. Ideová blízkost představitelů vedlejších zemí ke strakonické jednotě ke sblížení nestačila. V rozbouřené době se korunní země otevíraly ke spolupráci spíše tomu, kdo k tomu sám vyvine úsilí, kdo jim bude nabízet řešení konkrétních problémů a s kým naleznou společné zájmy. A tím, kdo se již v době kolem roku 1450 programově ujal snahy o znovuupevnění vazeb Čech a ostatních korunních zemí, byl Jiří z Poděbrad se svou stranou, strakoničtí nikoli. O patnáct let později, v době jednoty zelenohorské, už byla situace přece jenom jiná: Od padesátých let čeští katoličtí páni v čele s Rožmberky a Šternberky zakotvili i ve vedlejších zemích – paradoxně s Poděbradovým přispěním – a snad i proto pak probíhala spolupráce zelenohorské jednoty s korunními zeměmi podstatně snáze než u její strakonické předchůdkyně.

Strakonická jednota si v zásadě nechala vedlejší země a Moravu „přebrat“ aktivnějším Poděbradem. Je evidentní, že vůdčí jiho- a západočeští členové jednoty upřednostňovali takové spojení, s nimiž měli z minulosti pevné přátelské vazby, což znamenalo většinou představitele přilehlých německých a rakouských území, před partnery, kteří sice byli „domácí“, ale které dostatečně neznali a nedokázali se s nimi sblížit.

IV. Hledání spojenců za hranicemi českého soustátí

Hlavní nadějí strakonické jednoty představovalo, že si získá pro spolupráci některé z okolních zahraničních vládců, jejichž vojenská, diplomatická či finanční pomoc by mohla vykompenzovat slabou pozici jednoty v českých zemích. Analyzujme po řadě komunikaci jednoty s vládci, popřípadě šlechtou jednotlivých území, a to nejen její výsledky, ale i mechanismy, jakými probíhala. Teprve to nás přivede k celkovému pohledu na „zahraniční politiku“ strakonické jednoty, k odpovědím na otázky, jaké byly její kořeny, možnosti a celkové výsledky. Vedle světských vládců hledala strakonická jednota zastání také u vysokých hodnostářů římské církve, čemuž se věnuje samostatně poslední podkapitola.

IV.1. Římský král Fridrich III. a rakouské země

Jedním z nejdůležitějších objektů zahraničněpolitického úsilí strakonické jednoty byly země rakouské. Vítkovci a další jihočeské rody zastoupené v jednotě pěstovali tradičně kontakty s rakouskou šlechtou a ještě výrazněji se upírala pozornost na momentálně jednoznačně nejvlivnějšího z habsburských knížat, Fridricha V./III.: rakouský vévoda byl zároveň římským králem a navzdory blednoucímu lesku římské koruny představoval pořád ještě znatelně větší autoritu než jiná knížata; ve vztahu k Českému království zaujímal důležitou pozici poručníka nad následníkem trůnu Ladislavem.

Rakouské země byly v době strakonické jednoty rozděleny mezi jednotlivé členy habsburského rodu. Vlastní dědičné území římského krále (1440-1493, od 1452 císaře) Fridricha III. (jako Habsburka V.), pocházejícího z tzv. leopoldinské větve rodu, představovaly jen Vnitřní Rakousy, tj. Štýrsko, Korutany a Kraňsko. V Tyrolsku vládl od roku 1446 králův bratranec Zikmund a většina tzv. Předních Rakous⁵⁰¹ tvořila úděl Fridrichova bratra Albrechta VI. Vlastní jádro rakouských zemí, podunajská vévodství Horní a Dolní Rakousy, patřila druhé, tzv. albertinské linii Habsburků. Její jediný – a poslední – mužský žijící člen Ladislav Pohrobek se však jako nezletilý nacházel pod poručnictvím krále Fridricha, který tak momentálně požíval zvýšeného mocenského vlivu: fakticky vládl i v albertinských podunajských zemích a nepřímo ovlivňoval též českou a uherskou politiku. Základnou moci tehdejšího seniora rodu ovšem zůstávaly Vnitřní Rakousy, odkud pocházela i většina jeho

---

⁵⁰¹ Dnešní Vorarlberg a některá území na hranici Německa a Švýcarska.

důvěrníků, zatímco Fridrichovy vztahy se stavy dunajských Rakous se vyvíjely komplikovaně. Přitom i šlechtici působící na Fridrichově dvoře tvořili různé nepřehledné soupeřící frakce, které nebylo snadné uspokojit. V říšské politice byl Fridrich III. poměrně málo aktivní, jednak z nezájmu, jednak kvůli svým omezeným mocenským a vojenským možnostem. Chystal se však k italské císařské jízdě, realizované na přelomu let 1451 a 1452.⁵⁰²

Ze členů strakonické jednoty měli k rakouskému prostředí vazby především představitelé jihočeských rodů, zvláště Oldřich z Rožmberka. U něho je situace nejen nejlépe zdokumentovaná, ale skutečně právě on udržoval nejrozsáhlejší kontakty s cizinou ze všech jednotníků.⁵⁰³ Přitom je poněkud paradoxní, že Oldřich řídil strakonickou jednotu hlavně ze své kanceláře na Krumlově – jedinými jeho doloženými pobyty mimo české země v letech 1449-1450 jsou dvě návštěvy Vídně.⁵⁰⁴ Nicméně prostřednictvím intenzivní korespondence a svých zpravodajů a posílů mohl fakticky operovat na rozsáhlém prostoru. Politika strakonické jednoty zvláště vůči rakouským zemím tak byla hlavně Rožmberkovou záležitostí, a proto mu zde bude věnováno nejvíce prostoru.

Oldřich z Rožmberka se na rod Habsburků orientoval dlouhodobě, již za husitských válek se umně sblížil s představiteli obou jeho větví, tehdy přitom zneprátelených.⁵⁰⁵ Ve čtyřicátých letech se pán z Rožmberka prezentoval jako hlavní obhájce habsburských nároků na český trůn a byl v intenzivních kontaktech s králem Fridrichem III. (zachovalo se i plných 50 listů ze vzájemné korespondence). Oldřich, jenž bývá označován pro toto období přímo za Fridrichova rádce,⁵⁰⁶ skrytě utvrzoval panovníka v tom, aby ten zdržoval vydání svého svěřence Ladislava do Čech, což tehdy vyhovovalo jim oběma. Předmětem schůzek a korespondence

---

⁵⁰² Přehled dělení habsburských držav mezi jednotlivými členy rodu v 15. století Alois NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert der Mitte. Österreichische Geschichte 1400-1522*, Wien 1996, s. 141-150. Dále Václav VEBER a kol., *Dějiny Rakouska*, Praha 2002; Karl F. KRIEGER, *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493)*, Praha 2003. Konkrétněji zaměřená je studie Ivana HLAVÁČKA, *Beiträge zur Erforschung der Beziehungen Friedrichs III. zu Böhmen bis zum Tode Georgs von Podiebrad (†1471)*, in: P. J. Heinig (hrsg.), *Kaiser Friedrich III. (1440-1493) in seiner Zeit*, Köln 1993, s. 279-298, určená hlavně pro německojazyčnou obec.

⁵⁰³ Podle I. HLAVÁČKA, *Beiträge*, s. 287, byl Oldřich díky svým kontaktům „nejlépe informovaným mužem v Čechách (...), ačkoli jeho rozhodnutí této výhodě často neodpovídala.“

⁵⁰⁴ Robert ŠIMŮNEK, *Politická praxe pohusitských Čech. Itinerář Oldřicha z Rožmberka 1447-1450*, in: Eva Semotanová – Jiří Cajthaml a kol., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014, s. 117-118. V l. 1449-1450 vedle pobytů na Krumlově a na jiných místech svého dominia (Soběslav, Zvíkov, doplně Třeboň) absolvoval Oldřich několik sjezdů v Čechách a na Moravě (Strakonice, Jindřichův Hradec, Jihlava, České Budějovice, Plzeň, Pelhřimov, Horažďovice; pobyt na Vildštejně a v Praze je poněkud sporný) a mimoto jsou doloženy už jen zmíněné návštěvy Vídně. Srov. Ivan HLAVÁČEK, *Bemerkungen und Überlegungen zu den hochadeligen böhmischen Itineraren im Mittelalter, besonders zu dem des Ulrichs von Rosenberg*, in: Heinz-Dieter Heimann (hrsg.), *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Postdam 2000, s. 43-57.

⁵⁰⁵ V případě leopoldinské větve to byly především finanční půjčky a komplex smluv z r. 1431 (viz níže).

⁵⁰⁶ Výslovně Paul-Joachim HEINIG, *Kaiser Friedrich III. (1440-1493)*. Hof, Regierung und Politik, II. Teil, Köln 1997, s. 242, 425. I. HLAVÁČEK, *Bemerkungen*, s. 52, 53, uvádí, že „několik badatelů“ označuje Oldřicha za člena Fridrichovy rady, ale ne vždy úplně náležitě (výslovně odkazuje pouze na Heiniga).

Oldřicha s králem Fridrichem ale bývalo i vyřizování soukromých záležitostí, mimo jiné nemalých vzájemných dluhů. Fridrich nejprve musel počátkem čtyřicátých let Oldřichovi, stejně jako jiným českým a moravským šlechticům, splácet dluhy, které zdědil Ladislav po Albrechtovi II.⁵⁰⁷ Na římského krále však přešly od jeho příbuzných nejen závazky, ale také ještě objemnější pohledávky vůči Rožmberkům – a tak se stal naopak Oldřich dlužníkem Fridricha.⁵⁰⁸ Krom toho všeho Oldřichův syn Jindřich několik let působil jako Fridrichův dvořan a vojenský služebník,⁵⁰⁹ a za svou službu nedostal řádně zapláceno. Rožmberkové dlužný žold po skončení služby z římského krále ještě dlouho vymáhali.⁵¹⁰ Oboustranné nesplacené pohledávky se promítaly do vztahu pánů z Růže a Habsburků a vytvářely politické závazky. Už roku 1431 se Oldřich zavázal podporovat do budoucna nároky leopoldinské větve na český trůn, nevyrovná-li v dané lhůtě svůj dluh;⁵¹¹ roku 1441 zase sám Rožmberk vyzval Fridricha III., aby dluh Habsburků vůči němu, Oldřichovi, splatil formou pomoci ve válce proti Táboru, zapůjčením vojenského materiálu.⁵¹² To ale Fridrich odmítl a raději pak vyrovnával dlužnou částku standardně v penězích. Oldřich jej v dalších letech žádal o poskytnutí dosti značných finančních půjček, ať už znovu pro vedení války proti táborským městům nebo za jiným účelem, ani v tom však neuspěl.⁵¹³

---

⁵⁰⁷ Oldřich nárokoval r. 1441 „III^M II^C gulden“ (LL II, s. 108-111, č. 133, 134), spokojil se však s tím, když mu Fridrich koncem následujícího roku splatil 3000 (tamtéž, s. 212-213, č. 227). Zbytek králi buď odpustil, nebo jej inkasoval již dříve.

⁵⁰⁸ Roku 1431 byl Oldřich dlužen 6 000 uherských zlatých Fridrichovi Tyrolskému, strýci a poručníkovi pozdějšího Fridricha III. (LL I, s. 128-133, č. 189-192; srov. další dlužní úpisy témuž vévodovi na s. 144-145, č. 210, s. 162-163, č. 236, s. 169, č. 243). V roce 1446 získal rožmberské dluhopisy v neupřesněné výši od Zikmunda Tyrolského právě římský panovník (LL III, s. 80-81, č. 118), již předtím Zikmundův poručník. Fridrich je nakonec r. 1454 postoupil Jiřímu z Poděbrad, což pro Rožmberky představovalo značnou nepříjemnost (LL IV, s. 377-378, č. 529). Při poslední z těchto transakcí se již píše o 16 000 zlatých, kteréžto výše dluh dosáhl, jak je uvedeno, už za Fridricha Tyrolského – císař Fridrich sám tedy Rožmberkům zřejmě nepůjčoval.

⁵⁰⁹ Služba začala v březnu 1444 (zpráva rožmberského služebníka Jana Baumgartnera v SOA Třeboň, Historica, sign. 708, i. č. 904 (http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&doctree=1J070&id=111900); srov. odkaz v LL II, s. 332, pozn. 5) a trvala podle jedné zprávy z r. 1449 dva roky (LL IV, s. 73, č. 88, pozn. 2). Pokud bychom na základě toho vojenskou službu datovali do let 1447-1449 (jako A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 145), pak bychom museli hovořit o dvou různých obdobích, která Jindřich strávil u Fridricha III., první na dvoře (1444) a druhé ve vojenské službě (konec 40. let), což se však nezdá být pravděpodobné. O Jindřichově službě u krále r. 1444 viz také *Norbert Heermann*, s. 119, a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 27, 74.

⁵¹⁰ LL IV, s. 73, č. 88 (r. 1449), s. 317, č. 453 (r. 1451), dokonce ještě r. 1455 – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 968.

⁵¹¹ Smlouvy s Fridrichem Tyrolským v LL I, s. 128-133, č. 189-192.

⁵¹² LL II, s. 108-111, č. 133, 134. Připomeňme, že Fridrich sám se stal Oldřichovým věřitelem až později, v té době rožmberské dlužní úpisy ještě formálně nepatřily jemu, nýbrž příslušníkům tyrolské větve Habsburků.

⁵¹³ K r. 1444 LL II, s. 309-312, č. 366, k r. 1446 LL III, s. 111, č. 158; srov. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 888-89.

Oldřichovi – který v Rakousku měl v jistých dobách i některé majetky⁵¹⁴ – usnadňovaly přístup ke králi i četné konexe na osoby na Fridrichově dvoře, mezi nimiž si vytvářel síť vlivných přátel a politických spojenců. Jmenujme zde hlavní z těchto osob, které pochopitelně nemusely být vždy rakouského původu, ale mohly pocházet i ze sousedních zemí. Mezi nimi byly i dvě vlivné osobnosti s českými kořeny. Oldřichovým blízkým přítelem byl dlouholetý kancléř římských panovníků Kašpar Šlik (†1449).⁵¹⁵ Ve druhé polovině 40. let spolu byli oba muži v častém písemném styku (17 dochovaných listů), vyměňovali si obsáhlé zprávy a navzájem si pomáhali: Šlik potřeboval na českém fóru podporu ve svém sporu o Loketsko s Ilburky, na oplátku se zase přimlouval za Oldřichovy záležitosti na královském dvoře.⁵¹⁶ V říšské kanceláři působil také Šlikův krajan a straník Prokop z Rabštejna (†1472),⁵¹⁷ který vykonával funkci královského rádce a sekretáře, nadto byl často pověřován důležitými diplomatickými úkoly a poselstvími do Čech i jinam. Pravděpodobně měl duchovní svěcení.⁵¹⁸ S Oldřichem přicházel do styku jednak oficiálně jako Fridrichův diplomat, jednak s ním vedl důvěrnou korespondenci (17 listů), kde si oba sdělovali zprávy, rady atd. I oni se vzájemně podporovali ve svých politických zájmech.⁵¹⁹ Vzájemnou blízkost v osobní rovině dokládají i Prokopovy zprávy o tom, jak si na dvoře vede Jindřich z Rožmberka, či jindy jeho pozdravy celé Oldřichově rodině.

---

⁵¹⁴ Panství Haslach, původně součást většího komplexu lenních statků, které Rožmberkové (Vítkovci) drželi v oblasti Mühlviertelu již od konce 12. století a ze kterých zbyl již jen Haslach (viz Vratislav VANÍČEK, *Rodová politika Vítkovců a strukturální proměny jihočeského regionu v soustátí krále Přemysla II. Otakara*, in: Marie Bláhová – Ivan Hlaváček (redd.), *Česko-rakouské vztahy ve 13. století*, Praha 1998, s. 77-93, zde s. 79-82). I Haslach byl od r. 1421 do r. 1464 prodán pánům z Wallsee a teprve Oldřichovi synové jej získali zpět (LL I, s. 37, č. 54; R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 67). V letech 1456-1460 patřil Rožmberkům dům ve Vídni (LL IV, s. 394-395, č. 571); I. HLAVÁČEK, *Beiträge*, s. 286, pozn. 12, se na základě jejich korespondence s králem z r. 1450 domnívá, že vlastnictví domu v rakouském hlavním městě sahalo již před rok 1456.

⁵¹⁵ Šlik, pocházející z chebského patricijského rodu, sloužil jako kancléř Zikmundovi, Albrechtovi a po krátké pauze i Fridrichovi. Prokazoval skvělé diplomatické schopnosti, podílel se na sjednání dohody Fridricha s papežem Evženem IV. V kanceláři kolem sebe vytvořil intelektuální skupinu s humanistickými zájmy, do které patřili Eneáš Silvius Piccolomini či Prokop z Rabštejna. Koncem 40. let však Šlikův vztah s králem ochladl (kancléřovy neúspěchy v říšské politice, spor o freisinské biskupství) a na úkor Šlika se prosazovaly jiné skupiny, především šlechtici z vnitrorakouských zemí. O Šlikově působení v kanceláři P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 638-644, charakteristika osobnosti, možná do určité míry jednostranná, R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 196-199.

⁵¹⁶ Šlikové se sice ke strakonické jednotě sami nepřistoupili (v úvahu by připadal ani ne tak Kašpar, který si jako králův kancléř asi nemohl dovolit provádět vlastní politiku, ale spíše jeho bratr Mates), nicméně sami se též nacházeli v době kolem roku 1448 a letech dalších v nepřátelství s poděbradskou jednotou, především pro výše zmíněnou při s pány z Ilburka (srov. R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 277, 281).

⁵¹⁷ Prokop později (1453) odešel s králem Ladislavem do Čech a působil následně jako kancléř českých králů. O jeho osobě P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 745-746; R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 199-200; Jan KNITTEL, *Český dvůr Ladislava Pohrobka*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2014, s. 103-107; František ŠMAHEL, *Enea Silvio a jeho Historie česká*, in: Aeneae Silvii Historia bohemia, s. XII-LII, zde s. XXIX-XXX.

⁵¹⁸ J. KNITTEL, *Český dvůr*, s. 105.

⁵¹⁹ Prokop tlumočil na dvoře Oldřichovy žádosti finanční i jiné povahy a sám jej žádal zejména o podporu církevní kariéry svého bratra Jindřicha; snad se Oldřich i snažil vyjednat pro Prokopa arcibiskupský stolec v Čechách (R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 97, 166, 168). Nakonec Rabštejnům vyneslo přátelství s Rožmberky alespoň zisk prachatického panství: Rožmberkové r. 1457 prodali Prokopovi z Rabštejna a jeho bratru Janovi zápisy na toto zboží, aby umožili své dluhy vůči nim (LL IV, s. 398-399, č. 578, úvod s. XXIV).

Také s představiteli některých předních rakouských šlechtických rodů pojilo Rožmberky přátelství a již tradičně i sňatkové vazby.⁵²⁰ Už asi roku 1418 se Oldřich stal švagrem Reinprechta IV. z Wallsee (†1450), který se oženil s jeho sestrou Kateřinou.⁵²¹ Páni z Wallsee byli jedním z jedním z nejmocnějších a nejbohatších rakouských rodů, ačkoli za Fridrichova panování se jejich vliv a především majetek už poněkud zmenšoval.⁵²² Hornorakouská část jejich dominia přímo sousedila s rožmberským Haslachem;⁵²³ od 20. let se však rozhraní držav obou rodů posunulo na sever od česko-rakouské zemské hranice: Oldřich svým rakouským příbuzným zastavil, popřípadě prodal Haslach i některé své statky na české straně⁵²⁴ za to, že mu jeho švagr se svým otcem Reinprechtem II. – sami křižáci – poskytovali finanční půjčky pro boj s husity.⁵²⁵ Vzájemné styky obou švagrů dokládá několik listin a kupodivu jen jediný dochovaný list z korespondence Oldřicha s Reinprechtem IV. Více o jejich přátelství a setkávání při soukromých i oficiálních příležitostech svědčí hojně zmínky o Reinprechtovi v korespondenci Rožmberků a Šlika, Jana ze Schaunberga i dalších osob, v listinách aj. Syn Reinprechta IV. a Kateřiny z Rožmberka Reinprecht V. se později stal poručníkem dětí Jana II. z Rožmberka.⁵²⁶

---

⁵²⁰ Přehled rakouských sňatkových vazeb Rožmberků Anna KUBÍKOVÁ, *Familienbeziehungen der Rosenberger zu österreichischen Adelsfamilien*, in: Thomas Winkelbauer (hrsg.), *Kontakte und Konflikte. Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte*, Horn 1993, s. 121-124; srov. komentáře a rodokmeny u A. KUBÍKOVÉ (ed.), *Rožmberské kroniky*; rodokmen generací nejbližších Oldřichovi též u A. KUBÍKOVÉ, *Oldřich II.*, s. 14-15.

⁵²¹ Vazby mezi Rožmberky a pány z Wallsee z tzv. enžské větve byly silné, již Oldřichův prastrýc Jošt I. z Rožmberka měl za manželku Anežku z Wallsee (srov. R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni*, s. 57; Bohumír NĚMEC, *Rožmberkové*. Životopisná encyklopedie panského rodu, České Budějovice 2001, s. 97-98).

⁵²² Páni z Wallsee, původně švábský ministeriální rod, uvedl do Rakouska ve 13. století vévoda Albrecht I. V 15. století žila už jen enžská větev rodu. Politika pánů z Wallsee se tradičně orientovala na dynastii Habsburků, v jejich službách nabyli obrovské državy. Svého vrcholu však dosáhli v předchozích generacích. S Fridrichem III. si Reinprecht IV. už ze své pozice příslušníka proalbertinské skupiny stavů byl méně blízký, nicméně Reinprecht podporoval jeho poručnickou vládu v albertinských vévodstvích a po celá 40. léta si ještě udržoval značný vliv na královském dvoře, zastává úřady hejtmána nad Enzí a nejvyššího dědičného maršálka v Rakousku. Dějiny rodu podrobně vylíčil Max DOBLINGER, *Die Herren von Walsee*. Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte, in: Archiv für österreichische Geschichte 95, 1906, s. 235-578; dále srov. P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 249-252.

⁵²³ Mezi državy pánů z Wallsee v oblasti severně od Lince patřily např. hrady Wachsenberg, Rottenegg, Ober-Wallsee aj. (srov. mapku u M. DOBLINGERA, *Die Herren von Walsee*).

⁵²⁴ Haslach, Rožmberk, Vítkův hrádek, vyšebrodské klášterství. LL I, s. 22-23, č. 38, s. 37-38, č. 54, s. 91-93, č. 137 a s. 94-96, č. 139; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 59, 62-63, R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 51-52.

⁵²⁵ Nabízí se myšlenka, zda také o tři desetiletí později nebylo opět možné uvažovat o poskytnutí dalších půjček Rožmberkům, tentokrát na vedení boje proti Jiřímu z Poděbrad. Páni z Wallsee sice stále patřili k věřitelům i samotného krále Fridricha (M. DOBLINGER, *Die Herren von Walsee*, s. 452-453, 465), ale jejich majetek už zdaleka nebyl to, co býval, a nelze vyloučit, že se již začínaly ohlašovat finanční problémy, které na rod naplno dopadly po smrti Reinprechta IV., což by omezovalo jejich možnosti v tomto směru.

⁵²⁶ Např. A. KUBÍKOVÁ, *Familienbeziehungen*, s. 123.

Podobně jako s pány z Wallsee byli Rožmberkové sňatkově spřízněni⁵²⁷ také s hrabaty ze Schaunberga, vlivným rodem, který byl stále na vrcholu moci a jehož tradičně složité vztahy s Habsburky se v době Jana II. ze Schaunberga (†1453) zdály se poněkud zlepšovat.⁵²⁸ Ve čtyřicátých letech dokonce představoval hrabě pro Fridricha III. důležitého rádce v českých záležitostech,⁵²⁹ z čehož je přímo ukázkově patrná hodnota, kterou pro Oldřicha z Rožmberka mělo přátelství s Janem II. Jejich vřelý poměr dokládá hojná korespondence (dochováno 33 listů),⁵³⁰ jejímž obsahem byly zprávy, řešení různých politických záležitostí a sporů a poskytování přátelských služeb a darů. Často se scházely i osobně. Příbuzenské spříznění bylo ještě upevněno roku 1453 svatbou Jindřicha z Rožmberka s Janovou dcerou Anežkou,⁵³¹ tudíž i vztah Rožmberků s hrabaty ze Schaunberga měl perspektivu se udržet po další generace.

Mimochodem, pokud alespoň částečně platí Eneášova charakteristika „hraběte z Pulchromonte“⁵³² jako nábožensky vlašné postavy,⁵³³ je tím znovu zvýrazněna skutečnost,

---

⁵²⁷ K prvnímu spříznění českého panského a rakouského hraběcího rodu došlo už ve 13. století. V době nedávné byla první manželkou Oldřichova otce Jindřicha III. z Rožmberka Barbora ze Schaunberga, posléze se r. 1453 konal i sňatek Oldřichova syna Jindřicha IV. s Anežkou ze Schaunberga. Navíc syn Jana II. ze Schaunberga Bernard pojal r. 1439 za ženu neteř Oldřicha z Rožmberka Anežku z Wallsee. – Snad právě na základě poslední jmenované příbuzenské vazby se Oldřich z Rožmberka a Jan ze Schaunberga titulovali od počátku dochované korespondence (r. 1437, tehdy snad již zasnoubení) „sweher“.

⁵²⁸ Jádro domény hraběcího rodu kolem hradu Schaunberg leželo v Horních Rakousích mezi Lincem a Pasovem. Schaunbergové dlouhodobě usilovali o vynětí svého hrabství, které bylo skutečně „státem ve státě“, z habsburské svrchovanosti a jeho podřízení přímo císaři. V první polovině 15. století se Habsburkové snažili připoutávat mocná hrabata k sobě udělováním významných úřadů s úkolů. Jan ze Schaunberga, hofmistr krále Albrechta II. (r. 1440 však odvolaný) a nejvyšší maršálek ve Štýrsku, byl podobně jako Reinprecht z Wallsee jedním z představitelů oněch hornorakouských stavů, kteří počátkem 40. let světili poručnictví nad Ladislavem Fridrichovi a jeho vládou v albertinských zemích pak podporovali, přes počáteční neshody Jana ze Schaunberga s Fridrichem. Nicméně nakonec hrabě nezachoval panovníkovi věrnost a na začátku 50. let se přidal k opozici. A. NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert*, s. 205-208; P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 53-54, 246-248.

⁵²⁹ Král Fridrich při jistém jednání s Oldřichem r. 1446 prý řekl: „Chciť na to pomysliť, neb Schawnberského při sobě nemám...“ Svou odpověď dal skutečně až po Schaunbergově příjezdu (LL III, s. 111, č. 158).

⁵³⁰ Kromě těchto listů, vydaných v LL I-IV, se v třeboňském archivu nachází trojdílná nedatovaná cedule, identifikovaná jako (součást) psaní Jana ze Schaunberga Oldřichovi z Rožmberka a zařazená asi do r. 1450 (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, z Rožmberka 21). Schaunberg se zmiňuje o psaní vévody Jindřicha (Bavorského) jemu a o poselstvu jakémusi vévodovi Albrechtovi (snad Braniborskému či Albrechtovi VI. Rakouskému?) a vyjadřuje nad tím údiv. Dále žádá Oldřicha o schůzku a děkuje mu za šitky. Zda list opravdu patří do r. 1450 a jaké záležitosti byly vyřizovány s jmenovanými knížaty, nedokáží určit.

⁵³¹ Svatební smlouva v SOA Třeboň, Cizí rody Třeboň – listiny, inv. č. 159, z Rožmberka 4/6 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/159/charter#anchor>).

⁵³² Schaunberg, tj. vlastně Schönberg, latinsky doslovným překladem mons pulcher.

⁵³³ AENEAS SILVIUS ve své *Die Geschichte Kaiser Friedrichs III.*, II. Band, s. 223, uvádí o Janovi ze Schaunberga, pro kterého prý náboženství nikdy nebylo srdeční záležitostí, následující historku: Když se Ladislav Pohrobek koncem r. 1452 při jednání o svém nástupu na český trůn vymezoval proti utrakvistu, měl mu hrabě vpadnout do řeči se slovy, že budou-li Češi platit králi dávky, mohou vyznávat sektu, jakou chtějí. O pravdivosti tohoto vyprávění lze ovšem mít pochybnosti: postava Schaunberga, která je působivě postavena do kontrastu s nadšeným mladým králem, vystupuje v celém díle jako výrazně záporná, Eneáš s gusem líčí různé trapné příhody, které se hraběti údajně staly (s. 144, 145). Z Eneášova pohledu byl hrabě pro svou účast v odboji r. 1451-1452 zrádcem krále Fridricha, možná šlo i o osobní antipatii. R. URBÁNEK (ČD III/2, s. 503, pozn. 1) také podotýká, že narčení z bezbožnosti se v Eneášových dílech u záporných postav opakuje nápadně často. Na druhou stranu se skutečně zdá, že Janův vztah k náboženství a církvi byl poněkud odtazžitý (Urbánek v ČD III/2, s. 693, pozn. 2, vyvozuje z Eneášovy korespondence, že se hrabě dostal dokonce do klatby). Poněkud by se tak popíralo tvrzení (J. SALABA, *Jiří z Poděbrad*, s. 114) o „fanaticky katolické šlechtě rakouské.“

že strakonická jednota nebyla primárně náboženským spolkem a že její zahraniční spojenci, mezi něž tento hrabě patřil, se rozhodně nerekrutovali z řad náboženských horlivců, kterým by nejvíce záleželo, aby se v Čechách nedostali k moci „kacíři“. Mnohem spíše se vše odvíjelo od osobních a politických vazeb.

Nic na tom nemění ani skutečnost, že Oldřichovi přátelé a spojenci mohli být i duchovního stavu. Rožmberkové totiž udržovali nadstandardní vztahy s pasovským biskupstvím, říšským církevním knížectvím, do jehož diecéze spadaly i Horní a Dolní Rakousy a jehož představitelé působili na dvoře římských králů, Fridricha nevyjímaje. Historicky vznikla vazba Rožmberků na pasovské biskupství díky tomu, že po řadu generací drželi některá léna na jeho teritoriu. Spolupráce pokračovala i za Oldřichova života, přestože lenní vztah k biskupovi po odstoupení zboží Haslach roku 1421 již skončil.⁵³⁴ Oldřicha pojila dobrá známost či přátelství se všemi biskupy, kteří se na pasovském stolci za jeho života vystřídali: s Jiřím z Hohenlohe, Leonardem z Laimingu a Oldřichem z Nussdorfu. Pro období strakonické jednoty nás však bude zajímat pouze vztah rožmberského pána s biskupem Leonardem (v úřadu 1423-1451).⁵³⁵ Jejich vzájemnou náklonnost lze sledovat již dříve⁵³⁶ než od roku 1445, kdy náhle začíná jejich intenzivní vzájemná korespondence (25 listů). Ta se týká většinou světských záležitostí, nejčastěji řešení různých sporů, tedy ubrmanské pomoci, kterou si oba muži poskytovali,⁵³⁷ případně jiných přátelských služeb či zasílání zpráv a darů.

V roce 1449, právě v době strakonické jednoty, provdal Oldřich z Rožmberka svou dceru Perchtu za Jana V. z Lichtenštejna (†1473), a stal se tak příbuzným i tohoto mladého rakousko-moravského šlechtice.⁵³⁸ Z doby před tímto sňatkem mi není znám téměř žádný předchozí kontakt Oldřicha s Lichtenštejnem,⁵³⁹ ať již přátelský či nepřátelský, a po svatbě se v prame-

⁵³⁴ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 31; LL I, s. 37, č. 54. Srov. výše pozn. 514.

⁵³⁵ Leonard z Laimingu pocházel z bavorského ministeriálského rodu, v počátcích své kariéry působil např. jako dvorní kaplan krále Zikmunda Lucemburského. Jeho volbu na pasovského biskupa r. 1423 prosadila bavorská klika. Rakouský vévoda Albrecht ho uznal po dlouhých sporech až roku 1428, posléze se ale Leonardův vztah s Habsburky změnil v plodnou spolupráci. Biskup se stal Albrechtovým říšským kancléřem, a i když za Fridricha tuto funkci už nevykonával, patřil i on do okruhu králových rádců. August LEIDL, *Das Bistum Passau zwischen Wiener Konkordat 1448 und Gegenwart*. Kurzporträts der Passauer Bischöfe, Weihbischöfe, Offiziale (Generalvikare) dieser Epoche, Passau 1993, s. 54-56; *Neue Deutsche Biographie* XIV, Berlin 1985, s. 249; P. J HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 454-455, 585; A. NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert*, s. 305-306.

⁵³⁶ Srov. LL I, s. 214, č. 320, II, s. 142-143, č. 183, s. 355, č. 406.

⁵³⁷ O Oldřichově snaze umírnovat některé bojovné české šlechtice, kteří ohrožovali statky pasovského biskupství (Racek Rýzmborský z Janovic, Zikmund Malovec), srov. i J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 84-85. Biskup zase prostředkoval v Oldřichově sporu se Bavorem Purkartem Puchpergerem.

⁵³⁸ Rod pánů z Lichtenštejna nese jméno podle hradu u Vídně, od 13. století měl majetky také ve Štýrsku, ale hlavně na Moravě (Mikulov aj.). Janův otec Jiří IV. (†1444) působil dlouho ve službách Albrechta V./II., si Fridrichem III. si ale příliš neporozuměl, na rozdíl od svého bratra Kryštofa, který byl Fridrichovým věrným příznivcem. V následující generaci potomci Kryštofa a Jiřího často vystupovali v opozici proti císaři. Jakob von FALKE, *Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein* I, Wien 1868; dále P. J HEINIG, *Kaiser I*, s. 279-280.

⁵³⁹ Výjimkou je listina z r. 1445 v LL III, s. 42, č. 55, týkající se urovnávání sporů mezi tábority a Rakouskem, na kterém se podíleli i Oldřich z Rožmberka a strýc Jana z Lichtenštejna Kryštof.

nech zachycený vzájemný styk s pánem na Mikulově (list dochován jen jeden, jinak jde o listiny) se omezuje pouze na vyřizování záležitostí kolem svatby a věna, případně jiné rodinné záležitosti. Ohlasy politických událostí do něho nepronikají. Nepochybně jejich vztah byl přátelský,⁵⁴⁰ nicméně záměr, který Oldřich sledoval realizováním tohoto sňatku – a to dokonce snad i proti vůli své dcery⁵⁴¹ – není úplně jasný.⁵⁴²

Rožmberkových vlivných známých v Rakousku a u Fridrichova dvora existovalo více;⁵⁴³ někteří další budou hrát v následně popsaných událostech rovněž důležitou úlohu. Okruh těch osobností, které jsme podrobněji představili na předchozích stránkách, však podle všeho dlouhodobě představoval skutečné jádro sítě důležitých přátel, o kterou – vedle soukromé roviny vzájemných styků – opíral jihočeský magnát své politické aktivity směrem na jih od Čech: Díky ní měl Oldřich usnadněný přístup k panovníkovi, byl pravidelně informován o dění na dvoře i v mezinárodní politice a rakouští přátelé mu mohli v případě potřeby pomoci svým vlivem či půjčkami, jako během husitských válek. Oldřich rovněž dokázal využívat těchto styků při řešení nejrůznějších pohraničních sporů, a tím si opět upevňovat svůj vliv i mezi českou šlechtou. K tomuto postavení vlivného arbitra mu pomáhala také skutečnost, že sám se na rozdíl od pravděpodobně většiny šlechticů z českého pohraničí dokázal s jednou výjimkou (spor s bratry ze Schallenbergů) vystříhat toho, aby sám podobné pohraniční spory vedl.⁵⁴⁴

---

⁵⁴⁰ Oldřich i prostředkoval – bylo to ovšem také v zájmu jeho dcery Perchty (viz Anna KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, 2006, s. 11-27, zde s. 20) – ve sporu svého švagra s bratrancem Vilémem z Lichtenštejna (LL IV, s. 285, č. 400, s. 289, č. 407). Jejich rozpory musely být nakonec řešeny rozdělením rodového majetku v roce 1452 (J. FALKE, *Geschichte I*, s. 465-466).

⁵⁴¹ Naznačuje to Perchtin pozdější list v AČ XI, s. 250, č. 20; srov. A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II.*, s. 20 (zde i o dalších okolnostech známého nešťastného manželství).

⁵⁴² Je samozřejmě možné, že se tento nápad zrodil při rozhovorech s hrabětem ze Schaunberga a dalšími Oldřichovými rakouskými přáteli (tak A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II.*, s. 17), i když tito možná nepatřili k úplně nejbližším přátelům Lichtenštejnů. Za nepravděpodobnou bych považoval domněnku, že Rožmberkové s Lichtenštejnem už tehdy mohli plánovat opoziční vystoupení proti Fridrichovi III. (tak K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 62-63), neboť v době sňatku Oldřich určitě patřil stále ke královým příznivcům. Z manželského svazku nemohl mít nikdo prospěch ani po finanční stránce, neboť lichtenštejnské statky byly podobně zadlužené jako ty rožmberské (A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II.*, s. 18). Rožmberksko-lichtenštejnské sňatky neměly žádnou dřívější ani pozdější tradici (R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 57, pozn. 92, s. 140).

⁵⁴³ Z dalších Oldřichových rakouských známých jmenujme celská hrabata, Oldřicha Eitzingera (obojích se dotkneme podrobněji níže), Hanuše z Puchheimu (Oldřichův věřitel: LL IV, s. II, s. 40-42, č. 53, 54) či nejvyššího stolníka korutanského Jana z Krajku, z osob, které se někdy objevily v jeho, případně Jindřichově, korespondenci např. Oldřicha ze Starhemberga, bratry ze Schallenbergů, Reinprechta z Polheimu, Ottu z Meissau, Cáhlovské (Freistadtské), Albrechta z Ebersdorfu. Oldřich také již ve 20. letech běžně najímal rakouské žoldnéře ze zemí vévody Albrechta do bojů proti husitům (A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 84).

⁵⁴⁴ O sporu se Schallenbergy r. 1444 korespondence v LL II, s. 352-385. Obdobné postavení si Oldřich získal na hranici česko-bavorské, kde onou výjimkou potvrzující pravidlo byl jeho spor s Puchpergerem (viz níže v podkapitole IV.3., s. 142). Je nicméně pravdou, že ani mocný Oldřich při urovnávání záští neměl vždy úspěch.

Jmenované osobnosti, jakkoli se lišily svým původem i společenským postavením a funkcí, tvořily jakousi skupinku, která se přátelsky stýkala;⁵⁴⁵ pouze u Jana z Lichtenštejna se zdá, že měl k ostatním o něco slabší vazby. Jejich zájmy byly do značné míry spojeny s osobou krále Fridricha: páni z Wallsee, Schaunbergové či svým způsobem Leonard Pasovský vytvářeli oporu Fridrichovy poručnické vlády mezi stavy podunajských Rakous, Kašpar Šlik odváděl králi platné služby jako kancléř a rádce v zahraniční politice, Rožmberkové zase hájili zájmy habsburského domu v Českém království. Ke konci 40. let však již bylo postavení „rakouské“ strany v Čechách ohrožováno nástupem stoupenců Jiřího z Poděbrad a zároveň se u královského dvora na úkor Šlikovy skupiny prosazovala štýrská či bavorská klika.

Na druhém místě po Rožmbercích co do rozsahu kontaktů s rakouským prostředním nepochybně stojí páni z Hradce. Menhart byl s Fridrichem III. v častých stycích, opakovaně zajížděl na královský dvůr v soukromých i veřejných záležitostech.⁵⁴⁶ Za své služby Albrechtovi II., za které jej bývalý český král nestihl odměnit, dokázal od Fridricha roku 1443 vymoci plných 16 000 zlatých.⁵⁴⁷ Napjatější vztah panoval mezi římským králem a Janem z Hradce. Ten jevil při prosazování svých finančních nároků za služby Albrechtovi méně trpělivosti a již roku 1440 Fridrichovi spolu s několika moravskými pány opověděl; spor se obnovil ještě roku 1445 a přetrval i do následujícího roku.⁵⁴⁸ V roce 1447 se vztahy Jana z Hradce s Fridrichem III. zkomplikovaly nanovo, když se do střetu s panovníkem dostal pro změnu Janův rakouský švagr Jiří z Puchheimu,⁵⁴⁹ který byl jinak ke králi velmi loajální. V době strakonické jednoty ale tyto spory asi již přestaly. Páni z Hradce se vůbec mohli vykázat velmi četnými příbuzenskými svazky s rakouskou šlechtou. Někdy šlo o stejné rody jako v případě Rožmberků, vždyť matkou Oldřicha z Hradce byla jakási paní z Wallsee.⁵⁵⁰ Existovalo i spříznění

---

⁵⁴⁵ I uvnitř pojednané skupiny rakouských osobností existovaly příbuzenské a přátelské vazby: Tak se Bernard ze Schaunberga se oženil s dcerou Reinprechta IV. z Wallsee Anežkou; první manželkou Reinprechtova otce zase byla Kateřina z Lichtenštejna a Mikulova, vzdálenější příbuzná Jana z Lichtenštejna. Reinprecht IV. a Jan ze Schaunberga spolu bojovali proti husitům a i později často vystupovali společně; Reinprecht byl díky držbě Haslachu leníkem Leonarda Pasovského a hlavně jeho blízkým přítelem; přátelil se i s Kašparem Šlikem, s nímž vedl hojnou korespondenci (vše M. DOBLINGER, *Die Herren*, s. 453 a rodokmen, o Haslachu viz výše). Také pasovského biskupa pojil blízký vztah s kancléřem Šlikem a vůbec celou jeho intelektuální skupinou včetně Eneáše Silvia (P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 639, 641, 738).

⁵⁴⁶ Např. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 95.

⁵⁴⁷ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 588, pozn. 2.

⁵⁴⁸ Jan přitom již r. 1440 od Fridricha peníze dostal (J. DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst*, s. 143; L. HOSÁK, *Účast českých žoldnérů*, s. 162); snad potom vznesl další finanční požadavky. O sporu v l. 1445-1446 nás zpravuje korespondence v LL III, zvl. s. 39, č. 51, pozn. 4, s. 88-89, č. 126; v kontextu dění na moravsko-rakouském pomezí J. DŘÍMAL, *Politika*, s. 154. Prostředkovat se snažil Oldřich z Rožmberka a z Rakušanů mimo jiné Jan ze Schaunberga.

⁵⁴⁹ Za Jana i Jiřího se opět přimlouval u krále Oldřich z Rožmberka. Ten vyhodnotil list, který původně chtěl poslat Fridrichovi sám Jan, jako bezmála opověď, a napsal proto sám králi mírnější list (LL III, s. 237-240).

⁵⁵⁰ Tvrdí to česká literatura bez udání zdroje; rovněž uváděné křestní jméno oné dámy se liší (viz v Příloze č. 1).

s Lichtenštejny a dalšími rody,⁵⁵¹ již rozdílnými od Rožmberků. Vypíchněme hlavně svazky se dvěma rody blízkými králi Fridrichovi: Janova sestra Alžběta/Eliška se provdala za zmíněného Jiřího z Puchheimu⁵⁵² a švagrem Menharta z Hradce měl být Rüdiger ze Starhemberga.⁵⁵³ Páni z Hradce se objevují rovněž ve spojitosti s většinou výše uvedených přátel Oldřicha z Rožmberka. Menhart tak udržoval kontakt nejen s pány z Wallsee, ale i s Prokopem z Rabštejna. A také s Janem ze Schaunberga, se kterým si poskytovali pomoc při řešení různých sporů.⁵⁵⁴ Proto je poněkud záhadný obsah jednoho listu, který psal roku 1440 hrabě Jan Oldřichovi z Rožmberka: krumlovského přítele varoval, aby nedůvěřoval Menhartovi z Hradce „a jiným“, protože pochybuje o upřímnosti jejich přátelství s Oldřichem.⁵⁵⁵ Oldřicha z Hradce pojil přátelský vztah také s biskupem Leonardem Pasovským.⁵⁵⁶

Ohledně dalších strakonických jednotníků uveďme už jen spíše typově některé příklady kontaktů s rakouským prostředím. Nejen Rožmberkové a páni z Hradce u Fridricha III. složité nárokovali dlužné částky z Albrechtovy vlády; Fridrichova neochota k vyplácení peněz řešení rozhodně neulehčovala.⁵⁵⁷ Kontraproduktivně mohly vyznívat i jeho občasné snahy zasahovat do českých záležitostí z pozice Ladislavova poručníka.⁵⁵⁸ To se ze členů strakonické jednoty

---

⁵⁵¹ Teta jednotníka Jana z Hradce Klára byla chotí Jiřího z Krajku a druhá teta Anna manželkou Bernarda z Lichtenštejna (F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1*, s. 151). Byl to asi Bernard I. z Lichtenštejna († po 1418) ze štýrské linie Liechtenstein-Murau, o kterém J. FALKE, *Geschichte I*, s. 235-237, uvádí, že byl štýrským hejtmanem, jeho manželku nezná. První manželkou Janova stejnojmenného otce byla Anežka z Kappel (F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 151, 157; A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 34).

⁵⁵² F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 158. Páni z Puchheimu byly rodem tradičně působilým ve službách rakouských knížat. Jiří II. (†1458) pocházel z vnitrorakouské linie rodu, vlastnil však i majetky v povodí Dyje nedaleko moravské hranice, z jejíž druhé strany se rozkládalo dominium pánů z Hradce. Přes zmíněný spor jinak patřil k nejoddanějším příznivcům Fridricha III. a hájil jeho barvy i po celou dobu bojů v letech 1451-1452 (viz níže), i proti rožmberským vojskům. Po skončení bojů se však dostal s císařem do konfliktu kvůli nevyplácenému žoldu a odešel z jeho služeb. P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 256-257; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 375. – S pány z Puchheimu přítom dříve ani Hradečtí nevycházeli zrovna v dobrém (srov. o zajetí Oldřicha z Hradce, Menhartova strýce: F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 152); pokud tedy Alžbětino manželství bylo uzavřeno za účelem sprátení obou rodů, zdá se, že se tento záměr celkem povedl (srov. i Janovu závěť v RTT II, s. 229).

⁵⁵³ Rüdiger je tak označen v Menhartově kvitanci z 27. května 1443, na které vystupoval jako svědek (NA Praha, Sbírka přepisů z domácích a zahraničních archivů, Jindřichův Hradec, karton do r. 1500, složka do r. 1437), což však mohlo vyjadřovat i příbuznost ze vzdálenějšího „kolena“. Také páni ze Starhemberga patřili k nejménějším Fridrichovým příznivcům a představovali oporu jeho vlivu v Horních Rakousech. To platilo i pro dlouhověkého Rüdiger VII. (†1480), který zůstal ve Fridrichových službách i ještě dlouho po roce 1452. P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 252-253; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 375.

⁵⁵⁴ LL I, s. 184, č. 269; II, s. 347, č. 394. O Janovi z Hradce a pánech z Wallsee také LL III, s. 74-75, č. 106.

⁵⁵⁵ LL II, s. 54, č. 73.

⁵⁵⁶ Např. v listě z ledna 1449 biskup popisuje, jak ochotně pátral na území biskupství po jistém nepříteli Hradeckého, o což jej Rožmberk i sám pán z Hradce, „unser lieber freund“, prosili (LL IV, s. 3-4, č. 4).

⁵⁵⁷ Srov. – pokud jde o členy strakonické jednoty – o Janovi Bechyni z Lažan, Hanušovi z Kolovrat či Hynku Krušinovi ze Švamberka zvl. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 588, pozn. 2; L. HOSÁK, *Účast českých žoldnéřů*, s. 164, pozn. 20; LL III, s. 39, č. 51, pozn. 4, s. 43, č. 57.

⁵⁵⁸ Ačkoli tyto zásahy mohly představovaly jisté nebezpečí pro české země jako celek, např. pokud jde o nakládání s vedlejšími zeměmi Koruny, je třeba na základě poznatků I. HLAVÁČKA, *Beiträge*, s. 294-296, poznamenat, že jinak Fridrichovo udělování různých privilegií, povolení a zákazů jménem nedospělého českého krále nebylo nijak masovou záležitostí. Jednalo se jen o několik jednotlivých případů u českých měst; šlechticů se toto prakticky netýkalo, Fridrichovy vztahy s nimi měly spíše charakter partnerství.

tak či onak dotýkalo hlavně města Českých Budějovic. Budějovičtí na počátku interregna požívali Fridrichovu přízeň.⁵⁵⁹ Avšak roku 1444 se dostali s římským panovníkem do sporu kvůli obsazení fary, kdy městská rada zvolila jiného faráře, než jakého jmenoval Fridrich na základě podacího práva českého krále. Spor svým posledním dějstvím zasáhl až do let 1449-1450, záhy po jeho skončení se ale Budějovičtí opět začali těšit panovníkově přízni.⁵⁶⁰

Ke spolupráci s rakouskou šlechtou nutně docházelo při řešení pohraničních sporů, na kterém se podílel z české strany vedle Rožmberka a Menharta z Hradce např. Arnošt z Léskovce, držitel znojemského hradu, obvyklého místa konání česko- a moravsko-rakouských sjezdů. Ovšem někdy si i Arnošt sám stěžoval na škody způsobené jemu od Rakušanů. Jeho zetěm byl rakouský šlechtic Osvald Ludmannsdorfer.⁵⁶¹ Všeobecně byli v kontaktu s některými z těch rakouských šlechticů nebo osobností u Fridrichova dvora, kteří jsou důležití pro naši látku, rovněž Václav z Michalovic, Bedřich ze Strážnice či Budějovičtí.⁵⁶²

Asi není náhoda, že převažují jména jednotníků z jihu Čech a Moravy, pro které zvláště páni z Wallsee, z Lichtenštejna, z Puchheimu či Eitzingerové představovali téměř sousedy. Ti, kteří pocházeli ze vzdálenějších regionů, však měli vlivného zprostředkovatele v Oldřichovi z Rožmberka. Např. kontakty Hynka Krušiny ze Švamberka se zahraničím byly značně rozvětvené, většinou ale směřovaly do zemí na západ od Čech. S královským dvorem byl Švamberk ve styku např. v roce 1442, kdy mu Fridrich III. sám nabízel smírčí soud v jeho

---

⁵⁵⁹ O tom svědčí i Fridrichovo rozsouzení jejich sporu s Hanušem ze Starhemberga, jež znělo v jejich prospěch (Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH (edd.), *Codex juris municipalis regni Bohemiae* III. Privilegia královských měst venkovských z let 1420-1526, Praha 1948, s. 232-233, č. 135; o sporu jsou i jiné doklady).

⁵⁶⁰ O sporu o budějovickou faru R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 698-717. Poslední nářezka na spor pochází z února 1450. Již v srpnu téhož roku však Budějovičtí obdrželi od Fridricha privilegium, aby si sami osadili městskou radu (FRA II/20, s. 11, č. 11). V roce 1454 se za ně císař přimlouval v jejich sporu s Rožmberky, jejichž vztahy s Fridrichem naopak tehdy ochladly (FRA II/20, s. 83, č. 72; Karel PLETZER, *Odpor Českých Budějovic proti Rožmberkům v letech 1453-1457*, in: JSH 40, 1971, s. 190-204, zde s. 192). Mezitím se ovšem roku 1452 Budějovičtí možná účastnili s Rožmberky tažení proti císaři, jisté to ale není (viz níže).

⁵⁶¹ Ke sjezdům na Znojmě J. DŘÍMAL, *Politika*, s. 144, 146, 150, 153; J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 39; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 41. Šlo hlavně o urovnávání sporu Bítovských z Lichtenburka s Rakušany, kde byl Léskovcovi partnerem z rakouské strany Oldřich Eitzinger. K stížnosti J. DOBIÁŠ, c. d., s. 38; doklad o Ludmannsdorferovi k r. 1456 tamtéž, s. 39, pozn. 40. Osvald se v 50. letech stal Arnoštovým nástupcem ve znojemském hejtmanství.

⁵⁶² Václav z Michalovic patřil mezi známé biskupa Leonarda Pasovského i Prokopa z Rabštejna a Kašpara Šlika (LL III, s. 149, č. 209, s. 356, č. 503, s. 364, č. 511). Bedřich ze Strážnice, vladyka původem z jižní Moravy a bývalý husitský hejtman na Břeclavi, řešil roku 1450 soukromé věci různého charakteru s Oldřichem Celským, o němž bude řeč níže (SOA Třeboň, *Historica*, sign. 1468b, inv. č. 1925: <http://digi.ceskaarchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112930>; LL IV, s. 273-274, č. 381, 383). České Budějovice přicházely do styku s rakouskými šlechtici hlavně v době své zástavy Albrechtovi Habsburskému v letech 1421-1436, kdy budoucí český král dosazoval do města hejtmany často z řad rakouských pánů (Zdeněk ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, in: JSH 34, 1965, s. 14-30, zde zvl. s. 23-24); později sice město s některými Rakušany spory, ale k jiným si udrželo přátelské vazby, včetně Jana ze Schaunberga a Reinprechta z Wallsee (k nim LL II, s. 260, č. 297, III, s. 13-14, č. 19; Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 21).

záští s Norimberkem.⁵⁶³ Jindy se ovšem Hynek raději spolehl na prostřednictví Rožmberků, které několikrát žádal, aby krále Fridricha kvůli různým záležitostem obeslali nebo s ním promluvili.⁵⁶⁴ Podobně roku 1450 slyšíme, že Oldřich přednesl u krále jakousi věc Hanuše z Kolovrat.⁵⁶⁵ Švihovští z Rýzemberka sice v závěrečných letech vlády Václava IV. vedli sami válku proti rakouským vévodům, později však při jiné příležitosti i oni využili rožmberského prostřednictví.⁵⁶⁶

Druhá část této podkapitoly bude věnována chronologickému vývoji vztahů strakonické jednoty s Rakouskem – nejprve s Fridrichem III., poté s ostatními osobnostmi.

Jak vyplývá i z výše řečeného, římský panovník měl ve druhé polovině 40. let jistě blíže ke straně rožmberské nežli poděbradské. Oldřich z Rožmberka žádal Fridricha III. o pomoc už v březnu 1448, kdy jej přepadly obavy, že se Jiří z Poděbrad chystá do pole proti němu a Menhartovi z Hradce. Král odpověděl, že hodlá vznést stížnost proti Jiříkovu chování u papeže a u kurfiřtů.⁵⁶⁷ V létě téhož roku se za rožmberskou stranu přimlouval Fridrichův vyslanec Reinprecht z Ebersdorfu ve vedlejších českých zemích.⁵⁶⁸ Římský král tedy do roku 1448 nesporně prokazoval rožmberské straně svou náklonnost a diplomatickou podporu. S nelibostí pozoroval kontakty poděbradovců se saským vévodou Vilémem, neboť se šířily zvěsti, že cílem těchto aktivit je uvést Viléma do Čech za krále, a tedy pominout nároky Habsburků.⁵⁶⁹

Po zářijovém pádu Prahy se Poděbradovi odpůrci opět obraceli na Fridricha, evidentně s nadějí, že s jeho pomocí docílí opětovného zvratu poměrů ve svůj prospěch.⁵⁷⁰ Oldřich z Rožmberka byl v době převratu právě u krále ve Vídni, kam brzy nato dorazil také posel Jana a Oldřicha z Hradce se žádostí, „aby Jeho Milost ráčil raditi i pomoci a panu Jiříkovi psáti o zproštění pana Menharta.“⁵⁷¹ Dobyť Prahy bylo Fridrichovi nepochybně líčeno

⁵⁶³ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 81.

⁵⁶⁴ LL III, s. 348, č. 492 (rok 1448), IV, s. 279-280, č. 391 (rok 1450).

⁵⁶⁵ LL IV, s. 143-144, č. 182.

⁵⁶⁶ K válce např. Martin KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských z Risenberka*, Tábor 1892, s. 7 (týkala se již i člena strakonické jednoty Jana); r. 1455 Rožmberkové sjednali pro jednoho ze synovců Viléma mladšího z Rýzemberka služební poměr u celských knížat (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka, Březanova genealogie Švihovských z Rýzemberka).

⁵⁶⁷ LL III, s. 321, č. 459; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 235.

⁵⁶⁸ Viz výše v podkapitole III.5., s. 98-99.

⁵⁶⁹ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 234-235. Později, r. 1450, se sice spekovalo o tom, že pasivní Fridrich o uchování Ladislavova českého dědictví už ztrácí zájem, neboť „jest jim [poděbradským] svoleno od krále římského Jeho Milosti, aby sobě vzeli za krále, ktož by se jim hodil, ježto by jemu přítel byl.“ (LL IV, s. 280, č. 391). To však může být jen výmysl poděbradské propagandy.

⁵⁷⁰ O nadějích v panovníkův zásah např. Rožmberkův list Jindřichovi Bavorskému, LL III, s. 360, č. 507.

⁵⁷¹ LL III, s. 357, č. 503.

v náležitých barvách. Jistě se zdůrazňovalo, že v sázce jsou i zájmy Habsburků, a s patřičnou naléhavostí prezentovalo nebezpečí uvedení Viléma Saského na český trůn.⁵⁷²

Král Fridrich události ze září slovně odsoudil, podmínil další jednání o vydání Ladislava Pohrobka do Čech odčiněním všech „věcí novotných“ a Jiříkovi a jeho stoupencům napsal „list dosti tuhý.“⁵⁷³ Přímou podporu straníkům pánů z Hradce však zatím poskytnout nehodlal a vyčkával, jak se situace v Čechách bude dále vyvíjet⁵⁷⁴ – to však nebyl postoj, v jaký žadatelé doufali. Nikde sice není výslovně řečeno, že by usilovali o získání přímé podpory pro válku, nicméně některé narážky dávají tušit,⁵⁷⁵ že tématem jednání byly i choulostivější záležitosti než jen požadavek králova diplomatického nátlaku na Jiřího z Poděbrad, který Fridrich už činil. Z další korespondence pak vysvítá konkrétněji, že Rožmberkové se – během posledních let již poněkolkáté – pokusili získat od římského panovníka přinejmenším finanční pomoc,⁵⁷⁶ nejspíše právě pro případné vedení války. Fridrich však jejich požadavkům evidentně nebyl nakloněn, nejen z důvodu své proslulé údajné skrblosti a proto, že jeho pokladna skutečně byla prázdná,⁵⁷⁷ ale i z toho důvodu, že si podle svých slov nepřál eskalaci sporu v celozemský válečný konflikt. Nabídl oběma stranám prostředkování ve vzniklém sporu a doufal, ovšem marně, že mu k tomu bude nápomocen i Oldřich z Rožmberka.⁵⁷⁸

Situace v Čechách se následně vyhroutil smrtí Menharta z Hradce a založením strakonické jednoty. Její členové intenzivně jednali s Fridrichovými rádci⁵⁷⁹ a panovník sám vývoj událostí v Čechách sledoval,⁵⁸⁰ avšak jeho poměr ke strakonickým se během roku 1449 spíše horšil. Mohla v tom hrát roli smrt Kašpara Šlika ještě téhož roku i nastupující diplomatická aktivita poděbradské strany: ta prý u krále, ale i u říšských knížat a měst „tajně své poselstvie

⁵⁷² Srov. LL III, s. 360, č. 507, a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 341, pozn. 2.

⁵⁷³ AČ II, s. 241-243, č. 21; LL III, s. 356-358, č. 503.

⁵⁷⁴ O Fridrichově postoji v souvislostech R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 329-330, 332, 335, 342. Fridrichovo typické vyčkávání a odsunování rozhodování problémů nebylo jen dílem vypočítavosti, ale odráželo i jeho povahové rysy (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 567; I. HLAVÁČEK, *Beiträge*, s. 286-287).

⁵⁷⁵ „... velmi pěkně k našim věcem Jeho Milost se stavie, ježtoť se tak široce psáti nehodí, než pod chvíli chcít někohu ústnieho k tobě poslati...“ (Oldřich z Rožmberka Hynkovi ze Švamberka, LL III, s. 373-374, č. 527).

⁵⁷⁶ LL IV, s. 2, č. 3.

⁵⁷⁷ O zhoršující se finanční situaci v rakouských zemích L. HOSÁK, *Účast českých žoldnéřů*, s. 163-164.

⁵⁷⁸ Srov. LL III, s. 380-381, č. 538, pozn. 2; AČ II, s. 263-265, č. 35; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 342-343 a 347. Král chtěl v prosinci 1448 vědět, jestli nelze věci v Čechách urovnat „mit clainem gelt und volk“ (LL III, s. 380), což ale neznamená, že by sám byl vojenskému řešení nakloněn: Naopak prostřednictvím Prokopa z Rabštejna hned navrhoval Čechům sjezd obou stran ve Znojmě za účasti svých diplomatů. K jeho konání však v důsledku dalších událostí už nedošlo. – Dodejme, že i v předchozích letech si Fridrich a jeho rádci přáli v Čechách smír, nešlo tedy o nový postoj (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 71, k roku 1445).

⁵⁷⁹ Viz níže.

⁵⁸⁰ Na jihlavský sněm v létě 1449 vyslal Fridrich III. své zástupce (jedním byl Prokop z Rabštejna), ačkoli původně se chtěl spolehnout na to, že tam bude hájit zájmy Habsburků Oldřich z Rožmberka (LL IV, s. 74-75, č. 89; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 393). Jestli tuto záležitost interpretovat jako projev krále vysokého zájmu o události v Čechách, nebo jako projev toho, že král přeci jen už zapochyboval ve své důvěře v pána z Rožmberka (i sám Oldřich mu ovšem původně radil vyslání poslu), ponechme nezodpovězené.

mívá častokrát ... nás vždy jim pod tajdinky a pěknými řeči lstivě zhyzditi chtiece.“⁵⁸¹ Evidentně mezi strakonickou a poděbradskou jednotou probíhal na císařském dvoře podobně urputný souboj o přízeň Fridricha III., jaký tamtéž současně mezi sebou sváděla i zneprátená zahraniční knížata, zvláště saský a braniborský kurfiřt.⁵⁸²

Žádný příznivý obrat podle všeho nepřinesla ani Rožmberkova osobní návštěva u panovníka ve Vídeňském Novém Městě na přelomu let 1449 a 1450.⁵⁸³ Fridrich opět nabídl, že zprostředkuje českým stavům sjezd, kde by mohl být jejich spor urovnán, o čemž se zmiňoval i ve svém únorovém listu krumlovskému pánovi,⁵⁸⁴ ale jeho nabídka evidentně nenašla odezvu. Znovu chtěl Oldřich Fridricha soukromě navštívit v březnu, kdy požádal krále o brzké přijetí, a z dost důrazné stylizace listu je možno pochopit, proč v králově okolí někdy vzbuzoval tón Oldřichových žádostí nelibost.⁵⁸⁵ Jestli tehdy k setkání došlo, nevíme.

Před válkou v Čechách v květnu 1450 se Oldřichovi přeci jen podařilo prostřednictvím svého služebníka Baumgartnera s králem Fridrichem sjednat pomoc v rozsahu 500-600 koní. Avšak nakonec Fridrich couvl a s poukazem na válku, kterou musel vést proti odbojnému Pankráci ze Sv. Mikuláše, svoji pomoc Rožmberkovi v danou chvíli odmítl. Omezil se na obligátní slib pomoci k mírovému urovnání konfliktu a žádost o hájení Ladislavových práv.⁵⁸⁶

Fridrichovy pomoci se strakonická jednota tedy nedočkala a Rožmberkové – kteří se s Fridrichem stále dohadovali o dlužený žold za Jindřichovu službu u dvora⁵⁸⁷ – postupně začali svůj postoj k římskému králi přehodnocovat. Zatím pouze v otázce lhůty pro vydání krále Ladislava do Čech: Vzhledem k nezadržitelně stoupající moci poděbradské strany začali Rožmberkové během let 1449-1451 postupně mít skutečný, ne jen předstíraný zájem na brzkém příchodu mladého katolického krále. O Ladislavovi měl Rožmberk s Fridrichem III. mluvit i při návštěvě Vídně v zimě 1449/1450, ale pokud už tehdy začal Oldřich vnitřně svůj

---

⁵⁸¹ Zpráva Oldřicha z Rožmberka, kterému toto nezůstalo utajeno, v LL IV, s. 105, č. 126.

⁵⁸² K saské a braniborské diplomatické aktivitě A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 27, 33; více o jejich konfliktu v následující podkapitole IV.2.

⁵⁸³ Rožmberk jel za Fridrichem oficiálně jako vyslanec českých stavů v královské otázce, ale pravděpodobně využil cestu i k prosazování své věci (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 404, srov. i LL IV, s. 143-144, č. 182, 183).

⁵⁸⁴ LL IV, s. 151, č. 194.

⁵⁸⁵ Narážky na nepříznivou odezvu v LL IV, s. 2, č. 3 a s. 64, č. 79. List z 10. března v LL IV, s. 165, č. 218: Rožmberk informuje krále o událostech v Čechách včetně jednání s poděbradskou stranou a žádá o možnost setkání s králem dříve, než se bude konat pelhřimovský sjezd. Výslovně se dožaduje písemné odpovědi a tvrdí, že při prodlení by hrozily velké škody i celému křesťanstvu. Přise sice o nutnosti mírového urovnání sporu, ale už to, že nejpozději za čtyři dny poté přijel Oldřich do Plzně, kde 22. března uzavřela strakonická jednota spojeneckou smlouvu s Fridrichem Saským (o těchto plánech však Oldřich ve svém listu snad z opatrnosti pomlčel), dává tušit, že jeho myšlenky nyní asi směřovaly hlavně jinam než k možnosti smíru.

⁵⁸⁶ Vše podle králova listu v LL IV, s. 228, č. 330.

⁵⁸⁷ LL IV, s. 317, č. 453.

postoj ke královské otázce nějak přehodnocovat,⁵⁸⁸ tak si jistě nechtěl Fridricha pohněvat tím, že by na Ladislavovo vydání naléhal. O rok později, na svatokateřinském sněmu, bylo ovšem asi právě vlivem strakonických rozhodnuto o vypravení dalšího poselstva ke Fridrichovi.⁵⁸⁹ Římský monarcha však svůj postoj k Ladislavovu vydávání během jednání roku 1451 nijak nezměnil. Místo toho v říjnu 1451 uznal Jiřího z Poděbrad českým zemským správcem,⁵⁹⁰ čímž ovšem nepřímo nasměroval rožmberskou stranu do tábora svých protivníků.

Jak se v témž období 1448-1451 paralelně vyvíjely vztahy strakonických s osobami Fridrichova dvora a s rakouskými šlechtici, přiblížíme opět hlavně dle Oldřichovy korespondence.

Na podzim 1448 byl z Rakušanů v nejčastějším kontaktu s Oldřichem z Rožmberka hrabě Jan ze Schaunberga. Oba si vyměňovali zprávy o aktuálních událostech a v listopadu se zřejmě i osobně sešli. Schůzky se měl účastnit i Oldřichův švagr Reinprecht z Wallsee.⁵⁹¹ O Jiříkově dobytí Prahy byl Oldřichem informován také pasovský biskup Leonard, jak dosvědčuje jeho odpověď 12. prosince: biskup radil rychle konat, „e[h]e daz solh sachen zu merer besterkung komen,“ nabízel svou přímluvu u krále a krom toho doporučoval nepříznivé události oznámit také přátelům, „dem von Schawnberg und dem von Walssee,“⁵⁹² což ovšem Oldřich už učinil. Věci se však hýbaly pomalu, ostatně i opatrný Kašpar Šlik byl stejného názoru jako sám král Fridrich, tedy že by se měla rožmberská strana s poděbradskou dohodnout.⁵⁹³

Vhled do poměrů na královském dvoře nám poskytuje dopis Prokopa z Rabštejna Rožmberkovi z 26. ledna 1449, který líčí průběh neúspěšného jednání o poskytnutí finanční půjčky Oldřichovi a kde kupodivu některé osobnosti vystupují v poněkud jiném světle, než bychom čekali: Rožmberkovu prosbu přednesl jeho služebník Baumgartner, přimlouval se i sám Prokop. Avšak králi „samému to nevonie“ a navíc jiná skupina rádců⁵⁹⁴ panovníka od vyhovění rožmberským požadavkům odrazovala. Svoji přímluvu u krále slíbil Prokopovi v soukromém rozhovoru také Reinprecht z Wallsee, avšak králi pak prý přednesl jen „svů věc“, načež i s Janem ze Schaunberga odjel. Jedině Kašpar Šlik byl podle Rabštejna skutečně

---

⁵⁸⁸ Spíše se zdá, že jednání o vydání Ladislava tehdy podněcovala hlavně poděbradská strana a Rožmberkovi v té době stále ležely na srdci více jiné otázky než Pohrobkův příchod (srov. LL IV, s. 149-150, č. 192).

⁵⁸⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 485-490.

⁵⁹⁰ O Fridrichově poměru k Jiřímu i I. HLAVÁČEK, *Beiträge*, s. 291-292.

⁵⁹¹ LL III, s. 368-369, č. 518, s. 370, č. 520 a 521, s. 376, č. 531. Iniciativa byla hlavně na straně Schaunberga, který měl i velký zájem o události v Čechách (srov. č. 518).

⁵⁹² LL III, s. 378-379, č. 536.

⁵⁹³ LL III, s. 361, č. 508; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 342.

⁵⁹⁴ Zřejmě štýrská klika, jež dlouhodobě prosazovala, aby si Fridrich držel odstup k Čechům (srov. k dřívějším letům R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 623, 646; LL II, s. 347, č. 394).

ochoten finančně pomoci.⁵⁹⁵ Oldřich z Rožmberka v odpovědi vylíčil krach jednání s poděbradskou stranou v Čechách – jde o dobu těsně před ustavením strakonické jednoty – a prosil Rabštejna, aby se přesto snažil krále přesvědčit, „neb ... je toho veliké potřebí.“⁵⁹⁶

Po vzniku strakonické jednoty se v březnu 1449 obracel na královy – ovšem nejmenované – rádce také Oldřich z Hradce: zaslal jim obšírné a velmi ostré stížnosti na poděbradskou jednotu, včetně přímého obvinění Jiřího z Menhartovy otravy.⁵⁹⁷

U Oldřicha z Rožmberka je na jaře 1449 doložen styk s Leonardem Pasovským,⁵⁹⁸ Janem z Lichtenštejna,⁵⁹⁹ což se ale týkalo jen soukromých záležitostí; nově se objevuje korespondence s Oldřichem Eitzingerem,⁶⁰⁰ důležitou postavou příštích let. K jednání s králem ve věci strakonické jednoty však můžeme vztáhnout až list Prokopa z Rabštejna z června 1449,⁶⁰¹ který přinesl Rožmberkovi nepříznivé zprávy: Jednak jej informoval o negativním ohlasu, jaký v králově okolí vyvolal asi poněkud rozhořčený tón posledního Rožmberkova listu, kdy Oldřich prý činil „jako ten, ješto by rád našemu dobrému, a my sami nic nedbáme.“ Mnohem horší však byla zpráva o mrtvici Kašpara Šlika.

Šlik se už přibližně dva roky netěšil takové králově přízni jako dříve a už na jaře 1449 kancléř po roztržce s králem opustil dvůr. Nicméně až jeho těžká nemoc a brzy poté smrt definitivně připravila rožmberskou stranu o veledůležitýho přímluvce na dvoře.⁶⁰² Styk s králem nyní prostředkoval z panovníkových diplomatů vedle Prokopa jen Eneáš Silvius Piccolomini, člen Fridrichovy kanceláře, kterého však s Oldřichem zdaleka nepojilo takové přátelství, byť i on formálně nabízel svou pomoc.⁶⁰³

V následujících měsících neustával Oldřichův kontakt s Leonardem Pasovským či s Janem ze Schaunberga.⁶⁰⁴ Právě odtud nakonec přišla alespoň malá pomoc ve válce, ke které došlo příštího roku. Schaunberg poskytl Oldřichovi speciálně pro boj proti poděradovcům

---

⁵⁹⁵ LL IV, s. 2-3, č. 3.

⁵⁹⁶ LL IV, s. 4-5, č. 5.

⁵⁹⁷ List z 15. března 1449 vyšel v dnes těžko dostupné rakouské edici; srov. citace na více místech u R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 290, 309, 316, 330, 341, 354, 359.

⁵⁹⁸ Více listů v LL IV.

⁵⁹⁹ LL IV, s. 9-10, č. 11 (svatební smlouva o sňatku s Perchtou z Rožmberka).

⁶⁰⁰ List z května, kde Rakušan děkoval Rožmberkovi za pomoc a za přímluvy u krále v jeho věci (LL IV, s. 60-61, č. 73). O osobnosti Eitzingera, pozdějšího vůdce opozice proti Fridrichovi III., níže pozn. 616. Mezi skupinku nejbližších rakouských rožmberkových přátel jej neřadím; z předchozí vzájemné korespondence se dochovaly jen tři listy z roku 1447, kdy Eitzinger jihočeskému velmoži pomáhal jistými svými informacemi proti Tábořským. Zdůrazněme, že Eitzingerova definitivní roztržka s Fridrichem spadá až do roku 1451, proto asi zatím nemůžeme hledat v těchto Rožmberkových stycích s ním nějaký protikrálovský osten.

⁶⁰¹ LL IV, s. 64, č. 79.

⁶⁰² Šlik zemřel možná už 16. července 1449, podle R. URBÁNKA snad o něco později (ČD III/2, s. 381, pozn. 3). Viz i tamtéž, s. 342, pozn. 1; P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 643-645.

⁶⁰³ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 183, III/2, s. 404; J. PELIKÁN, LL IV, předmluva, s. XV; LL IV, s. 150, č. 193.

⁶⁰⁴ LL IV, s. 80, 83, 89, 138, 152. V říjnu 1449 byli Schaunberg i Reinprecht z Wallsee zřejmě v Krumlově (s. 109, č. 131). Se Schaunbergem se Rožmberk potřeboval setkat před odjezdem ke králi v prosinci 1449 (s. 138).

kýženou finanční půjčku – nebo k tomu aspoň byl odhodlán – a ačkoli momentálně neměl k dispozici všechny svůj lid, sliboval v případě nouze do Čech vypravit i vojenskou pomoc.⁶⁰⁵ Město Pasov poslalo, ovšem až na poslední chvíli, dva puškaře.⁶⁰⁶ Nezávisle na tom strakonictí v Rakousku sami sháněli žoldněře.⁶⁰⁷

Po skončení války rozesílal Oldřich zprávy do ciziny, že poděbradští nedodrží vildštejnské příměří.⁶⁰⁸ Po Šlikovi ovšem Rožmberk přicházel i o další přátele za hranicemi. Už 10. března 1450 zemřel jeho švagr Reinprecht IV. z Wallsee, 24. června 1451 se odebral na onen svět biskup Leonard.⁶⁰⁹ Naopak ve druhé polovině roku 1450 přibývá dochovaná Rožmberkova korespondence s Oldřichem Eitzingerem či hrabětem Oldřichem Celským. Obnášela zprávy z Čech a z Rakouska, v případě Eitzingera i osobní záležitosti, v případě Celského⁶¹⁰ žádosti o řešení různých sporů.⁶¹¹ Celská hrabata v padesátých letech patřila mezi věřitele Rožmberků, ale zda jim půjčky poskytovala už v době strakonické jednoty, nevíme.⁶¹² V důvěrné rovině pokračovalo přátelství s Janem ze Schaunberga i s příbuznými z Wallsee.⁶¹³ Z následujícího roku 1451 se z Rožmberkovy rakouské korespondence téměř nic nedochovalo, proto zůstávají ne zcela jasné okolnosti, za kterých krumlovští magnáti provedli zvrat ve své rakouské politice a přidali se spolu se svými zbývajícími českými straníky na stranu opozice proti Fridrichovi III.

Je otázkou, zda obrat neměl přijít dříve⁶¹⁴ a zda dlouho přetrvávající orientace na krále Fridricha nebyla pro strakonickou jednotou špatnou volbou. Fridricha III. sice zdobil královský a brzy již císařský titul, ale jeho finanční možnosti nebyly valné, stejně tak nedisponoval

---

⁶⁰⁵ Hrabě – i při své údajné náboženské vlažnosti, o které byla výše řeč – na Oldřichovo přání také přikázal kněžím na svém panství modlit se za vítězství strakonických (LL IV, s. 198-199, č. 267, s. 203-204, č. 278). I jeho syn Bernard pak psal Oldřichovi a zajímal se, jak se strakonickým v poli vede (tamtéž, s. 234, č. 338).

⁶⁰⁶ LL IV, s. 235, č. 340.

⁶⁰⁷ Vybízal k tomu Oldřich z Hradce, LL IV, s. 180-181, č. 243.

⁶⁰⁸ LL IV, s. 258-259, č. 362 (Leonardu Pasovskému), s. 274, č. 382 (Eitzingerovi).

⁶⁰⁹ M. DOBLINGER, *Die Herren von Walsee*, s. 454; LL IV, s. 174, č. 233; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 379. Z dalších zahraničních spojenců zemřel také bavorsko-landshutský vévoda Jindřich, o kterém viz níže v podkapitole IV.3. o Bavorsku.

⁶¹⁰ Oldřich Celský byl příslušníkem mocného hraběcího rodu, synovcem manželky císaře Zikmunda Barbory (pro zjednodušení bude dále zvána císařovnou, ačkoli nebyla korunována). Hrabě Oldřich koncem 30. let působil z pověření krále Albrechta II. jako jeden ze správců Českého království (blíže R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 411-412, 431-433), kdy si však s českým panstvem příliš nerozuměl. Zůstal nicméně Rožmberkovým známým, třebaže nelze mluvit přímo o přátelství; ze vzájemné korespondence do r. 1450 je dochován jediný list z r. 1446 (nepočítaje v to další list jeho otce Fridricha a bohatou korespondenci s císařovnou). K výraznějšímu sblížení s Rožmberky došlo z různých důvodů v padesátých letech. K jeho osobnosti níže pozn. 630.

⁶¹¹ LL IV, s. 273-289, č. 381, 382, 383, 387, 400, 407.

⁶¹² Doklady pocházejí z let 1453 a 1456 (LL IV, s. 365, č. 505, s. 386, č. 551).

⁶¹³ Oldřich se chtěl se Schaunbergem v září sejít kvůli věcem, které nebylo možné svěřit papíru (LL IV, s. 282, č. 395, s. 289, č. 404). V listopadu Rožmberk žádal hraběte, aby tlumočil jeho prosby (které se však netýkaly politických záležitostí) Fridrichovi III. a jiným, neboť kvůli přípravám na pražský kateřinský sněm nestihl za králem sám přijít (LL IV, s. 296, č. 417). S Rožmberkovou sestrou Kateřinou, provdanou z Wallsee, se běžně stýkal nejen její bratr Oldřich, ale i páni z Hradce (LL IV, s. 185, č. 247; AČ XIV, s. 58, č. 1601).

⁶¹⁴ Tak soudí R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 621.

velkou vojenskou silou.⁶¹⁵ Na druhou stranu tento Habsburk stále představoval vlivný mocenský subjekt ve středoevropském prostoru, zatímco rakouská opozice proti němu se teprve tvořila. Pevné vazby k osobnostem na Fridrichově dvoře, popsané na předchozích stránkách, Rožmberkové sotva mohli jen tak zpřetrhat. Brzy však nastaly změny také v samotném Rakousku, které vytvořily pro obrat příznivější podmínky.

Narůstající nespokojenost stavů albertinských Horních a Dolních Rakous s Fridrichovým poručnictvím nad Ladislavem Pohrobkem a sílící tlak na jeho vydání vyústily ve vznik otevřené opozice. 14. října 1451 byl v dolnorakouském Mailbergu založen stavovský spolek, jenž obvinil Fridricha ze špatného zacházení s Ladislavem a jeho majetkem, vyčetl mu nedbání rad stavů a požadoval vydání Ladislava ze Štýrska, kde byl převážně vychováván, do Vídně. Z předložených požadavků vyplývalo, že správa podunajských Rakous má být svěřena stavům a Fridrichovo poručnictví fakticky ukončeno. V čele spolku stál Oldřich Eitzinger,⁶¹⁶ dříve přední králův rádce, který se ale v srpnu toho roku s panovníkem kvůli údajně spáchané křivdě ve zlém rozešel. Krátce poté, co se Fridrichovi uznáním gubernátorů Jana Hunyadyho⁶¹⁷ a Jiřího z Poděbrad podařilo nakročit k vyřešení vztahů s uherskými a českými stavy, se tak situace vymkla králi z rukou ve třetím z komplexů Ladislavových zemí, Rakousku.⁶¹⁸

Stavové k zorganizování odboje využili ohlášené královy korunovační jízdy do Říma, od které se Fridrich ani za těchto okolností nenechal odradit, pouze se pojistil tím, že s sebou vzal i Ladislava. Mailberský spolek neuznal regenty, které král jmenoval pro dobu své nepřítomnosti v Rakousku, a na vídeňském sněmu v polovině prosince 1451 si zvolil vlastní stavovskou zemskou správu v čele s Eitzingerem.

Jak se zachovali rakouští příbuzní Oldřicha z Rožmberka? Jeho synovci Wolfgang V. a Reinprecht V. z Wallsee původně vyjeli ve Fridrichově doprovodu na cestu do Říma, ale o Vánocích se v Korutanech pod vlivem zpráv z Rakous o zmohutnění opozičního hnutí a

⁶¹⁵ Jak podotýká I. HLAVÁČEK, *Beiträge*, s. 284, Fridrich kvůli své omezené vojenské síle příliš nezvládal ani řešit konflikty ve svých dědičných zemích. Což se mělo ukázat již následujícího roku 1452.

⁶¹⁶ Oldřich Eitzinger (†1460), původem z bavorské nižší šlechty, představuje případ povýšení, který přišel do Rakous prakticky bez majetku, ale rychle vyšplhal až na samý vrchol. Štěstí našel ve službách pozdějšího krále Albrechta II., ke kterému jej původně uvedl Reinprecht IV. z Wallsee a pro kterého se pak stal jako správce financí (hubmistr) a věřitel nezastupitelným. Nabyl také obrovského jmění v Dolních Rakousích s rezidencí ve Schrottenthalu nedaleko zemské hranice s Moravou, do které část jeho dominia přesahovala. Za Fridricha III. Oldřich do určité míry soupeřil o svou pozici právě s pány z Wallsee a ani jeho vztah s králem nebyl prost občasných neshod. Asi do r. 1447 byl královým rádcem, pak už se začal více přiklánět na pozici nespokojených stavů, ačkoli si mezi rakouským panstvem dlouho nemohl získat vážnost. I poté, co se mu to podařilo, jak svědčí úspěch mailberského spolku, se vždy více opíral více o nižší šlechtu. K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 358-363; R. URBÁNEK, *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 14-20; P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 264-268.

⁶¹⁷ Dohoda z 22. října 1450.

⁶¹⁸ K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund* (v příloze vydána zakládající listina spolku). Též K. F. KRIEGER, *Habsburkové*, s. 177-183; české souvislosti R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 620-632; TÝŽ, *Konec Ladislava*, s. 32-36.

v obavě o bezpečnost svých statků od průvodu odpojili, vrátili se domů a Wolfgang přivěsil pečeť na mailberskou listinu.⁶¹⁹ Krátce poté, počátkem nového roku, se k opozici přidal Jan ze Schaunberga, který přitom původně byl jedním z oněch regentů jmenovaných králem!⁶²⁰ Už od začátku byli členy mailberského spolku Vilém a Jindřich (Jan se přidal brzy poté) z Lichtenštejna⁶²¹ či Mikuláš Šlik, bratr zemřelého Kašpara. Do Říma tak krále provázeli z Oldřichových známých u dvora jen Eneáš Silvius a Prokop z Rabštejna. Mezi nejvěrnější stoupence Fridricha III. ovšem po celou dobu odboje patřili příbuzní pánů z Hradce, páni ze Starhemberga a z Puchheimu.⁶²² Členové strakonické jednoty Oldřich a Jan z Hradce však na přelomu let 1451 a 1452 prakticky zároveň zemřeli a možná již předtím trpěli nemocí, což je zřejmě ušetřilo dilematu, zda jít spolu se svými rakouskými příbuznými, nebo s Rožmberky – ti se totiž přidali k mailberskému spolku.⁶²³

Cílem Rožmberků bylo dopomoci vydání Ladislava z rukou jeho poručníka a prosadit jeho příchod do Čech.⁶²⁴ Kdy přesně Oldřich z Rožmberka se syny Janem a Jindřichem přivěsili své pečeti na listinu mailberského spolku, nevíme. Jedna věc je však při bližším zkoumání nápadná: rožmberské pečeti na listině visí prakticky hned vedle pečeti hrabat ze Schaunberga a pánů z Wallsee, přesněji řečeno visí těsně před nimi.⁶²⁵ Domnívám se proto, že Rožmber-

---

⁶¹⁹ Synové Reinprechta IV. z Wallsee a Kateřiny z Rožmberka Wolfgang V. a Reinprecht V. pocítili už po smrti otce (1450) signál zmenšené Fridrichovy přízně, když hejmanem nad Enzí byl po Reinprechtovi IV. jmenován Jan ze Schaunberga a mladým pánům z Wallsee zbyly jen dědičné úřady. Posléze za vlády Ladislava ale dosáhli bratři znovu vysokých úřadů a velkého vlivu (politicky činný byl především ctizádnostivý Wolfgang), po Ladislavově smrti sloužili Albrechtovi VI. a poté císaři. Potýkali se však s hospodářskými problémy. M. DOBLINGER, *Die Herren von Walsee*; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 80-81; P. J. HEINIG, *Kaiser I*, s. 250-252.

⁶²⁰ K dataci Schaunbergova přestupu pomáhají opisy v treboňském archivu: Ještě 4. ledna 1452 rakouské stavy hraběte vyzývaly, aby se přidal na jejich stranu (SOA Třeboň, Historica, sign. 1576, inv. č. 2060: <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J157&id=113065>), 15. ledna pak hrabě oznamoval králi, že opouští jeho stranu (tamtéž, sign. 1582, inv. č. 2066: <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J158&id=113071>). S Janem rozmnožil řady Eitzingerových stoupců i jeho nejstarší syn Bernard, ovšem další dva synové Oldřich III. a Zikmund I. doprovázeli krále na římské jízdě. Ačkoli to na pohled vypadá jako pouhý taktický manévr hraběte, mladší synové zůstali při panovníkovi i nadále, zatímco představitelé hlavní linie měli nadlouho dveře k panovníkovi zavřené, patřili ke straníkům Albrechta VI. a až po jeho smrti jim nezbylo než se smířit s Fridrichem. A. NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert*, s. 208; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 81, 83; P. J. HEINIG, *Kaiser I*, s. 247-248.

⁶²¹ Lichtenštejnští bratrance, tedy synové Kryštofa (Vilém) a Jiřího (ostatní), vystupovali v tomto případě jednotně, jinak ale měly spory ohledně rodového majetku. Také Lichtenštejní (až na Kryštofa III., jednoho z Jiřího synů) patřili v dalších letech do tábora Ladislava, posléze Albrechta VI. a Matyáše Korvína. J. FALKE, *Geschichte I*; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 66, 363-364; P. J. HEINIG, *Kaiser Friedrich I*, s. 279.

⁶²² Výslovně K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 375.

⁶²³ Pouze jakýsi jiný Jan z Hradce, snad Oldřichův bratr, zřejmě doprovázel Fridricha do Říma (R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 623, pozn. 2). S ním rovněž jel bývalý člen strakonické jednoty Václav z Rosic (tamtéž, s. 627, pozn. 3 – jako Václav z Veveří).

⁶²⁴ V nedatovaném listu kardinálu Mikuláši Kusánskému Rožmberkové oznamují, že vstoupili do spolku s Rakušany s cílem, aby byl Ladislav uveden do své dědičné země (myšleno Čech, ačkoli Ladislav měl „svých“ zemí mnohem více, což se pak ukázalo jako jedno z úskalí tohoto hnutí za jeho vydání). LL IV, s. 333, č. 475.

⁶²⁵ Jde o tzv. druhou listinu mailberského spolku. Po zakládající listině spolku s 39 pečeti byla totiž sepsána druhá listina podobného znění, na kterou postupně přivěšovali pečeti všichni další nově přistoupivší členové, jejichž počet se nakonec zastavil na čísle 253 (K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 67). Podle Gutkasova

kové ke spolku přistoupili v téže době jako jejich rakouští příbuzní nebo velmi krátce před nimi, tj. na přelomu let 1451 a 1452, a že obojí spolu mohlo souviset. Koho z představitelů těchto tří spřízněných rodů napadla myšlenka příklonu k opozici jako prvního, už nezjistíme. Je sice pravdou, že spojovací článek mezi Rožmberky a mailberským spolkem by bylo možné hledat i v jiných rodech: v úvahu by přicházeli Lichtenštejnové či Oldřichovi jmenovci Eitzinger a hrabě Celský;⁶²⁶ připomeňme, že pokud lze z neúplně dochované Rožmberkovy korespondence soudit, byl v posledních dvou letech jeho kontakt s těmito rakouskými šlechtici zřejmě intenzivnější. Avšak pravděpodobnější se zdá spojovat rožmberský příklon k mailberskému hnutí s nenadálým obratem Schaunbergů a „Wallsovských“: jednak zde zřejmě existovala největší časová shoda,⁶²⁷ jednak s posledně jmenovanými rody pojil Rožmberky nejbližší vztah. Každopádně asi nelze posuzovat příklon pánů z Růže k mailberskému spolku a jejich obrat ve vztahu ke králi Fridrichovi bez souvislosti s blízkými vztahy s rakouskými rody. Jistě při tomto obratu působila Oldřichova vlastní úvaha, zklamání z královy rodící se náklonnosti k poděbradským a touha dosáhnout vybavení Ladislava z Fridrichovy moci, ale skutečnost, že měl oporu ve svých rakouských přátelích a příbuzných, mohla být tím, co krumlovskému pánu pomohlo najít odhodlání k tomuto ráznému kroku. Právě proto asi odvrát Rožmberků od Fridricha proběhl právě v danou chvíli, nikoli dříve nebo později.

Je ovšem třeba poznamenat, že Oldřich se z váhavosti či vypočítavosti dlouho neodhodlal přerhat poslední mosty ke králi. Ještě v březnu 1452 Fridrichovi posílal do Říma zprávu o českých událostech, jejíž pomocí se ho ještě pokoušel odvrátit od spojenectví s poděbradskou stranou, kterou líčil v ne zcela příznivém světle.⁶²⁸

---

rozboru (tamtéž, s. 81) jde u pečeti č. 1 až 56 o účastníky zmíněného prosincového vídeňského sněmu a odtud dále až do čísla 139 následuje smíšená skupina jednak některých „opožděných“ zakládajících členů, jednak členů nových, většinou z Dolního Rakouska. Těchto 83 členů zřejmě pečetilo listinu na jakémsi sněmu, který se konal mezi Vánoce a 9. lednem 1452, kdy přivěsili pečeti Hornorakušané na sněmu ve Welsu (od čísla 140). Rožmberské pečeti visí v pořadí: 53. Jan, 55. Jindřich a 56. Oldřich (mezi ně se dostal 54. opat z Geras), následují 57. Bernard a 58. Jan ze Schaunberga, 59. Jörg z Pottendorfu a 60. Wolfgang z Wallsee; 64. je Jan z Lichtenštejna; krátce před Rožmberky se nachází 51. Mikuláš, probošt z moravských Kounic (jmenný seznam pečetitelů in: Joseph CHMEL, *Geschichte Kaiser Friedrichs IV. und seines Sohnes Maximilian I.*, II. Band, Hamburg 1843, s. 643, pozn. 1). Gutkas řadí Rožmberky do první skupiny, o níž se členstvo rozšířilo na vídeňském sněmu, snad proto, že se jejich pečeti prostupují s předchozí skupinkou duchovních, kteří podle něho pečetili ještě ve Vídni (s. 77). Podle mého však lze uvažovat o tom, že Rožmberkové mohou patřit už do další skupiny, tedy oné převahou „dolnorakouské“ – právě pro nápadnou blízkost k pečetím Schaunbergů a pánů z Wallsee.

⁶²⁶ Podle K. GUTKASE, *Der Mailberger Bund*, s. 62-63, snad mohli mít Rožmberkové, Lichtenštejní a Celští (přičemž i mezi Lichtenštejnými a Celskými existovala vzdálená příbuzenská vazba – skrze rod Frankopanů) dokonce určitý vliv už na zformování rakouské opozice. Podle mého ovšem u Rožmberků těžko lze dosvědčit protikrálovské naladění před vznikem mailberského spolku a zůstává tedy otázkou, jaké politické plány a zda vůbec nějaké se skrývaly za realizací sňatku Perchty s Janem z Lichtenštejna roku 1449 či za Rožmberkovou žádostí v září 1450, aby mu Oldřich Celský byl ve Vídni nápomocen při smířování pánů z Lichtenštejna.

⁶²⁷ Vše se odehrálo v prosinci 1451 a v lednu, zatímco Eitzinger a někteří z Lichtenštejnů patřili k mailberskému spolku už od jeho založení a Celští se naopak přidali oficiálně teprve v březnu 1452, až po Rožmbercích.

⁶²⁸ LL IV, s. 333-335, č. 476; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 620-622.

Mezitím se k rakouskému opozičnímu spolku počátkem března 1452 na dalším vídeňském sněmu přidali uherští stavové⁶²⁹ a hrabě Oldřich Celský se svým otcem Fridrichem.⁶³⁰ Mezi členy se tehdy znovu připomínají Rožmberkové, nepříliš jasné jsou zprávy o účasti několika moravských šlechticů a měst.⁶³¹ Když se novopečený císař vrátil do Rakouska, žádná ze stran nehodlala ustoupit a v srpnu 1452 vypukla válka mezi Fridrichem a opozicí, do jejíhož čela se už prosadil na místo Eitzingera Oldřich Celský.⁶³² Na její straně se zapojili do bojů Jindřich z Rožmberka, několik dalších českých pánů, kteří ještě zbývali ze strakonické jednoty,⁶³³ a někteří z moravských stavů. Následovalo obležení císaře ve Vídeňském Novém Městě, Fridrichova kapitulace a 4. září vydání Ladislava do rukou Eitzingera, který jej však obratem musel předat Celskému. Vítězové se záhy rozdělili na dvě strany, na stoupence Celského a Eitzingera. Rožmberkové sice sblížili s Celským – zatímco momentálně odstrčený Eitzinger navazoval styky s Poděbradem⁶³⁴ – ale v důsledku událostí v Čechách nakonec rožmberská strana neměla z Ladislavova vydání užitek.⁶³⁵ Vzhledem k převaze poděbradovců byl na jaře 1453 i Celský nucen se dohodnout s Jiřím na podmínkách Ladislavova nástupu na český trůn a na zachování Jiříkova správcovství.

Dlouhodobý styk Oldřicha z Rožmberka a jeho straníků s Fridrichem i známost s nejnvlivnějšími královými rádci a rakouskými šlechtici vytvářely příznivé předpoklady pro úsilí přimět římského panovníka k podpoře strakonické jednoty. Té se však jednota nakonec nedočkala. Král si přál v Čechách stabilní prostředí, válka mu nebyla vhod, proto se zdráhal a snad ani patřičně nemohl v ní podpořit své dosavadní rožmberské stoupence. Naopak se přiklonil ke straně Poděbradově, když začala mít v Čechách jasnou převahu. Nepochybně hrály roli i

---

⁶²⁹ Šlo o vůdčí skupinu magnátů kolem Jana Hunyadyho, ačkoli ten už byl uspokojen uznáním svého správcovství a zřejmě přistoupil spíše formálně pod tlakem uherských stavů, přejících si Ladislavův příchod.

⁶³⁰ Oldřich Celský (†1456) také patřil do poslední chvíle k rádcům Fridricha III., ale mezi ním a králem už několik let panovala nedůvěra. Člověk velkých, ale dlouho nenaplněných ambicí; toužil se dostat do Ladislavovy blízkosti, a tak jej jako příslušníka uherských stavů neuspokojila dohoda mezi panovníkem a Hunyadym ze října 1450 o prodloužení Fridrichova poručnictví. Stále více se sblížoval s Eitzingerem. Po vzniku mailberského spolku jej Fridrich III. marně přemlouval, aby se připojil k jeho doprovodu do Říma, a v březnu s otcem naopak plně přešel do řad opozice. K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 61, 84-85; R. URBÁNEK, *Konec*, s. 34-36.

⁶³¹ Jmenovitě jsou v pramenech uvedeni jen olomoucký biskup (Jan Ház) a zemský hejtman (Jan Tovačovský z Cimburka). Celkově o březnových událostech zvl. K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 85-87; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 630-631; TÝŽ, *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 32-35. Česká literatura líčí události s určitými nepřesnostmi: předpokládá, že se i Rožmberkové přidali teprve v březnu, jméno biskupa Jana je někdy zaměňováno za Pavla z Miličína, který tehdy již nežil.

⁶³² K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 92.

⁶³³ Např. Arnošt z Léskovce, který vedl jednotky pánů z Hradce, Jan z Lobkovic, Jan Bechyně z Lažan, Jindřich z Sobětic (seznam opovědníků v LL IV, s. 349-352, č. 488), také Mikuláš Kaplín ze Sulevic, který v jednotě ani nikdy nebyl, snad i Budějovičtí (R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 653).

⁶³⁴ R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 690; TÝŽ, *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 37.

⁶³⁵ Oldřich z Rožmberka v září 1452 snad i opatrně doufal v pomoc rakouských stavů doma proti Jiřímu z Poděbrad (viz poslední odstavec listu v LL IV, s. 348, č. 487), ale nic takového nebylo reálné.

hlasy Fridrichových rádců, z jejichž řad postupně vypadl Šlik. Později Rožmberkové se zbylými členy strakonické jednoty nečekaně hledali štěstí v příklonu k opozici proti Fridrichovi, jehož pozadí jsem se pokusil přiblížit. Koalice rakouských, českých a uherských stavů ale v sobě skrývala už vzhledem ke svému různorodému složení nebezpečí, že ani v případě dosažení Ladislavova „osvobození“ se nestanou skutečnými vítězi všichni její účastníci a že bude záležet i na dalších okolnostech. Ty již byly pro rožmberskou stranu nepříznivé.

IV.2. Saští Wettinové

Jako vládci Míšeňské patřili Wettini mezi důležité sousedy Čech už od 12. století; roku 1423 získali saské kurfiřtství a pro celé jejich území se následně začal prosazovat jednotný název Sasko.⁶³⁶ 15. století přineslo do sousedských vztahů nové prvky. Díky výraznému posílení své moci se Wettinové stávali sousedy značně nebezpečnými. Na intervence proti Václavovi IV. navazovalo jejich horlivé angažmá v husitských válkách, ovládnutí českých lén, získání držav v severních Čechách a pokusy o nabývání vlivu ve vedlejších zemích České koruny, s nimiž mělo jejich teritorium dlouhou hranici. Zároveň ale představovala vlivná wettinská knížata pro znesvářené české stavy lákavé potenciální spojení.⁶³⁷

Wettinští bratři Fridrich II. Mírný (1412-1464, od 1428 kurfiřt) a vévoda Vilém III. (1425-1482), kteří oba měli manželky z habsburského rodu⁶³⁸ a hlavně Fridrich většinou udržoval velmi dobré vztahy s římským králem Fridrichem III., si r. 1445 v Altenburgu rozdělili zvětšené rodové državy: Fridrich si podržel saské kurfiřtství a míšeňské markrabství, jeho mladšímu bratrovi připadlo durynské landkrabství a další državy. Odlišné povahové založení obou sourozenců, nevyjasněný status Vilémovy vlády v Durynsku i vlivy jejich rádců vedly ke vzájemným neshodám, které záhy přerostly ve válku mezi oběma bratry

---

⁶³⁶ Frank-Lothar KROLL (hrsg.), *Die Herrscher Sachsens*. Markgrafen, Kurfürsten, Könige 1089-1918, München 2004, s. 40-41.

⁶³⁷ O wettinské dynastii F.-L. KROLL, *Die Herrscher Sachsens*; Jörg ROGGE, *Die Wettiner*. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter, Ostfildern 2005. V současnosti jsou předmětem zkoumání česko-saských vztahů v 15. století např. otázky českých lén v Sasku, žoldnéřských služeb a v souvislosti s nedávným výročím také chebský sjezd roku 1459, kde došlo k průlomové dohodě panovníků obou území: k tomu sborník André THIEME – Uwe TRESP (redd.), *Eger 1459*. Fürstentreffer zwischen Sachsen, Böhmen und ihren Nachbarn: Dynastische Politik, fürstliche Repräsentation und kulturelle Verflechtung, Döbel 2011. Zde jmenujme především příspěvek Uwe TRESPE, *Das Fürstentreffer von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, in: *Eger 1459*, s. 67-128, kde autor v první části přehledně rozebírá jednotlivé problémy v česko-saských vztazích na úrovni panovníků i šlechty, které se v Chebu řešily.

⁶³⁸ Kurfiřtovou chotí byla Markéta, sestra krále Fridricha III., Vilém uzavřel nešťastné manželství s Annou, sestrou Ladislava Pohrobka, na základě kterého později, po Ladislavově smrti, nárokoval český trůn.

(tzv. Bruderkrieg, 1446-1451).⁶³⁹ Obě strany hojně najímaly žoldnéře i v Čechách, což byla příležitost pro kondotiéry z řad českého panstva. Vzhledem k výraznému napětí mezi kališnickou, propoděbradskou šlechtou a Fridrichem Mírným jako představitelem Wettinů (kromě výše nastíněných kazů v česko-míšeňských vztazích šlo i o osobní spory jednotlivých poděbradských straníků⁶⁴⁰ s kurfiřtem) vstupovali poděbradští straníci více do Vilémovy služby. Naopak příslušníci rožmberské strany, u které už v předchozích letech lze nalézt stopy prosaské politiky,⁶⁴¹ poskytovali své služby zpravidla kurfiřtu Fridrichovi.⁶⁴² Ani jedno neplatilo bez výjimky. Během prvních let bratrské války se ovšem touto cestou zintenzivňovaly česko-saské kontakty a utvářely se obrysy pozdějších koalic.

Zdá se tedy, že v této fázi vycházel zájem o prohloubení vzájemných styků především ze saské strany. Oldřich z Rožmberka, na kterého se hned v počátku „bratrské války“, na podzim 1446, obrátila obě wettinská knížata se žádostmi o podporu proti svému sourozenci,⁶⁴³ do války zatím sám nezasáhl. Účast některých jeho stoupenců v saských bojích byla v té době pouze soukromou záležitostí jednotlivců. Avšak možnost, že se v blízké budoucnosti budou Fridrich Saský a celá rožmberská strana navzájem potřebovat, se rýsovala stále zřetelněji: Na jedné straně narůstalo poděbradsko-rožmberské napětí v Čechách, na druhé straně se upevňovalo spojenectví Jiříkovy strany s vévodou Vilémem – přes krátkodobé rozladění po neúspěšném tažení do Soestu v létě 1447⁶⁴⁴ – a zároveň se vyhrocovalo její nepřítelství s kurfiřtem Fridrichem. Z kurfiřta a Rožmberků se tak logicky stávali potenciální spojenci. Fridrich Saský byl krom toho švagr a spojenec římského krále Fridricha III.,⁶⁴⁵ na kterého se Rožmberk orientoval, a také okolnost, že podle šířících se zvěstí měl být Vilém Saský uveden poděbradskou stranou do Čech místo legitimního

⁶³⁹ Dodnes zřejmě nejobsáhlejší prací k této válce je H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg* (1446-1451).

⁶⁴⁰ Např. Petr ze Šternberka, zajatý r. 1438 v bitvě u Želenic (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 373, 381, 445), Vilém ze Šumburka (TÝŽ, ČD III/2, s. 230) či Jindřich z Plavna (tamtéž, s. 394), k ostatním uvedeným pohnutkám česko-saského napětí tamtéž, s. 188-189.

⁶⁴¹ A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 14, zmiňuje, že pravděpodobně někteří z českých katolíků vyvíjeli počátkem 40. let v saský prospěch diplomatickou aktivitu na dvoře Wittelsbachů.

⁶⁴² Roku 1447 byli z pozdějších členů strakonické jednoty ve Fridrichově službě Mikuláš z Lobkovic, páni ze Šumburka a Hanuš z Kolovrat, zatímco jeho synovec Jindřich z Kolovrat sloužil Vilémovi. Své lidi do Saska posílal i Hynek Krušina ze Švamberka – nejdříve snad na Fridrichovu stranu, poté, během příměří mezi bratry, je pronajal Vilémovi na jeho tažení k Soestu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 194, pozn. 1 a 2; k Šumburkům Conrad MÜLLER, *Schönburg. Geschichte des Hauses bis zur Reformation*, Leipzig 1931, s. 256). Při neúspěšné soestské výpravě se pak s vévodou Vilémem rozešel ve zlém Jindřich z Kolovrat (R. URBÁNEK, c. d., s. 223).

⁶⁴³ LL III, s. 145, č. 205, s. 161, č. 226; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 193, pozn. 1. Z přímých dokladů předchozích Rožmberkových kontaktů s Wettiny je dochován jediný list kurfiřta Fridricha (1439), mnohé se asi ztratilo.

⁶⁴⁴ O soestském tažení R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 188-230. Navzdory sporům žoldnéřů s vévodou Vilémem o výplatu odpíraného žoldu zůstali poděbradští a Vilém Saský politickými spojenci: tamtéž, s. 229-230 a 234, pozn. 4 podle LL III, s. 289, č. 412. V některých případech přitom nebyly spory o žold ani během let 1449-1450 vyřešeny; v dané chvíli se dočasně odsunuly do pozadí a potom byly složitě rovnány až do počátku 60. let. Jejich průběh líčí U. TRESP, *Das Fürstentreffer von Eger*, s. 83-88.

⁶⁴⁵ Naopak vztah Fridricha III. a vévody Viléma se od r. 1447 horšil (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 234).

následníka trůnu Ladislava Pohrobka,⁶⁴⁶ jehož práva Rožmberkové hájili, mohla napomáhat příklonu jejich tábora na stranu staršího z wettinských bratrů.

Znesváření saští sourozenci se sice v září 1447 smířili v Erfurtu a tento mír vydržel po následující dva roky, ale vzájemné nepřátelství neopadalo a obnovení otevřených bojů mezi bratry bylo otázkou času.⁶⁴⁷ Když se v létě 1448 již otevřeně mluvilo o tom, že také poděbradská jednota potáhne do Saska proti kurfiřtovi, snad dokonce s cílem přivést jeho mladšího bratra na český trůn,⁶⁴⁸ Oldřich neviděl poděbradské tažení – ani pokud by opravdu směřovalo do Saska, jak věřil – rád.⁶⁴⁹ Na druhou stranu byl Oldřich ještě koncem roku 1448 v kontaktu i s vévodou Vilémem, respektive s jeho předním rádcem Oplem z Fictum.⁶⁵⁰

S německým spojencem (kterým měl být podle všeho právě Fridrich Saský, Vilém jistě ne) se počítalo už od vzniku strakonické jednoty v únoru 1449, kdy se i mezi poděbradskými vynořily obavy z útoku Němců.⁶⁵¹ Ty nebyly zcela bezdůvodné, neboť už z dubna máme zprávy o jednání mezi Oldřichovými a Fridrichovými rádci, které mělo vést, jak bylo výslovně řečeno, „k spojení“.⁶⁵² Naplno se však diplomatické úsilí rozeběhlo až na podzim téhož roku. Tehdy také v Sasku po relativně klidnějším létě znovu začalo prudce stoupat napětí.⁶⁵³ Nešlo jen o konflikt mezi bratry, ale i o nám již známý kurfiřtův spor s Fridrichem Braniborským o držbu Dolní Lužice, ve kterém, byť verbálně podporován králem Fridrichem III., se saský kurfiřt dostával do nepříznivé pozice.⁶⁵⁴ Zároveň každou chvíli hrozilo přerůst ve válku jeho nepřátelství s poděbradskou jednotou,⁶⁵⁵ a proto i kurfiřt sám u strakonických horečně sháněl pomoc.⁶⁵⁶ Zájem o spojenectví tak byl oboustranný. Na strakonické straně pomohla posunout věci kupředu skutečnost, že koncem srpna rozšířilo řady jednoty několik šlechticů ze severočesko-saského pomezí: Mikuláš z Lobkovic, Aleš a Fridrich ze Šumberka

---

⁶⁴⁶ LL III, s. 348, č. 491, s. 360, č. 507. Oldřich v tyto úmysly poděbradských věřil, neboť o tom sám informoval bavorského vévodu Jindřicha (č. 507).

⁶⁴⁷ H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 136-137, 141.

⁶⁴⁸ LL III, s. 338, č. 481, s. 346-348, č. 491. O poměru poděbradské jednoty a saských i jiných německých knížat v roce 1448 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 267-268.

⁶⁴⁹ Oldřich zrazoval od účasti na tažení Zdeňka ze Šternberka a vyčítal mu, že se nechová k Fridrichovi Saskému rytířsky, neboť mu opověděl krátce po svém vystoupení z jeho služeb (LL III, s. 339, č. 483; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 281, pozn. 1). – Skutečným cílem poděbradské jednoty byla ovšem, jak známo, Praha.

⁶⁵⁰ LL III, s. 375-376, č. 530.

⁶⁵¹ List anonymního spojence Rožmberkovi v únoru 1449: „...nebt' oni [poděbradští] pravie, žeť mají zde býti k vaší pomoci Němci valem.“ (LL IV, s. 20, č. 19). O Sasech se přímo nehovoří, jen o „Němcích“. Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 352.

⁶⁵² LL IV, s. 38, č. 43.

⁶⁵³ Podrobněji H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 145-147.

⁶⁵⁴ Nepřítelé Fridricha Saského se v září 1448 spojili, když Hohenzollernové uzavřeli s Vilémem Saským spolek ke vzájemné pomoci (A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 20).

⁶⁵⁵ Blíže o projevech nepřátelství R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 396.

⁶⁵⁶ H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 146.

a Jindřich z Weidy.⁶⁵⁷ Tím se v Podkrušnohoří vytvořila silná prosasky orientovaná šlechtická skupinka, se strakonickou jednotou za zády, jejíž příslušníci asi obdrželi od vůdců jednoty jasné zadání...

Na rozdíl od vztahů s Rakouskem, popsaných v předešlé podkapitole, totiž neleželo jednání se Saskem do takové míry na bedrech samotného Rožmberka, ale důležitou úlohu spojovacích článků mezi strakonickou jednotou a Saskem získávali i další jednotníci, především právě ti ze severozápadu Čech. Bylo zapotřebí osob, které mají svá sídla blíže Sasku a nacházejí se v užších vztazích s kurfiřtem a jeho dvorem než jihočeští Rožmberkové. Kdo z jednotníků se tedy nejvíce staral o jednání se Saskem o navázání spojení?⁶⁵⁸

Důležitou roli hráli logicky příslušníci rodu pánů Šumberka, který pocházel právě ze Saska. Aleš ze Šumberka, který byl od roku 1446 služebníkem kurfiřta Fridricha, se zapojil již do dubnového jednání, přestože ještě ani nebyl členem jednoty.⁶⁵⁹ Snad ještě horlivějším kurfiřtovým stoupencem byl Alešův příbuzný Fridrich, aktivní účastník probíhajících „bratrských“ bojů v Sasku.⁶⁶⁰ Asi právě proto, že se v českém prostředí pohyboval méně, pronikly do českých pramenů zprávy o jeho účasti na strakonicko-saském jednání v omezeném množství. Lze ale připustit, že mohl tím více „pracovat“ na trase mezi severočeskými jednotníky a saským dvorem.⁶⁶¹

Když Aleš ze Šumberka přinesl v dubnu 1449 zprávy o jednání s kurfiřtem na švamberký hrad Bor, projevil tamní pán Hynek Krušina ze Švamberka zájem se této akce též zúčastnit.⁶⁶² Krušina byl přítom švagrem titulárního míšeňského purkrabího Jindřicha z Plavna, po jehož boku vedl ve 30. letech proti Fridrichovi Saskému válku.⁶⁶³ Později se však jeho

⁶⁵⁷ 31. srpna 1449 (AČ III, s. 541, č. 533, reg.).

⁶⁵⁸ V případě Saska je navíc možné z korespondence Oldřicha z Rožmberka (a dalších pramenů – listin, smluv atd.) sledovat aktivitu jednotlivých členů jednoty na tomto poli lépe než předtím u Rakouska. S územím na jih od Čech pěstoval Rožmberk hojně kontakty sám, a jeho listy tak zachycovaly spíše jeho vlastní styky s jednotlivými rakouskými osobnostmi než to, jaká jednání vedli paralelně i jiní jihočeští členové strakonické jednoty.

⁶⁵⁹ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 256; LL IV, s. 38, č. 43. Pak již zprávy o Alešově zapojení do jednání mizejí. Se svým bratrancem Vilémem, členem poděbradské jednoty a kurfiřtovým nepřítelem, Aleš nevycházel.

⁶⁶⁰ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 256-259. Orientaci Fridricha ze Šumberka na kurfiřta utvrzovalo i přátelství s Kunzem z Kaufunku, tehdy kurfiřtovým spojencem, a naopak osobní spor s klíčovým rádcem vévody Viléma Oplem z Fictum. Kurfiřtovým straníkem, třebaže méně rozhodným, byl rovněž bratr Fridricha ze Šumberka Vít.

⁶⁶¹ Modelovou situaci ukazuje případ z června 1450, který je ale jediný, o kterém nás prameny zpravují: Šumberkův přítel a rovněž strakonický jednotník Mikuláš z Lobkovic zjistí, jaká je situace v Čechách, a obratem posílá Šumberka spolu se svými služebníky do Saska, aby jeli tlumočit požadavky strakonických kurfiřtovi (AČ IV, s. 407, č. 15). Podobným mechanismem, kdy Mikuláš odesílal a přeposílal kurfiřtu Fridrichovi korespondenci a byl ve styku i s velitelem saské posádky v Mostě, zatímco páni ze Šumberka se starali o komunikaci se samotným kurfiřtem, snad probíhal přeshraniční „provoz“ i jindy, jen o tom nejsme zpraveni: V rožmberské korespondenci se ti, kteří byli více vázáni na saské prostředí a nepatřili k nejbližším Oldřichovým přátelům, objevují řidčeji.

⁶⁶² Krušinův list v LL IV, s. 38, č. 43: „I zdá-liť se, pane, když by tvá [Rožmberkova] rada chtěla se sjíeti s jeho [Fridrichovou], abych já nebo má rada abychme společně k tomu spojení jeli.“

⁶⁶³ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 70, 73.

vztahy s kurfiřtem urovnaly a naopak došlo k roztržce se švagrem, byť snad až do února 1450 vycházel Hynek se svým plavenským příbuzným kupodivu ještě dobře.⁶⁶⁴ Na podzim 1449 zastával Švamberk v rozhovorech se saskou stranou již jednu z klíčových úloh,⁶⁶⁵ byl pak v písemném styku i přímo s kurfiřtem⁶⁶⁶ a mimo jiné zásoboval Rožmberka důležitými zprávami o Sasku, především o stycích mezi poděbradskou stranou a vévodou Vilémem.⁶⁶⁷

Neméně aktivní byl Mikuláš z Lobkovic, jeden z nových členů strakonické jednoty. Již Mikulášův stejnojmenný otec měl vazby na Wettiny.⁶⁶⁸ Mikuláš mladší sice po bitvě u Želenic r. 1438 strávil jistý čas ve Fridrichově zajetí,⁶⁶⁹ přesto se v následujícím desetiletí dával najímat do kurfiřtových služeb. Po vstupu do strakonické jednoty svůj služební poměr k Fridrichovi obnovil (30. listopadu 1449),⁶⁷⁰ čímž se pro změnu pravděpodobně dostal do nepřátelství s vévodou Vilémem či jeho lidmi.⁶⁷¹ Už předtím začal vyjednávat s Fridrichovým kurfiřtským dvorem o alianci; v říjnu jel do Míšně i osobně, doprovázen rožmberským poslem.⁶⁷² Jindy ovšem i Mikulášovi poslové přinášeli z Míšně také kurfiřtovy listy určené pro pána z Růže,⁶⁷³ a Lobkovic tak fungoval skutečně jako jakási spojka mezi Saskem a jihočeským „mozkem“ strakonické jednoty. Kromě toho i sám Lobkovic posílal do Krumlova četné zprávy o situaci v Sasku,⁶⁷⁴ stejně jako i kurfiřta asi informoval o dění v Čechách.⁶⁷⁵ Lobkovice a Krušinu tak lze považovat asi za nejdůležitější prostředníky mezi strakonickou jednotou a kurfiřtovým dvorem.⁶⁷⁶

⁶⁶⁴ Srov. LL IV, s. 38, č. 43, R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 1, i níže v prosopografické příloze.

⁶⁶⁵ Srov. LL IV, s. 115, č. 137, zmíněn i v listu Mikuláše z Lobkovic v LL IV, s. 110, č. 132.

⁶⁶⁶ Ke květnu 1450 SOA Třeboň, Historica, sign. 1303a, inv. č. 1723 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J130&id=112727>).

⁶⁶⁷ LL IV, s. 163-164, č. 216, s. 275-282, č. 385, č. 391, č. 394.

⁶⁶⁸ K r. 1421 F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 96; k r. 1425 Friedrich BERNAU, *Hassenstein*. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, Böhmisch Leipa 1893, s. 73.

⁶⁶⁹ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 373.

⁶⁷⁰ Zavázal se k pomoci především proti Jiříkovi a Šternberkům, s nimiž měl i on, Mikuláš, spory – pomoc měla být proto vzájemná (F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 81; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, pozn. 1). Jeho předchozí služební smlouva s Fridrichem nese datum 20. ledna 1447 (F. BERNAU, c. d., s. 78). Zajímavé je, že mezitím v době, kdy Mikuláš – tehdy stoupenec poděbradských – zřejmě zrovna nebyl v kurfiřtových službách, se jeho služebník Jan z Údrče stačil zaplést do pokusu o zradu Mostu, tedy o jeho odnětím Sasům (počátkem r. 1449). F. BERNAU, c. d., s. 81, pozn. 1; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 396, pozn. 1. Zdá se tedy, že se Mikulášův poměr k Sasku proměňoval v závislosti na tom, jak Lobkovic střídal svou stranickou příslušnost v rámci Čech.

⁶⁷¹ V jednom z listů nazývá Viléma Saského „můj nepřítel“ (SOA Třeboň, sbírka Historica, sign. 1497a, inv. č. 1972, <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11m&id=112977>). Možná tato skutečnost ještě prohloubila Mikulášovu zainteresanost v saských záležitostech.

⁶⁷² LL IV, s. 110, č. 132.

⁶⁷³ LL IV, s. 140-142, č. 176, s. 197, č. 265.

⁶⁷⁴ LL IV, s. 290, č. 409, dále, i když hlavní motiv listů byl jiný, i tamtéž, s. 295, č. 415, a s. 297-298, č. 419.

⁶⁷⁵ H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 143.

⁶⁷⁶ Jednání ovšem nepřestával ze strakonické strany řídit Oldřich z Rožmberka. Mikuláš jel za Fridrichem, „jakož mi Vaše Milost [Oldřich] poručila“ (LL IV, s. 110, č. 132), a také konkrétní parametry návrhu, který měl být za celou strakonickou jednotu kurfiřtovi předložen, formuloval Oldřich a poslal jim je ve svém přípisu. Sami Hynek či Mikuláš přispívali občas nějakým nápadem či doporučením, např. co se týká místa sjezdu se Sasy.

Kromě nich a pánů ze Šumberka se zapojil do sjednávání saského spolenectví ještě Jindřich z Kolovrat.⁶⁷⁷ Po organizační stránce usnadňovala kontakt saská držba Mostu, kde docházelo k jednání s kurfiřtovými zástupci.⁶⁷⁸ Naopak Jan z Vartenberka na Blankštejně sice byl v době svého členství v jednotě pravděpodobně v kurfiřtových službách,⁶⁷⁹ ale jeho účast v dotčených jednáních prokázat nelze.⁶⁸⁰

Kromě jednotníků z česko-saského pohraničí se tak v roli prostředníků mezi jednotou a Saskem setkáváme i se Západočechy, vždy se ale jednalo o osoby s již dřívějšími kontakty se saským prostředním.⁶⁸¹ Ne vždy však dřívější kontakty musely být přátelské, o čemž svědčí proměnlivý vztah k Fridrichovi Saskému u Krušiny, Blankštejna nebo Lobkovic. Výjimečně snad přetrval odpor k saskému kurfiřtovi i během doby členství ve strakonické jednotě: Roku 1450 zřejmě patřil k Fridrichovým odpůrcům a ke straníkům jeho bratra Viléma některý z fojtů z Weidy;⁶⁸² bylo by ale nutné posoudit, zda toto platilo i pro Jindřicha staršího z Weidy, člena strakonické jednoty, nebo jen pro jeho mladšího bratra, žijícího v Míšni. I Jindřich starší byl přitom uveden mezi strakonickými jednotníky ve spojenecké smlouvě s kurfiřtem Fridrichem, když se jí podařilo sjednat. Až ex post, na základě konkrétních špatných zkušeností z války v Sasku, se ozval s výhradami k pomáhání kurfiřtu Fridrichovi Jindřich ze Sobětic.⁶⁸³ Proti samotné orientaci strakonické jednoty na Fridricha Saského se mezi jednotníky žádný vážnější nesouhlas nezvedl, ačkoli jim bylo asi r. 1449 doporučováno, aby se místo s Fridrichem Saským spojili s braniborskými markrabaty.⁶⁸⁴ V zásadě se tedy Oldřich z Rožmberka asi příliš nemýlil, když při sjednávání saského spolku předpokládal, „že všichni, kteříž s námi v jednotě jsú a v zápisu, to tak rádi jako my učinie.“⁶⁸⁵ Ti, kteří

---

⁶⁷⁷ LL IV, s. 146, č. 186.

⁶⁷⁸ LL IV, s. 146, č. 186; srov. i s. 197, č. 256, AČ IV, s. 406-407, č. 14.

⁶⁷⁹ Přibližně v letech 1444-1451, možná podobně jako Lobkovic s přestávkami. Předtím i potom Blankštejn s kurfiřtem válčil (F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 33-36). Podobně jako se proměňoval jeho poměr k Wettinovi, lavíroval Jan i v Čechách mezi poděbradskou a strakonickou stranou; do jaké míry jedno s druhým časově a věcně souviselo, těžko soudit.

⁶⁸⁰ Snad zde platí podobný limit výpovědi pramenů jako u pánů ze Šumberka, neboť i on byl méně spjat s Oldřichem z Rožmberka a jeho korespondence o něm mlčí.

⁶⁸¹ Viz také výše pozn. 642.

⁶⁸² Srov. H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 149.

⁶⁸³ LL IV, s. 276-277, č. 386.

⁶⁸⁴ Rada některého z pánů z Plavna, aby Češi nevěřili Sasům, ve FRA II/42, s. 56-57, č. 30. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 394, toto cituje na doklad toho, že prý „někteří ze Strakonických nepřáli Sasku a více se klonili k Braniborsku.“ Původcem této výzvy však nebyl strakonický Jindřich z Weidy, o něm nevíme, jestli v tomto nějak projevoval své názory, ale zřejmě některý z plavenské větve fojtského rodu. Šlo tedy spíše o radu „zvenku“.

⁶⁸⁵ LL IV, s. 114, č. 136.

měli se saským kurfiřtem nepřekonatelné spory, většinou do strakonické jednoty ani nevstupovali a rovnou hledali oporu v jednotě poděbradské.⁶⁸⁶

Dodejme, že samotný Oldřich z Rožmberka kromě zadávání úkolů jiným členům jednoty nadále vedl korespondenci s kurfiřtem a stýkal se s jeho zástupci na královském dvoře Fridricha III. Hildebrantem z Einsiedlu a Jiřím z Bebenburku.⁶⁸⁷ V září 1450 se v Oldřichově korespondenci objevuje dokonce Jan ze Snopoušov, rožmberský zástupce u Fridricha Saského;⁶⁸⁸ kdy byl tento služebník ustaven do své funkce, mi není zřejmé.

Zpět do roku 1449. Z výše naznačených důvodů se Fridrich Saský k návrhu spojenectví, který mu přednesl v říjnu toho roku jménem celé strakonické jednoty Mikuláš z Lobkovic, postavil poměrně příznivě. Jevil sice méně ochoty k poskytnutí finanční půjčky, avšak souhlasil s konáním sjezdu, na kterém by byl uzavřen spojenecký svazek.⁶⁸⁹

Ačkoli v zájmu strakonické jednoty bylo uzavřít spojenectví co nejdříve a „což ... najtajněji“,⁶⁹⁰ nakonec byl sjezd odložen až na příští rok.⁶⁹¹ Mezitím už Fridrichovi Saskému 13. listopadu 1449 opověděl Jiří z Poděbrad, otevřený boj mezi kurfiřtem a poděbradskými ale zatím nepropukl. Nicméně strakonická jednota Fridricha vyzývala, aby s Jiříkovou stranou nesjednával příměří delší než do 23. dubna 1450,⁶⁹² kdy mělo vypršet příměří v Čechách, čemuž kurfiřt vyhověl. Beztak byl již „válečnický“ naladěn, hlavně proti Fridrichu Braniborskému; na přelomu roku už tu a tam docházelo k otevřeným střetům mezi straníky obou kurfiřtů, po kterých následovalo křehké příměří. Odhodlání Fridricha Saského posilovaly i neúspěchy Hohenzollernů v bojích s městy ve Francích.⁶⁹³ Potřeboval ale jistění

---

⁶⁸⁶ Na příkladu Berků z Dubé Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 81. Můžeme doplnit další pravděpodobně podobné případy: Jindřich z Plavna, Vilém ze Šumberka. Cenou za udržení názorové jednoty strakonického spolku tak bylo obtížnější získávání nových stoupenců v Čechách.

⁶⁸⁷ Oldřich s nimi jednal při své návštěvě ve Vídeňském Novém Městě na přelomu let 1449 a 1450 (LL IV, s. 144-145, č. 183) a dále s nimi udržoval písemný kontakt (tři listy v LL IV). S Bebenburkem byl ve styku i Mikuláš z Lobkovic (srov. F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 81, pozn. 1).

⁶⁸⁸ LL IV, s. 288, č. 405 (Jan von Snopowuskaw). V LL IV je identifikován jako Jan ze Sepekova, R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 343, hovoří o Janu ze Snopoušov. Bližší informace jsem o něm nezjistil. Snopoušovy jsou lokalita jižně od Plzně, nedaleko bývalého rožmberského hradu Vildštejna.

⁶⁸⁹ LL IV, s. 110, č. 132, s. 115, č. 137; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 396-397. Ke konkrétní podobě návrhu smlouvy, který mu Lobkovicovým prostřednictvím zaslal Oldřich z Rožmberka, měl kurfiřt jedinou připomínku, a to aby byl spolek uzavřen na dobu do dvou nebo čtyř, případně šesti let nebo do nástupu Ladislava Pohrobka

⁶⁹⁰ Mikuláš z Lobkovic v LL IV, s. 110, č. 132.

⁶⁹¹ Důvodem bylo nejprve zaneprázdnění Oldřicha z Rožmberka v souvislosti se svatbou dcery Perchty (LL IV, s. 114, č. 136) a poté zřejmě jeho cesta do Vídeňského Nového Města (srov. výše pozn. 687).

⁶⁹² LL IV, s. 146, č. 186; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 405, 408-409.

⁶⁹³ Aktuální průběh soupeření mezi Fridrichem Saským a Hohenzollerny líčí A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 34-36. 11. března 1450 utrpěli Braniboři porážku od říšských měst u Pillenreuthu (viz podkapitolu IV.4., s. 146).

proti Poděbradovi a proti svému bratrovi: začátkem roku 1450 zkrachoval další pokus o jednání mezi sourozenci a obnovení „bratrské války“ se blížilo stále neodvratněji.⁶⁹⁴

Jako místo konání sjezdu byla nakonec vybrána Plzeň. Původně se však uvažovalo i o jiných lokalitách. Fridrich Saský předběžně navrhoval šlikovský Loket, avšak rozhodnutí nechával na strakonických. Hynek Krušina se vyslovil pro Cheb, „neb jest město prostrané a ztrava při rovenství a také lidé jsou dobří a k nám přichylní.“⁶⁹⁵ Chebští skutečně sympatizovali se strakonickou jednotou⁶⁹⁶ a vazby k němu měli i Wettinové.⁶⁹⁷ Cheb byl navíc jako říšská zástava, město symbolicky na rozhraní Čech a německých zemí, tradičně oblíbeným místem česko-německých sjezdů.⁶⁹⁸ Z nějakého důvodu však už nejpozději v prosinci 1449 padla volba na Plzeň, členské město strakonické jednoty.⁶⁹⁹ V Chebu ovšem chtěla svůj sjezd s německými knížaty uspořádat i poděbradská jednota. Chebští ale posléze na Krušinův popud konání sjezdu poděbradským znemožnili,⁷⁰⁰ a tak se ani tento sjezd nekonal ve městě nad Ohří, nýbrž koncem března v nedalekém, ale již hohenzollernském Wunsiedelu.

Plzeňský sjezd⁷⁰¹ byl zahájen 15. března 1450 za účasti nejen členů strakonické jednoty a vyslanců Fridricha Wettinského, ale i několika neutrálu a dokonce i poděbradských zástupců, kteří se ještě snažili strakonické od spolku s Fridrichem odradit.⁷⁰² 22. března však byla mezi strakonickou jednotou a kurfiřtem Fridrichem Saským uzavřena smlouva „gegen herrn Girziken von Podiebrad [und] allen seinen helfern, dye mit im in verpuntnusse sein,“ s platností na tři roky. Obě strany si měly v případě napadení od Jiřího do čtrnácti dnů od obeslání přijít na pomoc a mír s Jiříkem uzavírat leda společně.⁷⁰³ Během března tak bylo dokončeno formování dvou koalic: na jedné straně strakoničtí a Fridrich Saský – snaha

⁶⁹⁴ H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 149, 155.

⁶⁹⁵ LL IV, s. 115, č. 137. Hynek byl pro Cheb rozhodnut už od dubna 1449 (LL IV, s. 38, č. 43).

⁶⁹⁶ Chebská rada také dodávala strakonickým informace o dění v Sasku, byli dotazováni na jednání mezi bratry Fridrichem a Vilémem o smíru či mezi Vilémem a Janem Braniborským o spojení (LL IV, s. 160, č. 209; NA Praha, Sběrka přepisů z domácích a zahraničních archivů, Cheb, 4. karton 1450-1461).

⁶⁹⁷ Fridrich i Vilém Saští od počátku 40. let patřili ke smluvním ochráncům Chebu (J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 26). Po rozrůce mezi wettinskými bratry vykonával tuto funkci spíše Fridrich, který r. 1446 kvitoval příjem smluvního platu, a ještě v únoru 1449 Chebští mluví o „našem milostivém pánovi ze Saska“ (všechny doklady v NA Praha, Sběrka přepisů z domácích a zahraničních archivů, Cheb, 3. karton – do r. 1449). Tímto upřesňujeme tvrzení J. Jánského, c. d., s. 168, že saští vévodové vystupovali jako ochránci Chebu naposled r. 1445.

⁶⁹⁸ Srov. např. jednání husitů se Zikmundem Lucemburským v květnu 1431, slavného „chebského soudce“ o rok později, několik neuskutečněných sjezdů z r. 1452 (k nim R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 551, 590, 619, pozn. 2) a především velký sjezd se saskými i jinými knížaty v dubnu 1459. Srov. též L. BOBKOVÁ, *Česká koruna*, s. 47.

⁶⁹⁹ Srov. LL IV, s. 139, č. 174.

⁷⁰⁰ FRA II/42, s. 61, č. 36. J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 162-163; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 416.

⁷⁰¹ K průběhu sjezdu, jeho účastníkům a hodnocení R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411-415.

⁷⁰² AČ II, s. 267-269, č. 38. Zástupce poděbradských Jan Calta z Kamenné Hory varoval strakonické jednotníky, že Fridrich je nepřitelem země („nad jiné cizozemce“), a zvláště nepřitelem Jiřího z Poděbrad, který by spolek strakonických s Fridrichem považoval za porušení dřívějších úmluv mezi svou osobou a Rožmberkem.

⁷⁰³ FRA II/20, s. 1-3, č. 1. Smlouva byla potvrzena 13. dubna v Kadani (FRA II/20, s. 6, č. 3, reg.).

rozšířit tento spolek o římského krále Fridricha byla zatím marná⁷⁰⁴ – a proti nim poděbradští, Vilém Saský, tři braniborská markrabata a falckrabě Ota Bavorský.⁷⁰⁵

Choulostivý obsah plzeňské smlouvy s kurfiřtem,⁷⁰⁶ v Čechách velmi neoblíbeným, se přes přítomnost poděbradských zástupců v Plzni podařilo udržet v tajnosti. Jiřík se prý o všem dozvěděl teprve snad až na dubnovém sjezdu obou jednot v Pelhřimově,⁷⁰⁷ kde mělo být rozhodnuto o případném prodloužení příměří v Čechách, končícího k 23. dubnu.⁷⁰⁸ Strakoničtí však dohodu podmínili požadavkem, aby poděbradovci uzavřeli smír též s Fridrichem Saským. To by však pro Jiřkovu stranu znamenalo porušení její wunsiedelské smlouvy s německými knížaty. Právě na saské otázce tak pelhřimovský sjezd ztroskotal.

Od té chvíle se obě strany s konečnou platností začaly chystat k válce. Žádost o vojenskou pomoc odeslal Oldřich z Rožmberka saskému kurfiřtovi asi ještě koncem dubna.⁷⁰⁹ Hynka Krušinu ze Švamberka, který připomínal, ať Rožmberk nezapomene kurfiřta rychle obeslat,⁷¹⁰ tak mohl Oldřich listem z 9. května ujistit, „že sem Jeho Milost [Fridricha] obeslal, aby sem vojensky vtrhl mezi jich [poděbradských] města a je hubil;“ saské vojsko však mělo táhnout odděleně od strakonických, aby bylo zamaskováno, že vtrhne do země na jejich popud.⁷¹¹ Další sled událostí je známý, toto psaní se místo Krušinovi dostalo do rukou poděbradovců, jeho zveřejnění vyvolalo bouři a válka se spustila krátce nato.

---

⁷⁰⁴ I králova podpora Fridricha Saského byla zatím jen verbální. Vzájemné spojenectví oba jmenovci uzavřeli až 31. července 1450 (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411).

⁷⁰⁵ 4. března uzavřel Vilém Saský proti bratru Fridrichovi spolek s Hohenzollerny, 27. března byla ve Wunsiedelu koalice rozšířena o poděbradskou jednotu a Otu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411, 416).

⁷⁰⁶ Podle R. URBÁNKA měly obě koalice Čechů s německými knížaty, plzeňská i wunsiedelská, poněkud odlišný ráz. Spolek uzavřený poděbradskou jednotou 27. března ve Wunsiedelu mířil především proti Fridrichovi Saskému, a méně tak ohrožoval české země, neboť poděbradská jednotu vzhledem ke své převaze v Čechách přímý zásah svých německých spojenců proti strakonickým podle něho nepotřebovala. Naopak plzeňská smlouva byla zacílena výslovně proti Jiřikově straně (ČD III/2, s. 426-427). Na druhou stranu i ve wunsiedelské dohodě slibovala německá knížata v budoucnu vojenskou pomoc poděbradovcům na jejich žádost, aniž by bylo omezeno, na které nepřátele se má pomoc vztahovat (text ve FRA II/20, s. 3-6, č. 2; srov. A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 36; s Urbánkovým výkladem polemizuje i novější česká literatura: J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 163, pozn. 5). I wunsiedelská smlouva tak obsahovala potenciální nebezpečí cizí intervence do Čech. A podle upřesňující dohody z 28. května 1450 měl Poděbrad eventuální pomoc od svých německých spojenců použít dokonce právě jen v Čechách, nikoli proti Sasku (A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 38). Příkladnějším hrozilo, že v případě saského vpádu do Čech budou i wunsiedelští spojenci pomáhat Jiřímu (srov. jejich list z 2. června 1450 ve FRA II/20, s. 8, č. 7, reg.) a válka bude eskalovat, což ovšem Poděbradovi těžko vyčítat. Teprve vývoj událostí ukázal, že poděbradská jednotu je i bez německé pomoci dostatečně silná. Strakoničtí naopak měli tu nevýhodu, že se bez kurfiřtovy přímé intervence obejít zřejmě opravdu nemohli, a museli tak riskovat možností prudké negativní odezvy na svoje spojenectví s Fridrichem. Toto nebezpečí si ostatně uvědomovali a z toho vyplývaly jejich snahy o utajení plzeňské smlouvy až do chvíle jejího naplnění.

⁷⁰⁷ Jiří to uvádí s rozhořčením ve svém manifestu v LL IV, s. 186, č. 247.

⁷⁰⁸ O pelhřimovském sjezdu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 420-422.

⁷⁰⁹ LL IV, s. 188-189, č. 251. Obeslat Fridricha, a dodat tak žádosti o pomoc na naléhavosti, měl i Jindřich z Kolovrat. – Saský kurfiřt zároveň zřejmě už v dubnu podporoval Mikuláše z Lobkovic v jeho záští proti holickým Šternberkům (H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 150; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 419).

⁷¹⁰ LL IV, s. 190-191, č. 254.

⁷¹¹ LL IV, s. 192, č. 257.

Fridrich Saský sice posílal své vojsko do Mostu na pomoc strakonické jednotě, ale nemohl zatím vytáhnout do Čech osobně, neboť ho zdržel sjezd s bratrem Vilémem a s Fridrichem Braniborským v Srbišti (Zerbst), kam měl přijet 29. května.⁷¹² Na sjezdu byla sice smluvena křehká dohoda s Fridrichem Braniborským o Dolní Lužici,⁷¹³ v nadále nejisté situaci si však saský Fridrich hleděl udržet svého českého spojence a opakoval své sliby pomoci.⁷¹⁴ Již ale bylo pozdě. Strakoničtí, kteří saského kurfiřta v hektické situaci naléhavě vybízeli k rychlejšímu zásahu,⁷¹⁵ nakonec ztratili trpělivost a zahájili jednání s poděbradskou jednotou. Shledávali totiž, že uváděná velikost saských jednotek, které zatím vtáhly do severních Čech, je nedostatečná, a na další slibované posily už nechtěli čekat.⁷¹⁶

Při jednání na Vildštejně, které vyústilo 11. června v dohodu obou stran, Jiříkova jednota prosadila, aby Fridrich do příměří nebyl zahrnut a strakoničtí měli zákaz mu vojensky či finančně pomáhat.⁷¹⁷ Přesto se během léta účastnili bojů v Sasku – kde od června opět naplno vzplanula válka mezi bratry – nejen poděbradští straníci ve Vilémových službách, ale i někteří strakoničtí či jejich služebníci na straně staršího Wettina.⁷¹⁸ Oldřich z Rožmberka byl stále v kontaktu s Bebenburkem a Einsiedlem a jistě se tak dozvěděl o spojení, které uzavřeli v červenci král Fridrich III. a Fridrich Saský.⁷¹⁹ Jakou však mělo Sasko hrát roli v dalších Oldřichových plánech, není jasné.

Velké tažení Jiřího z Poděbrad a jeho straníků do Saska na podporu vévody Viléma v září až říjnu 1450 bylo strakonickými jednotkami sledováno se zájmem i s obavami. K Hynkovi ze Švamberka se donesly i zvěsti, že záměrem poděbradských je uvést Viléma Saského do Čech na trůn.⁷²⁰ Na to, aby strakonická jednota obdobným způsobem vyrazila na pomoc

⁷¹² Fridrichovy listy v LL IV, s. 194, č. 261, 206-207, č. 282; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 437-439.

⁷¹³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 444-445; H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 150; A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 38.

⁷¹⁴ Ještě 10. června, LL IV, s. 237, č. 344.

⁷¹⁵ Vedle Oldřicha i Jindřicha z Rožmberka, kteří byli i v osobním styku s Hildebrantem z Einsiedlu a Jiřím z Bebenburku (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 438, pozn. 2; LL IV, s. 208-245, č. 284, 336, 349), vedli jednání s kurfiřtem zejména Mikuláš z Lobkovic, Hynek Krušina a Fridrich ze Šumburka (LL IV, s. 207, č. 282, AČ IV, s. 406-407, č. 14-15).

⁷¹⁶ Jindřich z Rožmberka psal v listě Krušinovi (kde, pravda, obhajoval započaté jednání s poděbradskými): „Což se Míšenského dotýče ... jeho pomoci nám bylo dlouho počekati ... a vždy rozuměti nemůžem, by Jeho Milost se k tomu co pohnul.“ (10. června, AČ III, s. 382, č. 28). Velitelé strakonického vojska Fridrichovi vyčetli, že ačkoli ho plzeňská smlouva zavazovala k pomoci do čtrnácti dnů, oni marně čekali pět týdnů (13. června, FRA II/20, s. 10, č. 10). I Lobkovic, horlivý zastávce orientace na Sasko, uznával, že „tak malá pomoc“, jakou Fridrich zatím poskytl, by strakonickým nepomohla, ale hned jednal o jejím navýšení (14. června, AČ IV, s. 407, č. 15). R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 454, však připomíná riziko, že další přísun saských vojsk vždy mohl být překažen možným zásahem Fridrichových německých protivníků, tedy jeho bratra či Hohenzollernů.

⁷¹⁷ LL IV, s. 239, č. 345; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 448-449.

⁷¹⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 463-464. Samotný Oldřich z Rožmberka se však podle Urbánka v červenci možná pokusil mezi wettinskými bratry prostředkovat, neboť posílal posla za vévodou Vilémem.

⁷¹⁹ O červencových dohodách R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411. Srov. též LL IV, s. 245-246, č. 349.

⁷²⁰ LL IV, s. 276-282, č. 385, 391, 394.

ohroženému kurfiřtu Fridrichovi – vyprchalo-li už rozladění z jeho nedostatečné pomoci v červnu – však jednota neměla dost sil a asi ani odvahu se dopustit ještě hrubšího porušení vildštejské smlouvy, než jakým bylo vstupování jednotlivců do Fridrichových služeb.⁷²¹

Obrat nastal na přelomu let 1450 a 1451. Na kateřinském sněmu v Praze byl vyhlášen mír v Čechách a 27. ledna 1451 se v Naumburku usmířili i oba wettinští bratři, čímž skončila saská „bratrská válka“. Z dřívějších rozepří pokračovalo jen nepřátelství kurfiřta Fridricha a poděbradské strany, které po všeobecném uznání Jiříkovy gubernátorské hodnosti definitivně přerostlo v mezistátní česko-saský spor a táhlo se v podstatě až do slavného chebského sjezdu v roce 1459. Přitom se i někteří bývalí strakoničtí jednotníci rozešli s kurfiřtem ve zlém a začali podporovat Poděbradovu protisaskou politiku.⁷²² Ale i samotná rožmberská strana již změnila svou „zahraniční politiku“ a přestala vyhledávat spojení se saským kurfiřtem.

Saské spojení se tak strakonické jednotě v praxi příliš neosvědčilo, přestože se vzhledem k nepřátelství mezi poděbradskými a kurfiřtem – a z toho pramenící oboustranné společné zainteresovanosti na vzájemném spojení – i vzhledem k dlouhodobějším osobním vazbám některých jednotníků na Sasko se zdálo jako přirozené. Strakoničtí však i přese všechnu opatrnost zřejmě podcenili negativní ohlas, který mezi poděbradskými vyvolalo partnerství strakonické jednoty s těmi, kdo pro Jiříka byli „koruny a království českého starodávním zhůbce a nepřítel.“⁷²³ Fridrich pak ani nebyl schopen přijít jednotě na pomoc, a obě strany, jak Fridrich v Sasku, tak strakoničtí v Čechách, tak byly nuceny se vypořádat se svými nepřáteli v rámci možností z největší části samy.

---

⁷²¹ V žádném případě nebylo možné očekávat, že by Fridrich, nyní sám v tísní, za těchto okolností mohl táhnout na pomoc strakonické jednotě do Čech. Zprávu „že by kniežetina milost [Fridrich Saský] chtěl podstoupiti Čechy samy bitvú“ (list Mikuláše z Lobkovic v LL IV, s. 290, č. 409), by podle mě bylo spíše možné vyložit tak, že potenciálním terčem Fridrichova útoku se neměly stát *Čechy* (jak se přepokládá v záhlavním registru v LL IV), nýbrž *Češi*, tj. vojsko poděbradské jednoty, operující v Sasku.

⁷²² Mikuláš z Lobkovic, od roku 1452 Jiříkův přívrženec, se dostal s Fridrichem do sporu kvůli nevyrovnaným pohledávkám za své služby a rychle se zapojil do česko-saských pohraničních bojů na straně kurfiřtových nepřátel (F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 86-92; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 733-734; soudní spor: G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, s. 368-369, č. 546). Fridrich ze Šumburka hledal v Čechách oporu ve své rozepří s kurfiřtem o status panství Hartenstein (např. Michael WETZEL, *Friedrich XX., Herr von Schönburg*, in: *Sächsische Biografie*, http://saebi.isgv.de/biografie/Friedrich_XX.,_Herr_von_Sch%C3%B6nburg_%28um_1420-1480%29, zobrazeno dne 12. 7. 2014). Také Jan Blankštejn z Vartenberka, vrátiv se někdy v té době do řad poděbradské strany, zrušil r. 1451 služební poměr ke kurfiřtovi, r. 1452 byl se Sasy opět ve sporech a o další rok později již v ozbrojeném konfliktu (F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 36-40; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 325).

⁷²³ Z manifestu Jiřího z Poděbrad v LL IV, s. 185, č. 247.

IV.3. Bavorští Wittelsbachové

Mnozí členové strakonické jednoty měli bližší vztahy také k Bavorsku a k některým z wittelsbašských knížat. Mocenské poměry na území na jihozápad od českých hranic byly značně komplikované. Vlastní Bavorsko se od konce 14. století dělilo na tři nespojitě úděly jednotlivých linií Wittelsbachů: na Mnichovsko, Ingolstadtsko, oboje v Horním Bavorsku, a na dolnobavorské Landshutsko.⁷²⁴ Vládcí jednotlivých dílů měli mezi sebou často napjaté vztahy, což oslabovalo význam rodu v říšské politice. Jeho členové také ani nebyli schopni organizovat společnou obranu proti husitským vpádům. Když roku 1447 v osobě Ludvíka Vousatého vymřela ingolstadtská linie, landshutský vévoda Jindřich Bohatý (1386–1450) se tím nejen zbavil dlouholetého rivala, ale navíc bez ohledu na práva svého synovce Albrechta Mnichovského (1401–1460) připojil ke svému dílu, už tak největšímu ze tří bavorských údělů, celé ingolstadtské území. Albrecht, který Jindřicha již předtím nenáviděl, tomu nedokázal zabránit. Přesto se záhy po Jindřichově smrti smířil v prosinci 1450 s jeho synem Ludvíkem Bohatým, získal tím však jen nevelké ústupky. Naopak landshutští vévodové se po zisku ingolstadtského údělu stali jedním z nejvlivnějších jihoněmeckých politických subjektů. Rozdrobené bylo i území Horní Falce, jejíž většinu drželi porýnští Wittelsbachové: Největší část, neunbursko-neumarktský úděl, koncem 40. let zčásti zdědil a zčásti skoupil falckrabí Ota Mosbašský (1387–1461), jeden ze synů krále Ruprechta Falckého. Část Horní Falce patřila také kurfiřtské linii a po smrti kurfiřta Ludvíka IV. v srpnu 1449 ji spravoval za nezletilého kurfiřtova syna Ludvíkův bratr Fridrich.⁷²⁵

Ve spleti tehdejších komplikovaných vztahů českých šlechticů s bavorskými soukmenovci a s wittelsbašskými knížaty – které většinou byly všelijaké, jenom ne dobré – věnujme nejprve pozornost přátelskému poměru mezi Oldřichem z Rožmberka a vévodou Jindřichem Landshutským, neboť právě po této linii se asi nejvíce schylovalo ke vzniku případného spojení strakonických jednotníků s některým z mocenských subjektů za Šumavou.

---

⁷²⁴ Hans RALL – Marga RALL, *Die Wittelsbacher in Lebensbildern*, Graz 1986; *Handbuch der bayerischen Geschichte*. Zweiter Band: Das alte Bayern. Der Territorialstaat vom Ausgang des 12. Jahrhunderts bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Max SPINDLER – Andreas KRAUS, München 1988 (dále HANDBUCH II); *Handbuch der bayerischen Geschichte*. Dritter Band, dritter Teil: Geschichte der Oberpfalz und des bayerischen Reichskreises bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Max SPINDLER – Andreas KRAUS, München 1995 (dále HANDBUCH III/3); Bernhard GLASAUER, *Herzog Heinrich XVI. (1393-1450) der Reiche von Bayern-Landshut*. Territorialpolitik zwischen Dynastie und Reich, München 2009; Irmgard LACKNER, *Herzog Ludwig IX. der Reiche von Bayern-Landshut (1450-1479)*. Reichsfürstliche Politik gegenüber Kaiser und Reichsständen. Inaugural-Dissertation, Universität Regensburg, Philosophische Fakultät I, 2010. Jednotlivé zmínky u J. JÁNSKÉHO, *Kronika* II, III.

⁷²⁵ Kromě falcké linie měli v Horní Falci državy i bavorští Wittelsbachové, zejména Jindřich Landshutský, který přikoupil řadu majetků, včetně některých českých lén, r. 1449 (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 121).

Objektem Oldřichových politických zájmů se Bavorsko stalo už v roce 1440, kdy patřil pán z Rožmberka mezi důležité volitele vévody Albrechta Mnichovského za českého krále – byť otázkou je, zda z jeho strany nešlo o pouhý taktický manévr, neboť sám následně možná podnítil Albrechtovo faktické odmítnutí českého trůnu.⁷²⁶ Poté se jihočeský magnát vrátil otevřeně k podpoře habsburských nároků; mnichovský vévoda se po roce 1440 už ani neobjevuje v Oldřichově korespondenci. Pravidelný kontakt udržoval Oldřich s jediným z Wittelsbachů – právě s jmenovaným vévodou Jindřichem, Albrechtovým nepřitelem.

Jindřich, zvaný Bohatý,⁷²⁷ roku 1438 koupil panství Bärnstein, čímž jeho država začala přímo sousedit s Čechami v oblasti Sušicka a Vimperska,⁷²⁸ a ačkoli se s Rožmberkem znali již z dřívějšího,⁷²⁹ teprve od následujícího roku se datuje dochovaná korespondence, která nepřestala až do chvíle Jindřichova skonu. Dochovalo se plných 35 listů, což z Jindřicha činí po králi Fridrichovi Oldřichova nejčastějšího korespondenta ze všech zahraničních vládců ve čtyřicátých letech.⁷³⁰ Jindřicha lze jednoznačně řadit mezi Oldřichovy přátele. Nicméně je pochopitelné, že se za sblížením obou osobností v nemalé míře skrývaly oboustranné politické zájmy, jejichž kontext tvořila neklidná situace v Bavorsku i na česko-bavorském pomezí.⁷³¹ Z Rožmberkovy strany šlo i o zájem hmotný,⁷³² neboť krumlovský pán uvítal možnost přivýdělnku poskytováním žoldnéřů Jindřichovi do válek a záští, které bavorský vévoda vedl.⁷³³ Oldřich také měl u landshutského knížete jakýsi dluh; o důvodu jeho vzniku – půjčka? – nevíme.⁷³⁴

Často potřeboval vévoda od svého českého spojence diplomatickou pomoc. Jeden z takových případů nás zvláště zajímá z toho důvodu, že se týkal i dalších (pozdějších) strakonických jednotníků: S Václavem z Michalovic se dostal vévoda Jindřich do sporu roku 1441, ne-li už dříve.⁷³⁵ Oldřich z Rožmberka se pokoušel mezi oběma svými přáteli

---

⁷²⁶ Např. R. URBÁNEK, *Kandidatura bavorská*, in: TÝŽ, ČD III/1, s. 502-569.

⁷²⁷ Jindřich je považován nejen za majetného, ale zároveň i schopného a moderního vládce (H. u. M. RALL, *Die Wittelsbacher*, s. 87). Jeho chotí byla sestra římského a českého krále Albrechta II. Markéta Habsburská (†1447). Na říšské úrovni nevystupoval příliš výrazně, určující pro jeho politiku byl dlouhodobý konflikt s wittelsbaskými příbuznými, hlavně s Ludvíkem Ingolstadtským. Proti tomu se obratně zajišťoval navazováním širokých spojeneckých a dynastických svazků. I díky tomu nakonec završil svou vládu zásadním úspěchem, když vyšel vítězně ze zápasu o ingolstadtské dědictví. Čeští historikové Jindřichovi někdy vyčítali údajné protičeské zaměření (srov. níže pozn. 742). Jeho vládě se podrobně věnuje práce B. GLASAUERA, *Herzog Heinrich XVI.*

⁷²⁸ J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 49.

⁷²⁹ Srov. listinu z r. 1437 v LL I, s. 214, č. 320.

⁷³⁰ Krom toho zprostředkoval vzájemný kontakt také landshutský služebník Toman Apfentaler.

⁷³¹ Podle J. JÁNSKÉHO, *Kronika III*, s. 49, Jindřich po koupi příhraničního panství zřejmě hledal v Čechách mocného spojence, který by mu mohl pomoci, pokud bude jeho država ohrožována bojovnými šlechtici ze severní strany Šumavy. – Stručně o poměru obou osobností i v LL II, předmluva, s. XV, LL III, též s. XV.

⁷³² J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 49.

⁷³³ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 260 (pozn. 255 ke s. 117); LL II, s. 22-23, č. 30.

⁷³⁴ LL I, s. 214, č. 320. Rukojmím za Rožmberka byl biskup Leonard Pasovský.

⁷³⁵ Spor se týká 18 listů a Oldřichova výpověď v LL II, s. 124-393; podrobně J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 48-54.

prostředkovat, ale usmířit se mu je ani jako ubrmanovi nedařilo. Jindřich se tak obracel i na Hanuše z Kolovrat a Menharta z Hradce jako vrchní hejtmany království. Spor se táhl několik let a ještě koncem roku 1444 nebyl vyřešen. Přes nevalný úspěch v záležitosti s Michalovicem se Oldřich snažil i nadále pomáhat landshutskému vévodovi obesíláním a umírňováním jeho dalších nepřátel, bavorských (město Pasov) i českých (Racek Rýzmberský z Janovic).⁷³⁶

Dále si Oldřich z Rožmberka s vévodou Jindřichem navzájem posílali zprávy a poskytovali si různé drobné přátelské služby a dary. Někdy na jaře 1445 poslal krumlovský pán na zkušenou na landshutský dvůr svého nejmladšího syna Jana.⁷³⁷ Ten i později udržoval s Wittelsbachy kontakty a dále je rozvíjel.⁷³⁸

Po pádu Prahy v září 1448 byl vévoda Jindřich jedním z mocných přátel, které Oldřich z Rožmberka v následujících týdnech informoval o neblahých událostech.⁷³⁹ Jestli posel, kterého Oldřich do Landshutu zároveň vysílal, měl kromě zpráv o hrozícím uvedení Viléma Saského na český trůn doručit vévodovi i výslovnou žádost o nějakou formu pomoci proti poděbradské straně, nevíme. Nejasností je ovšem více, neboť z celého období existence strakonické jednoty se z rožmberské korespondence s Jindřichem dochovaly pouhé dva listy,⁷⁴⁰ ačkoli je z jejich obsahu patrné, že vzájemné kontakty byly mnohem bohatší. Nelze vyloučit, že korespondenci častěji nahrazovala osobní setkání nebo vysílání důvěrných poslů. Ze zmíněných listů má pro nás význam až ten druhý, datovaný v Krumlově 17. května 1450,⁷⁴¹ tedy v klíčové době vojenského střetu mezi strakonickou a poděbradskou jednotou. Oldřich naléhavě potřeboval se s landshutským vévodou brzy sejít („das solhs gros notturft ist“) a žádal ho, ať mu obratem odpoví. Konkrétní informace o tom, čeho by se důvěrná schůzka, navrhovaná na 28. května, měla týkat, v listě chybí, pouze je jakoby mimochodem

---

⁷³⁶ Blíže J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 84-85, 88-89 (o pasovském sporu však nepřesně – podle dokladů v LL III, s. 6-8, č. 11, 13, nešlo o třenicí s pasovským biskupem, nýbrž s městem). – I ve sporu s Rackem se vévoda rozhodl nespolehat jen na Rožmberka a obeslal kvůli tomu i pána (asi Hynka) ze Švamberka (LL III, s. 296, č. 425).

⁷³⁷ Janova pobytu v Bavorsku se týká řada listů od března 1445 do dubna 1446, počínaje LL III, s. 6-7, č. 11. Jednalo se podle všeho o dvorskou službu, založenou na snad placeném služebním poměru k vévodovi (v listu Jindřicha Bavorského v LL III, s. 32, č. 41, označen jako „unser diener“). – Co se týká Janova staršího bratra Jindřicha, i on podle V. BŘEZANA předtím, než nastoupil ke králi Fridrichovi, „sloužil za dvořenína nejprve u knížete bavorskýho“ (*Rožmberské kroniky*, s. 47). V korespondenci je v souvislosti s bavorským dvorem zmiňován pouze Jan, není tedy jisté, zda Březan oba sourozence nezaměnil.

⁷³⁸ V květnu 1448 se na Jana obracel dokonce rýnský falckrabě Ludvík (list v SOA Třeboň, *Historica*, sign. 1024, inv. č. 1358, viz <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J102&id=112364>). Na list odkazuje i R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 254, ale jako adresáta omylem uvádí Jana z Rýzmbberka. Že odesilatelem byl kurfiřt Ludvík a nikoli stejnojmenný Jindřichův syn Ludvík Landshutský, je zřejmé podle titulatury (mj. „des Heiligen Romischen Riehs Ercztruchesse“) a místa vydání v Ambergu, který patřil ke kurfiřtské části Horní Falce (HANDBUCH III/3, s. 73, 76).

⁷³⁹ List ze 4. října 1448 v LL III, s. 360, č. 507.

⁷⁴⁰ Další dva listy čítá korespondence s Apfentalerem, kde je tématem hlavně výměna zpráv.

⁷⁴¹ LL IV, s. 200-201, č. 272 (v záhlavním registru omylem označen za adresáta král Fridrich III.). Srov. J. SALABA, *Jiří z Poděbrad a Oldřich z Rožmberka*, s. 114.

uvedeno, že Jindřich z Rožmberka s vojskem již leží v poli. Zdá se tedy pravděpodobné, že mohlo jít o sjednávání pomoci či podpory od Jindřicha Bavorského proti poděbradským.

Situace na bavorsko-českém pohraničí nebyla tehdy o nic klidnější než v českém vnitrozemí.⁷⁴² Vévoda Jindřich se především chystal konečně rázně zasáhnout proti bojovným šlechticům z českého pohraničí, s nimiž měl dlouhodobé, nyní asi už neúnosně vyčerpávající spory, a je tak otázkou, zda by si momentálně mohl nadto dovolit se zaobírat jakoukoli pomocí strakonické jednotě i zda měl k tomu chuť.⁷⁴³ Na druhou stranu nepochybně právě i kvůli svým problémům s českými opovědníky si potřeboval udržet přátelství s Oldřichem. Žádné zprávy o dalším průběhu jednání Rožmberka s landshutským Wittelsbachem nemáme. Čistě hypoteticky lze odhadovat, že – pokud byl Jindřich Oldřichem vůbec o něco požádán – nemuselo být pro vévodu s příznačným přízviskem Bohatý problém přispět peněžním obnosem,⁷⁴⁴ méně schůdné by bylo realizovat přímou vojenskou pomoc. Lze tušit, že se Jindřich mohl nacházet v podobné situaci jako jiný vyhlédnutý spojenec strakonických Fridrich Saský: Ač snad pomoc jako takovou neodmítal, zrovna v danou chvíli, která byla pro strakonickou jednotu klíčová, byl zkrátka naléhavě zaneprázdněn a pomoci momentálně nemohl. I v případě, že Jindřich cokoli ve prospěch strakonických plánoval, stěží stihl učinit nějaké významnější kroky v tomto směru. Už 4. června 1450 celá válka strakonické a poděbradské jednoty skončila bitvou u Rokycan a starý vévoda Jindřich pak již 30. července zemřel.⁷⁴⁵

Přátelský vztah udržovali Rožmberkové i s Jindřichovým synem Ludvíkem Bohatým (†1479). Ten jim poskytl touženou finanční pomoc⁷⁴⁶ a páni z Růže se v něm, případně i

---

⁷⁴² V květnu 1450 se opět naplno rozhořely války a záští v česko-bavorském pohraničí, projevující se v obousměrných pustošivých nájezdech přes hranice. Wittelsbachové Albrecht Mnichovský, Jindřich Landshutský a Ota Mosbašský – první dva stále znepřátelení – nezávisle na sobě zbrojili proti Rackovi z Janovic, Mikuláši Kaplířovi, Petru Zmrzlíkovi ze Svojšína a dalším škůdcům z české strany (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 115-122). Vévoda Jindřich, rozezlený z jejich nájezdů, se údajně dokonce rozhodl nechat pronásledovat všechny Čechy, které nalezne na území svých držav (list Leonarda Pasovského v LL IV, s. 236, č. 343, často citovaný, např. J. SALABA, *Jiří*, s. 114).

⁷⁴³ Zvláště když někteří z jeho nepřátel, jako zmiňovaný Racek, se v rámci české politiky klonily spíše ke strakonické jednotě (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 65, 111), jakkoli pro loupeživé živly Rackova typu nebyla politická orientace příliš důležitou otázkou (tamtéž, s. 119). Krom toho landshutského vévodu spojovali se strakonickou jednotou v podstatě jen Rožmberkové, mezi ostatními členy jednoty vévoda takové přátele neměl (srov. níže).

⁷⁴⁴ Na druhou stranu platil Jindřich – podobně jako římský král Fridrich – za knížete šetřivého až lakomého (HANDBUCH II, s. 248).

⁷⁴⁵ Např. H. u. M. RALL, *Die Wittelsbacher*, s. 85, 87. Poněkud zarážející by se mohlo zdát, že podle jednoho listu adresovaného Rožmberkovi Jindřich zemřel „des pfinztags vor sant Stefans tag“ 1450 (LL IV, s. 304-305, č. 435). Psaní však ve skutečnosti nepatří do prosince, kam je editorem řazeno, ale na začátek srpna, neboť je evidentně datováno nikoli podle svátku sv. Štěpána-prvomučedníka, nýbrž podle papeže Štěpána I. (2. srpna) nebo snad podle svátku Nalezení sv. Štěpána (3. srpna; srov. Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 935). To, že se o Jindřichovi píše ještě v jiném prosincovém listě (LL IV, s. 303-304, s. 433), si pak vysvětlují neznalostí stavu věcí ze strany pisatelů, kteří si ostatně stěžují, že Jindřich neodpovídá na žádná psaní.

⁷⁴⁶ Zpráva o vyrovnání dluhu 2300 liber feniků r. 1454 v SOA Třeboň, Cizí rody Třeboň – listiny, inv. č. 165, z Rožmberka 4/9a (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/165/charter#anchor>). Není zde žádná zmínka, že by půjčka pocházela už od Ludvíkova otce, což tuto možnost nevylučuje.

jiných Wittelsbašich,⁷⁴⁷ zřejmě snažili i v letech 1451-1452 najít spojení⁷⁴⁸ – zvláště když s Ludvíkem jednala také rakouská proticísaršská opozice,⁷⁴⁹ k níž se Rožmberkové, jak bylo řečeno, pak hlásili. Úspěch to však nepřineslo.

Jiným vlivným přítelem Oldřicha z Rožmberka z oblasti dnešního Bavorska byl pasovský biskup Leonard z Laimingu.⁷⁵⁰ Ten byl sousedem a již dlouhou dobu spojencem vévody Jindřicha Landshutského.⁷⁵¹ I proto se některé záležitosti se řešily v celém trojúhelníku Rožmberk – biskup – vévoda Jindřich.⁷⁵²

Z oblasti jihozápadních Čech pocházeli další členové strakonické jednoty, kteří většinou pěstovali podobně intenzivní, ne-li četnější kontakty s bavorským prostředím než rožmberský pán, ačkoli o nich máme méně pramenů než k Rožmberkovi. Vzájemné vztahy měly několik rovin, zahrnovaly jak přátelské styky, tak diplomatická jednání, ale i vedení vzájemných pohraničních záští. Vymáhání škod ještě z doby protihusitských křížáckých výprav nebo jiných nároků, absence krále v Čechách na jedné straně a špatné vztahy mezi jednotlivými Wittelsbachy na straně druhé výraznou měrou přispívaly k bujení nekonečných pohraničních sporů. Do nich byla vtažena většina významnějších šlechticů z českého jihozápadu, buď jako přímí aktéři, nebo jako účastníci snah o jejich urovnání.

Především aktivita Hynka Krušiny ze Švamberka, jednoho z hejtmanů plzeňského landfrýdu, daleko přesahovala západní hranici Českého království. Jeho vztahy s bavorským prostředím byly poznamenány různými incidenty, spory a záštími poměrně ve velké míře.⁷⁵³

⁷⁴⁷ R. 1451 lze po dlouhé době zachytit i kontakt Rožmberků s Albrechtem Mnichovským (LL IV, s. 320, č. 458).

⁷⁴⁸ K roku 1451 týž list v SOA Třeboň, Historica, sign. 1557, inv. č. 2041 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J155&id=113046>, nepřesná edice v LL IV, s. 320, č. 458). V červnu 1452 s Ludvíkem jednal rožmberský zástupce na sjezdu v Řezně (LL IV, s. 342-344, č. 483 a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 641). Srov. také Ludvíkovu pozvánku na svatbu v LL IV, s. 364, č. 502 (i zde došlo v LL k chybné dataci, kterou opravil J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 377). Zde se vždy na rozdíl od případu uvedené výše v pozn. 738 jednalo skutečně o Ludvíka Landshutského, jehož manželkou byla Amálie Saská (H. u. M. RALL, *Die Wittelsbacher*, s. 88), ostatně po r. 1449 již žádný dospělý Wittelsbach toho jména zřejmě nežil.

⁷⁴⁹ AENEAS SILVIUS, *Die Geschichte Kaiser Friedrichs*, II, s. 144-145; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 89-90; I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 89. Ludvík poskytl opozici finanční půjčku, další pomoc jí ale odepřel a raději potom s Albrechtem Mnichovským mezi ní a císařem prostředkoval (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 654).

⁷⁵⁰ Vzhledem k jeho pozici na dvoře Fridricha III. o něm bylo pojednáno už v podkapitole IV.1., s. 112.

⁷⁵¹ Roku 1433 uzavřeli vévoda Jindřich s biskupem Leonardem spolek proti vévodovi Ludvíku Ingolstadtskému do konce života svého společného nepřítele. Vzájemná spolupráce se postupně rozšířila též na další záležitosti a pokračovala i po Ludvíkově smrti r. 1447. B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, s. 292-295, 316, 325. Srov. také HANDBUCH II, s. 258; J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, s. 155, 159.

⁷⁵² Srov. např. výše pozn. 734 o Leonardově rukojemství u dluhu vůči Jindřichovi. V roce 1445 biskup musel urovnávat spor mezi Oldřichem a služebníkem vévody Jindřicha Purkartem Puchpergerem (J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 84, 89; LL IV, zvl. s. 46-47, č. 62, s. 282, č. 401), což ale zjevně nijak nepoznamenalo přátelský poměr Oldřicha k vévodovi. Spor s Puchpergerem se táhl až do padesátých let.

⁷⁵³ Např. záští s falckrabím Janem Neunburským s přestávkami v letech 1431-1442, zároveň s Ludvíkem Ingolstadtským a později od konce třicátých let hluboko do dalšího desetiletí s Albrechtem Mnichovským (J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, s. 92, 103, 132, 152, 170; III, s. 20, 57-64; TÝŽ, *Páni ze Švamberka*, s. 70-74, 81). Po

Postupně se však Hynkův poměr alespoň s hornofalckými Wittelsbachi evidentně obracel k lepšímu. Po smrti Hynkova tchána purkrabího Jindřicha I. z Plavna (†1446), který z pověření falckrabího Jana Neunburského vykonával funkci tzv. hejtmana před Českým lesem a ochránce některých zastavených českých lén v Horní Falci, přešly Jindřichovy funkce – či alespoň některá z nich – na Hynka.⁷⁵⁴ Kdo z Wittelsbachů Švamberka pověřil těmito úkoly, není zcela zřejmé;⁷⁵⁵ mohl to však už být nový vládce dotyčného území falckrabí Ota Mosbašský, který ke Krušinovi začal jevit určitou náklonnost. V červenci 1449 Krušinovi, tehdy už členu strakonické jednoty, k jeho překvapení falckrabí Ota nabídl, aby Hynek „v své poručenství přijal a ... zpravoval“ jako placený správce celý jeho úděl v Horní Falci („tu zemi bavorskou kněze Ottovu“). Západočech se v nejistotě, zda má nabídku přijmout, obrátil na Oldřicha z Rožmberka. Ten mu slíbil dát radu při osobní schůzce, o jejímž výsledku ani o tom, zda se Švamberk správy Otova údělu poté skutečně ujal, nemáme zprávy.⁷⁵⁶ Avšak pravděpodobně k tomu nedošlo. Falckrabí Ota – který už v době své nabídky Krušinovi přitom patřil mezi spojence Hohenzollernů a Viléma Wettinského,⁷⁵⁷ tedy knížat strakonické jednotě ne zrovna nakloněných – se nakonec v březnu 1450 stal členem wunsiedelského spolku Hohenzollernů, Viléma a poděbradských. Švamberský pán se tak změnil z Otova spojence v jeho protivníka, neboť už předtím byl Hynek s braniborskými knížaty ve válečném stavu a brzy poté již přímo vojensky podpořil stranu jihoněmeckých měst v boji proti Hohenzollernům, Otovi a dalším knížatům.⁷⁵⁸ Následně se Krušina dostal s Otou do sporu o náhradu škod způsobených během příměří, který se táhl nejméně do pozdního léta téhož

---

urovnání sporu s Janem Neunburským r. 1442 vstoupil Švamberk do falckrabího služby. Také na vztah s Jindřichem Landshutským asi nemohla nemít vliv skutečnost, že Krušina byl spojencem a ochráncem vévodova nepřítele Racka z Janovic (TÝŽ, *Kronika* III, s. 94-95 aj., TÝŽ, *Páni ze Švamberka*, s. 76, 90). Že však alespoň někdy kontakt mezi Krušinou a Jindřichem probíhal, srov. výše pozn. 736. Kromě wittelsbašských knížat měl Krušina spory také s bavorskými šlechtici a dalšími (TÝŽ, *Páni ze Švamberka*, s. 70).

⁷⁵⁴ J. JÁNSKÝ (*Kronika* III, s. 33, 37, *Páni ze Švamberka*, s. 89) předpokládá, že Krušina převzal obě funkce, v prameni, na který autor odkazuje (líst z června 1449 v LL IV, s. 65, č. 80), však lze nalézt pouze poměrně neurčitou zmínku o Švamberkově „poručenství a upravě“ nad Störnsteinem, jednou z dotčených lokalit.

⁷⁵⁵ Syn a nástupce falckrabího Jana (†1442) Kryštof, mimo jiné dánsko-švédsko-norský král, byl zaměstnán hlavně vladařskými povinnostmi ve Skandinávii a správu hornofalckého území vykonával skrze zástupce. Po Kryštofově brzké smrti (1448) skupil celý někdejší Janův úděl Janův bratr Ota Mosbašský, který se správy území účastnil už za Kryštofova života od r. 1447 (HANDBUCH III/3, s. 114-115).

⁷⁵⁶ LL IV, s. 70-79, č. 87, 95; J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 37, 113; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377. Ota podle Jánského potřeboval člověka, který by byl schopen a ochoten chránit jeho území před útoky znepráteného Buriána z Gutštejna. Krušina byl ideální adept, neboť sám vedl proti Gutštejnovi záští. – Zatímco Urbánek, l. c., interpretuje Otovu nabídku jako odvádění pozornosti od důležitého boje v Čechách, podle Jánského Krušina svým pravděpodobným odmítnutím propásl diplomatickou příležitost (*Kronika* III, s. 114). Spíše lze dát za pravdu druhému názoru, poněvadž se strakonické jednotě při její potřebě zahraničních spojenců Ota mohl hodit. V následujícím roce pán ze Švamberka, ačkoli už nebyl „sváděn“ Otovými nabídkami, stejně strakonické jednotě v polí příliš nepomohl, protože byl tentokrát zanepřázdňen jinými záležitostmi.

⁷⁵⁷ Stál při nich ve válce proti Norimberku (LL IV, s. 80, č. 98), ostatně již r. 1445 s nimi vstoupil v tzv. mergentheimský spolek (*Handbuch der bayerischen Geschichte* III/1: Geschichte Frankens bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Max SPINDLER – Andreas KRAUS, München 1997 (dále HANDBUCH III/1), s. 431.

⁷⁵⁸ Viz následující podkapitolu IV.4.

roku.⁷⁵⁹ Vzhledem k tomu, že rovněž Krušinovy vztahy s mnichovskými a landshutskými Wittelsbachi byly i kvůli jeho podpoře Racka Rýzmborského nadále značně napjaté, znamenala Hynkova roztržka s Otou konec jakýchkoli případných nadějí v navázání strakonicko-bavorské spolupráce Hynkovým prostřednictvím.⁷⁶⁰

Další z jednotníků Václav z Michalovic již byl zmíněn v souvislosti se svým sporem s vévodou Jindřichem, a jak se zdá, napětí mezi „Michalcem“ a landshutským knížectvím ani v době trvání strakonické jednoty ještě zcela nevyprchalo. Napovídá tomu incident z konce roku 1450, kdy město Kašperské Hory, které měl Michalovic ve správě, bylo omylem či záměrně napadeno landshutskými vojáky.⁷⁶¹

Díky držbě Domažlic se mezi šlechtu z česko-bavorského pohraničí řadili také páni z Kolovrat. Zatímco koncem 30. let měli Domažličtí i jejich hejtman Hanuš z Kolovrat spory s Wittelsbachi Janem Neunburským a Albrechtem Mnichovským,⁷⁶² v následujícím desetiletí Hanuš většinou vycházel s bavorskými knížaty dobře, především s vévodou Albrechtem. Už roku 1440 byl Hanuš zapojen do diplomatických jednání o jeho kandidatuře na český trůn, v roce 1445 sjednával mír mezi plzeňským landfrýdem a Mnichovem, uzavřený nakonec právě v Domažlicích, a nadále byl v přátelském kontaktu s Albrechtovými lidmi.⁷⁶³ Často se na něho – ovšem hlavně jako na nositele celozemských úředních funkcí – obraceli Albrecht a další bavorská knížata se žádostmi o urovnávání různých sporů.⁷⁶⁴ Později převzal správu Domažlic Hanušův synovec Jindřich. Ten si sice u Albrechta stěžoval, že jeho panství bylo při pohraničních válkách let 1450-1451 bezdůvodně postihováno vpády vévodových vojsk,⁷⁶⁵ brzy však byly spory urovnány a Jindřich vstoupil v listopadu 1451 do bavorských služeb.⁷⁶⁶ Žádné bližší politické vazby mezi strakonickou jednotou a Mnichovem se však na základě vztahů Kolovratů s Albrechtem nevytvořily, vše zůstalo v soukromé rovině.

Vazby k Bavorsku měla také Plzeň, která jako město preferovala dobré a mírové vztahy s německými sousedy. Patrný je hlavně kontakt s ingolstadtskými Wittelsbachi, od kterých

---

⁷⁵⁹ LL IV, s. 275-283, č. 385, 389, 391, 394; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 98-99, TÝŽ, *Kronika III*, s. 163.

⁷⁶⁰ Dodejme, že později se Hynek Krušina dostal do sporu s ještě jiným Wittelsbachem, kurfiřtem Fridrichem Falckým. Prostředkovat mezi nimi se r. 1452 snažil Albrecht Mnichovský (J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 148). – Krušinův služebník Jan Předbor z Radešína, který měl zároveň blízko k propoděbradsky a silně protibavorsky orientovaným Zmrzlíkům ze Svojšína, zase r. 1449 nevycházel s biskupem Leonardem Pasovským, což urovnával Oldřich z Rožmberka (LL IV, s. 83, č. 102; J. JÁNSKÝ, *Kronika*, s. 90; TÝŽ, *Páni*, s. 102).

⁷⁶¹ LL IV, s. 303-304, č. 433; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 121.

⁷⁶² J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 9-10, 14, 16-19.

⁷⁶³ Tamtéž, s. 27, 70-72.

⁷⁶⁴ Tamtéž, s. 11-12, 28, 42, 54.

⁷⁶⁵ Tamtéž, s. 122-123, 132-134.

⁷⁶⁶ FRA II/20, s. 25, č. 20; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 137.

město za husitských válek získalo finanční půjčku.⁷⁶⁷ Opět tak jde o jiný z bavorských dvorů než ve všech předešlých případech.

Ačkoli více členů jednoty udržovalo kontakty s jedním nebo několika z bavorských dvorů, strakonická jednota toho ve svém boji proti poděbradským rivalům nijak nevyužila. Situaci komplikovaly neurovnané poměry na česko-bavorské hranici, kdy většina důležitých osobností na obou stranách byla nějakým způsobem zapletena do nepřehledných pohraničních záští. Ještě větší překážku představovala skutečnost, že na rozdíl od vztahu k Sasku či ke králi Fridrichovi se strakoničtí neujednotili na žádné „společné politice“ vůči Bavorsku. Zůstalo pouze u kontaktů Rožmberků s vévodou Jindřichem či Kolovratů s vévodou Albrechtem atd., zatímco jiní členové strakonické jednoty s těmito Wittelsbachy nevycházeli zrovna v dobrém. A tak se nakonec stalo „nemožné“: Přestože pro poděbradskou jednotu platily výše jmenované nevýhody zřejmě rovněž a přestože měla v západních Čechách méně členů než strakonická jednota, a ti se často nacházeli s Wittelsbachy v rozepřích (Gutštejnové, Zmrzlíkové), nakonec to byli poděbradští, kdo získal mezi bavorskými knížaty spojence, když se zmíněný falckrabí Ota stal – asi hohenzollernským zprostředkováním – členem wunsiedelského spolku.

IV.4. Franky, Norimberk, Hohenzollernové

Mocensky rozříštěné teritorium starého franského vévodství bylo od Čech odděleno územím Horní Falce; pouze hohenzollernské državy patřící ke Kulmbachu hraničily na krátkém úseku s Chebskem. Kromě knížat z rodu Hohenzollernů se mezi důležité politické činitele této oblasti řadilo několik významných biskupství a říšská města v čele s Norimberkem. Hohenzollernové, původně Zollernové, pocházeli ze Švábska, od konce 12. století drželi norimberské purkrabství. V letech 1411-1417 přešla do rukou purkrabího Fridricha VI. braniborská marka, vybavená kurfiřtskou hodností, a v roce 1427 se Hohenzollernové po sporech s Norimberkem a se svými sousedy stáhli z purkrabství, když prodali úřad i hrad městské radě.⁷⁶⁸ Nadále však pro ně měly zbylé franské majetky význam; pod vlivem Hohenzollernů také zůstal norimberský císařský zemský soud (Landgericht). Po smrti purkrabího Fridricha VI., jako kurfiřta I., roku 1440 proběhlo rozdělení držav mezi jeho syny: nejstarší Jan dostal franský Kulmbach, Fridrich II. braniborskou marku s kurfiřtskou hodností,

---

⁷⁶⁷ HANDBUCH II, s. 273; J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 137. Splacení dluhu r. 1448 požadoval Jindřich Landshutský jako dědic ingolstadtské větve.

⁷⁶⁸ Hohenzollernové dále užívali titulaturu „purkrabí norimberský“, aniž tuto funkci zastávali.

Albrecht zvaný Achilles obdržel franský Ansbach a nejmladšímu Fridrichovi III. náležela formální spoluvláda v Braniborsku. Bratři se rychle dostávali svou expanzivní politikou do sporů s okolními mocnostmi. V době strakonické jednoty tak ještě doznívalo jejich záští s würzburským biskupem; zároveň Fridrich II. Braniborský soupeřil se saským kurfiřtem o ovládnutí Dolní Lužice a české koruny se dotýkal také tlak kulmbachských vévodů vyvíjený vůči území Chebska. A konečně se ve druhé polovině čtyřicátých let obnovil hohenzollernský spor se silným říšským městem Norimberkem.⁷⁶⁹

Posledně jmenovaný svár, který se vyvinul v tzv. první markraběcí válku, se bezprostředně týkal různých soudních a majetkových práv. V širším kontextu ale souvisel s úsilím Albrechta Achilla o hegemonii ve franské oblasti na straně jedné a na druhé straně s dlouhodobým napětím mezi knížaty a městy v Říši – odtud též označení druhá jihoněmecká městská válka. Norimberk byl členem svazku švábských, franských a bavorských měst, který měl podporu od würzburského biskupa i od některých knížat, Albrecht se zase opíral o své bratry a další knížecí spojence. V létě 1449 si strany zaslaly opovědi, přímé vojenské konfrontaci se ale dlouho vyhýbaly. Jediná větší srážka, 11. března 1450 u Pillenreuthu, ukázala sílu Norimberských, avšak zdaleka nemohla rozhodnout celou válku.⁷⁷⁰

Českým katolíkům byl kurfiřt Fridrich I. Braniborský dobře znám jako horlivý vůdce protihusitských křížových výprav.⁷⁷¹ Všeestranně rozvinuté vztahy s franským prostředím měli mezi členy strakonické jednoty hlavně Západočeši, zejména Hynek Krušina ze Švamberka či město Plzeň. Za husitských válek probíhala jejich úzká spolupráce s Norimberkem, kam zasílali zprávy o událostech v Čechách, zatímco prostřednictvím Norimberka přicházela do země hospodářská pomoc českým katolíkům.⁷⁷² Obchodní a diplomatické styky Norimberka s Plzní byly i jinak velmi intenzivní.⁷⁷³ Také Oldřich z Rožmberka se účastnil s králem

---

⁷⁶⁹ *Handbuch der bayerischen Geschichte* III/1: Geschichte Frankens bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Max SPINDLER – Andreas KRAUS, München 1997 (dále HANDBUCH III/1); nejzákladnější poučení např. OSN IX, s. 631, XI, s. 473-474; o sporu o Dolní Lužici R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 382-389, 444-445; o postupu vůči Chebsku J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 104, 110.

⁷⁷⁰ O markraběcí válce HANDBUCH III/1, s. 433-435; I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 59-64; Leo STERN – Erhard VOIGT, *Deutschland von der Mitte des 13. bis zum ausgehenden 15. Jh.*, Berlin 1964, s. 251-252.

⁷⁷¹ Z přímé korespondence mezi Oldřichem z Rožmberka a Fridrichem I. je dochován jeden list z r. 1422 (LL I, s. 52, č. 73). V závěru svého života figuroval Fridrich I. v Rožmberkových úvahách jako kandidát na český trůn r. 1440 (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 520an.). O stycích vladyků z Lažan na Bechyni s Fridrichem I. přináší informace Miloslav POLÍVKA, *Několik pramenných dodatků k obléhání hradu Bechyně husity v roce 1428*, in: TA 9, 1999, s. 91-120.

⁷⁷² Miloslav POLÍVKA, *Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých vztahů na sklonku doby husitské*. Záští Aleše ze Šternberka a Hynka Krušiny ze Švamberka s říšským městem Norimberk ve 30. a 40. letech 15. století, in: ČČH 93, 1995, č. 3, s. 426-450, zde s. 440; i další práce téhož autora.

⁷⁷³ Miloslav BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny Plzně I*. Od počátků do roku 1788, Plzeň 1965, s. 73, 79-84, 93, 97; M. MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – J. DOUŠA a kol., *Dějiny města Plzně I*, s. 201, 204, 209, 238-239.

Zikmundem některých tamních říšských sněmů a přicházel do kontaktu s městskou radou.⁷⁷⁴ Roku 1431 však vypuklo nepřátelství mezi Norimberkem a Hynkem Krušinou ze Švamberka, na jehož počátku zřejmě stály podobně jako u jiných tehdejších Hynkových sporů s cizinou škody způsobené od křižáků, v tomto případě od norimberských jednotek, při páté křížové výpravě.⁷⁷⁵ Po dočasném smíru se záští koncem třicátých let obnovilo a vzruch kolem něho vrcholil v letech 1441-1444. Norimberští se obraceli se žádostmi o urovnání svých sporů se Švamberkem a také s Alešem Holickým ze Šternberka mimo jiné i na jiné pozdější členy strakonické jednoty, Oldřicha z Rožmberka, Děpolta z Rýzmburka a Plzeňské. Ačkoli se strany nedokázaly dohodnout na stání před králem Fridrichem III. ani před někým jiným, záští začalo postupně utíchat.

Hynek ze Švamberka zároveň nevycházel ani s hohenzollernskými knížaty. Příčinou i zde měly být škody způsobené od křižáků, za které si Švamberk vynucoval odškodnění na kurfiřtu Fridrichovi I. Braniborském.⁷⁷⁶ Po určité odmlce⁷⁷⁷ se záští obnovilo ve 40. letech mezi Hynkem Krušinou a Fridrichovým synem Janem, držitelem Kulmbachu; náběhy ke smíru v létě 1448 měly jen jepičí život.⁷⁷⁸

Pod vlivem zpolarizování situace jak v Čechách, tak ve Frankách koncem 40. let začala Švamberkova či Šternberkova záští ztrácet soukromý charakter. O nepřátelských úmyslech celé poděbradské strany vůči Norimberku a dalším německým městům se mluvilo již roku 1448, kdy se začínalo stále zřejměji rýsovat spojenectví poděbradských s Hohenzollerny.⁷⁷⁹ Naposled ještě v dubnu 1449 kurfiřt Fridrich II. Braniborský sondoval půdu i u jednoty

---

⁷⁷⁴ LL I, s. 46, č. 66 včetně pozn. 3, s. 120, č. 180, s. 125, č. 183, 185. R. 1431 mu město na příkaz krále Zikmunda půjčilo finanční obnos (č. 183, lépe v ZR, s. 179, č. 1296, nebo Wilhelm ALTMANN (hrsg.), *Regesta imperii* XI/2. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410-1437), Innsbruck 1900, č. 8683). Později např. v roce 1444 pobýval v Norimberku Jindřich z Rožmberka (LL II, s. 367-368, č. 423). Ačkoli je bezesporu pravdou, že doložené kontakty Rožmberků s Norimberkem jsou řidší, než bychom vzhledem k významu tohoto říšského města předpokládaly (takto I. HLAVÁČEK, *Bemerkungen und Überlegungen*, s. 54), nedá se říci, že by vzájemný styk neexistoval.

⁷⁷⁵ O vývoji vztahů Hynka ze Švamberka s Norimberkem a jejich záští M. POLÍVKA, *Sebeuvedomění*, s. 440an.; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 70-71, 77-79, 81, 94; TÝŽ, *Kronika* II, s. 102, 123; III, s. 163. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 77, na rozdíl od Polívky prokázal souvislost „pozdní“ fáze záští již se škodami napáchanými od křižáků.

⁷⁷⁶ Blíže o tomto záští J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 71-73, 93-94, 98-100. Do tohoto nepřátelství vstupovalo ještě několik dalších vztahů, jejichž spletitost a vzájemné souvislosti jsou již obtížně sledovatelné: Hynkovým tchánem byl míšeňský purkrabí Jindřich I. z rodu pánů z Plavna – ti patřili mezi stálou hohenzollernskou klientelu (tamtéž, s. 104-105). Hynek byl Jindřichovým spojencem, teprve po tchánově smrti došlo asi r. 1450 k roztržce mezi Švamberkem a jeho švagrem Jindřichem II. z Plavna. Zároveň se Hynek Krušina a markrabí Jan Braniborský i v době vzájemného nepřátelství dělili o smluvní ochranu města Chebu (TÝŽ, *Kronika* III, s. 162).

⁷⁷⁷ Po příměří mezi Švamberkem a Hohenzollerny r. 1437 (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 73) lze na vzájemný mírový poměr usuzovat v roce 1439, kdy braniborská knížata či jejich úředníci zřejmě pomáhali Hynkovi proti Norimberku (tamtéž, s. 77), nebo v roce 1442, kdy se Jan Braniborský objevil jako jeden z uvažovaných prostředníků v tomtéž záští (M. POLÍVKA, *Sebeuvedomění*, s. 444).

⁷⁷⁸ Podle úmluvy ze 17. června 1448 měly být vzájemné spory vzneseny na rozhodčí (R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 285, 973).

⁷⁷⁹ R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 267; A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 20, 31.

strakonické, když se obracel na Oldřicha z Rožmberka se žádostí o podporu v záležitosti Dolní Lužice. Rožmberk jej odkázal na krále Fridricha.⁷⁸⁰ Záhy již byla zřejmá politická orientace strakonických na Fridricha Saského, což nutně znamenalo jejich, byť nevyhlášené, nepřátelství s braniborskými markrabaty. Definitivně se toto rozložení sil stvrdilo již zmíněnými smlouvami z března 1450. Na wunsiedelském sjezdu, konaném dva týdny po Achillově porážce u Pillenreuthu, uzavřeli 27. března Fridrich, Jan a Albrecht Braniborští, Vilém Saský, Ota Falcko-mosbašský a poděbradská jednota spolek, namířený proti Fridrichovi Saskému, Norimberku, a byť ne zcela otevřeně, i proti strakonické jednotě. Na jejich straně stáli i biskupové bamberský a eichstättský, na rozdíl od würzburského.⁷⁸¹

Důsledkem těchto ujednání byly i opovědi poděbradské jednoty poslané do Norimberka. U říšského města vyvolaly na jaře 1450 značné obavy a podnítily jeho diplomatickou aktivitu, směřovanou do Čech k představitelům poděbradské i strakonické jednoty.⁷⁸²

Při spojenectví poděbradské jednoty s Hohenzollerny, válečném stavu wunsiedelské koalice vůči Norimberku a při latentním nepřátelství mezi strakonickou jednotou a Hohenzollerny, do kterého vplynulo i dosavadní soukromé švamberské záští s Janem Braniborským, se nabízela Hynku Krušinovi i jeho druhům logická možnost nově uspořádat vztahy s Norimberkem. S ním, jak je zřejmo, za této situace měla strakonická jednota společené protivníky. Strakoničtí, jak se ukazuje, rozhodně netrpěli žádnou ideologickou předpojatostí vůči městům⁷⁸³ a jednotliví členové jednoty se s Norimberkem skutečně sblížovali. Zřejmě na přímé pozvání od některých jednotníků, mimo jiné asi i od plzeňské městské rady, vyslali Norimberští v hektickém březnu 1450 poselstvo na plzeňský sjezd strakonické jednoty.⁷⁸⁴ Snad právě zde se Hynek Krušina a jeho bratranec Jan ze Švamberka s Norimberkem definitivně usmířili a uzavřeli s ním spojenectví.⁷⁸⁵ Švamberkové tak pokračovali ve svých záštích proti braniborským markrabatům a posléze i proti Otovi Bavorskému přímo jako

⁷⁸⁰ Rožmberkova odpověď na markrabího list: Archiv Národního muzea, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 8. dubna 1449 (list zřejmě omylem nevydán v edici LL); srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 387; A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 31.

⁷⁸¹ FRA II/20, s. 3-6, č. 2; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 416-417.

⁷⁸² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 462; některé listy Norimberských z dubna a května otištěny ve FRA II/42, s. 55, č. 28 (tento zařazen k r. 1449, ale snad patří také do r. 1450), s. 62-65, č. 37, 38. Viz také M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 446-447. J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 94, mluví o opovědi Jiřího z Poděbrad, Šternberků a dalších jeho straníků Norimberku již v roce 1449.

⁷⁸³ M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 443, 447, sice u Hynka Krušiny v době jeho záští s Norimberkem seznal sklon k až přezíravému postoji vůči tomuto městu, to však nepřekáželo, když nyní pragmatická úvaha velela se s Norimberkem znovu sblížit. Ostatně členy strakonické jednoty bylo i několik českých královských měst.

⁷⁸⁴ Norimberská odpověď na list Plzeňských s oznámením, že na sjezd přijedou, ve FRA II/42, s. 60-61, č. 35.

⁷⁸⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 414; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 163.

norimberští spojenci; pomáhal jim také jejich tradiční druh Racek Rýzmberský z Janovic.⁷⁸⁶ A zprávy o vývoji na franském bojišti žádal od Hynka i Oldřich z Rožmberka.⁷⁸⁷

Jak se tedy samotní vůdci strakonické jednoty stavěli k této válce? Dochované zprávy o nich jsou mnohem kusejší než v případě pánů erbu labutě, naznačují však, že i oni se politicky přikláněli k norimberské straně. Rožmberkové i páni z Hradce patřili mezi adresáty norimberské diplomatické kampaně.⁷⁸⁸ Přímo doloženo je, že Oldřich z Hradce v lednu 1449, těsně před vznikem strakonické jednoty, posílal do města svého posla. O jakou záležitost šlo, nevíme, ale o její důležitosti by teoreticky mohlo svědčit to, že se toto poselstvo údajně snažil překazit jakýsi služebník Jiřího z Poděbrad.⁷⁸⁹ U Oldřicha z Rožmberka máme konkrétní doklad styků až z března 1451, kdy jej Norimberští požádali o pomoc s urovnáváním svého sporu s Alešem ze Šternberka.⁷⁹⁰ Dále se v markraběcí válce osobně angažoval Fridrich ze Šumburka, který již koncem roku 1449 se svými míšeňskými druhy vojensky pomáhal říšskému městu proti Albrechtu Achillovi.⁷⁹¹ Blízké vztahy k Norimberku udržovalo i s jednotou sympatizující město Cheb.⁷⁹²

Ze všech popsaných náznaků je možné uvažovat o tom, že se ve strakonické jednotě mohly připravovat jisté plány na spojenectví s Norimberkem, které by tvořilo přinejmenším politickou protiváhu k patnerství mezi poděbradskou jednotou a Hohenzollerny a eventuálně by obnášelo též vojenskou spolupráci. I smír a počaté spojenectví Hynka Krušiny s říšským městem roku 1450 tak mohly odrážet případné záměry celé strakonické jednoty.⁷⁹³ Doklady, které se v této souvislosti váží k hlavním představitelům strakonických, jsou však příliš sporé na to, aby bylo možné se vyslovit s větší určitostí.

---

⁷⁸⁶ J. Jánský uvádí, že v seznamu norimberských velitelů v bitvě u Pillenreuthu Hynek Krušina ani jeho rotmistři nefigurují, ale není tím vyloučena účast jím najatých žoldnéřů (J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 163, pozn. 6). O něco lépe jsou v té době sledovatelné vojenské aktivity Racka z Janovic (TÝŽ, *Páni*, s. 94). Norimberští ještě 20. listopadu 1450 psali, že získali spojence ve Švamberkovi (zřejmě Hynkovi) a pánovi z Rýzmburka (Rackovi; FRA II/42, s. 85, č. 61). Předtím 11. listopadu přitom Hynek uzavřel další příměří s Janem Braniborským (FRA II/20, s. 15, č. 14; někteří autoři předpokládají možné rožmberské zprostředkování (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 100), ačkoli pramen uvádí jako ubrmana pouze Mateše Šlika). Ve světle svrchu citovaného norimberského listu ale příměří asi opět nemělo mnoho šancí vydržet.

⁷⁸⁷ V srpnu 1450 Hynek Krušina sděloval Oldřichovi na jeho žádost, že městská a knížecí strana jsou smluveny na příměří a že knížata, jmenovitě Jan Braniborský a Ota Bavorský, nechtějí jeho osobně odškodnit za válečné újmy (LL IV, s. 275-276, č. 385). – Rožmberk byl o boji mezi Norimberkem a Hohenzollerny informován také od biskupa Leonarda Pasovského (LL IV, s. 80-81, č. 98).

⁷⁸⁸ M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 446-447.

⁷⁸⁹ LL IV, s. 4, č. 4. Ke dřívějším stykům pánů z Hradce (Menharta) a Norimberských FRA II/42, s. 2, č. 3.

⁷⁹⁰ FRA II/42, s. 94, č. 66.

⁷⁹¹ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 257-258; M. WETZEL, *Friedrich XX*.

⁷⁹² J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 95; srov. k září 1450 FRA II/42, s. 73, č. 46.

⁷⁹³ Příznačné by z hlediska širších politických souvislostí bylo, že zatímco Hynek jako člen strakonické jednoty dokázal se s říšským městem rychle (ale dočasně) smířit, souběžně vedené a svým charakterem podobné záští poděbradovce Aleše Holického ze Šternberka proti témuž městu pokračovalo kontinuálně hluboko do 50. let (viz M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 440).

Ačkoli Norimberští i ve druhé polovině roku 1450 žili stále ve strachu z poděbradského vojska,⁷⁹⁴ k žádnému útoku nedošlo, neboť poděbradští směřovali svůj výpad jinam – proti Sasku. V té době již začínalo napětí jak v Čechách, tak v oblasti Frank opadat, čímž i případné úvahy o válečném spojení mezi strakonickými a Norimberkem pozbývaly svůj smysl.⁷⁹⁵ Již v červnu 1450 bylo mezi oběma stranami markraběcí války obnoveno jednání a došlo k první předběžné dohodě; nicméně mírové rozhovory, které podněcovali císař, kurie, Wittelsbachové a další, se pak táhly ještě bezmála tři roky. Finální dohodu přivodili teprve v dubnu 1453 prostředníci v čele s vévodou Ludvíkem Bavorsko-landshutským.⁷⁹⁶

Franské bojiště bylo dalším územím, kde strakonická jednota v rámci svých zahraničně-politických snah mohla nalézt partnera, jenž měl jednoznačně na vytváření koaličních svazků zájem. Prostřednictvím bohatého a diplomaticky vlivného Norimberka se jednotě též otevírala výhledová možnost se napojit do širší spojenecké sítě v jihoněmecké oblasti. Nakolik silný byl zájem o spojení ze strany strakonické jednoty, nevíme. Stávající individuální vojenská spolupráce jejích jednotlivých členů, jako pánů ze Švamberka a ze Šumberka, s říšským městem, nakonec až do léta 1450 nevytvořila most k žádnému svazku na bázi celé strakonické jednoty, byl-li takový vůbec předmětem úvah. Vhodné podmínky pro bližší spojení pak od druhé poloviny roku v souvislosti s počínajícími mírovými procesy již přestávaly.

IV.5. Ostatní země

U předních členů strakonické jednoty lze občas zaznamenat i ojedinělé kontakty s dalšími zeměmi. Nerýsovaly se však žádné natolik pevné vazby, aby bylo možno uvažovat o spojení pro strakonickou jednotu. Ani Oldřich z Rožmberka, který se od svých přátel, jako Prokopa z Rabštejna, Šlika či Hynka Krušiny, nechával informovat o dění nejen v Říši, ale i v Uhrách, v Itálii či v západní Evropě, nebyl v pravidelném přímém kontaktu se vzdálenějšími knížaty. Nicméně v případě potřeby by mu jeho dosavadní styky jistě stačily ke zprostředkování dalších vlivných známostí. Pozoruhodná je v tomto ohledu akce z ledna 1452, kdy si Rožmberk nechal od Jana Kapistrána napsat doporučující listy francouzskému

⁷⁹⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 462; FRA II/42, s. 73, č. 46

⁷⁹⁵ Místo toho se objevovala spíše potřeba pomoci s mírovým zprostředkováním, srov. zmíněnou žádost Norimberských z března 1451. – Dodejme také, že vývoj vztahů mezi Norimberkem a západočeskými pány se poté již opět ubíral svou vlastní cestou – v roce 1455 slyšíme o sporech Švamberků, Racka Rýzberského a dalších s norimberskými kupci o vedení obchodních tras (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 112).

⁷⁹⁶ HANDBUCH III/1, s. 435, II, s. 296; I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 60-64.

králi Karlovi VII., vévodovi Filipu Burgundskému a papeži Mikulášovi V. K nim všem zřejmě hodlal vyslat poselstva s jakousi žádostí, o jejímž obsahu nevíme. Snad chtěl tyto osobnosti pohnout k odporu proti správcovství Jiřího z Poděbrad, motivovanému náboženskými důvody, nebo je získat pro podporu rakouského odboje.⁷⁹⁷ Žádné další doklady vzájemných styků s těmito knížaty nejsou dochovány – zdá se, že akce vyzněla do ztracena.

Ve výčtu výše pojednaných zemí chybějí dvě monarchie sousedící s českými zeměmi: Uhry a Polsko. Jediným dokladem přímého styku jednotníků s Uhrami je list jednoho přešpurského měšťana Oldřichovi z Rožmberka z r. 1450.⁷⁹⁸ Jinak Rožmberk dostával pravidelné zprávy o dění v této zemi od svých přátel u Fridrichova dvora a vzkazoval noviny i svým spolujednotníkům.⁷⁹⁹ Při sledování tamního dění patřily jeho sympatie habsburské straně, reprezentované hejtmanem Janem Jiskrou z Brandýsa.⁸⁰⁰ Proslýchalo se, že v Uhrách vyjednává o spojenectví poděbradská jednota.⁸⁰¹ Polsku se představitelé rožmberské strany, orientované na Habsburky, vyhýbali programově; styky s jagellonským dvorem pěstovali pouze okrajoví členové jednoty Bedřich ze Strážnice a Jan Kolda.

IV.6. Strakonická jednota v souřadnicích středoevropské politiky

V předešlých podkapitolách jsme detailně popsali hlavní směry, jakými strakonická jednota postupovala při hledání potenciálních světských zahraničních spojenců. Nyní se však na její úsilí podívejme z většího nadhledu a pokusme se zjistit, z jakých historických kořenů zahraniční politika jednoty vycházela, a následně celkově zhodnotit její výsledky v kontextu momentální vojensko-politické situace ve střední Evropě.

Je patrné, že zájem jednotníků směřoval hlavně do zemí ležících hned v sousedství soustátí České koruny, především do říšských území na západ a na jih od Čech, zatímco vzdálenější oblasti již ležely mimo „akční rádius“ českého panstva. S nejbližšími sousedy existovaly již z dřívějšíka nejrozvinutější styky, komunikace mohla probíhat díky menší vzdálenosti relativně nejrychleji a zároveň odtud mohla být nejspíše realizována případná

⁷⁹⁷ Obě varianty předkládá R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 622, 646-647. Listy v LL IV, s. 330-331, č. 471, 472.

⁷⁹⁸ LL IV, s. 271-272, č. 380.

⁷⁹⁹ Např. Hynku Krušinovi ze Švamberka v LL IV, s. 278-279, č. 389 (r. 1450).

⁸⁰⁰ Srov. Oldřichovo líčení Jiskrových úspěchů v LL IV, s. 105, č. 126.

⁸⁰¹ LL IV, s. 190, č. 253; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 422 (květen 1450).

vojenská pomoc. Samo konstatování o teritoriální blízkosti ještě ale hlouběji neosvětluje kořeny vnější politiky strakonické jednoty. Ty je potřeba hledat v několika zdrojích.

Důležitý inspirační zdroj mohla představovat zahraniční politika českých králů.⁸⁰² Strakonická jednota byla tvořena většinou šlechtici, kteří se již za husitských válek profilovali jako královská strana a zvláště od roku 1436 se vyskytovali na dvoře králů Zikmunda a Albrechta. Za následného interregna pak mohli sami přebírat některá schémata jejich zahraniční politiky a využívat tradiční okruhy jejich politické komunikace. A to i s výhradou toho, že poslední čtyři čeští králové byli ovšem zároveň panovníky římskými: V jejich případech se proto ve vztahu k říšským územím prolínala zahraniční politika českého krále s vnitropolitickým působením římského panovníka a celkový dosah jejich politiky byl pochopitelně mnohem širší než velikost okruhu zahraničních styků české šlechty. V následujícím přehledu připomeneme hlavní rysy vztahů minulých českých panovníků, především za éry Lucemburků, s vládci těch zemí, se kterými se nyní snažili navazovat spojenecké svazky šlechtických vůdci strakonické, případně poděbradské jednoty.⁸⁰³

Rakouští Habsburkové byli významnými politickými hráči v sousedství českých zemí již od 13. století a tradičně představovali spíše konkurenty než spojence českých králů.⁸⁰⁴ Tuto skutečnost nepřeklenuly ani opakované dynastické svazky (Václav II. a Guta Habsburská, sňatky některých Lucemburkoven) a rodové dědické smlouvy, z nichž nejdůležitější byla sepsána roku 1364. Ve vzájemných vztazích působila i nenaplněná ambice Habsburků na kurfiřtství a jejich ukřivděnost poté, co jim kurfiřtskou hodnost upřela i Zlatá bula Karla IV. V politice Zikmunda Lucemburského zaujímal klíčové místo jeho zeť Albrecht V. z albertinské větve Habsburků, jeho nejbližší a nejvěrnější spojenec, zatímco trvalo Lucemburkovo nepřátelství s leopoldinskou větví, reprezentovanou vévodou Fridrichem IV.

V porovnání s Habsburky byli bavorští a falčtí Wittelsbachové rozvětvení daleko více a příkopy mezi jednotlivými větvemi vykopány o něco hlouběji. Jejich sousedství s Českým královstvím i proto skýtalo potenciál jak k propukání nepřátelství, tak ke spojeneckým a dynastickým svazkům. Český panovník obvykle balancoval mezi jednotlivými wittelsbachskými dvory a vyvažoval eventuální nepřátelství s jednou větví pomocí svazků s druhou. K tomu docházelo i v dobách soupeření Lucemburků s některým z Wittelsbachů o římskou korunu, tedy mezi Karlem IV. a Ludvíkem Bavorem a mezi Václavem IV. a Ruprechtem III.

⁸⁰² Na myšlenku o příbuzných rysech zahraniční politiky strakonické jednoty s politikou českých králů mě přivedla konzultantka práce prof. Lenka Bobková.

⁸⁰³ Základní přehled o zahraniční politice českých králů podávají jednotlivé svazky *Velkých dějin zemí Koruny české*; k jednotlivým panovníkům např. Wilhelm BAUM, *Císař Zikmund*, Praha 1996; Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. (1361-1419)*, Praha 1986.

⁸⁰⁴ Srov. L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny IVb*, s. 343.

Falckým. Ostatně i Karel a ještě delší dobu Václav byli prostřednictvím svých manželek spřízněni s různými větvemi Wittelsbachů (falckou, dolnobavorsko-holandskou a nakonec mnichovskou). Téma česko-bavorských vztahů představovala i otázka postavení českých držav v Horní Falci, roku 1373 z většiny zastavených Wittelsbachům. Rovněž politika krále Zikmunda, který se především marně snažil Wittelsbachy přimět ke společnému postupu proti husitům, prošla vývojem: od počáteční preference Ludvíků Falckého a Ingolstadtského přes období sblížení s Jindřichem Landshutským se Zikmundova přízeň postupně přesunula nejvíce k mnichovskému dvoru.⁸⁰⁵

V oblasti na severozápad od Čech se mezi tradiční spojence Lucemburků řadili saští Askánci. Naopak míšeňští Wettinové, kteří po vymření Askánců r. 1423 získali i saské kurfiřtství, představovali většinou spíše nepříjemné sousedy Českého království, čehož byl příkladem už nevydařený wettinský sňatek Přemysla Otakara I. Snahy zasahovat do záležitostí svého souseda se z české strany projevovaly hlavně za Václava II., ze strany míšeňských knížat vedly k vojenským vpádům do Čech v roce 1310 na podporu sesazeného českého krále Jindřicha Korutanského a roku 1401 ve prospěch římského protikrále Ruprechta Falckého. Existovala i lepší období ve vzájemných vztazích, jako za Přemysla Otakara II. nebo Karla IV. Zikmund Lucemburský našel ve Fridrichovi Wettinském díky udělení saského kurfiřtství poměrně spolehlivého spojence, stejně jako jeho nástupce Albrecht II. Přesto vývoj v období husitských válek zadělal na nové problémy ve vztazích Wettinů s budoucími českými panovníky a Čechy vůbec: Na vině byly nechuti vzniklé po nových wettinských taženích do Čech ve dvacátých a třicátých letech, sporné otázky lén i pozdější nároky saských knížat na český trůn.

K tradičně procísařskému říšskému městu Norimberku a jeho purkrabím (Hohen)zollernům pěstovali blízké vztahy z českých králů hlavně Karel IV. a Zikmund, ovšem právě spíše z pozice římských panovníků. Purkrabí Fridrich VI.,⁸⁰⁶ pozdější braniborský kurfiřt, se z příznivce Václava IV. se v krizi okolo roku 1400 proměnil ve straníka Ruprechta Falckého a následovali jej Norimberští, zatímco jeho bratr Jan zůstal při sesazeném panovníkovi. Fridrich nakonec z nouze zakotvil v táboře Zikmunda Lucemburského a ten Hohenzollernům, podobně jako poté Wettinům, umožnil mocenský vzestup, v tomto případě postoupením braniborského markrabství. I od Zikmunda se ale Fridrich brzy emancipoval a

---

⁸⁰⁵ Ke vztahům Wittelsbachů se Zikmundem B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, s. 343-346; HANDBUCH II, zvl. s. 260-266.

⁸⁰⁶ O něm např. HANDBUCH III/1, s. 416-418, 420; Heinrich PLETICHA (hrsg.), *Deutsche Geschichte V. Das ausgehende Mittelalter 1378-1517*, Gütersloh 1984, s. 51.

patřil poté k hlavním osobnostem kurfiřtské opozice. Zikmund naopak podporoval Norimberk,⁸⁰⁷ to už v době, kdy říšské město vedlo s Hohenzollerny nepřátelství.

Celkově můžeme konstatovat, že strakonická jednota z českých panovníků nejvýrazněji navazovala na Zikmunda Lucemburského a na jeho nástupce a zetě Albrechta II. Vedle toho, že na domácí půdě podporovala nároky albertinské větve Habsburků v osobě Ladislava Pohrobka, přejala příznivý vztah k Fridrichovi Saskému či k Norimberku i negativní poměr k hohenzollerským knížatům. V případě wettinského spojení nevadily ani sporné body česko-míšeňských vztahů, vzniklé částečně za Zikmunda, částečně již za jeho předchůdců, jejichž vyřešení naopak akcentovala politika Jiřího z Poděbrad.

Rozhodně ale nelze u strakonické jednoty hovořit o pouhém přejímání politiky českých panovníků. Například ve vztahu k Habsburkům Oldřich z Rožmberka sám důsledně budoval též vazbu k druhé, leopoldinské linii, když se už ve třicátých letech doslova za Zikmundovými zády smluvil s vévodou Fridrichem Tyrolským. Na to navázal blízký poměr ke králi Fridrichovi III. Slabší vliv měl vzor královské politiky asi také na poměr strakonických k Bavorsku: Faktory jako odraz někdejších přátelských vztahů Václava IV. s mnichovským dvorem, odkud pocházela královna Žofie, či uplatnění kontaktů vzniklých v souvislosti s politikou císaře Zikmunda se mohly projevit např. při rozhodnutí pro Albrechta Mnichovského při volbě českého krále roku 1440. Naopak politika strakonické jednoty vycházela spíše z osobních vztahů českých šlechticů s jednotlivými bavorskými knížaty a šlechtici – např. z úzké vazby Rožmberků na landshutský dvůr, který u Zikmunda tak výsadní pozici většinou neměl.⁸⁰⁸

Každopádně historicky rozvinuté politické vztahy českých zemí se zmíněnými teritorii – v první řadě na úrovni panovníků – vždy vytvářely příznivé předpoklady pro navazování spojeneckých svazků i ze strany šlechty. K tomu pro strakonickou jednotu zřejmě přistupovaly přímé vzory politiky posledních dvou českých králů, ať již se v konkrétních postupech uplatňovaly ve větší či menší míře. Ale i Jiří z Poděbrad jako soupeř strakonické jednoty směřoval svou politiku do stejných teritorií, jen s opačným znaménkem než strakoničtí. Získané politické zkušenosti mu bezesporu pomohly, když se o desetiletí později sám stal českým králem, aby mohl v prvních letech vlády rozvinout neobyčejně pozoruhodnou zahraniční politiku.

⁸⁰⁷ W. BAUM, *Císař Zikmund*, s. 218-219; HANDBUCH III/1, s. 428.

⁸⁰⁸ Na druhou stranu při praktickém navazování zahraničních kontaktů katolická šlechta ze své blízkosti Zikmundovu dvůr jistě těžila, což ani v posledně jmenovaném případě nelze vyloučit. Příležitostí mohla být např. Zikmundova pražská korunovace r. 1420, které se Jindřich Landshutský a jiní Wittelsbachové vedle dalších knížat účastnili (HANDBUCH II, s. 271). U Jindřicha Landshutského připomeňme také jeho blízký vztah ke králi Albrechtovi II., jenž se ale na českém trůnu příliš neohřál.

Politika českých králů však nebyla to jediné, na co strakonická jednota ve vztahu k zahraničí mohla navazovat. I česká šlechta pěstovala tradičně kontakty se zahraničím, třebaže více se svými stavovskými soukmenovci než s knížaty a třebaže obsahem kontaktů byly častěji soukromé záležitosti. O samostatné zahraniční politice české šlechty tak lze mluvit jen ve výjimečných situacích, zejména v době panských odbojů a jednot a v období voleb nového českého krále po vymření dynastie.

Přirozeně nejrozvinutější byly u českých šlechticů soukromé vztahy k těm oblastem za hranicemi, které přiléhaly k regionu Čech, kde sami sídlili – zemská hranice netvořila při společenských a kulturních kontaktech se soukmenovci žádnou překážku.⁸⁰⁹ Z českých⁸¹⁰ členských rodů strakonické jednoty byli historicky provázáni se zahraniční šlechtou nejvíce příslušníci Vítkovců, v jejichž případě logicky dominovaly styky se šlechtou rakouskou.⁸¹¹ Ve sňatkové strategii Rožmberků i pánů z Hradce byly svazky s rakouskými, eventuálně bavorskými šlechtickými rody tradičně takřka pravidlem a zakládaly i spolupráci v rovině osobní a kulturní.⁸¹² Především páni z Rožmberka drželi již od svých počátků v Rakousích a na území pasovského biskupství i majetky.⁸¹³ Švambergové a Rýzemberkové se zase orientovali při svých zahraničních kontaktech, záštích, eventuálně dynastických svazcích na oblast Bavorska, Horní Falce či Frank.⁸¹⁴ Z panských rodů s delší historií vztahů se

---

⁸⁰⁹ V obecné rovině o vztazích českých a moravských regionů k blízkému zahraničí v 15. století srov. např. Ivan HLAVÁČEK, *Zu den kulturellen Kontakten zwischen den böhmischen und österreichischen Ländern im 15. Jahrhundert*, in: Thomas Winkelbauer (hrsg.), *Kontakte und Konflikte. Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte*, Horn 1993, s. 67-77, zde s. 68-69.

⁸¹⁰ O původem německých rodech ve strakonické jednotě, pánech ze Šumberka a z Weidy, se zmíníme až níže.

⁸¹¹ Při následujících údajích vycházíme hlavně z této základní literatury: O historii pánů z Hradce F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1*; o Rožmbercích R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*; chronologický výklad dějin rodu zastupují komentáře A. KUBÍKOVÉ, *Rožmberské kroniky*; k situaci ve 13. století Vratislav VANÍČEK, *Rodová politika Vítkovců a strukturální proměny jihočeského regionu v soustátí krále Přemysla II. Otakara*, in: Marie Bláhová – Ivan Hlaváček (redd.), *Česko-rakouské vztahy ve 13. století*, Praha 1998, s. 77-93.

⁸¹² Obojí páni erbu růže spříznění s rody ze Schaunberga, z Wallsee, z Lichtenštejna, ale i s pány z Kuenringu a s bavorskými landkrabaty z Leuchtenberga-Halsu, dále páni z Hradce např. opakovaně s hrabaty z Hardeggu a v žilách jim kolovala i krev nemanželské dcery korutanského vévodského rodu Menhartovců. Rozbor sňatkových strategií Rožmberků podávají R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 54-60 (autoři přisuzují ze zahraničních rodů nejvýznamnější postavení v rožmberské sňatkové politice leuchtenberským landkrabatům, s nimiž uzavřeli Rožmberkové ve 14. století dokonce dědickou smlouvu, a pánům z Wallsee). Zajímavým dokladem spolupráce je např. ve 13. století založení kláštera ve Vyšším Brodě, jehož mateřský konvent se nacházel na schauberském panství (V. VANÍČEK, *Rodová politika*, s. 88-89; TÝŽ, *Velké dějiny zemí Koruny české III*, Praha-Litomyšl 2002, s. 173-174).

⁸¹³ Nejprve Blankenberg a další statky v oblasti Mühlviertelu, kde jim nejdéle zůstal výše již zmíněný Haslach; v Dolních Rakousích ve 13. století např. Retz a Raabs an der Thaya.

⁸¹⁴ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*; TÝŽ, *Kronika česko-bavorské hranice*, passim. Zahraniční sňatky u pánů z Rýzemberka doloženy nejsou, u Švamberků např. s rodem z Wildenfelsu, držícím majetky v Horní Falci. – V době husitských válek se také Libštejnští z Kolovrat spříznili s franským rodem ze Seinsheimu (toho času ovšem operujícím v Čechách).

zahraničním prostředím připomeňme ještě pány z Michalovic, jejichž kontakty směřovaly příležitostně jak k severním sousedům Čech (Míšeň, české vedlejší země), tak k Rakousku.⁸¹⁵

V rovině veřejné přicházeli čeští šlechtici do kontaktu se zahraničím asi nejčastěji v královských službách nebo v součinnosti s králem. Mohlo se jednat o správní funkce v některých územích dočasně podléhajících českému panovníkovi – takto např. hejtmanství Voka I. z Rožmberka ve Štýrsku a o století později obdobný úřad Albrechtů I. a II. z Kolovrat ve Vogtlandu.⁸¹⁶ U Rožmberků zmiňme ještě provozování špitálu v Římě, svěřeného jim Karlem IV.⁸¹⁷ Opakovaně se zástupci tohoto i dalších panských rodů účastnili různých diplomatických poselstev a vojenských výprav.

Jak své soukromé kontakty s cizinou, tak zkušenosti získané v panovníkových službách mohli čeští šlechtici zúročit za určitých okolností i při vytváření samostatnější zahraniční politiky. Napojení Vítkovců na německé prostředí se prolno se světem politiky již v prvních generacích rodu, orientovaných proštaufsky,⁸¹⁸ a promítlo se do vytvoření jejich vlastní politické linie v době odboje proti Přemyslu Otakarovi II.⁸¹⁹ Po vymření Přemyslovců musely samy české stavy hledat nového adepta trůnu mezi zahraničními vládci, přičemž je patrné, jak např. v případě Rožmberků se jejich zájmy v Rakousku zohlednily v jejich podpoře Rudolfovi Kaši Habsburskému.⁸²⁰ I v souvislosti s odbojem proti Janovi Lucemburskému vyhledávali čeští páni, mezi nimi i předkové některých strakonických jednotníků, kontakty s cizinou, jmenovitě s markrabím Fridrichem Míšeňským.⁸²¹ Jiný druh samostatného vystupování vůči cizině představovala přeshraniční zášť Rožmberků a pánů z Hradce, která byla vedena v době krále Václava IV. nejen proti rakouské šlechtě (a v součinnosti se spřízněnými rakouskými rody), ale i přímo proti habsburským vévodům.⁸²² S podobnými směry zahraniční orientace jako v dosud jmenovaných případech se setkáváme i u účastníků odboje proti Václavovi IV. na přelomu 14. a 15. století. Mezi spojence tehdejší panské

---

⁸¹⁵ Z. BERAN, *Poslední páni z Michalovic*, s. 20, 23, rodokmeny; A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 218 (spříznění s pány z Koldic či rakouským rodem z Kapellu). Jiný směr aktivity představuje slavná turnajová cesta Jana I. z Michalovic do Porýní a do Francie ve 13. století.

⁸¹⁶ A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 86; Vlastimil BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, in: V. Borůvka – J. Krám – J. Pavel, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*, Praha 2000, s. 5-127, zde s. 7-8.

⁸¹⁷ Anna KUBÍKOVÁ, *Petr I. z Rožmberka a jeho synové*, České Budějovice 2011, s. 106-107.

⁸¹⁸ Tato skutečnost se připisuje i vlivu pasovského biskupa, tehdy lenního pána Vítkovců (V. VANÍČEK, *Rodová politika*, s. 85).

⁸¹⁹ Hodnocení tohoto vystoupení české šlechty V. VANÍČEK, *Rodová politika*, s. 89-93.

⁸²⁰ Jindřich I. z Rožmberka podpořil krále Rudolfa výměnou za formální navrácení hradu Raabs (A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 93).

⁸²¹ Viz např. Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IVa*, Praha – Litomyšl 2003, s. 51. O jmenovité účasti předků členů jednoty v protikrálovských odbojích níže v kapitole V.2., s. 180an.

⁸²² A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 112; TAŽ, *Familienbeziehungen*, s. 122; F. TEPLÝ, *Dějiny I/II*, s. 152.

jednoty patřili markrabí Vilém Míšeňský, Habsburkové (navzdory zmíněným občasným soukromým rozporům některých Vítkovců s nimi) či Wittelsbachové. Je ovšem pravdou, že zahraniční politiku opozičníků vytvářel v první řadě moravský markrabí Jošt Lucemburský, sám švagr markrabího Viléma.⁸²³ Také spolupráce Václavových nepřátel s rakouskou šlechtou umožnila internaci českého krále na hradě pánů ze Starhemberka při jeho prvním zajetí.⁸²⁴ Objevil se i další jev, který měl potom obdobu u jednoty strakonické: najímání rakouských žoldnéřů ze strany jednotníků.⁸²⁵

Přední rody strakonické jednoty tak měly historicky dostatečně rozvinuté styky se zahraničím, především v soukromé rovině, která se ale v případě potřeby mohla rozšířit o rovinu politickou. Zároveň již existovala určitá tradice samostatné zahraniční politiky českých příležitostných šlechtických koalic. Směry jejich zahraničních aktivit se často shodovaly s politikou jednoty strakonické: rakouské země, Míšeň, případně Bavorsko. Důvodem byla podle všeho nejen skutečnost, že šlo o sousední země Českého království a jejich vládci se rádi vměšovali do českých záležitostí, ale i fakt, že panské jednoty a odboje byly opakovaně vedeny týmiž rody. Páni z Rožmberka, z Hradce, ze Švamberka a jiní tak mohli sázet na postupy osvědčené v minulých pokoleních. Největší roli měl pro strakonickou jednotu zřejmě příklad postupů panské jednoty z doby Václava IV., která – ač se to podle více než padesátiletého časového odstupu na první pohled nezdá – připadá vlastně do generace otců strakonických jednotníků. Strakoničtí ovšem postrádali oporu v některém ze členů královské dynastie, jako vytvářel protiváclavovským opozičníkům markrabí Jošt či odpůrcům husitství král Zikmund, a museli již vést zahraniční politiku zcela samostatně.

Vedle přebírání některých směrů královské politiky a vedle návaznosti na zahraniční aktivity svých šlechtických předků se do volby zahraničněpolitického kursu strakonické jednoty promítly osobní zkušenosti a osobní vazby jejích členů. Katolická šlechta udržovala vztahy s cizinou i během husitských válek. Ke spolupráci se zahraničními knížaty a šlechtici mohlo docházet i při samotném vedení křížových výprav, jakkoli se vztahy českých katolíků s křižáky utvářely často poněkud problematičtěji. V období po skončení revoluce přicházely

---

⁸²³ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, zvl. s. 245, 264-265. – Wettinský vpád do Čech r. 1401 ovšem nebyl vyvolán žádným pozváním od českého panstva (na rozdíl od roku 1450!), nýbrž byl spíše důsledkem toho, že se opozici její zahraniční spojení poněkud vymklo z rukou (tak L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny IVb*, s. 390; viz také J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 325-331). – K jednání panské jednoty s Habsburky o různých otázkách J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 242, 252, 295. – O chování Jana ze Švamberka za války mezi Václavem IV. a Ruprechtem Falckým J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 44.

⁸²⁴ L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny IVb*, s. 354; J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 237, 240; A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 119.

⁸²⁵ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 253; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 41.

volby českých panovníků a hledání kandidátů v zahraničí.⁸²⁶ Na příslušných místech jsme zmiňovali u Oldřicha z Rožmberka, že jeho blízké vztahy s leopoldinskými Habsburky či s landshutským dvorem Wittelsbachů byly dlouholetého charakteru a rovněž osobní vazby Rožmberků a pánů z Hradce na rakouskou šlechtu byly velice těsné a i v této generaci posilované příbuzenskými vazbami. Hojně se v předchozích letech nacházel v interakcích např. Hynek ze Švamberka s bavorským prostředím či Lobkovicové a řada dalších jednotníků s oblastí sasko-míšeňskou. Ukázali jsme, že na spojenectví jednoty s Fridrichem Wettinským se podíleli nejvíce právě ti členové, kteří měli z minulých let za sebou vojenskou službu saským knížatům. Svým způsobem nebylo podstatné, že vztahy těchto českých šlechticů s jednotlivými zahraničními knížaty častokrát rychle kolísaly mezi přátelstvím a nepřátelstvím: důležitá byla zkušenost, kontakty a znalost tamního prostředí a aktuální politické situace v dané zemi. Vztahy jednoty k sasko-míšeňské oblasti posilovala i účast českoněmeckých rodů ze Šumberka a z Weidy, v Míšeňsku stále majetkově přítomných a aktivních v tamním politickém dění: už jejich přijetí do jednoty dávalo tušit, že strakoničtí budou spřádat vážné plány směrem k Sasku.

Všechny záměry, vycházející z inspirace královskou politikou, z dřívější profilace vlastních šlechtických rodů a z osobních zkušeností, bylo nutno přizpůsobit aktuální politické situaci ve střední Evropě tak, aby byli nalezeni spojenci jak schopní, tak ochotní jednotě pomoci.

Obraz politického dění probíhajícího za hranicemi českého státu v polovině 15. století zde můžeme jen letmo načrtnout. Je známo, že české země samy byly z geopolitického hlediska jedním z objektů zápasu o velká středoevropská království mezi Habsburky a Jagellonci, zápasu, ve kterém měl v danou chvíli navrch rakouský vévodský rod, reprezentovaný nezletilým Ladislavem Pohrobkem a jeho poručníkem Fridrichem. Strakoničtí stáli na straně Habsburků. Polsko-litevská unie s králem Kazimírem IV. tak z pochopitelných důvodů z okruhu možných spojenců jednoty vypadávala. Spojence bylo těžko hledat i v Uhrách, kde rovněž probíhalo interregnum, vyplněné vzájemnými boji šlechtických skupin. Překážkou svazků s Polskem či Uhrami také podle všeho byly nedostatečně rozvinuté styky jiho- a západočeské šlechty s těmito oblastmi.

---

⁸²⁶ Paradoxně knížata, která padala v úvahu při volbě roku 1440, jako Albrecht Bavorsko-mnichovský, Hohenzollernové a další, nehrála v zahraniční politice strakonické jednoty zásadní roli.

Z těchto důvodů strakonická jednota orientovala svou zahraniční politiku směrem na jih a západ od Čech, do Říše. Pozdněstředověká Říše skýtala obraz značné roztržiténosti.⁸²⁷ Pokračoval úpadek moci římského monarchy, kdy již i tak nadaná panovnická osobnost jako Zikmund Lucemburský v Říši narážela, byly-li její iniciativy v rozporu s vůlí silných kurfiřtů. Fridrich III. se zaměřoval spíše na domácí a dynastickou politiku; není bez zajímavosti, že v letech 1444-1471 německé oblasti Říše osobně ani vůbec nenavštívil. Na druhou stranu zůstával bezesporu respektovanou rozhodčí a legitimizační autoritou. Různé formy napětí a mocenského soupeření v Říši se objevovaly mezi králem a knížaty, mezi knížaty a nižší šlechtou či městy i mezi jednotlivými vládci navzájem. Některá stará vévodství (franské, švábské) byla již dlouho fakticky zaniklá a překrytá mozaikou světských a duchovních držav. I stávající větší světské územní komplexy ve východní části Říše, tedy v blízkosti českých zemí, byly územně nekompaktní a většinou rozdělené mezi několik příslušníků daného knížecího rodu. Také ti mezi sebou nezřídka soupeřili. Vznikaly proměnlivé bojové koalice, do kterých se mohla zapojovat i strakonická jednota.

Aktuálních „horkých“ konfliktů probíhalo v době kolem poloviny 15. století ve východní a jižní části Říše několik. Dlouhodobý charakter měl boj mezi Habsburky a švýcarskými kantony, usilujícími již o úplné vystoupení z Říše (aktuální válečná fáze skončila mírem v červenci 1450).⁸²⁸ Geograficky blíže českým zemím se odehrávaly další střety. V nemalé míře byl vznik konfliktů podněcován mocenským vzestupem dynastií Wettinů a ještě výrazněji expandujících Hohenzollernů. Knížata obou těchto dynastií se snažila ovládat města a příslušníky šlechty v okruhu své mocenské oblasti, a ti naopak usilovali o získání nebo udržení říšských svobod. Vzniklé rozpory tohoto typu nejvíce eskalovaly v případě konfliktu Norimberku a jeho spojenců s Hohenzollerny, kde hlavní boje spadaly do roku 1450. Oba zmíněné knížecí rody se od chvíle, kdy Wettinové od císaře získali Sasko, srážely též mezi sebou, což lze ostatně i připsovat už Zikmundovu původnímu záměru.⁸²⁹ Momentálně soupeřily především o vliv v Dolní Lužici – to se prolnulo s válkou mezi wettinskými bratry (1446-1451), kdy se mladší Vilém s Branibory spojil proti svému bratrovi. Další konflikty, vyvolávané agresivní politikou markrabího Albrechta „Achilla“, se rozvinuly v příštích desetiletích. Rovněž působení jiného zdroje sporů, obnoveného napětí mezi

---

⁸²⁷ O politických poměrech ve střední Evropě, respektive v Římské říši např. Denis HAY, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*, Praha 2010, zvl. s. 170-183; H. PLETICHA (hrsg.), *Deutsche Geschichte V*; Leo STERN – Erhard VOIGT, *Deutschland von der Mitte des 13. bis zum ausgehenden 15. Jh.*, Berlin 1964, zvl. s. 138-147; dále literatura uváděná v předchozích podkapitolách k jednotlivým zemím.

⁸²⁸ K.F. KRIEGER, *Habsburkové*, s. 172-174; L. STERN – E. VOIGT, *Deutschland*, s. 146-147, 253.

⁸²⁹ H. PLETICHA (hrsg.), *Deutsche Geschichte V*, s. 105.

Habsburky a Wittelsbachy po změnách vládce v kurfiřtské Falci (1449/1451) a Bavorsku-Landshutsku (1450), spadá spíše až do pozdějších let.

Strakonická jednota si vybírala spojence podle potřeby a na základě již dříve vybudovaných kontaktů – hledala tudíž mezi světskými i duchovními knížaty, šlechtou a v případě Norimberku i mezi městy. Chtěla-li jednota navázat na politiku spojenectví s Wettiny, provozovanou od dřívějších českých panských spolků i od krále Zikmunda, musela si vybrat mezi zneprátelenými bratry Fridrichem a Vilémem. Svár obou sourozenců však strakonické jednotě přinesl prospěch, neboť tak vznikla oboustranná potřeba spojenců, umožňující nalézt společný zájem. Naopak z jiných vnitrodynastických konfliktů v sousedních zemích jednota žádný užitek nevytěžila, ať šlo o vzájemné rivalství bavorských vévodů (vystupňované úchvatem ingolstadtského dědictví ze strany Jindřicha Landshutského r. 1447) či o dosud jen zárodečné napětí mezi Habsburky Fridrichem III. a bratrem Albrechtem.

Přesto strakonické jednotě nelze upřít, že její zahraniční politika nesla znaky promyšlenosti a sledovala určitou koncepci. Zdá se, že ti, na které se jednota obracela,⁸³⁰ utvářeli určitou volně propojenou síť nikoli ještě spojenců, ale sobě si navzájem nakloněných knížat a stavů, zatím nezřetelně ohraničenou, která skýtala potenciál ke vzniku spojeneckých svazků. Jejím alespoň částečným propojením spojeneckými závazky se mohla ustavit koalice, která by pomáhala hájit zájmy krále Fridricha III., katolického panstva v Českém království a osobní zájmy zapojených knížat a dalších účastníků. Rýsující se seskupení by v první řadě mířilo proti dravým Hohenzollernům a proti domácím nepřátelům zúčastněných (což byl i případ strakonických) a zároveň by svou vahou napomáhalo k zajištění práv Habsburků na český trůn.⁸³¹ Římský král asi také potřeboval mít od svých spojenců preventivně krytá záda pro plánovanou italskou jízdu. Již letmý pohled napovídá, že zájmy se částečně prolínaly: tak např. Hohenzollernové byli protivníky jak Fridricha Saského, tak Norimberku; Vilém Saský ohrožoval jak svého bratra Fridricha, tak ale vzhledem ke svým stykům s poděbradskou jednotou potenciálně i habsburské nároky v Čechách.

---

⁸³⁰ Tedy ti, o kterých byla řeč v předešlých podkapitolách: římský král Fridrich III., kurfiřt Fridrich II. Saský, vévoda Jindřich Bavorsko-landshutský, biskup Leonard Pasovský, říšské město Norimberk a z českých zemí přičítáme spolek slezských stavů.

⁸³¹ V tomto ohledu připomeňme, že strakonická jednota, jakkoli se více exponovala pro své vlastní zájmy než pro Ladislavovy, se snažila z otázky obsazení českého trůnu udělat jedno z témat své zahraniční politiky, respektive s ní související diplomatické kampaně: Prezentovala se jako „Ladislavova strana“ (srov. list Fridricha Saského, in: J. CHMEL (hrsg.), *Materialen I/2*, s. 324-328, č. 157) a o svých obavách z ohrožení habsburských nároků na trůn psal Oldřich z Rožmberka také Jindřichovi Bavorskému (LL III, s. 360, č. 507).

Věnujme po řadě pozornost vzájemným vazbám mezi jednotlivými subjekty, které figurovaly v „hledáčku“ zahraniční politiky strakonické jednoty,⁸³² tedy těmi, kdo potenciálně mohli patřit do oné širší koalice.

Zřejmé jsou především blízké vztahy mezi římským monarchou Fridrichem III. a Fridrichem Saským, jenž měl za manželku královu sestru Markétu.⁸³³ Sice v první polovině čtyřicátých let byly kurfiřtovy vztahy s hlavou Říše chladnější,⁸³⁴ ale nyní v probíhající rodinné válce i v konfliktu s Hohenzollerny byl starší Wettin od Fridricha III. neochvějně politicky podporován. Vedle vypravení Reinprechta z Ebersdorfu či povolení k výplatě Dolní Lužice ho král na jeho naléhání na jaře 1450 podpořil i svými rozkazy (reálně téměř neúčinnými) severoněmeckým a slezským stavům, aby vytáhli proti braniborskému markrabímu.⁸³⁵ K formálnímu spolku mezi oběma Fridrichy dojde ale až v závěru bratrské války.

Historicky komplikovanější byly vztahy Habsburků s Wittelsbachy, avšak osoba vévody Jindřicha Bavorsko-landshutského z tradiční vzájemné mocenské rivality obou dynastií⁸³⁶ poněkud vystupovala. Prostřednictvím své, nyní již zemřelé, manželky z albertinské větve Habsburků byl Jindřich s rakouskými vévody příbuzensky spřízněn a v průběhu své vlády uzavíral s Habsburky obou větví spolky, namířené zejména proti jeho vnitrobavorským rivalům.⁸³⁷ Jeho vztah s králem Fridrichem III. mohlo poznamenat Jindřichovo protiprávní uchvácení ingolstadtského údělu r. 1447, nakonec ale Jindřich následujícího roku dosáhl faktického panovníkova schválení.⁸³⁸ Dále: landshutský vévoda v minulosti udržoval úzké spojenectví s kurfiřtem Fridrichem I. Braniborským, manželem své sestry; po švagrově smrti ještě několik let trvalo partnerství s jeho syny. Avšak postupně začaly vztahy ochladat⁸³⁹ a

---

⁸³² Viz pozn. 830. Rozumí se, že každý z nich měl opět své vlastní spojence a přátele, čímž bychom mohli okruh potenciálních článků této sítě dále rozšiřovat.

⁸³³ Např. J. ROGGE, *Die Wettiner*, s. 168-169.

⁸³⁴ Srov. A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 16-17.

⁸³⁵ A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 20, 25-27, 35, 37.

⁸³⁶ O mocenském soupeření Wittelsbachů a Habsburků např. I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 36-40.

⁸³⁷ H. u. M. RALL, *Die Wittelsbacher*, s. 85-86; HANDBUCH II, s. 251; B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, s. 342; I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 86.

⁸³⁸ O vztahu mezi Fridrichem III. a vévodou Jindřichem B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, s. 318, 320, 335-337, 339, 347; HANDBUCH II, s. 204, 287. Postoj římského krále byl jasný od chvíle, kdy v březnu 1448 udělil ingolstadtské dědictví Jindřichovi v léno. Podle Glasauera se král na Jindřichovu stranu přiklonil po pragmatické úvaze, realisticky posoudil jeho převahu nad Albrechtem Mnichovským. Snad jej ovlivnil i příbuzenský vztah s Jindřichem, vlastní drobné spory s mnichovským vévodou, eventuálně finanční pozornost od Jindřicha.

⁸³⁹ HANDBUCH II, s. 255, 259, 263, 272, 296; HANDBUCH III/1, s. 436; B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, zvl. s. 322, 332, 336, 338, 342, 347; I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 58-59. Prvním semenem počínajících landshutsko-braniborských svárů se stal opět Jindřichův úchvat ingolstadtského dědictví, neboť markrabí Albrecht Achilles původně též patřil mezi zájemce o jeho získání. Nicméně i po nástupu Jindřichova syna Ludvíka Bohatého (od r. 1450) ještě nějaký čas trvalo, než příbuzenské ohledy vzaly za své a vztahy mezi Hohenzollerny a Wittelsbachy se vyhroutil v otevřený konflikt.

Jindřichovy preference se posunuly k Fridrichovi Saskému. S Wettinovou dcerou Amálií zasnoubil landshutský vévoda v zimě 1449/1450 svého syna Ludvíka.⁸⁴⁰

Blízko k této se tvořící prosaské a protihohenzollernské straně měl i další vlivný vladař, ke kterému se představitelé strakonické jednoty obraceli: pasovský biskup Leonard z Laimingu pocházel z prostředí dolnobavorské šlechty a ve své politice se do značné míry orientoval na landshutského vévodu. Díky své pozici na dvoře králů Albrechta II. a Fridricha III. zároveň vytvářel i svého druhu pojítko k Habsburkům.⁸⁴¹ Zajímavé přitom je, že s Leonardovou přízní asi počítal v saské „bratrské válce“ také Fridrich Wettinský.⁸⁴²

Vezměme nyní v úvahu ještě i oblast českých zemí, kde se do těchto diplomatických her zapojovali slezští stavové: ti vlivem politiky krále Fridricha rovněž zaujali postoj příznivý Fridrichovi Saskému a nepřející braniborským markrabatům.⁸⁴³ Je ale pravdou, že samotná strakonická jednota se Slezany, ač „údem“ České koruny, příliš rozvinuté kontakty neměla.

Nepřáteli Hohenzollernů byli i Norimberští, což s říšským městem sbližovalo opět především saského kurfiřta.⁸⁴⁴ Složitěji se vyvíjel poměr mezi Norimberkem a bavorskými Wittelsbachi; nicméně nelze říct, že by Jindřich Landshutský měl s Norimberkem i v době svého spojenectví s Hohenzollerny jednoznačně špatné vztahy.⁸⁴⁵ Každopádně nyní zaujali landshutští vévodové, podobně jako král Fridrich III., vůči probíhajícímu braniborsko-norimberskému konfliktu neutrální, prostředkující pozici,⁸⁴⁶ ba Ludvík Landshutský vnitřně

---

⁸⁴⁰ I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 48-53; H. u. M. RALL, *Die Wittelsbacher*, s. 84-85. Historie tohoto sňatku byla složitější: Vévoda Ludvík byl už jako chlapec ve dvacátých letech zasnouben s Annou, dcerou Fridricha I. Saského. Ke svatbě ale nedošlo kvůli neshodám vévody Jindřicha s nevěstíným bratrem Fridrichem II., jenž se stal novou hlavou wettinského rodu. Přesto byl po letech sňatkový projekt v modifikované podobě obnoven, podle Lackner, c. d., s. 50, snad z iniciativy Fridricha II. Svatba s Amálií, tedy neteří Ludvíkovy „původní“ snoubenky, se nakonec skutečně realizovala r. 1452, už po Jindřichově smrti.

⁸⁴¹ Viz výše podkapitoly IV.1. a IV.3.

⁸⁴² 11. srpna 1450 adresoval kurfiřt biskupu Leonardovi list, ve kterém si dlouze stěžoval na své nepřátele, poděbradskou jednotu, svého bratra a Hohenzollerny, a žádal Leonarda o pomoc při urovnání konfliktu. Zmiňoval se také o své smlouvě se strakonickou jednotou, kterou označoval jako „stranu krále Ladislava“, a o důvodu, proč jí nemohl vojensky pomoci. J. CHMEL (hrsg.), *Materialen I/2*, s. 324-328, č. 157; srov. H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 164. Podobně psal kurfiřt Fridrich v těch dnech i králi Fridrichovi III. a falckrabímu Ludvíkovi.

⁸⁴³ R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 394; A. KOTELMANN, *Geschichte*, s. 20, 33-34, 37; H. MARKGRAF, *Der Liegnitzer Lehnsstreit*, s. 33; H. KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg*, s. 164. Viz podkapitulu o vedlejších zemích III.5.

⁸⁴⁴ Srov. např. C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 257-258.

⁸⁴⁵ V politické rovině choval Jindřich zřetelné sympatie pro knížecí, protiměstskou stranu a Norimberští měli z jeho zasahování obavy. Na druhou stranu se jako pragmaticky uvažující vládce snažil o zachování dobrých vztahů se svými sousedy. S Norimberkem v průběhu 30. a 40. let intenzivně spolupracoval v různých zejména obchodních a bezpečnostních záležitostech (B. GLASAUER, *Herzog Heinrich*, s. 326, pozn. 107, s. 337).

⁸⁴⁶ HANDBUCH III/1, s. 435; I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 59-64. Jindřich Bavorský byl spolu se dvěma duchovními knížaty od krále Fridricha pověřen prostředkováním hned na začátku války, v červenci 1449. S tím byl srozuměn i biskup Leonard Pasovský (jeho list Oldřichovi z Rožmberka v LL IV, s. 80-81, č. 98). Po Jindřichově smrti r. 1450 pokračoval v mírovém úsilí jeho syn Ludvík.

favorizoval spíše hohenzollernskou stranu.⁸⁴⁷ To o Fridrichovi III., kterého k bohatým říšským městům vázaly i finanční zájmy,⁸⁴⁸ lze konstatovat, že nevyužil příležitost do konfliktu rozhodněji zasáhnout a říšského města se zastat.⁸⁴⁹

Přestože tedy zdaleka ne všechny články této volné sítě byly propojené, nalezení společných zájmů alespoň v některých případech nebylo nemožné. Tímto způsobem se zvolna rodila potenciální diplomatická protiváha ke koalici, kterou představovali Vilém Saský, braniborská markrabata, Ota Falcko-mosbašský a poděbradská jednota, podporování biskupy bamberským a eichstättským.⁸⁵⁰ Tito ovšem měli náskok, neboť spolek mezi nimi byl dotvořen již smlouvami z března 1450. Protiváha ale zůstala jen skromná. Po spojenecké smlouvě strakonické jednoty se saským kurfiřtem rovněž z března 1450 následovaly na konci července téhož roku úmluvy mezi Fridrichem Saským a králem Fridrichem III., které zahrnovaly jednak spojenectví, jednak svatební smlouvu ohledně sňatku mladých členů rodů.⁸⁵¹ To však bylo vše. Různorodost potenciálních spojenců – král, knížata, šlechta, případně i říšské město – a přese všechno zřejmě i nedostatečná shoda jejich zájmů, neochota krále Fridricha, soustředícího se hlavně na chystanou italskou výpravu, se v těchto záležitostech angažovat hlouběji než jen v rovině diplomatických intervencí a vojenská slabost Fridricha Saského i strakonické jednoty (lépe se dařilo norimberské straně na franském bojišti, které však na situaci v Sasku a v Čechách nemělo přímý vliv) – to vše způsobilo, se že účinný širší spojenecký svazek, v němž by byla zapojena i strakonická jednota, nerealizoval. Od poloviny roku 1450 pak všeobecný vývoj nabral smírnou tendenci. Strakoničtí,

---

⁸⁴⁷ Ludvíka k jeho hohenzollernským bratrancům stále ještě poutaly příbuzenské ohledy a hlavně společné protiměstské naladění, jakkoli je to u landshuského vévody, v pozdějších letech vlády známého jako spojence měst, značně paradoxní (srov. HANDBUCH II, s. 296; I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 61-62, 64). Nicméně se mu r. 1453 podařilo zformulovat kompromisní ortel, přijatelný pro Norimberk i pro markrabího Albrechta.

⁸⁴⁸ Toto se projevilo v téže době při králově podpoře patricijské protihohenzollernské strany v radních sporech ve městě Schweinfurt. Navíc Fridrich potřeboval finance na zajištění římské jízdy (HANDBUCH III/1, s. 433). O králových přímlovkách ve prospěch Norimberku v poměrně nedávných sporech města s českými šlechtici Miloslav POLÍVKA, *Friedrich III. und Nürnberg im Konflikt mit dem böhmischen Adel und seinem Recht. Nürnbergs Fehde mit Alesch von Sternberg*, in: P. J. Heinig (ed.), *Kaiser Friedrich III. (1440 - 1493) in seiner Zeit*, Köln 1993, s. 257-277; TÝŽ, *Sebeuvědomění*, zvl. s. 447.

⁸⁴⁹ Norimberští byli vůči markrabímu Albrechtovi v právu a krom toho jim Fridrich III. na počátku konfliktu slíbil, že v tomto sporu sám osobně rozhodne. Tím, že rozsouzení sporu svěřil Wittelsbachům, tak podle některých názorů říšské město svým způsobem obětoval knížatům (HANDBUCH II, s. 296). Snad to již byla – navzdory výše zmíněnému panovníkovu postoji ke konfliktu hohenzollernsko-wettinskému – předzvěst budoucích blízkých vztahů mezi císařem a markrabím Albrechtem.

⁸⁵⁰ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 394, jenž chápe situaci, v ohledu především na české země, tak, že proti sobě stáli král Fridrich, Fridrich Saský, čeští katolíci a Slezané na jedné straně a Hohenzollernové s jednotou poděbradskou na druhé straně. Podobně H. MARKGRAF, *Der Liegnitzer Lehnsstreit*, s. 33.

⁸⁵¹ J. CHMEL (hrsg.), *Materialen I/2*, s. 320-324, č. 154, 155, 156. Srov. též LL IV, s. 245-246, č. 349; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 411. Plánovaný sňatek nejstaršího kurfiřtova syna Fridricha s Alžbětou, sestrou Ladi-slava Pohrobka, se nakonec nekonal, protože následník saského kurfiřtství zemřel již r. 1451 ve svých 12 letech.

Norimberští i Fridrich Wettinský dali před pokračováním bojů a prohlubováním zahraničních spojeneckých vazeb přednost jakžtakž přijatelným dohodám se svými domácími soupeři.

Z pohledu strakonické jednoty tak zůstaly výsledky její politiky ve fázi vytvoření neformální – až na svazek se saským kurfiřtem – sítě s ní spřátelených knížat, šlechticů a duchovních, která byla částečně propojená, takže se jeden její příznivec mohl za ni přimlouvat u druhého.⁸⁵² Nepodařilo se jí však zajistit si potřebnou vojenskou pomoc. V tomto ohledu marně spoléhala hlavně na Fridricha Saského a krále Fridricha, k nimž a k biskupu Leonardovi Pasovskému si jednota vybuďovala nejsilnější vazbu. Zřejmě však tato orientace byla příliš jednostranná, scházelo systematictější posilování vazeb k ostatním členům této volné protihohenzollernské fronty⁸⁵³ a nebyl připraven eventuální okamžitý záložní „plán B“, jak hledat jiné spojence i mimo tento okruh, pro případ, že dosavadní vazby selžou. Je ovšem pravdou, že možností se neskýtalo mnoho – bylo zapotřebí, aby potenciální spojenec disponoval finanční a vojenskou silou a aby jej od Čech nedělila přílišná vzdálenost. Především však to, aby byly nalezeny společné zájmy, díky kterým by dotyčný kníže byl ochoten se angažovat, tak jak to dlouho platilo o Fridrichu Saském. Žádoucí byly i dostatečně rozvinuté kontakty z minulých let – pružné vytvoření zcela nových partnerství bylo obtížné, třebaže nikoli vyloučené, jak ukazovala úspěšná diplomacie poděbradské jednoty. Nenechala si ale strakonická jednota i tak uniknout některé příležitosti, jako možnost sblížení např. s Otou Bavorským, který se následně stal prostřednictvím wunsiedelských smluv spojencem poděbradovců, či s vícero duchovními knížaty v dosahu Čech? Bez bližšího rozboru konkrétních okolností, které to jednotě znemožňovaly nebo ji odrazovaly od spojenectví, však není možné vyslovovat jednoznačné závěry. Zároveň nezapomínejme, že se strakoníci jistě nacházeli při svém diplomatickém úsilí v obtížné pozici, kdy sílící postavení poděbradské strany v Čechách začalo pragmaticky uvažující vládce, asi nejen krále Fridricha III., odrazovat od sázky na podporu slabší jednoty strakonické.

Tudíž, ačkoli byla zahraniční politika strakonické jednoty zajímavě rozvinuta do mnoha územních směrů, její reálné výsledky byly nevalné. Tato skutečnost vynikne zvláště ve srovnání s její poděbradskou konkurencí. Ta, přestože se musela v cizině vyrovnávat se svou kacířskou pověstí, získala svou účastí ve wunsiedelském spolku spojence v příslušnicích tří

⁸⁵² Např. nabízel svoji pomoc v tomto smyslu král Fridrich v roce 1448 (LL III, s. 321, č. 459), naopak za nepřímou žádost o přímělu u krále lze možná považovat list Jindřichovi Bavorskému (LL III, s. 360, č. 507). V podobném smyslu působili i přímělvci jednoty z řad církevních činitelů, jak ukazují doporučující listy od Kapistrána (viz výše podkapitolu IV.5., s. 150-151).

⁸⁵³ Srov. v podkapitole IV.5. o pouze náznakovitém sblížení jednoty s městem Norimberkem. Ve vztahu k Jindřichu Bavorskému zase jednota nedokázala odstranit některé starší spory svých členů s tímto vévodou.

knížecích dynastií, Hohenzollernů, Wettinů i Wittelsbachů a navrch v několika duchovních vladařích. Těžko stanovit poměr, v jaké míře v tomto jejím úspěchu hrála roli diplomatická šikovnost a v jaké její vojenská síla, akceschopnost i finanční možnosti – aspekty, ve kterých strakoničtí značně zaostávali. Jak víme, strakonická jednota se oproti tomu dokázala pevně smluvit pouze s Fridrichem Wettinským. Posléze od ní se odklonil směrem k poděbradovcům i její dosavadní příznivec král Fridrich, a jak vyplyne z následující podkapitoly, poděbradští získali pro své politické aktivity rovněž faktickou toleranci římského papeže.

Příležitost k novému postupu poskytl strakonickým teprve později vývoj v rakouských zemích. Jejich spolek s rakouskou stavovskou opozicí z přelomu let 1451 a 1452 využíval tradičních pevných vazeb mezi jihočeským panstvem a rakouskou šlechtou. To byla jedna z posledních přetrvávajících výhod rožmberské strany proti jejímu soupeři – poděbradští totiž při svém slabším zastoupení v jižních regionech Čech a Moravy obdobně silnými kontakty k rakouským zemím nedisponovali. Zahraničněpolitická konstelace se tehdy opět posunula a jako uvažovaní spojenci rakouské opozice a nepřímo tedy i rožmberské strany figurovali Ludvík Bavorsko-landshutský, ale i Albrecht Braniborský.⁸⁵⁴ Pro Rožmberky však už bylo příliš pozdě na to, aby tímto postupem mohli zachránit situaci.

Uzavřeme tuto podkapitolu pohledem na to, zda neúspěch zahraniční politiky strakonické jednoty nemohl být zaviněn i okolnostmi, které měly původ uvnitř jednoty samotné. Bylo její úsilí dostatečně koordinované, nedocházelo u jejích jednotlivých členů k preferování vlastních zájmů na úkor společných?

Zde tuto otázku posoudíme jen v krátkosti na příkladu osobnosti Hynka Krušiny ze Švamberka, v rámci strakonické jednoty asi druhého nejlépe zahraničními styky vybaveného člena po Rožmbercích. Ten nesporně patřil mezi ty jednotníky, kteří měli své četné zájmy a vedli privátní války, většinou kořistnického charakteru, které se někdy vymykaly kontrole vůdců jednoty. Oldřich z Rožmberka tak musel Hynka krotit, ať nezačíná další soukromé války,⁸⁵⁵ ve kterých se ani sám Rožmberk asi už příliš nevyznal.⁸⁵⁶ Kvůli svému zaneprázdňení válkami na bavorském pohraničí se Hynek osobně ani neúčastnil klíčového boje s poděbradskou jednotou v červnu 1450 u Rokycan.⁸⁵⁷ Jinak je ale pozoruhodné, že

---

⁸⁵⁴ AENEAS SILVIUS, *Die Geschichte Kaiser Friedrichs*, II, s. 144-145; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 89-90; I. LACKNER, *Herzog Ludwig*, s. 89-94.

⁸⁵⁵ LL IV, s. 278-279, č. 389 (srpen 1450).

⁸⁵⁶ Když se měl za Krušinu přimluvit u jeho nepřítele „kněže Hanuše“, adresoval Oldřich svůj list omylem Janovi Bavorskému, zatímco jeho spolujednotník měl na mysli Jana Braniborského (LL IV, s. 275-276, č. 385, s. 282, č. 394; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 98-99).

⁸⁵⁷ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 97. Na českém bojišti byl přítomen jeho bratranec Jan ze Švamberka.

švamberský pán jako člen jednoty značně přeskupil své spojenecké svazky: během dvou let došlo k jeho roztržce s Otou Bavorským, smíru s Norimberkem a naopak obnovení záští proti Janu Braniborskému, též k roztržce s Jindřichem z Plavna a k velkému sblížení s kurfiřtem Fridrichem Saským... Bylo by asi přehnané vykládat tyto proměny tak, že Švamberk uvedl svou spojeneckou síť do souladu se zájmy strakonické jednoty, neboť motivace všech těchto kroků a jejich případná souvislost s jeho členstvím v jednotě jsou obtížně zjištělné. Rozhodně to však nebyly jen soukromé zájmy, čím se tento jakkoli značně samostatný pán řídil. Podle případu z července 1449 s Otou Bavorským víme, že si Švamberk nechal v důležitých otázkách od Oldřicha z Rožmberka poradit.⁸⁵⁸ Jeho diplomatické schopnosti také pomohly celé strakonické jednotě při sjednávání koalice s Fridrichem Saským.

Podobná kombinace ohledů jak na své vlastní, tak ale i na společné zájmy se mohla vyskytovat i u jiných členů jednoty. Na druhou stranu v mnohých případech politika strakonických lépe koordinována být mohla – například ve vztahu k bavorským knížatům společný postup celé jednoty chyběl. Vzhledem ke všem skutečnostem, které byly uvedeny výše, to však nebylo jedinou příčinou neúspěchu.

IV.7. Vztahy s římskou kurií a církevními představiteli

Na závěr tohoto oddílu práce se zmiňme o vztazích strakonické jednoty s představiteli římské církve, což je zcela samostatná problematika, kterou zde můžeme spíše jen naznačit. Přes svůj politický, nikoli náboženský ráz a přes rozdílnost zájmů panstva od zájmů církevních představovala strakonická jednota stranu katolicky orientovanou, jejíž vítězství v Českém království by církvi bezesporu přišlo vhod. Připomeňme, že kurie stále odmítala oficiálně uznat basilejská kompaktáta a tím ze své strany legalizovat utrakvistické vyznání. Naději na obdržení nějaké formy podpory z Říma dávaly jednotě také důležité kontakty jejich představitelů s církevními hodnostáři.

V době strakonické jednoty již byl letitý spor mezi římským papežem a basilejským koncilem rozhodnut ve prospěch Říma. V Říši se situace začala „lámat“ v roce 1446; příštího roku se římské papežství dočkalo uznání v sérii tzv. knížecích konkordátů. V únoru 1448 následoval vídeňský konkordát mezi kurií a římským králem Fridrichem III., který zřetelně inklinoval k římskému papežství také už od druhé poloviny roku 1446. Nyní tak držela římská

---

⁸⁵⁸ Srov. výše str. 143.

kurie všechny trumfy v rukou. Basilejský koncil se vzdoropapežem Felixem V. byl po vídeňském konkordátu vypuzen do Lausanne, kde se v dubnu 1449 definitivně rozešel.⁸⁵⁹

Už v létě 1446, tedy v době, kdy v Říši ještě zdaleka nebylo jasno, uznaly tehdejšího římského papeže Evžena IV. rožmberská strana a přes rozpaky některých svých členů i strana mírných utrakvistů Menharta z Hradce.⁸⁶⁰ Při tom asistoval dvořan Fridricha III. Prokop z Rabštejna, jehož prostřednictvím mohl Oldřich z Rožmberka v jednáních s církevními představiteli i potom využívat.⁸⁶¹ Nadto byl sám v přátelských stycích se dvěma papežovými legáty, kteří působili ve střední Evropě a objevovali se na vídeňském královském dvoře: Janem Karvajalem a Tomášem Parentucellim ze Sarzany.⁸⁶² Naopak poděbradským kališníkům popsáný vývoj nevyhovoval. Končilo období, kdy mohli lavírovat mezi Římem a koncilem, jedinou vrcholnou církevní institucí, která uznala kompaktáta.

Po smrti Evžena IV. v únoru 1447 byl za jeho nástupce na apoštolské stoličce zvolen za přítomnosti Prokopa z Rabštejna právě Tomáš Parentucelli, který přijal papežské jméno Mikuláš V. (1447-1455).⁸⁶³ „A také Tvá Milost [Oldřich z Rožmberka] i pan Menhard mají tiem veseli býti, že tak dobrou znamenost s papežem máte a že ste jej měli u svém[!] stolu,“ komentoval novinu o Mikulášově volbě Kašpar Šlik.⁸⁶⁴ Příštího roku přijel do Čech Karvajal na legaci, k jejímž výsledkům patřila konverze Menharta z Hradce ke katolicismu.⁸⁶⁵ Karvajalův oficiální příjezd do země si Oldřich z Rožmberka se svými straníky přál již v předchozích letech, kdy s legátem důvěrně vyjednával, mimo jiné i u sebe na Krumlově, a využíval své známosti s ním k maření žádostí poděbradské strany o Rokycanovo uznání.⁸⁶⁶ Místo Rokycany si rožmberská strana snad přála, aby na pražský arcibiskupský stolec dosedl Prokop z Rabštejna.⁸⁶⁷

Jinak také zprostředkoval její styky s církevními špičkami též Eneáš Silvius, další z osob na královském dvoře a zároveň biskup terstský. Činil tak hlavně později, od počátku padesátých let, kdy se Eneáš začal o českou církevní problematiku sám velmi aktivně zajímat. Z dalších osob znovu připomeňme přátelské styky Rožmberků s pasovským biskupem

⁸⁵⁹ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny* VI, s. 92-97; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 96, 162, 539.

⁸⁶⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 86-96. Oldřich z Rožmberka se přitom ještě na počátku čtyřicátých let orientoval na Basilej a poté několik let, asi do poloviny desetiletí, zastával neutrální stanovisko (LL III, předmluva, s. VIII).

⁸⁶¹ Srov. také Rabštejnův list v LL III, s. 185-189, č. 259, o tom, jak před papežem líčil Oldřichovy zásluhy.

⁸⁶² R. URBÁNEK, ČD III/2, zvl. s. 75; LL III, předmluva, s. IX.

⁸⁶³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 164-165.

⁸⁶⁴ LL III, s. 205-206, č. 284; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 96. Mikuláš po své volbě posílal Rožmberkovi osobně děkovné breve za předchozí rožmberské uznání Evžena (zmínka v LL III, s. 197, č. 274). – Podle Urbánka, ČD III/2, s. 165, měl Rožmberk u papeže i své zástupce, za které považuje Urbánek kněze Jana a Martina, zmiňované v korespondenci (šlo by spíše o vyslance ad hoc v době volby papeže).

⁸⁶⁵ O Karvajalově legaci v Čechách R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 236-258.

⁸⁶⁶ Tamtéž, s. 66, 109-110.

⁸⁶⁷ Tamtéž, s. 97, 166. Prokop sám se k věci stavěl rezervovaně.

Leonardem z Laimingu, které mohly být přínosné i ohledně řešení církevních záležitostí.⁸⁶⁸ Z jediného dochovaného listu víme rovněž o přátelství Rožmberka přímo se salcburským arcibiskupem Fridrichem z Emmerbergu.⁸⁶⁹

Kromě Rožmberka a Menharta pěstoval kontakty s nejvyššími církevními představiteli včetně Mikuláše V. plzeňský landfrýd.⁸⁷⁰ Z jeho jednotlivých členů – a zároveň pozdějších členů strakonické jednoty – byl Jan z Rýzmberka již při volbě papeže Evžena roku 1431 strážcem konkláve, stejně jako o 16 let později Rabštejn.⁸⁷¹ Hynek Krušina ze Švamberka udržoval kontakt s Janem Karvajalem⁸⁷² a příležitostně s řezenským biskupstvím.⁸⁷³ Mezi členy strakonické jednoty patřil rovněž strakonický velkopřevor johanitského řádu Václav z Michalovic. Ten byl ze své pozice také ve spojení s Karvajalem⁸⁷⁴ a dalšími církevními představiteli. Paradoxně mu ale někdy pomáhal se styky s papežskými legáty neduchovní Oldřich z Rožmberka.⁸⁷⁵

Nebyla to jenom světská knížata, na koho se Oldřich z Rožmberka obracel při usilovném hledání spojenců po dobytí Prahy roku 1448. Zdá se, že hlavním prostředníkem ve styku s církevními špičkami měl být opět kardinál Karvajal. Oldřich se s ním setkal hned při svém zářijovém pobytu ve Vídni při jednání o oficiálních českých požadavcích; vzájemné srozumění Oldřicha s legátem je patrné nejen z Karvajalovy odpovědi českým stavům, pro kališníky nepřilíš příznivé,⁸⁷⁶ ale také z církevních milostí, které Rožmberkovi ve Vídni udělil.⁸⁷⁷

---

⁸⁶⁸ I Leonard Pasovský prošel obdobím jistého kolísání mezi basilejským koncilem a obediencí římského papeže. R. 1441 adresoval koncilu přímluvný list za české poselstvo, které v Basileji mimo jiné žádalo o finanční podporu Rožmberkovi (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 688). I později se už jako příznivec papeže Evžena vzhledem k sedisvakanci pražského arcibiskupství sporadicky angažoval v českých církevních záležitostech, především v souvislosti se sporem o budějovickou faru (tamtéž, s. 712, 715; ke sporu zde podkapitola IV.1., s. 112). Srov. k Leonardovi také zprávu o touze zadržet Rokycanu, projíždějícího přes Pasov (TÝŽ, ČD III/2, s. 540, pozn. 1).

⁸⁶⁹ LL III, s. 335, č. 478 (rok 1448). Na vřelejší vztahy lze usuzovat z toho, že tématem listu jsou přátelské dary. Žádná další korespondence se nezachovala, avšak o poměru Rožmberků k salcburské arcidiecézi vypovídá také skutečnost, že v roce 1453 vysvětil Jošta z Rožmberka na jáhna právě nástupce arcibiskupa Fridricha (†1451) Zikmund z Volkersdorfu (SOA Třeboň, Cizí rody Třeboň – listiny, z Rožmberka, inv. č. 163, na Monasteriu: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/163/charter#anchor>; srov. A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 147).

⁸⁷⁰ Srov. např. LL III, s. 197-198, č. 274.

⁸⁷¹ LL III, s. 205-206, č. 284.

⁸⁷² O tom níže. Co se švamberského pána týká, z jeho rad Rožmberkovi roku 1446 vyplývá, že jevil značný zájem o církevní problematiku a o obsazení arcibiskupského stolce. Prosazoval dodržování kompaktní, i když ve svérázném pojetí, které mu jako katolíkovu vyhovovalo (LL III, s. 161-162, č. 227).

⁸⁷³ R. 1455 si nechal vysvětit kapli na Švamberce od Jana, titulárního biskupa hierapolitánského a sufragánního biskupa řezenského. SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň – listiny, č. 639, sign. Švamberk II 359 1 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyStatky/639/charter>).

⁸⁷⁴ Zmínka o kardinálově psaní v LL III, s. 364, č. 511 (rok 1448).

⁸⁷⁵ LL III, s. 105, č. 149 a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 75.

⁸⁷⁶ Karvajal další jednání o kompaktních před papežem podmiňoval, obdobně jako král Fridrich v otázce Ladislava, odčiněním novot a uklidněním Čech i Moravy (AČ II, s. 243-244, č. 22; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 329).

Karvajal pak o dobytí Prahy informoval i papeže.⁸⁷⁸ V prosinci téhož roku se Rožmberk na kardinála dotazoval u biskupa Leonarda Pasovského; ten však věděl jen tolik, že Karvajal nedávno jel z Norimberka kamsi do Porýní.⁸⁷⁹ Ve vzdálených končinách ztratil kardinál přehled o dění v Českém království. Poslal proto sám Prokopovi z Rabštejna list, ve kterém žádal o informace o českých událostech a zda byl propuštěn Menhart z Hradce. Prokop krátce po Novém roce Karvajalovo psaní přeposlal do Krumlova.⁸⁸⁰ V květnu 1449 se Rožmberkovi ozval Hynek Krušina ze Švamberka, že má „od kardinála poselstvie nynie“ a že chce o tom s Oldřichem promluvit.⁸⁸¹ Zprávy o Karvajalovi pak Rožmberk psal Prokopovi z Rabštejna a ten hodlal též poslat legátovi list o Rožmberkových záležitostech.⁸⁸² Protože se ale Oldřichovo psaní Prokopovi nedochovalo, o obsahu jednání s Karvajalem se stále můžeme jen domýšlet, tím spíše, že se zde nit dokladů o tomto jednání představitelů strakonické jednoty s legátem přetrhává. Víme, že s ním napotom zůstával ve spojení Hynek Krušina.⁸⁸³ Karvajal pak působil více v Římě, kde platil za znalce českých poměrů; o nich ho informoval v letech 1450-1451 Eneáš Silvius na základě zpráv od Rožmberka i na základě své vlastní návštěvy v Čechách.⁸⁸⁴

Karvajalovým prostřednictvím vstupovala strakonická jednota v kontakt i s římskou kurií, od které si slibovala jistou pomoc, která nepochybně měla přesahovat rámec dosavadního maření kališnických žádostí o potvrzení kompaktát a Rokycany. Oldřich z Rožmberka přímo psal, že doufá, „že se Otec svatý k tomu, jakož se nadějem, přičiní, že ty věci, dá-li Bóh, všecky dobře pójdú.“⁸⁸⁵ Opět zde ale platí, že konkrétní podobu plánů můžeme pouze odhadovat. Karvajal sice v roce 1448 před svou pražskou legací, ještě neznalý českého prostředí, údajně naznačoval dokonce cosi o křížové výpravě proti českým utrakvistům,⁸⁸⁶ reálně ale nic

---

⁸⁷⁷ Jednalo se o povolení si zvolit svého zpovědníka a také si zřídit přenosný oltář (LL III, s. 350-355, srov. i předmluvu, s. XI). Rožmberk tím, že o tyto milosti požádal, se zřejmě chtěl také prezentovat jako zbožný muž, který je pravým bojovníkem za katolickou víru. – Po svém odjezdu z Vídně se Oldřich snažil zůstat s Karvajalem v kontaktu prostřednictvím bývalého novoměstského purkmistra Pavla z Děřichovic (LL III, s. 358, č. 504).

⁸⁷⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 311, pozn. 3. Papežovi psal i Eneáš Silvius.

⁸⁷⁹ LL III, s. 378-379, č. 536.

⁸⁸⁰ LL IV, s. 2-3, č. 3. Ve styku s legátem Karvajalem tehdy byla i pražská kapitula, toho času v Plzni (ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 2. ledna 1449; též R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 539, pozn. 2).

⁸⁸¹ LL IV, s. 57, č. 66.

⁸⁸² LL IV, s. 64-65, č. 79. K tomuto i k předchozí korespondenci také R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 335, 338, 377.

⁸⁸³ 7. ledna 1450 sděloval Chebským, že na jejich žádost psal kardinálovi (NA Praha, Sběrka přepisů z domácích a zahraničních archivů, Cheb, 4. karton 1450-1461).

⁸⁸⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 512-513, 541. Eneášův zájem o českou problematiku byl však spjatý s politikou krále Fridricha. Tudíž později, jednak proto, že se strakoníci s králem roku 1451 rozešli, jednak díky jistým osobním Eneášovým sympatiím pro Jiřího z Poděbrad, pak podával Eneáš kurii dobrozdání pro rožmberskou stranu méně příznivá.

⁸⁸⁵ Koncept Rožmberkovy zprávy ze září 1449, určené pro veřejnost (LL IV, s. 105, č. 126); srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 359.

⁸⁸⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 178.

takového zatím nepřicházelo v úvahu. Blíže k uskutečnění snad byla možnost poskytnutí finanční podpory, kterou strakonická jednota, jak víme, sháněla takřka všude. Jinak mohla římská církev pomoci českým katolíkům svými typickými prostředky v rovině diplomatické, propagandistické, v krajním případě i použitím nástrojů typu interdiktu.⁸⁸⁷ Pravděpodobně se však nepodařilo dotáhnout toto kolo jednání s církví za prostřednictvím Karvajala k žádnému hmatatelnému výsledku. Jako čirou hypotézu lze uvést, že v souvislosti s vyhrcováním situace v Čechách, kdy obě strany začínaly být odhodlané vyřešit spor zbraněmi a soustředily se na jednání se světskými spojenci, snad mohl zájem Rožmberka a jeho spolujednotníků o nevojenskou pomoc od církve dočasně poněkud ochladnout.

Nová sázka rožmberské strany na církvev spadá až do doby po uzavření míru na přelomu let 1450 a 1451. Začátkem roku 1451 přiváděly Rožmberky ke kurii především soukromé záležitosti.⁸⁸⁸ V té době již bylo rozhodnuto o provedení dvojité církevní akce ve střední Evropě včetně českých zemí: na legaci byl vyslán učený kardinál Mikuláš Kusánský, k jehož úkolům patřilo jednat s představiteli českého utrakvismu, zatímco u širokých vrstev obyvatel měl vášeň pro katolickou víru probouzet fanatický kazatel, františkánský mnich Jan Kapistrán. Jejich vyslání bylo dílem vysoké politiky, za kterým se v pozadí skrýval i vliv Habsburků a Fridrichova rádce Eneáše Silvia. Ostatně česká problematika představovala jen jeden z okruhů, na které byla akce zaměřena. Zda i čeští katolíci měli v přípravě toho všeho přeci jen nějakou roli, lze stěží zjistit. Nepochybně jim ale především přítomnost Kapistrána, horlícího proti platnosti kompaktát a obracejícího lidi s větším či menším úspěchem ke katolicismu, přišla vhod.⁸⁸⁹

Samotný papež Mikuláš psal Oldřichovi z Rožmberka v červnu 1451 jakýsi list, který byl do Krumlova doručen přes Prokopa z Rabštejna. Souvislost s Kusánského legací prozrazuje Prokopova poznámka, že Oldřich má odpovědět, dokud je legát ve střední Evropě.⁸⁹⁰ Kusánského pak přímo kontaktoval krumlovský pán asi zjara 1452, kdy za ním vypravil posla

⁸⁸⁷ Jaké formy podpory připadaly od římské církve v úvahu, lze vysledovat i analogicky ze situace během bojů krále Jiřího se zelenohorskou jednotou v šedesátých letech.

⁸⁸⁸ Šlo o získávání papežských dispensů a milostí pro mladého Oldřichova syna Jošta, začínajícího duchovní kariéru. SOA Třeboň, Cizí rody Třeboň – listiny, z Rožmberka, inv. č. 150 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/150/charter#anchor>); A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 147.

⁸⁸⁹ O Kusánském a Kapistránovi R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 548-594; dále o Kapistránově misii nově např. František ŠMAHEL, „*Spectaculum fidei*“. Českomoravské misie Jana Kapistrána, in: TÝŽ, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 402-406; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 134-137, 374.

⁸⁹⁰ LL IV, s. 318, č. 455; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 550, pozn. 3. – V říjnu předchozího roku jeli do Říma (nevíme, zda spolu) členové strakonické jednoty Jindřich z Weidy a asi Jan z Lobkovic (AČ XIV, s. 54-55, č. 1596; LL IV, s. 295, č. 415). Mířili snad přímo ke kurii kvůli nějakému jednání ve věci celé rožmberské strany? Nelze to asi úplně vyloučit, ale muselo by jít o vlastní iniciativu, nevězlou od Rožmberka, který naopak Lobkovic od cesty kvůli nebezpečí v Čechách zrazoval.

s následující žádostí: Totiž aby legát diplomaticky podpořil rakouskou opozici, ke které se Rožmberkové tehdy již přidali, a aby se on (a potažmo i papež) svým vlivem přičiňoval o vydání krále Ladislava z moci Fridricha III.⁸⁹¹ Postoj církve v této otázce ale byl jiný, k čemuž se vrátíme níže. Zda se krom toho Oldřich snažil Kusánského nějak ovlivnit v probíhajícím jeho jednání s českými kališníky, nevíme. Na předběžný sjezd Čechů s Kusánským v Řezně v červnu 1452 vyslal Oldřich svého zástupce Václava z Krumlova. Sjezd ale skončil bez výsledku a stejně se prý jednalo o jiných věcech, než Rožmberkové mysleli.⁸⁹²

Jan Kapistrán začal své působení v českých zemích v létě 1451 na Moravě, mimo jiné pobyl ve Znojmě, kde měl hrad Arnošt z Léskovce. Do Čech pak dorazil v říjnu 1451, a to nejprve na Krumlov, na pozvání rožmberského pána, s jehož rodinou se zde sblížil. Přijal Rožmberky do bratrství františkánského řádu;⁸⁹³ jeho přítomnost u listopadové Oldřichovy rezignace na spravování dominia, které předal synům, se vykládá různě.⁸⁹⁴ Především ale měl být Kapistrán Oldřichovi nápomocen podobně jako kardinál Kusánský při jeho dalších politických plánech a vystavil mu – již po svém odjezdu z Krumlova – doporučující listy pro papeže a zahraniční panovníky. Jak bylo řečeno, v tomto případě se mohlo jednat o akci zaměřenou již přímo proti Jiříkově správcovství.⁸⁹⁵ Z intenzivní korespondence mezi Rožmberkem a Kapistránem v letech 1451-1452 se dochovalo devět listů, oba si zasílali zprávy i polemické spisy proti utrakvistům a kazatel neustále nabádal Rožmberka k vytrvalosti v boji proti kacířství.⁸⁹⁶ Do nitra Čech se Kapistrán kvůli silně nepříznivému postoji poděbradské strany nakonec zajít neodvážil (zatímco Mikuláš Kusánský odmítal překročit hranice Čech vůbec). Z dalších Kapistránových destinací na hranici Čech je jednoznačně doložen už jen pobyt v Chebu a v Mostě, kde se setkal s Hynkem Krušinou ze Švamberka (Cheb)⁸⁹⁷ a s Mikulášem z Lobkovic (Most).⁸⁹⁸ Pouze podle pozdější tradice měl pobývat i v dalších

---

⁸⁹¹ LL IV, s. 333, č. 475. Rožmberská prosba na Kusánského byla vlastně součástí širší diplomatické akce, jíž se rakouská opozice pokoušela získat na svou stranu kurii (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 630, pozn. 2; K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 87).

⁸⁹² Václavova zpráva v LL IV, s. 342-343, č. 483; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 589.

⁸⁹³ O jistém demonstrativním a legitimizačním významu podobných aktů, kterými Oldřich upevňoval své pouto s katolickou církví, Miloslav POLÍVKA, *Ulrich von Rosenberg und seine Umgebung*, in: *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Berlin-Brandenburg 2000, s. 59-72, zde s. 70-71.

⁸⁹⁴ Dokumenty v LL IV, s. 324-327, č. 463, 464. O Kapistránově vlivu na Oldřichovu rezignaci např. A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 29; za pouhého svědka jej naopak považuje R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 494, 573.

⁸⁹⁵ Viz výše pozn. 797 v podkapitole IV.5.

⁸⁹⁶ Zajímavý je také rozhořčený Kapistránův list Oldřichovi poté, co se dozvěděl o jeho kapitulaci před Jiřím z Poděbrad v září 1452. Podle kazatele si celé Německo nyní říká, že byla bez boje poražena sláva rožmberského domu; Oldřich podle něho měl počkat na příchod syna Jindřicha z Rakous, který již byl prý nablízku. Nyní mohl Oldřich vše napravit jedině tím, že by dohodu s Jiřkem urychleně odvolal (LL IV, s. 359-360, č. 496).

⁸⁹⁷ Zde vystavil Švamberkům listinu ohledně konání bohoslužeb (8. prosince 1451; NA Praha, fond Františkáni Praha, sign. 23 – <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RF/23/charter#anchor>).

⁸⁹⁸ Mikuláš z Lobkovic měl též přečíst Kapistránovu apologii na svatojiřském sněmu, kvůli nepřátelské náladě shromážděných vůči Kapistránovi se ale neodvážil s ní veřejně vystoupit (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 582-583).

českých katolických městech, opět pod ochranou členů strakonické jednoty: v Jindřichově Hradci, v Plzni či v Kadani.⁸⁹⁹

Záhy nebylo tajemstvím, že cílem bojovného kazatele je podniknout novou křížovou výpravu do Čech; jednal o tom i s Janem Hunyadym a s bavorskými a jinými knížaty.⁹⁰⁰ Je ovšem otázka, jestli se v tomto již nezačaly jeho cíle se zájmy českého katolického panstva rozcházet. Česká katolická šlechta totiž už za husitské revoluce kruciátům nakloněna nebyla, raději než vypravování křížáckých vojsk by tehdy od Říše byla uvítala finanční pomoc pro vlastní válečnou kampaň.⁹⁰¹ Zvláště Hynek Krušina ze Švamberka jistě měl pořad v dobré paměti, jaké škody během husitských válek napáchali němečtí křížáci na jeho panství,⁹⁰² a sotva by nová křížová válka odpovídala jeho přání.⁹⁰³ Především ale nyní pro takový podnik nebyla příznivá politická situace a rozhodně na to nepomýšlel papež Mikuláš.⁹⁰⁴ Ten nechtěl předbíhat probíhající Kusánské jednání s utrakvisty a volil vůči nim opatrný postup, především z ohledu na Fridricha III.⁹⁰⁵ Římský panovník byl tehdy papežův spojenec – Mikuláš jej nejen z vděčnosti za vídeňský konkordát na jaře 1452 korunoval na císaře, následně jej plnou svou vahou podpořil proti rakouské opozici a krátce poté mu povolil i využívat pomoci schizmatiků, tj. utrakvistů, kterou nový císař velmi potřeboval.⁹⁰⁶ Papežův postoj k Jiřímu tak byl i z tohoto důvodu mírný a rožmberská strana se další pomoci od církve nedočkala.⁹⁰⁷

Celkově tak u církve strakonická jednota dosáhla mnohem menšího úspěchu než pozdější jednota zelenohorská. Ať již strakoničtí páni byli nakloněni krajní možnosti křížové výpravy

---

⁸⁹⁹ Petr HLAVÁČEK, *Kadaň mezi středověkem a novověkem*. Deset kapitol z kulturních a náboženských dějin severozápadních Čech, Ústí nad Labem 2005, s. 37-47; o Plzni J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 374; o Hradci F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1*, s. 206-207. – Kapistránova misie v Čechách skončila jeho odjezdem z Mostu v červnu 1452. V dalších letech ještě působil ve Slezsku a opětovně na Moravě.

⁹⁰⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 574-577; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 135-137.

⁹⁰¹ Blíže Robert NOVOTNÝ, *Kříž proti kříži? Česká katolická šlechta a protihusitské kruciáty*, in: *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 10, s. 36-39.

⁹⁰² J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, zvl. s. 70an.

⁹⁰³ Tak soudí i J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 113. Dodejme nicméně, že Hynek Krušina a františkánský kazatel se přeci jen setkali, jak svědčí výše vzpomenutá listina z prosince 1451.

⁹⁰⁴ Uspořádání kruciáty by vůbec bylo náročným a nejistým podnikem. Bylo by nutné také kromě jiných příprav, aby papež nejprve zneplatnil kompakтата, a už to Mikuláš na rozdíl od svého nástupce Pia II. odmítal.

⁹⁰⁵ Císař, který se sblížil s poděbradskou stranou, sám v říjnu 1452 formálně nařídil Čechům zachovávat kompakтата (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 594).

⁹⁰⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 574-575, 593-594, 615, 646-648. Dalším důvodem papežova umírněného postoje mohly být podle Urbánka i obavy ze styků utrakvistů s pravoslavnou církví, pokud o nich kurie věděla.

⁹⁰⁷ Mohli bychom si položit otázku, do jaké míry si rožmberská strana u církve uškodila právě svým příklonem k rakouské stavovské opozici (z osob zde pojednaných s Rakušany sice sympatizoval Kapistrán, ovšem Eneáš ani Karvajal spolu s papežem nikoli) a zda se tím nepřípravila o výraznější podporu od církve. Pravděpodobně ano – zřejmě aniž to dopředu tušila – ale jen proto asi nelze nepovažovat postup Rožmberků za chybný. Možnosti církve zasáhnout do politického sporu strakonické jednoty s poděbradskou stranou byly asi pořad menší (pokud tedy pomineme celkově problematickou krajní variantu křížové výpravy) než to, co mohlo přinést spojenectví se světskými knížaty, úspěšná válka či, jak Rožmberkové marně doufali, vláda Ladislava Pohrobka.

či nikoliv, podpora od církve zůstala za očekáváním. Kontakty Rožmberka a některých jeho straníků sahaly na pomyslném žebříčku církevní hierarchie do značně vysokých pater, a aniž přesně rozumíme všem jeho skrytým plánům, je patrné, že se Oldřich usilovně snažil využít styků s Karvajalem, Kapistránem, Kusánským či samotným papežem k naplnění svých politických cílů. Měl však jen dílčí úspěchy. Kapistránova misie přišla pro české katolíky pozdě, v době, kdy postavení poděbradské strany již bylo dostatečně silné. Z politických důvodů ani papež Mikuláš V. nezaujal rozhodný postoj proti utrakvistům.

V. Členové strakonické jednoty

V následující části práce se z různých hledisek zabýváme těmi, kdo strakonickou jednotu tvořili. Tedy především jejími členy, ať už jde o osoby nebo instituce (města), případně stoupenci, kteří ji podporovali bez toho, aby do ní formálně vstoupili. Budeme při tom pracovat s prosopograficky shromážděnými daty o jednotlivých osobnostech, která tvoří přílohy této práce,⁹⁰⁸ na něž se už dále zpravidla nebude speciálně odkazovat.

Šlechtické osobnosti a města tak či onak spojená se strakonickou jednotou lze pracovně rozdělit podle vztahu k jednotě do několika kategorií:

Za prvé: Zakládající členové jednoty podle jejího ustavujícího zápisu:⁹⁰⁹ Oldřich a Jindřich z Rožmberka, Václav z Michalovic, Hynek Krušina a Jan ze Švamberka, Jan Švihovský z Rýzmburka, Oldřich a Jan⁹¹⁰ z Hradce, Jindřich Libštejnský z Kolovrat, Bedřich ze Strážnice a Jan z Lobkovic.

Za druhé: Ti, u nichž je dochovaný příznávací list k jednotě nebo byli jmenováni na některém z oficiálních seznamů jednotníků: města Plzeň⁹¹¹ a České Budějovice,⁹¹² Jan Ozor z Boskovic a Václav Hecht z Rosic,⁹¹³ Mikuláš z Lobkovic, Fridrich a Aleš ze Šumberka, Jindřich z Weidy a město Kadaň,⁹¹⁴ Bernart z Cimburka⁹¹⁵ a Hanuš z Kolovrat;⁹¹⁶ dále pak Jan z Ústí, Kuneš Rozkoš z Dubé, Jan Kolda ze Žampachu a Kryštof Šof,⁹¹⁷ Vilém mladší z Rýzmburka, který nahradil svého otce Jana z Rýzmburka, a Jan Blankštejn z Vartenberka.⁹¹⁸

⁹⁰⁸ Především Příloha č. 1 s katalogem jednotlivých členů. Speciálně majetkovým otázkám pak jsou věnovány přílohy č. 2 a 3.

⁹⁰⁹ LL IV, s. 7, č. 10.

⁹¹⁰ Jan z Hradce ovšem s tou výhradou, že je v zápise sice jmenován, ale z osobních důvodů na strakonickém sjezdu nebyl, nepřivěsil k němu svou pečeť a zůstal spíše neoficiálním členem jednoty.

⁹¹¹ Příznávací list s průvodním dopisem, 22. dubna 1449: LL IV, s. 48-49, č. 56 a pozn. 3.

⁹¹² Příznávací list 30. dubna 1449: AČ III, s. 541, č. 533 (reg.).

⁹¹³ Příznávací list 15. června 1449: AČ III, s. 541, č. 533.

⁹¹⁴ Příznávací list 31. srpna 1449: AČ III, s. 541, č. 533 (reg.), průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117.

⁹¹⁵ Příznávací list 11. června 1450: AČ III, s. 541, č. 533 (reg.).

⁹¹⁶ Příznávací list 23. června 1450: AČ III, s. 546, č. 560 (reg.).

⁹¹⁷ Tito byli poprvé uvedeni na seznamu pomocníků jednoty asi v květnu 1449 v SOA Třeboň, Historica, sign. 1114, inv. č. 1494 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J111&id=112498>). Seznam zřejmě patří k listu Oldřicha z Hradce z 12. května 1449 (LL IV, s. 59-60, č. 71).

⁹¹⁸ Tito jsou jmenováni na dalším seznamu stoupenců z roku 1450: LL IV, s. 265-267, č. 374. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 376, soudí, že soupis vznikl až po červnových přístupech posledních členů. Ale vzhledem k tomu, že nejnovější členové – Hanuš z Kolovrat a Bernart z Cimburka – jsou dopsáni jinou rukou až zcela na konci seznamu (srov. originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1458, inv. č. 1891 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J145&id=112896>), nelze podle mně vyloučit ani dřívější vznik seznamu, i když logicky by se pořízení soupisů hodilo skutečně až k jednáním mezi oběma jednotami, která začala počátkem června 1450.

Za třetí: Ti, u kterých je doloženo relativně aktivní vystupování na straně jednoty, ale mezi jednotníky jsou uváděni nanejvýš v různých smlouvách, glejtech apod., případně v korespondenci či ve vyprávěcích pramenech: Arnošt z Léskovce,⁹¹⁹ Děpolt z Rýzemberka,⁹²⁰ Vaněk z Pecky,⁹²¹ Jindřich ze Sobětic,⁹²² Jan Bechyně z Lažan,⁹²³ Janek z Hrádku a Kralovic.⁹²⁴ V některých případech šlo o služebníky panských členů jednoty, avšak v jednotě zastávali poměrně důležité úlohy.

Za čtvrté: Všichni ostatní, kteří se objevují ve spojitosti s jednotou v pramenech uvedených u předchozí skupiny, ale nenajdeme u nich aktivnější činnost v rámci jednoty: Půta z Útěšic,⁹²⁵ několik vladyků uvedených na vildštejnské smlouvě⁹²⁶ jako jistci za strakonickou jednotu a konečně někteří šlechtici z Moravy a město Jihlava, o kterých byla řeč výše v příslušné kapitole.⁹²⁷ Dále pouze krátkodobí spojenci jednoty: Jan Sádlo ze Smilkova,⁹²⁸ Přibík z Klenového,⁹²⁹ neoficiálně město Cheb.⁹³⁰ Jednota také mohla počítat s tichou podporou bývalých purkmistrů pražských měst Pešíka z Kunvaldu⁹³¹ a Pavla Děřichovice.⁹³²

Do této práce, tedy jak do této kapitoly, tak do přílohy, byli pojeti protagonisté pomyslné první, druhé a třetí skupiny, zatímco poslední skupina čtvrtá zůstane stranou.⁹³³ Pokud dále

---

⁹¹⁹ Jmenován u T. PEŠINY z Čechorodu, *Mars Moravicus*, s. 646, či ve smlouvě na sjezdu v Jindřichově Hradci, kde byl dokonce zvolen jedním z ubrmanů za strakonickou jednotu (LL IV, s. 39-43, č. 45).

⁹²⁰ Uveden v korespondenci (mezi adresáty listů pro strakonickou jednotu v LL IV, s. 95-96, č. 117, 118), na vildštejnské smlouvě jako jeden z jistců za strakonickou jednotu (LL IV, s. 241, č. 345), na příznávacím listě k ní (LL IV, s. 244-245, č. 348) a v glejtu ke kateřinskému sněmu (LL IV, s. 299-300, č. 424).

⁹²¹ Jako spojenec je jmenován pouze v korespondenci, poprvé v LL IV, s. 64, č. 77.

⁹²² Jmenován ve vildštejnské smlouvě jako jistec, na příznávacím listě k ní a později i v glejtu k benešovskému sněmu (LL IV, s. 319, č. 457).

⁹²³ V glejtu k benešovskému sněmu. Srov. o něm R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 376, pozn. 4.

⁹²⁴ V hradecké smlouvě v LL IV, s. 39-43, č. 45.

⁹²⁵ Jmenován na příznávacím listě k vildštejnské smlouvě mezi dalšími členy jednoty (LL IV, s. 244-245, č. 348). Pocházel z drobného západočeského vladyckého rodu z Otěšic, byl služebníkem pánů z Hradce (OSN IV, s. 261). Jediný ze členů jednoty jmenovaných R. URBÁNKEM, ČD III/2, s. 374-376, kterého my mezi jednotníky neřadíme. Jeho pozice v jednotě byla marginální a nepřevyšovala úlohu jiných služebníků panských členů.

⁹²⁶ LL IV, s. 241, č. 345.

⁹²⁷ Viz podkapitulu IV.1., konkrétně část o Moravě, s. 89-91.

⁹²⁸ Srov. jeho list z počátku roku 1449 LL IV, s. 17, č. 15, též R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 349. Později už patřil k poděbradské jednotě.

⁹²⁹ K jeho osobnosti Jiří JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík Klenovský z Klenového (1416-1465)*, „bohatýr neodolatelný“ a „Jidáš táborů“, in: Sborník prací z historie a dějin umění III: Klenová, 2004, s. 51-167. O jeho lavírování mezi poděbradskou a strakonickou jednotou c. d., s. 116-120; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 115.

⁹³⁰ O Chebu jsme se zmiňovali na s. 85 a 134.

⁹³¹ Viz jeho list v LL IV, s. 6, č. 7, též výše v podkapitole III.4., s. 80.

⁹³² O Děřichovicovi, který později vstoupil do služby pánů z Rožmberka, Robert ŠIMŮNEK, *Rožmberská klientela 15. století I*. Pavel Děřichovic, novoměstský purkmistr v rožmberských službách, in: *Výběr 37*, 2000, č. 3, s. 186-193. Už k r. 1448 viz LL III, s. 358, č. 504.

⁹³³ Bereme tak do úvahy nejenom bezpečně prokazatelné členy, ale i spojence jednoty, kteří na její straně aktivně vystupovali, ačkoli hranice mezi třetí a čtvrtou skupinou není a vzhledem k torzovitosti pramenů ani nemůže být zcela ostrá. Např. u konkurenční poděbradské jednoty by rozlišování na formální a neformální členy kvůli torzovitější pramenné základně ani nebylo dost dobře možné, a také proto tak nečiníme ani u jednoty strakonické. Rovněž by nemělo valný smysl rozlišovat mezi členy zakládajícími a později přistoupiujícími, neboť musíme

bude řeč souhrnně o členech jednoty či jednotnících, budou míněni příslušníci oněch tří skupin, tedy přímí členové i neaktivnější neformální spojenci jednoty: celkem 34 členů, z toho 22 pánů, 9 zemanů a 3 královská města.⁹³⁴

V.1. Rody zúčastněné ve strakonické jednotě

Pokud jde o složení strakonické jednoty ze stavovského hlediska, vstoupili do jejích řad představitelé patnácti panských rodů (z Rožmberka, z Michalovic, ze Švamberka, Švihovští a Dolanští z Rýzmburka, z Hradce, Libštejnští z Kolovrat, z Boskovic, ze Šumburka, z Weidy, z Cimburka, z Ústí, z Dubé-Benešovic, Šofové čili Schaffgotschové, Děčínští z Vartenberka, z Pecky), osmi rodů vladyckých (ze Strážnice, z Lobkovic, Hechtové z Rosic, Koldové ze Žampachu, z Léskovce, ze Sobětic, Bechyňové z Lažan, z Kralovic-Hrádku), přičemž jeden pán (Václav z Michalovic) a jeden vladyka (Bedřich ze Strážnice) byli zároveň duchovního stavu, a konečně tři města jako kolektivní členové jednoty (Plzeň, České Budějovice, Kadaň), která ale v této podkapitole pustíme ze zřetele.

Z panských rodů zaujímají výrazný podíl přední starobylé české rody, hrající významnou roli v české politice již přibližně od 13. století a toužící navazovat na slavné rodové tradice. To platí o pánech z Rožmberka, z Hradce, z Michalovic, z Rýzmburka, z Ústí, z Dubé, z Vartenberka, na Moravě se proslavili páni z Boskovic a z Cimburka. Přibližně do doby Karla IV. pak spadají počátky politického a majetkového vzestupu pánů ze Švamberka a z Kolovrat. Za svým zenitem byli v době strakonické jednoty ze jmenovaných rodů pouze páni z Dubé, z Ústí, částečně Vartenberkové. V některých případech jednotníci pocházeli z vedlejších či chudších větví svého rodu a honosit se mohli více svým slavným erbem a tradicemi než svým skutečným postavením: zde jmenujme Moravany Jana z Boskovic a Bernarta z Cimburka, a dále Děpolta Dolanského z Rýzmburka, i když ten se mohl opírat o podporu svých stále majetných a vlivných strýců ze švihovské větve Rýzmburků. Celkově málo významný byl jen jeden z oněch patnácti panských rodů strakonické jednoty, páni z Pecky (původně ze Železnice).⁹³⁵ V případě Koldy ze Žampachu se pak jednalo o pokles původně panského rodu

---

posuzovat sílu jednoty především až k roku 1450, kdy její souboj s poděbradskou jednotou dospěl do rozhodující fáze (pokud některý člen k jednotě nepatřil ani v té době, bude na to upozorněno).

⁹³⁴ Srov. také soupis členů u R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 374-376. Zde se u některých jmen od něho odchyluji.

⁹³⁵ O stavovské příslušnosti strakonické jednoty Vaňka z Pecky viz Přílohu č. 1. Mezi pány je jmenován např. ve svědečných řadách listin (AČ II, s. 68-69, č. 16, 17).

až mezi nižší šlechtu.⁹³⁶ V ostatních případech ale máme před sebou nejpřednější osobnosti českého panstva.

Zvláštním případem jsou rody pocházející z území mimo Čechy a Moravu. Z vedlejších zemí Koruny šlo o dva rody slezské: o jednoho zástupce rodu Schaffů/Šofů a v rámci nižší šlechty o Bechyně z Lažan, což byla v Čechách již ve druhé generaci usedlá větev rytířů ze Seidlitz.⁹³⁷ Další dva rody zúčastněné ve strakonické jednotě přišly do Čech z Německa. U pánů ze Šumberka je ještě nutno rozlišovat mezi jednotlivými větvemi: Aleš ze Šumberka pocházel z větve, která byla již po generaci usazená v Čechách a spojená i příbuzenskými vazbami s českým panstvem, zatímco další člen Fridrich ze Šumberka náležel k větvi, která zůstala na wettinském teritoriu; kromě svého angažmá v jednotě přišel Fridrich do styku s Čechami poměrně zřídka.⁹³⁸ Podobně na tom byl představitel jedné z linií rozvětveného fojtského rodu Jindřich z Weidy, který se v Čechách zakoupil až ve třicátých letech 15. století, přičemž jiná větev fojtů, z Plavna, žila v Čechách už mnohem déle. Celkově však představovalo usazování se cizí šlechty v Čechách poměrně běžný jev a strakonická jednota nebyla o nic „internacionálnější“ než jednota poděbradská, která sdružovala ve svých řadách zástupce rodů z Koldic, z Donína, z Ilburka, z Bergova či rovněž ze Šumberka.

Pokud jde o nižší šlechtu, bilance je u strakonické jednoty velmi chudá. Vladycké rody netvořily ani třetinu počtu zastoupených šlechtických rodů. Mezi nimi ovšem ještě vyčleňme ty nižší šlechtice, u kterých je doložený či velmi pravděpodobný služební poměr k některému ze panských jednotníků: vladyky z Léskovce, ze Sobětic, z Lažan, z Hrádku. Zbývají tak pouhopouhé čtyři vladycké rody, jejichž představitelé se ke strakonické jednotě přihlásili opravdu z vlastního rozhodnutí: z Lobkovic, ze Strážnice, Koldové ze Žampachu a Hechtové z Rosic. Přitom i k většině z této čtveřice lze vznášet jisté výhrady, které by bránily je zařadit mezi „typické“ vladyky: Koldové disponovali panskými předky, Lobkovice naopak čekalo povýšení do panského stavu v blízké budoucnosti⁹³⁹ a už v době strakonické jednoty se vyrovnali svým majetkovým zázemím i politickým významem leckterým pánům. Bedřich ze Strážnice byl zase zároveň duchovní.

⁹³⁶ V. WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu*, s. 16. Vyloučit toto nemůžeme ani u některých výše jmenovaných chudších pánů, např. u Děpolta z Rýzemberka (viz opět Přílohu č. 1)

⁹³⁷ Viz také výše podkapitolu III.5., část o Slezsku, s. 96an.

⁹³⁸ Fridrich také byl jediným členem jednoty, u kterého nemůžeme jasně prokázat majetek v Čechách či na Moravě, i když nelze vyloučit držbu hradu Nového Žeberku. R. 1450 mu shodou okolností připadl do správy majetek českých příbuzných, když se stal poručníkem dětí zemřelého Aleše ze Šumberka. Fridrich se sice oženil s paní z Gutštejna, ale následně vrátil do Míšně a působil tam. Z literatury o rodu Kateřina HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumberka*. Historie rodu v Království českém od poloviny 13. st. do 1. poloviny 15. st. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2009; C. MÜLLER, *Schönburg*.

⁹³⁹ Roku 1459 byli Mikuláš a Jan z Lobkovic povýšeni císařem Fridrichem III. do stavu říšských svobodných pánů, české panstvo přijalo jejich potomky mezi sebe r. 1479.

Zatímco zástupci prvních čtyř jmenovaných vladyckých rodů se k jednotě přidali díky osobním vazbám na Rožmberky nebo pány z Hradce, v ostatních případech šlo většinou o specifické případy osobností, které spíše lavírovaly mezi rožmberskou a poděbradskou, případně táborskou stranou.⁹⁴⁰ Vladyky, kteří by se ke konzervativní strakonické jednotě přidali z jakéhosi politického přesvědčení, bychom hledali obtížně. U některých pochopitelně něco takového mohlo spolupůsobit, ale to nic nemění na tom, že strakonická jednota oslovovala nižší šlechtu (a města) minimálně.

Dalším aspektem jsou i u vladyckých rodů otázky jejich starobylosti či „novosti“. Několikasetleté kořeny můžeme vysledovat z osmi jmenovaných rodů jen u dvou: Koldů ze Žampachu a vladyků z Lažan.⁹⁴¹ Relativně delší rodokmen lze sestavit ještě u moravských Hechtů z Rosic, ale ti dlouho nedosahovali většího významu.⁹⁴² Střední kategorii by představovaly rody, jejichž počátky společenského vzestupu spadají do doby Václava IV., tedy v generaci otců členů strakonické jednoty: vladykové z Lobkovic a ve skromnějším měřítku vladykové ze Sobětic.⁹⁴³ Konečně nejmladší rody, které vstoupily na scénu až za husitských válek, byly zastoupeny ve vladycích ze Strážnice, z Léskovce a z Hrádku.⁹⁴⁴

Obecně se v souvislosti se společenským pohybem, který přinesla husitská revoluce, hovoří o „nové“ šlechtě či dokonce tzv. válečnické aristokracii. Šlo o většinou vladycké osobnosti, které výrazným způsobem vstoupily do vojenského a politického dění na té nebo oné straně za husitské revoluce, zpravidla při tom i nabyly nezanedbatelný majetek, jen některé z nich se ale dokázaly adaptovat na mírové podmínky a založit dynastii, která si udržela význam po více než jednu nebo dvě generace.⁹⁴⁵ Z řad vladyků ve strakonické jednotě bychom sice mohli do této kategorie zařadit většinu uvedených jmen (Lobkovice, Léskovce,

---

⁹⁴⁰ Vymykají se snad pouze Hechtové z Rosic, o jejichž pohnutkách ke vstupu do jednoty nemáme dost informací. Ani u nich ale nemůžeme vyloučit existenci jakýchsi vazeb na pány z Hradce, i když se snad nejednalo přímo o služební poměr (viz Přílohu č. 1). Tím by se přidali k první skupině vladyků.

⁹⁴¹ Koldové ze Žampachu, původně páni, postupně poklesli mezi zcela drobnou šlechtu a až za husitství se díky Janu Koldovi, táborskému hejtmanovi, dočkali nového vzestupu. Vladykové z Lažan sice byli v Čechách novým rodem, ale navazovali na dlouhou tradici rytířů ze Seidlitz ve Slezsku.

⁹⁴² Doložení jsou od dvacátých let 14. století (OSN XI, s. 15).

⁹⁴³ U prvních šlo o kariéru ve službách krále samotného, u druhých ve službách arcibiskupa; zvláště u Lobkoviců se zároveň jednalo v období těsně před vypuknutím revoluce o významný vzestup majetkový. Lobkovicové svým dalším působením v husitském a pohusitském období nakročili k postupu mezi vyšší šlechtu, zatímco Sobětičtí se spokojili se skromnější kariérou ve službách Rožmberků.

⁹⁴⁴ Protagonistou prvního rodu je táborský hejtman Bedřich ze Strážnice, který podobně jako Kolda dokázal ze svého působení v revoluci vytěžit nezanedbatelný majetkový zisk. Léskovcové se vyvíjeli jako válečníci a diplomaté po boku pánů z Hradce. Původ Jana z Hrádku není bezpečně znám.

⁹⁴⁵ Společenskými proměnami ve vrstvě, kterou nazývá aristokracií, se zabývá obšírně J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, srov. zvl. s. 37-38, 43-67. V kontextu tohoto vývoje se dotýká i jednotlivých rodů, které zde zmiňujeme.

Sobětického, Bedřicha ze Strážnice, s výhradou panských předků i Koldu), ale i tak jde jen o několik jedinců.⁹⁴⁶ Naopak v poděbradské straně hrála tato sociální vrstva významnou roli.

Vraťme se krátce k panským rodům ve strakonické jednotě, neboť i na jejich postavení měla husitská revoluce po mnoha stránkách zásadní vliv. Některé přední panské rody jako Rožmberkové nebo páni z Hradce sice na jednu stranu dosáhly nebývalého politického vlivu nebo i získaly nové pozemkové majetky, na druhou stranu je ale válečné události přivedly do nemalých dluhů. Naproti tomu jiné rody, též panské a starobylé, ale dosud spíše středně významné, díky své válečné činnosti během revoluce a z toho pramenícím ziskům poskočily mezi špičky panstva: J. Petráň proto hovoří o jakési „staronové aristokracii“ a z rodů působících ve strakonické jednotě mezi ní jmenuje Švihovské z Rýzemberka,⁹⁴⁷ přiřadit bychom asi mohli i pány z Kolovrat či ze Švamberka. Majetkové zisky husitská revoluce přinesla i dalším panským rodům ze strakonické jednoty.⁹⁴⁸ I panští členové jednoty tedy byli na výsledcích husitské revoluce zainteresováni.

Přes to, co bylo řečeno o nízkém zastoupení nižší šlechty ve strakonické jednotě, nelze ztotožňovat strakonickou jednotu výlučně s panstvem a poděbradskou jednotu s nižšími stavy. Především poděbradská strana byla sociálně dosti pestrá, neboť kromě řady nižších šlechticů a královských a věnných měst v ní působili – dokonce postupem času stále ve větším počtu – i mnozí zástupci panského stavu, nezřídka i páni katolického vyznání. Soudržnost poděbradské jednoty nebyla velká, ale ani strakonické jednotě se podobné problémy nevyhnuly.

Strakonická jednota byla hlavně spolkem starých panských rodů, určitě ale ne spolkem sociálně homogenním. Její jádro tvořili příslušníci rodů, které po generace patřily do nejvyšší české a moravské aristokracie, ale nalezneme v ní i několik zástupců panských rodů citelně zchudlých, cizích rodů přistěhovavších se z okolních zemí, vladyckých rodů se zatím krátkou historií. Tuto skladbu doplňovala tři královská města. Do postavení všech, včetně panských rodů, velmi promluvila, často ovšem relativně pozitivně, nedávno proběhlá husitská revoluce.

---

⁹⁴⁶ Někteří typičtí představitelé „nové aristokracie“ se klonili k rožmbersko-hradecké straně během 40. let, ale do strakonické jednoty nevstoupili: Jakoubek z Vřesovic či Jan ze Smiřic.

⁹⁴⁷ J. PETRÁŇ, *Składba*, s. 59.

⁹⁴⁸ Viz také v podkapitole V.3.

V.2. Působení členů jednoty do roku 1448

V této podkapitole již přejdeme k samotným osobnostem, které tvořily strakonickou jednotu. Předmětem zájmu bude jejich působení ve veřejném životě před vstupem do jednoty, příslušnost ke stranám v soudobých politických a náboženských zápasech a též bude sledována jejich případná účast v předchozích „panských“ jednotách. Zdůrazněme, že nepůjde o přehled vývoje personálního složení panské nebo pozdější katolické strany, ale pouze o retrospektivní sledování pozdějších účastníků strakonické jednoty a jejich předků či příbuzných. Samostatně pojednáme o úřadech, kterých členové před vstupem do jednoty dosáhli, a v závěru se pokusíme poznatky o jejich dosavadní politické dráze propojit s náboženským hlediskem, tedy s tím, jakou konfesi coby jednotníci pravděpodobně vyznávali.

Nejprve ještě krátký exkurz do dřívějších generací. Předky členů strakonické jednoty nalezneme už mezi účastníky prvního velkého šlechtického odboje proti českému králi, namířeného proti Přemyslu Otakarovi II.: kromě Vítkovců šlo i např. o pány ze Švamberka, zřejmě již tehdy s klanem erbu růže sešvagřené.⁹⁴⁹ Pestřejší je výčet protikrálovských opozičníků z doby prvního desetiletí vlády Jana Lucemburského: z předků strakonických jednotníků mezi ně trvale či dočasně patřili páni z Rožmberka, z Michalovic, Děčínští z Vartenberka, páni z Boskovic či zakladatel rýzmberské větve pánů z Rýzmběrka.⁹⁵⁰ Mimo odboj tentokrát zůstali Švamberkové.⁹⁵¹

Do generace otců členů strakonické jednoty spadá střet Václava IV. s českým panstvem. Zde již můžeme jasně říci, že větší část ascendentů strakonických jednotníků patřila do strany protikrálovské: zakládajícími členy jednoty z roku 1394 byli pán z Rožmberka, Švihovský z Rýzmběrka, Jan z Michalovic (otcové členů strakonické jednoty) a Jindřich z Hradce (děd strakonického Jana z Hradce). Později se k panské jednotě přidali i tři páni z Ústí, odboj podpořili i Švamberkové, Jarek ze Železnice a z Pecky – vždy otcové strakonických – a Děčínští z Vartenberka, s nimiž byl příbuzný Jan Blankštejn. Špatné vztahy s předposledním Lucemburkem na českém trůně měli – snad spíše z osobních důvodů – i perštejnští páni ze Šumberka, ač královi leníci. Naproti tomu při Václavovi IV. zůstali z předků panských strakonických jednotníků jen páni z Kolovrat, z Dubé a příslušníci vedlejších větví panských rodů, které fakticky poklesly mezi nižší šlechtu: Dolanští z Rýzmběrka a strýc Bernarta z Cimburka Jan Divůček z Jemniště – Bernartův otec Mikeš ovšem kolísal mezi králi

⁹⁴⁹ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 26.

⁹⁵⁰ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny IVa*, s. 50-53.

⁹⁵¹ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 28.

Václavem a Zikmundem. Oddané příznivce měl Václav IV. především mezi zemanstvem (otcové členů strakonické jednoty Mikuláš st. z Lobkovic a Jindřich Lefl z Lažan; také Jan Kolda ze Žampachu se připomíná ve Václavových službách) a udržel si podporu měst (Plzeň, České Budějovice).⁹⁵² Naprostá většina předků strakonických jednotníků, kromě těch, kteří tehdy nežili v Čechách nebo jejichž rod zatím patřil mezi drobnou šlechtu, se tedy v událostech konce 14. století aktivně angažovala. S výjimkou pánů z Kolovrat a z Dubé, které bychom zřejmě mohli řadit v daném období mezi tzv. dvorskou šlechtu,⁹⁵³ postoj k Václavovi víceméně odrážel stavovskou příslušnost dotyčných, tj. páni v opozici proti králi a nižší šlechtici s městy na panovníkově straně.

Dále můžeme sledovat politiku pozdějších strakonických jednotníků a jejich příbuzných na pozadí hektických událostí předvečer husitské revoluce. Po Husově upálení se na podzim 1415 proti sobě ustavily dvě šlechtické jednoty, jedna podporující reformní hnutí, druhá hájící katolicismus. V katolické českobrodské lize se objevili Jan z Michalovic⁹⁵⁴ a děčínští Vartenberkové;⁹⁵⁵ otázkou je, jakou roli hrál ve spolku „nejkřesťanštější český pán“ Jan mladší z Hradce, syn člena protiváclavovské jednoty Jindřicha a otec strakonického Jana Telčského z Hradce.⁹⁵⁶ Chybějí např. zástupci západočeského katolického panstva; nevíme, zda přistoupili posléze, nebo se jednota dříve rozpadla. Mezi zakládající členy druhé jednoty, prohusitské, patřili opět někteří z pánů z Hradce,⁹⁵⁷ v jejichž rodě probíhala roztržka, a Moravan Jan Ozor z Boskovic.⁹⁵⁸ Otcové dalších strakonických jednotníků ovšem přivěsili

---

⁹⁵² L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny IVb*, s. 352, 356; AČ I, s. 61, č. 8; práce o jednotlivých rodech uvedené v Příloze č. 1. Nejnověji k panské jednotě stručně Robert NOVOTNÝ, *Spor Václava IV. s panstvem*, in: František Šmahel – Lenka Bobková (redd.), *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 664-674. Srov. k tomuto i k následujícímu John Martin KLASSEN, *The nobility and the making of the hussite revolution*, New York 1978, Appendix III: Tabulka nabízí přehledné srovnání, kdo z českého panstva se účastnil odboje proti Václavovi IV., katolické či husitské jednoty z r. 1415 a kdo patřil mezi opovědníky husitské Praze v l. 1419-1420.

⁹⁵³ Srov. v obecné rovině Robert NOVOTNÝ, *Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách*, in: Dana Dvořáčková-Malá (red.), *Dvory a rezidence ve středověku*, Praha 2006 (=MHB, Supplementum 1), s. 145-161.

⁹⁵⁴ Páni z Michalovic původně, kolem roku 1410, jevíli jisté sympatie k reformnímu hnutí, brzy však svůj postoj změnili (Z. BERAN, *Poslední páni z Michalovic*, s. 22).

⁹⁵⁵ Výčet členů F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 286 (včetně pozn. 246 na s. 352); Franciscus PALACKÝ (ed.), *Documenta Mag. Joannis Hus vitam ... illustrantia*, Pragae 1869, s. 601-602, č. 91.

⁹⁵⁶ V literatuře se tradičně uvádí, že horlivý katolík Jan platil za hlavu brodské jednoty (z novějších prací F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 286), s tím však polemizuje František KAVKA, *Strana Zikmundova v husitské revoluci*. Diplomová práce na FF UK, Praha 1947, s. 16. – Za nejkřesťanštějšího pána označil Jana v jednom listu kostnický koncil, cituje např. M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 225.

⁹⁵⁷ Byli to – ovšem vzhledem ke střídání oblíbených jmen v hradeckém rodě bude následující informace nutně působit poněkud nepřehledně – děd strakonického jednotníka Oldřicha z Hradce Jan starší a strýc Jana Telčského z Hradce Oldřich Vavák zvaný mladší.

⁹⁵⁸ Zápis jednoty v AČ III, s. 193-195, č. 7.

pečeť ke stížným listům proti Husovu upálení (Jan z Léskovce, Jošt Hecht z Rosic)⁹⁵⁹ či jsou považováni přímo za mistrovy osobní přátele (Mikuláš st. z Lobkovic, Jindřich Lefl z Lažan, Mikeš Divůček z Jemniště). Třetí šlechtická jednota během krátkého časového období vznikla krátce po začátku revoluce a měla podporovat ovdovělou královnu Žofii proti narušitelům zemského řádu: do ní se zapsali opět činnorodý Jan z Michalovic a také Oldřich z Rožmberka, který byl v době vzniku předchozích dvou jednot ještě nezletilý.⁹⁶⁰

Rok 1415 stojí na prvopočátku vývoje směrem k dlouhodobému rozštěpení české šlechty na dva konfesně polarizované tábory, které částečně, nikoli však úplně přetrhávalo staré sociální vazby.⁹⁶¹ Tento rozkol, promítající se i do politických postojů šlechticů, přetrvával do doby strakonické jednoty a ještě do dalších desetiletí. Kvůli epizodickému trvání obou jednot z roku Husova upálení i kvůli torzovitosti pramenů však bylo jen u omezeného počtu šlechticů možno určit, zda se hned připojili k jedné či druhé frakci. Teprve po vypuknutí husitských válek můžeme již prakticky všechny pozdější strakonické jednotníky a jejich rodiny jednoznačně přiřadit k některé ze stran.

Od počátku revoluce patřili ke straně Zikmundově,⁹⁶² tedy převážně katolické, Jan z Michalovic, západočeští páni ze Švamberka, z Rýzemberka (s výjimkou tábority Břeňka Dolanského) a Libštejnští z Kolovrat a páni ze Šumberka, Děčínští z Vartenberka a Jarek z Pecky; také ovšem bývalí příznivci Husových myšlenek, kteří po výbuchu revoluce rychle vystřízlivěli: Moravané Jan Ozor z Boskovic a Jošt z Rosic a čeští vladykové Mikuláš st. z Lobkovic, Jindřich Lefl, Mikeš Divůček a Jan z Léskovce.⁹⁶³ Z měst zaujali jednoznačně prokatolický postoj Českobudějovičtí a Kadaňští. Paradoxně se nyní od většiny panstva, které přirozeně tíhlo ke katolickému táboru, částečně odchýlili Vítkovci: Jen poněkud váhavě se k Zikmundově straně přidal mladý Oldřich z Rožmberka, který se následně stal její klíčovou postavou, vždy ale značně samostatnou; u pánů z Hradce pokračovalo rozštěpení z minulých let a členové rodu se „rozprostřeli“ na celém spektru stran od táborství po katolicismus; podobně na tom byli páni z Ústí, z nichž je ale předmětem zájmu jen strakonický jednotník Jan Kamenický – kupodivu táborita. Jinak pod praporem kalicha bojovali kromě zmíněných některých příslušníků rodů z Hradce, Rýzemberka a Ústí také vladykové ze Sobětic, ačkoli

⁹⁵⁹ Listy latinsky v F. PALACKÝ (ed.), *Documenta*, s. 531-590, česky v AČ III, s. 181-193; August SEDLÁČEK, *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*, in: ČČH 23, 1917, s. 85-109, 310-352.

⁹⁶⁰ LL I, s. 12, č. 19. K interpretaci tohoto zápisu srov. F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 30-31.

⁹⁶¹ R. NOVOTNÝ, *Šlechta*, s. 306-312.

⁹⁶² F. KAVKA, *Strana Zikmundova*, s. 17, si všiml paradoxu, kdy z někdejší protikrálovské strany z doby Václava IV. se po nástupu Zikmunda de facto stala strana královská. Paradoxu jen zdánlivého, neboť ani vůči Zikmundovi jeho šlechtičtí příznivci nerezignovali na panské ambice dosáhnout mocenského dualismu.

⁹⁶³ Většinu zde jmenovaných příslušníků katolické strany uvádí František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě III/1*, Praha 1850, s. 271. U ostatních viz odkazy v Příloze č. 1.

před válkami působili ve službách arcibiskupa, Bedřich ze Strážnice, Jan Kolda ze Žampachu, Jan Královec z Kralovic⁹⁶⁴ a zpočátku stála na husitské straně i Plzeň. Málo víme o Kunešovi z Dubé, který byl po většinu revoluce zřejmě nedospělý; jeho vzdálenějším bratrancem byl husita Jan Roháč.

V průběhu bojů došlo k několika změnám stran. Kromě Oldřicha z Rožmberka přešla od husitství ke katolicismu roku 1420 také Plzeň. Opačným směrem přestoupili, většinou ovšem pod nátlakem, Bohuslav ze Švamberka (pro nás je ale podstatné, že jeho bratr Hynek zůstal v Zikmundově táboře), libštejnští Kolovratové, Jarek z Pecky a – dobrovolně – Arnošt z Léskovce. Proměnlivá byla také stranická příslušnost děčínských Vartenberků. I přes některé případy lavírování je ale patrné, že jádro členů strakonické jednoty se rekrutovalo z katolické strany.

Ještě zřetelněji se rýsuje personální základ strakonické jednoty v koalici katolíků a mírných husitů z období bitvy u Lipan.⁹⁶⁵ Více či méně aktivní roli při přípravách této koalice nebo v bitvě samotné měli Menhart a Jan z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Václav z Michalovic, Švamberkové, Rýzmbekové (po Břeňkově smrti už asi všichni katolíci) a Kolovratové, Plzeňští, Mikuláš I. z Lobkovic a nově už i Arnošt z Léskovce, asi Jan z Kralovic a skrytí Sobětičtí. Z děčínských Vartenberků se předpokládá účast Zikmunda;⁹⁶⁶ zda nějak spolupracoval i Jan zvaný Blankštejn, který se vedle svých strýců brzy po Lipanech začíná objevovat, nevíme. Na katolické straně zůstávali Jan Bechyně z Lažan, syn Jindřicha Lefla, či páni ze Šumberka. Kdaň se nacházela v zástavě Zikmundovu příznivci Jindřichovi z Plavna. Zástavním držitelem Českých Budějovic byl Albrecht Habsburský, mezi jehož straníky patřili i moravští členové strakonické jednoty. Na opačné straně radikálů stanuli v bitvě u Lipan Bedřich ze Strážnice, Jan Kolda a při táborech setrval i Jan z Ústí. Vztah k lipanským událostem není znám u Vaňka z Pecky, který nastoupil po zemřelém otci Jarkovi, a u Kuneše z Dubé, jenž se stále ještě neobjevuje v pramenech. Jindřich z Weidy a Kryštof Šof dosud nepřišli do Čech.

Z lipanské jednoty se brzy odštěpila strana středních husitů, pozdější jádro poděbradské jednoty. To se ale námi sledovaných osob netýká: ty pokračovaly na konzervativnější straně a po smrti císaře Zikmunda prosazovaly legitimistickou politiku, tedy hájení habsburských práv

---

⁹⁶⁴ V případě této osobnosti jsem se nedobral jednoznačného výsledku, zda byla totožná se strakonickým jednotníkem Janem z Kralovic a Hrádku (viz jeho medailonek v Příloze č. 1). Jeho jméno tak v této podkapitole, pokud jde o působení za husitské revoluce, uvádím s jistou výhradou.

⁹⁶⁵ O bitvě u Lipan P. ČORNEJ, *Lipanská křížovatka*; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* III, s. 274-295. Viz i prameny a literaturu u jednotlivých osob v Příloze č. 1.

⁹⁶⁶ P. ČORNEJ, *Lipanská křížovatka*, s. 151, 190.

na český trůn.⁹⁶⁷ Dočasně odpadl pouze rod Lobkoviců, kde se po smrti Mikuláše I. jeho syn Mikuláš II. přiklonil s dalšími členy žateckého landfrýdu k polské straně, kterou hájil v bitvě u Želenic roku 1438.⁹⁶⁸ Téhož roku došlo také k hluboké roztržce mezi Děčínskými z Vartenberka, dosavadními stoupenci krále Albrechta II., a habsburským panovníkem.⁹⁶⁹ Bedřich a Kolda, k nimž se přidal Šof, působili při polské straně, zatímco Jan z Ústí se během čtyřicátých let s radikály rozešel.

Členský základ strakonické jednoty pak sestával z příslušníků konzervativní šlechty ve druhé polovině 30. a ve 40. letech, přesněji řečeno ze dvou vzájemně si blízkých skupin: rozlišit lze jednak okruh straníků Oldřicha z Rožmberka, konfesně katolíky, a jednak příznivce Menharta z Hradce, alespoň zpočátku většinou mírné utrakvisty. Do prvního okruhu patří kromě Rožmberků samotných další katolíci jihočeští: Václav z Michalovic, Mikuláš a Jan z Lobkovic, Jan Bechyně z Lažan, Jindřich ze Sobětic a město České Budějovice; západočeští: páni ze Švamberka, Švihovští z Rýzemberka a Plzeň; a katolíci z jiných koutů Čech, kteří většinou nebyli vázáni přímo na Rožmberky, ale udržovali styky s právě jmenovanými rožmberskými straníky: páni ze Šumberka, Jindřich z Weidy, Kadaňští a Kuneš Rozkoš z Dubé. Ze druhé skupinky, která měla blíže k Menhartovi z Hradce, do jednoty vstoupili Hanuš a Jindřich z Kolovrat, Děpolt Dolanský z Rýzemberka, Arnošt z Léskovce či Jan z Hrádku. Rovněž u některých moravských jednotníků lze předpokládat spíše vazby na pány z Hradce, jejichž dominium na Moravu zasahovalo: přinejmenším u Václava z Rosic a snad i u Jana Ozora z Boskovic. Ne úplně jasný je vývoj u Jana z Ústí, který evidentně přešel od táborské strany ke spolupráci s předními Vítkovci; blíže měl asi k pánům z Hradce než k Rožmberkům.⁹⁷⁰

Strakonická jednota tak znamenala dovršení procesu splývání obou prorakouských, konzervativních frakcí, tedy rožmberské a Menhartovy. Spojily se v ní osobnosti z obou těchto si blízkých okruhů, ovšem s četnými výjimkami těch, kteří volili raději neutralitu nebo je na svou stranu získala poděbradská jednota.

Kromě osob, které se zřetelně delší dobu hlásily ke konzervativním proudům, však nalezneme ve strakonické jednotě i různé individuality mimo tento směr z rozličných oblastí Čech a Moravy. Především to byly dvě osoby silně spjaté se svou táborskou a propolskou

⁹⁶⁷ Srov. také výčet předních příslušníků stran za Albrechtovy vlády u R. URBÁNKA, ČD III/1, s. 260-262.

⁹⁶⁸ O bitvě a o Lobkovicově zajetí tamtéž, s. 369-375.

⁹⁶⁹ Tamtéž, s. 362-363.

⁹⁷⁰ Už z podstaty věci by se zdál méně komplikovaný obrat od radikálního husitství ke stále ještě dlouho kališnickým pánům z Hradce, než rovnou k přísně katolickým Rožmberkům. Jan pak vystupuje r. 1452 jako svědek na závěti Oldřicha z Hradce (RTT II, s. 230). V neposlední řadě leželo sídlo pána z Ústí, Kamenice nad Lipou, poměrně blízko Jindřichova Hradce. Další doklady o Janovi z Ústí viz v Příloze č. 1.

minulostí: kněz Bedřich ze Strážnice a Jan Kolda ze Žampachu. Vedle nich se jednalo o několik dalších válečníků, většinou ideově nepřilíš ukotvených, často také s pověstí „zemských škůdců“, kteří leckdy měli vazby mezi sebou i na Bedřicha a Koldu: o Kryštofa Šofa, Jana Blankštejna z Vartenberka a na Moravě o Bernarta z Cimburka.

Někteří až do doby krátce před vstupem do strakonické jednoty formálně náleželi k poděbradské straně, ale jejich vazby k ní byly slabé, často bylo toto jejich politické zařazení dané na základě jejich územní příslušnosti k východočeským landfrýdům.⁹⁷¹ Jmenovitě byli signatáři poděbradsky orientovaných landfrýdů kněz Bedřich, Vaněk z Pecky, Kuneš z Dubé, Arnošt Léskovec a možná se po předchozích sporech s landfrýdem přidal i Kryštof Šof. Arnošt se na počátku 40. let opravdu řadil k Ptáčkově straně, aniž by se ale vzdal své výrazně prohabsburské politiky. Bedřich byl v landfrýdu také slabě ukotven; o Vaňkovi a Kunešovi asi platí totéž, i když prameny o nich dávají málo informací. Kromě východočeských landfrýdníků lze za stoupence poděbradské strany považovat Blankštejna; krátkodobě se k poděbradským hlásil po svém odstěhování na sever Čech i Mikuláš z Lobkovic. Rozhodně však strakonická jednota přetáhla poděbradské straně mnohem méně důležitých osobností, než kolik jich přestupovalo v opačném směru.⁹⁷²

Zrekapitulujme, že se jádro budoucí strakonické jednoty rekrutovalo z dlouhodobě se vyvíjející aristokratické frakce konzervativního, konfesně katolického, nanejvýš umírněně kališnického panstva, skupiny sice podléhající dílčím personálním proměnám, v jádru však relativně stabilní. Personální souvislosti se strakonickou jednotou jsou patrné už ve jmenné skladbě odbojníků proti králi Václavovi IV., ale tehdy ještě byly rody budoucích strakonických pánů promíšené s předky panských jednotníků poděbradských. Ascendenti zemanských účastníků strakonické jednoty v té době většinou zůstali na rozdíl od pánů věrni králi a později inklinovali k Husovým myšlenkám; teprve s příchodem revoluce pozorujeme, že i oni přecházejí do Zikmundova katolického tábora. Zikmundova strana z doby husitských válek tak vykazuje již výrazné personální shody se strakonickou jednotou a tím spíše potom rakouská strana, která se utvořila po Lucemburkově skonu.

---

⁹⁷¹ Krajské landfrýdy za interregna sice alespoň podle původních záměrů měly sdružovat všechny stavy kraje bez ohledu na jejich politickou příslušnost (např. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 484), v praxi se ale i landfrýdy politicky profilovaly. Poděbradská jednota se evidentně už snažila položit rovnítko mezi příslušností k landfrýdu východočeských krajů a členstvím v jednotě (viz už dříve citovanou formulaci v soupisu členů jednoty v LL IV, s. 266, č. 374).

⁹⁷² O účasti katolíků, většinou bývalých rožmberských straníků v poděbradské jednotě výše podkapitola III.4, s. 79.

Navzdory tomu, co platí o stabilním personálním jádru, sestávajícím z konzervativního panstva, lze členstvo strakonické jednoty charakterizovat ještě jiným způsobem, který si s předchozím tvrzením zdánlivě odporuje. Poměrně velká část členů totiž měla za sebou i období sympatií k husitství (Oldřich z Rožmberka, Hanuš a Jindřich z Kolovrat, Jan z Ústí, Bedřich ze Strážnice, Jan Kolda ze Žampachu, Arnošt Léskovec, asi Jan z Hrádku, snad i Jan Blankštejn z Vartenberka, krátkým husitským obdobím si prošlo město Plzeň a nedobrovolně Kadaň) nebo šlo alespoň o náklonnost k předrevolučním reformním proudům (Jan Ozor z Boskovic). Někteří další sice mohli vždy zůstat konfesně katolíky, ale v jisté fázi buď podporovali poděbradskou jednotu (Mikuláš z Lobkovic, Blankštejn, Kryštof Šof, alespoň formálně Kuneš Rozkoš z Dubé) nebo – učiňme výhled do budoucna – byli později věrni králi Jiřímu proti jednotě zelenohorské (Jan z Lobkovic, Vilém mladší z Rýzemberka). To však pořád není všechno: u dalších jednotníků se v jistých etapách hlásili k Husovým myšlenkám, k husitství nebo k poděbradské straně⁹⁷³ jejich blízcí příbuzní – to platí o Jindřichovi z Rožmberka, o pánech ze Švamberka, z Michalovic, jindřichohradeckých, ale i telčských pánech z Hradce, všech Švihovských i Dolanských z Rýzemberka, Perštejnských ze Šumberka, Jemnišťských z Cimburka, o pánech z Pecky, rytířích z Lažan a zemanech ze Sobětic a z Rosic.⁹⁷⁴ Kdo zbývá? Ze všech členů, respektive rodin ve strakonické jednotě stály pevně na katolické straně po celé husitské a poděbradské období kupodivu jedině město České Budějovice a německé rody Glauchovští ze Šumberka a fojtové z Weidy!⁹⁷⁵

Předchozí myšlenku o personální kontinuitě strakonické jednoty s různými formami konzervativních a katolických stran předchozích (i následujících) desetiletí toto zjištění nepopírá. U mnohých členů jednoty bylo působení na husitské či poděbradské straně jen přechodnou „výchylkou“, u jiných šlo jen o postoje příbuzných, se kterými dotyční leckdy ani nevycházeli v dobrém. Ale přinejmenším to je zajímavá ilustrace bouřlivých poměrů a zvrátů

⁹⁷³ Mám zde opět na mysli poděbradskou stranu v období bojů let 1448-1452 a 1465-1471, nikoli mírové období Jiříkova zemského správcovství a prvních let kralování, kdy před katolíky ani nebyla jiná alternativa než s Jiřím spolupracovat. Jinými slovy, sleduji chvíle, kdy se dotyční postavili přímo proti katolické straně.

⁹⁷⁴ Budeme-li konkrétní: Otec Jindřicha z Rožmberka Oldřich byl v mládí husitou. Bratr Hynka Krušiny ze Švamberka Bohuslav byl tábořským hejtmanem. Synovec Václava z Michalovic Jindřich stál v poděbradské jednotě. Otec Oldřicha z Hradce Menhart byl husitou, stejně jako strýc Jana Telčského z Hradce Oldřich Vavák. Bratr Jana Švihovského z Rýzemberka Vilém byl členem poděbradské jednoty, Děpolt Dolanský měl pro změnu strýce Břeňka husitu. Bratranec Aleše ze Šumberka Vilém byl v poděbradské jednotě. Otec Bernarta z Cimburka Mikuláš se přátelil s Janem Husem. Otec Vaňka z Pecky Jarek se přidal k husitům, jiný člen rodu Jaroslav byl v poděbradské jednotě. Otec Jana Bechyně z Lažan Jindřich pomáhal Husovi. Otec Jindřicha ze Sobětic Jan byl husita, otec Václava z Rosic Jošt měl sympatie pro Jana Husa.

⁹⁷⁵ I pozici tří naposled zmíněných „nejdůslednějších“ stoupenců politického katolicismu by přitom bylo možné částečně relativizovat: Budějovice v 60. letech dosti dlouho odolávaly vábení zelenohorské jednoty a držely do r. 1468 s králem. A u Jindřicha z Weidy a Fridricha Glauchovského ze Šumberka není jejich odstup od kališnických proudů výsledkem žádného zvláště pevného postoje, ale více dílem toho, že tito se jako Němci v české politice celkově angažovali málo, navíc se i tak Fridrich oženil s dcerou (katolického) poděbradského příznivce Eliškou z Gutštejna.

v 15. století – doby, kdy dělicí čáry mezi různými stranami procházely napříč rodinnými svazky a kdy jedinec jen málokdy dokázal celoživotně sledovat jedinou politickou linii podle svého vnitřního přesvědčení, nýbrž byl neustále ovlivňován různými momentálními okolnostmi a vlivy a musel zkrátka při svém rozhodování zvažovat řadu hledisek.

Doplňme tuto podkapitolu ještě dvěma krátkými přehledy. Jednak provedeme bilanci úřadů, které členové jednoty do chvíle jejího vzniku zastávali, jednak se v přehledu vrátíme k otázce náboženského vyznání členů, které se nemuselo shodovat s jejich příslušností k politickým táborům.

Ohledně úředních funkcí musíme zpět do let 1436-1439, kdy v království naposledy vládl panovník, který mohl nejvyšší úřady udílet.⁹⁷⁶ Hodnostně nejvýše postaveným konzervativcem byl v té době Menhart z Hradce, nejvyšší purkrabí pražský⁹⁷⁷ a vrchní správce Karlštejna. Z dalších českých zemských a dvorských úřadů drželi pozdější členové strakonické jednoty už jen post nejvyššího písaře (Arnošt z Léskovce)⁹⁷⁸ a politicky nevlivný dvorský úřad nejvyššího lovčího (Hanuš z Kolovrat); údaj o Janovi z Rýzemberka jako nejvyšším komorníkovi je nejistý. V době královské vlády Zikmunda a Albrechta však zastávali další úřady jiní příslušníci rakouské strany, kteří ale potom zůstali mimo strakonickou jednotu,⁹⁷⁹ proto tehdy měla tato strana celkově mocenskou převahu.⁹⁸⁰ Mnozí z pozdějších strakonických jednotníků pochopitelně zasedali také na zemském a dvorském soudě.

Z regionálních úřadů jde v první řadě o funkce krajské.⁹⁸¹ Budoucí strakoničtí jednotníci ovládali z titulu hejtmanů pražská města (Mehart z Hradce a Hanuš z Kolovrat) a Plzeňsko (Hynek Krušina ze Švamberka), po dotvoření systému krajských landfrýdů v roce 1440 také Bechyňsko (Oldřich z Rožemberka) a Prácheňsko (Václav z Michalovic). Jan Blankštejn z Vartenberka byl alespoň krátkodobě hejtmanem kraje litoměřického (1440), v průběhu čtyřicátých let se ještě stal Hanuš z Kolovrat dalším z hejtmanů plzeňského kraje (od 1445)⁹⁸²

---

⁹⁷⁶ Základní přehled obsazení úřadů podávají F. PALACKÝ, *Přehled*; W. W. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 253-264. Další odkazy viz v Příloze č. 1 u daných osob.

⁹⁷⁷ Týmž titul z nejasných důvodů ojedinele užíval i Oldřich z Rožemberka (doklady a naznačení možného vysvětlení v Příloze č. 1, pozn. 11).

⁹⁷⁸ V citovaných přehledech je uváděn až od r. 1453, ale prameny jej v úřadě dosvědčují už r. 1439 (SČPL I/2, s. 233, č. 938).

⁹⁷⁹ Nejvyšší kancléř – český i říšský – Kašpar Šlik, několik úřadů drželi Zajícové z Házmburka, dále byl podkomořím Jan z Kunvaldu, nejvyšším číšníkem Zikmund z Vartenberka. Stoupenci obou katolických panovníků byli rovněž pověřováni dočasnými funkcemi hejtmanů, správců apod.

⁹⁸⁰ Srov. např. J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie*, s. 57.

⁹⁸¹ Přehled krajských hejtmanů ve 40. letech u P. ČORNEJE, *Velké dějiny VI*, s. 62-63.

⁹⁸² Plzeňský landfrýd měl od té doby tři hejtmany: kromě Švamberka a Kolovrata ještě Buriána z Gutštejna (výslovně SLČ, s. 129), který se koncem 40. let přidal k poděbradské straně, čímž ovšem byla dosavadní převaha rožmberské strany na Plzeňsku podstatně narušena.

a Hynek ze Švamberka přibral hejtmanství na Chebsku (od 1447). Reálně větší moc ovšem měli hejtmané východočeských krajů z poděbradské strany. Připomeňme ještě Jana z Hrádku a Děpolta z Rýzmburka ve funkci purkrabích Pražského hradu a Arnošta z Léskovce jako hejtmana na Znojmě.

Jako popravci se po skončení husitských válek příležitostně nazývali Oldřich z Rožmberka, Hanuš z Kolovrat a Mikuláš z Lobkovic. Otázkou je, do jaké míry byla jejich funkce v době interregna a landfrýdů uznávána.⁹⁸³

V době strakonické jednoty už z někdejší převahy konzervativní strany v úřadech zbylo minimum. Menhart, Hanuš a Děpolt byli vyhnáni z Prahy, i jiní už ve svých úřadech skončili nebo se k jednotě nepřidali, případně dotyčné zemské úřady za bezkráloví nefungovaly, o úřadech dvorských nemluvě. Strakonické jednotě tak zůstala jen vláda v jihočeských a částečně západočeských krajích.

Jakého náboženského vyznání byli členové strakonické jednoty v době, kdy do jednoty vstupovali?⁹⁸⁴ Nejjednodušší k posouzení je situace u členských královských měst: všechna tři měla převahu katolického obyvatelstva a dlouhodobě se projevovala vyhraněně katolicky. Ze 31 šlechtických členů je možno 17 zařadit s jistotou nebo se značnou pravděpodobností mezi vyznavače katolické víry.⁹⁸⁵ U dalších 5 lze předpokládat rovněž spíše římské vyznání než přijímání podobojí.⁹⁸⁶ Celkem 5 z těchto 22 šlechticů je možno považovat patrně za konvertity od utrakvismu.⁹⁸⁷ Vyznání dalších 7 členů je nejasné; z nich u 4 můžeme tušit přinejmenším kališnickou minulost.⁹⁸⁸ Nicméně pouze u 2 jednotníků je takřka jisté, že si své kališnické vyznání udrželi až do doby strakonické jednoty: u extáborských „vetřelců“ Bedřicha ze Strážnice a Jana Koldy ze Žampachu. Konfesní skladbou členů byl určen charakter strakonické jednoty jako strany orientované celkově katolicky. I katoličtí šlechtici sledovali ale hlavně vlastní mocenské zájmy, nikoli zájmy církve pod jednou, a považovali za přirozené se – zvláště při existenci kompaktát – k prosazení svých tužeb spojovat i se soukmenovci odlišného vyznání.

⁹⁸³ Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 31; B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 84. V literatuře stále není rozřešena otázka, zda popravci byli dědiční, nebo byli dosazováni králem (Z. BERAN, c. d., pozn. 144 k s. 32).

⁹⁸⁴ Náboženskému vyznání členů jsem se věnoval pouze okrajově, a tak je následující přehled nutno chápat spíše jako orientační. Podrobnější excerpcí pramenů by asi bylo možno údaje u některých členů upřesnit.

⁹⁸⁵ Oba Rožmberkové, Václav z Michalovic, oba Švamberkové, Jan a Vilém ml. z Rýzmburka, oba Lobkovicové, Oldřich i Jan z Hradce, Hanuš z Kolovrat, oba Šumburkové, Jindřich z Weidy, Jan Bechyně z Lažan, Jindřich ze Sobětic.

⁹⁸⁶ Jindřich z Kolovrat, Arnošt z Léskovce, Jan Ozor z Boskovic, Václav Hecht z Rosic, Bernart z Cimburka.

⁹⁸⁷ Oldřichové z Rožmberka a z Hradce, Hanuš z Kolovrat, Arnošt z Léskovce, Jindřich ze Sobětic.

⁹⁸⁸ Jan z Ústí, Janek z Hrádku, Jan Blankštejn, Vaněk z Pecky (tito asi s husitskou minulostí), Děpolt z Rýzmburka, Kuneš Rozkoš z Dubé, Kryštof Šof.

V.3. Nemovitý majetek členů jednoty

Majetkovým poměrům členů jednoty věnujeme dvě podkapitoly. První se bude zakládat na kvantitativních údajích, vyčíslení počtu hradů, poddanských měst či vsí a na přehledu územního rozložení držav obou příslušníků táborů na území Čech a Moravy. V následující podkapitole připojíme některé údaje týkající se materiálního stavu šlechtických panství, stavební činnosti na hradech a toto částečně propojíme s vzhledem do finanční situace jednotníků.

U šlechtického nemovitého majetku⁹⁸⁹ se rozlišují tři základní právní kategorie: statky alodiální, tedy přímá, svobodná (zpupná) držba, dále statky lenní (manské), kde držitel byl zavázán lennímu pánovi přísahou věrnosti a případnými dalšími povinnostmi, a konečně statky zástavní (zápisné), tedy dočasná držba, kde původnímu majiteli náleželo právo za stanovených podmínek majetek vykoupit zpět. V této práci se snažíme posuzovat reálnou sílu šlechticů a to, jaké statky mohli v dané době využívat, proto je důležitá především držba, nikoli formální vlastnická práva ke zboží.⁹⁹⁰ Proto se budeme vždy soustředit na faktickou držbu, včetně různých válečných úchvatů s pochybným právním podkladem.

Velikost nemovitého majetku strakonických jednotníků budeme posuzovat ze dvou úhlů pohledu. Nejprve z hlediska majetkového vývoje v průběhu bouřlivého období přibližně od vypuknutí husitské revoluce do začátku královské vlády Jiřího z Poděbrad. Poté se budeme soustředit na momentální rozsah držav v době existence strakonické jednoty, a to včetně porovnání s jednotou poděbradskou.⁹⁹¹

---

⁹⁸⁹ J. MACEK, *Jagellonský věk II*, s. 90, upozorňuje, že středověké chápání majetku se od toho dnešního lišilo. Neomezovalo se jen na hmotné věci, tj. majetek movitý a nemovitý, ale zahrnovalo i mocenskou sféru, vrchnostenská práva a privilegia, příjmy z úřadů apod. Zde si však zůžeme otázku majetku jen na dnešní pojetí a v této podkapitole pouze na nemovité statky. Z dalších prací, které se dotýkají otázek majetku šlechty v pozdněstředověkých českých zemích, uveďme: M. PROKOP, *Držba hradů v Čechách*; Božena RADIMĚŘSKÁ, *Struktura pozemkové držby v severozápadních Čechách 1300-1550, se zvláštním přihlédnutím k držbě šlechtické*, in: Ústecký sborník historický, 2004, s. 33-46; Jaroslav MEZNÍK, *Vlastníci a držitelé hradů a měst na Moravě 1350-1410*, in: Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, řada C, 45, 1998, s. 51-64; František MATĚJEK (s J. MEZNÍKEM – neuveden), *Vývoj feudálního majetku na jihovýchodní Moravě ve 14. a 15. století*, in: Časopis Matice moravské 98, 1979, s. 104-120; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce I*, s. 263; J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie*; J. JUROK, *Česká šlechta*, s. 94-119.

⁹⁹⁰ K rozlišení termínů držba a vlastnictví viz obě citované práce Jaroslava MEZNÍKA. V jeho pojetí jsou alody zároveň vlastnictvím i držbou, u lén představuje lenní pán vlastník a leník držitele, u zástav je ten, kdo majetek zastavoval, vlastníkem, a nabyvatel zástavy držitelem.

⁹⁹¹ Základem této podkapitoly jsou výsledky mé seminární práce, věnované majetkům šlechtických členů strakonické jednoty v Čechách. Později jsem pro diplomovou práci ve stručnější formě doplnil: jednak evidenci majetků na Moravě a bez nároku na úplnost i v dalších korunních i zahraničních zemích; jednak pro srovnání hrubý přehled držby poděbradských jednotníků v Čechách a na Moravě, omezený pouze na hrady a časově jen na momentální stav v době boje obou jednot. Pro rigorózní práci byly údaje dále zpřesňovány. – Základní zdroj

V následujícím chronologickém přehledu vývoje majetkových držeb šlechtických rodin⁹⁹² během husitského a počínajícího poděbradského období se omezíme pouze na držbu hradů (a „hrádků“), nicméně se započítáním i hradů mimočeských. Konkrétně budeme porovnávat počet držených hradů k letům 1419, 1439, 1449 a 1459.⁹⁹³ Už z předchozích kapitol vyplynulo, že mezi členy strakonické jednoty se nacházely často špičky českého panstva. Proto nepřekvapí, že ačkoli v předrevoluční době se koncentrace šlechtického majetku⁹⁹⁴ týkala obecně zatím jen malého počtu rodů, často právě budoucí strakoničtí jednotníci či jejich otcové patřili mezi ně a dokázali už v té době shromáždit nemalé feudální jmění.⁹⁹⁵ Těsně před začátkem husitské revoluce tak drželi suverénně nejvíce hradů ze všech členských rodin, plných 20 (!), Rožmberkové. S odstupem následovali bohatí Glauchovští ze Šumburka s 8 hrady, z nichž leželo 7 v Míšni. Po 5 hradech měly obě větve pánů z Hradce s majetky v Čechách i na Moravě. Následovali se 4 hrady Michalovicové⁹⁹⁶ a v předvečer revoluce se momentálně na stejnou úroveň dostal i vladyka Mikuláš st. z Lobkovic, s 1 hradem na Moravě. V Čechách drželi 3 hrady Švihovští z Rýzemberka. Ostatní jednotníci či jejich předkové se tehdy museli spokojit nanejvýš se dvěma hrady, včetně např. pánů z Kolovrat či ze Švamberka, pokud se u nich omezíme jen na ty větve, z nichž pocházeli strakoničtí jednotníci. Tyto rody čekal vzestup, zatímco páni z Dubé či z Ústí byli již tehdy za zenitem.

Za husitské revoluce došlo v Čechách, v menším rozsahu na Moravě, ke značnému nárůstu majetků vyšší i nižší šlechty na úkor církevního a zeměpanského zboží. Nejen pro katolickou stranu představovaly významný zdroj zisků zástavy panovnického a církevního

---

informací představují díla: A. SEDLÁČEK, *Hrady I-XV*, pro Moravu Miroslav PLÁČEK, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2001, Ladislav HOSÁK – Metoděj ZEMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezku I. Jižní Morava*, Praha 1983, František SPURNÝ a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezku II. Severní Morava*, Praha 1983, a další prameny a literatura uvedená v Příloze č. 1 u jednotlivých členů pod bodem 4. – Srov. k této podkapitole i tabulky v Příloze č. 2 a mapy v Příloze č. 3.

⁹⁹² V úvahu nebereme celé šlechtické rody, ale pouze rodiny, tedy člena strakonické jednoty a jeho nejbližší příbuzné (otec, bratr...), pokud s nimi zrovna nebyl znesvářen. Např. u pánů ze Šumburka, z nichž do strakonické jednoty patřili Aleš z české perštejnské větve a Fridrich z německé glauchovské větve, započítáváme zvlášť statky každé z větví. Při tom ale u perštejnské větve pro rok 1449 vypouštíme majetek Alešova bratrance Viléma, který byl poděbradským straníkem. – Pokud nebude výslovně uvedeno jinak, nezabýváme se zde církevním majetkem johanitů, který spravoval Václav z Michalovic z pozice velkopřevora, ani pozemkovým majetkem královských měst.

⁹⁹³ Vycházíme z metody sond k jednotlivým vybraným letům, kterou zavedl F. Kavka a kterou v současné době rozvíjí zejména M. PROKOP (např. *Držba hradů v Čechách*). Započítána jen jistá nebo pravděpodobná držba hradů k danému roku, se snahou o vyloučení těch, které momentálně byly zbořené. Lokality označené v Příloze č. 2 jako „hrádek“ počítáme rovněž jako hrad.

⁹⁹⁴ Obecně o procesu koncentrace feudálního majetku např. J. PETRÁŇ, *Skladba*, zvl. s. 25-32.

⁹⁹⁵ K majetkovým poměrům v Čechách r. 1418 srov. M. PROKOP, *Držba*, s. 157-170.

⁹⁹⁶ K nim Z. BERAN, *Poslední páni*, s. 31 an.; M. PROKOP, *Držba*, s. 161. Dále světské majetky tohoto rodu pustíme ze zřetele, neboť nás zajímá pouze osoba Václava, duchovního.

zboží od krále Zikmunda,⁹⁹⁷ i když se někdy jednalo jen o formální legalizování dřívějších válečných úchvatů.⁹⁹⁸ Došlo k raketovému majetkovému vzestupu dosud drobných vladyckých válečníků; pomocí získaných zápisů rozmnožovaly a arondovaly majetek i staré panské rody, pro které ale tato skutečnost představovala často jen kompenzaci za hospodářské vyčerpání – se zadlužením se ze strakonických jednotníků potýkali páni z Hradce či Rožmberkové. Jaké bylo pořadí držby hradů roku 1439, na konci vlády Albrechta Habsburského? U Rožmberků se počet využitelných hradů snížil na „pouhých“ 11.⁹⁹⁹ Na svém se co do počtu hradů udrželi míšeňští glauchovští Šumburkové (8 hradů) a z pánů z Hradce jindřichohradecká větev, zosobňovaná Menhartem (5 hradů), kterou již předstihli zbohatnuvší Libštejnští z Kolovrat s 6 hrady. Na 4 hrady poskočili borsko-krasíkovští Švambergové; v kategorii 3 hradů se nyní nacházelo již více šlechtických rodin. U mnoha rodů se zároveň násobně zvětšila držba měst a vsí, hlavně díky zástavám rozsáhlých církevních komplexů, proto vývoj v této kategorii přestává kopírovat vývoj počtu hradů, často pobořených. O 100 a více vsí si v Čechách oproti roku 1419 polepšili, pokud jde o účastníky strakonické jednoty, páni ze Švamberka (o asi 205!), z Rožmberka, z Kolovrat a vladykové z Lobkovic (držící nyní už ale jen 2 hrady).

K situaci v době strakonické jednoty (1449) se vrátíme podrobněji níže. Tehdy opět odskočili nejbohatší Rožmberkové (15 hradů). O pomyslnou druhou příčku se ve strakonické jednotě dělili se 7 hrady Glauchovští ze Šumburka a Libštejnští z Kolovrat. Pokračoval vzestup hlavní větve Švamberků, nyní již s 5 hrady. U pánů z Hradce zůstávala tou majetnější hradecká větev (4 hrady), teprve dohromady s telčskou (3 hrady) by se složila rovněž na 7 hradů.

Po nástupu krále Ladislava byl v letech 1453-1454 proveden přezkum zápisů královského a církevního zboží stavovskou revindikační komisí.¹⁰⁰⁰ Ta většinou potvrdila platnost zápisů,

---

⁹⁹⁷ O Zikmundových zástavách, i když s nepřesnostmi, M. MORAVEC, *Zástavy*. Celková výše všech jím evidovaných zástavních sum dosáhla částky asi 490 000 kop gr. č., z čehož 97% tvořila hodnota zástav udělených příslušníkům šlechty. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce IV*, s. 64, doplňuje, že skutečná hodnota onoho zboží byla přitom často ještě vyšší než zástavní sumy.

⁹⁹⁸ Z rodin pozdějších členů strakonické jednoty byli příjemci Zikmundových zápisů páni z Rožmberka, z Michalovic, ze Švamberka, Švihovští i Dolanští z Rýzemberka, Libštejnští z Kolovrat, vladykové z Lobkovic a ze Strážnice, v menší míře obojí páni z Hradce, Perštejnští ze Šumburka, Jemnišřtí z Cimburka, vladykové z Lažan; zápisy od Albrechta Habsburského dostali vladykové z Léskovce a z Rosic a Václav z Michalovic. Tedy 15 z 26 šlechtických rodin strakonické jednoty. Celkem se jednalo o 11 hradů zapsaných přímo od Zikmunda, 2 hrady od Albrechta a o řadu církevních a drobných královských statků.

⁹⁹⁹ Důvodem bylo především zničení (leckdy ale záměrné) hradních objektů, jejichž panství přitom pánům z Růže zůstala. Celkově ale Rožmberkové v Čechách zůstávali stále neotřesitelně na prvním místě (M. PROKOP, *Držba*, s. 175; k celkové situaci v Čechách tamtéž, s. 171-186).

¹⁰⁰⁰ Blíže např. R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 782-783; J. PETRÁŇ, *Skladba*, s. 28, 33-34. Prameny z činnosti komisí jsou vydány v AČ I, s. 493-546, II, s. 175-208, 444-481, III, s. 569-604, XIV, s. 368-379.

byť někdy s výhradami.¹⁰⁰¹ Některé zástavy králové Ladislav a Jiří vykupovali, i když zároveň stále museli odměňovat své věrné.¹⁰⁰² Během 50. let zažili zatím jen mírný úpadek držby hradů Rožmberkové (k r. 1459 13 hradů); Libštejnským i Glauchovským zůstávalo po 7 hradech. Stále se ztenčující majetek pánů z Hradce se již pravděpodobně spojil v rukách telčské větve, zbyly už ale jen 4 hrady (z toho 3 na Moravě a jediný v Čechách). Stejný počet drželi Švamberkové, také již mírně chudnoucí, a nově fojtové z Weidy, nakupující ovšem nezávisle na českém dění v Míšni. Ještě výraznější byl u předchozích rodů sestup relativní, v pořadí nejbohatších rodů v Čechách: Vzhledem k rychle pokračující koncentraci šlechtického majetku a síle poděbradské strany již Rožmberky dostihovali Poděbradové a za nimi postupovali majetkově vzhůru i jednotliví Jiříkovi příznivci.¹⁰⁰³

Celková síla šlechtických členů strakonické jednoty i se zohledněním držby poddanských měst, městeček a vsí¹⁰⁰⁴ v Čechách se vyvíjela během let následujícím způsobem:¹⁰⁰⁵ r. 1419 držely rodiny všech pozdějších jednotníků dohromady podle mých propočtů 62 hradů (ve všech zemích), přičemž podrobněji známe situaci v samotných Čechách: 44 hradů, 56 měst (a městeček) a velmi zhruba 945 vesnic a částí vsí. Po revoluci, r. 1439, se situace pozměnila: 67 hradů ve všech zemích, v Čechách 49 hradů, 81 měst(eček) a asi 1715 vesnic. V době strakonické jednoty byl stav dokonce nejpříznivější: už rovných 70 hradů celkově, v Čechách 52 hradů, 85 městských jednotek a asi 1730 vsí. O deset let později (1459) zaznamenáváme první pokles: celková držba 57 hradů, v Čechách 45 hradů, 73 městských jednotek a asi 1465 vsí.

Z těchto dat vyplývá několik zjištění: Ukazuje se značná spjatost protagonistů s výsledky husitské revoluce, např. celkový plošný rozsah jejich držav (podle počtu vesnic) se oproti předrevoluční době asi téměř zdvojnásobil. Souviselo to ale i s nárůstem majetku šlechty jako celku. Za druhé: ze čtyř sond k jednotlivým létům (1419, 1439, 1449, 1459) vyzněla pro jednotníky nejlépe právě ta z roku 1449, souhrnný majetek členů v době strakonické jednoty

¹⁰⁰¹ Ze členů strakonické jednoty museli vrátit zboží, pokud víme, Jan Blankštejn z Vartenberka, Bedřich ze Strážnice, Vilém mladší z Rýzberka Jan Bechyně z Lažan a Jindřich ze Sobětic. Nikdy se ale nejednalo o více než několik vsí (AČ XIV, s. 368-379).

¹⁰⁰² Výraznější pozornost prokazoval král Ladislav jen Jindřichovi z Rožmberka, u ostatních strakonických jednotníků se jednalo spíše jen o drobnější statky, potvrzování starších zápisů a zvyšování zástavních sum. Ladislavovi naopak vraceli majetky Kolovratové, Lobkovicové a v případě Karlštejna (kdy ale nešlo o zástavu) i páni z Hradce; král Jiří krátce po svém nástupu vyvadil další hrady od Kolovratů a po jednom od Bedřicha ze Strážnice a pravděpodobně od Jindřicha ze Sobětic. Vykupovány byly spíše jen statky těch držitelů, o jejichž loajalitě k panovníkovi existovaly určité pochybnosti, což mohl být právě případ některých Kolovratů a Bedřicha. Naopak u Lobkoviců se výplaty asi děly po přátelské dohodě. Ještě méně prostředků než panovník měly na vyplácení majetku církevní instituce.

¹⁰⁰³ O majetkovém vývoji v období 1450-1465 J. BOUBÍN, *Česká „národní“ monarchie*, s. 98-114; o růstu majetku Jiřího z Poděbrad např. M. ŠANDERA, *Východočeská šlechta*, s. 112-114.

¹⁰⁰⁴ Zvláště údaje o vsích platí jen velmi přibližně. Jednak proto, že přesnou velikost panství častokrát musíme spíše odhadovat na základě údajů o jeho pozdější podobě, jednak proto, že ani není možné postihnout všechny drobné spojení jednoty a služebníky členů a jejich držby.

¹⁰⁰⁵ Půjde o součty držeb jednotlivých rodů podle tabulek v Příloze č. 2. Započítání nejsou páni z Michalovic.

mírně převyšoval i čísla z příznivého období vlády Albrechta II. Znamená to, že – často navzdory zadlužení – si šlechtici zúčastnění v jednotě během 40. let udrželi nezanedbatelný nemovitý potenciál a mnozí byli právě v době jednoty co do velikosti svých statků na svém osobním vrcholu. Konečně je až zarážející rychlý majetkový pokles v 50. letech.¹⁰⁰⁶ Na počátku Jiříkovy vlády měli bývalí strakoničtí jednotníci, pokud můžeme zjistit, již méně hradů než před revolucí. Citelně ubylo i měst a vsí v jejich držení, a to i přesto, že v rukou šlechty zůstaly tolik diskutované církevní zástavy. Důvodem poklesu nebyla jenom menší přízeň ze strany panovníka a hlavně zemského správce, ale šlo i o opožděný následek hospodářského vyčerpání šlechticů po dlouhých letech válek.¹⁰⁰⁷

Nyní se zaměříme již pouze na momentální stav majetků v době strakonické jednoty, tedy roku 1449, který platí téměř beze změn i pro rok 1450. Dohromady disponovali šlechtičtí jednotníci, jak už bylo řečeno, ve všech zemích přinejmenším 70 hradů, v Čechách se jednalo o 52 hradů, 19 měst, 66 městeček (dohromady 85) a přibližně 1730 vsí. To jsou čísla, se kterými můžeme dále pracovat. Pro posouzení síly jednoty lze přičíst strakonický hrad a dvě města, Strakonice a Kašperské Hory, v držení Václava z Michalovic a kromě majetků šlechticů i dvě města královská,¹⁰⁰⁸ která byla členy sama za sebe. Naproti tomu musíme zohlednit, že všech 34 členů nikdy nebylo v jednotě současně; pro počátek léta 1450, kdy došlo k rozhodující konfrontaci a kdy měla jednota i nejvíce členů, je nutno odečíst alespoň odstoupivšího Jana Blankštejna z Vartenberka se 2 hradů. Po těchto úpravách bychom došli k počtu 69 hradů celkem, v Čechách 51 hradů, 23 měst a 66 městeček.

Z hlediska právního statutu všech těchto majetků¹⁰⁰⁹ převažovaly alody, ale výrazný byl i podíl zápisných statků.¹⁰¹⁰ Prakticky vždy se jednalo o zastavený majetek královský a

---

¹⁰⁰⁶ Pokles celkových čísel je sice opticky zvýrazněn vyměněním některých rodů či příslušných větví mezi roky 1449 a 1459, ale i žijící rody strakonických jednotníků spíše chudly. Celková držba poklesla o 13 hradů (ze 70 k r. 1449 na 57 k r. 1459), z čehož byla pouze ztráta 6 hradů způsobena vyměněním rodové linie (u pánů z Ústí, z Boskovic, vladýků z Rosic a z Hrádku). Ze žijících rodin zažilo v tomto desetiletí plných jedenáct větších či menších majetkový pokles (páni z Rožmberka, z Hradce, ze Švamberka, z Dubé, Jemnišťští z Cimburka, vladýkové ze Sobětic, z Lobkovic, ze Strážnice, ze Žampachu, v menší míře Libštejnští z Kolovrat a Léskovcové). Za stejné období si polepšili pouze páni z Rýzmburka, hlavně Dolanští (sílou švihovské větve reálně zvýšil smír mezi jejími příslušníky), a s jistými výhradami blanští Vartenberkové (ti však již byli straníky Jiřího z Poděbrad, působení u strakonické jednoty bylo jen epizodické) a fojtové Weidy (ti přikupovali majetek v Míšni). Sr. opět Přílohu č. 2.

¹⁰⁰⁷ Někteří jednotlivci z bývalé strakonické jednoty se politicky prosadit dokázali (viz níže podkapitolu V.8., s. 252-256), ale i tak se jejich majetkový vzestup asi právě z důvodu hospodářského vyčerpání dočasně zastavil.

¹⁰⁰⁸ Jak víme, členy strakonické jednoty byla celkem tři královská města, z nich se ale Kadaň nacházela v zástavě Mikulášovi z Lobkovic a byla již započítána ve šlechtické držbě.

¹⁰⁰⁹ Zde včetně majetků Václava z Michalovic i Jana Blankštejna (celkem tedy 71 hradů, v Čechách 53).

¹⁰¹⁰ Přibližná čísla jsou následující: Z celkového počtu hradů pravděpodobně bylo 33 alodů, 10 lén, 21 zástav, 5 válečných úchvatů a 2 byly pouze spravovány z různých úředních nebo církevních funkcí. U hradů v Čechách byl výraznější podíl alodů (27, tedy přes polovinu), 4 královská léna, 16 zástav, 4 úchvaty a 2 příslušely

církevní,¹⁰¹¹ i když už často získaný ne přímo od Zikmunda, ale směňovaný mezi šlechtici navzájem. Zástavy asi tvořily téměř třetinu všeho majetku jednotlivců a spolu s různými úchvaty z dob husitských válek i ze čtyřicátých let až 40%, což opět potvrzuje velkou zainteresovanost strakonických na udržení revolučních zisků.¹⁰¹²

Aktuálně nejbohatší rodinou byli stále Rožmberkové s 15 hrady.¹⁰¹³ Podle počtu hradů následovali se 7 hrady Hanuš a Jindřich z Kolovrat¹⁰¹⁴ a v Míšni Fridrich ze Šumberka.¹⁰¹⁵ 5 hradů drželi Hynek a Jan ze Švamberka,¹⁰¹⁶ 4 hrady Oldřich z Hradce s případnými sourozenci,¹⁰¹⁷ 3 hrady Jan Telčský z Hradce (na Moravě),¹⁰¹⁸ stejně jako Jindřich z Weidy (2 v Čechách, asi 1 hrad jeho bratra ve Vogtlandu) a Václav z Rosic (všechny na Moravě).¹⁰¹⁹ Zbývajících 17 rodin, tedy přes dvě třetiny z 25 zúčastněných, dodalo jednotě méně než 3 hrady: sedm rodin po 2 hradech¹⁰²⁰ a devět po jediném hradu.¹⁰²¹ Rozdíly v majetnosti mezi členy jednoty tak byly značné. Pokud jde o majetky v Čechách, můžeme sestavit pořadí i podle držby měst, městeček a vsí. 35 měst a městeček drželi Rožmberkové, 11 Švamberkové, 9 Libštejnští z Kolovrat, 8 Oldřich z Hradce, 7 Lobkovicové, 4 Kolda ze Žampachu (žádné ale s právním podkladem), ostatní rody nejvýše dvě. Logicky se zde vylepšuje pozice rodů držících velké církevní komplexy bez hradů, naopak zkreslena je pozice těch, které měly statky i mimo Čechy (telčští páni z Hradce či Glauchovští ze Šumberka). Pořadí držby vesnic

---

k úřadům. Největší podíl nealodiálního majetku se vyskytoval v kolonce měst a městeček: 39 v přímé držbě, 6 lenních, 33 zápisných, 5 úchvatů a 4 spravovaná z úředních titulů (a 2 samostatná královská města).

¹⁰¹¹ Výjimky byly dvě: švamberský Kynžvart, jehož zástavními pány byli fojtové z Plavna, a Šaunštejn, zastavený Vartenberkům od Berků z Dubé.

¹⁰¹² Připusťme, že toto číslo může být lehce zkreslené směrem nahoru. V pramenech jsou totiž poměrně dobře zachyceny zápisy zboží, zatímco o alodiálních statcích máme kvůli nedochování zemských desek informací relativně méně. Je tedy možné, že jednotlivci drželi více alodiálních zboží, než o kolika víme.

¹⁰¹³ Český Krumlov, Menštejn, Netolice (hrádek součástí zlatokorunského klášterství), Prachatice, Helfenburk, Protivín, Velešín, Sokolčín (možná zaniklé), Louzek (možná zaniklý), Nové Hrady, Třeboň, Choustník, Soběslav, Dobronice, Zvíkov. Zaniklé hrady, jež nezapočítáváme: Hus, Poděhusy, Pořešín, Trhové Sviny, Ledenice, Lomnice nad Lužnicí, Příběnice, Příběničky, Miličín, Zrůbek.

¹⁰¹⁴ Libštejn, Krašov, Zbiroh, Žebrák, Točnick, Dobříš, Buštěves (Buštěhrad), Domažlice. Žebrák s Točníkem je počítán za jednu jednotku.

¹⁰¹⁵ Hartenstein, Stein, Lichtenstein (u Zwickau), Thurm, Glauchau, Meerane, Waldenburg.

¹⁰¹⁶ Krasíkov, Bor (u Přimdy), Rokycany, Zelená Hora (u Nepomuku), Kynžvart.

¹⁰¹⁷ Jindřichův Hradec, Velhartice, Prácheň, Karlštejn. Zaniklá Kardašova Řečice.

¹⁰¹⁸ Telč, Roštejn, Sádek. Zaniklé hrady: Šternberk (u Telče), Janštejn.

¹⁰¹⁹ Fojtové z Weidy: Hauenštejn, Himlštejn, Berga. Václav z Rosic: Rosice (u Brna), Veveří, Střílky.

¹⁰²⁰ Mikuláš a Jan z Lobkovic: Hasištejn, Hluboká. Jan Kolda ze Žampachu: Náchod, Rychmberk (Liberk). Jan z Rýzemberka se syny: Rabí, Skála (u Přeštic); zaniklý: Nový hrad u Kunratic (další hrad Švihov držel člen poděbradské jednoty Vilém starší). Jindřich ze Sobětic s bratry: Týn nad Vltavou, Třebel. Jan Blankštejn z Vartenberka: Blansko (u Ústí nad Labem), asi Šaunštejn, možná i Děvín či Svádov. Arnošt z Léskovce s bratrem: Humpolec, na Moravě Znojmo. Bernard z Cimburka: na Moravě Šumperk, Nový hrad u Šumperka.

¹⁰²¹ Bedřich ze Strážnice: Kolín, zaniklý Sion. Jan Bechyně z Lažan: Bechyně. Vaněk z Pecky: Pecka. Kuneš Rozkoš z Dubé: Kostelec nad Sázavou (Zbořený Kostelec). Jan z Ústí: Kamenice nad Lipou. Kryštof Šof: Valdštejn. Aleš ze Šumberka: Perštejn. Jan z Hrádku: Konipas (možná zaniklý). Na Moravě: Jan Ozor z Boskovic: Louka (u Kunštátu). Žádný hrad nelze doložit u Děpolda Dolanského z Rýzemberka, ačkoli pravděpodobně nějaký měl.

bylo podobné, tedy s naprostou převahou Rožmberků: Ti měli asi 710 vsí, 225 Švamberkové, 170 Lobkovicové, 150 Libštejnští, 130 Oldřich z Hradce, dále až s přibližně 45 vesnicemi Kolda ze Žampachu a Jan z Rýzemberka.

Situaci na přelomu 40. a 50. let již můžeme orientačně srovnat s poměry v poděbradské jednotě, u které byla předmětem výzkumu držba hradů v Čechách a na Moravě k roku 1449/1450.¹⁰²² Prvenství v držbě hradů by náleželo pánům z Kunštátu pouze v případě, pokud bychom sečetli majetek všech větví rodu, z nichž pocházeli aktivní členové jednoty: poděbradské (Jiřík), jevišovické (Jan Zajímač) a líšnické (Procek). Takto by angažovaní členové rozvětveného rodu s nejbližšími příbuznými disponovali dohromady 11 hrady. Pokud ale budeme stejně jako výše u strakonické jednoty nadále rozlišovat držbu rodových větví či rodin, stanou se nejbohatšími členy jednoty poděbradské bratři Burián a Jan z Gutštejna, držitelé komplexu o 8 hradech.¹⁰²³ Podobně majetní byli se 7 hrady Děčínští z Vartenberka¹⁰²⁴ a až 7 hradů měli i Trčkové z Lípy.¹⁰²⁵ Za touto trojicí následují se 6 hrady Kostkové z Postupic.¹⁰²⁶ Na úroveň 5 hradů dosáhla momentálně nejbohatší ze tří zúčastněných větví pánů z Kunštátu, líšnická (z toho 4 hrady na Moravě),¹⁰²⁷ a rovnali se jí Holičtí ze Šternberka.¹⁰²⁸ Jiří z Poděbrad sám držel zatím jen asi 4 hrady (1 na Moravě)¹⁰²⁹, stejně tak Jindřich z Michalovic, Zmrzlíkové ze Svojšína a Moravan Jan z Pernštejna.¹⁰³⁰ A vlastně i Jan Čabelický ze Soutic, který jako poručník spravoval 4 hrady rodiny zemřelého Hynka Ptáčka

---

¹⁰²² Určení členů poděbradské jednoty podle R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 377-379, 973, a LL IV, s. 265-266. Při posuzování majetku příbuzných se snažím řídit stejnými pravidly jako u strakonické jednoty, tedy započítávat jen nejbližší příbuzné a to v případě, že není známo, že by zastávali protipoděbradský postoj. Zdrojem informací o držbě hradů byly příručky uvedené na počátku této podkapitoly v pozn. 991.

¹⁰²³ Bratři Burián a Jan (tedy bez majetků vedlejší trpistické větve): Nečtiny, Gutštejn, Dolní Bělá, Všeruby, Tachov, asi Příbram a Komberk, poručnická správa Horšovského Týna (možná i Starého Herštejna).

¹⁰²⁴ Jan mladší: Děčín, Česká Kamenice, Vrabinec, Falkenštejn (dva poslední ale možná již nefunkční), zřejmě Ostrý (nad Ploučnicí) a Litýš. Pro rok 1450 můžeme připočítat i hrady Jana Blankštejna, který už stál při poděbradských. Nezahrnuji majetek vedlejší březenské odnože.

¹⁰²⁵ Lipnice, hrádek Křivsoudov, Zahradka (na Humpolecku; hrad možná zaniklý), Oheb. Zřejmě společně s jiným jednotníkem Oldřichem Močihubem z Kralovic Vlašim a Mladá Vožice. Podle Josefa DOBIÁŠE, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*. Díl IV.1. (Doba reformační 3/1), Praha 1957, s. 9, držel Mikuláš Trčka i hrádek Červenou Řečici, což přejímá i novější literatura (Karel TRÍSKA a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V. Jižní Čechy*, Praha 1986, s. 38; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 97).

¹⁰²⁶ Komorní Hrádek, Zlenice, Dubá (v Posázaví), Litomyšl, Brandýs nad Orlicí, Nový hrad u Skutče (a tvrz či hrádek Myšlín na Říčansku).

¹⁰²⁷ K Líšnickým řadím v dané době na Moravě Kunštát, Líšnici (dříve též Lestnice, u Mohelnice), Boskovice a Moravskou Třebovou, v Čechách Litice n. Orli.

¹⁰²⁸ Aleš držel Český Šternberk, Křivoklát a Týřov (a tvrz Holice), další hrady nárokoval, měl ještě částečný podíl na panství Brandýsa nad Orlicí. Jeho syn Petr: Bečov a Bochov (a tvrz Permesgrün).

¹⁰²⁹ Poděbrady a asi i Mydlovary a Návárov, na Moravě Bouzov. Jiří držel též část choceňského panství, město Jaroměř, ochranu nad žďárským klášterem. Z hradů mu ale možná patřily i Nový hrad-Klečkov, Žacléř aj.

¹⁰³⁰ Michalovic: Michalovice, Mladá Boleslav, Hrubý Rohozec a Brandýs nad Labem; na Moravě zbořený Bílkov. Petr a Václav Zmrzlíkové: Orlík, Kašperk, Březnice (u Rožmitálu) a asi i Rožmitál. Pernštejnové: Pernštejn, Mitrov, Pyšolec a Zubštejn, snad i Dalečín či Košíkov (vše na Moravě).

z Pirkštejna.¹⁰³¹ Dále drželo 5 členů s rodinami po 3 hradech,¹⁰³² 15 jednotníků po 2 hradech¹⁰³³ a 18 členů po jednom hradu.¹⁰³⁴ Vidíme, že Rožmberkové co do držby hradů zůstávali i v rámci obou jednot nejbohatšími protagonisty.¹⁰³⁵ Jiří z Poděbrad se 4 hrady měl zdánlivě jen zlomek jejich jmění, nicméně dohromady s majetkem svých četných příbuzných jim už konkurovat mohl; jeho hlavní kapitál ale zřejmě spočíval v rozsáhlých volných financích. I bohatým strakonickým rodinám Libštejnských Kolovratů a pánů z Hradce rovnocenně konkurovali Gutštejnové a jiní. Na úrovni kolem 5 hradů je již zřetelná převaha poděbradských. Toto vynikne například, když se porovná, kolik rodin dodalo své jednotě v Čechách a na Moravě 5 a více hradů: u strakonických pouhé 3 rodiny, zatímco poděbradští měli takových opor dvojnásobek – 6.

¹⁰³¹ Rataje s Pirkštejnem (počítám jako jeden hrad), Ronov nad Doubravou, Příbyslav, Polná. Čabelického vlastní rodové jmění obsahovalo jen tvrze.

¹⁰³² Přibík z Klenové: Klenová, Žinkovy, Věžka (a město Volyně). Hašek Dětenický z Valdštejna (k němu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 973): Veliš, Jičín, Hradištko u Chlumce nad Cidlinou. Jan z Bergova: Chlumec nad Cidlinou, Zbirohy (u Turnova), zřejmě Trosky. Jiří z Dubé a z Vízmburka (zemřel 17. února 1450: SLČ, s. 143): Žleby, Vildštejn (u Seče), Frymburk (pokud ho nezískal spolujednotník Aleš ze Šternberka), snad ještě i zbořený Vízmburk. Jan Zajíc z Házmburka (bez příbuzných, kteří zastávali neutrální postoj): Budyně, Rýzmburk, hrádek Slavětín (ten držela podle jiných zdrojů lounská obec, ale i ta patřila do poděbradské jednoty: Rudolf ANDĚL a kol, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* III. Severní Čechy, Praha 1984, s. 423).

¹⁰³³ Jan Zajimač z Kunštátu vlastnil na Moravě Jevišovice a v Čechách držel zápisně Stříbrnou Skalici, sázavské klášterství a menší statky. Vilém z Ilburka: Ronov (u České Lípy), Nový Šumberk, možná i další hrady. Jindřich Berka z Dubé na Lipém: Česká Lípa, Milštejn (a tvrz Jablonné v Podještědí). Jan Calta z Kamenné Hory: Hořovice, Rabštejn nad Střelou. Heřman ze Zvířetic s příbuznými: Zvířetice, Nový Bydžov. Pavel z Jenštejna s bratry: Hrubá Skála, Nístějka. Heník Štěpanický z Valdštejna s bratrem: Vranov (u Malé Skály), Štěpanice. Vladykové z Miletínka: Pardubice, Kunětická hora. Jan z Potštejna: Žampach, Kyšperk (dnes Letohrad). Diviš Slavata z Chlumu s bratry: Košumberk, Chlum (u Golčova Jeníkova). Jan Malovec z Pacova: Pacov, Borotín. Jindřich ze Stráže s příbuznými: Stráž nad Nežárkou, Fuglhauz (a tvrz Přerov nad Labem). Purkart ze Žirovnice: Žirovnice, Kámen (na Pelhřimovsku). Na Moravě Smil z Lichtenburka s bratrem (bez dalších větví rodu): Bítov, Vranov nad Dyjí. Zdeněk Brtnický z Valdštejna: Brtnice, Rukštejn, marně nárokoval Sádek.

¹⁰³⁴ Zdeněk Konopišťský ze Šternberka: Konopiště, navíc spravoval Pražský hrad; drobné majetky na Moravě (tvrz Třešť). Jan Sádlo ze Smilkova: Lešno (dnes Líšno). Mikuláš Kaplír ze Sulevic (bez vzdálenějších větví rodu): Vimperk. Vilém z Rýzmburka: Švihov. Dobeš z Radyně: Radyně. Fridrich z Donína: Momentálně s určitostí jen Vildštejn (u Blovic, dnes Vlčejn) a zbořená Litice (u Plzně), asi už i některý z dalších hradů, které měl později. Vilém ze Šumberka: (po prodeji Nového Šumberka Vilémovi z Ilburka 9. července 1449: datum podle Národní archiv Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 366-367) Funkštejn. Hanuš z Koldic: Bílina (jistě i statky ve vedlejších zemích). Václav Carda z Petrovic: Úštěk. Páni z Klinštejna: Kokořín (a tvrze). Bohuš z Kováně: Frýdštejn. Beneš z Hustiřan: Malešov (a tvrz Mokrovousy; nárokoval Sion). Vladykové z Ledče: Leděč nad Sázavou. Jan Hertvík z Rušinova: Lichnice. Jan Pardus z Vratkova: Rychmburk. Jindřich ze Žestok: Žumberk (u Chrudimi). Ješek z Boskovic: Svojanov. Za hrad zde počítáme i hrádek či tvrz v Průhonících Matěje z Dubče. Zbývající tři šlechtické rody měly, pokud je mi známo, pouze tvrze. Nepočítáme hrad ve městě Písku, u kterého není jasné, zda jím v dané době disponovala městská rada, nebo nějaký šlechtický hejtman.

¹⁰³⁵ Srov. též žebříček nejbohatších rodin s 5 a více hrady v Čechách k roku 1450 u J. BOUBÍNA, *Česká „národní“ monarchie*, s. 98-104. Některé rozdělily mezi jeho a mou prací mohou být dány odlišnou metodikou i jiným posuzováním sporných míst, pokud jde o dataci držby či otázku (ne)funkčnosti hradu. Vyloučit nelze u výzkumů tohoto typu ani drobné nepřesnosti, ať již u mé práce či u Boubína (např. Lešno podle A. SEDLÁČKA, *Hrady* XV, s. 117, držel r. 1450 opravdu Jan ze Smilkova, a nikoli Holičtí ze Šternberka, jak uvádí Boubín).

Celková čísla byla na základě předešlých výpočtů následující: Členové strakonické jednoty v Čechách k roku 1450 drželi 51 hradů, zatímco poděbradští 111.¹⁰³⁶ Na Moravě byl poměr v neprospěch strakonických 10:14. Výsledné zjištění – předeslané již ve III. kapitole – tak zní, že v obou zemích dohromady strakonická jednota disponovala asi 61 funkčními hrady a poděbradská 125 hrady. Vyplývá z toho poměrně silná převaha poděbradských v držbě hradů v poměru přibližně dva ku jedné¹⁰³⁷ – tento závěr si snad uchová relevanci i při případné výhradě, že byla přesně sčítána nepřesná čísla, která nám prameny dovolují zjistit. Měla-li strakonická jednota roku 1450 28 šlechtických členů¹⁰³⁸ a počítáme-li u poděbradské jednoty pro stejnou dobu šlechticů 61, připadá u obou jednot zhruba stejný počet hradů na osobu: přibližně dva. Ukazuje se tak, že přestože u poděbradské jednoty existoval vyšší podíl zemanů než ve strakonické jednotě, byl průměrný člen jednoty poděbradské téměř stejně bohatý jako průměrný příslušník soupeřovy strany.

První důvod majetnosti členů poděbradské jednoty, i těch méně urozených, je zřejmý – obrovské zisky za revoluce. „Nové“ rody Gutštejnů, Trčků či Kostků se majetkově hravě vyrovnaly starobylému panstvu. Příznačné je, že mezi čtyřmi rodinami s nejvíce hrady v poděbradské jednotě se vedle těchto tří vladyckých nachází jediná panská, Děčínští z Vartenberka. Věc je však složitější, což vyplyne, srovnáme-li poměr hradů v Čechách 51:111 a měst 3:23, oboje v neprospěch strakonické jednoty, s výsledky některých výzkumů, které se vztahují k dřívější době. Podle F. Kavky měla Zikmundova strana za husitské revoluce plných 204 hradů a 28 měst, zatímco husité disponovali maximálně 88 hrady a 43 městy.¹⁰³⁹ Držbou hradů roku 1438 se zabýval M. Prokop, jenž ale vzal za dělítko náboženství, nikoli politickou orientaci. Katolíci tehdy drželi 119 hradů (páni 88, nižší šlechta 31) a kališníci 78 (páni 36, nižší šlechta 42).¹⁰⁴⁰ Z toho je patrné, že zbohatnutí „nových“, většinou utrakvistických rodů za husitské revoluce samo nemohlo způsobit majetkovou převahu poděbradských. Roku 1450 je najednou poměr držby hradů zcela obrácený než o dvanáct let dříve, přičemž víme, že ti, kteří tvořili strakonickou jednotu, si během 40. let majetkově

---

¹⁰³⁶ V tomto případě je poděbradské jednotě přičtena i držba 2 hradů Jana Blankštejna z Vartenberka a dále držba Pražského hradu, ovládaného Zdeňkem ze Šternberka jako nejvyšším purkrabím, a Mělníku, kde sídlila poděbradovcům nakloněná císařovna-vdova Barbora Lucemburská.

¹⁰³⁷ Dodejme, že drobné posuny by mohlo přinést rozšíření výzkumu na vedlejší země a zahraničí, kde by vylepšili pozici strakonických hlavně bohatí páni ze Šumberka, ale i členové poděbradské jednoty pravděpodobně drželi statky i za hranicemi. Nezapomínejme ani na to, že při poděbradských měli kromě výslovně uváděných členů stát i všichni příslušníci čtyř východočeských landfrýdů.

¹⁰³⁸ Bez zemělých Jana z Rýzemberka a Aleše ze Šumberka a bez Jana Blankštejna z Vartenberka, kterého pro tuto dobu řadíme k poděbradské jednotě.

¹⁰³⁹ F. KAVKA, *Strana Zikmundova*, s. 13. Podle autora měla města větší význam než hrady, proto považoval síly obou stran za přibližně vyrovnané.

¹⁰⁴⁰ M. PROKOP, *Držba hradů*, s. 191-193.

většinou nepohoršili, spíše naopak. Důvodem tohoto obratu a tím i převahy poděbradské jednoty v držbě hradů tak asi nebyly zásadně velké transakce majetkové, ale personální: postupný přesun bohatých katolických rodů od rožmberské strany na stranu poděbradskou, personální eroze zosobňovaná rody Michaloviců, Gutštejnů a řady dalších. Jinými slovy, podle náboženského hlediska by asi poměr držby hradů byl podobný jako roku 1438, ale z hlediska politické příslušnosti se poměr sil rychle vychyloval v Jiříkův prospěch.

Poslední část této podkapitoly tvoří územní přehled rozložení pozic obou jednot v Čechách a na Moravě. Již při letném pohledu na mapu¹⁰⁴¹ se potvrzuje, že často uváděná charakteristika rožmberské strany jako převážně strany jiho- a západočeských šlechticů je naprosto pravdivá. Hlavní základnu strakonické jednoty tvořilo obrovské dominium Rožmberků, kolem něhož se rozkládaly statky dalších jihočeských jednotníků; směrem na Vysočinu vybíhala panství pánů z Hradce, z Ústí, Léskovců a Jana z Hrádku. Ostrůvek vlivu poděbradských představovala pouze država Jindřicha ze Stráže na Třeboňsku. Na severu a východě bechyňského kraje bylo ovšem poděbradských straníků více: Kamarétové ze Žirovnice, Malovcové z Pacova, zasahovaly sem statky Trčků.

Směrem na západ pokračovala napříč prácheňským krajem téměř souvislá linie strakonických držav přes Strakonice Václava z Michalovic a statky pánů z Hradce a z Rýzemberka až k nepomuckému klášterství, drženému Hynkem Krušinou ze Švamberka. Nepříjemnými protivníky byli v Prácheňsku některá propoděbradská města a páni Zmrzlíkové ze Svojšína, jejichž hrady Orlík a Kašperk stály v těsné blízkosti území strakonických. Méně hrozili Přibík z Klenové a Mikuláš Kaplír z Sulevic na Vimperce, kteří spíše lavírovali mezi stranami.

Plzeňský kraj sice byl z drtivé většiny konfesně katolický, ale síly obou stran se zde momentálně přibližně vyrovnávaly. Strakonickou jednotu v kraji zastupoval především trojlístek panských rodů ze Švamberka, z Rýzemberka (kromě Viléma Švihovského) a Libštejnských z Kolovrat a město Plzeň. K poděbradovcům však přešli Gutštejnové, jejichž rozsáhlé zboží v severní části kraje bylo pro strakonické nepříjemně vklíněné mezi statky Švamberků, Kolovratů a město Plzeň. V oblasti na jih od Plzně se zakoupil poděbradský Fridrich z Donína; o Přibíkovi jsme se již zmínili. Na severní hranici kraje ztratila rožmberská strana oporu v pánech z Plavna, kteří jednak přešli do neutrality, jednak nedávno většinu svých statků v této oblasti nedávno pozastavovali, mj. i bojovnému poděbradovci Petrovi ze Šternberka.

---

¹⁰⁴¹ K následujícímu srov. mapy v Příloze č. 3.

Na východ od Plzně vybíhala oblast vlivu strakonických díky švamberským Rokycanům a především díky táhlému dominiu Libštejnských z Kolovrat jednak po toku Berounky, jednak do oblasti Brd. Na dolní Berounce už byla situace příznivější pro poděbradskou stranu, reprezentovanou Alešem ze Šternberka a městem Beroun. Pod Berounem však ještě stál Karlštejn v držbě Oldřicha z Hradce, jehož prostřednictvím vliv strakonické jednoty z tohoto směru nejvíce vybíhal směrem ke středu Čech. To činilo tuto oblast opět jednou z konfliktních zón.

Ze středních Čech se vraťme zpět na západ. Na nejzazším západě neoficiálně podporovali strakonickou jednotu Šlikové i Chebští. Jinak byl v severozápadních Čechách vyšší podíl neutrálů. Pestrá a výbušná koncentrace členů obou jednot se ovšem vyskytla v úseku Poohří mezi Ostrovem a Kadaní (Šternberkové, Šumburkové, Lobkovicové aj.). Směrem z Žatecka ke Slánsku a Litoměřicku již čím dál více přibývalo poděbradských jednotníků (Děčínští z Vartenberka, Jan Zajíc z Házmburka, Vilém z Ilburka, Jindřich Lipský z Dubé aj.). Strakoničtí v posledních dvou krajích neměli majetky vůbec žádné, nepočítáme-li výběžky držav Libštejnských z Kolovrat na Slánsko a na severu zboží Jana Blankštejna z Vartenberka, který ale byl členem strakonické jednoty jen krátce.

Dominantní převaha poděbradských proti pouhým zcela izolovaným ostrůvkům vlivu strakonické jednoty trvala ve čtyřech východočeských krajích, vlastně ovšem v pěti, protože i na Boleslavsku byla situace velmi podobná ostatním čtyřem krajům. Relativně nejvíce byla hegemonie poděbradské strany narušována na Kouřimsku, k jehož hranicím z jihu vybíhaly majetky Rožmberků. Proti nim (a proti kolovratským državám na protějším levém břehu Vltavy) si poděbradští budovali předsunutou oporu při Vltavě v Ostromeči.¹⁰⁴² Dolní Posázaví bylo již téměř výlučně v moci poděbradské strany, představované Šternberky, Kostky z Postupic, Janem Zajimačem z Kunštátu a dalšími; protiváhu představoval osamocený strakonický Kuneš Rozkoš z Dubé. Švihovským z Rýzemberka patřilo u Prahy kunratické zboží. Propoděbradská byla i oblast Polabí na severním pomezí kouřimského kraje: državám Jiřího z Poděbrad, Jindřicha z Michalovic a jiných zde čelily pouze dvě enklávy strakonických: jednak statečky Lobkovicovů, jednak – v obklopení propoděbradskými městy – Kolín Bedřicha ze Strážnice.

Na Boleslavsku se državy poděbradovců soustředily hlavně kolem samotné Mladé Boleslavi (Michalovic, Zvířetičtí, Klinštejnové) a v Českém ráji (Valdštejnové, Jenštejnové, pání z Bergova aj.). Slabý opěrný bod strakonické jednoty představovali v Českém ráji a

---

¹⁰⁴² Srov. LL IV, s. 181-182, č. 244. Ostromeč se nacházela nad Vltavou na Sedlčansku.

Podkrkonoší Šof a Vaněk z Pecky, již na pomezí s hradeckým krajem. Na Hradecku měli strakoničtí ještě jednoho příznivce, Koldu ze Žampachu s državami na Náchodsku a pod Orlickými horami, jinak ovšem šla velká většina hradeckého kraje s poděbradskými.

V chrudimském kraji neměla strakonická jednota nikoho, převládali poděbradští, reprezentovaní vladyky z Postupic, z Miletínka a dalšími rody. Podobná situace panovala i v kraji čáslavském: Državy poděbradovců Trčků z Lípy, Hertvíka z Rušina, Čabelického a dalších vytvářely silné shluky v Posázaví či v Železných horách. Těž k Humpolci Arnošta Léskovce, jedinému výraznějšímu opěrnému bodu strakonických, těsně přiléhalo trčkovské dominium.

Na Moravu vybíhalo dominium pánů z Hradce do oblasti Telčska. Spolu s nedalekými statky jejich spojenců v okolí (Léskovcové, Hechtové z Rosic aj., opodál město Jihlava, rovněž sympatizující se strakonickými) tvořilo hlavní základnu strakonických příznivců na Moravě. Avšak už v jeho těsné blízkosti se nacházeli i nepříjemní stoupenci poděbradské jednoty: Zdeněk z Valdštejna, Jindřich z Michalovic, Zdeněk ze Šternberka. Na severovýchodě Vysočiny se rozkládalo dominium propoděbradských Pernštejnů a na východ od nich, v povodí řeky Svitavy, ležel základ držav pánů z Kunštátu. V obklopení statků pánů z Pernštejna a z Kunštátu přitom stál hrad strakonického Jana Ozora z Boskovic. Nejdále na severu seděl strakonický Bernart z Cimburka na Šumperku. Vraťme se na jižní Moravu. Na Brněnsku se nalézalo jádro državy vladyků z Rosic. Moravsko-rakouské pohraničí bylo smíšené, vliv strakonické jednoty zde zastupoval Arnošt Léskovec na Znojmě proti jevišovické větvi Kunštátů a Smilovi z Lichtenburka. Většina rodů, které lze jednoznačně přiřadit ke strakonické nebo poděbradské jednotě, tak měla statky v západní části Moravy, asi do 80 km od hranice s Čechami.

Nejsilnější pozici tak měla jednota na jihu Čech; přinejmenším vyrovnaný poměr sil panoval na Plzeňsku a na Vysočině. Za zmínku stojí ještě některé opěrné body v Podbrdsku, zajišťující přístup do okolí Prahy, a v Podkrušnohoří, důležité pro styk se Saskem. V ostatních případech se jednalo již jen o izolované jednotlivce se svými hrady.

Právě kolem odlehlých statků, které v okolí neměly oporu spolujednotníků a navíc se nacházely nejblíže základnám poděbradské moci, se vytvářela řada problémů. Jejich existence, např. působení Bedřicha ze Strážnice na Kolíně, „za humny“ Jiříkových Poděbrad, byla pro poděbradskou jednotu značně nepříjemná, podobně jako opačně např. velké gutštejnské dominium pro západočeské členy strakonické jednoty. Enklávy „nepřátelského území“ ve vlastním týlu mimo jiné ztěžovaly vzájemnou komunikaci mezi straníky, neboť bránily

průchodu posílů doručujících listy apod.¹⁰⁴³ Na druhou stranu i komunikace mezi těmito enklávami a vzdáleným jádrem „jejich“ jednoty byla komplikovaná. Např. Jan Kolda ze Žampachu si stěžoval, že listy od Rožmberků k němu chodí i několik týdnů.¹⁰⁴⁴ Další odlehlý člen strakonické strany Mikuláš z Lobkovic přicházel na velkých vzdálenostech nejen o doručovanou korespondenci, ale i o své lidi.¹⁰⁴⁵

Nicméně největší nebezpečí pro odlehle spojence obou jednot spočívalo ve vojenském ohrožení. Při válečných akcích v květnu a červnu 1450 i při jiných konfliktech se totiž terčem útoků poděbradské jednoty s pozoruhodnou systematičností stávaly právě jejich državy: hrady Koldy ze Žampachu (jehož nesváry s přesilou propoděbradského hradeckého landfrýdu se ostatně táhly jako červená nit takřka celým obdobím strakonické jednoty), Kolín, Lobkovice, Kunratice, Kostelec nad Sázavou, na území západně od Prahy nejvíce vyčnívající Karlštejn a Buštěhrad, na severu Čech Perštejn a hasištejnské panství.¹⁰⁴⁶ Ohrožení se cítili i Jan z Vartenberka na Blansku a Vaněk z Pecky.¹⁰⁴⁷ Vedle vojenského hlediska hrála zřejmě roli i skutečnost, že poděbradská jednota hodlala ztrestat ty členy východočeských landfrýdů, kteří se přidali k nepříteli.

I strakoničtí se ve válce roku 1450 zmocnili některých soupeřových majetků v nejbližším okolí svých držav, šlo však spíše o méně významné tvrze (Permesgrün,¹⁰⁴⁸ Božovice u Vodňan a Bezděkov u Lnář¹⁰⁴⁹). Škodili i Zmrzlíkům, Vodňanským či Gutštejnům; následně byl plánován útok na zboží Aleše ze Šternberka na Křivoklátsku.¹⁰⁵⁰ Popsané jevy tak platily oboustranně a byly zřejmě nevyhnutelným důsledkem toho, jakým způsobem byly pozice obou jednot rozloženy na území Čech a Moravy.

---

¹⁰⁴³ Právě gutštejnští služebníci se v květnu zmocnili listu pro Hynka Krušinu o plánovaném vpádu Fridricha Saského; Bedřich na Kolíně zase zachycoval listy doručované Jiříkovi (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 364, 425).

¹⁰⁴⁴ LL IV, s. 300-301, č. 426.

¹⁰⁴⁵ Lobkovicovy listy pro jihočeské pány byly přitom uzmuty teprve nedaleko od míst svého určení, „přejali“ je Písečtí (SOA Třeboň, sbírka Historica, sign. 1497a, inv. č. 1972, <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11m&id=112977>). Na zajetí svých posílů při cestě na sjezd do Plzně si Mikuláš stěžoval v LL IV, s. 176, č. 236.

¹⁰⁴⁶ Koldovy hrady či Karlštejn byly v ohrožení takřka permanentně vzhledem k ostrým sporům majitelů s poděbradskými. Na Kostelec se poděbradovci zaměřili v březnu 1449 i v rámci války roku 1450 (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 365-366, 432-436). Při téže válce došlo i na Kolín, Kunratice, Lobkovice a Buštěhrad (tamtéž, s. 432-437). Hasištejn a Perštejn se dostaly do největších nesnází o něco později (tamtéž, s. 480, 498-499). – Blíže k jádru pozic strakonické jednoty na jihozápadě Čech se ukázalo jako nedostatečně chráněné zelenohorské panství Švamberků, popleněné od Jiřího z Poděbrad (A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 227).

¹⁰⁴⁷ LL IV, s. 102, č. 124.

¹⁰⁴⁸ Dnešní Květnová u Ostrova nad Ohří.

¹⁰⁴⁹ V letité debatě o tom, který z Bezděkovů byl tím, na němž kolem r. 1450 seděl Racek Chlévec z Malšína, měl asi zatím poslední slovo Eduard MAUR, *Racek Chlévec z Malšína*. Zapomenutý válečník 15. století, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha – Litomyšl 2011, s. 105-118, zde s. 111-113.

¹⁰⁵⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 433-438.

V.4. Stav panství, stavební činnost, finance a dluhy

Na rozdíl od předchozí podkapitoly se zaměříme na údaje, které z dochovaných pramenů dobře nelze ani přibližně vyčíslit, které však mohou dokreslit obrázek o celkové majtkové a finanční „kondici“, v níž se členové jednoty nacházeli, a o jejich různých aktivitách. Půjde ovšem spíše o základní vzhled do jednotlivých problémů než o vyčerpávající rozbor.¹⁰⁵¹

Závažným faktorem, z jehož následků se čeští šlechtici jen pomalu vzpamatovávali, byla zátěž válek proběhlých v českých zemích v uplynulých desetiletích, především válek husitských. Boje si žádaly finanční náklady na udržování vojsk a opevňovací práce a zároveň i tak bylo nutno počítat s důsledky soupeřových útoků. Běžné bojové akce, jako obléhání a dobývání hradů,¹⁰⁵² vypalování měst a vesnic, pobírání dobytka a úrody, vypouštění rybníků apod., zanechávaly území nepřítele často v dosti zdevastovaném stavu, což se neobešlo bez nepříznivého vlivu na chod ekonomiky jeho panství.

Velká doména Oldřicha z Rožmberka na sebe z logiky věci přitahovala pozornost husitských vojsk vrchovatě. Hlavní vlna náporu na ni dopadla hned v letech 1420-1421 po Oldřichově přestupu na stranu katolicismu. Přirozeně došlo na exponovaný severovýchod rožmberského území: táborité dobyli hrady Příběnice s Příběničkami, poškodili sousední choustnické panství¹⁰⁵³ a pronikli ovšem až do Trhových Svin, kde rovněž obsadili tamní hrad.¹⁰⁵⁴ Útokům neuniklo ani Prachaticko a území zlatokorunského a vyšebrodského kláštera. Roku 1421 byl zcela zničen hrad Poděhusy.¹⁰⁵⁵ Další léta přinášela ohrožení i pro jádro rožmberského dominia.¹⁰⁵⁶ Opakovaně utrpělo škody třeboňské a novohradské panství, včetně vypálení hradu Nové hrady r. 1425. Třeboňsko bylo zasaženo ještě r. 1433 od sirotků, stejně jako velešínské panství v samém jádru dominia.¹⁰⁵⁷ O to nesnadněji hájitelné byly pro Oldřicha vzdálenější državy ve středních a západních Čechách, byť konkrétních zpráv o vojenských akcích se k nim váže málo. Většinu z nich Oldřich ani neudržel ve svých

¹⁰⁵¹ Tato kapitola vznikla až v rámci rozšiřování diplomové práce na práci rigorózní a nevychází přímo z údajů v katalogu členů v Příloze č. 1. V textu proto budeme častěji uvádět odkazy na literaturu a prameny.

¹⁰⁵² O technické stránce obléhání hradů např. T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 39-44.

¹⁰⁵³ Vypáleny byly město a hrad Soběslav a městečko Deštná. Město Soběslav lehlo popelem ještě jednou, r. 1435.

¹⁰⁵⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 157, VII, s. 75, IV, s. 79, VII, s. 239.

¹⁰⁵⁵ TÝŽ, *Hrady III*, s. 75, VII, s. 161; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 46. Dobyta byla města Vodňany a Prachatice, předtím krátkodobě podléhající Rožmberkovi.

¹⁰⁵⁶ Zprávy o ohrožení a opevňování města Českého Krumlova r. 1424 uvádí A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 58. Již začátkem desetiletí byl údajně napaden krumlovský klášter klarisek (R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 101).

¹⁰⁵⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 129-130, 209-210, 227. Tamtéž i o prodeji a zastavování platů a částí novohradského panství z důvodu Oldřichovy špatné finanční situace po válkách. O Velešín se pokoušeli již r. 1423 táboři pomocí zrady.

rukou.¹⁰⁵⁸ Při Rožmberkově pozici čelního katolického pána v zemi však přečkalo jeho dominium revoluci ještě relativně úspěšně, neboť jej Oldřich po nejbouřlivějších úvodních revolučních letech do určité míry dokázal ochránit svou obratnou taktikou dohod a příměří s husity.¹⁰⁵⁹

Sám Oldřich z Rožmberka ve třicátých letech dobyl a pobořil hrádek Fuglhaus, částečně patřící pozdějšímu spolujednotníkovi Janovi z Ústí, který tehdy stál při Táboru. K obnovení hrádku už patrně nedošlo.¹⁰⁶⁰ Také druhý Janův opěrný bod, Kamenice nad Lipou, se vzpamatovával z vážných ran utržených při srážkách mezi oběma stranami.¹⁰⁶¹

Pánům z Hradce přinesl nejtěžší zkoušky rok 1423, kdy se táboři zaměřili na moravské statky katolických členů rodu. Dobyto bylo město Telč (hrad se ubránil), přinejmenším částečně hrad Roštejn a zcela vyvráceny byly asi toho roku hrady Štamberk a Janštejn. Jindy bylo vypáleno město Kardašova Řečice a snad i zanikl tamní hrad (1421). Poškozeno bylo město Počátky i samotný Jindřichův Hradec s okolím. Na hrad samotný si husité netroufli, ale ušetřena pohrom rodová rezidence nezůstala, neboť roku 1430 z neznámé příčiny vyhořela.¹⁰⁶² Škody utrpěly hrad i město Lysá nad Labem.¹⁰⁶³ Ani blízcí spojenci pánů z Hradce, vladykové z Léskovce, nevyšli bez úhony, např. na Horní Cerekvi a dalších svých statcích.¹⁰⁶⁴ Nelze vyloučit ani poškození či obléhání humpoleckého hradu.¹⁰⁶⁵

Západočeské pány neochránilo ani zázemí plzeňského landfrýdu. Ze škod, které za revoluce utrpěli Švihovští z Rýzmburka, je známé především dvojí dobytí a vydrancování hradu Rabí; pokaždé byl opět opraven.¹⁰⁶⁶ Kunratický Nový hrad získali Švihovští už ve stavu ruiny a tak jej i nechali.¹⁰⁶⁷ Lité boje se odehrávaly hlavně v prvních revolučních letech také

---

¹⁰⁵⁸ Hrad Vildštejn a Hradištko u Žiželic zůstaly zachovány, ale přešly od r. 1420-1421 do držení strany pod obojí. Husité podle některých zpráv obléhali i hrádek ve Strašicích a po této zkušenosti Oldřich zboží r. 1424 raději prodal. Různými způsoby pozbyl i další menší odlehlé statky. Jiná zboží, jako sedlčanské či miličinské, Rožmberkům zůstala, ale na nich ležící hrady (Miličín, Zrůbek) snad právě přičiněním husitů zanikly. Boje probíhaly i ve městě Sedlčanech. A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 235, VI, s. 260, IX, s. 214, XIII, s. 294, XV, s. 144; R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 47-48.

¹⁰⁵⁹ Toto hodnocení např. R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 23.

¹⁰⁶⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 182; R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 59.

¹⁰⁶¹ Původcem vyhoření města Kamenice r. 1420 byl opět Oldřich z Rožmberka. Hrad zase utrpěl škody o pět let později – od táborů, dobývajících objekt poté, co se ho zmocnila katolická strana (A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 171; F. TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1*, s. 175).

¹⁰⁶² F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 170-183, o následcích válek na „život“ dominia tamtéž, s. 219, o vypálení kostela v Hradci *Dějiny I/2*, s. 85. K Řečici T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 245; k hradům na Moravě M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 271-272, 545-546, 621-622. Požár jindřichohradeckého hradu zmiňuje D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 270.

¹⁰⁶³ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 349.

¹⁰⁶⁴ F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 175; J. DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova IV/1*, s. 34.

¹⁰⁶⁵ Tomáš ŠIMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI. Východní Čechy*, Praha 1989, s. 349. Nepřímým vodítkem byl mohla být skutečnost, že hrad byl po revoluci přestavován.

¹⁰⁶⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 88.

¹⁰⁶⁷ TÝŽ, *Hrady XV*, s. 233.

kolem švamberského Krasíkova; i potom dostávaly švamberské statky zabrat.¹⁰⁶⁸ Libštejnští z Kolovrat zaznamenali škody na panství již na počátku revoluce;¹⁰⁶⁹ první opravdu soustředěný výpad proti nim však přišel roku 1425: Po neúspěšném pokusu o Žebrák museli tehdy husité vzít zavděk pustošením žebráckého a libštejnsko-krašovského panství.¹⁰⁷⁰ Další kolovratské zboží, Domažlice, bylo vystaveno neustálým lokálním pútkám s kališnickými sousedy.¹⁰⁷¹ V nejvážnější situaci se Kolovratové ocitli r. 1430 při obraně Libštejna: husité již prolomili hradby a předhradí a páni hradu se spasili teprve kapitulací.¹⁰⁷²

K takovému kroku donutili husitští obláhatelé též jiné katolíky. Bechyně, město v držení vladků z Lažan, byla r. 1422 vypálena; o šest let později při táborském obléhání zachránila kapitulace Lažanských před dobytím tamní hrad.¹⁰⁷³ Díky přestupu ke kališníkům vyvázl z podobné situace roku 1433 na severovýchodě Čech Jarek z Pecky.¹⁰⁷⁴

Při bojích na Moravě husité pobořili hrad Rosice, rodové sídlo Hechtů z Rosic. Existují i nepodložené zprávy o obléhání druhého hradu vladků z Rosic Veveří.¹⁰⁷⁵ Také hrady Bernarta z Cimburka na Šumpersku, vojenské základny pro vedení nejrůznějších Bernartových válek, byly nepochybně vystaveny ohrožení.

Husitské spanilé jízdy do Míšně zasáhly na přelomu 20. a 30. let také državy pánů ze Šumberka. Opakovaně byla poškozena zvláště města Glauchau a Waldenburg.¹⁰⁷⁶

Ztenčené a dosti zdevastované byly po husitských válkách české statky johanitského řádu, spravované velkopřevorem Václavem z Michalovic.¹⁰⁷⁷ Přímo zasažena válečnými akcemi byla i členská města strakonické jednoty, vesměs katolická.¹⁰⁷⁸

---

¹⁰⁶⁸ O Krasíkovu blíže TÝŽ, *Hrady* XIII, s. 44-45. R. 1430 byl obléhán i druhý hrad pánů ze Švamberka Bor (tamtéž, s. 109). Škody, které (údajně) utrpěla švamberská doména nikoli od husitů, ale především od zahraničních účastníků V. křížové výpravy, pak stály na počátku několika sporů Hynka ze Švamberka s německými knížaty a šlechtici (J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 70-71).

¹⁰⁶⁹ M. BĚLOHLÁVEK a kol, *Hrady, zámky* IV, s. 187.

¹⁰⁷⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIII, s. 91, 119, VI, s. 156. Některé tvrzení kolovratských služebníků tehdy následkem vypálení dokonce zcela zanikly (Rudolf ANDĚL a kol, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* III. Severní Čechy, Praha 1984, s. 317, 422).

¹⁰⁷¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 77. Po skončení revoluce v této oblasti zase probíhaly šarvátky s bavorskými opovědňáky.

¹⁰⁷² TÝŽ, *Hrady* XIII, s. 91.

¹⁰⁷³ TÝŽ, *Hrady* VII, s. 23, 25.

¹⁰⁷⁴ TÝŽ, *Hrady* V, s. 104.

¹⁰⁷⁵ M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 543; D. HODEČEK, *Nástin dějin hradu Veveří*, s. 238.

¹⁰⁷⁶ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 250.

¹⁰⁷⁷ Blíže Miroslav SVOBODA, *Majetek řádu johanitů v Čechách v husitské době*. Podíl Zikmunda Lucemburského na likvidaci pozemkového majetku církve, in: ČČH 103, 3/2005, s. 269-312; TÝŽ, „*Jít chci hnání s tebou učiniti s ostrým*.“ Sonda do života jihočeského šlechtice před polovinou 15. století, in: JSH 68, 1999, s. 25-34, zde s. 30. – Strakonice samotné čelily v prvních revolučních letech, ještě před Michalovicovým nástupem do čela komendy, několikerému Žižkovu obléhání (A. SEDLÁČEK, *Hrady* XI, s. 132).

¹⁰⁷⁸ Město Plzeň prošlo známým paterým obléháním (jednou ze strany katolíků a čtyřikrát od husitských vojsk). Kdaň při bojích mezi katolíky a kališníky r. 1421 vyhořela (A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIV, s. 330). České

Husitští útočníci přitom ani v revolučních letech nepředstavovali jediné nebezpečí. Zvláště v jižních Čechách proti sobě občas bojovali i souvěrci: např. lobkovické panství hradu Hluboké čelilo několikrát útokům ze strany jak kališníků, tak od katolických osobních nepřátel Lobkoviců.¹⁰⁷⁹

Nezanedbatelné nebyly ani škody učiněné roku 1438 katolickým příznivcům Albrechta II. od polských straníků.¹⁰⁸⁰ Mnoho soukromých i šíře založených ozbrojených konfliktů se rozvíjelo v následných neklidných letech období interregna. Hrad Skálu zabral pánům z Rýzemberka neznámý nepřítel, snad Přibík z Klenové; při dobývání hradu landfrýdním vojskem r. 1441 byl hrad poničen a vypálen.¹⁰⁸¹ Téhož roku dopadl zásah landfrýdu i na východočeskou mocenskou základnu Jana Koldy ze Žampachu.¹⁰⁸² Intenzivně se válčilo na zemských hranicích v kořistnických záštích s nepřáteli z ciziny: na hranici česko-bavorské, česko-míšeňské, česko-slezské i moravsko-rakouské. Vystaveny ohrožení tak byly, mluvímeli o členech strakonické jednoty, statky Švamberků, pánů z Kolovrat, z Michalovic, Děčínských z Vartenberka, zmíněného Koldy ze Žampachu, Léskovců a dalších zúčastněných šlechticů.¹⁰⁸³ Ve vnitrozemí pokračovaly hlavně v první polovině čtyřicátých let drobné konflikty tábořské strany s jihočeskými katolickými pány, např. tzv. vodňanské záští.¹⁰⁸⁴ I různé osobní spory šlechticů v bezkráloví přerůstaly do záští, spojených s pustošením soupeřova území. Ne všechny obtíže souvisely s válčením. Menhart z Hradce musel jako purkrabí řešit problémy na Karlštejně, kde r. 1438 vyhořela (přinejmenším) obec pod

---

Budějovice, nacházející se v jádru větší katolické oblasti, nečelily velkým soustředěným útokům, ale byly hospodářsky vyčerpány vleklou lokální drobnou válkou (blíže o situaci města Z.ŠIMEČEK, *České Budějovice*).

¹⁰⁷⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 135. Ozbrojené nepřátelství probíhalo krátce i mezi Rožmberky a vладыky z Lažan, kde ale zprávy hovoří více o zajímání lidí než o materiálních škodách (TÝŽ, *Hrady VII*, s. 23). Škody si svého času působili i Oldřich z Rožmberka s politicky mu blízkým Menhartem z Hradce (F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 183).

¹⁰⁸⁰ F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 190.

¹⁰⁸¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 175; J. JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík*, s. 96-100.

¹⁰⁸² A. SEDLÁČEK, *Hrady II*, s. 191, 193, V, s. 12; V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 37-41. Při landfrýdní akci byly vypáleny město Náchod, město Česká Skalice a okolí. Na to, zda byl dobyt náhodský hrad, existují v literatuře různé názory (viz R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 737, pozn. 4). Kapitulovaly tvrz Černíkovice a tvrz jednoho z Koldových spojenců Dubenec, zatímco druhý Koldův hrad Rychmberk obléhání přestál.

¹⁰⁸³ Není jasné, zda s válečnými aktivitami Hynka ze Švamberka souvisel požár jeho hradu Krasíkova r. 1443 (A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 45; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 64). Na severu Čech došlo např. k obléhání hradu Blanska r. 1441 a r. 1444 Děvína, možná rovněž patřícímu Janu Blankštejnovi z Vartenberka. Pod Děvínem byla vypálena ves Útěchovice, kde na tvrzi zřejmě seděl jeden z Blankštejnových služebníků (A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 161, 168, XIV, s. 325; R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 761, 897). Utrpěly i další pevnosti patřící Janovým příbuzným Děčínským z Vartenberka. Na škody na znojenském panství si stěžoval Arnošt z Léskovce (J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 38).

¹⁰⁸⁴ Zatěžováno bylo nejen stávající rožmberské území, ale důsledkem těchto bojů bylo také poškození oblasti Prachaticka (srov. R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 731, 804, 810, 814; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 92; A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 222-223, XI, s. 157). Když se i tohoto území postupně zmocnil Rožmberk, nepochybně ho nepřebíral v dobrém stavu.

hradem.¹⁰⁸⁵ Johanitského velkopřevora Václava z Michalovic stihl r. 1442 požár města Strakonice a r. 1448 si velkopřevor přivodil škodu sám, když podkopal tamní hrad při bláhovém hledání pokladu (sic).¹⁰⁸⁶

Konečně pak při samotné válce strakonické jednoty proti poděbradské byly poškozeny statky dalších jednotníků, které jsme jmenovali v závěru minulé podkapitoly.

Škody na hradech a panstvích byly nevyhnutelným průvodním jevem skutečnosti, že většina členů strakonické jednoty se celoživotně zapojovala do válek a záští. Vynechejme otázku, zda poděbradští jednotníci, kteří za husitských válek většinou bojovali na straně pod obojí, byli postiženi menší, nebo stejnou měrou. Připomeňme tolik, že nikomu nebyly uzavřeny možnosti kompenzace, někdy i značně štedré, v podobě majetkových zápisů a privilegií od králů Zikmunda, popřípadě Albrechta II. nebo ve formě kořisti, pobrané nepříteli. Těm, kteří z vlastní vůle pokračovali v soukromém válčení rovněž po skončení revoluce, se tato činnost z hlediska „bilance nákladů a příjmů“ pravděpodobně i vyplácela. Každopádně, nepodařilo-li se někomu uchránit vlastní dominium před ataky soupeřů, ať již představovaných husitskými vojsky, osobními nepřáteli či výjimečně i landfrýdní hotovostí, důsledky obnášely narušení hospodářství velkostatku, možný pokles příjmů od poddaných a nutnost investic do oprav hradů, měst, vesnic a infrastruktury.

Tímto se dostáváme k tématu stavební činnosti na hradech členů strakonické jednoty. I vzhledem k právě řečenému můžeme rozlišit jednak opravy a úpravy hradů vynucené přímým poškozením nebo chátráním staveb a na druhé straně stavby a přestavby motivované reprezentačními účely nebo požadavky po vyšší obranyschopnosti, funkčnosti, komfortu atd. Případně se důvodem výstavby či rozšiřování hradů stávaly různé specifické okolnosti a potřeby jako dělení majetku, budování nových sídel a správních center. Jednotlivé důvody se pochopitelně často prolínaly a doplňovaly.

Jaké nejdůležitější stavební počiny členové strakonické jednoty na svých hradech podnikli?¹⁰⁸⁷ Největší počet hradů měl z jednotníků v držení Oldřich z Rožmberka a tomu odpovídal i rozsah jeho stavebních aktivit. Proberme jeho podniky jeden po druhém.

Průběžné nutné opravy jistě probíhaly během husitských válek, konkrétní doklady ale máme až od třicátých let. V té době Oldřich přestavěl např. hrad Choustník, hlavně jeho

¹⁰⁸⁵ D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 273.

¹⁰⁸⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 132.

¹⁰⁸⁷ Následující podle literatury zmíněné již v předchozí kapitole: A. SEDLÁČEK, *Hrady I-XV*; kolektivní soubor *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*; M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*. Též Dobroslava MENCLOVÁ, *České hrady I-II*, Praha 1972, zvl. II, s. 196-346.

opevnění, s důrazem na možnosti aktivní dělostřelecké obrany.¹⁰⁸⁸ Dobře písemně dokumentovány jsou kontinuální drobné i větší opravy a přestavby na Zvíkově, hned od jeho nabytí v roce 1431.¹⁰⁸⁹ Po rekonstrukci fortifikace se ve 40. letech pokračovalo opravou obytných a hospodářských budov, neboť Zvíkov plnil i funkci správní a úlohu dějiště sjezdů.¹⁰⁹⁰

Zcela nový hrad založil Oldřich v Prachaticích. Rožmberk držel město jen zápisně, ale asi i proto, že nedaleký hrad Hus vešel do Oldřichova držení už jako zbořený, vznikla v této oblasti potřeba nového správního centra. To se přesunulo do Prachatic, kde Oldřich přímo v areálu města¹⁰⁹¹ kolem roku 1448 zbudoval hrad, slovy V. Březana „ku pohodlí svému i tudíž k ozdobě města“.¹⁰⁹² Stavba tak plnila i důležitou reprezentační funkci a pravděpodobně měla zároveň symbolicky deklarovat mocenský nárok Rožmberků na trvalé ovládnutí kališnického města.¹⁰⁹³

Nejpozději od roku 1444 začal Oldřich přestavovat také svoji krumlovskou rezidenci; stavební práce, o nichž se dozvídáme především ze zmínek v korespondenci, pokračovaly prakticky až do konce Oldřichova života.¹⁰⁹⁴ Kromě nezbytného zdokonalování fortifikace se stavělo hlavně na Horním hradě, kde byl rozšířen jeden z paláců. Tím se zvýraznila dvoujádrová dispozice hradu. Podle některých názorů spadá do Oldřichovy doby také přístavba tzv. malé kaple.¹⁰⁹⁵ Při hledání zručných stavitelů Oldřich využíval svých kontaktů mezi českou i rakouskou šlechtou, zvláště když si roku 1444 vyžádal kamenického mistra Ondřeje (Andrese) od spřátelených hrabat ze Schaunberga.¹⁰⁹⁶ Ve své abdikační listině z roku 1451 si starý Rožmberk vymínil,¹⁰⁹⁷ aby synové bez jeho vědomí nepřestavovali budovy, které on vybudoval. Zde se také zmínil o dlužené mzdě zedníkům a nezaplacených nákupech materiálu, což napovídá, že stavba v bouřlivém období bojů strakonické a poděbradské jednoty namáhala rožmberský rozpočet.

---

¹⁰⁸⁸ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 213-215; D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 298-300. Další úpravy fortifikace iniciovali Oldřichovi potomci v souvislosti s válkami v 60. a 70. letech.

¹⁰⁸⁹ Z větších prací šlo zejména o stavbu tzv. Červené věže, brány a hradeb, které vykazují příbuzné znaky se současně budovanou fortifikací Choustníka. Podrobně A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 31-32. Pouze upozorníme, že autorem citovaná Zikmundova privilegia z 19. a 21. října 1437 jsou Oldřichova falza (LL I, s. 271-274, č. 378, 380), což ale neznamená, že by zmíněné stavební práce na hradě neprobíhaly (srov. D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 300-301).

¹⁰⁹⁰ D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 300-302; K. TŘÍŠKA a kol., *Hrady, zámky V*, s. 217; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 633-636.

¹⁰⁹¹ Stavba hradu si vyžádala demolici městských domů a hradní příkop zasahoval přímo do náměstí (R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 87).

¹⁰⁹² V. BŘEZAN, *Rožmberské kroniky*, s. 40.

¹⁰⁹³ Viz R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 87.

¹⁰⁹⁴ Průběh prací líčí A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 102-103; D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 260-261.

¹⁰⁹⁵ Odkazy u R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKY, *Páni z Rožmberka*, s. 90-91 s pozn. 184.

¹⁰⁹⁶ LL II, s. 391-392, č. 454, 455. Roku 1447 si Oldřich zase najal hliňáky z Hořepníka, tedy původem z panství pomocníka strakonické jednoty Jana z Hrádku (LL III, s. 174, č. 238 – reg.).

¹⁰⁹⁷ LL IV, s. 325-327, č. 464.

K Oldřichovi se také váže skupina zdobených kachlů z Českého Krumlova. Zobrazeny na nich jsou často různé biblické motivy a také vyobrazené Zikmundova dračího řádu v kombinaci s rožmberským erbem. Oldřich přitom sám členem řádu nebyl, zato se jím honosil jeho poručník Čeněk z Vartenberka.¹⁰⁹⁸ Nálezy kachlů existují i z Dívčího Kamene – pravděpodobně zde Oldřich opravoval kamna v padesátých letech, kdy na tento hrad přesídlil.¹⁰⁹⁹

Příležitostnou rezidenční funkci plnil i hrad v Třeboni, proto i na jeho stav Oldřich dbal. V padesátých letech se v korespondenci píše o probíhajících pokrývačských pracích.¹¹⁰⁰ Oldřich snad také stavebně rozšiřoval hrad v Dobronicích, ač jej držel jen nedlouho a rekonstrukce možná začala až za následujících majitelů.

Po vypálení od husitů musely být neznámo kdy obnoveny také Nové Hrady, možná až v 60. letech za Oldřichových synů, stejně jako hrad v Soběslavi.¹¹⁰¹ Naopak jiné hradní pevnosti se po událostech z husitských válek obnovení nedočkaly, jako Poděhusy, Trhové Sviny¹¹⁰² či pravděpodobně Zrůbek a miličínský hrad. Postupně chátraly také Ledenice, nově přikoupený Louzek a další menší a málo důležité hrady.

Zvláštním fenoménem bylo u Oldřicha boření vlastních hradů. Po husitských válkách Oldřich vykupoval některá zboží v blízkosti svých stávajících statků a hrady, které na nich stály, nechával srovnat se zemí, aby se v budoucnu nemohly stát útočištěm nepřátel. Tak ještě před bitvou u Lipan koupil od neznámého držitele hrad Pořešín, roku 1435 získal na základě dohody s tábority Lomnici nad Lužnicí a roku 1437 i svůj původní majetek, Příběnice s Příběničkami. Všechny tyto hrady se Rožmberským rozhodnutím vzápětí proměnily v ruiny.¹¹⁰³

Každopádně můžeme u Oldřicha z Rožmberka mluvit o cílené koncepci budování rodového dominia.¹¹⁰⁴ Zahrnovala v sobě úsilí o arondaci držav v jihočeském prostoru, prováděnou systematickým získáváním okolních panství, dále popsanou stavební činností a

---

¹⁰⁹⁸ Takto A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 104-105. R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 129, naopak v téže souvislosti uvádějí Oldřicha jako člena řádu. Popis a vyobrazení kachle Michal ERNĚE, *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově – Gotische Ofenkacheln aus der Burg und Schloss in Český Krumlov, České Budějovice 2008*, s. 54-55, 104 (otázka Oldřichova členství v řádu se zde neřeší).

¹⁰⁹⁹ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 81-82.

¹¹⁰⁰ LL IV, s. 394, č. 570.

¹¹⁰¹ Opravy obou hradů datuje do 60. let T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 383, 508.

¹¹⁰² O nich blíže A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 239.

¹¹⁰³ A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 176, 236, VII, s. 75. – Fortifikační stavební úpravy v Příběnicích v 15. století, které zmiňuje T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 458-459, pravděpodobně spadají na konto Oldřichova otce Jindřicha III. nebo dokonce dobyvatelů hradu táboritů, neboť Oldřich užíval hrad vlastně jen v letech 1418-1420.

¹¹⁰⁴ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 24.

v neposlední řadě podporu výstavnímu rezidenčnímu městu Český Krumlov včetně fundátorských pokusů.¹¹⁰⁵ Cenou za to bylo narůstání dluhů, kterému se budeme věnovat níže.

S hradní novostavbou se setkáme dále u pánů ze Švamberka. Pravděpodobně přímo Hynek Krušina založil po husitských válkách hrad na Zelené hoře.¹¹⁰⁶ Hrad měl Švamberkům sloužit ke správě rozsáhlého sekularizovaného panství původně nepomuckého kláštera, zanedlouho po svém vzniku plnil i dočasnou funkci rezidenční, když Hynek Krušina nemohl obývat hrad Krasíkov po vážném požáru roku 1443. Krasíkov zatím musel projít rozsáhlou opravou. Roku 1454 byl na hradě vysvěcen i nový oltář.¹¹⁰⁷ Méně využívané stavby chátraly, jako hrad Bor či sekularizovaná komenda v Manětíně. O žádné stavební činnosti neslyšíme u Hynkova bratrance Jana ze Švamberka. Jan, jak se ukazuje, nebyl stavebníkem Nového hradu u Přimdy¹¹⁰⁸ a i samotnou chátrající Přimdu opravoval teprve v 70. letech jeho syn Zdeněk.

Hlavním stavebním počinem libštejnských Kolovratů ve sledované době byla přestavba tvrze v Buštěvsi na hrad. Provedl ji ve čtyřicátých letech Jindřich z Kolovrat. Význam stavby se proměňoval i s vývojem politické situace v nedalekém hlavním městě.¹¹⁰⁹ Hanušovi z Kolovrat jsou připisovány úpravy hradu Zbiroha, zejména zlepšení opevnění a možná i stavba jedné z věží. V pracích pokračoval jeho syn Hanuš II.¹¹¹⁰ Nutné opravy probíhaly jistě na Libštejně a snad i jinde. Na zápisném hradě Žebráku opravil Hanuš II. kapli a dal ji vysvětit.

Mezi zakladatele hradu patřil také Bedřich ze Strážnice. Ve městě Kolíně, které dostal do zástavy roku 1436, si postavil rezidenční hrad, nazvaný Lapis refugii. Hrad byl situován na

---

¹¹⁰⁵ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 69-71, 106, 120; srov. Oldřichův medailonek u R. NOVOTNÉHO, *Šlechta*, s. 311. Teprve nejnovější literatura tak plně doceňuje Oldřichovu péči o Krumlov i o celé dominium jako jednu z nejsvětějších stránek této jinak velmi kontroverzní osobnosti.

¹¹⁰⁶ Tak uvádí novější literatura (D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 273; M. BĚLOHLÁVEK a kol., *Hrady, zámky IV*, s. 407; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 628), zatímco A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 227, datoval založení hradu do 20. let a za stavebníka považoval Hynkova bratra Bohuslava. V místě budoucího hradu původně stál kostel; nedávno před příchodem Švamberků k němu přibýlo opevnění, které začal přistavovat tehdejší držitel lokality, husitský válečník Mikuláš z Husi.

¹¹⁰⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 45.

¹¹⁰⁸ Za toho jej poněkud spekulativně označovala starší literatura (A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 110; M. BĚLOHLÁVEK a kol., *Hrady, zámky IV*, s. 236), avšak na základě novějšího archeologického průzkumu byla stavba hradu předatována na přelom 12. a 13. století (T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 390).

¹¹⁰⁹ Hrad, jemuž podobně jako v případě rožmberských Prachatic jistě musela ustoupit řada domů poddaných, stál zřejmě již roku 1450, kdy se píše o „zámcích“ Libštejnu a Buštěvsi (AČ II, s. 277, č. 41; A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 267). Rozhodl-li Jindřich o stavbě už před zářím 1448, bylo to ještě v situaci, kdy plánoval plodnou spolupráci s tehdejšími pražským konzervativním režimem, k čemuž se poloha této lokality velmi hodila. To, že se z hradu roku 1450 stala potenciální nebezpečná vojenská základna proti Praze (jak zdůrazňují R. ANDĚL a kol., *Hrady, zámky III*, s. 64), vyplynulo až ze změněných politických poměrů v hlavním městě po zářijovém převratu. Náročná stavba sledovala nepochybně i hledisko stavebníkovy reprezentace, jak může nepřímou dokládat i zpráva ze 60. let, kdy Kolovrat – s Prahou již opět smířen – na hradě zaměstnával malíře z německých zemí (A. SEDLÁČEK, l. c.).

¹¹¹⁰ Ke Zbirohu zvláště M. BĚLOHLÁVEK a kol., *Hrady, zámky IV*, s. 404.

místě vypáleného kláštera uvnitř města, při městských hradbách, tak, aby měl samostatný vstup zvenku, nejen přes město. První zmínka o hradu jako dokončeném je z roku 1448.¹¹¹¹

Konečně vznikaly nové hrady v prostředí pánů ze Šumberka. Stavebníkem ovšem byl propoděbradsky orientovaný pan Vilém. Ten si nejprve po majetkovém rozdělení s bratrancelem roku 1431 vystavěl na svém zboží, odděleném od perštejnského panství, menší hrad s názvem Šumberk. Po prodeji Šumberku v roce 1449 pravděpodobně zahájil ještě stavbu hrádku Funkštejna.

Z těch rodů, jejichž příslušníci ve sledované generaci žádný nový hrad nezaložili, je nejpozoruhodnější stavební činnost pánů z Hradce. Na rodové rezidenci, Jindřichově Hradci, přistavěl otec Oldřicha z Hradce Menhart několik palácových traktů. Slohový rozbor D. Menclové dává za pravdu i místní tradici, která spojuje s osobou Menharta (II.) přestavbu Červené věže, zvané též Menhartka, a založení kuchyně v ní.¹¹¹² Hlavním místem Menhartova budování ovšem byly Velhartice. Zde vzniklo nové předhradí a na něm věž Putna, spojená se starší částí hradu unikátním mostem. Věž, jak se uvádí, měla zanedbatelný význam pro obranyschopnost hradu, nezapře ovšem svůj možný vzor – velkou věž na Karlštejně. Řada autorů proto přijímá hypotézu, že právě věž Putna měla sloužit jako úložiště korunovačních klenotů, za interregna poněkud kontroverzně přemístěných na Velhartice z Karlštejna.¹¹¹³ Menhart stavěl jako purkrabí i na Karlštejně, kde kvůli lepší přístupnosti změnil vstup do hradu a snad provedl i další úpravy, reagující na následky poškození z husitských válek i na další potřeby.¹¹¹⁴ Podle určitých náznaků mohl pokračovat v pracích na Karlštejně i Menhartův syn Oldřich;¹¹¹⁵ zda stavěl i na Jindřichově Hradci či jinde, nevíme. Pravděpodobně již nedošlo na obnovení hradu v Kardašově Řečici a několika hrádků na moravské části dominia, asi i z důvodu špatné finanční situace rodu.

Švihovští z Rýzemberka se stávali stavebníky z nutnosti, neboť museli opravovat své poničené hrady, hlavně Rabí po dvojím husitském obléhání a Skálu po jejím vypálení roku 1441. Pozoruhodný je nálezkachle na Rabí, datovaného do 60. let 15. století, který dal bývalý

¹¹¹¹ Z nápisu nad branou je známo i jméno stavitele, byl jím jakýsi mistr Petr (T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 260, 426).

¹¹¹² D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 261-272.

¹¹¹³ Blíže T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 585-586; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 96; D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 292-295.

¹¹¹⁴ Bez zajímavosti není ani to, že některá řešení jednotlivých Menhartových staveb vykazovala podobnosti s prvky na jiných jeho hradech. Inspirovaly se nejen Velhartice (věž) Karlštejnem, ale i Karlštejn (brána) Jindřichovým Hradcem (D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 272-273, 294; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 586; M. BĚLOHLÁVEK a kol., *Hrady, zámky IV*, s. 136).

¹¹¹⁵ Domnívá se tak D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 273, na základě ustanovení textu z r. 1450 v SOA Třeboň, Historica, sign. 1217, inv. č. 1615 (<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11m&id=112619>).

strakonický jednotník, tehdy už příznivec krále Jiřího Vilém mladší z Rýzmburka vyzdobit sugestivním protipapežským motivem.¹¹¹⁶

Pravděpodobně stavěl i johanitský generální převor Václav z Michalovic na Strakonících. Hrad byl za něho či již za jeho předchůdce rozšířen kvůli přestěhování hlavního řádového konventu z Prahy do Strakonice. Zdokonalovalo se i opevnění. Prostor dostala též Michalovicova osobní reprezentace, v jedné síni hradu se zachoval jeho vymalovaný erb.¹¹¹⁷

Arnoštovi z Léskovce je připisován podstatný podíl na pozdně gotických přestavbách humpoleckého hradu,¹¹¹⁸ i když část úprav pravděpodobně spadá i do doby jeho předchůdců nebo nástupců. Jistě musel Arnošt v bouřlivé době zdokonalovat opevnění a snad právě on byl i stavebníkem rozšířeného předhradí, které vedle vojenského účelu neopomíjelo ani hlediska reprezentační (nová vstupní brána). K Arnoštovi a jeho manželce Anně Zásmucké se váže i skupina nalezených kachlů s erby. Z listiny o postoupení hradu Znojma roku 1453 se dozvídáme, že Arnošt prováděl průběžné opravy i na tomto jihomoravském hradě, kde působil jako hejtman.¹¹¹⁹

Z Lobkoviců realizoval rozsáhlou přestavbu hradu Hasištejna, poboženého zásahem královského vojska proti předchozímu majiteli roku 1418, otec strakonických jednotníků Mikuláše II. a Jana Mikuláš I. Je ovšem možné, že i Mikuláš II. po polovině 15. století přistavoval k hradu nové obytné křídlo.¹¹²⁰ Vedle toho je Mikuláš II. považován za zakladatele františkánského kláštera v Kadani.¹¹²¹

Důkladnou rekonstrukci hrádku Fuglhausu musel provést Jan z Ústí s dalšími spolumajiteli poté, co stavbu dobylo vojsko Oldřicha z Rožmberka. Na jeho druhém hradě Kamenici se zachovával rovněž asi pozůstatek Janovy péče o reprezentaci, znak růže nad branou.

Stavební aktivitu nemůžeme vyloučit ani u Jana z Vartenberka na Blankštejně, opět by se jednalo hlavně o fortifikační práce.¹¹²² Jan Kolda ze Žampachu pravděpodobně přistavoval polní opevnění na Náchodě a možná musel provést i opravu hradu, utrpěl-li ten nějaké škody při obléhání roku 1441.¹¹²³ Někdy v průběhu 15. století došlo také k velké přestavbě hradu Valdštejna a jeho rozčlenění na dvě samostatné části. Stavebníkem zde teoreticky mohl být

---

¹¹¹⁶ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 28, obr. na s. 29.

¹¹¹⁷ K poslednímu A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 127.

¹¹¹⁸ T. ŠIMEK a kol., *Hrady, zámky VI*, s. 349. Dále o stavebních pracích na Humpolci R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlík*, s. 65, 183-185.

¹¹¹⁹ Ke Znojmu R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlík*, s. 62.

¹¹²⁰ D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 291-292, 323.

¹¹²¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 135; podrobněji L. GAVENDA, *Páni*, s. 45an.

¹¹²² T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 67, předpokládá vybudování protidělostřeleckého opevnění na Blansku v době husitských válek nebo spíše po nich.

¹¹²³ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 34.

Kryštof Šof nebo jeho dva synové, datace je však nejistá.¹¹²⁴ Významnou rekonstrukcí prošel i hrad Kostelec nad Sázavou, pravděpodobně ale až v rámci obnovy hradu po jeho dobytí roku 1450, tedy za Zdeňka ze Šternberka, nikoli za strakonického jednotníka Kuneše Rozkoše z Dubé.¹¹²⁵

U moravských Hechtů z Rosic se v této době předpokládá stavební činnost hlavně na hradě Rosicích, který byl těžce poškozen za husitských válek.¹¹²⁶ Bernart z Cimburka se pravděpodobně podílel na zdokonalování Nového hradu u Šumperka.¹¹²⁷

Mezi stavebníky postrádáme jen několik málo okrajových jednotníků. Negativně vynikli zvláště Jan z Hrádku a Kralovic, který, zaneprázdněn svým úřadem purkrabího Pražského hradu, nechal zpustnout svůj hrádek Konipas a tvrz Čechtice na Českomoravské vysočině.

Celkově byla stavební činnost členů strakonické jednoty poměrně hojná; ostatně některé jejich stavební počiny probíhaly právě v době trvání jednoty. Bezesporně šlo o aktivitu, která zaměstnávala jejich pozornost a hlavně odčerpávala cenné finance, nicméně částečně kvůli potřebě fortifikace nebylo zbytečné. Jaké další rozměry a souvislosti bychom ale v jejich budovatelských aktivitách objevili? Členové strakonické jednoty za svůj život založili, pokud víme, celkem čtyři zcela nové hrady,¹¹²⁸ z toho tři na nedávno *zápisně* získaných zbožích. V tom lze tušit bezmála určitý dobový fenomén. Cílem bezesporně bylo vyjádřit nárok na trvalou držbu zboží, nebo případně zvýšit jeho cenu a třeba i dosáhnout navýšení zástavní sumy. Zajímavé souvislosti s politickým nebo náboženským životem vykazují např. novostavby v Prachaticích (Rožmberk) nebo Buštěvsi (Jindřich z Kolovrat). Ukázkové propojení s „velkými“ politickými dějinami ovšem představuje stavební aktivita pánů z Hradce na Velharticích, kam se přestěhovaly korunovační klenoty. Důležité ale bylo i hledisko osobní reprezentace stavebníků, vyjadřované jak při nových stavbách a přístavních, tak při výzdobě. Starobylé rody ve strakonické jednotě hrdě zdůrazňovaly prostřednictvím erbů svůj původ (např. zchudlý, ale urozený Jan z Ústí) i politickou orientaci (např. „dračí“ kachel Oldřicha z Rožmberka)¹¹²⁹. Stejně usilovně ale dbali o reprezentaci nově se vyvíjející vládky (např. Léskovcové). Vždyť strakonická jednota byla elitním společenstvím „synů Koruny

---

¹¹²⁴ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 579.

¹¹²⁵ Hynkovi (sic) Rozkošovi z Dubé připisuje přestavbu hradu pouze T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 625.

¹¹²⁶ M. PLÁČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 543-545. Vyloučit nelze ani přestavbu hradu Veverí za Hechtů z Rosic, ta však pravděpodobněji proběhla už ve 14. století (tamtéž, s. 683-687).

¹¹²⁷ F. SPURNÝ a kol., *Hrady II*, s. 243-244; srov. také M. PLÁČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 438-440.

¹¹²⁸ Nepočítáme aktivitu Viléma ze Šumberka, který byl pouze bratrancem člena.

¹¹²⁹ Naopak protipapežský kachel Viléma z Rýzemberka se nám do výkladu o strakonické jednotě jaksí nehodí. Nicméně by bylo zajímavé vědět, jakými prvky byly hrady pánů z Rýzemberka vyzdobeny třeba právě v době strakonické jednoty.

přirozených“¹¹³⁰ a jistě všem záleželo, aby i její sjezdy se odehrávaly v patřičně honosných prostorech. Při jednání v takovém prostředí, sugerujícím dojem hostitelovy moci a finanční síly, se jednotníkům nejlépe vyvíjel vliv třeba na nové adepty členství nebo jindy na zástupce soupeře, kteří měli být pohnuti k ústupkům. To si propojme např. se zprávami o úpravách, respektive výzdobě Strakonice či Zvíkova.¹¹³¹ Nyní už jistě uznáme, že z pohledu jednotníků nemohly být výdaje na stavební činnost zbytečně vyhozenými penězi.

Nyní již ale k tématu, ke kterému tok našeho výkladu v této podkapitole nevyhnutelně směřoval. Vyčerpání z husitských válek i – jak můžeme tušit – výdaje na chod dvorů, reprezentaci, stavební činnost a v neposlední řadě na stále nové válečné akce působily neblaze na stav financí některých členských rodů strakonické jednoty. Pramenné zprávy o této problematice jsou většinou poměrně omezené. U některých členů jednoty se zachovaly přímo dlužní úpisy, jinde lze odhadovat stav pokladny jen z nepřímých indicií, hlavně na základě porovnávání objemu realizovaných nákupů a prodejů nemovitého majetku v dané době. Jistá míra zadlužení nebyla u šlechty zřejmě nikdy nic neobvyklého, ale v některých případech již velikost zátěže strakonických jednotníků evidentně přesahovala únosnou mez.

Nejvýznamnější situace panovala v případě pánů z Hradce. Náznaky finančních problémů se u nich objevovaly již před husitskou revolucí a následná válečná zátěž potíže prohloubila. Hlavně u telčské větve rodu, jejíž příslušníci byli zadlužení i vůči svým příbuzným z větve jindřichohradecké.¹¹³² Ti za války zřejmě ještě udržovali svou pokladnu v relativně dobré kondici.¹¹³³ Přibližně od poloviny čtyřicátých let až do smrti Jana Telčského se táhne obsáhlá série dlužních úpisů, nejčastěji vydávaných Janem, přičemž z dalších zpráv však víme, že podobně obtíženi dluhy byli už i jindřichohradečtí pány z Hradce.¹¹³⁴ Vedle proběhlých husitských válek se na stavu pokladny mohly podepsat i náklady na časté veřejné působení členů rodu¹¹³⁵ a Menhartovy investice do náročných přestaveb hradů. Výraznější sanace rodinných financí pomocí odprodeje některých panství byla zahájena teprve po smrti Jana a

---

¹¹³⁰ Viz podkapitolu II.3, s. 39.

¹¹³¹ Připomeňme, že Zvíkov r. 1450 hostil sjezd Rožmberka s ostatními ubrmany za obě strany (viz výše podkapitolu III.1., s. 51).

¹¹³² K r. 1437 AČ IX, s. 262-263, č. 19. O dlužích Oldřicha Vaváka hlavně vůči vlastním služebníkům k r. 1421 A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 39; AČ IX, s. 318-320, č. 83, 84; o finančních problémech Jana mladšího k r. 1400 F. TEPLÝ, *Dějiny* VI, s. 153.

¹¹³³ Např. roku 1428 si Menhart mohl dovolit vyplatit 1413 kop gr. za vsi koupené od Oldřicha z Rožmberka (LL I, s. 102-104, č. 151).

¹¹³⁴ AČ IX, s. 272-296; závěti pánů z Hradce v RTT II, s. 229-231; podrobně F. TEPLÝ, *Dějiny* I/I, s. 203-206. Téma nesnází pánů z Hradce s dluhy se v době strakonické jednoty objevuje i v jejich korespondenci s Rožmberky (LL IV, s. 102-129, č. 124, 127, 135, 146, 157).

¹¹³⁵ Srov. Jan BERINGER – Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, Telč [1892], s. 13.

Oldřicha z Hradce, když majetek spravovali poručníci.¹¹³⁶ Je ovšem možné, že první prodeje vzdálenějších statků spadají již do našeho období.¹¹³⁷

Vydržování vojska proti poděbradské jednotě tak zřejmě bylo na samé hraně možností pánů z Hradce.¹¹³⁸ Poděbradští navíc znali způsoby, jak pány z Hradce v jejich finančních problémech „přidusit“.¹¹³⁹ Ovšem ukázkovým příkladem toho, jak finanční tíseň jednotníků podryvala celé úsilí strakonické jednoty, je případ zástavy zlatého kříže Bedřichovi ze Strážnice. Oldřich z Hradce nebyl schopen poskytnout svému spolujednotníku Bedřichovi hotové peníze na vedení boje proti poděbradským, ale někdy v roce 1449 mu vnutil do zástavy zlatý kříž. Podle všeho se jednalo o součást korunovačních klenotů, které Oldřich tehdy držel po svém otci Menhartovi. Svěřenou drahocennost mohl Bedřich dále zastavit některému z přátel, aby si opatřil potřebné finance. To se mu ovšem nepodařilo. I on sám se potom dostal do finanční tísně a ta jej již v létě 1450 přiměla k tomu, aby vyhledal největšího nepřítele strakonických, Jiřího z Poděbrad, a zastavil kříž jemu.¹¹⁴⁰

Ani Rožmberkové neměli svou pokladnu v nejlepším stavu, přestože na rozdíl od pánů z Hradce obdrželi za svou účast v husitských válkách řadu lukrativních zástav. Nicméně i Oldřich z Rožmberka vstupoval do bojů s kališníky s určitou dluhovou zátěží¹¹⁴¹ a již od začátku revoluce musel prodávat a zastavovat některé statky – zejména Reinprechtovi z Wallsee, svému věřiteli, či Menhartovi z Hradce.¹¹⁴² Oldřich si půjčoval také od tyrolských Habsburků, dalších rakouských šlechticů či jinde a neúspěšně žádal o příspěvek basilejský koncil.¹¹⁴³ Jeho finanční situace se však postupně zhoršovala.¹¹⁴⁴ V padesátých letech, kdy měl Oldřich problémy i např. s placením věn svým provdaným dcerám,¹¹⁴⁵ musel on a jeho

¹¹³⁶ Např. A. SEDLÁČEK, *Hrady* XI, s. 115, 208.

¹¹³⁷ Z majetku telčské větve pánů z Hradce někdy po r. 1446 vyšla Lysá nad Labem (viz A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 348). – Na větší nákupy nemovitostí nebylo již od konce revoluce pomyšlení. Páni z Hradce v těchto letech rozšiřovali území svého vlivu jinými metodami, zabíráním hradů svých nepřátel (Sádek; LL IV, s. 119-120, č. 142) či smlouvami s církevními institucemi (AČ IX, s. 293, č. 59).

¹¹³⁸ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377.

¹¹³⁹ Víme, že Zdeněk ze Šternberka hlídal, aby poddaní Pražského hradu neplatili Oldřichovi z Hradce žádné dávky (LL IV, s. 107, č. 130, s. 112, č. 134, s. 121, č. 145).

¹¹⁴⁰ Blíže o této záležitosti R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 331, 350, pozn. 2, 452, pozn. 3; prameny v LL IV, s. 305-307, č. 436; AČ IV, s. 32-33, č. 56, 57.

¹¹⁴¹ Seznam dluhů, které po sobě r. 1412 zanechal Oldřichův otec Jindřich III., v SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, z Rožmberka 24b.

¹¹⁴² A. SEDLÁČEK, *Hrady* III, s. 109; LL I, s. 22-23, č. 38, s. 37-38, č. 54, s. 91-93, č. 137, s. 94-96, č. 139, s. 102-104, č. 151.

¹¹⁴³ J. PELIKÁN, RD, Úvod, s. VII-VIII; J. PETRÁŇ, *Skladba*, s. 38; LL I, s. 128-133, č. 189-192, s. 173, pozn. 2, s. 185, č. 270; R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 688-691, 694-695.

¹¹⁴⁴ Platební schopnost Rožmberků v době strakonické jednoty ani nemusela být výrazně lepší než za následného vladařství Jana II.: Jeho proslulé finanční obtíže podrobně zachycují knihy rožmberských dluhopisů, dochované od r. 1457, avšak bezpochyby existovaly i svazky pokrývající předešlé období (J. PELIKÁN, RD, Úvod, s. IX; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 138).

¹¹⁴⁵ LL IV, Úvod, s. XXIII.

synové podobně jako páni z Hradce přistoupit k rozsáhlejšímu prodeji a zastavování majetků.¹¹⁴⁶ Celková výše rožmberských dluhů tehdy dosahovala výše až 100 000 kop grošů.¹¹⁴⁷

Také další ze starobylých panských rodů ve strakonické jednotě, Perštejnští ze Šumberka, se potýkal s finančními potížemi a zadlužením. Velikost jejich severočeských držav se po sérii odprodejů v průběhu čtyřicátých let scvrkla na minimum¹¹⁴⁸ – což přitom ostře konstatovalo s bohatstvím německé větve rodu, jež měla ve strakonické jednotě také svého zástupce, Fridricha Glauchovského ze Šumberka.¹¹⁴⁹

Růžově ale na tom nebyli ani někteří vladyčtí členové jednoty, zažívající co do velikosti nemovitých statků strmý majetkový vzestup. Tak Arnošt z Léskovce, držitel humpoleckého panství, měl se svým bratrem dluhy u Znojenských či Jihlavských, které za stálých upomínek nedokázal splatit až do konce života.¹¹⁵⁰ A do pasti dluhů spadl v době strakonické jednoty i zmíněný Bedřich ze Strážnice, držitel Kolína.¹¹⁵¹ Jeho problémy s „udáním“ zlatého kříže jeho přátelům navíc mohou vzbuzovat pochyby o solventnosti dalších jednotníků patřících do neformálního Bedřichova okruhu.¹¹⁵²

---

¹¹⁴⁶ Již r. 1450 křepeňské zboží, později např. Strkov, Prachatice, Helfenburk, Protivín a další (LL IV, s. 182-183, č. 245, AČ XIV, s. 67, č. 1624, LL IV, s. 398, č. 578, AČ IV, s. 411, č. 23; R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 57, 64-66). I v době okolo přelomu 40. a 50. let Rožmberkové nabývali pravděpodobně koupí některé menší majetky (Louzek, Maškovec, snad i Dobronice či Protivín: R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 54-55, 57, 64; J. PELIKÁN, RD, Úvod, s. VIII; LL III, s. 339, č. 482, IV, s. 380-381, č. 539, AČ XIV, s. 70, č. 1631), doklady o placení finančních částek a jejich výši ale chybějí. Prokazatelně vydávali peníze za nemovitosti jen v případech nutnosti – při placení odškodného v různých sporech o ně (k r. 1441 LL II, s. 99-102, č. 123, 124, k r. 1455 LL IV, s. 381-387, č. 540, 542, 543, 545, 552) nebo při vykupování důležitých zastavených majetků (r. 1456 LL IV, s. 384-390, č. 547, 555; R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 67).

¹¹⁴⁷ Alois MÍKA, *Osud slavného domu*, Praha 1970, s. 19. Toto číslo potvrzuje i J. PETRÁŇ, *Skladba*, s. 38, který uvádí, že jen bezpečně vyčíslitelné dluhy dosahují výše 80 000 kop.

¹¹⁴⁸ Zpráv o prodeji, překotně realizovaných od šumberských bratranců Aleše (pruněrovské zboží, ves Černýš aj.) a Viléma (Egerberg, podíl na Pruněrově, Nezabylice, r. 1449 Nový Šumbruk), člena jednoty poděbradské, je celá řada (A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 51, 57-58, 274, 445; K. HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumberka*, s. 86-87). Někdy se i výslovně zmiňují dluhy jako důvod těchto kroků (Národní archiv Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 455; podle toho A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 51). Novodobá literatura ojedinele hledá v Alešových finančních potížích také důvod jeho vstupu do placených saských služeb r. 1446 (R. ANDĚL a kol., *Hrady, zámků III*, s. 370), i když na jeho rozhodnutí mohl působit i vliv jeho příbuzného Fridricha Glauchovského, jenž se už tehdy pohyboval blízko kurfiřtovi.

¹¹⁴⁹ Glauchovští se pouze po r. 1446 zbavili svého jediného českého hradu Nového Žeberka (A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 236; C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 279).

¹¹⁵⁰ Dluh Znojenským ze 40. let nebyl splacen ještě r. 1458 (J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 39; R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlík*, s. 63). O pohledávce Jihlavanů k r. 1440 SČPL 1/2, s. 247, č. 998; ta nebyla vyrovnána dokonce ještě v 70. letech (J. DOBIÁŠ, c. d., s. 47). Zadlužení mohlo být i jedním z důvodů odprodejů některých moravských zboží r. 1447 (J. DOBIÁŠ, c. d., s. 42, 45). Příznačné zdá být i to, že v četných dlužních úpisech pánů z Hradce figurují Leskovcové leda jako rukojmí, nikdy, pokud je mi známo, jako věřitelé. V 50. letech již těžko rozlišujeme, co patří mezi původní leskovecké dluhy a co jsou dluhy převzaté od pánů z Hradce, jichž se Arnošt stal poručníkem (např. AČ IX, s. 304, č. 70).

¹¹⁵¹ Bedřich sám zmiňuje, že je velmi „hrdlován“ od svých věřitelů (výpověď r. 1450 v LL IV, s. 306, č. 436; srov. R. URBÁNEK, s. 452, pozn. 3).

¹¹⁵² Vycházet můžeme ze zmínek v žalobách v LL IV, s. 305-306, č. 436, že podle původních plánů měl od Bedřicha převzít kříž do zástavy Kolda ze Žampachu či jiný z jeho známých (i mimo jednotu). Důvodem jejich neochoty se k tomuto uvolit nicméně podle R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 350, pozn. 2, mohly být i složité podmínky, kterými by bylo zajištěno právo Oldřicha z Hradce na zpětný výkup kříže.

Za této situace nepřekvapí, že problémům se zadlužením v neklidném období neunikla ani členská města strakonické jednoty, závislá na provozování obchodu. Plzeňští, kteří za revoluce byli dotováni půjčkami od Norimberka, sami vyčíslili výši svých dluhů po husitských válkách na plných 24 000 zlatých. Hlavně v letech 1446-1447 překotně zastavovali platy na poddanských vesnicích; s dluhy se těžce potýkali ještě v závěru padesátých let. Jiným jejich věřitelem byl spolujednotník Děpolt z Rýzemberka.¹¹⁵³ Rovněž rada Českých Budějovic si v závěru revoluce stěžovala na velké dluhové břímě i neustálé značné náklady.¹¹⁵⁴

Další pomyslnou kategorií by byli ti, u kterých se sice také objevují větší či menší náznaky nedostatku finanční hotovosti, kteří se ale na rozdíl od výše jmenovaných zřejmě vyhnuli takovým finančním problémům, jež by jim pomyslně přerůstaly přes hlavu. Jde především o zástupce západočeského katolického panstva s velkým nemovitým majetkem, který však podobně jako u Rožmberků neskýtal záruku vždy plné pokladny. Zmínka o dluhu se objevuje u Hynka Krušiny ze Švamberka.¹¹⁵⁵ Situace pravděpodobně nebyla závažná: Švamberkové byli schopni krátce po skončení revoluce vydat značnou částku, aby svoje obrovské zástavní statky rozšířili ještě o koupený zápis na zboží Rokycany,¹¹⁵⁶ a po celá čtyřicátá léta prakticky nepřetržitě provozovat domácí i zahraniční soukromé války.¹¹⁵⁷ Také Libštejnští z Kolovrat měli v držení rozsáhlou zápisnou doménu, kterou zvláště Jindřich Libštejnský v průběhu čtyřicátých a padesátých let kontinuálně rozšiřoval drobnými nákupy.¹¹⁵⁸ Nad stavem pokladny jeho strýce Hanuše ale mohou viset určité otazníky.¹¹⁵⁹ Ještě méně jasný je případ pánů z Rýzemberka. Ti co do velikosti nemovitých statků za revoluce také poměrně zbohatli, ale jejich finanční situace patrně procházela určitými výkyvy, byť zvladatelnými. Pravděpodobně se opět lišila u jednotlivých členů rodu, majetkově rozdělených.¹¹⁶⁰

¹¹⁵³ K Plzni M. BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny Plzně I*, s. 80, 84, 93, 98; M. MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – J. DOUŠA a kol., *Dějiny města Plzně I*, s. 204, 238-239. K Děpoltovi AČ IX, s. 264, č. 21 (zde nešlo o půjčku, ale o nezaplacené služby pravděpodobně vojenského charakteru).

¹¹⁵⁴ LL I, s. 155-156, č. 229 (r. 1433).

¹¹⁵⁵ Výpověď švamberského služebníka z r. 1448, že Hynka jeho věřitelé Caltové z Kamenné hory o dluh neupomínali (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švamberkové, inv. č. 518, sign. 21/1).

¹¹⁵⁶ Švamberkové koupili Rokycany za plných 12 000 kop gr. (AČ II, s. 474, č. 647; srov. J. PETRÁŇ, *Skladba*, s. 37, pozn. 52). U číselného údaje nelze vyloučit písařskou nebo editorskou chybu, neboť při předchozím Zikmundově zápisu zboží Malovcovi z Pacova se uvádí částka 1 200 kop (ZR, s. 195, č. 1416).

¹¹⁵⁷ V poděbradské době se posléze dostavil určitý majetkový pokles, který však byl jen dočasný (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 118).

¹¹⁵⁸ Řada nákupů vsí k buštěhradskému panství: A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 243, 258; SČPL 1/2, s. 242, č. 979, s. 265, č. 1077, s. 459, č. 1978 (regg.); RTT II, s. 211, 228. Koupí snad byl získán i hrad Střela (A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 231) poté, co se z kolovratské zástavy vyplatilo město Domažlice (TÝŽ, *Hrady IX*, s. 78). Hanuš z Kolovrat koupil v těchto letech např. ves Lhotku (RTT II, s. 201).

¹¹⁵⁹ Hanuš z nejasných důvodů někdy ve čtyřicátých letech nebo počátkem let padesátých postoupil větší skupinu zápisů, někdy i poměrně čerstvě nabytých, Buriánovi z Gutštejna (AČ II, s. 451, č. 532, s. 466, č. 597).

¹¹⁶⁰ K velkému majetkovému vzestupu, spojenému s nákupem západočeských statků pánů z Hradce, přišel v 50. letech Děpolt Dolanský z Rýzemberka, částečně díky výhodnému sňatku, částečně snad již díky obohacení v husitských válkách (srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 151, 163, XI, s. 115, 208; V. HOLÝ, *Růst*, s. 57). Není

Příliš růžová situace nepanovala v případě johanitského řádu, jehož velkopřevor Václav z Michalovic musel odprodávat některé řádové majetky. Dokázal se ale vyhnout tomu, aby nadělal neúnosně velké dluhy.¹¹⁶¹ Horší asi byla situace u rodových financí, spravovaných jeho propoděbradským synovcem Jindřichem.¹¹⁶²

Jen málo jednotlivců bylo takových, o nichž se můžeme s větší mírou pravděpodobnosti domnívat, že dokázali udržovat své hospodaření spíše v kladných číslech. Až překvapivě solventním členem byl Kuneš Rozkoš z Dubé. Přestože středočeští páni z Dubé už nevlastnili velký pozemkový majetek a ani za husitských válek si nepřilepšili o panovnické zápisy, byl Kuneš v následném interregnu schopen kupovat některé statky a vystupoval jako věřitel.¹¹⁶³ Dále se jedná o několik nižších šlechticů. Bratři z Lobkovic měli po svém otci Mikuláši I. pohledávku vůči Šternberkům;¹¹⁶⁴ Mikuláš II. z Lobkovic postupně přikupoval jednotlivá zboží ke svému hasištejnskému panství¹¹⁶⁵ a jeho bratr Jan se v padesátých letech stával příjemcem zástav od pánů z Rožmberka.¹¹⁶⁶ Jihočeští vladykové Jan Bechyně z Lažan a Jindřich ze Sobětic figurovali později jako věřitelé Rožmberků – coby služebníci pánů z Růže měli, pravda, poskytování úvěrů zřejmě v „popisu práce“.¹¹⁶⁷ Podobně asi fungoval Janek

---

zřejmě, kdy a jakým způsobem (koupě, úchvat či panovnické zástavy již za husitských válek) Jan a Vilém starší Švihovští získávali některé vsi ke svým držávám (viz V. HOLÝ, *Růst*, s. 53-54), zato víme, že chudší Vilém – člen poděbradské jednoty – prodal r. 1448 litické zboží (AČ VII, s. 644-645, č. 65). Janův syn Vilém mladší nebo některý z jeho příbuzných r. 1470 figuroval jako jeden z rožmberských věřitelů (RD, s. 167, č. 461).

¹¹⁶¹ Blíže M. SVOBODA, „*Ját' chci hnánie*,“ s. 30-31. Michalovic v l. 1434 a 1448 také obdržel od řádového velmistra povolení si ponechat příjmy z některých komend.

¹¹⁶² I Václav je přitom v souvislosti s rodovými dluhy zmiňován, což se vztahuje k době, kdy na konci 30. let krátce spravoval rodové dominium jako poručník nezletilého Jindřicha. Ten pak převzal majetky, „závad a dluhův strejce svého – Vaňka – umazavše,“ a musel si pomoci zastavováním některých hradů (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň - registratura, z Vartenberka, genealogie Vartenberků od Václava Březana).

¹¹⁶³ Šlo zejména o hrad Kostelec nad Sázavou a další nákupy, kde ale nakonec Kuneš zboží fakticky nenabyl: Dubá, Zlenice (A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 42, 53, 103; F. DVORSKÝ, *O starožitném panském rodě I*, s. 48-49; AČ III, s. 526, č. 426, s. 530, č. 451, XXXVI, s. 694-699). Způsob nabytí severočeského Ralska je nejasný (A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 143, 146; RTT I, s. 126, č. 57). Peníze si od Kuneše půjčil, jak je výslovně zmíněno, Jan Sádlo ze Smilkova (AČ III, s. 317, č. 195).

¹¹⁶⁴ AČ XIV, s. 26-27, č. 1526, 1527.

¹¹⁶⁵ Okolo poloviny 40. let koupil Údlice či Pruněrov (AČ III, s. 534-536, č. 478, 486, 493 – regg.). V případě některých dalších lokalit, jako města Kadaně či Bystřice u Kadaně, není způsob jejich tehdejšího získání k lobkovickému panství zcela jasný (A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 140, 330; AČ I, s. 495, č. 5, s. 521, č. 145; LL IV, s. 171, č. 229).

¹¹⁶⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 111-112, VII, s. 94, 206.

¹¹⁶⁷ Bechyňové z Lažan byli vyčerpáni husitskými válkami, kdy zřejmě kvůli nedostatku hotových peněz museli nejprve zastavit a nakonec prodat hrad Krakovec (A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 25, VIII, s. 103). Již ve 40. letech ale rozšířili bechyňské panství nákupem okolních tvrzí (tamtéž, VII, s. 55-56, podle SOA Třeboň, sbírka Cizí statky Třeboň, registratura, inv. č. 46, sign. II.55 A-1, a inv. č. 291, sign. II.197 A-1). Záznam o dluhu k r. 1460 v RD, s. 38, č. 96. Sobětičtí možná získali větší finanční prostředky teprve zástavou hradu Třebele a královým vyplacením Týna nad Vltavou ze zástavy, tedy až po skončení svého působení ve strakonické jednotě (A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 267, XIII, s. 131). Dlužní listy: RD, s. 79-80, č. 200, 201, s. 137, č. 357, 358.

z Hrádku ve vztahu k pánům z Hradce,¹¹⁶⁸ tomu ovšem na druhou stranu asi nezbývaly peníze na opravování svých tvrzí.

V této podkapitole jsme ukázali, že navzdory kvantitativnímu nárůstu pozemkového majetku řady členů jednoty v revolučních letech se mnozí z nich museli potýkat s následky poškození svých statků válečnými akcemi a s nedostatkem hotovosti kvůli vysokým výdajům. Přitom vedle financování nových bojů museli vydávat další a další prostředky mimo jiné i na stavební činnost, která se nedělitelně pojila s jejich politickým i soukromým vystupováním i vůbec se stavovsky adekvátním způsobem života. Z rámcového přehledu solventnosti, respektive zadluženosti jednotlivých členských rodů, provedeného v poslední části podkapitoly, vyplývá, že pravděpodobně nebylo únosné, aby tíha boje proti poděbradovcům spočívala pouze na bedrech finančně vyčerpaných Vítkovců. Rovněž solventnost některých nižších šlechticů v jejich okolí, zvláště vladyků z Léskovce, se zdá být pochybná. Finanční hledisko se tak stává dalším důvodem, proč bylo nutné hledat širší podporu v dalších šlechtických rodech. O něco lépe než Vítkovci si stáli někteří členové ze západu či v případě Lobkoviců ze severozápadu Čech. Většina jednotníků však patrně vedla válku proti poděbradské jednotě fakticky na dluh. Ačkoli se musíme obejít bez detailnějšího srovnání s protistranou, jeví se již při uvážení mimořádné finanční síly samotného Jiřího z Poděbrad jako pravděpodobné,¹¹⁶⁹ že finanční hledisko bylo jednou z důležitých oblastí, ve které strakonická jednota oproti svým soupeřům citelně zaostávala.

V.5. Vztahy mezi členy strakonické jednoty

Téma osobních vztahů uvnitř strakonické jednoty nejprve rozebereme z hlediska jednotlivých typů „pozitivních“ personálních vazeb, přátelských či příbuzenských. Poté bude věnována pozornost i vzájemným rozporům mezi členy a podkapitolu uzavře pokus o celkovou rekonstrukci jednotlivých skupinek a jader členů jednoty, spojených regionálními či osobními vazbami.¹¹⁷⁰

---

¹¹⁶⁸ LL IV, s. 112, č. 134, pozn. 4: Menhart mu „v dluze postúpil“ ves Stodůlky. Mohlo se ale jednat i o nějaký dlužený plat za služby.

¹¹⁶⁹ Poděbrad v těchto letech realizoval velké nákupy, zejména získal častolovické dědictví (např. M. ŠANDERA, *Východočeská šlechta*, s. 112-114). Bohatí byli i další poděbradovci jako Burián z Gutštejna, vedle nich bychom samozřejmě i v poděbradské jednotě našli členy potýkající se s dluhy (namátkou Aleše ze Šternberka dle LL IV, s. 16, č. 14, či Viléma ze Šumberka).

¹¹⁷⁰ Všechny konkrétní případy vztahů (z nichž v dalším textu uvedeme někdy spíše jen ty nejdůležitější) i s odkazy na prameny či literaturu viz v Příloze č. 1, body 6 a 7.

Bezesporně důležitý typ vazeb představovaly vztahy příbuzenské. Nejviditelnějším znakem příbuznosti byl společný rodový původ v mužské linii, zpravidla vyjádřený i vizuálně prostřednictvím shodného erbovního znamení. Ve strakonické jednotě zaujímali klíčové postavení Vítkovci: jednak z hlediska počtu, kdy byli zastoupeni Rožmberky, dvěma větvemi pánů z Hradce a pánem z Ústí, jednak šlo o členy skutečně nejdůležitější, pokud jde o Rožmberky a Oldřicha z Hradce. Na straně poděbradských stanul jediný nositel erbu růže, Jindřich ze Stráže. Dva zástupce do strakonické jednoty „dodali“ také Markvartici (Václav z Michalovic a Jan z Vartenberka na Blansku),¹¹⁷¹ ale ti už byli početněji zastoupeni v jednotě poděbradské. I jiné rody měly ve strakonické jednotě více zástupců, kdy už ale šlo o příbuznost v bližším stupni. Vraťme se však k mimořádné pozici Vítkovců v jednotě: strakonická jednota v tomto netvořila mezi panskými jednotami žádnou výjimku, ba spíše naopak: Vítkovci hráli podobně klíčovou roli už v jednotě směřované proti králi Václavovi IV., jíž se v porovnání se strakonickou jednotou navíc účastnila ještě větev landštejnská, a významně se podíleli i na většině dalších jednot. Šlo o poněkud archaický rys jednot, pozůstatek staršího klanového sdružování šlechty. Jednoty tímto způsobem také navazovaly na tradici starších odbojů Vítkovců proti panovníkům.¹¹⁷² Pochopitelně tento jev souvisel i s přední pozicí pánů erbu růže mezi katolickým panstvem i mezi českou vyšší šlechtou vůbec. U poděbradské jednoty se s tak dominantní rolí některého ze šlechtických klanů nesetkáme, relativně silnější zastoupení měli už jmenovaní Markvartici, dále Ronovci a rozvětvené rody z Kunštátu či ze Šternberka.

Další příbuzenské vazby se vytvářely na základě sňatkového spříznění různých rodů. Zde se musíme omezit na vztahy vzniklé v časově nejbližších generacích. Jedním z nejdůležitějších příbuzenských pout ve strakonické jednotě bylo příbuzenství mezi Rožmberky a Hynkem Krušinou ze Švamberka, které je však poněkud záhadné. Zdá se pravděpodobným, že Oldřich z Rožmberka měl v době jednoty za manželku přímo dceru Hynka Krušinu ze Švamberka, jehož už od roku 1443 oslovoval „testi“, tj. „tcháne“.¹¹⁷³

---

¹¹⁷¹ Doplníme, že z dalších známých velkých rozrodů se účastnila strakonické jednoty nanejvýš jedna jejich větev: Drslavici (z Rýzemberka) a jeden Benešovic (z Dubé).

¹¹⁷² J. BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, s. 221-223 (srov. i na začátku této práce v podkapitole III.1., s. 22).

¹¹⁷³ K otázce existence tohoto manželství je několik pramenných zmínek a v nedávné době se jí zabývala i literatura. Podle německé verze BŘEZANOVY kroniky (*Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik*, s. 89) se Oldřich po smrti první manželky Kateřiny z Vartenberka († asi 1436) oženil s dcerou Hynka Krušiny Eliškou (Alžbětou) ze Švamberka, která měla zemřít r. 1451 a být pohřbená v Třeboni. I samotný editor této kroniky M. Klimesch (c. d., s. 89, č. 65) se staví k hodnověrnosti této zprávy rezervovaně, zároveň však upozorňuje na oslovení „testi“ a na další zprávy, podle kterých náhrobek oné ženy, byť tentokrát jmenované jako Kateřiny, v treboňském klášteře skutečně existoval. Jestli titulatura „testi“ souvisela s případným manželstvím Oldřicha s Hynkovou dcerou, nebo s možným zasnoubením jejich potomků Lidmily a Bohuslava už v té době, nevíme. Že by Oldřich provdal svou dceru za bratra své (jistě mnohem mladší) manželky, může působit zvláště, na druhou

Nepochybně doložený je později, roku 1452, sňatek Hynkova syna Bohuslava ze Švamberka s Oldřichovou dcerou Lidmilou. Několik příbuzenských vazeb, i když vzdálenějších, pojilo Rožmberka též s Oldřichem z Hradce, dalším Vítkovcem. Dávný společný původ po meči byl snad utvrzen jedním rožmbersko-hradeckým sňatkem v 14. století, avšak průkaznější je příbuzenská vazba prostřednictvím rakouského rodu pánů z Wallsee, mezi jehož příslušníky měl Rožmberk svého švagra, zatímco Oldřich z Hradce byl synem paní z Wallsee. Také choť Oldřicha z Rožmberka Kateřina z Vartenberka, nyní již po smrti, byla zřejmě s pány z Hradce příbuzná. Annu z Hradce, tetu Oldřicha z Hradce z druhého kolene, měl za manželku Jan z Rýzemberka. Týž Jan byl navzdory stavovské bariéře¹¹⁷⁴ tchánem dalšího jednotníka vладыky Jana z Lobkovic, manžela své dcery Anny; následovalo i další sňatkové propojování mezi Rýzemberky a Lobkovic. O něco vzdálenější, zato četnější příbuzenské vazby na spolujednotníky měl i Václav z Michalovic, spřízněný s Rožmberky, Rýzemberky a snad i se Švamberky. Hynek Krušina ze Švamberka byl skrze manželku z rodu míšeňských purkrabí z Plavna sešvagřen i s německou větví pánů ze Šumberka a skrze rytíře ze Seidlitz velmi vzdáleně s Bechyni z Lažan. Hanuš Libštejnský z Kolovrat snad ještě zažil nevlastní bábu Anežku ze Švamberka. Rod Kolovratů byl ovšem značně rozvětvený – tím se vytvořilo mnoho příbuzenských vazeb, které i Hanuše (a Jindřicha) Libštejnské činily vzdáleně příbuznými se spolujednotníky Janem Blankštejnem z Vartenberka, Perštejnskými ze Šumberka, Rýzemberky, pány z Dubé, Lobkovic a vладыky ze Sobětic.¹¹⁷⁵

---

stranu by zaráželo i to, kdyby se Oldřich (†1462) po smrti Vartenberkovny už neoženil a zůstal 26 let vdovcem. Teprve nedávno se za existenci druhého Oldřichova manželství postavil Karel MARÁZ, *K vypovídacím možnostem diplomatických a sfragistických pramenů 15. století na příkladu Oldřicha II. z Rožmberka (1403-1462)*, in: A. Feriancová – M. Glejtek (redd.), Prameň – jeho funkcia, význam, interpretácia a limity v historickom výskume, Nitra 2010, s. 59-64. Ten, třebaže kupodivu bez znalosti tak řeč. Heermannovy kroniky, upozornil, že Oldřich psal o Hynkovi jako o svém „testi“ i v listech třetím osobám (poprvé v LL II, s. 222, č. 238) a že ve svatební smlouvě z r. 1451 je sňatek jejich dětí označen jako „další přiezeň“ (LL IV, s. 321, č. 460). S Marázovými závěry souhlasí i R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 56. Já jsem již ve své diplomové práci bez znalosti Marázových zjištění poukázal rovněž na používání označení „test“ i v korespondenci se třetími osobami, svědčící o tom, že se nemohlo jednat o pouhou zdvořilostní formuli bez obsahu. K tomu připojuji, že Rožmberk zřejmě oslovoval jako švagra i Jindřicha z Plavna, příbuzného Švamberků (LL III, s. 34, č. 44), což mohlo teoreticky souviset právě s možným příbuzenským vztahem mezi Hynkem Krušinou a Oldřichem. Po zvážení všech indicií bych považoval Oldřichovo manželství s Hynkovou dcerou za poměrně pravděpodobné, ať se žena již jmenovala Eliška nebo Kateřina.

¹¹⁷⁴ Stavovsky nerovné sňatky nebyly v revoluční a porevoluční době neobvyklým jevem. Další příklady jen na Boleslavsku uvádí Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 75-76.

¹¹⁷⁵ Prameny nám pochopitelně poskytují informace jen o zlomku počtu příbuzenských vazeb. Lze předpokládat, že ve skutečnosti nebyla strakonická jednota o nic méně propojena příbuzenskými vazbami než následující jednota zelenohorská (k té srov. Ivana NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty*. Rigorózní práce na PedF UK, Praha 2008). Snad by i podobný samostatný výzkum tohoto problému pro strakonickou jednotu odhalil další příbuzenské vztahy. Některé nám neznámé vazby snad naznačuje i titulování a oslovování, pokud se nejednalo pouze o zdvořilostní formule: „bratři“ měli být, kromě těch, o jejichž příbuznosti víme jistě, i Hynek ze Švamberka a Václav z Michalovic či Václav z Rosic a páni z Hradce. To, že Oldřich z Hradce začal oslovovat Bedřicha ze Strážnice „kmoťe“, vypadá spíše na zdvořilost. Příslušné odkazy viz opět v Příloze č. 1.

Blízký vztah představovalo i poručnictví. V případě poručnictví Fridricha ze Šumberka nad dětmi a jméním Aleše ze Šumberka právě v době strakonické jednoty šlo o osoby beztak vzdáleně příbuzné. Jana ze Švamberka vychovával bratr pozdějšího spolujednotníka Jana z Rýzemberka Půta. Další případy byly až pozdější: Arnošt Léskovec převzal péči nad sirotky Jana z Hradce a Viléma ml. z Rýzemberka si vybral za poručníka dětí Jan z Rožmberka.

Další oblastí, která svědčí o vzájemných vztazích členů, je spojenectví či ochrana v různých válkách a záštích, probíhajících hlavně do 40. let. Společné bojové zkušenosti z minulých let měli příslušníci plzeňského landfrýdu, rovněž jihočeští katoličtí páni z bojů proti táboritům i jiným husitům. Naopak členové východočeské skupinky kolem Bedřicha ze Strážnice a Koldy spolupracovali v minulosti v řadách husitů a později jagellonských příznivců, například tak připravovali převrat v Praze roku 1440. Ale i jiní členové si pomáhali v různých soukromých záštích. Spojenectví mohlo vyplývat i z úředních funkcí: Hanuš z Kolovrat zastával post krajského hejtmana spolu s Hynkem Krušina ze Švamberka a do roku 1448 i v Praze s Menhartem z Hradce.

S předchozím souvisejí ubrmanství, prostředkování, přímlyvy či jiné formy pomoci s urovnáváním konfliktů s třetími osobami. Pro obrovské množství dokladů o nejrůznějších sporech a jejich urovnávání mimo soudní prostředí, především ve 40. letech, by nemělo valný smysl zde uvádět konkrétní případy. Pouze shrňme, že se toto opět týkalo jihočeských katolíků (ve sporech s tábority i ve vnitřních sporech s jinými katolíky) či plzeňských landfrýdníků, často šlo i o spolupráci člena jedné z obou skupinek se členem druhé, tedy Jihočecha se Západočechem. Zvláště Oldřich z Rožmberka pak poskytoval tyto služby i některým jednotníkům severočeským. Leckdy se skutečně nejednalo o náhodnou jednorázovou pomoc, ale o soustavné a reciproční služby, které si oba partneři opláceli: Hynek ze Švamberka, Hanuš z Kolovrat či Mikuláš z Lobkovic žádali Rožmberka o ubrmanství či přímlyvu „pro můj službu.“¹¹⁷⁶

Některé případy ubrmanství jsou ovšem v panujících nepřehledných poměrech natolik pozoruhodné, že si přeci jenom žádají zvláštní zmínku. Pokud ubrmani platili za přátele (právě) jedné ze stran, zpravidla bývali doplněni stejným počtem ubrmanů nakloněných druhé straně. Při pomnutí této zásady se mohla stát podobná situace, jako když Bedřich ze Strážnice a Táborští roku 1446 rozsuzovali spor Mikuláše z Lobkovic s tábořskými straníky Vodňanskými, ale „měli jsě v tom velmi stranně,“¹¹⁷⁷ jak si Lobkovic stěžoval – aniž tušil, že

---

¹¹⁷⁶ LL II, s. 351, č. 401, IV, s. 120-121, č. 144, s. 176, č. 236 (Lobkovicovy služby Rožmberkovi ale nebyly ubrmanského charakteru, Mikuláš měl asi na mysli své diplomatické služby pro strakonickou jednotu).

¹¹⁷⁷ LL III, s. 145, č. 204.

o tři roky později bude Bedřich jeho spolujednotníkem. Ne vždy tudíž samotné ubrmanství svědčí o pozitivních vzájemných vztazích.

Zajímavé je, koho si zvolil Bernart z Cimburka roku 1450, tři měsíce po svém vstupu do strakonické jednoty, za ubrmany ve své při s propoděbradským moravským landfrýdem: spolujednotníka Jana Koldu ze Žampachu a svého přítele, ovšem stoupence poděbradské strany Haška z Valdštejna. Další dva ubrmany si vybrala druhá strana. Dále byli určeni nejvyšší ubrman a jeho náhradník, u kterých se předpokládala nestrannost: náhradníkem byl Jan z Hradce.¹¹⁷⁸ Z jediné písemnosti tak lze nabýt představu o Bernartově ukotvenosti ve strakonické jednotě, která nebyla zrovna silná: Bernart měl podle toho blízko především k okrajovému jednotníkovi Koldovi, zatímco na osobu Jana z Hradce by protivník sotva přistoupil, kdyby existovalo podezření z jeho náklonnosti k Bernartovi.

Vlivné známosti přinášely užitek nejen ohledně pomoci v různých případech, ale i při jiných jednáních. Tak Oldřich z Rožmberka zároveň se svou ubrmanskou výpovědí v záležitosti pánů ze Šumberka rovnou napsal přímluvný list ke kapitule za syna Aleše ze Šumberka, který se chtěl stát proboštem.¹¹⁷⁹ Hynek Krušina ze Švamberka připomínal svému pravděpodobnému rožmberskému zeti, že slíbil přičinit se Švamberkům při jednání s poděbradskou stranou o nějaký úřad.¹¹⁸⁰ I to ilustruje pohnutky, kvůli kterým asi někteří potom vstupovali do jednoty.

Některé členy pojil k jiným přímo služební poměr. Vladykové z Lažan a ze Sobětic sloužili Rožmberkům, s největší pravděpodobností i Léskovcové pánům z Hradce. Janek z Hrádku a Děpolt z Rýzemberka zase byli do roku 1448 podřízeni nejvyššímu purkrabímu Menhartovi z Hradce ve funkci (nižších) purkrabí Pražského hradu a Děpolt i později pro pány z Hradce coby místopurkrabí spravoval Karlštejn. Podobně asi byl v následujícím desetiletí Kryštof Šof hejtmanem na Blansku u Jana Blankštejna z Vartenberka.

O nikoli sice nutně přátelských vztazích, ale aspoň o absenci nepřátelství svědčí různé majetkové a peněžní transakce.¹¹⁸¹ Tak prodával katolík Oldřich z Rožmberka za husitských válek vesnice otci Oldřicha z Hradce Menhartovi i jako kališníkov; o dalších majetkových transakcích víme např. mezi Lobkovici a pány ze Šumberka, mezi pány z Hradce a Jankem z Hrádku, z pozdějších let mezi Arnoštem z Léskovce a Děpoltem z Rýzemberka, mezi Janem

¹¹⁷⁸ SČPL 1/2, s. 334-335, č. 1399.

¹¹⁷⁹ LL III, s. 77, č. 111, 112 (regg.).

¹¹⁸⁰ LL III, s. 130, č. 179; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 88, pozn. 1.

¹¹⁸¹ Výpovědních limitů takovýchto případů pro vyvozování politické či osobní blízkosti protagonistů se dotknul Petr ČORNEJ, *Šest statečných?* Doplněk ke vztahům husitské Prahy a husitského Tábora, in: *týž, Světla a stíny husitství. Události – osobnosti – texty – tradice*, Praha 2011, s. 77-100, zde s. 80.

z Rožmberka a Janem z Lobkovic.¹¹⁸² Peníze půjčovali se strakonickou jednotou sympatizující Jihlavští Léskovcům a asi Janek z Hrádku Menhartovi z Hradce; Plzeňští dlužili Děpoltovi z Rýzemberka; Znojemští půjčovali salnytr Léskovcovi a Janovi z Hradce; Oldřich a Jindřich z Rožmberka se zase přimlouvali za pány z Hradce u jejich věřitelů, naléhajících na vrácení peněz.¹¹⁸³

O nejrůznějších přátelských výpomocích, vzájemném posílání darů a jiných osobnějším záležitostech se nedozvídáme z listin, ale takřka výlučně z korespondence, proto jsme o tomto informování vzhledem k dochování pramenů především u Oldřicha z Rožmberka. Ten si vyměňoval pozornosti s Václavem z Michalovic, Hynkem Krušinou ze Švamberka, Janem z Hradce (s ním i Jindřich z Rožmberka), Mikulášem z Lobkovic a Jindřichem ze Sobětic.¹¹⁸⁴ Jakousi knížku Oldřich v době členství v jednotě zasílal i Bedřichovi ze Strážnice.¹¹⁸⁵ Přinejmenším Michalovice též zval na svatbu své dcery.¹¹⁸⁶

Pozoruhodně blízký vztah měli po více generací Švihovští z Rýzemberka s pány z Hradce a Rožmberky. Bratři Jan a Vilém starší z Rýzemberka zřejmě důvěřovali obojím Vítkovcům více než sobě navzájem, a tak si u nich ukládali své důležité listiny. K uložení písemností u Oldřicha z Rožmberka¹¹⁸⁷ došlo patrně při urovnávání rozmišek mezi sourozenci na přelomu třicátých a čtyřicátých let.¹¹⁸⁸ Písemnosti nemohly být vydány jednomu z bratrů bez vůle druhého. Teprve po smrti Viléma staršího, v listopadu 1463, si od Jana z Rožmberka vyzvedl listiny syn Jana z Rýzemberka Vilém mladší, který se stal i poručníkem dětí svého strýce Viléma staršího. Protože však i Vilém mladší měl v pány z Růže pevnou důvěru, obratem vrátil listiny své a svých svěřenců do rožmberské úschovy.¹¹⁸⁹ Chudší jsou zprávy o

---

¹¹⁸² Rožmberk a Menhart LL I, s. 102-104, č. 151; Šumberk AČ III, s. 534, č. 477 (reg.), a Národní archiv Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 345; Janek z Hrádku LL IV, s. 112, č. 134, pozn. 4; Léskovec RTT II, s. 334; Lobkovic a Rožmberk RD, s. 21, č. 51, s. 41, č. 100, s. 118, č. 130.

¹¹⁸³ Znojmo, Léskovcové a Jan z Hradce J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 39, 42; Děpolt s Plzní AČ IX, s. 264, č. 21; Janek z Hrádku LL IV, s. 112, č. 134, pozn. 4; rožmberské přímluvy LL IV, s. 102-129, č. 124, 127, 135, 146, 157; SOA Třeboň, Historica, sign. 1465, inv. č. 1917

(<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112922>).

¹¹⁸⁴ Krušina AČ XIV, s. 9, č. 1488, Michalovic tamtéž a dále s. 27, č. 1528, LL III, s. 250-251, č. 355, s. 277, č. 394; Jan z Hradce LL III, s. 212-227, č. 296, 302, 321, s. 283-286, č. 402, 406, AČ XIV, s. 48-49, č. 1578, 1579; Lobkovic AČ XIV, s. 29-30, č. 1533, 1536, LL III, s. 214-219, č. 298, 309; Sobětic LL IV, s. 276-277, č. 386.

¹¹⁸⁵ LL IV, s. 29, č. 27.

¹¹⁸⁶ LL IV, s. 116-117, č. 138.

¹¹⁸⁷ Výčet uschovaných listin obsahuje pozdější výpověď z r. 1463 RD, s. 233-235, č. 659; srov. také LL II, s. 60-61, č. 83, III, s. 173, č. 237, a řadu zmínek v Březanově genealogii Švihovských z Rýzemberka (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka).

¹¹⁸⁸ Zmínky o bratrských sporech RD, s. 233-235, č. 659. Přinejmenším jedna písemnost se do rožmberské úschovy dostala r. 1440 (LL II, s. 60-61, č. 83).

¹¹⁸⁹ RD, s. 233-235, č. 659; AČ XIV, s. 135, č. 1791; M. KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských*, s. 11. Další data manipulací s písemnostmi uvádí V. Březan v genealogii Švihovských: uložení listin oběma bratry r. 1452 a jejich opětovné vyzvednutí Půtou z Rýzemberka k ruce jeho strýce Viléma mladšího r. 1476 (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka).

obdobném uložení písemností u pánů z Hradce, s nimiž byli Švihovští příbuzni: podle Březana figurovaly jako úložiště (dalších) rýzmberských listin i Velhartice, hrad Oldřicha z Hradce.¹¹⁹⁰ Jiný doklad mimořádných pout mezi představiteli těchto rodů pochází z padesátých let, kdy Vilém mladší dokonce dovolil Jindřichovi z Rožmberka si vyrýt a libovolně používat jeho pečeť.¹¹⁹¹

Vrátíme-li se do obecné roviny, dodejme konečně, že obrázek vzájemných vazeb doplňuje i běžná korespondence se zprávami, radami atp. (pokud je dochovaná) či svědčení a ručení na listinách toho druhého.

Ani rožmberské straně a členům strakonické jednoty se občas nevyhnuly vnitřní spory. Formy rozepří se lišily – souvisely i s dobou, neboť před rokem 1453 převažovaly záští či pře před ubrmany, po obnovení královské moci se spory řešily už většinou před příslušnými soudy. Celkem jsou mi známy z různých let doklady o 14 sporech mezi účastníky strakonické jednoty.¹¹⁹² Vzhledem k tématu práce musíme rozlišit jednak dřívější, už zapomenuté neshody a jednak spory, které probíhaly ještě krátce před vstupem zúčastněných protivníků do strakonické jednoty nebo dokonce vznikly během společného členství. Na druhou stranu ne každá aktuálně probíhající pře mezi účastníky jednoty musela hned znamenat vážný problém, pokud společný politický zájem soukromou rozepří převýšil. Naopak ji šlo šikovně využít, jak dokázal rakouský mailberský spolek z roku 1451: Jeho ustavující sjezd byl svolán pod záminkou řešení majetkového sporu mezi Lichtenštejnny a Eitzingery, členskými rody.¹¹⁹³ Ne každý ze strakonických jednotníků se ale dovedl nad privátní záležitosti takto povznést.

Do kategorie rozepří, které byly v době strakonické jednoty už překonané nebo se o nich aspoň už dále nedějí zmínky, patří spor Oldřicha z Rožmberka s bratry ze Sobětic, Mikuláše z Lobkovic s Alešem ze Šumberka, Hynka ze Švamberka s Českobudějovickými a Jana z Lažan s týmž městem. Také nepřátelství Oldřicha z Rožmberka s Bedřichem ze Strážnice z dob, kdy Bedřich byl stále ještě fakticky straníkem Tábora, už pominulo.

---

¹¹⁹⁰ Březanova genealogie, SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzmbberka.

¹¹⁹¹ Březanova genealogie, SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzmbberka; M. KOLÁŘ, *Rod*, s. 13.

¹¹⁹² Jmenovitě: Oldřich z Rožmberka versus Českobudějovičtí, týž (Rožmberk) vs. Jan z Hradce, týž vs. Sobětičtí, týž vs. Bedřich ze Strážnice, Bedřich ze Strážnice vs. Oldřich z Hradce, Českobudějovičtí vs. Jindřich ze Sobětic, titíž vs. Jan Bechyně z Lažan, titíž vs. Děpolt z Rýzmbberka, titíž vs. Hynek ze Švamberka, Hynek ze Švamberka vs. Jindřich z Weidy, Mikuláš z Lobkovic vs. Jan z Lobkovic, týž vs. Aleš ze Šumberka, týž vs. Jan Bechyně z Lažan, Hanuš z Kolovrat vs. Jindřich z Kolovrat. Nezahrnuji rozepře šlechticů s panoši či služebníky toho druhého, o kterých většinou nevíme, do jaké míry poznamenaly i vztahy obou pánů. Zde pomímám také spory člena s příbuzným (např. otcem) jiného člena, ač i o takových případech bude v dalším textu řeč.

¹¹⁹³ K. GUTKAS, *Der Mailberger Bund*, s. 66; AENEAS SILVIUS, *Die Geschichte I*, s. 241.

V Rožmberkově případě však více než spor s Bedřichem, který asi byl logickým průvodním jevem příslušnosti obou rivalů k odlišným stranám, jsou zajímavější jeho minulé rozpory s katolickými sousedy. Rožmberk v průběhu husitských válek měl kromě zmíněných Sobětických spory i s otcem Mikuláše a Jana z Lobkovic, s bratrem Jana Bechyně z Lažan a s Budějovickými a ve 30. letech s Janem z Hradce, krátce i s Menhartem. To, že se postupně dokázal se jmenovanými usmířit (třebaže rozpory s Budějovicemi probíhaly dlouhodobě a smír byl jen dočasný) a že všichni tito jeho dřívější nepřátelé nebo jejich příbuzní vstoupili do jím vedené strakonické jednoty – vladykové z Lažan a ze Sobětic už dokonce jako rožmberští služebníci – znamenalo úspěch rožmberské politiky. Strakonická jednota tak byla ušetřena zásadnějších rozporů ve svém zázemí mezi jihočeskými katolíky a snad to i částečně kompenzovalo absenci některých předních katolických panských rodů z oblastí mimo jižní Čechy.

Strakonickou jednotu už mohl zasáhnout případ z podzimu 1448, kdy slyšíme, že „pálí sobě ... opět pan Hynek Krušina [ze Švamberka] s panem Waydovským.“¹¹⁹⁴ Zda ve chvíli, kdy o necelý rok později Jindřich z Weidy vstupoval do jednoty, bylo již záští urovnáno, nevíme. Mezi dlouhodobější spory, které v době vzniku jednoty ještě vyřešeny nebyly, patřily rozepře Českých Budějovic se sousedními šlechtici. Zatímco o neshodách města s Jindřichem Sobětickým či s Děpoltem z Rýzberka v té době aspoň dočasně přestáváme slyšet, vážnější byl poněkud napjatý poměr města k Rožmberkům, ač ani ten neodradil Budějovické, jak už jsme zmínili, od vstupu do jednoty. Během členství v jednotě se však vzájemný vztah zhoršoval a situace během r. 1449 dospěla až k zadržování budějovických kupců rožmberskými lidmi. Nicméně brzo asi nastala opět klidnější fáze, neboť se Budějovičtí následujícího roku bez problémů účastnili války po boku spolujednotníků a vydrželi při rožmberské straně až do září 1452.¹¹⁹⁵

V době vzniku strakonické jednoty probíhalo jakési rozladění mezi Oldřichem z Rožmberka a Janem z Hradce, donedávna blízkými přáteli. Jan pro „muoj běh s tebou“ odmítl formálně vstoupit do strakonické jednoty,¹¹⁹⁶ nicméně spor nebyl vážnějšího charakteru a Jan do jednoty fakticky patřil. Pravdou ovšem je, že až do podzimu 1449 spolu oba přední jednotníci, zdá se, příliš nekomunikovali. Následujícího roku, kdy už spolu oba páni „mluvili“, se zase neshodli na otázce, zda se má ještě v době počínající války jednat s některými

---

¹¹⁹⁴ Citováno dle listu v LL III, s. 367, č. 515 (což je zřejmě jediná dochovaná zpráva o tomto záští).

¹¹⁹⁵ Více o průběhu soupeření Budějovic s Rožmberky, které se týkalo používání obchodních stezek i dalších záležitostí, viz v Příloze č. 1 u Českých Budějovic.

¹¹⁹⁶ LL IV, s. 17-18, č. 16. Dále o sporu viz v Příloze č. 1 u Jana z Hradce.

z poděbradských, jak prosazoval Jan z Hradce.¹¹⁹⁷ V podobných záležitostech měl Rožmberk už předchozího roku neshody i s Oldřichem z Hradce.

Dvě rozepře mezi jednotníky se řadí do kategorie sporů rodinných. Tím pro jednotu méně závažným sporem byl svár o dělení majetku mezi bratry Janem a Mikulášem z Lobkovic, který gradoval již okolo poloviny 40. let. Když do jednoty vstoupil při jejím založení Jan a v srpnu 1449 též Mikuláš, o žádných neshodách neslyšíme, naopak se Mikuláš přimlouval za pomoc svému bratrovi v nesnázích s propoděbradskými Šternberky a Zmrzlíky ze Svojsína. Přesto ještě jednou spor patrně znovu probleskl. Podle všeho totiž stále ještě probíhalo jakési finanční vyrovnávání mezi bratry, které bylo přeci jen komplikované a bylo potřebí pomoci Oldřicha z Rožmberka, aby se bratři-jednotníci spolu domluvili.¹¹⁹⁸

Větší důsledky pro strakonickou jednotu možná měl spor Hanuše Libštejnského z Kolovrat se synovcem Jindřichem z Kolovrat. Hanuš, do září 1448 klíčová postava konzervativní Prahy, by byl jedním z nejpřirozenějších adeptů na členství v jednotě. Avšak svůj příznávací list poslal až v červnu 1450, třebaže už předtím s jednotou spolupracoval. Jedním z hypotetických důvodů jeho otálení mohl být osobní problém se synovcem Jindřichem, jenž patřil do řad strakonické jednoty od jejího vzniku. Ve sporu, o jehož podstatě chybí zprávy, prostředkoval neutrální (Zbyněk) Zajíc z Házmburka a pomoc s urovnáváním hledal Hanuš v dubnu 1449¹¹⁹⁹ také u Rožmberka. Zda ke smíru mezi libštejnskými Kolovraty došlo, však nevíme. Byla jen shoda okolností, že přibližně v době Hanušova vstupu do jednoty z ní Jindřich vystoupil?¹²⁰⁰ A i nadále strýc se synovcem provozovali poněkud odlišnou politiku, i když to mohlo být motivováno i jinými důvody než osobními.

Přímo v řadách strakonické jednoty pak propukl spor mezi Oldřichem z Hradce a Bedřichem ze Strážnice, hlavně kvůli nešťastnému zastavenému zlatému kříži.¹²⁰¹ V roli rozhodčích se v letech 1450 a 1451 zřejmě vystřídali Děpolt z Rýzmburka, Oldřich z Rožmberka a Arnošt z Léskovce; Bedřichovo nadšení pro strakonickou jednotu ale evidentně ochabovalo. V létě 1449 probíhal nesvár mezi Plzeňskými a jedním služebníkem Jindřicha ze Sobětic, ve kterém byl za ubrmana navrhován Hynek Krušina ze Švamberka. Se Soběticovými poddanými, tentokrát s měšťany jeho Týna nad Vltavou, se asi roku 1450 dostal do sporu i Jan Bechyně z Lažan. Tuto při měl rozsuzovat přímo Oldřich z Rožmberka.

---

¹¹⁹⁷ Nejsilněji se Oldřich, který se tehdy snažil přimět Jana, aby místo jednání vytáhl do pole, vyjádřil v listu v LL IV, s. 204-205, č. 279: „...znamenajž, kterací to tajdinci býti mají!“ Viz i další korespondenci tamtéž.

¹¹⁹⁸ Přímluva za bratra v LL IV, s. 120-121, č. 144; o platbě AČ XIV, s. 54-55, č. 1596 (regist listu v LL IV, s. 294, č. 413, je podle mého názoru nepřesný, nejedná se o ženu Malkouna, nýbrž Jana z Lobkovic).

¹¹⁹⁹ O dataci zpráv o sporu viz v Příloze č. 1 u Hanuše z Kolovrat.

¹²⁰⁰ K časovému určení Jindřichova smíru s poděbradskými R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 442.

¹²⁰¹ Viz výše s. 214-215 a Přílohu č. 1, biogram Bedřicha ze Strážnice.

Občasné spory přímo v inkriminovaném období tak mohly zpomalovat získávání členů či ztěžovat spolupráci v jednotě. Na druhou stranu měly neshody většinou jen soukromý charakter a strakonická jednota se vyhnula hlubšímu rozkolu ohledně taktických otázek postupu vůči poděbradské jednotě. Náběh k tomu představovaly pouze zmíněné rozdílné názory Rožmberka a pánů z Hradce na některé záležitosti. Až do stádia roztržky, jaká se v nedávných letech stávala opakovaně například plzeňskému landfrýdu,¹²⁰² však situace nikdy nedospěla. Strakonická jednota za to vděčila zřejmě i svému poměrně monokratickému vedení, kdy hlavní slovo náleželo vždy Oldřichovi z Rožmberka, což bylo všemi přijímáno. Oldřich představoval jednoznačně největší osobnost jednoty; jeho neshody s hradeckými pány určitě nelze vykládat jako rivalitu či žárlivost na jeho vůdčí pozici¹²⁰³ a ostatní silné osobnosti jednoty, jako Hynek Krušina ze Švamberka nebo Jan z Rýzemberka, patřily k Oldřichovým dlouholetým blízkým přátelům.

Už méně podstatné jsou pro nás spory již bývalých členů v období po zániku strakonické jednoty. Především ti, kteří se zařadili do okruhu stoupenců Jiřího z Poděbrad, se potom neváhali postavit i proti svým bývalým druhům ze strakonické jednoty, jako Vilém ml. z Rýzemberka proti Českobudějovickým nebo Kunešovi z Dubé. To však již nešlo o osobní spory, nýbrž o výkon svěřených pravomocí. Jan z Lobkovic pak jako (již) poděbradský příznivec na sklonku šedesátých let dokonce dožil v zajetí u Rožmberků.

Celkový obrázek struktury vztahů mezi členy strakonické jednoty můžeme nyní složit, pokud do něj promítneme všechny zmíněné přátelské, příbuzenské, politické, ale i prosté regionální vazby a zohledníme i případné osobní spory a antipatie. Jak bylo již popsáno, strakonická jednota se vyvinula z konzervativního šlechtického bloku, který ale v sobě až do roku 1448 spojoval dvě různé politicko-konfesijní frakce, katolickou rožmberskou a umírněně utrakvistickou kolem Menharta z Hradce. Na základě příslušnosti k jedné nebo druhé z nich se utvářely i osobní vztahy mezi protagonisty a kolem Oldřicha z Rožmberka i pánů z Hradce se seskupovali nejbližší přátelé a spojenci každého z nich. Skutečné předivo vztahů mezi jednotníky se však utvářelo ještě mnohem složitěji. V jednotě tak můžeme rozlišit více dílčích podskupin, které se zakládaly na regionálních a osobních poutech a byly propojeny i vazbami

---

¹²⁰² Plzeňský landfrýd během husitských válek opakovaně postupoval nejednotně (F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, zvl. s. 120, 122, 128-129), ve 40. letech se snad štěpil v otázce nabídek české koruny Albrechtovi Braniborskému (R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 625-627, *ČD III/2*, s. 131).

¹²⁰³ O respektu k vůdci vypovídá např. i to, že mladý Oldřich z Hradce sám žádal Rožmberky o rady; např. se ptal, zda si může dovolit zajmout služebníky propoděbradského Jindřicha ze Stráže (LL IV, s. 136, č. 170), a jindy je prosil, aby mu pomohli s formulací „vin“ proti Alešovi ze Šternberka (LL IV, s. 249, č. 354; odpověď na s. 255-256, č. 358).

napříč mezi sebou, tu a tam narušovanými osobními spory či posilovanými např. příbuzenským spřízněním. Podívejme se tedy na věc podrobněji a určíme u každého člena, k jaké skupince či skupinkám se řadil a ke komu ze spolujednotníků měl blízko. Prameny tento obraz vztahů dovolují tu blíže, tu jen v náznaku zrekonstruovat.

První okruh by představovali přátelé a nejbližší spojenci Oldřicha z Rožmberka, rekrutující se, nikoli však bez výjimek, z oblasti jižních Čech. Jmenujme především pány Václava z Michalovic a Západočechy Hynka Krušinu ze Švamberka, Oldřichova pravděpodobného tchána, a Jana z Rýzemberka. Poměrně blízko ke krumlovskému pánu měli i bratři z Lobkovic, kterým patřila Hluboká; Mikuláš ale byl po svém definitivním odstěhování na Hasištejn více a více tažen na stranu poděbradské jednoty. Vladyky z Lažan a ze Sobětic pojil k Rožmberkům klientský poměr. Z jednotníků z jádra jižních Čech tak měly nejslabší vazby k ostatním členům České Budějovice, a to kvůli svým komplikovaným vztahům s okolními šlechtici. Katolické přesvědčení představitelů města i nechuť spory se sousedy ještě vyhrocovat však zřejmě znamenaly dostatečnou pojistku proti případnému odpadnutí města od jednoty. Ostatně vztahy Budějovic s propoděbradskými šlechtici nebyly o nic lepší!

Do okruhu kolem pánů z Hradce náleželi v jednotě jednak bývalí Menhartovi spolutvůrci pražského konzervativního režimu let 1439-1448, tedy hejtman Hanuš z Kolovrat se synovcem Jindřichem a oba purkrabí Hradu Jan z Hrádku a Děpolt z Rýzemberka, jednak šlechtici z okolí jejich českomoravského dominia, z nichž ale pouze u vladyky Arnošta z Léskovce je jasně doložená přátelská a pravděpodobně i klientská vazba na pány erbu zlaté růže. Spíše jen na základě nepřímých indicií můžeme do této skupiny zařadit i Jana z Ústí a moravského souseda pánů z Hradce Václava z Rosic, jehož prostřednictvím se mezi strakonické mohl dostat také Jan z Boskovic, který do jednoty přistoupil zároveň s ním.

Vývoj poměru mezi Oldřichem z Rožmberka a pány z Hradce dokumentuje mnoho pramenných podkladů, přesto není vždy snadné se v různých zákrutech jejich vztahů vyznat. S generačním vrstevníkem Menhartem z Hradce pojil Oldřicha od mládí nejen příbuzenský, ale i dosti přátelský poměr, který částečně vydržel i během husitských válek, ačkoli oba válčili na protilehlých stranách. Teprve ve třicátých letech se mezi nimi objevovaly občasné spory. Paradoxně se tehdy k sobě přiblížily jejich politické profily, oba Vítkovci stanuli v táboře konzervativní šlechty a napětí mohlo být důsledkem určité rivality dvou osobností, stojících na vrcholu své dráhy. Když se vyjasnily jejich role v rámci „habsburské“ strany, Rožmberka jako neformálního vůdce a Menharta jako nositele klíčových úřadů, blízké přátelství se navrátilo a oba se nadále zvali „bratře“. K Menhartovu synu Oldřichovi z Hradce si Rožmberk ovšem vytvořil zřejmě o něco slabší osobní pouto, oslovovali se už „jen“ „příteli

milý“ a vyměňovaná korespondence se málokdy dotýkala osobnějších záležitostí. Vztah Rožmberka s druhým jednotníkem erbu zlaté růže, Janem Telčským z Hradce, prošel zvláštním vývojem: od poměrně závažného majetkového sporu (ukončeného smírem r. 1441) přes období důvěrného přátelství během čtyřicátých let, kdy se navzájem oslovovali „příteli zvláště milý“ až k opětovným neshodám, které poněkud poznamenaly i Janův poměr ke strakonické jednotě.¹²⁰⁴

Zatímco tedy kontakt mezi hlavami obou předešle zmíněných skupinek, mezi samotným Rožmberkem a pány z Hradce, probíhal navzdory příležitostným nesouladům většinou přátelsky a hlavně vždy intenzivně, pro komunikaci jednoho s přáteli toho druhého z nich to již vždy neplatí. V rožmberské korespondenci tak jsou páni z Kolovrat a další příslušníci okruhu kolem pánů z Hradce zastoupeni oproti nejbližším přátelům a stoupcům krumlovských magnátů znatelně méně. A naopak, samotní páni z Hradce nemuseli vždy budít důvěru u straníků Rožmberků, kteří, jako například přísný katolík Václav z Michalovic, asi viděli v jindřichohradeckých pánech ještě léta po revoluci spíše nespolehlivé „husity“.¹²⁰⁵ Některé blízké přátele ovšem měli Rožmberkové a páni z Hradce společné, například dalšího člena jednoty Jana Švihovského z Rýzemberka, jenž byl ženat s Annou z Hradce.

Další celistvější skupinu členů představovali příslušníci katolického plzeňského landfrýdu. Z nich měli někteří vazby jak na Rožmberky (Hynek ze Švamberka, Švihovští z Rýzemberka), tak na pány z Hradce (Hanuš z Kolovrat, Švihovští). Ostatně obojí Vítkovci též vlastnili v západních Čechách statky. Nejen zeměpisnou polohou svých Strakonic, ale i přátelskými a příbuzenskými vazbami spojoval jihočeské a západočeské jednotníky Václav z Michalovic. Rovněž osoba Děpolta z Rýzemberka, který měl majetek i v jižních Čechách, představovala jisté propojení mezi oběma skupinami. Vnitřně landfrýd nebyl nikdy příliš jednotný, ostatně mnozí z landfrýdníků se ke strakonické jednotě ani nepřidali. Přinejmenším ale byli všichni západočeští členové jednoty díky dlouhodobému sdružení v landfrýdu starými známými. Také vztahy města Plzně se šlechtou plzeňského landfrýdu se utvářely mnohem lépe oproti tomu, jakou pozici měly mezi svými sousedy Budějovice. Nesnáz představoval momentální spor uvnitř rodu Libštejnských z Kolovrat.

Se západočeskými jednotníky pány z Kolovrat a z Rýzemberka, kteří však momentálně působili i na hradech v okolí Prahy (Buštěves, Karlštejn, Kunratice), byl v kontaktu i posázavský Středočech Kuneš Rozkoš z Dubé. Ten ale celkově ve strakonické jednotě mnoho

---

¹²⁰⁴ Podrobněji o rožmbersko-hradeckých vztazích v Příloze č. 1 u Oldřicha a Jana z Hradce, bod 6.

¹²⁰⁵ Michalovic byl roku 1447 dosti poplašen zvěstí, že se Menhart prý zapsal ke spolku s Tábořskými (LL III, s. 250-251, č. 355).

přátel neměl (jednota se za něho asi nikdy příliš silně nepostavila) a jeho situace byla ztížena už tím, že téměř všichni jeho sousedé – i dosavadní rožmberští straníci – do r. 1448-1449 přešli k poděbradské straně.

Na severozápadě byla v hojnějších vzájemných stycích skupinka Mikuláše z Lobkovic a českoněmeckých šlechticů, kterou spojoval také momentálně kladný poměr k saskému kurfiřtovi (až na Jindřicha z Weidy) a nepřátelství se Šternberky. Poměry v regionu v těchto desetiletích vyhlížejí poněkud nepřehledně, neboť vedle základního nábožensko-stranického dělítky byly ovlivňovány i mnoha jinými faktory jako sousedstvím s Míšní, politikou místních landfrýdů, poměrem k aktuálnímu loketskému sporu mezi Šliky a Ilburky a jistě i různými již těžko sledovatelnými osobními animozitami¹²⁰⁶ – přesto se zdá, že dřívější některé vzájemné spory mezi severočeskými strakonickými jednotníky byly momentálně urovnané. S touto skupinkou kolem Lobkoviců a pánů z českoněmeckých rodů spolupracovali i Západočeši Hynek Krušina ze Švamberka a Kolovratové, s výhradou nedávného konfliktu mezi Švamberkem a Jindřichem z Weidy. Mikuláš z Lobkovic vytvářel pojitko Severočechů s jihočeskými představiteli jednoty, neboť sám měl na jihu bratra Jana, se kterým se po přestálém konfliktu již smířil; oba Lobkovicové udržovali kontakty s pány z Rožmberka a hlavně se svými příbuznými z Rýzemberka. V rovině prostředkování či přímlov se odehrávaly občasné styky Aleše ze Šumberka a asi Jindřicha z Weidy s Rožmberkem. V době strakonické jednoty nicméně naplno převzal úlohu nepsaného prostředníka mezi svými sousedy a Rožmberky Mikuláš z Lobkovic.

Nedaleko od předchozích členů sídlil i Jan Blankštejn z Vartenberka, který jako jediný ze severočeské oblasti vstoupil do jednoty nezávisle na ostatních. V rámci jednoty představoval jednoho ze spíše solitérních členů; měl spojení s některými východočeskými jednotníky, ale i tak byl jedním z prvních, kdo od jednoty odstoupil.

Jednotníci z východní části Čech (počítaje v to i Bedřichův Kolín), tedy kromě Bedřicha ze Strážnice Kolda, Šof a Vaněk z Pecky, se zřejmě všichni k jednotě přidali na Bedřichův popud, představovali však poněkud nesourodou skupinku. Přinejmenším asi z konfesijního hlediska, neboť Bedřich s Koldou zřejmě stále vyznávali táborské učení, což u ostatních není příliš pravděpodobné. Spojovala je především obtížná pozice v landfrýdech, do kterých teritoriálně spadali, ať už se k landfrýdní úmluvě oficiálně přidali (Bedřich, Vaněk, možná Šof) či nikoli. Jejich oporu v jednotě tvořil alespoň do svého rozkolu s Bedřichem Oldřich z Hradce, vděčný za pomoc, kterou mu přinejmenším Bedřich prokazoval už od podzimu

---

¹²⁰⁶ Pro ukázkou těchto spletitých vztahů srov. v Příloze č. 1 např. biogram Aleše ze Šumberka, body 3, 7, 8.

1448. Také s Arnoštem z Léskovce pojily Bedřicha sympatie. V přílehlé (tj. severní) části Moravy měl k Východočechům ve strakonické jednotě, přinejmenším ke Koldovi, blízko Bernart z Cimburka.

Tolik tato komplikovaná síť vztahů, do které bychom při kompletním dochování pramenů jistě mohli doplnit řadu dalších vláken. Ani při torzovitosti pramenů ale nenacházíme ve strakonické jednotě žádného člena, který by byl zcela neukotvený a neměl by žádnou prokazatelnou vazbu alespoň k jednomu dalšímu jednotníkovi a byť nepřímou, přes několik „spojek“, i k vůdcům jednoty. Na druhou stranu i nejdůležitější předáci jednoty leckdy byli spíše jen politickými spojenci a známými než opravdovými přáteli. Viděli jsme, že v úvodu podkapitoly zmíněné pouto společného rodového původu předních jednotníků erbu růže bylo reálně poněkud překryto mírně odlišným politickým profilováním Rožmberků a Menharta z Hradce i jejich příležitostnými osobními neshodami. Pro strakonickou jednotu bylo občasné nesouznění mezi Oldřichem z Rožmberka a mladými pány z Hradce v důsledku možná neméně závažné než odstředivé tendence některých okrajových členů. Následující podkapitoly mimo jiné mají ukázat, že někteří zároveň nepřerušili jisté vazby k poděbradským i že zájmy jednotlivých členů se i vzhledem ke všemu, co bylo i ještě bude řečeno, leckdy lišily.

V.6. Vztahy se členy poděbradské jednoty

Podobným způsobem se zaměříme i na vztahy strakonických jednotníků s poděbradskými. U vzájemných sporů musíme rozlišit, zda osobní nepřátelství vzniklo už před vstupem dotyčného do strakonické jednoty – a mohlo tedy být jednou z pohnutek vstupu – nebo zda o něm slyšíme až v průběhu soupeření jednot, kdy se jednalo asi spíše o důsledek tohoto soupeření. U přátelských vztahů pak záleží na tom, zda nějak ovlivnily průběh souboje jednot, zejména při pokusech o smír obou stran nebo při separátních jednáních členů.

Vzájemné vazby členů obou protistran byly podpořeny již tou skutečností, že v obou jednotách působili ještě nedávní příslušníci druhé strany. Na poděbradské straně např. Zdeněk ze Šternberka, Jan ze Smilkova, Burián z Gutštejna či Vilém Švihovský z Rýzemberka, u strakonických lze do podobné kategorie zahrnout Mikuláše z Lobkovic, Bedřicha ze Strážnice, Vaňka z Pecky, Jana Blankštejna z Vartenberka a formálně jako bývalé příslušníky východočeského landfrýdu i Kuneše Rozkoše z Dubé a Arnošta z Léskovce. „Přeběhlíci“ si

mohli uchovávat některé vazby na bývalé spolustraníky, na druhou stranu právě mezi bývalými druhy často propukalo nepřátelství.

Osobní spory s některými z poděbradských stoupců, které mohly přispět k tomu, aby dotyční hledali ochranu ve strakonické jednotě, měla v době vstupu do jednoty velká část členů.¹²⁰⁷ Začneme-li opět na jihu Čech, tak Oldřich z Rožmberka a Českobudějovičtí nevycházeli se Zmrzlíky ze Svojšína, Jan z Ústí s pány ze Stráže, Václav z Michalovic s Vodňanskými a dalšími sousedy. Jan z Hradce měl dlouhodobé majetkové spory se Zdeňkem z Valdštejna; Oldřich z Hradce se do otevřeného konfliktu s poděbradskými, zprvu hlavně s Jiříkem a se Zdeňkem ze Šternberka, dostal „až“ následkem zajetí svého otce v září 1448. V západních Čechách zuřil spor mezi Hynkem ze Švamberka a vladyky z Gutštejna, zatímco na severu aktuálně probíhaly konflikty pánů ze Šumburka a Mikuláše z Lobkovic s Holickými ze Šternberka a se Žateckými. Asi dlouhodobě nevycházeli Lobkovicové s Děčínskými z Vartenberka.¹²⁰⁸ Se Šternberky byl v nepřátelství Jindřich z Kolovrat a asi i Jindřich z Weidy. Pouze záští Jana Blankštejna s Hanušem z Koldic nemohlo hrát v Janově dočasném příklonu ke strakonickým žádnou roli.¹²⁰⁹ To latentní spor Jana z Rýzberka s Holickými ze Šternberka o kunratické zboží u Prahy získal po zformování obou jednot podobu otevřeného záští. V kouřimském kraji měl dále Bedřich ze Strážnice spory s několika poděbradskými stoupci a napětí lze tušit i mezi Kunešem z Dubé a Zdeňkem z Postupic. Se svým okolím dlouhodobě nevycházeli ani další členové východních landfrýdů Kolda a Šof. Rovněž některé z konfliktů, o kterých slyšíme až v letech 1449-1450, mohly mít kořeny už dříve: Tak by se mezi členy, které do jednoty mohly přivést i nesnáze s poděbradskými, možná zařadili například Václav z Rosic či Bernart z Cimburka vzhledem ke svým konfliktům s moravskými landfrýdníky. Naopak někdejšího rožmberského straníka Jana Sádla ze Smilkova ani záští s Janem Čabelickým ze Soutic nakonec neodradilo od spojení s jednotou poděbradskou.¹²¹⁰

Někdy je souvislost mezi osobními spory s poděbradskými straníky a vstupem do strakonické jednoty poměrně blízká. Václav z Michalovic si na nepřátelství Kateřiny z Božovic

---

¹²⁰⁷ Vynecháme spory z dřívějších dob, které před vstupem účastníka do strakonické jednoty byly zřejmě již urovnané. Ostatně téměř všichni z těch, u kterých je doložen spor s některým z pozdějších poděbradovců už v minulosti, nevycházeli v době vstupu do strakonické jednoty opět s jinými poděbradskými jednotníky, a jsou v dalším textu tak jako tak zmiňováni.

¹²⁰⁸ Zajímavostí je, že jakýsi spor o čest mezi Mikulášem z Lobkovic a Janem Děčínským z Vartenberka posléze vyústil r. 1456 dokonce v souboj (AČ IV, s. 560, č. 407).

¹²⁰⁹ Boje s Hanušem z Koldic byly součástí válek mezi Děčínskými z Vartenberka a Horní Lužicí, o kterých nevíme, že by se nějak promítly do Blankštejnova lavírování v Čechách mezi strakonickými a poděbradskými.

¹²¹⁰ K Janu Sádlovi LL IV, s. 17, č. 15.

stěžoval přímo na zakládajícím sjezdu strakonické jednoty,¹²¹¹ i když zrovna u něho toto hlavní důvod vstupu jistě nebyl. Mikuláš z Lobkovic zažádal o pomoc proti Holickým ze Šternberka pět dní po svém vstupu do jednoty.¹²¹² Bedřich ze Strážnice sám tvrdil, že údajné úklady poděbradských proti němu ho přiměly k tomu, že se musel „přáteli opatřiti a na zámek k sobě lidi přijeti [na základě dohody s Oldřichem z Hradce z října 1448].“¹²¹³ To, že soukromé spory byly minimálně jednou z pohnutek, které působily při vstupu dotyčných členů do jednoty, ale můžeme předpokládat u většiny případů z předchozího odstavce.¹²¹⁴ To by znamenalo – sečteme-li jména zmíněná v minulém odstavci – že snad až více než polovina strakonických jednotníků byla aspoň zčásti motivována i těmito poněkud prozaickými důvody. U zbývajících předpokládám hlavně roli přátelských vazeb na jiné strakonické jednotníky, které pohnuly i je ke vstupu (pochopitelně působily i u těch členů, kteří spory s poděbradovci měli). Naopak váha samotných ideologických pohnutek, katolického a legitimistického přesvědčení, které ale bývá obtížnější z pramenů prokazovat, se ukazuje asi méně silná.

Vraťme se ale k tématu sporů s poděbradskými stoupenci. V období souboje strakonické a Jiříkovy jednoty přibývají lavinovitě doklady o dalších individuálních sporech a ty zasahují i téměř všechny z jednotníků, kteří se jim doposud vyhýbali. Uveďme jen několik pozoruhodnějších příkladů z oné záplavy konfliktů období 1449-1450: Jan Kolda ze Žampachu se dostal do války s celým hradeckým landfrýdem i s bývalým přítelem Svojšem ze Zahrádky. Jan z Lobkovic na sebe připoutal zlobu Šternberků a Zmrzlíků ze Svojšína, a to prý jen proto, že pomáhal bratru Mikulášovi – ten navíc strhl do svého nepřátelství se Šternberky i své v zástavě držené město Kadaň.¹²¹⁵ Také v záští proti Rackovi z Malšína se objevují oba Švambergové, Hynek i Jan. Na jihu Čech se do otevřeného boje s poděbradskými exponenty jako Zmrzlíky či Vodňanskými dostávali i ti, kteří s nimi dosud snad vycházeli korektně. A mohli bychom pokračovat. Výslovné zprávy o individuálním nepřátelství s poděbradskými z těchto nebo předchozích let schází snad jen u Děpolta z Rýzemberka a Jindřicha ze Sobětic.

Probíhající spory působily na postoj strakonických jednotníků dvojím způsobem: Hynka Krušinu ze Švamberka či Mikuláše z Lobkovic válka utvrdila v jejich odhodlání přesto,¹²¹⁶ že

---

¹²¹¹ AČ XV, s. 2, č. 1.

¹²¹² LL IV, s. 95, č. 118.

¹²¹³ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 96; SOA Třeboň, Historica, sign. 1216, inv. č. 1614 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J121&id=112618>, snímek 9).

¹²¹⁴ O váze předpokládaných důvodů vstupu členů do jednoty viz v Příloze č. 1 bod 9 u každého ze členů.

¹²¹⁵ K Lobkovicům a Kadani LL IV, s. 111, č. 132, s. 120-121, č. 144.

¹²¹⁶ Jak r. 1450 prosazovali pokračování války, srov. AČ III, s. 381, č. 27; AČ IV, s. 407, č. 15. Mikuláš z Lobkovic nicméně nakonec nevydržel a roku 1452 byl již opět na poděbradské straně.

ještě krátce před vstupem do jednoty přistupovali na dohody s poděbradskými.¹²¹⁷ Protože se ale strakonická jednota ne za všechny své členy dokázala účinně postavit, někteří posléze začali hledat východisko v usmíření s poděbradskou stranou.

Význam ale pro nás mají i přátelské styky s poděbradskými straníky. Příklady téměř všech pozitivních forem kontaktů, které jsme popsali v minulé podkapitole u vztahů strakonických straníků mezi sebou, bychom z různých období, tedy bez omezení na dobu existence jednoty, našli i ve vztazích osob ze strakonické jednoty s těmi z poděbradské strany, třebaže v menší míře. Pomineme-li příbuzenské vazby, k nimž se zakrátko vrátíme, aspoň jednou vstupovala do některého z typů takových vztahů (např. spojenectví, ubrmanské služby, přímluvy, majetkové převody) s některým ze členů poděbradské jednoty prokazatelně více než polovina členů strakonické jednoty.¹²¹⁸ Tento údaj však sám o sobě neznamená mnoho. Důležitější je, zda se některý ze vztahů udržoval i během soupeření obou jednot. Zkoumání toho bude tématem následujících odstavců, přičemž se zaměříme nejprve na příbuzenské a následně na nepříbuzenské vazby.

Trvalé spříznění představovaly příbuzenské svazky. Zdaleka ne všechny jsou nám známy, ale i tak stačí, abychom se lehce zanořili do pletiva šlechtické příbuzenské sítě, a vyjde najevo řada zajímavých vazeb. Otázkou vždy je, zda příbuzní zůstali v kontaktu i během zápasu obou jednot, nebo zda tehdy – či již předtím – došlo k roztržce. Předně je určitou pikanterií, že vzdálenější příbuzenský vztah spolu pojil přímo „hlavní hrdiny“ celého dramatu – na jedné straně Jiřího z Poděbrad a na druhé straně Oldřicha z Rožmberka i zřejmě Oldřicha z Hradce. To mohlo být důvodem toho, proč se Jindřich z Rožmberka a Oldřich z Hradce s Jiříkem někdy oslovovali „bratře“ – nikoli však v době strakonické jednoty. O pánech z Hradce dále víme, že s oběma manželkami Anny z Hradce, Hynkem Ptáčkem z Pirkštejna a též propoděbradským Jindřichem z Michalovic, měli konflikty. Jan z Hradce byl švagrem Zdeňka ze Šternberka: vzhledem k těžkému sporu mezi Oldřichem z Hradce a Zdeňkem lze asi předpokládat, že i Jan v době strakonické jednoty dočasně přerušil se švagrem styky.¹²¹⁹ Se Šternberky konopišťské nebo holické větve, předním panským rodem, bylo celkem logicky příbuzných více členů strakonické jednoty. Aleš ze Šumberka nazýval Aleše Holického

¹²¹⁷ Švamberg se dohodl na neútočení s poděbradskými v srpnu 1448, Lobkovic byl r. 1449 dokonce členem poděbradské jednoty (podrobněji v Příloze č. 1).

¹²¹⁸ Mikuláš z Lobkovic, Bedřich ze Strážnice, Jan Kolda ze Žampachu, Vaněk z Pecky, Kryštof Šof, Kuneš Rozkoš z Dubé, Bernart z Cimburka, Oldřich z Rožmberka, Oldřich s Janem z Hradce, Arnošt z Léskovce, Jan z Ústí, Hynek Krušina ze Švamberka, Vilém mladší a Děpolt z Rýzemberka, Jindřich z Kolovrat, Plzeňští, Fridrich ze Šumberka, Kadaň, Jindřich z Weidy.

¹²¹⁹ O tom, že ale muselo jít nanejvýš o dočasnou roztržku, svědčí to, že roku 1459 si sirotci po Janovi z Hradce (prý) sami vybrali Zdeňka za svého poručníka (RTT II, s. 291-292).

„bratr“: vyjadřovalo-li toto skutečnou příbuzenskou vazbu, tak šlo nejspíše o vzdálenější spříznění, snad skrze rod pánů ze Žeberka.¹²²⁰ Zatímco v první polovině 40. let oba Alešové spolu přátelsky spolupracovali, roku 1450 vedli Šumberkové proti holickým Šternberkům otevřené záští. O případném kontaktu v době strakonické jednoty mezi Václavem z Michalovic a jeho „sestřencem“, tj. synovcem Zdeňkem ze Šternberka nemáme zpráv. Příbuzenské spříznění mezi libštejnskými Kolovraty a Šternberky je snad záležitostí až pozdějších let. Domněnku o příbuznosti mezi Zdeňkem ze Šternberka a Oldřichem z Rožmberka novější literatura vyvrátila. Kuneš Rozkoš z Dubé provdal snad všechny své dcery do rodin poděbradských jednotníků, minimálně sňatek jedné z nich s Bohušem Kostkou z Postupic se konal už před vznikem strakonické jednoty. Vztahy mezi Kunešem a Kostky se rychle zakalily, zvláště když Bohuš již roku 1449 zemřel. Už před vznikem jednoty vznikla nevráživost mezi „strýci“ Janem z Ústí a pány ze Stráže. Jak vycházel Hanuš z Kolovrat s rodinou své manželky Anny ze Stráže či Václav z Michalovic s pány z Koldic, příbuznými ze strany matky, nevíme. Rovněž nelze doložit, zda se na jistém kolísání Mikuláše z Lobkovic mezi strakonickou a poděbradskou jednotou podepsala skutečnost, že páni ze Žirotína, příbuzní jeho manželky Žofie, se klonili již spíše k Jiříkově straně. Janek z Hrádku podle všeho měl v poděbradské jednotě svého nevlastního syna Jana Sádla ze Smilkova. Ten se přátelsky stýkal s Jankem i s Oldřichem z Rožmberka ještě asi v únoru 1449, to ale bylo asi ještě předtím, než se sám rozhodl pro poděbradskou jednotu. Od té doby už o vzájemných kontaktech neslyšíme. Na Moravě byl příbuzný s několika poděbradovci Václav Hecht z Rosic. Fridrich Glauchovský ze Šumberka mohl být už v době členství ve strakonické jednotě zasnouben se sestrou Buriána z Gutštejna; svatba se konala roku 1453, ale manželství se nevydařilo. Perštejnská větev Šumberků byla spřízněna s pány z Donína i z Kunštátu (s lysickou větví, která se do poděbradské jednoty nezapojila). Ostatně příbuzenské vazby na někoho z velmi rozvětveného rodu Kunštátů mělo více členů. Několik strakonických jednotníků se sňatkově spojilo také s pány z Rožmitálu, rodem druhé manželky Jiřího z Poděbrad Johany. Zatímco přibližné datum Poděbradovy svatby je známo – konala se právě během roku 1450 – tak doklady o manželství Jana ze Švamberka s Hedvikou z Rožmitálu a jejího bratra Protivy s Kateřinou, pravděpodobně dcerou Vaňka z Pecky, pocházejí, pokud vím, až z doby o něco pozdější.¹²²¹

¹²²⁰ Všechny doklady v Příloze č. 1 u Aleše ze Šumberka.

¹²²¹ O prvním jsou mi známy zprávy z padesátých let, o druhém teprve z desetiletí následujícího, třebaže i vzhledem k věku všech zúčastněných osob je existence obou svazků v době strakonické jednoty možná. – O Janovi ze Švamberka jinak víme, že měl v soupeřových řadách své tajné spojence (AČ III, s. 380-381, č. 25, viz též zde níže), což ale vůbec nemuselo souviset s pány z Rožmitálu, kteří ani sami nebyli členy poděbradské jednoty.

Četnost příbuzenských vazeb¹²²² tak byla podobně vysoká jako mezi strakonickými jednotníky navzájem,¹²²³ což asi varuje před nadměrným přeceňováním významu příbuzenských pout pro sdružování šlechty do stran. Pouze můžeme konstatovat menší zastoupení nejbližších typů vazeb jako manželství, respektive švagrovství přímo mezi členy protistran. Na druhou ve všech jmenovaných případech buď nevíme o žádných prokazatelných vzájemných kontaktech během soupeření obou jednot, nebo je přímo dosvědčena příbuzenská roztržka. V tomto ohledu se poněkud odlišují pouze dva případy.

U prvního opět není známo, zda příbuzenské spříznění existovalo už v té době: Jan Zajimač z Kunštátu, Jiříkův dosti vzdálený příbuzný, rovněž ale člen jeho jednoty, v padesátých letech oslovoval jako švagra Jindřicha z Rožmberka.¹²²⁴ Vztah Rožmberků k Zajimačovi se během let skutečně proměnil: Asi v letech 1439-1444 vedl Oldřich s Janem záští – které paradoxně začalo asi ještě v době, kdy oba politicky patřili do stejného, prohabsburského tábora – ale od r. 1448 spolu oba vycházeli dobře. Na rozdíl od předešlých případů se kontakt udržel i v průběhu soupeření strakonické a poděbradské jednoty. Zajimač si zřejmě přál smír obou stran a v únoru 1450 vyzýval i Rožmberka k diplomatickému úsilí. Ten v odpovědi vylíčil, že usiluje o obecné dobré, a využil příležitosti k tomu, aby se před Jiříkovým příbuzným obhájil proti kolujícím pomluvám.¹²²⁵ Občasná korespondence pokračovala, i když další dochované listy se už politických témat nedotýkají. Zdá se přitom, že „sešvagření“ obou rodů bylo teprve pozdějším důsledkem vzájemné náklonnosti, neboť v korespondenci mezi Janem a Oldřichem z inkriminovaných let ještě žádný příbuzenský vztah není naznačen.

Druhý případ se týkal okrajového člena strakonické jednoty Bernarta z Cimburka a jeho vztahů k pánům z Valdštejna. Bernartovým otčímem měl být poděbradský jednotník Heník

---

¹²²² Mějme přitom na paměti, že poděbradská strana byla mnohem početnější než strakonická, tudíž ze statistického hlediska byla u strakonických pravděpodobnější spřízněnost se členem soupeřova tábora než s vlastním spolujednotníkem.

¹²²³ Viz minulou podkapitolu IV.5., s. 219-220.

¹²²⁴ AČ XIV, s. 65, č. 1620. Je otázkou, zda označení „švagr“ vykládat v úzkém slova smyslu: Jindřichovou chotí byla Anežka ze Schaunberga a neznáme ani žádnou Rožmberkovnu, která by se za Zajimače provdala (srov. Miroslav PLAČEK – Petr FUTÁK, *Páni z Kunštátu*. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu, Praha 2006, s. 174; A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*). Nějaký stupeň příbuznosti však mezi oběma pány pravděpodobně existoval.

¹²²⁵ List z února 1450 LL IV, s. 149-150, č. 192. Z obsahu listu je patrné, že šlo spíše o známost než o blízké přátelství a kontakt nebyl příliš častý (Oldřich líčí i události předchozího roku), přesto existuje další korespondence z období strakonické jednoty (AČ XIV, s. 43, č. 1565, s. 58-59, č. 1603) i z jiných let. Tématem byly většinou Janovy žádosti o přimluvy, o propuštění vězňů apod. Jejich vztah také dokládá, že ani boj mezi oběma stranami rozhodně znovu neoživil všechny staré osobní spory.

Štěpanický z Valdštejna, v době strakonické jednoty je však doložen Bernartův styk spíše s Haškem z dětenické větve Valdštejnů (rovněž členem poděbradské jednoty).¹²²⁶

Jiným poměrně častým fenoménem, kterému je nutno věnovat samostatně pozornost, je blízká příbuznost v mužské linii, tedy, srozumitelněji řečeno, rozdělení příslušníků jednoho rodu mezi obě protistrany. Jak ve strakonické, tak poděbradské jednotě měli zástupce páni z Michalovic, z Rýzemberka, ze Šumberka a z Pecky, v jistých chvílích i Děčínští z Vartenberka a vladykové z Lobkovic; s poděbradskými sympatizovali i někteří páni z Dubé-Benešovic. Při takovýchto případech se ještě více než při situacích, kterým jsme se věnovali ve dvou předchozích odstavcích, nabízí důležitá otázka: zda šlo projev roztržky mezi příbuznými, nebo o taktickou hru – pojistku, záměr mít „želízko v ohni“ na obou stranách.¹²²⁷ Nezbývá, než probrat všechny případy jeden po druhém.¹²²⁸

1. Václav z Michalovic měl v poděbradské jednotě synovce Jindřicha, vázaného nejbližšími rodinnými vazbami k Jiříkově straně. Styk Václava, který se odstěhoval z rodného Boleslava do vzdálených Strakonice, s Jindřichem nelze po r. 1439 doložit. Zdá se proto, že se sobě Michalovicové během let odcizili. Dokonce v květnu 1450 byl i Václav, ač „strýc milý“, adresátem Jindřichovy opovědi!¹²²⁹

2. Naopak bratřenci Aleš a Vilém ze Šumberka si byli stále na očích, neboť Vilém žil s Alešem na Perštejně a poté na sousedním Šumberce. Jejich vztah podléhal proměnám, převažovala ale období sporů, které se někdy řešily i před soudem.¹²³⁰ Rovněž politické linie, které vyznávali, se od sebe dlouhodobě lišily ve vztahu k Sasku i k rožmberské a poděbradské straně. I zde se tedy s největší pravděpodobností jednalo o nepředstíranou roztržku.

3. Méně indicií se vztahuje k případu Vaňka a Jaroslava z Pecky, kde ani není znám druh příbuzenského poměru mezi nimi. Vaněk ale byl zřejmě vážně ohrožován od poděbradských a na opačné straně se i Jaroslav, služebník Mikuláše Trčky z Lípy, v roce 1450 aktivně zapojil do bojů, sice snad ne přímo proti Vaňkovi, ale proti Rožmberkům.¹²³¹ I páni z Pecky tak prožívali boj dosti opravdově, a mohli bychom je asi rovněž vřadit do „kategorie“ roztržek.

¹²²⁶ Blíže v Příloze č. 1 u Bernarta z Cimburka, bod 8.

¹²²⁷ To byla běžná praxe v různých společenských vrstvách už za husitské revoluce (Petr ČORNEJ, *Husitská kultura, nebo kultura doby husitské?* Úvaha k diskusi, in: týž, *Světla a stíny husitství. Události – osobnosti – texty – tradice*, Praha 2011, s. 201-212, zde s. 205-206).

¹²²⁸ Zde provedeme jen stručný nástin jednotlivých případů. Podrobnější argumenty, odkazy a další informace o rodinné situaci dotyčných šlechticů viz na příslušných místech v Příloze č. 1.

¹²²⁹ SOA Třeboň, Historica, sign. 1378, inv. č. 1808 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J137&id=112812>).

¹²³⁰ AČ III, s. 539, č. 517.

¹²³¹ LL IV, s. 102, č. 124, s. 202, č. 274.

4. V otázce bratrů Jana a Viléma staršího z Rýzemberka jsou prameny sdílnější, ba si téměř protiřečí a nabízejí podpurné argumenty jak pro variantu roztržky, tak pro variantu domluvy. Je zdokumentováno, že sourozenci působili do roku 1448 jako rožmberští straníci pospolu. Možný důvod jejich politického rozchodu se ovšem nabízí, neboť mezi bratry občas propukaly neshody, související s otázkou rozdělení majetku – jeden z vrcholů sporů spadá pravděpodobně do roku 1450. Jestli toto byla jediná a pravá příčina jejich rozdělení se mezi obě strany, či záminka, zastírající jakýsi rodinný politický kalkul, již nelze zjistit.¹²³²

5. Nejasná situace je u pánů z Vartenberka, kdy Jan Blankštejn zřejmě postupně vystřídal obě jednoty, zatímco jeho blízcí příbuzní Děčínští z Vartenberka asi zůstali věrni poděbradské jednotě. S nimi, pokud víme, Blankštejn vycházel vždy dobře, ale i on se roku 1449 cítil ohrožen od poděbradské jednoty a žádal strakonické o pomoc¹²³³ – činil by tak, kdyby se mohl opřít o své příbuzné, obávané válečníky? Zde zůstávají obě varianty, taktizování i krátkodobá roztržka s příbuznými, otevřeně.

6. Rozrůznění politiky bratrů Mikuláše a Jana z Lobkovic se ve sledovaném období týká jen krátkých časových úseků v letech 1449 a potom 1452, tedy chvílí, kdy se Mikuláš přidával k poděbradovcům, zatímco Jan po celou dobu zůstal ve strakonické jednotě. Jak jsme již zmiňovali, mezi Lobkovici dříve probíhal spor, který ale skončil smírem asi roku 1447; navzdory přetrvávajícím dozvukům sporu si ve strakonické jednotě (1449-1451) pomáhali. Jejich dočasná rozdělování spíše dílem osobní roztržky nebyla, i když o rodinnou politiku „dvou železek v ohni“ se v čisté podobě nemuselo jednat. Do hry totiž vstupovaly i jiné okolnosti, hlavně Mikulášova potřeba vyjít se sousedy, možná i majetkové zájmy, konkrétně zájem o držbu zápisu na Kadaň.

7. Poslední případ zůstal spíše v stadiu náznaku. Příbuzní strakonického Kuneše Rozkoše z Dubé Jan Mračský z Dubé a Jan Libun z Dubé na Kožlí přímo mezi členy poděbradské jednoty nepatřili. Avšak pravděpodobně dlouhodoběji podporovali poděbradskou stranu a roku 1448 oba táhli s Jiříkovým vojskem proti Praze. O pevnosti vztahů mezi jednotlivými příslušníky rodu pánů z Dubé mnoho nevíme; v předchozích letech se sice prokazatelně stýkali, současně ale platí, že šlo o spíše vzdálenější příbuzné a po vzniku strakonické jednoty žádné doklady vzájemného kontaktu nemáme.

---

¹²³² Známé je pouze tolik, že Vilém starší z Rýzemberka byl velmi umírněný člen poděbradské jednoty (viz zvl. AČ XIV, s. 53-54, č. 1593) a že se, jak prameny naznačují, brzo smířil s Janovými dětmi (blíže v Příloze č. 1 u Jana z Rýzemberka). Do jaké míry byl majetkový spor zásadní, nevíme.

¹²³³ Naznačeno v LL IV, s. 102, č. 124.

Výsledek? Celkově převažují případy, kdy – zvláště u rodů, jejichž příslušníci stáli proti sobě v nejvyhrocenější době jara a léta 1450 – můžeme za rozdělení rodinné politiky vytušit skutečnou příbuzenskou roztržku.

Z takových trvalejších osobních pout mezi strakonickými a poděbradskými jednotníky, která se nezakládala na příbuzenství, je nejpozoruhodnější přátelský vztah mezi Oldřichem z Rožmberka a Alešem Holickým ze Šternberka.¹²³⁴ Těžko uchopitelnou postavou je i sám Aleš Holický. Bývalý straník krále Zikmunda, nyní však již dlouho utrakvista a pevný článek poděbradské strany, přesto stále měl v osobní rovině pravděpodobně blíže k Oldřichovi než k Jiřímu z Poděbrad, manželovi své neteře Kunhuty.¹²³⁵ Zároveň Aleš v letech, kdy v Čechách zrovna neprobíhaly přímé boje mezi katolickým a kališnickým blokem, různě spolupracoval nebo aspoň souzněl i s jinými z pozdějších strakonických protějšků: vedle již zmíněného svého příbuzného Aleše ze Šumberka i s Hynkem Krušinou ze Švamberka, Hanušem z Kolovrat, či Jindřichem z Weidy, a to v bojích proti Norimberku i v jiných záležitostech.¹²³⁶ Avšak v době souboje obou jednot se Aleš i jeho syn Petr náhle ocitli v záští s celou řadou strakonických pánů, výše jmenované bývalé spojence nevyjímaje. Přesto Aleš asi chápal boj mezi poděbradskou a strakonickou jednotou nebo aspoň jeho hlavní spouštěcí pohnutku, spor mezi Oldřichem z Hradce a Jiříkem, jako spíše podružný,¹²³⁷ i když se od začátku snažil o jeho urovnání.¹²³⁸

Blízké styky Aleše s Oldřichem z Rožmberka se ovšem rozvinuly již o řadu let dříve. Oldřich se s Alešem oslovoval „příteli *zvláště milý*“, což praktikoval s málokým – běžné bylo „příteli milý“ – a momentálně se žádným (!) z vlastních jednotníků.¹²³⁹ Je ale pravdou, že toto zdůrazněné oslovení asi představovalo ani ne tak znak mimořádné důvěry jako spíše známku důležitosti a váženosti, neboť Oldřich v předchozí době použil stejné oslovení i pro Jiřího

---

¹²³⁴ Základní údaje o Alešovi ze Šternberka např. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 202-203; OSN XXIV, s. 779; M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, zvl. s. 434-435; V. KOULA, *Majetková základna*; o jeho vztahu s Oldřichem z Rožmberka ediční úvod B. RYNEŠOVÉ, LL II, s. I-II, LL III, s. XIV.

¹²³⁵ Příbuzenský vztah např. u R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 5-6; rodokmen Holických A. SEDLÁČEK, *Hrady I*, s. 63.

¹²³⁶ M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 437; A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 23; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 90; LL II, s. 203-207, č. 217, 221.

¹²³⁷ Srov. jeho vyjádření v LL IV, s. 15-16, č. 14, že pro celou zemi je více zapotřebí jiných věcí, „než toliko páně Jiříkovu a páně Oldřichovu věc jednati.“

¹²³⁸ LL III, s. 363, č. 510.

¹²³⁹ Snad by Oldřich tak oslovoval Hynka Krušinu ze Švamberka, kdyby jej nenazýval „testěm“. V letech 1445-1448 byl pro Rožmberka „přítel zvláště milý“ i Jan z Hradce, následně ale jejich vztah ochladl a oslovování se změnilo na „příteli milý“. Jeden případ oslovení „příteli zvláště milý“, ale ze staršího období, obsahuje i Oldřichova korespondence s Václavem z Michalovic. V době strakonické jednoty použil toto oslovení vůči Oldřichovi jednou na vnější adrese listu Jindřich z Kolovrat, spolu s trojnásobným zopakováním slova „pánu“, zřejmě především proto, aby zmírnil dojem ze svého „tuhého psaní“ (LL IV, s. 183, č. 246).

z Poděbrad.¹²⁴⁰ Z obsahu listů je patrné, že Šternberk pro Rožmberka sice nebyl tak blízký přítel jako někteří ze strakonických, a korespondence odhaluje jejich často rozdílné názory na mnohé záležitosti, avšak oba se vždy potřebovali. Pomáhali si s urovnáváním sporů a posílali si zprávy. To, jak asi o dvě desítky let starší Aleš kritizoval jeho politiku, Oldřicha netrápilo a naopak sám mohl svým vlivem působit na předního poděbradského straníka¹²⁴¹ – chytřeji a zaobaleněji, než jak se pokoušel Aleš ovlivňovat jeho samého. Jen roku 1448 se Oldřichovi známost se Šternberkem nevyplatila, když jej Holický utvrdil v úmyslu jet do Vídně a zamlčel mu záměr poděbradských zaútočit na Prahu.¹²⁴²

Intenzivní písemná komunikace mezi oběma pány přetrvala i během soupeření strakonické a poděbradské jednoty – odmlčela se jen roku 1450 během válečných měsíců.¹²⁴³ Na jindřichohradeckém sjezdu v dubnu 1449 byli Oldřich i Aleš zvoleni do týmu ubrmanů, každý za svou stranu, ale jejich spolupráce k žádnému výsledku nevedla. Holický Šternberk fungoval jako jakýsi prostředník ve styku mezi Rožmberkem a Jiřím z Poděbrad¹²⁴⁴ a jak Aleš, tak Oldřich se snažili toho druhého přesvědčovat, aby zdržoval své spolujednotníky od nepřátelství.¹²⁴⁵ Znova spolu osobně jednali na sjezdu ubrmanů v březnu 1450.¹²⁴⁶ Vyhlídka, že by vztah Oldřicha a Aleše mohl otupit nepřátelství obou stran,¹²⁴⁷ asi odpovídala přáním druhého jmenovaného,¹²⁴⁸ avšak Oldřich, jak se zdá i podle následujícího vývoje, měl ve skutečnosti zřejmě jiné záměry a hodlal využít svých kontaktů s Alešem spíše ve prospěch své jednoty. Do karet mu hrála i skutečnost, že úmrtím Kunhuty ze Šternberka, provdané z Poděbrad, v listopadu 1449 se zřejmě oslabilo osobní pouto Aleše k Jiříkovi. A tak si Aleš s Oldřichem nejen vyměňovali dary,¹²⁴⁹ ale Šternberk nadále nepřestával krumlovskému pánovi dodávat důležité informace;¹²⁵⁰ měl sice podezření, že Oldřich navádí své jednotníky

---

¹²⁴⁰ LL III, s. 262, č. 372 (září 1447). Stejně oslovení pro Oldřicha r. 1450 použil i jiný člen poděbradské jednoty Vilém starší z Rýzemberka, bývalý stoupenec strany rožmberské (AČ XIV, s. 53-54, č. 1593).

¹²⁴¹ Využíval při tom též Alešových obav o držbu Křivoklátu, o kterých dobře věděl (LL II, s. 192, 197, III, s. 116, 130; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 88, pozn. 1).

¹²⁴² LL III, s. 342-343, č. 485. Je možné, že ani Aleš o skutečném cíli poděbradského tažení nevěděl, ale vzhledem k tomu, jak předního člena poděbradské jednoty představoval, je taková možnost nesnadno představitelná. Oldřich mu také později jeho neupřímnost nepřímou vyčítal (LL IV, s. 55, č. 64).

¹²⁴³ Tehdy i mezi Rožmberky a Holickými nastalo nepřátelství se vsí opravdovostí, i Jindřich z Rožmberka s Oldřichem z Hradce jim opovídali a plánovali táhnout na jejich statky (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 437, pozn. 3). Brzy se ovšem vztah navrátil do „starých kolejí“.

¹²⁴⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 404, pozn. 1, považuje to, že se Oldřich při komunikaci s poděbradskými vždy obracel na Aleše, za obcházení Jiřího.

¹²⁴⁵ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 409, a různé doklady v korespondenci.

¹²⁴⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 409.

¹²⁴⁷ Srov. v souvislosti s jindřichohradeckým sjezdem a ubrmanstvím F. PALACKÝ, *Dějiny IV/1*, s. 190-191.

¹²⁴⁸ Mezi strakonickými, zdá se, v tomto nalezl spřízněnou osobu pouze v Janovi z Hradce (viz dále).

¹²⁴⁹ LL IV, s. 55, č. 64.

¹²⁵⁰ LL IV, s. 165-169, č. 219, 226.

proti němu a nechává o něm šířit pomluvy,¹²⁵¹ avšak jeho žárlivost na vzrůstající moc Jiřího z Poděbrad mu nedala, aby se znovu neobracel na Oldřicha. Tak jej v září 1451 tajně žádal, aby se „pro milý Buoh“ pokusil zabránit, „jakž muožeš,“ tomu, aby Jiřík koupil Kladsko.¹²⁵² Rozepře mezi Holickým a Poděbradem představovala pro Rožmberka zřejmě vítaný prostředek, pomocí kterého se mohl pokoušet o rozklížení poděbradské strany. Ostatně Aleš asi nebyl jediný, komu začínala být Jiříkova moc nemilá. Snad měly Rožmberkovy snahy o využití toho i částečný úspěch (např. při jednání na kateřinském sněmu roku 1450/1451), ale na zvrácení celého politického vývoje v Čechách toto nestačilo. Jiří si Alešovu podporu udržel asi i díky tomu, že si nechal Aleše na svatojiřském sněmu zvolit do rady zemského správce.¹²⁵³

Dlouhodobým známým Oldřicha z Rožmberka byl též Mikuláš Trčka z Lípy, který s ním v březnu 1449 sjednal sjezd obou jednot v Jindřichově Hradci a Pelhřimově.¹²⁵⁴ Co bylo předmětem Oldřichova styku s Petrem Zmrzlíkem ze Svojšína, nevíme.¹²⁵⁵ S Alešem Holickým ze Šternberka a Mikulášem Trčkou jednal v květnu 1450 o možném smíru obou jednot Jan z Hradce a Trčku jako prostředníka k poděbradské jednotě využíval i Oldřich z Hradce.¹²⁵⁶ Naopak tajně a ve vlastních záležitostech se domlouval přímo s Jiřím z Poděbrad Bedřich ze Strážnice a snad i Jan Kolda.¹²⁵⁷ Jisté náběhy k dohodě s poděbradovci jeví koncem léta 1448 i Hynek Krušina ze Švamberka a Kryštof Šof. Další doložené styky s poděbradskými straníky na přelomu 40. a 50. let se týkaly už více soukromých záležitostí. Neotřeseno zůstalo přátelství Bernarta z Cimburka s Haškem z Valdštejna. Jindřich z Kolovrat byl v kontaktu s Benešem z Hustiřan, snad od něho i získával informace, a Kuneš Rozkoš z Dubé vykonával roku 1454 poručnickou správu nad jistými sirotky spolu s Janem Čabelickým ze Soutic, a to snad už od roku 1446. Vyloučit nelze přetrvávání bližších vztahů mezi Jindřichem z Weidy a Vilémem z Ilburka, o jejichž povaze však nevíme, jen o směně či snad dokonce o přechodném spoluvlastnictví hradu Hauenštejna. Ostatní silnější či slabší svazky strakonických jednotníků s některými z poděbradských spadají do jiných let a během

¹²⁵¹ LL IV, 16, č. 14, s. 166, č. 220.

¹²⁵² LL IV, s. 322-323, č. 451. Jiří Kladsko stejně koupil, i když až r. 1454 (J. URBAN, *Boj o Kladsko*, s. 23-24). O dalších rozepřích mezi Alešem a Jiříkem R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 487, 534, 619 (k tomuto však jiná interpretace u J. JÁNSKÉHO, *Kronika III*, s. 162), 673, 682; F. PALACKÝ, *Dějiny IV/1*, s. 218-219.

¹²⁵³ Složení správní rady uvádí R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 633-634.

¹²⁵⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 366; AČ III, s. 539-540, č. 522, 524. Z minulosti spojovaly Oldřicha a Trčku ubrmanské služby i majetkové převody (blíže k tomuto i následujícím vztahům v Příloze č. 1).

¹²⁵⁵ AČ XIV, s. 42, č. 1562. Mohlo jít o prostředkování v soukromých sporech Zmrzlíků se strakonickými jednotníky, neboť i v minulosti si Oldřich s Petrem poskytovali ubrmanské služby, zatímco s jeho bratrem Václavem míval Oldřich sám spory.

¹²⁵⁶ K prvnímu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 429-430; LL IV, s. 197-217; ke druhému LL IV, s. 102, č. 124.

¹²⁵⁷ LL IV, s. 39, č. 44. O Bedřichově zástavě zlatého kříže Jiříkovi viz v Příloze č. 1.

doby soupeření obou jednot je nemůžeme doložit. Mohly jistě existovat i vztahy, o nichž se pouze nedochovaly zprávy, především pokud jde o záležitosti soukromé. V pokusech o smír mezi jednotami přímé osobní kontakty s poděbradskými velkou roli s výjimkou popsaných styků s Alešem Holickým a pár dalšími jednotlivci zřejmě nehrály, důležitější pravděpodobně byly iniciativy neutrálních osob, případně oficiální jednání na sněmech a sjezdech, o jejichž průběhu se ale zachovalo málo zpráv. Rovněž o separátních jednáních před přestupy některých členů k poděbradské straně (Jindřich z Kolovrat, Jan Blankštejn) bohužel podrobnosti nevíme.

Jiným druhem styků s poděbradskými než smírné rozhovory byly takové kontakty, jejichž účelem bylo poděbradskou jednotu poškozovat – rozkládat ji nebo od jejích členů získávat citlivé informace. V některých chvílích asi naplňovaly takovou charakteristiku styky Rožmberka s Alešem Holickým. Tajné spojení měl mezi poděbradskými Jan ze Švamberka: v červnu 1450 obdržel varování před soupeřovým útokem.¹²⁵⁸

Shrňme: Zatímco osobní spory s některým straníkem soupeře měla většina strakonických jednotníků, ohledně přátelských styků během zápasu obou jednot se situace lišila u jednotlivých členů. Nejrozhodnější jednotníci jako Oldřich z Hradce zřejmě bližší osobní kontakty s poděbradskými neudržovali, dokonce ani se svými příbuznými z protivné strany. Jiní přední členové se ale občas, byť nikterak masivně, snažili styků s poděbradskými využít ve prospěch svůj i strakonické jednoty. O méně významných členech a jejich případných jednáních s poděbradskými ve vlastních záležitostech pak máme málo konkrétních zpráv.

V.7. Činnost členů ve strakonické jednotě. Zájmy a potřeby jednotlivých členů

Co mohli jednotliví členové přinést strakonické jednotě a jak se v ní skutečně uplatnili? Vyplývá z ducha tehdejší doby, že členové strakonické jednoty z většiny byli svým založením především válečníci, často s bohatými zkušenostmi z bojů na různých stranách v Čechách i v cizině, někdy přímo kondotiéři.¹²⁵⁹ Šikovných diplomatů bylo méně, ale i takoví by se mezi

¹²⁵⁸ AČ III, s. 380-381, č. 25; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 443, pozn. 5.

¹²⁵⁹ Mezi zkušené bojovníky patřili zejména Hynek Krušina a v menší míře i Jan ze Švamberka, Hanuš a Jindřich z Kolovrat, Fridrich a Aleš ze Šumberka, Jan Blankštejn z Vartenberka, Mikuláš z Lobkovic, Bedřich ze Strážnice či Jan Bechyně z Lažan (konkrétně viz v Příloze č. 1). U některých přerůstala jejich činnost do

jednotníky našli. Jistě mezi ně patřil Oldřich z Rožmberka, který, ačkoli „pán mnohé války vystálý“,¹²⁶⁰ si více líboval v zákulisních intrikách než v přímém boji. V diplomacii vynikali i jiní.¹²⁶¹ Přínos některých členů spočíval též v jejich bohatých kontaktech se zahraničními.¹²⁶²

Otázkou je, jak dotyční své zkušenosti a vlohy ve strakonické jednotě využili.¹²⁶³ Oldřich z Rožmberka zapojil naplno své vyjednávačské umění, především ve styku s cizinou, i když vedení války pak přenechal málo zkušenému synovi Jindřichovi. Také páni z Hradce se zapojili do sjednávání pomoci z Rakouska a do diplomatické kampaně. Oldřich z Hradce přicházel i s podnětnými doporučeními a návrhy, udržoval spojení se vzdálenějšími jednotníky a pochopitelně se účastnil vojenských akcí, na druhou stranu komplikoval situaci svými častými připomínkami k různým detailům, ve kterých se neshodl s Rožmberky, či dodáním chybně sepsaného seznamu spojenců.¹²⁶⁴ Velký přínos jednotě poskytli Mikuláš z Lobkovic, Hynek ze Švamberka, Jindřich z Kolovrat a oba páni ze Šumburka, kteří pomohli ke sjednání spojení s Fridrichem Saským.¹²⁶⁵ Hynek Krušina zároveň pokračoval v rozvíjení svých dalších zahraničních spojeneckých svazků a jednal i s potenciálními spojenci v Čechách, na druhou stranu strakonické jednotě chyběl ve válce v květnu a červnu 1450. Jako zpravodaje o dění v Čechách a za hranicemi, ale především o činnosti poděbradské jednoty, vyzdvihneme zejména opět Hynka ze Švamberka, Jindřicha z Kolovrat, Mikuláše z Lobkovic, Oldřicha z Hradce, Arnošta z Léskovce a také Bedřicha ze Strážnice. Staří aristokraté Václav z Michalovic a Jan z Rýzemberka byli nápomocni především svými radami a podněty než intenzivními diplomatickými aktivitami, neřkuli účastí v poli.

Do války s poděbradskou jednotou v květnu a červnu 1450 se kromě už zmíněných Jindřicha z Rožmberka a obou pánů z Hradce zapojili, pokud víme, Jan ze Švamberka, Vilém ml. z Rýzemberka, oba Lobkovicové, Jan z Ústí, Jindřich ze Sobětic a jednotky Plzně a Budě-

---

provozování loupežnictví či soukromých válek, ohrožujících okolí, což mělo za následek konflikty s příslušnými landfrýdy (Jan Kolda ze Žampachu, Kryštof Šof, Bernart z Cimburka, částečně i Blankštejn).

¹²⁶⁰ Charakteristika od V. BŘEZANA, *Rožmberské kroniky*, s. 34.

¹²⁶¹ Arnošt Léskovec, Jan z Rýzemberka, jeho syn Vilém ml., Jan z Hrádku (účastnili se poselstev, prostředkovali ve sporech atd.). – Pochopitelně ani jedna z kategorií není pevně ohraničená. Nezanedbatelné vojenské zkušenosti měli kromě výše jmenovaných bytostných válečníků např. Oldřich z Rožmberka, Václav z Michalovic, Jan z Rýzemberka. Naopak i u některých spíše válečníků najdeme diplomatické schopnosti, jako u Lobkovic či Bedřicha.

¹²⁶² Kromě Rožmberků především Hynek ze Švamberka a v menším rozsahu i jiní, jako Mikuláš z Lobkovic, který prý měl jako bojovník proti kališníkům „velké jméno“ u saského kurfiřta (F. PALACKÝ, *Dějiny IV/1*, s. 255, pozn. 240, podle listu v LL IV, s. 336, č. 477).

¹²⁶³ K následujícímu srov. u každého z jednotníků v Příloze č. 1 bod 10.

¹²⁶⁴ Z jeho připomínek LL IV, s. 45-48; SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>); o chybě v seznamu LL IV, s. 61-62, č. 74.

¹²⁶⁵ Viz podkapitulu IV.2.

jovic.¹²⁶⁶ Přidali se snad i Děpolt z Rýzemberka a jinak samostatně nevystupující služebník pánů z Hradce Půta z Útěšic, o kterých víme, že byli při následném jednání na Vildštejně.¹²⁶⁷ Své vojsko poslal do pole i Jan Bechyně z Lažan. Další válčili na vedlejších bojištích,¹²⁶⁸ u jiných odlehlejších jednotníků však o žádné bojové činnosti v té době nevíme. Zřejmě marně byli k pomoci vyzýváni Hanuš z Kolovrat a Chebští.¹²⁶⁹ Zopakujme, že z jádra jednoty se osobně neúčastnili bojů již dotčení Oldřich z Rožmberka, Hynek ze Švamberka a asi Václav z Michalovic; první dva ale zastupovali aspoň jejich příbuzní. Jinou věcí bylo, že strakoničtí vlastně své bojové schopnosti nestihli předvést, neboť válku rychle ukončili. Část z nich se potom roku 1452 podílela na úspěchu stavovské opozice v Rakousku ve válce proti císaři.

Zvláštní úloha připadla několika členům strakonické jednoty, kteří byli zvoleni na sjezdech s poděbradskou jednotou za ubrmany za svou stranu. V Hradci v dubnu 1449 padla volba na Oldřicha z Rožmberka a Arnošta z Léskovce, na sjezdu vildštejnském v červnu 1450 na Jindřicha z Rožmberka a Viléma mladšího z Rýzemberka. Vedle Rožmberků tedy šlo o jednotníky, kteří i jindy osvědčovali své diplomatické schopnosti při urovnávání různých sporů (Vilém hlavně až v příštích letech).

Celkově za nejdůležitější členy jednoty zřejmě platili oba Rožmberkové, oba páni z Hradce, Hynek Krušina ze Švamberka, Václav z Michalovic a Jindřich z Kolovrat.¹²⁷⁰

Úkolem skupinky jednotlivců z území propoděbradských landfrýdů, jako Bedřicha ze Strážnice, Koldy a jiných,¹²⁷¹ bylo působit rozruch v týlu nepřítele a brát mu síly. To její příslušníci sice plnili, jejich přijetí do strakonické jednoty ale poskytovalo Jiříkově straně záminku k diplomatické ofenzivě: jak už bylo zmíněno, poděbradští považovali všechny příslušníky čtyř spojených východočeských landfrýdů automaticky za členy své jednoty.¹²⁷² Proto podle jejich výkladu strakonická jednota nebyla oprávněna je mezi sebe přijmout, stejně tak ani Mikuláše z Lobkovic, který sice nebyl Východočechem, ale sám se zapsal do poděbrad-

¹²⁶⁶ Všichni kromě momentálně nepřítomného Mikuláše z Lobkovic jsou uvedeni v intitulaci listu, psaného 27. května 1450 Chebským z pole u Rokycan (FRA II/42, s. 69, č. 42).

¹²⁶⁷ LL IV, s. 244-245, č. 348.

¹²⁶⁸ Kuneš Rozkoš z Dubé bránil svůj Kostelec a Jindřich z Kolovrat – nikoli ale osobně – Buštěves. Jan Kolda válčil v hradeckém kraji a Fridrich ze Šumberka v saských službách v severních Čechách.

¹²⁶⁹ LL IV, s. 188, č. 250; FRA II/42, s. 69, č. 42. Hanuš ani Cheb tehdy formálně nebyli členy jednoty.

¹²⁷⁰ Tito jsou výslovně jmenováni mezi jednotníky, bez jejich vůle neměl podle výzvy Oldřicha z Rožmberka z května 1450 Jan z Hradce sjednávat žádné úmluvy s poděbradskými (LL IV, s. 208-209, č. 286). – Kdyby žil, asi by v tomto výčtu nechyběl také Jan z Rýzemberka, zemřelý o měsíc dříve.

¹²⁷¹ Patřili by sem členové strakonické jednoty ze čtyř východočeských lanfrýdů i z pátého landfrýdu boleslavského. V podobném postavení byl také Bernart z Cimburka, který válčil s moravským landfrýdem, také spíše propoděbradským, do strakonické jednoty ale vstoupil až v červnu 1450.

¹²⁷² Viz LL IV, s. 266, č. 374.

ské jednoty, načež ji opustil.¹²⁷³ Navíc se odlehlejší jednotníci, někdy individua s pověstí „zemských škůdců“, poněkud vymykali kontrole strakonických předáků. Zdá se, že tato neovladatelnost byla nevýhodou, kterou Oldřichové z Hradce a z Rožmberka při přijetí těchto spojenců do strakonického spolku trochu podcenili. Kolda či Šof rozpoutali svoje války asi nezávisle na vůdcích jednoty, a když ani nehodlali respektovat příměří, uvažovalo se o jejich vyloučení.¹²⁷⁴ K tomu, aby jim jednota vytáhla na pomoc, neměla síly, a tak se odlehlejší členové dostávali v odboji proti poděbradským do defenzivy a zvažovali, zda jejich vstup do strakonické jednoty byl správným krokem. Někteří panští členové od počátku svým utrakvistickým spolujednotníkům příliš nedůvěřovali,¹²⁷⁵ Kolda s Bedřichem si zase stěžovali na neochotu strakonických vůdců, respektive na ztráty utrpěné kvůli jednotě.¹²⁷⁶ Ta nicméně nakonec aspoň Koldovi snad dokázala zprostředkovat příměří s hradeckým landfrýdem v červenci 1450. Jiní z těchto solitérů se od roku 1450 z jednoty vůbec vytrácejí, natož aby jí aktivně pomáhali.

Kromě ne vždy dostatečného a vhodného využití potenciálu členů strakonické jednoty tkvěl problém už v nestejných zájmech a potřebách členů. Diferencovanost zájmů byla přirozená a poděbradskou jednotu, která měla členů více a byla sociálně pestřejší, postihovala zřejmě ještě větší měrou. Ale nevyhnula se ani členům strakonické jednoty, ačkoli je momentálně spojoval společný odpor k Jiřímu z Poděbrad a jeho okruhu stoupenců.

Rožmberkové, především Oldřich, si chtěli udržet svoji velkou politickou moc, kterou drželi ve čtyřicátých letech, a i z důvodů prestiže nepřipouštěli, aby rozhodující vliv v zemi připadl Jiřímu z Poděbrad. Bytostný zájem na věci strakonické jednoty měli také páni z Hradce, které zasáhlo sesazení a smrt Menharta. I oni proto byli odhodláni všemi prostředky dosáhnout vítězství nad Jiříkem a zvrátit mocenské uspořádání vzniklé v září 1448. K pevným straníkům obou předních vítkovských rodů patřili kromě jejich služebníků také Václav z Michalovic, Jan i Děpolt z Rýzemberka či Švambergové. Je však už patrný rozdíl mezi na jedné straně takřka slepým nasloucháním Oldřichovi z Rožmberka – alespoň ve věcech, které se netýkaly církve – u johanitského velkopřevora Michalovice a na druhé straně chováním pánů erbu labutě: Hynek Krušina ze Švamberka navzdory nepochybně velké osobní blízkosti Rožmberkům často vedl různé samostatné politické podniky, zahraniční války a roku 1448

¹²⁷³ Srov. SOA Třeboň, Historica, sign. 1186, inv. č. 1576 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J118&id=112580>).

¹²⁷⁴ AČ IV, s. 25-26, č. 44.

¹²⁷⁵ Zvláště Jindřich z Kolovrat (LL IV, s. 39, č. 44).

¹²⁷⁶ LL IV, s. 23, pozn. 3, s. 301, č. 427, s. 307, č. 436.

dokonce separátní jednání s poděbradskými. Nicméně se zdá, že strakonické jednotě byl ochoten své zájmy do jisté míry podřídit.¹²⁷⁷ Také páni z Rýzmburka snad již skrytě promýšleli, jak nacházet v případě potřeby cesty k Jiřímu: Vilém starší Švihovský vstoupil do poděbradské jednoty a Vilém mladší byl také přístupnější ke kompromisům.

Samostatněji si počínali i páni z Kolovrat, byť rovněž „oběti“ zářijového pražského převratu: ti – zvláště máme-li věřit některým výrokům v korespondenci¹²⁷⁸ – na rozdíl od pánů z Hradce neusilovali nutně o restituci poměrů před září 1448, ale spíše o alespoň trochu přijatelné urovnání vzniklých konfliktů. Nezávisle na sobě¹²⁷⁹ nebyli Hanuš s Jindřichem tak pevně přesvědčeni, že jedinou cestou k tomu je strakonická jednota, a ani jeden z nich nesetřval v jednotě po celou dobu její existence.

Z vladyků z Lobkovic měl Jan, sídlící na Hluboké, zájmy více spojené s Rožmberky, zatímco Mikuláš, i když svým přesvědčením též rožmberský příznivec, musel brát v úvahu to, že potřeboval vyjít se sousedy v žateckém kraji, kteří na rožmberskou stranu nevrátili. Fridrich ze Šumberka, asi nejoddanější straník Fridricha Saského mezi strakonickými jednotníky, zase byl vázán i zájmy saského kurfiřta, bojoval asi více za ně než za jednotu.

Mikuláš z Lobkovic a Šumberkové již patřili ke geograficky odlehlejšími jednotníky, pořád ale jejich pouto k jednotě bylo mnohem silnější než u jiných vzdálenějších členů ze severu a východu Čech, případně z Moravy: U těch se často jednalo skutečně o osoby, které se strakonickou jednotou neměli žádné společné ideologické pouto, někdy šlo dokonce o utrakvisty a pojiťko představovalo jen nepřátelství k poděbradské straně. Jejich jediným zájmem a cílem, kterému mohla jednota napomoci, bylo si uchovat své statky a pozici v kraji, ubránit se tlaku poděbradských landfrýdů a pokračovat v dosavadní, nezřídka válečnické a loupeživé existenci. Ukázalo se ale, že strakonická jednota jim takovou oporu nemůže poskytnout.

Ať už příklon vzdálenějších pánů a zemanů ke strakonické jednotě byl motivován jen pragmatickými, nebo jako u Lobkovic patrně i ideovými hledisky, bylo pro jednotu těžší si je udržet. Zatímco Jihočeši mohli v budoucnu existovat stále pod ochranou Rožmberků a pánů z Hradce, jiní členové museli mít na paměti i otázku svého dalšího soužití se sousedními poděbradskými stoupenci. Jestliže přestávaly být reálné vyhlídky na výrazné vítězství nad poděbradovci, bylo třeba pomýšlet na smír za přijatelných podmínek. Týkalo se to především

¹²⁷⁷ Viz kapitulu IV. o zahraničních stycích strakonické jednoty, zvláště s. 143, 165-166.

¹²⁷⁸ Hanuš z Kolovrat v AČ VII, s. 204, č. 1, a LL IV, s. 181, č. 244. Již z jeho dřívější korespondence promlouvala o tohoto kdysi tvrdého válečníka touha po smíru a konsenzu v zemi (LL III, s. 152, č. 213). U Jindřicha poznáváme to, co snad odpovídalo jeho přáním a co chtěl Jindřich slyšet, v Rožmberkově listu jemu v LL IV, s. 156, č. 201. Je ovšem otázkou, jak se s těmito mírumilovně znějícími formulacemi srovnávalo to, že zvláště Jindřich byl tehdy zapojen do sjednávání válečné koalice strakonické jednoty s Fridrichem Saským.

¹²⁷⁹ Vše totiž ještě komplikoval spor mezi nimi, zmíněný v minulé podkapitole, s. 226.

šlechticů z území východočeských landfrýdů, pro které příliš urputně vedený odboj mohl mít za následek ztrátu majetků v kraji (jak se stalo u Koldy a Kuneše z Dubé). Ale i jiní členové měli statky v místech ohrožených poděbradskými útoky, například páni z Kolovrat v okolí Prahy, a mohli být o ně připraveni sice ne cestou právní, ale vojenskou. I oni tak měli podobné obavy. Z ostatních členů jednoty mohli toužit po smíru asi například ti, kteří se potýkali s dluhy a vedení války pro ně znamenalo velké břímě.

Majetkové a vůbec hmotné zájmy ovlivňovaly soudržnost jednoty asi pozitivně i negativně.¹²⁸⁰ Společný zájem jednotlivců se nicméně skrýval ve faktu, že většina jednotlivců držela v zástavě královské a církevní statky, o které nechtěla přijít.¹²⁸¹ Bojovalo-li se nepřímo i o vliv na budoucím králově dvoře, mohla v tom být obsažena i snaha o možnost promlouvat při revizích zápisů.¹²⁸² Z konkrétních svědectví o majetkových pohnutkách jsou známy obavy Bedřicha ze Strážnice, aby nebyl připraven o Kolín;¹²⁸³ u Mikuláše z Lobkovic zase můžeme předpokládat zjištěné motivy při jeho krátkém angažmá r. 1449 v poděbradské jednotě, která mu údajně dopomohla k získání města Kadaně do zástavní držby.¹²⁸⁴ Dodejme, že rovněž při pozdějším formování opozice proti králi Jiřímu hrála už od počátku 60. let zřejmě nemalou úlohu starost pánů o držbu zastavených statků.¹²⁸⁵ Podobného rázu jako majetkové zájmy byla i touha¹²⁸⁶ po úřadech a jiných vlivných pozicích,¹²⁸⁷ která opět mohla jak spojovat, tak – až by přišlo ke konkrétním pozicím a nabídkám – rozdělovat.

Osobní přesvědčení mohlo vedle těchto různých individuálních zájmů také působit a posilovat odhodlanost, ale samo o sobě těžší pohnulo některého ze šlechticů, aby nasazoval síly za strakonickou jednotu. Niternější katolické smýšlení se dá předpokládat u strakonického velkopřevora Václava z Michalovic, ze světských členů např. u Mikuláše z Lobkovic, i když u něho rozhodně nemohlo být jedinou motivací. Málo už u těch, kteří donedávna přijímali pod obojí, jako u pánů z Hradce. Ani u pozdějších bojovníků za Řád německých rytířů v Prusku Jana Blankštejna a Bernarta z Cimburka nemohla být jejich náboženská motivace vzhledem

---

¹²⁸⁰ Již dříve se říkalo o Alešovi ze Šternberka, že by „brzo oné strany [poděbradské] zapomenul,“ kdyby od něho král (Fridrich III.?) štědře vyplatil Křivoklát a dal jeho synu Petrovi žádaný úřad (LL III, s. 130, č. 179). Bez ohledu na to, zda na tom bylo něco pravdy, mohli podobně vrtkaví jedinci existovat i mezi strakonickými.

¹²⁸¹ Připomeňme zjištění v podkapitole V.3., s. 193-194, o vysokém podílu zástavních statků na celkovém majetku jednotlivců.

¹²⁸² Asi se tušilo, že přezkoumávání zápisů přijde, neboť jej začal po svém přijetí prosazovat už císař Zikmund. Z bývalých členů strakonické jednoty zasedl nakonec r. 1453 přímo do revizitační komise Mikuláš z Lobkovic, to už ale jako straník Jiřího z Poděbrad (viz následující podkapitola V.8.).

¹²⁸³ Blíže A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 96 aj.

¹²⁸⁴ LL IV, s. 171, č. 229; R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 187.

¹²⁸⁵ O opozici proti králi r. 1461 R. URBÁNEK, ČD III/4, s. 468-469.

¹²⁸⁶ Srov. o Švampercích a o Alešovi ze Šumberka výše na s. 222.

¹²⁸⁷ Tužby se nemusely nutně vztahovat až k období po příchodu krále: Jiří z Poděbrad rozděloval úřady mezi své stoupence už jako gubernátor. Navíc byly ve hře přímluvy u různých hodnostářů církevních aj.

k jejich vazbám na kališníky silná. Výraznější přesvědčení legitimistické lze vysledovat např. u Hynka Krušiny ze Švamberka z jeho opakovaných varování, že poděbradská strana se pokouší uvést do Čech jiného krále než Ladislava Pohrobka. Naopak jakékoli jiné pohnutky než čistě pragmatické můžeme vyloučit u (asi nejen bývalých) radikálních husitů a příznivců jagellonské kandidatury Bedřicha ze Strážnice a Jana Koldy.

Samostatně se musíme zamyslet nad zájmy měst ve strakonické jednotě. Na jednu stranu i u nich jistě existovalo silné katolické přesvědčení. Zároveň ale města podléhala zájmům městského stavu obecně. Pro rozvoj obchodu byl zapotřebí především mír a bezpečnost a zajištění toho si města slibovala asi i od strakonické jednoty,¹²⁸⁸ v čemž se však poněkud rozcházela s představami většiny šlechtických členů. Postoj měst – a to opět nejen těch katolických – ovlivňoval i finanční zájem a nechuť platit Jiříkovi jako zemskému správci dávky, které náležely králi,¹²⁸⁹ což naopak jejich pouto ke strakonické jednotě tmelilo.

Přes mnohé, co bylo dosud řečeno, musíme připustit, že počáteční společné bojové odhodlání a důvěra ve strakonickou jednotu mohly být u všech členů silné a mohly převážit nad pragmatickým pochybováním. Ale nestejnost zájmů členů znamenala, že záleželo především na tom, zda strakonická jednota bude schopna jejich zájmy naplnit. A tak zároveň s tím, jak se vyhlídka na to s narůstající diplomatickou a vojenskou převahou poděbradské jednoty neustále zmenšovala, začali pozvolna někteří členové strakonickou jednotu opouštět, jak zkapituluje příští podkapitola. Jaké konkrétní pohnutky a jaké z výše naznačených zájmů se v jednotlivých případech přestupů k Jiříkově straně uplatňovaly, už říct nemůžeme.

Těm, kteří zůstali při strakonické straně alespoň během mírových jednání ve druhé polovině roku 1450, jednota svým vlivem zajistila alespoň navrácení statků, o které přišli v předchozí válce s poděbradskou jednotou, i když s několika výjimkami.¹²⁹⁰ Nespokojenci, jejichž mocenské ambice sahaly výše a kterým asi i jejich přesvědčení bránilo se Jiřímu poddat, pokračovali při rožmberské opozici s nadějí na příchod katolického krále až do podzimu 1452. Vytrvalé jádro se dlouho nevzdávalo svých snah a navzdory rostoucímu zadlužení podnikalo nové akce: Na rozdíl od odpadlíků to byli většinou přísní katolíci a hlavně příslušníci předních panských rodů, tradičně tvořících panské jednoty, a jen velmi neradi připouštěli

---

¹²⁸⁸ Ustavující sjezd strakonické jednoty v únoru 1449 byl podle nadějí Českobudějovických, které v nich vzbudil Oldřich z Rožmberka, svolán kvůli rozmluvení, „zdali by věci tyto a nesnáze ještě bez dalších záhub chudých etc. mohlo v dobré uvedeno býti.“ (LL IV, s. 5, č. 6)

¹²⁸⁹ Zmínka o takto motivovaném odporu měst v listu v LL IV, s. 340, č. 479 (též P. ČORNEJ (ed.), *Království dvojího lidu*, s. 122, č. 49); již k r. 1446 srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 103-106.

¹²⁹⁰ Příslušná rozhodnutí byla přijata hlavně na svatokateřinském sněmu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 484-488). Už těsně před vildštejnskou apeloval na své druhy Hynek Krušina ze Švamberka, aby při jednání dbali zájmů všech jednotníků (AČ III, s. 381, č. 27). Úplně bezzbytku to nakonec asi naplněno nebylo.

možný pokles svého vlivu. Nakonec ani jim ale nezbyla jiná cesta než uznat Poděbrada jako gubernátora a pokoušet se prosazovat své zájmy ve shodě s ním, alespoň do 60. let.

Na cestě k přijetí smíru s Jiřím z Poděbrad, a to již při jednáních roku 1450, snad přispěl ještě jeden faktor, a to jistá generační výměna, ke které i během relativně krátkého trvání strakonické jednoty došlo.¹²⁹¹ Během roku 1450, oficiálně pak v roce následujícím, ustoupil ze scény starý Oldřich z Rožmberka. Někteří rozhodní členové během let 1450-1452 zemřeli, jako Jan z Rýzemberka, Václav z Michalovic a nakonec i oba páni z Hradce, ačkoli ještě mladí. Na místo některých z nich nastoupili synové, nikoli sice prostí ambic, ale zřejmě méně zatížení starými spory a přístupnější k dohodě. Možná není náhoda, že návrhu na smírné řešení otázky Karlštejna v lednu 1450 přáli mladí Jindřich z Rožmberka a Vilém z Rýzemberka („...a nezle se nám to líbí“)¹²⁹² a titíž byli na vildštejnském sjezdu v červnu vybráni za strakonickou stranu do týmu ubrmanů, který v následujících měsících svými výpověďmi vyhlásil smír. Oba jmenovaní sice až do podzimu 1452 zůstávali aktivními stoupenci rožmberské strany, ale poté opět navázali na smírné tendence a sblížili se s Jiříkem.

Zkušenosti a schopnosti členů strakonické jednoty nebyly zanedbatelné a mnohé z tohoto potenciálu se skutečně uplatnilo ve prospěch jednoty. Nicméně ne vše bylo využito, ať již z důvodu pozdního vstupu člena do jednoty (Hanuš z Kolovrat), z důvodu stáří nebo úmrtí členů a nebo jejich zaneprázdnění jinými aktivitami. Jindy strakonické jednotě nepřineslo společně vynaložené úsilí výsledný užitek, v jaký doufala, např. pokud jde o sjednané saské spojení. S postupujícími neúspěchy jednoty se odkrývaly i rozdílné zájmy členů. Nejvytrvalejší jádro, které zůstalo až do podzimu 1452, již bylo příliš slabé.

V.8. Výsledky činnosti strakonické jednoty a další kariéry členů

Začneme tím, jak konkrétně probíhal avizovaný postupný rozpad členstva strakonické jednoty. Jako jeden z prvních zřejmě odpadl už někdy v roce 1449 nebo 1450 Jan Blankštejn z Vartenberka, který asi, následuje své strýce Děčínské z Vartenberka, přestoupil do jednoty poděbradské. Již před květnovou válkou roku 1450 zemřeli Aleš ze Šumburka a Jan z Rýzm-

---

¹²⁹¹ Na vliv generační výměny při přijetí smíru s Poděbradem upozornil již J. MACEK, *Jiří z Poděbrad*, s. 77, i když měl na mysli pouze nástup Jindřicha z Rožmberka místo otce Oldřicha. Jde bezesporu o obecně lidský faktor, pro konkrétnější srovnání připomeňme ale i vliv generační výměny v řadách panstva při urovnávání konfliktu mezi Václavem IV. a opozicí (R. NOVOTNÝ, *Stavovství*, s. 638).

¹²⁹² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 407; SOA Třeboň, *Historica*, sign. 1217, inv. č. 1615 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=en&menu=3&doctree=1J121&id=112619>).

berka, kterého ale v jednotě nahradil syn Vilém mladší. Po válce se dohodl s poděbradskou stranou Jindřich z Kolovrat, jemuž strakoničtí nedokázali pomoci při obraně Buštěvsi. Při záležitosti se zlatým křížem začal s Poděbradem jednat i Bedřich ze Strážnice, ale ten je ještě roku 1451 psán na seznamu členů strakonické jednoty. Ovšem také různí váhaví spojenci jednoty, kteří by v případě jejího vojenského úspěchu možná rozmnožili řady členů, si po porážce strakonických takový postup rychle rozmysleli a hledali raději cestu k vítězům – takto například Přibík z Klenové.

Přesto větší část členů jednoty vydržela pohromadě při rožmberské straně až do roku 1451,¹²⁹³ tedy i poté, co na začátku toho roku snad byla strakonická jednota jako spolek rozpuštěna.¹²⁹⁴ Po kateřinském sněmu (v některých případech už po vildštejnské smlouvě) nicméně už neslyšíme o některých okrajových jednotnících: Děpoltovi z Rýzemberka, Jindřichovi z Weidy, Janovi z Ústí, Kryštofu Šofovi, Vaňkovi z Pecky, Janovi z Boskovic, Václavovi z Rosic, Bernartovi z Cimburka. Ti se spíše ze zemské politiky vůbec vytrahovali, než že by přestoupili k poděbradské straně, ač i to je u některých možné. Kuneš Rozkoš z Dubé zřejmě už před svatojiřským sněmem roku 1452 přijal ubrmanskou službu od Jiřího z Poděbrad, ale k jeho usmíření s poděbradskou jednotou to nevedlo; ba podle jedné neprůkazné zmínky ještě v srpnu téhož roku pomáhal Rožmberkům. Nově se začali ke strakonické straně i oficiálně hlásit Jihlavští.¹²⁹⁵ Citelně zasáhla během roku 1451 a počátkem následujícího roku do řad rožmberských stoupenců vyšší moc. Tehdy zemřeli klíčoví protagonisté Jan i Oldřich z Hradce, stejně jako Václav z Michalovic, Jan z Hrádku a možná i Jan z Boskovic. Také Oldřich z Rožmberka předal správu rodových statků synu Jindřichovi, ale politice se ještě minimálně rok naplno věnoval.

Pečlivě byli zbývající stoupenci nuceni zvážit svou další podporu rožmberské straně, když na jaře 1452 museli zaujmout jednoznačný postoj k otázce volby Jiřího z Poděbrad za zemského správce. Na svatojiřském sněmu v dubnu 1452 pro Jiřího hlasovali z bývalých členů jednoty vedle už dřívějších odpadlíků Jana Blankštejna z Vartenberka a Jindřicha z Kolovrat i Jan ze Švamberka a Mikuláš z Lobkovic.¹²⁹⁶ Lze tu pozorovat jisté, zřejmě záměrné rozštěpení některých rodů, kdy jeden člen rodu na sněmu byl a hlasoval, ale druhý pokračoval v odboji: Zatímco ve vrcholné fázi souboje obou stran roku 1450 byly případy, kdy blízcí příbuzní stáli na protichůdných stranách, asi častěji výsledkem skutečné roztržky mezi

¹²⁹³ Srov. glejt pro rožmberskou stranu k benešovskému sněmu v červenci 1451 v LL IV, s. 318-320, č. 457. Zde navíc ani nejsou jmenováni všichni, o kterých víme, že byli i později při rožmberské straně.

¹²⁹⁴ Viz výše podkapitulu III.3., s. 78.

¹²⁹⁵ SOA Třeboň, Historica, sign. 1525, inv. č. 2004 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113009>); LL IV, s. 319, č. 457.

¹²⁹⁶ Zápis sněmu v AČ II, s. 309-313, č. 56; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 633.

nimi,¹²⁹⁷ zdá se, že o dva roky později mohly vznikat analogické případy spíše na základě domluvy a taktiky, neboť většinou šlo o příbuzné, kteří jinak spolu vycházeli dobře. Platí to asi o pánech ze Švamberka a vladycích z Lobkovic a možná i o Libštejnských z Kolovrat, neboť z Kolovratů chybí na sněmu Hanuš. Z těch šlechticů a měst, kteří se v zápisu nejmenují, se někteří snad přiznali ke sněmovnímu usnesení, tedy k volbě gubernátora, brzy po sněmu a už jen menšina byla ochotna pokračovat spolu s Rožmberky v odporu proti Jiřímu, což se nyní již považovalo za otevřený odboj proti usnesení zemského sněmu.

Spolu s Rožmberky se z bývalých strakonických jednotníků účastnili války v Rakousku proti císaři Fridrichovi v létě 1452 Jan z Lobkovic, Arnošt z Léskovce, Jan Bechyně z Lažan, Jindřich z Sobětic, snad Budějovičtí, možná i Kuneš Rozkoš z Dubé.¹²⁹⁸ V Čechách zůstávali v odboji kromě Budějovických také Hynek Krušina ze Švamberka, Vilém ml. z Rýzmburka a Plzeňští.¹²⁹⁹ Tito nejvytrvalejší Jiříkovi katoličtí odpůrci pokračovali v opoziční činnosti až do září a října 1452, kdy i oni kapitulovali.

Jakých ze svých hlavních cílů strakonická jednota dosáhla? Dočkala se katolického krále, (což původně ani nebyl její nejdůležitější cíl), ale ten měl za zády mocného Jiřího z Poděbrad. V Jiříkův prospěch se rozhodla správcovská otázka, což se i vzhledem k tomu, že Jiří ve funkci pokračoval i za Ladislavovy vlády, ukázalo jako jeden z nejdůležitějších faktorů pro další vývoj. Otázka církevní se nepohnula ze stadia patu: Volený pražský arcibiskup Jan Rokycana i přispěním dlouhodobých intrik rožmberské strany nebyl od kurie nikdy potvrzen, ale ani čeští katolíci se žádného svého arcibiskupa až do 16. století nedočkali. Otázka platnosti kompaktát se rozlouskla známým způsobem jak u kurie, tak ale na úrovni českého zákonodárství, teprve za Jiřího kralování v šedesátých letech. Nejdůležitější z osobních sporů, páni z Hradce versus Jiří z Poděbrad, se rozhodl v neprospěch strakonických. Jiřího vinu na Menhartově smrti se prokázat nepodařilo a v platnosti setrvaly změny v obsazení úřadů, které Poděbrad provedl po dobytí Prahy roku 1448, především odnětí nejvyššího purkrabství pánům z Hradce a udělení úřadu Zdeňkovi ze Šternberka. Restituce poměrů z doby před zářím 1448 zůstala nesplněným přáním či spíše utopií.

Splnění svých hlavních obecných cílů tedy strakonická jednota nedosáhla, na druhou stranu pro její jednotlivé členy pořád zbývala možnost se prosazovat a hledat své politické

---

¹²⁹⁷ Viz výše podkapitulu V.6., s. 237-239.

¹²⁹⁸ Seznam opovědníků v LL IV, s. 349-352, č. 488; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 653.

¹²⁹⁹ Srov. např. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 664-671.

uplatnění individuálně. Cesta k tomu nyní ovšem nutně vedla přes osobní smír, ať již opravdový, nebo ryze účelový, se zemským správcem Jiřím z Poděbrad. Kališnický vůdce se v gubernátorské funkci stal nejvlivnějším stavovským politikem v zemi a v tomto postavení se udržel i po nástupu mladého krále Ladislava Pohrobka, za kterého podle všeho fakticky rozhodoval.

Při Jiříkově straně už zůstali ti z bývalých strakonických jednotníků, kteří jej volili za správce na svatojiřském sněmu: Jindřich z Kolovrat, Jan Blankštejn z Vartenberka a Mikuláš z Lobkovic. Pouze u politicky méně výrazného Jana ze Švamberka nelze jeho dráhu dobře sledovat. Možnému Janovu příklonu k Jiříkovi však žádná skutečnost neodporuje, zvláště při jeho manželství s paní z Rožmitálu, z rodu spřízněného s Poděbradem. Hynek Krušina ze Švamberka s manželkou a synem Bohuslavem si roku 1454 sami zvolili Jiřího za rozhodčího ve sporu s Jindřichem z Plavna.¹³⁰⁰ Zkrátka se zdá, že i Švamberkové, doposud jeden z hlavních „sloupů“ rožmberské strany, si za nových politických poměrů velmi rychle dokázali najít k Jiříkovi cestu. Dále je známo, že na rozdíl od svého zatvrzelého otce se brzy s Jiřím osobně a zřejmě opravdově sblížil Jindřich z Rožmberka. Snad s odkazem na možné příbuzenské spříznění se oslovovali „bratře“, Jiří ochotně pomáhal Rožmberkům prostředkovat v jejich sousedských a později dokonce i rodinných sporech a zajišťoval Jindřichovi u krále majetková a jiná privilegia.¹³⁰¹ Pro úplnost dodejme, že podobně rovnal Jiřík už jako král rodinné poměry pánů z Hradce a Léskovců.¹³⁰² Ubrmanské prostředkování přijal od Poděbrada asi už hned roku 1452 i Kuneš Rozkoš z Dubé, v tomto případě to ale k žádnému sblížení nevedlo. Zato se v dalších letech více či méně pevně připojili k poděbradskému okruhu též Vilém mladší z Rýzemberka, Jan z Lobkovic či někteří páni ze Šumberka; i pragmaticky uvažující Bedřich ze Strážnice přinejmenším zanechal dřívějšího nepřátelství vůči Jiřímu. Hlavně u předních panských rodů se tak ukazuje jako často preferovaný postup snaha o sblížení se zvoleným zemským správcem (paradoxně v době, kdy se Jiří potýkal s odstředivostí některých svých vlastních dosavadních stoupenců)¹³⁰³. Z ostatních bývalých strakonických jednotníků někteří záhy zemřeli, jiní, jak bude zmíněno, pokračovali v otevřených sporech s těmi, kdo byli nyní u moci. Takový postup ale v padesátých letech volila, někdy asi z nezbytí, jen menší část jednotníků.

¹³⁰⁰ *Desky dvorské* VIII, s. 174-175, č. 240, 241.

¹³⁰¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* III, s. 29, XI, s. 159; J. SALABA, *Jiří*, s. 114-115; R. URBÁNEK, *ČD* III/2, s. 774-775; *AČ* V, s. 269(II), č. 11; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 145.

¹³⁰² *RTT* II, s. 291-292; J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 46-47 (rok 1459). Nikdo ze strakonických jednotníků z obou těchto rodů už tehdy nebyl naživu, záležitost se týkala hlavně jejich potomků.

¹³⁰³ Viz R. URBÁNEK, *ČD* III/2, s. 619, 682, 685, III/3, s. 112-113.

Dlouhý předchozí odstavce zároveň svědčí o tom, že i státníky uvažující Jiří z Poděbrad byl ke smíru s dosavadními nepřáteli vstřícný. Hlavně díky jemu zavládl v následujících letech v zemi konečně mír. Ale druhou věc představovalo rozdělení důležitých úřadů a funkcí, na což měl Jiří z Poděbrad jako zemský správce nepochybně svůj vliv. Zde byl míst omezený počet, rožmberští stoupenci sice nemohli být zcela vynecháni, ale je evidentní, že na prvním místě se pamatovalo na věrné poděbradské straníky.¹³⁰⁴

Jakého uplatnění ve veřejném životě po zániku strakonické jednoty její bývalí členové tedy dosáhli? Nejprve shrňme měsíce ještě před Ladislavovým příchodem: V dvanáctičlenné Jiříkově správčí radě, kterou zvolil svatojiříský sněm, je převaha poděbradské strany naprostá: spolu s několika neutrály obsadili její členové jedenáct míst, nicméně poslední místo bylo ponecháno volné a zřejmě na svatohavelském sněmu v říjnu 1452 jej obsadil Jindřich z Rožmberka.¹³⁰⁵ Ještě v jedné záležitosti dali účastníci havelského sněmu najevo, že ani ti, kteří ještě před několika týdny vedli odboj, nemají být „odstrčeni“: do oficiální delegace, vyslané k jednání o královské otázce do Vídně, byli zvoleni Hynek Krušina ze Švamberka a asi Arnošt z Léskovce; z dalších bývalých strakonických jednotníků též oba Libštejnští z Kolovrat.¹³⁰⁶

Na samotném dvoře Ladislava Pohrobka, v dvorských úřadech či v královské radě však bývalí strakoníci téměř úplně chybějí.¹³⁰⁷ V těchto strukturách bylo pro Čechy a Moravany míst vůbec málo, neboť mladý habsburský panovník se obklopoval především Rakušany. Při takto omezeném počtu rádců a dvořanů z českých zemí se zde dostalo takřka výhradně jen na bývalé členy jednoty poděbradské či neutrály; jmenné složení této skupinky se částečně překrývá s Jiříkovou správní radou. Z bývalých strakonických jednotníků lze přítomnost na dvoře a v radě prokázat jen u Jindřicha z Rožmberka. Jiří si zřejmě dokázal sjednat přístup k Ladislavovi přednostně pro sebe a své dlouhodobé straníky. Pouze připomeňme, že přátelské vazby na Rožmberky měl nový nejvyšší kancléř Prokop z Rabštejna, jmenovaný jistě díky svým zkušenostem z rakouské kanceláře a vazbám na krále

---

¹³⁰⁴ Jiří přese všechno měl tendenci zajišťovat úřady především svým přátelům a příbuzným, hlavně během svého kralování (P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI*, s. 217).

¹³⁰⁵ W. W. TOMEK, *Dějepis VI*, s. 235; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 633-634, 675.

¹³⁰⁶ R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 685, 978. Pro úplnost dodejme, že už delegace vyslaná ke králi o necelé dva roky dříve ze sněmu svatokateřinského měla vyrovnané složení ze zástupců obou stran (tamtéž, s. 489).

¹³⁰⁷ O složení Ladislavova dvora zevrubně J. KNITTEL, *Český dvůr Ladislava Pohrobka*. Ke královské radě též Václav RAMEŠ, *Listiny, listy a kancelář Ladislava Pohrobka (1452-1457)*. Diplomová práce na KPVHAS FF UK, Praha 1982, s. 68-85.

Ladislava.¹³⁰⁸ Později, za Jiříkova kralování, se členem rady stal také Vilém mladší z Rýzemberka, tehdy už zcela oddaný kališnickému panovníkovi.¹³⁰⁹

Více prostoru pro uplatnění se otevíralo ve funkcích zemských a ve veřejném životě vůbec. I zde si ze strakonických nejlépe vedl Jindřich z Rožmberka. Stejně jako jeho otec sice nezastával žádný z nejvyšších zemských úřadů, ale získal hejtmanství v bezprostředních slezských knížectvích a hornolužické fojstství. Různých majetkových a mocenských privilegií obdržel od krále Ladislava celou řadu, i když některá nedošla svého naplnění (zápis Českých Budějovic, hejtmanství v Brně aj.).¹³¹⁰ Do jaké míry mu tato pozornost pomohla překonat trpkost z toho, že páni z Růže náhle už nebyli první v království, je otázkou.¹³¹¹ Nejvyšším zemským písařem byl od Ladislava potvrzen Arnošt z Léskovce, zatímco při vybírání nových zemských úředníků se zřetelně dávala přednost poděbradské klice, ostatně sám Jiřík se stal nejvyšším hofmistrem. Pouze ještě vladyka Vratislav z Mitrovic, nedávno služebník pánů z Hradce,¹³¹² je zakrátko doložen jako zemský místosudí a později jako purkrabí Pražského hradu. A opět připomeňme ještě osobu Viléma mladšího z Rýzemberka, který se dočkal vrcholného zemského úřadu za vlády Jiřího – stal se nejvyšším komorníkem. Od Ladislavova nástupu ale byla převaha poděbradovců ve vysokých úřadech evidentní a nic srovnatelného nenahrazovalo nedávným Jiříkovým odpůrcům posty, které dříve zastával Menhart z Hradce i další z nich.¹³¹³

Na obnoveném zemském soudě zasedali Jindřich z Rožmberka, Vilém ml. z Rýzemberka, Jan Blankštejn z Vartenberka, Arnošt a Václav z Léskovce či Jan Bechyně z Lažan. Blankštejn poté, co nezískal hejtmanství ve Slezsku, odjel bojovat do Prus. Na soudu dvorském se uplatnili Jindřich z Rožmberka, Hynek ze Švamberka se synem, Jindřich a Beneš z Kolovrat, Vilém ml. z Rýzemberka a Jan Blankštejn.¹³¹⁴

Důležitý byl ještě jeden faktor. Zvláště ti, kteří se těsněji sblížili s Jiříkem, se setkávali s projevy důvěry v tom smyslu, že bývali od krále, zemského správce nebo od zemské obce pověřováni důležitými diplomatickými úkoly a dočasnými úřady. Jako s exponenty správcovy politiky se tak při různých příležitostech setkáváme s Mikulášem z Lobkovic, Vilémem ml.

---

¹³⁰⁸ Nejvyšší kancléřství ještě nebylo zemským úřadem (V. RAMEŠ, *Listiny*, s. 66).

¹³⁰⁹ AČ III, s. 575, č. 781.

¹³¹⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 770-774.

¹³¹¹ Srov. tamtéž, s. 713-714.

¹³¹² AČ XIV, s. 41, č. 1558.

¹³¹³ O zemských úřadech F. PALACKÝ, *Přehled*; W. W. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 253-264; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 785-786.

¹³¹⁴ RTT II, s. 245; G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, passim; F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 41; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 112; A. SEDLÁČEK, *Hrady VI*, s. 241; V. BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, s. 43.

z Rýzemberka, Bohuslavem ze Švamberka či Jindřichem z Kolovrat.¹³¹⁵ Mikuláš z Lobkovic rovněž zasedl v jedné z revizitačních komisí, která prověřovala zápisy na královské zboží.¹³¹⁶ U Lobkoviců je ostatně zajímavé, jak se dovedli pohybovat mezi Ladislavem a císařem Fridrichem, od něhož byli roku 1459 povýšeni do stavu svobodných pánů.¹³¹⁷

Celkově lze říci, že si v padesátých letech udrželi politický vliv Jindřich z Rožmberka (s výhradami, které jsme zmínili), Vilém ml. z Rýzemberka, Lobkovicové, Arnošt z Léskovce, relativně i Jindřich z Kolovrat. Vladykové z Lobkovic i v této době dokonce pokračovali ve svém strmém mocenském vzestupu; o nikom dalším však konstatovat, že se jeho postavení znatelněji posílilo, nelze. Naopak pokles vlivu oproti období před strakonickou jednotou lze pozorovat či tušit u pánů z Hradce, ze Švamberka nebo u Hanuše z Kolovrat se stejnojmenným synem. Pánům ze Švamberka, kteří s obnovením královské moci přišli o důležité úřady hejtmanů plzeňského landfrýdu a Chebska, k získání srovnatelné náhrady nedopomohly ani jejich tehdejší snahy o sbližování s Poděbradem. Další bývalí jednotníci si žili na svých statcích a asi již neměli ambice zasahovat do vrcholné politiky. Nejhůře dopadli Jan Kolda ze Žampachu a Kuneš Rozkoš z Dubé, v padesátých letech soudně potrestaní za dřívější porušení zemských řádů ztrátou majetků. Kolda, Blankštejn, Bernart z Cimburka a Jindřich z Kolovrat pak hledali štěstěnu v osobní účasti v některé z válek probíhajících za českými hranicemi, hlavně v tzv. třináctileté válce mezi Polským královstvím a Řádem německých rytířů. V takovémto rozhodnutí pro vojenskou aktivitu v zahraničí lze – vyjma Kolovratova případu – opět spatřovat neschopnost dotyčných šlechticů se plně uplatnit a prosadit za mírových poměrů v Čechách. Z měst ze strakonické jednoty se těšily přízni krále Ladislava Plzeň a Kadaň, i když Plzeň zasáhly tahanice kolem městské rychty. Proti tomu zažili Českobudějovíci ve svých nadějích, kladených v příchod mladého Habsburka, hořké zklamání, když se panovník pokusil město udělit do zástavy Rožmberkům.

Zjištěná fakta můžeme porovnat s poznatky, které jsme učinili o patrném majetkovém poklesu bývalých strakonických jednotníků v padesátých letech, který měl s největší pravděpodobností své politické i ekonomické důvody.¹³¹⁸ Pokles politického vlivu v téže době sice nepostihl tak velkou část jednotníků jako úbytek majetkový, ale jak v oblasti vlastnictví, tak v politické sféře jsou, myslím, následky porážky strakonické jednoty patrné. Vrcholná politic-

---

¹³¹⁵ Např. diplomatická cesta Rýzemberka do Českých Budějovic (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 772), rozhodčí angažmá Švamberka a Kolovrata (a pochopitelně Jindřicha z Rožmberka) v lehnickém sporu ve Slezsku (s. 910, pozn. 1), účast Lobkovic na české straně v bojích a jednáních se Saskem (s. 955-956). – Podobně byl úkolován i Arnošt z Léskovce, ale to se dělo ještě na jaře 1453, kdy se Ladislav dosud nenacházel v Poděbradově vlivu.

¹³¹⁶ AČ IV, s. 420.

¹³¹⁷ Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové*, České Budějovice 2002, s. 18.

¹³¹⁸ Viz výše podkapitulu V.3., s. 193.

ká moc, spojená s přímým vlivem na mladého krále Ladislava, s držbou klíčových úředních pozic i s odpovídajícími hmotnými požitky, patřila Jiřímu z Poděbrad a jeho aristokratické frakci.¹³¹⁹ Jen někteří ze strakonických se dokázali do tohoto okruhu „dodatečně“ přiřadit a jiní jako Rožmberkové těžili z dříve vybudované pozice svého rodu a ani v nových poměrech nemohli být zcela odstaveni od moci. Ostatním se dařilo lépe či hůře, ale do nejužších struktur moci se na rozdíl od poměrů z druhé poloviny třicátých let neprosadili.

Ještě zkraje roku 1458 si Jiří z Poděbrad dokázal získat podporu od rozhodující většiny katolické šlechty a vzbudit v ní přesvědčení, že právě on dokáže garantovat i její zájmy, například pokud jde o zachování držby sekularizovaných církevních statků. Z bývalých strakonických jednotníků a jejich potomků jsou při volbě doloženi Jan z Rožmberka, Jan a Bohuslav ze Švamberka, Vilém ml. z Rýzemberka, Jindřich z Kolovrat, Arnošt z Léskovce a Jan Bechyně z Lažan.¹³²⁰ Jiří se stal králem, ale klid v zemi už dlouho nevydržel.

Do jaké míry byl smír strakonických jednotníků s Jiřím z Poděbrad opravdový a zda jejich pozice v Ladislavově a potom poděbradském království opravdu odpovídala jejich osobním a rodovým ambicím, o tom zpětně vypovídá i případná účast v zelenohorské jednotě z roku 1465 a následných válkách mezi stranami králů Jiřího a Matyáše. Navzdory více než třináctiletému časovému rozestupu mezi strakonickou a zelenohorskou jednotou existovala mezi oběma panskými spolky v osobách jejich členů zřetelná návaznost. Toto, pravda, paradoxně neplatilo pro dva klíčové představitele zelenohorských, Zdeňka Konopišťského ze Šternberka a Jana Zajíce z Házmburka.¹³²¹ Mezi zakládající členy ligy ovšem patřili Jošt a Jan z Rožmberka, Bohuslav ze Švamberka, syn Hynka Krušiny, Děpolt z Rýzemberka a Jindřich z Hradce, syn Jana Telčského. Postupně se k jednotě přidali rovněž Hanuš II. z Kolovrat, syn Hanuše I., a města Plzeň a České Budějovice; dočasně též Jindřich ze Sobětic, syn Jana Bechyně z Lažan Burián a město Kadaň. U šlechtických jednotníků došlo k určité generační výměně, často se jednalo již o syny strakonických jednotníků, kteří ale udržovali kontinuitu rodové politiky. Naopak po celou dobu bojů zůstali věrni králi Jiřímu Vilém mladší z Rýzemberka, Jindřich z Kolovrat, Jan z Lobkovic a zřejmě i Kryštof Šof. Také syn Aleše ze Šumberka Fridrich držel s „husitským“ králem, ačkoli jiný člen rodu, rovněž Fridrich, snad některý z německé větve rodu, se připomíná jako křižácký vůdce. Též vladykové z Léskovce

¹³¹⁹ K rozložení mocenských sil za Ladislavovy vlády srov. J. PETRÁŇ, *Skladba*, s. 62-64.

¹³²⁰ Účastníci volby jmenování ve FRA II/20, s. 131-132, č. 137; Peter ESCHENLOER, *Historia Wratislaviensis...*, Hrsg. von Hermann Markgraf, Breslau 1872 (=Scriptores rerum Silesiacarum VII), s. 18.

¹³²¹ Zdeněk ze Šternberka, jak známo, působil od konce 40. let v poděbradské jednotě. Jan Zajíc z Házmburka na Házmburku, Libochovicích a Budyni (†1495) byl synem Mikuláše Zajíce na Kostí, který na přelomu 40. a 50. let zůstal v neutralitě. Jan nebyl totožný s Janem Zajícem z Házmburka na Budyni († po 1451), členem poděbradské jednoty, pocházejícím z tzv. budyňské větve (srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 378-379; OSN X, s. 932-933).

se vyskytují na obou stranách, více v táboře královském.¹³²² To, že celkově ale v preferencích bývalých strakonických jednotníků či jejich synů v 60. letech vítězila zelenohorská jednota nad královskou stranou, patrně nebylo náhodou. Částečně tak asi zavinil tuto skutečnost i sám Jiří z Poděbrad tím, že svým někdejšími odpůrcům jako zemský správce a potom král snad neposkytl dostatečnou možnost uplatnění, a případně dalšími svými chybami, které mu ze svého pohledu zelenohorská jednota vyčítala.¹³²³ Příčiny konfliktu zároveň ale byly, jak známo, hlubší a tkvěly především v problému rozložení moci mezi panovníkem a panstvem. To by však bylo již samostatným tématem.

---

¹³²² Zakládající členové jednoty jsou vyjmenováni v zápisu v AČ IV, s. 110-114, č. 7. K ostatním osobám na obou stranách viz literaturu u jednotlivých osob v Příloze č. 1 a P. ČORNEJ, *Velké dějiny* VI, s. 230an.

¹³²³ Zápis zelenohorské jednoty v AČ IV, s. 110-114, č. 7.

VI. Možné příčiny neúspěchu strakonické jednoty

Strakonická jednota se ustavila v předjaří 1449 pět měsíců po upadnutí Prahy do rukou poděbradovců, v době, kdy Jiřího strana celkově sílila a připisovala si jeden úspěch za druhým. Strakonická jednota tak od svého vzniku začínala vůči svému hlavnímu soupeři ve znevýhodněné pozici. Přesto byl budoucí výsledek mocenského zápasu v Českém království zatím stále otevřený. Rožmberská strana se mohla pokusit probudit odhodlání k zápasu proti kališníkům ve vedlejších zemích, a kdyby se to nepodařilo, pořád se opírala o široké spektrum kontaktů se zahraničím. Ani v Čechách ještě nebylo vše ztraceno. Pořád existovalo dost významných nerozhodnutých katolických a umírněně kališnických šlechticů, které se strakonická jednota mohla pokusit získat na svou stranu. Díky dominiu Rožmberků a panstvím ostatních členů jednota ovládala kus území Čech s nezanedbatelným počtem hradů, i když za protistranou už přeci jen výrazně zaostávala. Průběh pražského sněmu z listopadu 1446¹³²⁴ dával vyhlídku, že cesta k uznání gubernátorství mimo okruh vlastních příznivců bude pro Jiřího z Poděbrad ještě trnitá.

Avšak strakonická jednota během své existence nedokázala mocenský vzestup Jiřího Poděbradského zvrátit a alespoň zčásti dosáhnout obnovení poměrů z doby před rokem 1448. Během období 1449-1452 se z pohledu Jiříkových odpůrců muselo cosi pokazit. Pravděpodobných příčin je asi řada a můžeme je rozdělit na tři kategorie.

První okruh by představovaly vnější okolnosti, které se strakonickou jednotou přímo nesouvisely. Strakoničtí nemohli nic změnit na tom, že utrakvismus měl v Čechách celkově silnou pozici a že především konsolidované východočeské landfrýdy stály poměrně pevně za poděbradskou jednotou. Dále vyzdvihneme výjimečné schopnosti Jiřího z Poděbrad. Už dobytí Prahy bylo mistrně připravenou i provedenou záležitostí a pomohlo mu získat kromě samotného hlavního města království i nové příznivce, včetně katolických šlechticů.¹³²⁵ Jiří si evidentně uvědomoval, že k sobě musí přitáhnout i šlechtu opačného vyznání, než jaké sám vyznával a hájil. Právě do roku 1450 spadá jeho sňatek s katoličkou Johanou z Rožmitálu;¹³²⁶

---

¹³²⁴ Viz R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 98-112.

¹³²⁵ O způsobech, jaké Jiří po dobytí Prahy používal pro rozmnožování řad stoupců, R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 318-319: soudobé zprávy hovořily o jeho „chytrosti“, tvrdosti, ale i o úsilí o veřejnou bezpečnost, které nacházelo kladnou odezvu.

¹³²⁶ Vzhledem k době sňatku v průběhu vrcholících mocenských bojů lze hledat důvod volby manželky asi ani ne tak v tom, že by Jiří „chtěl zemi zaručit objektivní řešení náboženské otázky“ (jak soudí Simona KOTLÁROVÁ, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008, s. 33). Beztak podle některých náznaků Johana přijala kališnické vyznání svého manžela (tamtéž, pozn. 177 ke s. 33). Spíše mohlo opravdu být Jiřího záměrem získat větší vliv mezi jihočeskou katolickou šlechtou (srov. další rozbor tamtéž, pozn. 176, 177).

i v jiných svých krocích vyvíjel cílevědomé úsilí, aby si získal přízeň i stavů římského vyznání.¹³²⁷ Ve výsledku katoličtí páni skutečně tvořili důležitý prvek poděbradské jednoty a díky tomu si Jiří dovedl získat vliv v krajích s významným podílem katolické šlechty, jako boleslavském či plzeňském; též někteří českoněmečtí šlechtici z pohraničí se přidali k jeho jednotě.¹³²⁸ Přes dílčí potíže s loajalitou např. Šternberků si Jiří přízeň většiny svých katolických stoupenců po celé klíčové období let 1448-1452 udržel. Navzdory nálepce kacířství si Jiří dále dovedl získat stoupence i v katolických vedlejších zemích a v zahraničí; dokonce dosáhl faktické, byť nepřímé a okolnostmi podmíněné podpory od obou hlav západního křesťanstva, římského císaře i papeže. V rovině diplomatické kampaně se podařilo poděbradské jednotě většinu království přesvědčit, že spolek strakonické jednoty s Fridrichem Saským představuje obzvláštní hrozbu pro mír v zemi, zatímco svoji vlastní koalici s Vilémem Saským si dovedla obhájit. Ani kališnický vůdce se jistě také občas nevyvaroval zaváhání,¹³²⁹ ale celkově představoval pro své odpůrce velmi silného protivníka.

Právě zahraniční politika byla další oblastí, kde se okolnosti postavily proti strakonické jednotě. Pro spojenectví s Fridrichem Saským učinili jednotníci zřejmě maximum, přesto se vojenské pomoci od kurfiřta včas nedočkali. Též s odtažitým postojem římského krále Fridricha asi jednota nemohla mnoho nadělat. Ani římská církev českým katolíkům výrazněji nepomohla, za čímž vězelo jak její nepochopení pro českou situaci, dobře patrné z Kapistránova rozhořčeného listu po Rožmberkově kapitulaci,¹³³⁰ tak mezinárodně politické vztahy a ohledy kurie na císaře. Jinou věcí potom je, zda strakoničtí dokázali na malou využitelnost těchto svých dosavadních spojeneckých vazeb včas a účinně reagovat.

Konečně si s jednotou pohrála i obyčejná šeredná náhoda: nebýt ukořistění dopisu s informacemi o chystaném vpádu Sasů v květnu 1450, přinejmenším by strakoničtí nečelili tak důkladně zmobilizovanému a rozhořčenému poděbradskému šiku a snad by se v poli děle

---

¹³²⁷ Už jmenování Zdeňka ze Šternberka do úřadu nejvyššího purkrabího bylo významným vstřícným signálem katolické šlechtě (srov. F. PALACKÝ, *Dějiny* IV.1, s. 176). O mnohém vypovídá též skutečnost, že Jiřík neopomněl šířit svou propropagandu ani do tak vyhraněně katolického města jako do Plzně – ani zde nepovažoval situaci předem za ztracenou (LL IV, s. 20-22, č. 20). Katolické členy své jednoty Jiřík šikovně vysílal do ubrmanských kolegií, aby jejich verdikty byly i pro strakonickou jednotu snáze akceptovatelné (F. PALACKÝ, c. d., s. 217).

¹³²⁸ Konkrétní jména jsme zmínili v podkapitole III.4, s. 79. Význam podpory od katolické šlechty pro Poděbradův úspěch dobře posoudil na příkladu boleslavského kraje Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 79, 82, 104, 116, 118.

¹³²⁹ Např. na podzim 1449 se Jiří nejprve chystal k tažení proti Fridrichovi Saskému a v listopadu mu již opověděl, ale brzy obrátil a usiloval o příměří s ním (které kurfiřt na radu strakonických odmítl). Podle R. URBÁNKA, *ČD III/2*, s. 401-402, mohlo být záměrným účelem obou protikladných postupů odvrátit Fridricha od spolků se strakonickými a první plán tažení snad byl jen předstíraný. Pokud by tomu ale tak nebylo, zdálo by se Jiřího jednání poněkud nepromyšlené. Urbánek (s. 402) uvažuje i o možném vlivu úmrtí Poděbradovy manželky na odklad války, ale ani to by nevypovídalo o koncepčnosti Jiříkovy politiky.

¹³³⁰ LL IV, s. 359-360, č. 496 (viz výše podkapitolu IV.7.).

ubránili, třeba i do chvíle, než by saská pomoc skutečně dorazila. To, že kompromitující obsah listu vešel ve všeobecnou známost, také asi nenávratně poškodilo pověst Oldřicha z Rožmberka u širší politické veřejnosti.¹³³¹ Na druhou stranu si i za to mohli částečně sami jednotníci, přesněji řečeno pisatel listu Oldřich, když porušil obvyklé zásady opatrnosti a svěřil papíru příliš mnoho.

Druhý okruh příčin neúspěchu by představovaly faktory, které strakoničtí svou vůlí nemohli přímo ovlivnit, ale jejichž kořeny na rozdíl od předchozí kategorie už tkvěly ve strakonické jednotě samé, v jejím složení, zájmech a možnostech členů. Jednota byla i přes postupný nárůst členů pořád výrazně méně početná než soupeř a naprosto nezískala pro svou politiku nižší stavy, tedy zemany a města. Její stavovské složení tak sice bylo homogennější než u poděbradské jednoty a převaha panského vlivu v jednotě neotřesitelná, ale méně už by bylo možné hovořit o jednodolitosti sociální, neboť vedle předního panstva s ambicemi na nejvyšší zemské funkce do jednoty patřili i chudší šlechtici, operující spíše na regionální úrovni. Nejen proto se zájmy, potřeby či tužby všech členů neshodovaly. Jednotníci pocházeli z různých oblastí Čech a Moravy, příslušeli k různým landfrýdům, někdy i propoděbradsky orientovaným. Rozdílná byla síla osobních vazeb členů k náčelníkům jednoty a míra důvěry v ně. A k tomu přistupovalo i nevyzpytatelné předivo osobních vztahů mezi panskými předáky jednoty navzájem – mezi nimi byli jak důvěrní přátelé, tak páni s mírně rozdílnými náturami, kteří se sice snažili o plodnou spolupráci, ale zkrátka se na všem shodnout nedokázali (zvláště Oldřich z Rožmberka a páni z Hradce). Rovněž o soudržnosti poděbradské jednoty by asi bylo zavádějící mít přehnaně idealizované představy.¹³³² Ale Jiříkova jednota měla díky svým přibývajícím úspěchům větší naději se s podobnými obtížemi lépe vypořádat, Jiří k sobě mohl připoutávat stoupence nabízením lákavých postů, ať již šlo o úřady odňaté soupeři při dobytí Prahy či potom o místa v zemské správní radě. Patřit k vítězí straně bylo výhodné pro každého.

Mnozí ze strakonických se sice opírali o rozsáhlé majetky, ale zároveň se potýkali s dluhy. Nedostatek peněz mohl představovat jeden z důvodů vojenské slabosti, vedoucí v červnu 1450 jednotu k rozhodnutí brzy ukončit válku. Kromě peněz však chyběla asi i vůle, neboť ještě roku 1452 se v pokladnách některých strakonických jednotníků (nevyjímaje zadlužené rody Rožmberků či pánů z Hradce) našly prostředky k účasti v bojích v Rakousku. Řešení finančních potíží členských rodů a měst se odsunulo až do příštích let.

¹³³¹ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 439-440; J. SALABA, *Jiří z Poděbrad*, s. 114-117.

¹³³² Neshody propukající už od let 1450-1451 v poděbradské jednotě eviduje R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 455, 466, 487, 534.

Čemu se jednotníci nemohli vzepřít, byl jejich zdravotní stav a úmrtí některých předních členů v průběhu zápasu.

Třetí okruh možných příčin nezdaru se skrýval ve způsobu vedení jednoty a případných chybách jejích předáků. Do jaké míry tomu tak bylo, lze s odstupem staletí obtížně hodnotit, riziko anachronismů je značné. Přesto se pokusme podrobit postup strakonických předáků alespoň několika hodnotícím poznámkám. Počkat s válkou do chvíle, kdy bude zajištěna pomoc z ciziny, bylo určitě moudré. Častokrát ale strakonická jednota věnovala až příliš mnoho energie pečlivým přípravám toho, co pak rychle selhalo¹³³³ – například spojenectví s Fridrichem Saským či posléze podpora rakouské opozice s klamnou nadějí na prospěch plynoucí z příchodu krále Ladislava. Pod tlakem občas docházelo přes všechnu váhavost a pečlivost Oldřicha z Rožmberka k náhlým změnám politiky a vynuceným ústupkům soupeři, po kterých zase následovalo úsilí vyhnout se jejich důsledkům. Tak například strakoničtí nejdříve odmítali konání obecného sněmu, poté s ním souhlasili a Rožmberk se v Jihlavě dokonce uchýlil k osobní smlouvě s Poděbradem, která potom Jiřímu posloužila v diplomatické kampani k demonstraci soupeřovy věrolomnosti. Jednotníci zjara 1449 nejprve mluvili o válce, pak přistoupili k příměří, nakonec po dlouhých přípravách roku 1450 do pole vytáhli, aby vzápětí přišel nový smír. Dlouho Rožmberk skrytě oddaloval příchod Ladislava Pohrobka, nakonec obrátil a podnikl akci k jeho „osvobození“, a když se to podařilo, nezbylo než přenechat mladého krále Jiřímu z Poděbrad. Oldřich asi příliš ulpíval ve své navyklé politice intrik proti utrakvismu, proti zřízení zemské správy a dlouho proti králově příchodu, a pouštěl ze zřetele vývoj situace v českých zemích, kde se stále větší část stavů možná nejen z oportunistu, ale i z touhy po konsolidaci poměrů klonila k Jiříkově straně. Konečně je otázkou to, jestli jednota opravdu vyčerpala všechny možnosti při hledání domácích i zahraničních spojenců. Podle mého názoru se jako vážná chyba jeví zejména to, že jednota neusilovala o větší své propojení politiky jednoty se stavy vedlejších zemí Koruny. Těžko však Oldřicha z Rožmberka nebo ostatní předáky vinit z neúspěchu jednoty, zvláště když v 15. století byl tok informací pomalý a nebylo jednoduché se vždy správně rozhodovat.

Může nám též připadat, že se členové, ani ti hlavní, nevěnovali záležitostem jednoty patřičně naplno. Oldřicha z Rožmberka rozptylovaly především přípravy sňatku dcery Perchty s Janem z Lichtenštejna.¹³³⁴ Což ale zároveň poukazuje na význam, jaký šlechtické rody

---

¹³³³ Přehledně líčíme události, na které se odkazuje v tomto odstavci, v podkapitole III.1.

¹³³⁴ Oldřich kvůli sepsání svatební smlouvy s Lichtenštejnem asi musel brzo odjet ze Strakonice z ustavujícího sjezdu jednoty (LL IV, s. 9-11, č. 11), především ale v říjnu 1449 Oldřich sám přiznával, že kvůli Perchtině svatbě se nemůžeme věnovat důležitému jednání s Fridrichem Saským (LL IV, s. 114, č. 136). Přitom právě u tohoto sňatku nemáme nejmenší tušení, zda a k jakým politickým plánům měl sloužit (viz výše s. 113).

přikládaly dynastickým svazkům. U Rožmberka rovněž vzniká pochybnost, nakolik byl zvláště v počátečních měsících po vzniku jednoty ochoten se pro společnou věc exponovat. Alespoň takový pocit zřejmě získal Oldřich z Hradce, když Rožmberk odmítl spolu s ním být jistcem za strakonickou jednotu u jindřichohradecké smlouvy z dubna 1449.¹³³⁵ Jiní členové se zase zaobírali např. svými privátními válkami či pěstováním soukromých styků se zahraničím, kde záleželo na konkrétní situaci, jestli tyto vztahy mohly být pro jednotu užitečné, nebo odváděly členy od společné věci jednoty.¹³³⁶ Když v květnu 1450 mobilizovala strakonická jednota své členy a spojence ke společném tažení, někteří byli zaneprázdněni současně zuřícími boji např. na česko-bavorské hranici,¹³³⁷ někteří další zase měli různé jiné důvody, proč její volání oslyšeli.

A naopak, předáci jednoty zase nejevili velkou schopnost či ochotu se ujímat řadových členů, kteří byli momentálně vojensky ohroženi od poděbradské strany. Tím vůdci pozbývali důvěru spolujednotníků zřejmě více než z důvodů uvedených v předešlém odstavci. Žádosti Jana Koldy ze Žampachu v březnu 1449, Jindřicha z Kolovrat v květnu 1450 či Mikuláše z Lobkovic na podzim 1450 o vojenskou či diplomatickou pomoc¹³³⁸ měly pokaždé podobnou odezvu: po opakovaných žádostech, případně i přímlovách přátel, Rožmberk dotyčné vždy uklidňoval, že udělá vše, co je třeba – nečinil však zřejmě nic, co by ohroženým jednotníkům reálně pomohlo. První případ skončil dotlačením Koldy k příměří, druhý měl asi za následek po několika měsících přechod Kolovrata k poděbradské straně a třetí případ skončil poškozením Lobkovicova panství a za půldruhého roku vlastně též přestupem do řad Jiříkových stoupenců. Tím vším se strakonická jednota oslabovala.

Bylo by nejisté se pokoušet o nějakou hierarchizaci jednotlivých faktorů, jež se všechny asi doplňovaly a propojovaly. S jistou dávkou zjednodušení lze shrnout následovně: Jiří z Poděbrad dokázal svou úspěšnou politikou k sobě postupně připoutat velkou část stavů obojího vyznání; strakonická jednota se pokusila Jiříkův mocenský postup zvrátit a při své slabé domácí pozici se správně rozhodla vsadit hlavně na zahraniční spojenecké svazky. Ve svém úsilí ale neuspěla. Částečně vlastním zaviněním, částečně kvůli objektivním příčinám a okolnostem, které ovlivnit nemohla.

¹³³⁵ Korespondence v LL IV, s. 45-52, č. 52, 53, 55, 59.

¹³³⁶ Zmiňme saské služby Fridricha ze Šumburka i jiných, bavorské služby Jindřicha z Kolovrat i nabídku z Horní Falce pro Hynka Krušinu ze Švamberka (k té srov. v této souvislosti R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377, pozn. 1).

¹³³⁷ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 97.

¹³³⁸ Viz výše podkapitulu III.3., s. 71an.

Závěr

Doba okolo poloviny 15. století byla důležitým obdobím v politických dějinách zemí České koruny. Rozhodovalo se o tom, v jaké podobě se uchovají výsledky husitské revoluce, o tom, zda království po dlouhém interregnu konečně získá panovníka, jaká ze zneprátených stran českých stavů uspěje v souboji o určující mocenský vliv na poměry v Čechách, ale třeba také o tom, zda se podaří znovu upevnit vzájemné vazby jednotlivých korunních zemí či zda v některých nepřeváží vlivy sousedních mocností. Nemluvě o neméně důležitých otázkách náboženských, hospodářských, sociálních aj., kterých jsme se dotkli pouze okrajově.

Do tehdejšího politického vývoje v českých zemích promluvila strakonická jednota, jejíž zkoumání tvořilo náplň této práce. Kladli jsme si za cíl rozšíření stávajících poznatků o tomto uskupení. Při tom jsme se zaměřili hlavně na některé dosud méně zkoumané aspekty fungování a činnosti strakonické jednoty, dále na získávání spojenců doma i v zahraničí a na prosopografický rozbor členstva jednoty. Položena byla též otázka možných důvodů jejího neúspěchu v souboji se stranou Jiřího z Poděbrad.

Vlastním dějištěm souboje strakonické a poděbradské jednoty byla v tehdejší české soustátí hlavně jedna země, samotné Čechy. Při líčení hlavní, domácí linie tohoto zápasu jsme tak zůstávali většinou v hranicích české kotliny. Strakonická jednota se pečlivě připravovala na konfrontaci se svými protivníky, ve zlomovém roce 1450 ale nezvládla krátkou válku, vedenou hlavně na území západních Čech, a počínaje vildštejnskou smlouvou o příměří začalo období, kdy se strakonická jednota již nacházela ve zřetelné defenzivě. Obrat již nepřinesl vývoj v letech 1451-1452 a ani příchod krále Ladislava Pohrobka... V Čechách se nacházely nejdůležitější konkrétní předměty konfliktu, ať už šlo o kontrolu nad Prahou či nad Karlštejnem a korunovačními klenoty, a rovněž se soupeřilo o podobu zemské správy Čech a o některé zemské úřady. Skutečnost, že se sebevědomí stavové sami mezi sebou přetahovaly o to, co bývalo výsostně v králově rozhodovací kompetenci, jako o chování královské koruny či o určování držitelů úřadů, zároveň ilustruje postupující vývoj království směrem ke stavovské monarchii.

Detailněji jsme se zaměřili na některé prvky fungování strakonické jednoty. Na základě dobře dochovaných pramenů bylo možné porovnat znění ustavujícího zápisu strakonické jednoty s praktickým vnitřním chodem jednoty tak, jak se zrcadlil hlavně v korespondenci jejích členů. Ne vždy však dokázala jednota své předpokládané funkce skutečně plnit a ochraňovat své příslušníky i jejich zájmy, což souviselo i s menší silou jednoty. Přestože se

totiž strakonická jednota snažila strhnout na svou stranu co možná největší část stavovské veřejnosti, nebyla v tom příliš úspěšná, zvláště za situace, když již byla zřejmá mocenská převaha Jiříkovy strany. Početně v roce 1450 připadali na jednoho aktivního šlechtického člena strakonické jednoty dva stoupci poděbradských. Pozoruhodným zjištěním je, že podobný poměr sil, tedy přibližně 1:2 v neprospěch strakonických, byl i v počtu držných hradů: strakonické jednotě k vyrovnanějšímu „skóre“ nedopomohla existence obrovské domény Rožmberků ani skutečnost, že ve svých řadách měla větší podíl panstva. Lze přičíst důsledkům husitské revoluce, že i řada „nových“ vladyckých propoděbradských rodů se mohla majetkově pánům směle rovnat. Kromě toho se poděbradská jednota mohla opřít o výrazně větší podporu měst, ve strakonické jednotě téměř absentujících, a o hotovost landfrýdu čtyř východočeských krajů. Bylo by ovšem velkou mýlkou se domnívat, že poděbradská jednota byla pouze sdružením utrakvistů. Teprve nedávno začala historiografie plně docenovat význam toho, jak úspěšný byl Jiří už v této době při získávání přízně mezi katolickými rody. Většina stoupců obou jednot se ovšem rekrutovala z Čech, jen malá část z Moravy a pouze jedinci se přihlašovali z vedlejších zemí.

Skutečnost, že boj obou jednot proběhl bez výraznějšího zapojení zástupců ostatních „údu“ Koruny, hlavně takřka bez účasti katolických stavů vedlejších zemí, představovala pro strakonickou jednotu výraznou nevýhodu. Komunikace s těmito teritorii byla kvůli rozvolnění vzájemných vazeb českých zemí v husitském období bezesporu obtížná. Nicméně takto strakoničtí dopustili, že se kolbiště nadále omezovalo hlavně na většinově utrakvistické Čechy, kde si Poděbrad již nenechal moc vyklouznout z rukou. To, že se nakonec i jádro moravské šlechty a dokonce někteří šlechtici z vedlejších zemí k Poděbradově (a nikoli strakonické!) straně přihlásili, ještě zvýraznilo jeho úspěch.

Při naznačeném poměru sil mezi oběma jednotami v Čechách a při chybějící spolupráci s korunními zeměmi bylo pro strakonickou jednotu naprostou nutností hledat spojence za hranicemi českých zemí. Jejím úsilí nahrávala skutečnost, v dosavadní literatuře, myslím, málo zdůrazňovaná, že boj strakonické a poděbradské jednoty zdaleka neprobíhal izolovaně – naopak. Ve východní části Říše, na teritoriích, která patřila historicky k tradičnímu okruhu komunikace českých králů, se odehrávaly souběžně nejméně tři či spíše čtyři důležité navzájem propojené konflikty: vedle toho českého i válka měst s knížaty ve Francích, bratrská válka Wettinů v Sasku a souboj saského a braniborského kurfiřta o vliv v českých vedlejších zemích, především v Dolní Lužici. To byla živná půda pro vytváření nejrůznějších mezinárodních spojeneckých koalic.

Věnovali jsme pozornost nejen navázaným spojeneckým svazkům, ale i tomu, jakými způsoby se při jejich sjednávání postupovalo a jak se zapojovali jednotliví členové jednoty. Na základě toho jsem se pokusil vysvětlit důvody toho, proč strakonická jednota dávala přednost spojeneckým vazbám s blízkým zahraničím před styky s korunními vedlejšími zeměmi. Jednoduše proto, že jednotníci, většinou pocházející z jižních a západních Čech, byli ke svým stavovským soukmenčům či vládcům dotyčných sousedních zemí vázáni dlouhodobějšími osobními kontakty, které jim při komunikaci s vedlejšími zeměmi scházely. Avšak i v zahraniční politice byla strana Jiřího z Poděbrad úspěšnější než strakonická jednota. Ta se zklamala v nadějích vkládaných do římského krále Fridricha III. a v kurfiřta Fridricha Saského. Přitom poukážme na poněkud zarážející kontrast: Na jedné straně všichni strakoničtí zaujímali po celou dobu jednotně či téměř jednotně vstřícný postoj k oběma Fridrichům. Na druhé straně ve vztahu k bavorským Wittelsbachům se strakoničtí ani na žádné společné politice neujednotili, ač i mezi bavorskými knížaty se nabízely možnosti spojenectví – jedině Oldřich z Rožmberka sondoval půdu u Jindřicha Landshutského. Nebyly plně využity ani možnosti spojenectví s protihohenzollernským říšským městem Norimberkem. Nakonec v závěru celého souboje s poděbradskou stranou provedli Rožmberkové se svými českými stoupenci obrat ve svém postoji k dění v rakouských zemích: spojili se s rakouskou stavovskou opozicí proti Fridrichovi III. Tento zvrát jsem se na rozdíl od dosavadní literatury snažil představit i jako vyústění pevných osobních vazeb Rožmberků k některým rakouským rodům, které se od římského panovníka takřka současně odvrátily rovněž.

Rozboru bylo podrobena členstvo strakonické jednoty. Analýza kariér členů do roku 1448 potvrdila a upřesnila již známou skutečnost, že strakonická jednota byla z personálního hlediska pokračováním katolické (Zikmundovy) strany z doby husitské revoluce a konzervativního, prorakouského bloku z doby polipanské. Rozbory držby úřadů i majetku ukazují, že oproti třicátým létům sice členové ztratili většinu úředních postů, avšak víceméně si po dobu interregna udrželi svůj tehdejší nemovitý majetek, někdy jej i rozmnožili. To, co celkovou sílu rožmberské strany již před vznikem jednoty oslabovalo, bylo přecházení jejích příslušníků do soupeřova tábora či do neutrality. Pokud jde přímo o strakonickou jednotu, v její soudržnosti hrála roli různě rozvinutá osobní pouta mezi členy a jejich osobní zájmy. Přestože se téměř všichni dostali nejpozději během zápasu obou jednot do nezřídka prudkých sporů a záští s některým(i) z poděbradských straníků, ne u všech to mělo ten efekt, že by při strakonické jednotě pevně drželi a nezvažovali separátní smír s úspěšnějším soupeřem. Ostatně mnohým členům nescházely ani jisté osobní vazby k příslušníkům poděbradské strany – hranice mezi oběma zneprátelenými skupinami šlechty ani nyní nebyla neprodyšná. Výhled do let po

skončení zápasu mezi jednotami nicméně ukazuje, že velká část členů za vlády králů Ladislava a Jiřího zakusila oproti období přibližně let 1436-1448 větší či menší úpadek svého vlivu. To mohlo přispět k tomu, že se v šedesátých letech řada z nich postavila proti králi Jiřímu v rámci zelenohorské jednoty.

Jaké tedy byly hlavní příčiny neúspěchu jednoty strakonické? Na jedné straně stála nepopiratelná síla konsolidované poděbradské jednoty a dále různé pro strakonickou stranu nepříznivé okolnosti, především zahraničně-politické, které jednotníci nemohli ovlivnit. Na druhé straně akceschopnost strakonické jednoty byla z mnoha důvodů podlomena. Vypíchněme alespoň dva ze zásadních problémů jednoty: jednak nadměrné zadlužení členů a jednak jejich menší soudržnost, která pod tíhou neúspěchů ještě více vyvstávala na povrch. Snad ani zvolená taktika a způsob uvažování předáků jednoty nebyly vždy šťastné, především pokud jde o malý zřetel strakonických k vedlejším zemím.

Nespojujme strakonickou jednotu jen s temnými intrikami Oldřicha z Rožmberka. Někteří představitelé jednoty na nás dnes mohou působit po charakterové stránce nesympaticky, ale konzervativnější postoj a hájení tradiční katolické víry, byť u mnohých šlechticů spíše vnějškové, byly zcela legitimní. Ačkoli v Říši bylo sdružování šlechty některými vládci zakazováno a ačkoli za českého interregna šlechta povážlivě zasahovala do jinak královských kompetencí, strakonická jednota v žádném případě nepředstavovala akt přímého odboje proti monarchovi. Naopak – strakoničtí se zastávali práv panovníka, pro kterého hovořily dědičné nároky. Šlo pouze o odpor proti zemskému správci, dlouho však jen samozvanému, nikoli obecně zvolenému. Pochopitelné a podle dobové mentality legitimní je i to, že šlechtici hájili své či spíše rodové zájmy a usilovali o vliv a o majetek. Něco z toho, co moralizující starší česká historiografie vyčítala Rožmberkovi a jeho stoupencům, pokud jde o sledování vlastního prospěchu nebo stavění zájmů vlastní strany nad zájmy obecné, by se dalo vztáhnout i na jejich kališnické soupeře. Na druhou stranu se strakoničtí pozvolna již dostávali do situace, kdy představovali početně malou skupinu, která brojila proti náboženství většiny obyvatel a svým odporem proti Poděbradovi bránila i politickému sjednocení stavovské obce. A následné vítězství Jiřího z Poděbrad, bezesporu jedné z velkých postav našich dějin, spolu s ukončením interregna přineslo Českému království nepopiratelný prospěch a mír, ze kterého mohli těžit všichni obyvatelé.

Pro nás je vznik strakonické jednoty a celé její soupeření s poděbradskou jednotou dokladem značné politické aktivity české šlechty, která se v době interregna sama ujímala řízení státu a určování jeho dalších osudů. Činnost jednoty představuje bohatý pramen k po-

znání způsobu vedení tehdejších vojenských i diplomatických bojů; zároveň zde naplno vychází najevo rozsah kontaktů české šlechty se zahraničím a poznáváme, jaké možnosti využití tyto kontakty skýtaly pro navazování vojensko-politických spojení. Odkrývají se před námi mocenské poměry v Českém království půldruhého desetiletí po skončení husitské revoluce a těsně před nástupem krále Ladislava, formované výraznou převahou poděbradské strany. Ještě jednou podtrhněme, že Jiří z Poděbrad si již tehdy, stále ještě na začátku své dráhy, poprvé získal podporu nezanedbatelné části českých katolíků. Zřejmě již v těchto letech tak leží hlubší kořeny situace, která Jiřímu šest roků po konečném vítězství nad strakonickou jednotou umožnila získat korunu a stát se oním pověstným „králem dvojího lidu“.

I přes značný rozsah této práce pořád zbývají některé otázky pro další bádání. Prostor pro různé další sondy skýtá samotný, prameny podrobně dokumentovaný zápas jednot v Čechách, kde by bylo možno podrobněji analyzovat směry vojenských akcí či zkoumat volbu lokalizace sněmů a sjezdů s ohledem na to, na půdě jaké strany se tato místa nacházela. Rovněž faktografie ke členům jednoty by mohla být novými výzkumy stále rozšiřována a precizována, např. zbývá systematictěji probádat i vzdálenější příbuzenské vazby. Teprve po postižení co největšího v pramenech zachytilného množství osobních a příbuzenských vazeb, a to i u jiných jednot než strakonické, bude možné celistvěji osvětlit strategie českých šlechticů, posoudit váhu rodových příbuzenských pout a na druhé straně momentálního politického kalkulu při jejich rozhodování. Celý fenomén tzv. panských jednot v českých dějinách by si zasloužil více pozornosti, kde by se nabízelo jak jejich vzájemné srovnávání v domácím kontextu, tak i komparace s analogiemi jednot v zahraničních šlechtických spolcích. Většinu těchto budoucích možností výzkumu jsem na tomto místě nastínil již ve své diplomové práci; jak to někdy bývá, v rigorózní práci jsem se nakonec většinou vydával jinými směry bádání než těmi původně uvažovanými...

Seznam pramenů a literatury

I. Nevydané prameny

- Archiv Národního muzea Praha, Genealogická sbírka H, H 2 – Bechyně z Lažan.
- Archiv Národního muzea Praha, sbírka Muzejní diplomatů.
- Historický ústav Akademie věd ČR v Praze, Pozůstalost Augusta Sedláčka.
- Národní archiv Praha, fond České gubernium – guberniální listiny (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/CGL/fond>).
- Národní archiv Praha, fond Desky dvorské.
- Národní archiv Praha, fond Františkáni Praha (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RF/fond>)
- Národní archiv Praha, Sběrka přepisů z domácích a zahraničních archivů.
- SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – listiny (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/fond>).
- SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, z Rožmberka.
- SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švamberkové.
- SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzmburka, genealogie Švihovských z Rýzmburka Václava Březana.
- SOA Třeboň, sbírka Cizí statky Třeboň – listiny (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyStatky/fond>).
- SOA Třeboň, sbírka Historica
(<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1J>).

II. Edice pramenů

- Aeneae Silvii Historia bohemica – Enea Silvio, Historie česká.* Edd. Dana MARTÍNKOVÁ – Alena HADRAVOVÁ – Jiří MATL, Praha 1998.
- AENEAS SILVIUS Piccolomini, *Die Geschichte Kaiser Friedrichs III.* I-II. Hrsg. von Theodor ILGEN, Leipzig 1889-1890.
- Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské I-XXXVII.* Edd. František PALACKÝ, Josef KALOUSEK, Gustav FRIEDRICH a kol., Praha 1840-1944.
- Codex diplomaticus Lusatiae superioris IV.* Hrsg. von Richard JECHT, Görlitz 1911-1927.

- Codex juris municipalis regni Bohemiae* II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225-1419. Ed. Jaromír ČELAKOVSKÝ, Praha 1895
- Codex juris municipalis regni Bohemiae* III. Privilegia královských měst venkovských z let 1420-1526. Edd. Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH, Praha 1948.
- Desky dvorské Království českého*. Díl VIII: Druhá kniha půhonná z let 1407-1530. Ed. Gustav FRIEDRICH, Praha 1944.
- Documenta Mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam... illustrantia*. Ed. Franciscus PALACKÝ, Pragae 1869.
- Peter ESCHENLOER, *Historia Wratislaviensis et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrado Bohemorum rege illi acciderant et adversa*. Hrsg. von Hermann Markgraf, Breslau 1872 (=Scriptores rerum Silesiacarum VII).
- Václav HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*. Ed. Jan LINKA, Praha 2013.
- Jana z Rabštejna Dialogus*. Ed. Bohumil RYBA, Praha 1946.
- Království dvojího lidu*. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci. Ed. Petr ČORNEJ, Praha 1989.
- Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren* (1348-1466). Edd. J. CHYTIL – P. CHLUMECKÝ – K. DEMUTH – A. WOLFSKRON. Brüner Cuda, Brün 1856; Olmützer Cuda, Brün 1856.
- Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové* III/1 (1417-1448). Ed. Vincentius BRANDL, Brunnae 1878.
- Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica...* VII-X. Ed. Josef EMLER, Pragae 1889.
- Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka* (1418-1462) I-IV. Edd. Blažena RYNEŠOVÁ (sv. I-III) a B. RYNEŠOVÁ – J. PELIKÁN (sv. IV), Praha 1929-1954.
- Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad* I (1300-1450) II (1450-1526). Ed. Josef STRNAD, Plzeň 1891, 1905.
- Materialen zur österreichischen Geschichte: aus Archiven und Bibliotheken*. I. Band, 2. Heft. Hrsg. von Joseph CHMEL, Wien 1837.
- Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik*. Hrsg. von Matthäus KLIMESCH, Prag 1897.
- Nové prameny k dějinám husitství na Moravě*. Ed. Augustin Alois NEUMANN, Olomouc 1930.
- Regesta imperii* XI/2. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410-1437). Hrsg. von Wilhelm ALTMANN, Innsbruck 1900.
- Reliquiae tabularum terrae – Pozůstatky desk zemských* I-II. Ed. Josef EMLER, Pragae 1870-1872.

- Rožmberské dluhopisy z let 1457-1481*. Ed. Josef PELIKÁN, Praha 1953.
- Rožmberské kroniky: krátký a summovní výtah od Václava Březana*. Ed. Anna KUBÍKOVÁ, České Budějovice 2005.
- Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419-1437) II*. Edd. Ivan HLAVÁČEK – Rudolf TECL – Milan VONDRÁČEK a kol., in: TA 4, 1992, s. 5-31.
- Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 1/1-1/2*. Edd. František BENEŠ – Karel BERÁNEK a kol., Praha 1974.
- Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*. Edd. František ŠIMEK – Miloslav KAŇÁK, Praha 1959.
- Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*. Ed. František ŠIMEK, Praha 1937.
- Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic*. Dílo Františka Palackého II. Ed. Jaroslav CHARVÁT, Praha 1941.
- Urbář zboží rožmberského z roku 1379*. Ed. Josef TRUHLÁŘ, Praha 1880.
- Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440 - 1471)*. Hrsg. von Adolph BACHMANN (=Fontes rerum austriacarum II/42), Wien 1879.
- Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen II (1420-1480)*. Edd. Valentin SCHMIDT – Alois PICHA, Prag 1910.
- Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer in Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471)*. Hrsg. von Franz PALACKY (=Fontes rerum austriacarum II/20), Wien 1860.
- Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an I (1419-1428)*. Hrsg. von Franz PALACKÝ, Prag 1873.
- Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480*. Ed. August SEDLÁČEK, Praha 1914.

III. Literatura

- Rudolf ANDĚL a kol, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III*. Severní Čechy, Praha 1984.
- Tomáš BALETKA, *Nižší šlechta z moravského severovýchodu ve stížných listech proti upálení Mistra Jana Husa*, in: TA 9, 1999, s. 15-48.

- František Michálek BARTOŠ, *České dějiny II/6. Čechy v době Husově (1378-1415)*, Praha 1947.
- František Michálek BARTOŠ, *Dva dokumenty k dějinám bratrstva táborského*, in: JSH 1, 1928, s. 52-55.
- Wilhelm BAUM, *Císař Zikmund*, Praha 1996.
- Miloslav BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*, Plzeň 1965.
- Miloslav BĚLOHLÁVEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Západní Čechy*, Praha 1985.
- František BENEŠ, *Význam odboje města Plzně proti králi Jiřímu Poděbradskému pro české dějiny v době poděbradské*, in: MZK 7, 1970, s. 279-288.
- Zdeněk BERAN, *Boleslavský landfrýd 1440-1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách*, České Budějovice – Hradec Králové 2011.
- Zdeněk BERAN, *Poslední páni z Michalovic. Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468)*, České Budějovice 2010.
- Jan BERINGER – Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, Telč [1892].
- Friedrich BERNAU, *Geschichte des Schlosses und Gutes Hauenstein bei Schlackenwerth*, Karlsbad 1875.
- Friedrich BERNAU, *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen I*, Saaz 1881.
- Friedrich BERNAU, *Hassenstein. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, Böhmisches Leipa* 1893.
- Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- Lenka BOBKOVÁ, *7.4.1348: Den ustavení Koruny království českého*, Praha 2006.
- Lenka BOBKOVÁ, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: táž (red.), *Česká koruna na rozcestí*, Praha 2010, s. 25-86.
- Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IVa*, Praha – Litomyšl 2003.
- Lenka BOBKOVÁ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IVb*, Praha – Litomyšl 2003.
- Lenka BOBKOVÁ – Luděk BŘEZINA – Jan ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.
- Jana BOŇKOVÁ, *Vztahy severočeské šlechty s Horní Lužicí v 2. polovině 14. a v 15. století*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2004.
- Jana BOROVIČKOVÁ – Jiří STOČES, *Nové metody – prosopografie*, in: *Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí*, Praha 2002 (=Práce z Archivu Akademie věd ČR A, 7), s. 47-61.

- Vlastimil BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, in: V. Borůvka – J. Krám – J. Pavel, Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat, Praha 2000, s. 5-127.
- Jaroslav BOUBÍN, *Česká „národní“ monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad*, Praha 1992.
- Jaroslav BOUBÍN, *Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty*, in: ČČH 88, 1990, č. 3, s. 351-355.
- Jaroslav BOUBÍN, *Vznik panských jednot*, in: MHB 1, 1998, s. 217-230.
- Roman BRZOŇ a kol., *Hrad Orlík nad Humpolcem*, Humpolec 2010.
- Milan BUBEN, *Bechinieové z Lažan*, in: Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku 8, č. 24, 1992, s. 88-94.
- Eva BURKOŇOVÁ, *Vztah královské politiky Jiřího z Poděbrad k Českým Budějovicím a Plzni*, in: FHB 12, 1988, s. 349-382.
- Martin ČAPSKÝ, *Spolek slezských knížat a jeho pokus o společnou obranu jižní hranice Slezska proti husitům. Poznámky k významu a datování grotkovského sněmu*, in: T. Borovský – L. Jan – M. Wihoda (redd.), *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 341-350.
- Jaroslav ČECHURA, *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (1419-1420)*, in: Právněhistorické studie 29, 1989, s. 43-62.
- Jaroslav ČECHURA, *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421-1454*, in: Časopis Národního muzea, řada historická, 165, 1996, s. 1-16.
- Jaroslav ČECHURA, *Statky kláštera Pomuk před rokem 1420*, in: MZK 32, 1997, s. 7-18.
- Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, Praha 1992.
- Petr ČORNEJ, *Zdeněk Beran: Poslední páni z Michalovic* (recenze), in: Dějiny a současnost 33, 2011, č. 5, s. 45.
- Petr ČORNEJ, *Světla a stíny husitství. Události – osobnosti – texty – tradice*, Praha 2011.
- Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V*, Praha – Litomyšl 2000.
- Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI*, Praha – Litomyšl 2007.
- Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí. Díl IV.1. (Doba reformační 3/1)*, Praha 1957.
- Max DOBLINGER, *Die Herren von Walsee. Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte*, in: Archiv für österreichische Geschichte 95, 1906, s. 235-578.
- Josef DOLEJŠÍ – Leonid KRÍŽEK, *Husité. Vrchol válečnického umění v Čechách*, Praha 2009.

- Jaroslav DŘÍMAL (red.), *Dějiny města Brna I*, Brno 1969.
- Jaroslav DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století*, in: Sborník Matice moravské 84, 1965, s. 132-156.
- Jaroslav DŘÍMAL, *Účast moravských královských měst na politickém vývoji v českých zemích za bezvládní v letech 1446 až 1453*, in: Brno v minulosti a dnes, Brno 1966, s. 75-117.
- Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999.
- František DVORSKÝ, *O starožitném panském rodě Benešoviců I*, Brno 1907.
- Winfried EBERHARD, „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchickou vládou a stavovskou společností, in: ČČH 102, 2004, č. 3, s. 449-474.
- Hubert ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien während der königlosen Zeit*, in: ZVGAS 13, 1876, s. 1-72, 291-343.
- Michal ERNÉE, *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově – Gotische Ofenkacheln aus der Burg und Schloss in Český Krumlov*, České Budějovice 2008.
- Jakob von FALKE, *Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein I*, Wien 1868.
- Lukáš GAVENDA, *Páni Hasištejnští z Lobkovic na konci středověku*. Strojopis diplomové práce na ÚČD FF UK, Praha 2008.
- Bernhard GLASAUER, *Herzog Heinrich XVI. (1393-1450) der Reiche von Bayern-Landshut. Territorialpolitik zwischen Dynastie und Reich*, München 2009.
- Jaroslav GOLL, *Čechy a Prusy ve středověku*, Praha 1897.
- František GRUNT, *Bratři Kolovratové v husitské revoluci*, in: Dějiny a současnost 25, 2003, č. 5, s. 29-32.
- František GRUNT, *Počátky a vzestup pánů z Kolovrat v západních Čechách*, in: MZK 33, 2002, s. 7-23.
- Karl GUTKAS, *Der Mailberger Bund von 1451. Studien zum Verhältnis von Landesfürst und Ständen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, in: Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 74, 1966, s. 51-94, 347-392.
- Denis HAY, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*, Praha 2010.
- Handbuch der bayerischen Geschichte II: Das alte Bayern. Der Territorialstaat vom Ausgang des 12. Jahrhunderts bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts*. Hrsg. von Max SPINDLER – Andreas KRAUS, München 1988.
- Handbuch der bayerischen Geschichte III/1: Geschichte Frankens bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts*. Hrsg. von Max SPINDLER – Andreas KRAUS, München 1997.

- Handbuch der bayerischen Geschichte* III/3: Geschichte der Oberpfalz und des bayerischen Reichskreises bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Max SPINDLER – Andreas KRAUS, München 1995.
- Z. HEFNER, *Hrad Starý Žeberk*, in: Hláska. Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka, 1995, č. 1.
- Paul-Joachim HEINIG, *Kaiser Friedrich III. (1440-1493)*. Hof, Regierung und Politik I-III, Köln 1997.
- Kateřina HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumburka*. Historie rodu v Království českém od poloviny 13. st. do 1. poloviny 15. st. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2009.
- Ivana HLAVÁČEK, *Beiträge zur Erforschung der Beziehungen Friedrichs III. zu Böhmen bis zum Tode Georgs von Podiebrad (†1471)*, in: P. J. Heinig (hrsg.), *Kaiser Friedrich III. (1440 - 1493) in seiner Zeit*, Köln 1993, s. 279-298.
- Ivan HLAVÁČEK, *Bemerkungen und Überlegungen zu den hochadeligen böhmischen Itineraren im Mittelalter, besonders zu dem des Ulrichs von Rosenberg*, in: H. D. Heimann (hrsg.), *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Postdam 2000, s. 43-57.
- Ivan HLAVÁČEK, *Zu den kulturellen Kontakten zwischen den böhmischen und österreichischen Ländern im 15. Jahrhundert*, in: Thomas Winkelbauer (hrsg.), *Kontakte und Konflikte. Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte*, Horn 1993, s. 67-77.
- Petr HLAVÁČEK, *Kadaň mezi středověkem a novověkem*. Deset kapitol z kulturních a náboženských dějin severozápadních Čech, Ústí nad Labem 2005.
- Petr HLAVÁČEK – Jaroslav PACHNER, *Kadaň*. Edice Zmizelé Čechy, Praha – Litomyšl 2009.
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.
- Dalibor HODEČEK, *Nástin dějin hradu Veveří*, in: *Brno v minulosti a dnes* 14, 2000, s. 227-258.
- Vladimír HOLÝ, *Růst a rozklad rodového majetku Švihovských z Rýzemberka a pánů z Rožmitálu*, in: *Minulostí Plzně a Plzeňska* III, s. 1960, s. 42-79.
- Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země moravskoslezské*, Praha 2004.
- Ladislav HOSÁK, *Účast českých žoldnéřů na bojích v Rakousích v l. 1439-1460*, in: *Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci, Historie V*, 1958, s. 159-191.
- Ladislav HOSÁK – Metoděj ZEMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezku I. Jižní Morava*, Praha 1983.

- Martin HRUŠKA, *Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*, Plzeň 1883.
- Joseph CHMEL, *Geschichte Kaiser Friedrichs IV. und seines Sohnes Maximilian I.*, II. Band, Hamburg 1843.
- Dalibor JANIŠ, *K úloze institutu landfrýdu v moravském zemském právu (vznik a vývoj landfrýdů a role panovníka)*, in: FHB 25, č. 2, 2010, s. 7-26.
- Jana JANIŠOVÁ, *Delikt urážka na cti v českém a moravském zemském právu: právní normy a právní praxe*, in: T. Borovský – D. Janiš – M. Malaníková (redd.), *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010 s. 68-110
- Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice – Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze* II (1427-1437), III (1437-1457), Domažlice 2002, 2003.
- Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006.
- Jiří JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík Klenovský z Klenového (1416-1465), „bohatýr neodolatelný“ a „Jidáš táborů“*, in: *Sborník prací z historie a dějin umění III: Klenová*, 2004, s. 51-167.
- Zdeněk JIRÁSEK (red.), *Slezsko v dějinách českého státu I. Od pravěku do r. 1490*, Praha 2012.
- Tomasz JUREK, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996.
- Jiří JUROK, *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*, Nový Jičín 2000.
- Jaroslav KADLEC, *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, České Budějovice 1949.
- Karin KALTWASSER, *Herzog und Adel in Bayern-Landshut unter Heinrich XVI. dem Reichen (1393-1450)*. Inaugural-Dissertation, Universität Regensburg, Philosophische Fakultät III, 2003.
- Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002.
- František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 1998.
- František KAVKA, *Strana Zikmundova v husitské revoluci*. Diplomová práce na FF UK, Praha 1947.
- John Martin KLASSEN, *The nobility and the making of the hussite revolution*, New York 1978.
- Jan KNITTEL, *Český dvůr Ladislava Pohrobka*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2014.
- Hermann KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güther von XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879.

- Herbert KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg (1446-1451)*, in: Jahrbücher der Königlichen Akademie Gemeinnütziger Wissenschaften zu Erfurt. Neue Folge, Heft XXXV, 1909, s. 1-264.
- Martin KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských z Risenberka*, Tábor 1892.
- Věra KOSINOVÁ, *Nejvyšší úřad purkrabský ve zřízeních zemských století XVI.*, in: Pekařův sborník. Od pravěku k dnešku I, Praha 1930, s. 353-382.
- Věra KOSINOVÁ, *Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice*. Studie k portrétu z dějin české šlechty předrenesanční, in: K dějinám československým v období humanismu. Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám, Praha 1932, s. 206-218.
- Albert KOTELMANN, *Geschichte der älteren Erwerbungen der Hohenzollern in der Niederlausitz*, Berlin 1864.
- Simona KOTLÁROVÁ, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008.
- Vít KOULA, *Majetková základna Aleše Holického ze Šternberka v době husitských válek a v době polipanské (1420–1455)*. Seminární práce na ÚČD FF UK, Praha 2012.
- Daniel KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje Puklice*, České Budějovice 2007.
- Adolf Ludvík KREJČÍK, *Konec táborského hejtmána kněze Bedřicha ze Strážnice*, in: Časopis Matice moravské 40, 1916, s. 119-121.
- Karl F. KRIEGER, *Habsburkové ve středověku*. Od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493), Praha 2003.
- Frank-Lothar KROLL (hrsg.), *Die Herrscher Sachsens*. Markgrafen, Kurfürsten, Könige 1089-1918, München 2004.
- Jiří KUBEŠ, *Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském století*, in: Poslední páni z Hradce. Red. Václav Bůžek, České Budějovice 1998 (=Opera historica 6), s. 273-317.
- Anna KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, 2006, s. 11-27.
- Anna KUBÍKOVÁ, *Familienbeziehungen der Rosenberger zu österreichischen Adelsfamilien*, in: Thomas Winkelbauer (hrsg.), Kontakte und Konflikte. Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte, Horn 1993, s. 121-124.
- Anna KUBÍKOVÁ, *Petr I. z Rožmberka a jeho synové*, České Budějovice 2011.
- Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.

- Arkadiusz KUZIO-PODRUCKI, *Schaffgotschowie. Zmienne losy ślaskiej arystokracji*, Bytom 2007.
- Irmgard LACKNER, *Herzog Ludwig IX. der Reiche von Bayern-Landshut (1450-1479). Reichsfürstliche Politik gegenüber Kaiser und Reichsständen. Inaugural-Dissertation*, Universität Regensburg, Philosophische Fakultät I, 2010.
- August LEIDL, *Das Bistum Passau zwischen Wiener Konkordat 1448 und Gegenwart. Kurzporträts der Passauer Bischöfe, Weihbischöfe, Offiziale (Generalvikare) dieser Epoche*, Passau 1993.
- Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) II. Šlechta*, Praha 1994.
- Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967.
- Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2000.
- Marie MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – Jaroslav DOUŠA a kol., *Dějiny města Plzně I. Do roku 1788*, Plzeň 2014.
- Karel MARÁZ, *K vypovídacím možnostem diplomatických a sfragistických pramenů 15. století na příkladu Oldřicha II. z Rožmberka (1403-1462)*, in: Alena Feriancová – Miroslav Glejtek (redd.), *Prameň – jeho funkcia, význam, interpretácia a limity v historickom výskume*, Nitra 2010, s. 59-64.
- Hermann MARKGRAF, *Geschichte Schlesiens und besonders Breslaus unter König Ladislaus Posthumus*, in: ZVGAS 11, 1871, 2. Heft, s. 235-274.
- Hermann MARKGRAF, *Der Liegnitzer Lehnsstreit 1449-1469*, in: *Abhandlungen der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur, Philosophisch-historische Abtheilung*, 1869, s. 25-70, 1871, s. 41-65.
- František MATĚJEK (s J. MEZNÍKEM – neueden), *Vývoj feudálního majetku na jiho-východní Moravě ve 14. a 15. století*, in: *Časopis Matice moravské* 98, 1979, s. 104-120.
- Eduard MAUR, *Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adlaru - vojenští velitelé táborů před založením Tábora*, in: TA 10, 2000-2001, s. 25-71.
- Eduard MAUR, *Příspěvek k prosopografii duchovních tábořské orientace v počátcích husitské revoluce*, in: TA 9, 1999, s. 49-89.
- Eduard MAUR, *Racek Chlévec z Malšína. Zapomenutý válečník 15. století*, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha – Litomyšl 2011, s. 105-118.
- Dobroslava MENCLOVÁ, *České hrady I-II*, Praha 1972.
- Jaroslav MEZNÍK, *Česká a moravská šlechta ve 14. a 15. století*, in: *Sborník historický* 37, 1990, s. 7-36.

- Jaroslav MEZNÍK, *Vlastníci a držitelé hradů a měst na Moravě 1350-1410*, in: Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, řada C, 45, 1998, s. 51-64.
- Alois MÍKA, *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, Praha 1970.
- Miroslav MILEC, *Páni ze Stráže*, in: Jihočeský herold. Časopis o historii a pomocných vědách, mimořádné číslo, 2007, díl II, s. 24.
- Amedeo MOLNÁR, *Na rozhraní věků*, Praha 1985.
- Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích v letech 1420-1437*, in: FHB 9, 1985, s. 89-173.
- Conrad MÜLLER, *Schönburg. Geschichte des Hauses bis zur Reformation*, Leipzig 1931.
- Bohumír NĚMEC, *Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu*, České Budějovice 2001.
- Neue Deutsche Biographie* I-XXV, Berlin 1966-2013.
- Alois NIEDERSTÄTTER, *Das Jahrhundert der Mitte. Österreichische Geschichte 1400-1522*, Wien 1996.
- Martin NODL, *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*, Brno 2007.
- Martin NODL, *Středověká prosopografie jako metodická inovace*, in: Jiří Pešek (red.), VIII. sjezd českých historiků: Hradec Králové 10.-12. září 1999, Praha – Dolní Břežany 2000, s. 146-149.
- Ivana NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty. Rigorózní práce na PedF UK*, Praha 2008.
- Robert NOVOTNÝ, *Čest a urozenost v mentalitě pozdně středověké šlechty*, in: T. Borovský – D. Janiš – M. Malaníková (redd.), *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 54-68.
- Robert NOVOTNÝ, *Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách*, in: Dana Dvořáčková-Malá (red.), *Dvory a rezidence ve středověku*, Praha 2006 (=MHB, Supplementum 1), s. 145-161.
- Robert NOVOTNÝ, *Kříž proti kříži? Česká katolická šlechta a protihusitské kruciáty*, in: *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 10, s. 36-39.
- Robert NOVOTNÝ, *Proměna rituálu. Šlechta v období dvojvěří*, in: Martin Nodl – František Šmahel (redd.), *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009, s. 237-246.

- Robert NOVOTNÝ, „*Sloup království*“ v počátcích revoluce. Oldřich z Rožmberka 1417-1420, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha – Litomyšl 2011, s. 60-72.
- Robert NOVOTNÝ, *Spor Václava IV. s panstvem*, in: František Šmahel – Lenka Bobková (redd.), *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 664-674.
- Robert NOVOTNÝ, *Stavovství*, in: P. Cermanová – R. Novotný – P. Soukup (redd.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 635-650.
- Robert NOVOTNÝ, *Šlechta*, in: P. Cermanová – R. Novotný – P. Soukup (redd.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 290-316.
- Robert NOVOTNÝ – Petr ŠÁMAL (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy. K počtě Petra Čorneje*, Praha – Litomyšl 2011.
- Otakar ODLOŽILÍK, *The Hussite King. Bohemia in European Affairs 1440-1471*, New Brunswick 1965.
- Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí I-XXVIII, Praha 1888-1909.
- František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě II/2-IV/1*, Praha 1851-1857.
- František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 321-417.
- František PALACKÝ, *Wlastenské dějiny I. Dobytj Prahy skrze p. Giřjho z Poděbrad léta 1448, a přjčiny geho*, in: *Časopis Společnosti vlastenského Museum w Čechách* 1, 1827, č. 3, s. 37-83, č. 4, s. 9-57.
- František PALACKÝ – Zdeněk STERNBERG, *Dějiny rodu Sternbergů – Geschichte der Familie Sternberg*, Moravský Beroun 2001.
- Jaroslav PÁNEK, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. století a v první polovině 16. století*, in: *FHB* 4, 1982, s. 179-217.
- Bartholoměj PAPROCKÝ Z GLOGOL a Paprocké wůle, *Diadochos, id est svccessio jinak poslaupnost knjžat a králůw českých... O stawu panském...*, Praga 1602.
- Julius PAŽOUT, *K dějinám statků dříve purkrabských, nyní zemských*, in: *Zprávy Zemského archivu království Českého* 1, 1906, s. 131-152.
- Tomáš PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus. Sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbæ...*, Pragae 1677.

- Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu (=Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1), Praha 1976, s. 9-88.
- Ludwig PETRY – Joachim MENZEL – Winfried IRGANG (hrsg.), *Geschichte Schlesiens I. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526*, Stuttgart 2000.
- Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930.
- Miroslav PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2001.
- Miroslav PLAČEK – Petr FUTÁK, *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*, Praha 2006.
- Heinrich PLETICHA (hrsg.), *Deutsche Geschichte V. Das ausgehende Mittelalter 1378-1517*, Gütersloh 1984.
- Karel PLETZER, *Odpor Českých Budějovic proti Rožmberkům v letech 1453-1457*, in: JSH 40, 1971, s. 190-204.
- Zdeněk POKLUDA, *Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*, Praha 2012.
- Zdeněk POKLUDA, *Rytíři z Mošnova*, in: Malovaný kraj 2, 1993, s. 4-5.
- Pavel R. POKORNÝ, *Ojedinělý tříkoutní erbovní vývod johanitského velkopřevora Václava z Michalovic na hradě ve Strakonících*, in: Heraldická ročenka, 2007, s. 44-45.
- Miloslav POLÍVKA, *Friedrich III. und Nürnberg im Konflikt mit dem böhmischen Adel und seinem Recht. Nürnbergs Fehde mit Alesch von Sternberg*, in: P. J. Heinig (ed.), *Kaiser Friedrich III. (1440 - 1493) in seiner Zeit*, Köln 1993, s. 257-277.
- Miloslav POLÍVKA, *Několik pramenných dodatků k obléhání hradu Bechyně husity v roce 1428*, in: TA 9, 1999, s. 91-120.
- Miloslav POLÍVKA, *Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých vztahů na sklonku doby husitské. Zášť Aleše ze Šternberka a Hynka Krušiny ze Švamberka s říšským městem Norimberk ve 30. a 40. letech 15. století*, in: ČČH 93, 1995, č. 3, s. 426-450.
- Miloslav POLÍVKA, *Ulrich von Rosenberg und seine Umgebung*, in: *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Berlin-Brandenburg 2000, s. 59-72.
- Jaroslav POŠVÁŘ, *Poznámky k politickému postavení Slezska ve III. čtvrtině 15. století*, in: Slezský sborník 58, 1960, s. 39-60.
- Jaroslav POŠVÁŘ, *Slezsko v česko-polských politických vztazích v první polovině 15. století*, in: Slezský sborník 57, 1959, s. 74-87.

- Hynek PREISLER, *Královská rada Jiřího z Poděbrad*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2006.
- Miloš PROKOP, *Držba hradů v Čechách v letech 1418-1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, in: Husitský Tábor 14, 2004, s. 147-226.
- Miloš PROKOP, *Jiří z Poděbrad a vyšší šlechta ve světle zástavní politiky*, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha – Litomyšl 2011, s. 150-157.
- Božena RADIMĚŘSKÁ, *Struktura pozemkové držby v severozápadních Čechách 1300-1550, se zvláštním přihlédnutím k držbě šlechtické*, in: Ústecký sborník historický, 2004, s. 33-46.
- Petr RAK, *Kadaňský incident z roku 1467*, in: Michaela Hrubá (red.), *Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku*, Ústí nad Labem 2001 s. 20-43.
- Hans RALL – Marga RALL, *Die Wittelsbacher in Lebensbildern*, Graz 1986.
- Václav RAMEŠ, *Listiny, listy a kancelář Ladislava Pohrobka (1452-1457)*. Diplomová práce na KPVHAS FF UK, Praha 1982.
- Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách I. Historický vývoj do r. 1740*, Praha 1894.
- Jörg ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, Ostfildern 2005.
- Werner RUDOLF, *Das Geschlecht von Seydlitz/ von Seidlitz vom Ende des 13. bis zum Beginn des 15. Jahrhunderts und Schwarzwaldau*, 2007 (<http://www.boehm-chronik.com/grundherrschaft/Seidlitz.pdf>).
- Josef SAKAŘ, *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí I*, Týn nad Vltavou 1935.
- Josef SALABA, *Jiří z Poděbrad a Oldřich z Rožmberka r. 1450*, in: Zvon. Týdenník beletristický a literární III, 1903, s. 113-117.
- Berthold SCHMIDT, *Die Reussen*. Genealogie des Gesamthauses Reuss älterer und jüngerer Linie sowie der ausgestorbener Vogtslinien zu Weida, Gera und Plauen und der Burggrafen zu Meissen aus dem Hause Plauen, Schleiz 1903.
- Joachim SCHNEIDER, *Kunz von Kaufungen in seinem sozialen Umfeld: Besitzverhältnisse, Verwandtschaft und Beziehungen zum regionalen Adel*, in: *Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts*, Beucha 2007, s. 125-151.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV*, Praha 1993-1998.
- August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998.
- August SEDLÁČEK, *Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův*, Praha 1914.

- August SEDLÁČEK, *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*, in: ČČH 23, 1917, s. 85-109, 310-352.
- Eva SEMOTANOVÁ – Jiří CAJTHAML a kol., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014.
- Petra SMETÁKOVÁ, *Páni ze Švamberka. Dějiny rodu od 13. století do roku 1455*. Rigorózní práce na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty UK, Praha 2004.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. (1361-1419)*, Praha 1986.
- František SPURNÝ a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava*, Praha 1983.
- Robert STEIN, *Stände und Staat in den Niederlanden*, in: R. C. Schwinges – Christoph Hesse – Peter Moraw (hrsg.), *Europa im späten Mittelalter*, München 2006 (=Historische Zeitschrift, Beiheft 40), s. 205-235.
- Leo STERN – Erhard VOIGT, *Deutschland von der Mitte des 13. bis zum ausgehenden 15. Jh.*, Berlin 1964.
- Oldřiška SVATÁ, *Vývoj landfrýdů v Čechách*. Diplomová práce na KPVHAS FF UK, Praha 1984.
- Miroslav SVOBODA, „*Ját' chci hnánie s tebú učiniti s ostrým.*“ Sonda do života jihočeského šlechtice před polovinou 15. století, in: JSH 68, 1999, s. 25-34.
- Miroslav SVOBODA, *Majetek řádu johanitů v Čechách v husitské době*. Podíl Zikmunda Lucemburského na likvidaci pozemkového majetku církve, in: ČČH 103, 3/2005, s. 269-312.
- Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna a jeho role ve spojených východočeských landfrýdech*, in: Martin Nodl – Martin Wihoda (redd.), *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007 s. 251-299.
- Martin ŠANDERA, *Vrtkavý husitský pán Hašek z Valdštejna*, in: *Krkonoše-Podkrkonoší. Vlastivědný sborník*, 20, 2012, s. 479-485.
- Martin ŠANDERA, *Východočeská šlechta v polipanském bezvládí, poděbradské a jagellonské éře I*, in: *Východočeské listy historické 17-18*, 2001, s. 89-116.
- Martin ŠANDERA, *Zikmundovi věrní na českém severovýchodě. Opočenská strana v husitské revoluci*, České Budějovice 2005.
- Alois Vojtěch ŠEMBERA, *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě*, Vídeň 1870.
- Zdeněk ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, in: JSH 34, 1965, s. 14-30.
- Tomáš ŠIMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI. Východní Čechy*, Praha 1989.

- Robert ŠIMŮNEK, *Dědictví po Čeňkovi z Vartenberka*. K rožmbersko-vartenberským vztahům v 1. polovině 15. století, in: MHB 5, 1998, s. 105-118.
- Robert ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*. K postavení nižší šlechty v jižních Čechách v první polovině 15. století, in: JSH 66-67, 1997-1998, s. 3-13.
- Robert ŠIMŮNEK, *Karel IV. a páni z Rožmberka v 50. letech 14. století*, in: Husitský Tábor 17, 2011.
- Robert ŠIMŮNEK, *Rožmberská klientela 15. století I*. Pavel Dětrichovic, novoměstský purkmistr v rožmberských službách, in: Výběr 37, 2000, č. 3, s. 186-193.
- Robert ŠIMŮNEK, *Směry moderního bádání o české středověké šlechtě*, in: Lidé a národy. Vztahy a soužití, Praha 2007, s. 18-31.
- Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách*. Rožmberská doména 1418-1472, Praha 2005.
- Robert ŠIMŮNEK, „*Táboři versus Rožmberkové*.“ Konfesní tolerance z nutnosti?, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha-Litomyšl 2011, s. 90-104.
- Robert ŠIMŮNEK – Roman LAVIČKA, *Páni z Rožmberka 1250-1520*. Jižní Čechy ve středověku (Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách), České Budějovice 2011.
- Robert ŠIMŮNEK – Uwe TRESP, *Beiträge zu Praxis des spätmittelalterlichen böhmischen Söldnerwesens*. Das Söldnerwesen der Herren von Rosenberg um die Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Söldnerwerbungen Herzog Ludwigs des Reichen von Bayern-Landshut in Böhmen (1459-1462) - mit Prosopografie, in: TA 10, 2000-2001, s. 73-174.
- František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, I. díl, 2. svazek, České Budějovice 1990.
- František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I-IV*, Praha 1992-1993.
- František ŠMAHEL, *Husitské Čechy*. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001.
- František ŠMAHEL, *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2000.
- František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce* II-2, Jindřichův Hradec 1927.
- André THIEME, *Landesherrschaft und Reichsunmittelbarkeit*. Beobachtungen bei den Burggrafen von Meißen aus dem Hause Plauen und anderen Nachfolgefamilien der Vögte von Weida, Gera und Plauen, in: Jörg Rogge – Uwe Schirmer (hrsg.), *Hochadelige Herrschaft in mitteleuropäischem Raum (1200-1600)*, s. 135-161.
- Wáclaw Wladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy* VI, IX, Praha 1885, 1893.
- Uwe TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen*. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts, in: *Der Altenburger*

- Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts, Beucha 2007, s. 195-217.
- Dušan TŘEŠTÍK – Miloslav POLÍVKA, *Nástin vývoje české šlechty do konce 15. století*, in: *Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století*, Praha 1984, s. 99-133.
- Karel TRÍSKA a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V. Jižní Čechy*, Praha 1986.
- Dušan UHLÍŘ, *Schaffgotschové mezi Slezskem a českými zeměmi*, in: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis č. 1*, 2008, s. 151-161.
- Zdeněk UHLÍŘ, *Neznámý pramen k obležení Tábora Albrechtem Rakouským roku 1438*, in: *TA 4*, 1992, s. 39-41.
- F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, Aussig 1930.
- Jan URBAN, *Boj o Kladsko (1435-1454)*, in: *Historie a vojenství 1994*, s. 3-26.
- Jan URBAN, *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*, Praha 2003.
- Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III/1-III/4. Věk poděbradský*, Praha 1915-1962.
- Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*, Praha 1926.
- Rudolf URBÁNEK, *Konec Ladislava Pohrobka*, Praha 1924.
- Valentin URFUS, „Záštít“ v Čechách v polovině 15. století, in: *Právněhistorické studie 3*, 1957, s. 90-114.
- Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991.
- Josef VÁLKA, *Počátek „bezvládí“? Politické myšlení a státní struktura v bojích o završení husitské revoluce*, in: *Rodná země*, Brno 1988, s. 309-318.
- Josef VÁLKA, *Stavovství a krize českého státu ve druhé polovině 15. století*, in: *FHB 6*, 1984, s. 65-98.
- Silvie VANČUROVÁ, *Osobnost Jana Sádla ze Smilkova*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2012.
- Vratislav VANÍČEK, *Rodová politika Vítkovců a strukturální proměny jihočeského regionu v soustátí krále Přemysla II. Otakara*, in: Marie Bláhová – Ivan Hlaváček (redd.), *Česko-rakouské vztahy ve 13. století*, Praha 1998, s. 77-93.
- Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III*, Praha-Litomyšl 2002.
- Václav VEBER a kol., *Dějiny Rakouska*, Praha 2002.
- Milan VONDRÁČEK, *Panovnická politika vůči městům ve světle písemností Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad*, in: *Z pomocných věd historických 10*, Praha 1992 (=Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica, 1992, č. 1), s. 161-165.

- Michael WETZEL, *Friedrich XX., Herr von Schönburg*, in: Sächsische Biografie
(http://saebi.isgv.de/biografie/Friedrich_XX.,_Herr_von_Sch%C3%B6nburg_%28um_1420-1480%29).
- Vladimír WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu. Život táborského hejtmana, loupeživého rytíře, kondotiéra a psance*, Hradec Králové – Trutnov 2002.
- Bohdan ZILYNSKYJ, *Česká šlechta a počátky husitství (1410-1415)*, in: JSH 48, 1979, s. 52-65.

Příloha č. 1: Katalog členů strakonické jednoty

Příloha obsahuje faktografii o jednotlivých členech, případně spojencích jednoty (osobách i královských městech), kterou jsem shromáždil z dostupných pramenů a literatury, bez nároku na absolutní úplnost použitých zdrojů. Údaje jsou zpracovány ve formě biogramů členů, které jsou strukturované do následujících kategorií, uzpůsobených tématu strakonické jednoty:

1. základní genealogické údaje (jen u osob)
2. charakteristika rodu a politiky předků; u měst: základní charakteristika města
3. politická dráha do roku 1448 (u měst přibližně od doby husitských válek)
4. majetkové poměry¹
5. náboženská (konfesní) orientace, vztahy k církvi
6. vztahy s Oldřichem z Rožmberka, popřípadě s jeho syny (přátelství i nepřátelství)²
7. vztahy s ostatními členy strakonické jednoty kromě pánů z Rožmberka (přátelství i nepřátelství)³
8. vztahy se členy poděbradské jednoty (přátelství i nepřátelství)³
9. možná motivace ke vstupu do strakonické jednoty⁴
10. činnost ve strakonické jednotě
11. cesta ke smíru s Jiřím z Poděbrad, politická dráha po roce 1452, vztah k zelenohorské jednotě z roku 1465

U jednotlivých členů jsou body uvozeny jen číslem a zkráceným popiskem. Pokud je součástí zkráceného popisku jméno člena, je zkráceno na iniciály (např. Oldřich z Hradce = O. H.). Zaznamenány jsou jen údaje relevantní pro téma strakonické jednoty, vynechány byly např. méně důležité události z jiných životních etap jedinců než z doby členství v jednotě. Řazení členů je následující: první páni z Rožmberka, další členové jsou pro snazší orientaci seřazeni abecedně podle predikátů šlechticů a názvů měst, bez ohledu na stavovskou příslušnost nebo na dobu přistoupení k jednotě.⁵

¹ Tento bod shrnuje ve zhuštěné formě nejdůležitější majetkovou držbu a majetkové transakce během života člena. Uváděn je také početní stav doložených hradů, měst atd. v držbě k r. 1449 (bez započítání sporných držeb) a jména nejdůležitějších sousedů dotyčného jednotlivce v téže době s jejich momentální politickou orientací, pokud ji lze alespoň tušit: naznačeno zkratkami S=strakonická jednota, P=poděbradská jednota, N=neutrální postoj. Ke konkrétní držbě srov. také tabulky níže v Příloze č. 2.

² Na základě korespondence v *Listáři a listinári Oldřicha z Rožmberka 1418-1462* I-IV. Edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN, Praha 1929-1954.

³ Okruh členů strakonické, respektive poděbradské jednoty pro body 7 a 8 vymezen co nejdříve, včetně několika málo jedinců, jejichž příslušnost k jednotám mohla být sporná. Zahrnuty jsou rovněž vztahy s rodinnými příslušníky člena. K členskému složení jednoty poděbradské Rudolf URBÁNEK, *České dějiny* III/2. Věk poděbradský, Praha 1918, s. 376-378, 973.

⁴ Tento bod se nezaměřuje jen na faktografii, ale snaží se i s využitím údajů z jiných bodů vyvodit nejpravděpodobnější pohyby jedince ke vstupu do jednoty.

⁵ Poznámka k uvádění odkazů na prameny a literaturu: Základní zdroje informací o každém členovi jsou citovány v souhrnné poznámce hned u jména člena. U dalších údajů v biogramech budou důsledně uváděny odkazy jen v případě faktů detailnější povahy a u těch, které nejsou obsaženy ve zdrojích uvedených v úvodní poznámce ke každému členovi nebo u R. URBÁNKA, ČD III/1-III/3, nebo nevycházejí z rozboru korespondence v LL I-IV. Souhrnně zde odkazujeme na zdroje k některým událostem a údajům, které budou zmiňovány u více členů: ustavující zápis strakonické jednoty – LL IV, s. 7, č. 10; seznamy členů asi z května 1449 (SOA Třeboň, Historica, sign. 1114, inv. č. 1494: <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J111&id=112498>) a asi z června 1450 (LL IV, s. 265-267, č. 374); jindřichohradecká smlouva o příměří z dubna 1449 – LL IV, s. 39-43, č. 45; sjezd v březnu 1450 v Plzni – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 5; o průběhu války v květnu a červnu 1450 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 428-445; vildštejnská smlouva o příměří z 11. června 1450 – dokumenty v LL IV, s. 238-245, č. 345-348, o průběhu sjezdu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 446-449; svatokateřinský sněm v Praze od listopadu 1450 do ledna 1451 – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 484-488, zápis v *Archivu českém* II. Ed. František PALACKÝ, Praha 1842, s. 287-294, č. 48; benešovský sněm v červenci 1451 – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 502

Nashromážděné údaje zde předkládáme v syrové, hutné formě. Na jejich podkladě byla zpracována kapitola V o členech jednoty.

Oldřich II. z Rožmberka na Českém Krumlově⁶

1. * asi 1403, † 1462. Syn Jindřicha III. z Rožmberka a Elišky z Kravař. Bratr Petr († v dětství 1406), sestra Kateřina. Manželka 1. Kateřina z Vartenberka (†1436 či dříve), 2. údajně Eliška nebo Kateřina ze Švamberka (†1451).⁷ Synové Jindřich IV. (†1457), Jošt II. a Jan II., dcery.
2. **Rod:** Starobylý rod, jedna z větví Vítkovců, dlouhodobě považovaný za nejpřednější rod v Českém království. Otec Jindřich byl nejvyšším purkrabím, odboj proti Václavovi IV.
3. **Dráha do r. 1448:** R. 1419 členem jednoty na podporu královny Žofie.⁸ Do r. 1420 podporoval husitské hnutí, zřejmě pod vlivem svého poručníka Čenka z Vartenberka. Poté příklon k Zikmundovi Lucemburskému,⁹ jedna z klíčových opor katolické strany v Čechách, boje s tábority. R. 1420 Zikmundem jmenován jedním z hejtmanů bechyňského a prácheňského kraje;¹⁰ později užíval i tituly nejvyššího pražského purkrabí a „nejvyššího popravce“.¹¹ Od začátku 30. let byl důležitým prostředníkem mezi Zikmundem a

---

an., glejt pro rožmberskou stranu v LL IV, s. 318-320, č. 457; svatojiřský sněm v Praze v dubnu 1452, který zvolil Jiřího z Poděbrad zemským správcem – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 632-634, zápis v AČ II, s. 309-313, č. 56; svatohavelský sněm v Praze v říjnu 1452 – R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 675-686. Účastníci volby krále r. 1458: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer in Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471)*. Hrsg. von Franz PALACKY, Wien 1860 (=Fontes rerum austriacarum II/20), s. 131-132, č. 137; Peter ESCHENLOER, *Historia Wratislaviensis...*, Hrsg. von Hermann Markgraf, Breslau 1872 (=Scriptores rerum Silesiacarum VII), s. 18.

⁶ Z literatury např.: *Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXII, Praha 1904, s. 28-32; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého III*, Praha 1994, s. 26-29; Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004; inovativně pojaté dějiny rodu s důrazem na rodovou reprezentaci Robert ŠIMŮNEK – Roman LAVIČKA, *Páni z Rožmberka 1250-1520*. Jižní Čechy ve středověku (Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách), České Budějovice 2011. Bohužel se nedočkala vydání kniha K. Maráze o Oldřichovi z Rožmberka; publikováno bylo alespoň několik poznámek k jeho osobnosti, viz Karel MARÁZ, *K vypovídacím možnostem diplomatických a sfragistických pramenů 15. století na příkladu Oldřicha II. z Rožmberka (1403-1462)*, in: A. Feriancová – M. Glejtek (redd.), *Prameň – jeho funkcia, význam, interpretácia a limity v historickom výskume*, Nitra 2010, s. 59-64. Klasická charakteristika Oldřichovy osobnosti R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 175-185. Z pramenů *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I-IV*; *Rožmberské kroniky: krátký a summovní výtah od Václava Březana*. Ed. Anna KUBÍKOVÁ, České Budějovice 2005; *Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik*. Hrsg. von Matthäus KLIMESCH, Prag 1897 (německý překlad spisu Václava Březana); Josef PELIKÁN (ed.), *Rožmberské dluhopisy z let 1457-1481*, Praha 1953 (dále RD). I v současnosti vychází řada studií o různých stránkách této mimořádné postavy, z nichž některé cituji na různých místech této práce.

⁷ Otázku Oldřichova druhého sňatku jsme vzhledem k jejím důsledkům pro vztah dvou osobností strakonické jednoty, Rožmberka a Hynka ze Švamberka, rozebrali již v textu podkapitoly V.5., s. 219-220.

⁸ Příznávací list v LL I, s. 12, č. 19.

⁹ O motivaci a okolnostech Oldřichova přestupu k Zikmundovi a následného konvertování ke katolicismu Robert NOVOTNÝ, „*Sloup království“ v počátcích revoluce*. Oldřich z Rožmberka 1417-1420, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha – Litomyšl 2011, s. 60-72.

¹⁰ LL I, s. 20-21, č. 36. – Oldřichova autorita víc než z držby konkrétních úřadů, kterých nezastával mnoho, vycházela z nepsaných zvyklostí, z faktického prioritního postavení Rožmberků v české stavovské obci. Podobný model přicházel ke slovu i v některých dalších generacích rodu (R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 49, 53).

¹¹ Nejvyšší purkrabí v LL I, s. 133, č. 192 (k tomu Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II – Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze II (1427-1437)*, Domažlice 2002, s. 61); r. 1446 se k Oldřichovi obracel Václav z Michalovic „jakožto k nejvyššímu purkrabí od staradávna pražskému a k popravci této země české“

kališníky v otázce Zikmundova uznání za českého krále. R. 1431 sepsal tajnou dohodu s vévodou Fridrichem z tyrolské větve Habsburků o jeho případném nástupu na český trůn, i tak ale po Zikmundově smrti podpořil jeho zetě Albrechta Habsburského. R. 1436 jmenován předsedícím zemského soudu;¹² ve 40. letech zůstal hejtmanem kraje bechyňského. R. 1440 okolnostmi podmíněná volba Albrechta Bavorského za českého krále. Jinak během 40. let stál v čele rakousko-katolické strany, hájící dědičné nároky Ladislava Pohrobka. Díky jeho rodovému původu, osobní autoritě i zahraničním kontaktům si udržoval vysoký vliv u celé stavovské obce, která si nedovolila nic rozhodnout bez jeho souhlasu.

- 4. Majetek:** Obrovská doména na velké části jižních Čech, některé statky i mimo tento region (Haslach v Rakousích, Sedlčany, Zbiroh, Vildštejn, Čečovice, Malý Bor, Žiželice). Následkem husitských válek bylo dominium poškozeno nepřátelskými vpády, v bojích ztraceny odlehlejší statky (zatímco bližší statky po válce Oldřich vykupoval zpět). Kvůli válečným výdajům velké zadlužení (dluhy po válkách odhadovány na částku přesahující 100 000 kop grošů)¹³ v l. 1420-1427 odstoupil některé majetky pánům z Wallsee. Kompenzováno majetkovými zisky, většinou formou zástav od Zikmunda či za pomoci falzátorské činnosti (např. statky zlatokorunského a milevského kláštera, Zvíkov); 1444-1445 zabral rozsáhlý majetek Jana Smila z Křemže. 1451 předal správu statků synům; i pod většinou následujících majetkových transakcí je však podepsáno současně více členů rodu včetně otce Oldřicha. Rožmberkové získali od krále Ladislava potvrzení dřívějších zápisů i nová privilegia. Od pánů z Wallsee byl vyplacen Rožmberk a vyšebrodské klášterství (1456); kupovány některé drobnější statky v jižních Čechách. Jiné majetky ale zadlužení Rožmberkové prodávali a zastavovali: 1450 Křepenice, v l. 1457-1459 Prachatice a Volary, Helfenburk, Dobronice, Protivín. Celkově došlo k poklesu počtu hradů oproti stavu před husitskými válkami, avšak ke vzrůstu počtu vsí a městeček i plošné rozlohy dominia, která za Oldřicha dosáhla vůbec největší velikosti v dějinách rodu.¹⁴ Oldřich ji scelil, cíleně koncentroval v jižních Čechách, svým potomkům však předal zátěž v podobě dluhů.¹⁵ Stav r. 1449: 15 hradů, 7 měst, 28 městeček, cca 710 vesnic. Nejdůležitější sousedé: V blízkosti jádra většinou spojenci a služebníci: Jan z Lobkovic (S), Bechyně z Lažan (S), České Budějovice (S), rakouští páni z Wallsee, páni z Hradce (S), z Ústí (S, N). U severní části držav Tábor (N) s Pískem (P), ze Svojšína (P), Malovcové (P) aj.
- 5. Náboženství:** Od r. 1420 katolík, postupně nabyl kontakty ve vysokých církevních kruzích. Neúspěšný pokus o založení augustiniánského proboštství či kapituly při krumlovském farním kostele.¹⁶ K víře neměl niterný vztah, jeho svazek s církví se

---

najvyššiemu“ (LL III, s. 103, č. 148); z neoprávněného vydávání se za nejvyššího popravce naškl Oldřicha jeden z jeho nepřátel r. 1447 (LL III, s. 263, č. 374). Všechny tyto případy dávají tušit vliv jednoho Oldřichova falza, podle kterého měl Přemysl Otakar II. jmenovat Voka I. z Rožmberka po králi nejvyšším popravcem, purkrabím a sudím (srov. R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 134 s pozn. 312).

¹² LL I, předmluva, X.; František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* III/3, Praha 1851, s. 232.

¹³ Alois MÍKA, *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, Praha 1970, s. 19, srov. i Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu (=Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1)*, Praha 1976, s. 9-88, zde s. 38.

¹⁴ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 37-38.

¹⁵ Z literatury o rožmberském majetku zejména A. SEDLÁČEK, *Hrady*, zvl. díly III, IV, VII, XI; Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách*. Rožmberská doména 1418-1472, Praha 2005, s. 36-71; R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 28-48; A. MÍKA, *Osud*. Sedláček a po něm i Míka se v některých místech nechali zmást Oldřichovými falzy.

¹⁶ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka*, s. 106.

zakládal na racionální úvaze a měl de facto demonstrativní a prestižní charakter.¹⁷ Bez skrupulí se podílel na sekularizaci církevních statků.¹⁸ Náznak, že mohl zplodit levobočka.¹⁹

6. –

7. O. R. a členové: Viz bod 6 u jednotlivých členů. Blízký vztah měl Oldřich především k *Václavovi z Michalovic*, *Hynku Krušinovi ze Švamberka*, *Janovi z Rýzemberka*, po většinu života k *Menhartovi z Hradce*, v některých obdobích i k *Janovi z Hradce*. Vladykové *Jan Bechyně z Lažan* a *Jindřich ze Sobětic* byli ve služebním poměru k Oldřichovi.

8. O. R. a poděbradští: Jeho dlouhodobým přítelem byl *Aleš Holický ze Šternberka*, „přítel zvláště milý;“ z dlouhých listů, které si psali, vysvítá jejich blízký vztah, ale i odlišné názory na politické záležitosti. *Zdeněk ze Šternberka* nebyl jeho bratrancem,²⁰ nicméně r. 1461 Zdeněk zasnoubil syna Jiřího s dcerou Jana z Rožmberka;²¹ t. r. i později byl rožmberským věřitelem.²² První Oldřichova manželka Kateřina z Vartenberka mohla být sestrou matky *Jiřího z Poděbrad*;²³ Jiřímu snad chtěl Oldřich r. 1445 prodat velišské zboží;²⁴ jejich politické soupeření nejpozději r. 1450 dostalo i dimenzi silně osobního sporu.²⁵ S jeho předchůdcem *Hynkem Ptáčkem* Oldřich občas spolupracoval v soukromých věcech.²⁶ *Jan Sádlo ze Smilkova* se ve 40. letech klonil k rožmberské straně, Oldřich ho mj. prý podpořil proti Janovi z Kunštátu,²⁷ ubrmanské služby. Ještě r. 1449 se Oldřich přimlouval u bavorské strany za *Mikuláše Kaplíře ze Sulevic na Vimperce*; ten po ukončení působení v poděbradské jednotě (doloženého r. 1450) r. 1452 už opět s Rožmberky táhl proti císaři a později byl rožmberským věřitelem.²⁸ R. 1438 prý spolupracoval Oldřich s *Bohušem Kostkou z Postupic*, bratrem poděbradského jednotníka Zdeňka.²⁹ Kolem r. 1437 měl spor s pány z *Gutštejna*.³⁰ 1439-1444 spor s *Janem Zajimačem z Kunštátu*, přerostlý do záští; od r. 1447/48 byli v dobrém poměru, který nevyimizel ani v době strakonické jednoty.³¹ Ve 40. letech vzájemné ubrmanské služby –

¹⁷ Srov. např. Robert ŠIMŮNEK, „*Táboři versus Rožmberkové*.“ Konfesní tolerance z nutnosti?, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha-Litomyšl 2011, s. 90-104, zde zvl. s. 92-93, 101; Miloslav POLÍVKA, *Ulrich von Rosenberg und seine Umgebung*, in: *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, Berlin-Brandenburg 2000, s. 59-72, zde s. 70-71.

¹⁸ Srov. tvrzení Eneáše Silvia, že údajně právě Rožmberkové se nejvíce protivili uvažované restituci církevního majetku (uvádí R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 520, pozn. 4).

¹⁹ A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 66.

²⁰ Tak by tomu bylo pouze v případě, že Zdeněk by byl synem Petra Konopišťského (např. Ivana NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty*. Rigorózní práce na PedF UK, Praha 2008, s. 23). Zdeněk POKLUDA, *Moravští Šternberkové*. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům, Praha 2012, s. 210-213, 260-265, však prokázal Zdeňkův původ z moravské veselské větve.

²¹ AČ III, s. 569, č. 740; I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 64. Ke sňatku tehdy nedošlo.

²² RD, s. 76, č. 189, s. 126-127, č. 334, 335.

²³ O této otázce A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*, s. 8.

²⁴ LL III, s. 63-67, č. 83, 90; Robert ŠIMŮNEK, *Dědictví po Čeňkovi z Vartenberka*. K rožmbersko-vartenberským vztahům v 1. polovině 15. století, in: MHB 5, 1998, s. 105-118, zde s. 114-115.

²⁵ Srov. Jiřího opověď Oldřichovi a stížnost na jeho porušení osobní úmluvy z Jihlavy v LL IV, s. 221-223, č. 317, 318.

²⁶ Ptáček měl r. 1441 prostředkovat mezi Oldřichem z Rožmberka a Janem z Hradce (LL II, s. 89, č. 110; srov. kontext u R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 742).

²⁷ LL II, s. 358, č. 411.

²⁸ K r. 1449 LL IV, s. 22, č. 21; k r. 1452 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 653; k věřitelství r. 1457-1458 RD, s. 24, č. 56; AČ XIV, s. 81-82, č. 1664, 1665.

²⁹ Zdeněk UHLÍŘ, *Neznámý pramen k obležení Tábora Albrechtem Rakouským roku 1438*, in: *Táborský archiv (dále TA) 4*, 1992, s. 39-41.

³⁰ Jirí JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*. Pětisetletá saga rodu s erbem labutě, Domažlice 2006, s. 165.

³¹ K záští např. LL II, s. 51-52, 356-359 (příměří v lednu 1440). Přitom v předchozích letech oba patřili mezi stoupence krále Albrechta II. (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 260-261). K r. 1448 zvl. LL III, s. 345, č. 488. Z doby

až do r. 1447, možná i během r. 1450 – s *Mikulášem Trčkou z Lípy*.³² *Fridrich z Donína* r. 1442 působil při stycích Oldřicha s královnou Alžbětou.³³ 1446-1450 záští s *Václavem Zmrzlíkem ze Svojšína*, členem nejprve tábořské a poté poděbradské strany, navazující na dřívější boje se Zmrzlíky coby tábořskými straníky; mezitím ale prostředkoval ve sporech Zmrzlíků.³⁴ Podobný vztah s *Přibíkem z Klenové*: ve 30. letech boje, pak Oldřich prostředkoval v jeho sporech se svými straníky a se zahraničím, zvl. sblížení r. 1447;³⁵ r. 1450 spor. R. 1445 neshoda s *Haškem z Valdštejna* o držbu Veliše.³⁶ R. 1450 svár s *Vodňanskými*,³⁷ asi téhož roku s *Janem z Rušinova*.³⁸

- 9. Důvody vstupu:** Dlouholeté mocenské soupeření s Jiřím z Poděbrad, které ještě r. 1448 maskoval za relativně přátelským vystupováním vůči němu, začátkem následujícího roku se však rozhodl vstoupit do otevřeného nepřátelství tím, že se postavil na stranu pánů z Hradce a ujal se vedení strakonické jednoty. Pravděpodobně nabyt po několika měsících od poděbradského dobytí Prahy dojmu, že tímto způsobem a s podporou ze zahraničí se podaří zvrátit situaci, nastalou pádem hlavního města.
- 10. V jednotě:** Zakládající člen a vůdce strakonické jednoty (formálně spolu se synem Jindřichem), respektovaný v zásadě všemi ostatními členy. Rozhodoval o směřování celé jednoty, ostatní členové občas přicházeli s nějakým návrhem, spíše však se žádostmi o radu. Tu Oldřich díky svému širokému přehledu, informovanosti a politickým zkušenostem zpravidla dovedl udělit a ze svého archivu mohl poskytnout jednotníkům potřebné dokumenty a podklady.³⁹ Jeho taktikou většinou byla opatrnost, zdržování, zastírání skutečných úmyslů před druhou stranou. Na hradeckém sjezdu r. 1449 přijal funkci ubrmana, ve které nebyl zrovna aktivní. Na jihlavském sněmu uzavřel osobní úmluvu o smír s Jiřím z Poděbrad, porušoval ji ale. Kládl důraz na zajištění pomoci ze zahraničí a na opatrný a navzájem koordinovaný postup jednotníků.⁴⁰
- 11. Další dráha:** Od r. 1450 omezil vystupování na veřejnosti (neúčast ve válce r. 1450, na vildštejnském a pelhřimovském sjezdu ani na kateřinském sněmu; pouze byl přítomen v poselstvu ke králi r. 1451); v listopadu 1451 předal správu statků synům. V září 1452 nuceně uznal Jiřího z Poděbrad za zemského správce, poté se už skutečně z politického dění víceméně stáhl.

---

strakonické jednoty AČ XIV, s. 43, č. 1565; LL IV, s. 149-150, č. 192; AČ XIV, s. 58-59, č. 1603. Viz též níže u Jindřicha z Rožmberka.

³² Poslední doklady LL III, s. 261, č. 371, respektive LL IV, s. 264-265, č. 371, 372, 373. R. 1449 s ním sjednal konání hradeckého sjezdu poděbradské a strakonické jednoty (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 366).

³³ LL II, s. 141, č. 181.

³⁴ Celá řada dokladů v LL I-IV.

³⁵ Srov. Jiří JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík Klenovský z Klenového (1416-1465)*, „bohatýr neodolatelný“ a „Jidáš táborů“, in: *Sborník prací z historie a dějin umění III: Klenová*, 2004, s. 51-167, zde s. 115-116.

³⁶ Viz pozn. 24; k Haškově osobnosti Martin ŠANDERA, *Vrtkavý husitský pán Hašek z Valdštejna*, in: *Krkonoše-Podkrkonoší. Vlastivědný sborník*, 20, 2012, s. 479-485.

³⁷ LL IV, s. 249-255, č. 355, 356, 357, i další vydané i nevydané žaloby a odpory; též AČ II, s. 291, č. 48.

³⁸ LL IV, s. 264, č. 371.

³⁹ Např. LL IV, s. 46, č. 53, s. 52-60, č. 60, 71, s. 114-115, č. 136, s. 256, č. 358.

⁴⁰ Srov. např. LL III, s. 351, č. 456, LL IV, s. 82, č. 101, s. 114-115, č. 136, s. 124, č. 149, s. 148-149, č. 190, s. 156-157, č. 202, s. 204-205, č. 279, s. 278-279, č. 389; AČ XXI, s. 309, č. 62; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 409.

Jindřich IV. z Rožmberka na Českém Krumlově⁴¹

1. * kolem 1422, † 1457. Syn Oldřicha II. z Rožmberka a Kateřiny z Vartenberka. Mladší bratři Jošt II. a Jan II., sestry. Manželka Anežka ze Schaunberga (od 1453), děti neznámy.⁴²
2. **Rod:** Viz u Oldřicha z Rožmberka.
3. **Dráha do r. 1448:** Od konce 30. let začal poprvé vystupovat po otcově boku. Asi 1444-1446 dvořanská a vojenská služba na dvoře římského krále Fridricha III.⁴³
4. **Majetek:** Převzal správu dominia roku 1451. Jindřich často získal od krále Ladislava majetky či privilegia, v jejichž skutečnou držbu se mu nepodařilo vejít: zápis Českých Budějovic a hejtmanství na brněnském Špilberku (oboje 1453), zástava saského Hohensteinu (1456). Ostatní výše u otce Oldřicha.
5. **Náboženství:** V duchu rodinných zvyklostí katolík.
6. **J. R. a Oldřich z Rožmberka:** Nejstarší Oldřichův syn, předurčený k vladařství, z mladých Rožmberků byl po povahové stránce otci zřejmě nejbližší. Ve svém vystupování se řídil podle otcových pokynů a rad.⁴⁴
7. **J. R. a členové:** Spektrum osobních vazeb se zřejmě neliší od otce Oldřicha. Během členství v jednotě korespondence s pány z *Hradce*, ze *Švamberka*, s *Václavem z Michalovic*, *Jindřichem z Kolovrat*, *Janem Bechyní z Lažan*, *Janem z Boskovic*, na žádost Oldřicha Hradeckého kontaktoval i *Koldu ze Žampachu*, z dřívějších let doložena např. korespondence s *Janem z Lobkovic*. S většinou jednotníků společné bojové akce r. 1450. *Jan Blankštejn z Vartenberka* byl jeho protikandidátem na post hejtmana přímých slezských knížectvích.
8. **J. R. a poděbradští:** *Jan Zajimač z Kunštátu* jej oslovoval jako švagra.⁴⁵ R. 1450 měl spolu s otcem spor s *Vodňanskými*. V 50. letech získal hornolužické fojtství na úkor *Hanuše z Koldic*.
9. **Důvody vstupu:** Syn hlavy katolického panstva Oldřicha z Rožmberka, už několik let se spolupodílel na veřejné činnosti Rožmberků, proto nechyběl ani ve strakonické jednotě.
10. **V jednotě:** Zakládající člen jednoty. S otcem stál formálně v jejím čele, během prvního roku fakticky řídil jednotu jen jako zástupce otce v době jeho nepřítomnosti.⁴⁶ R. 1449 byl rukojmím za dodržení hradecké smlouvy za strakonickou jednotu.⁴⁷ Výrazněji vystupoval od roku 1450, většinou již sám bez účasti otce, avšak v jeho intencích: byl na plzeňském sjezdu (zde ještě s otcem), vedl válečné tažení v květnu až červnu, účastnil se vildštejnského sjezdu, kde byl zvolen jedním z ubrmanů, sjezdů v Pelhřimově a na Kameni,

⁴¹ A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II.*; TÁŽ (ed.), *Rožmberské kroniky: krátký a summovní výtah*; TÁŽ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, 2006, s. 11-27, zde s. 13; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 433.

⁴² Pouze V. BŘEZAN, *Rožmberské kroniky*, s. 48, uvádí, že s manželkou Anežkou „zplodili dítky.“

⁴³ K této dataci podrobněji výše v podkapitole IV.1., s. 108 (např. A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 145, uvádí léta 1447-1449). K jeho údajné předchozí službě u Jindřicha Bavorského v podkapitole IV.3., s. 140.

⁴⁴ K tomu je zajímavým pramenem nedatovaný seznam otázek, který Jindřich poslal otci zřejmě z pelhřimovského sjezdu s Jiřím z Poděbrad v červenci až srpnu 1450 (LL IV, s. 262, č. 367). Jindřich se ptá otce, jak má reagovat na požadavky poděbradské strany, jaká má proti ní vznést obvinění atd. Ukazuje se, že Jindřich přeci jen neměl potřebné znalosti, jakými disponoval jeho otec. O tom, jak Jindřich (ne)byl zasvěcen do politických záležitostí a že jeho spoluvůdcovství strakonické jednoty bylo zpočátku spíše formální, vypovídá i dvojí dopis Jana z Hradce Rožmberkům z 6. listopadu 1449 (AČ XI, s. 243-244): zatímco Oldřichovi psal Jan o svém sporu se Zdeňkem z Valdštejna, kvůli kterému nemohl za Rožmberky přijet, jeho synu Jindřichovi pouze dal vědět, že nemůže přijet z důvodů, které sděluje jeho otci.

⁴⁵ AČ XIV, s. 65, č. 1620.

⁴⁶ Srov. doklady u R. URBÁNKA, *ČD III/2*, s. 405, pozn. 4.

⁴⁷ Srov. SOA Třeboň, Historica, sign. 1186, inv. č. 1576 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J118&id=112580>).

kateřinského sněmu a r. 1451 březnového poselstva ke králi (zde s otcem) a benešovského sněmu. Zřejmě byl přístupnější dohodě s protivníkem než otec Oldřich (srov. rychlé sjednání vildštejnské smlouvy, ubrmanství, příznivý poměr ke kompromisnímu návrhu některých poděbradských a neutrálů v lednu 1450⁴⁸). R. 1452 bojoval v Rakousku na straně proticísařské opozice.

11. Další dráha: Již r. 1451 převzal vladařství a správu dominia.⁴⁹ Po návratu z Rakous i on musel uznat Jiřího z Poděbrad zemským správcem a zřejmě obsadil místo ve správčí radě;⁵⁰ i v osobní rovině se opět sblížil s Jiřím, oslovování „bratře“.⁵¹ Byl členem delegace do Vídně, zvolené na svatohavelském sněmu. Jako jeden z mála bývalých strakonických jednotníků se pohyboval na dvoře Ladislava Pohrobka, pro kterého konal diplomatické a vojenské služby, a dostával privilegia, úřady a majetky. 1454 se stal přísedícím zemského a dvorského soudu,⁵² dále jmenován hejtmanem ve slezských knížectvích bezprostředně podřízených Koruně (vratislavské, svídnické a javorské) a hornolužickým fojtem. Po jeho předčasné smrti přešlo rodové vladařství i hejtmanství komorních slezských knížectví na mladšího bratra Jana. Ten r. 1458 volil za krále Jiřího z Poděbrad; v 60. letech i s bratrem Joštem, vratislavským biskupem, spoluzakládali zelenohorskou jednotu, avšak kolísali.

Jan (Ješek) Ozor z Boskovic na Louce⁵³

1. Doložen od 1410, † po 1450. Syn Jana (Ješka) Ozora staršího z Boskovic a údajně Markéty z Lomnice. Manželka Eliška z Benešova a z Trávníka, syn Jan zvaný Boskůvek zemřel v mládí.
2. **Rod:** Přední moravský starobylý panský rod. V první polovině 15. století se dělil na větve boskovicko-černoohorskou a svojanovskou a z první větve vycházela odnož Ozorů. Roku 1389 byl boskovický hrad, tradiční sídlo rodu, na rozkaz markrabího Jošta rozbořen a i s polovinou panství pánům z Boskovic zabaven, zřejmě proto, že Jan Ozor starší byl příznivcem Joštova bratra Prokopa.
3. **Dráha do r. 1448:** V září 1415 přivěsil i se strýcem Vaňkem Černoohorským pečeť na protestní list proti upálení Jana Husa a oba se zapsali k jednotě husitské šlechty.⁵⁴ Na rozdíl od Vaňka ale Jan r. 1421 přestoupil na Zikmundovu stranu.⁵⁵ Člen moravských landfrýdů z l. 1421, 1434, 1440;⁵⁶ přísedící moravského zemského soudu.⁵⁷ Zatímco jeho

⁴⁸ SOA Třeboň, Historica, sign. 1217, inv. č. 1615 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=en&menu=3&doctree=1J121&id=112619>); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 407.

⁴⁹ Srov. líčení v *Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik*, s. 116.

⁵⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 675.

⁵¹ AČ V, s. 269(II), č. 11; A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 29, XI, s. 159; srov. také R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 774-775.

⁵² RTT II, s. 245; *Desky dvorské Království českého*. Díl VIII: Druhá kniha půhonná z let 1407-1530. Ed. Gustav FRIEDRICH, Praha 1944, s. 11, pozn. 1.

⁵³ Literatura: Alois Vojtěch ŠEMBERA, *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě*, Vídeň 1870; August SEDLÁČEK, *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*, in: ČČH 23, 1917, s. 85-109, 310-352, zde s. 330; OSN IV, s. 425-428; Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930, s. 32. U Šembery a v OSN se pojímají Jan Ozor starší a mladší ještě jako jedna osoba, zatímco Sedláček 1917 a po něm i Pilnáček rozlišují dvě osoby (Jan Ozor st. zemřel asi r. 1401 nebo už dříve). Nejnověji se připravuje o pánech z Boskovic kniha K. Mlatečka.

⁵⁴ AČ III, s. 189-190, č. 6/V., s. 193-195, č. 7.

⁵⁵ A. V. ŠEMBERA, *Páni*, s. 18 (uvádí „ke straně římské“, není ale jasné, jestli autor měl na mysli i náboženskou sféru).

⁵⁶ AČ X, s. 246, 250, 256.

⁵⁷ Doklady u J. CHYTYL – P. CHLUMECKÝ – K. DEMUTH – A. WOLFSKRON (edd.), *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348-1466)*. Brüner Cuda, Brün 1856 (dále MZD Brno I); Olmützer Cuda, Brün 1856 (dále MZD Olomouc I).

bratřenci Beneš a Vaněk Černohorští byli důležitými osobnostmi zemské politiky, Jan Ozor patřil k méně výrazným členům rodu.⁵⁸

4. **Majetek:** Po ztrátě Boskovic zůstaly Ozorům Pivín, Ivanovice (na Hané?) a asi Sebranice; později se z nich mluví jen o Pivíně. Kolem r. 1416 – uvádějí se i jiná data – koupil hrad Louku u Kunštátu, a ten spolu s Pivínem udržel do konce života.⁵⁹ Stav majetku r. 1449: 1 hrad. Nejdůležitější sousedé: z Pernštejna (P), z Kunštátu (P), z Bystřice (?), Svojanovští (P) a Černohorští z Boskovic (blíže P).
5. **Náboženství:** Nejasné, snad katolík. Přinejmenším bratranec Beneš byl ale do r. 1451 katolišnického vyznání.
6. **J. O. B. a Rožmberk:** Nebyli v přímém kontaktu, dochoval se pouze jeden list Jindřichovi z Rožmberka jako ubrmanovi.
7. **J. O. B. a členové:** Vstoupil do strakonické jednoty společně s *Václavem Hechtem z Rosic*.⁶⁰ R. 1432 byl jedním z úmluvců při příměří mezi jeho bratřenci Černohorskými z Boskovic a straníky vévody Albrechta, mj. Hechtem z Rosic (zřejmě Jošt Hecht, otec Václava); Jan snad zvolen za boskovickou stranu.⁶¹ S Vaňkem Černohorským souvisí i další vzdálené pouto k jednomu spolujednotníkovi: zřejmě Vaňkovu dceru Johanku pojal za ženu syn *Arnošta z Léskovce Jetřich*.⁶² *Jan starší z Lomnice* byl snad Ozorův příbuzný z matčiny strany, prodal mu Louku.
8. **J. O. B. a poděbradští:** Páni z *Kunštátu* drželi hrad Boskovice, na který si páni z Boskovic činili nárok. R. 1440 měl spor s *Trčkou z Lípy a Rusinovským* (Janem Hertvíkem?).⁶³
9. **Důvody vstupu:** O motivaci vstupu Ozora, který byl obklopen sousedy sympatizujícími s poděbradskou stranou, do jednoty strakonické nemáme dostatek informací. Pravděpodobně existovala vazba na Václava z Rosic.
10. **V jednotě:** Do jednoty vstoupil 15. června 1449.⁶⁴ Jmenován mezi členy v některých dokumentech (smlouvy s Fridrichem Saským, soupis členů r. 1450). Vildštejnská smlouva jeho i Václava z Rosic pojímala příměří a mělo být za nimi posláno, aby to potvrdili.⁶⁵ V prosinci 1450 se Jan omlouval ubrmanům Jindřichovi z Rožmberka a Vilémovi ml. z Rýzemberka, že nemůže „beze lsti“ přijet na kateřinský sněm do Prahy; hodlá ale nadále být členem jednoty a připojí se ke všemu, co jednotníci na sněmu sjednají.⁶⁶
11. **Další dráha:** Po r. 1450 se v pramenech nepřipomíná. Statky pak zdědili bratřenci z černohorské větve.

⁵⁸ Do jaké míry s černohorskými bratřenci Jan Ozor v politice spolupracoval, mi není známo. Pouze víme, že r. 1440 vedli Jan Ozor a Beneš Černohorský společně spor proti některým šlechticům (AČ X, s. 260, č. 13). Beneš s Vaňkem se řadili mezi přední osobnosti landfrýdu vedeného Janem Tovačovským z Cimburka a ke strakonické jednotě se nehlásili – navzdory tomu, že Tomáš PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus. Sive bella horrida...*, Pragae 1677, s. 646, tvrdí, že „Czernohorenses seu Bozkowiczi plerique“ jednotu podporovali.

⁵⁹ A. V. ŠEMBERA, *Páni*, s. 18-19; A. SEDLÁČEK, *Úvahy*; Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země moravskoslezské*, Praha 2004, s. 324, 507; Miroslav PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2001, s. 361, 566; Ladislav HOSÁK – Metoděj ZEMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezku I. Jižní Morava*, Praha 1983, s. 145. – J. PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, v rodokmenu též uvádí zápis Jevíčka, ve skutečnosti ale zápis zněl pro Ozorova příbuzného Jana Brandýského (August SEDLÁČEK (ed.), *Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480*, Praha 1914, s. 129, č. 920).

⁶⁰ Listina z 15. června 1449, datovaná na Hechtově rezidenci Veveří (viz originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1142, inv. č. 1526, <https://digi.cesearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11m&id=112530>).

⁶¹ A. NEUMANN (ed.), *Nové prameny*, s. 80, č. 48.

⁶² R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlický*, s. 68.

⁶³ AČ X, s. 260, č. 13.

⁶⁴ Přiznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.).

⁶⁵ Formulace ve smlouvě samotné a v přiznávacím listě strakonické jednoty (LL IV, s. 241, 245, č. 345, 348) se od sebe poněkud liší v tom, zda byli nepřítomní členové rovnou zahrnuti do příměří, nebo zda záleželo teprve na jejich rozhodnutí, jestli se k příměří připojí, nebo ne.

⁶⁶ LL IV, s. 302, č. 430.

Bernart z Cimburka na Šumperce⁶⁷

1. † 1470. Syn Mikuláše/Mikeše Divůčka z Jemniště. Manželka Tunklová z Brníčka,⁶⁸ bez známých potomků.
2. **Rod:** Příslušník jedné z českých větví (jemnišťské) rodu pánů z Cimburka, sice z Čech pocházejícího, ale spjatého jinak hlavně s Moravou. Bernartův strýc Jan Divůček se připomíná při jednání mezi Václavem IV. a panskou jednotou na královské straně, zatímco Bernartův otec Mikuláš byl r. 1404 dvořanem Zikmunda.⁶⁹ Mikuláš, jinak hofmistr Václavova dvora, později mincmistr, byl jedním přátel Jana Husa, za husitských válek však stál na katolické straně; po r. 1420 odešel na Moravu.
3. **Dráha do r. 1448:** Po smrti otce zůstal na Moravě. R. 1447 provedl s Haškem z Valdštejna výpad na území hradeckého landfrýdu⁷⁰; napjaté vztahy měl kvůli své loupeživé činnosti dlouhodobě i s landfrýdem moravským.
4. **Majetek:** Z Jemniště odešel otec Mikuláš už asi mezi r. 1412/1414. V l. 1416/1418-1419 držel tvrz Klučov u Českého Brodu; r. 1414 mu byly zapsány Drobovice a asi 1420 i sousední hrad Žleby; o obojí buď přišel r. 1421, nebo je později přenechal Valdštejnům. Bernart vyrůstal na Moravě; konkrétně je mi známo až to, že koncem 30. let nabyt opět od Valdštejnů zástavní statky Šumperk a Nový hrad (neboli Furchtenberg, Gabelsberg), kterých se ale kvůli svému odchodu do Pruska v 50. letech zbavil.⁷¹ Stav majetku r. 1449: 2 hrady. Nejdůležitější sousedé: z Brníčka (N, kališníci), ze Zvole (katolíci).
5. **Náboženství:** Soudě podle angažmá pro Řád německých rytířů katolík, ale pravděpodobně málo vyhraněný, přátelil se i s utrakvisty (Kolda, Tunklové, Valdštejnové).
6. **B. C. a Rožmberk:** Nebyl v přímém kontaktu. S Oldřichem se před smrtí stýkal Bernartův otec Mikuláš.
7. **B. C. a členové:** *Jana Koldu ze Žampachu* si r. 1450 zvolil za ubrmana ze své strany ve sporu s moravským landfrýdem; náhradníkem nejvyššího ubrmana byl v téže záležitosti *Jan z Hradce*.⁷² V pozdějších bojích v Prusku přitom stanul na opačné straně než Kolda: Bernart válčil na straně německého řádu, zatímco Kolda za Poláky. Otec Mikeš rozsuzoval spolu s Rožmberkem spor *Jana z Rýzemberka* o žold s králem Zikmundem (1422).⁷³
8. **B. C. a poděbradští:** Uvádí se, že byl nevlastním bratrem Beneše *Štěpanického z Valdštejna* a jeho sourozenců, dětí poděbradského jednotníka *Heníka z Valdštejna*; musel by tedy být synem Elišky z Kováně, sestry dalšího poděbradského jednotníka *Bohuše z Kováně*.⁷⁴ Blízké vztahy i s Benešem a Haškem *Dětenickými z Valdštejna*, podpořil Haška ve sporu

⁶⁷ Literatura: OSN V, s. 371-373; A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 26, 90; František SPURNÝ a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava*, Praha 1983, s. 167; o jeho působení v Prusku Jaroslav GOLL, *Čechy a Prusy ve středověku*, Praha 1897, s. 263-286.

⁶⁸ F. SPURNÝ, *Hrady, zámky II*, s. 167.

⁶⁹ AČ I, s. 61, č. 8; ZR, s. 84, č. 581; srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 262-263, XV, s. 90.

⁷⁰ Nazván „Bernard z Moravy.“ *Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic*. Dílo Františka Palackého II. Ed. Jaroslav CHARVÁT, Praha 1941 (dále SLČ), s. 135; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 160.

⁷¹ K majetku: A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 79, 86, XV, s. 26, 90; L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 577-581; M. PLÁČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 439, 629; F. SPURNÝ, *Hrady, zámky II*, s. 167; ZR, s. 84, č. 581, s. 126-127, č. 902.

⁷² *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 1/2*. Edd. František BENEŠ – Karel BERÁNEK a kol., Praha 1974 (dále SČPL 1/2), s. 334-335, č. 1399.

⁷³ LL I, s. 51, č. 72 (reg.).

⁷⁴ F. SPURNÝ, *Hrady, zámky II*, s. 167; J. GOLL, *Čechy a Prusy*, s. 286, č. 91; k Valdštejnům a paní z Kováně srov. OSN XXVI, s. 335-337; A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 259, 327-329.

proti *Benešovi z Hustiřan* (1447)⁷⁵ a r. 1450 si jej volil za ubrmana. S obojími Valdštejny prováděl majetkové transakce.⁷⁶

9. **Důvody vstupu:** Asi konflikt s moravským zemským landfrýdem roku 1450. I přes jeho pozdější působení ve službách Řádu německých rytířů sotva můžeme uvažovat o náboženských pohnutkách.
10. **V jednotě:** Do jednoty vstoupil až 11. června 1450, v den vildštejnské smlouvy.⁷⁷ Byl tehdy v nepřátelství s moravským landfrýdem, jak vyplývá ze smlouvy o příměří z 8. září 1450.⁷⁸ Potom už není uváděn na žádných pramenech vztahujících se k jednotě.
11. **Další dráha:** Prodal majetek na Moravě, r. 1454 opustil zem a odešel bojovat za Řád německých rytířů do Pruska, kde se výrazně proslavil. Zemřel v pokročilém věku, údajně v chudobě.

České Budějovice⁷⁹

1. –
2. **Charakteristika:** Královské město, založené v roce 1265 králem Přemyslem Otakarem II. jako opěrný bod panovnického vlivu v sousedství domény Vítkovců. Tradičně měly dobré vztahy s panovníky (Václavovi IV. zůstaly vždy věrné), naproti tomu dlouhodobě napjatý poměr se sousedními Rožmberky. V 15. století patřily mezi pět největších měst v Čechách.
3. **Dráha do r. 1448:** Za husitských válek i potom tvořily Budějovice oporu katolické strany, přes spory s některými sousedními šlechtici. V letech 1421-1436 byly zastavené Albrechtovi Habsburskému, už cca od r. 1434 ale začaly opět posilovat vazby k českým městům a šlechticům, včetně Rožmberků.
4. **Majetek:** Město bylo po husitských válkách zadlužené.⁸⁰ Nejdůležitější sousedé r. 1449: z Rožmberka (S), z Lobkovic (S).
5. **Náboženství:** Katolické město. Počátkem 40. let se přikláněly podobně jako Rožmberkové k basilejskému koncilu,⁸¹ posléze přistoupili k obedienci římského papeže.
6. **Č. B. a Rožmberk:** Za Oldřicha z Rožmberka pokračovaly spory města s pány z Růže, které probíhaly už za jeho otce Jindřicha – šlo především o používání silnic a placení mýt, neboť město a krumlovští páni si konkurovali v obchodu. Za husitství se navzdory příslušnosti obou stran do katolického tábora přidaly spory politické: Oldřich se pokoušel stát budějovickým hejtmanem, což se mu r. 1427 podařilo, ale za rok se musel úřadu kvůli rozepřím s měšťany vzdát. Ve 30. letech, zvláště po bitvě u Lipan, se vzájemné vztahy načas zlepšily. Ale počátkem r. 1448 se po odmlce znovu začalo ozývat výbušné téma používání silnic, koncem roku 1449 už docházelo i k zadržování budějovických kupců rožmberskými lidmi, což nepochybně narušovalo spolupráci v jednotě; zároveň přitom Budějovičtí potřebovali Oldřicha k prostředkování ve sporu se Zmrzlíky ze Svojšína i

⁷⁵ Viz výše pozn. 70.

⁷⁶ Nabyl od nich Šumperk a Nový hrad (F. SPURNÝ, *Hrady, zámky* II, s. 167), sám jim předtím v Čechách snad přenechal Žleby a Drobovice (srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 79, 86).

⁷⁷ AČ III, s. 541, č. 533 (reg.).

⁷⁸ SČPL 1/2, s. 334-335, č. 1399.

⁷⁹ Literatura: OSN IV, s. 841-844; Zdeněk ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, in: JSH 34, 1965, s. 14-30; Karel PLETZER, *Odpor Českých Budějovic proti Rožmberkům v letech 1453-1457*, in: JSH 40, 1971, s. 190-204. Průběh sporů s Rožmberky shrnuje také A. KUBÍKOVÁ (ed.), *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 118. O významné osobnosti tehdejšího budějovického politického života Daniel KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje Puklice*, České Budějovice 2007.

⁸⁰ Srov. LL I, s. 155-156, č. 229.

⁸¹ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 687, pozn. 1.

v jiných záležitostech.⁸² Zároveň Rožmberky pojily až do r. 1453 blízké obchodní styky s významným budějovickým politikem a obchodníkem Ondřejem Puklicí ze Vztuh.⁸³ 2. prosince 1453 zapsal král Ladislav město do doživotního držení Jindřichovi z Rožmberka (na jeho vlastní žádost),⁸⁴ ale ani druhý pokus Rožmberků o ovládnutí Budějovic během třiceti let se pro odpor města nepodařil. Korespondence s Oldřichem (plných 82 dochovaných listů, z toho 10 v období strakonické jednoty) se týká nejčastěji řešení různých sporů, ať už vzájemných, nebo s jinými osobami: V dobách přátelských vztahů si Budějovičtí s Rožmberkem poskytovali prostřednické a ubrmanské služby⁸⁵ a přímluvy; rovněž si posílali zprávy a výstrahy, společně vstupovali do příměří s nepřáteli, svědčili si na listinách.⁸⁶

- 7. Č. B. a členové:** *Jan Bechyně z Lažan* byl za husitských válek jedním z představitelů budějovického vojenského bratrstva, asi r. 1447 měl s měšťany jakýsi spor.⁸⁷ R. 1444 měl být ubrmanem v jejich sporu *Jan z Rýzemberka*.⁸⁸ Vilém z Rýzemberka byl jednou z osob, které v 50. letech přesvědčovaly Budějovické, aby se poddali Rožmberkům. Děpolt z Rýzemberka přicházel s městem či měšťany do sporů.⁸⁹ V jiném jejich sporu byl ubrmanem *Mikuláš z Lobkovic* (s jehož otcem město nevycházelo), potom ho ale měl podle přání Budějovických nahradit *Menhart z Hradce*.⁹⁰ Sami měli r. 1446 rozsuzovat spor mezi *Plzeňskými* a *Soběslavskými*.⁹¹ V l. 1446-1447 měli méně závažný, ale táhlý spor s *Hynkem Krušinou ze Švamberka*; ubrmanem odmítl být *Václav z Michalovic*.⁹² Ostřejší byl konflikt s *Jindřichem ze Sobětic* (1448), který pokračoval i během 50. let.⁹³ Ve strakonické jednotě spolupracovali i s *Bedřichem ze Strážnice*.⁹⁴
- 8. Č. B. a poděbradští:** V dřívějších letech měly spory s bratry *Gutštejna* (1441),⁹⁵ *Přibíkem z Klenové* (1443, 1447),⁹⁶ se *Svojšem ze Zahradky* ještě coby táboritou⁹⁷ a dlouhodobě, až do doby strakonické jednoty, se *Zmrzlíky ze Svojšína* (asi 1443-1449); r. 1450 i s *Vodňany*.⁹⁸
- 9. Důvody vstupu:** Dlouhodobě prokatolický postoj. Potřeba ochrany a přímluvy v různých sporech. Strakonickou jednotu Budějovice asi vnímaly jako spolek směřující nejen k prosazování katolicismu a zájmů panstva, ale i k urovnávání sporů a obnovení míru v zemi.⁹⁹ Možný vliv aktuálního složení městské rady: po převratech v letech 1445 a 1448

⁸² Dění let 1448-1449 zachycují listy v LL III, s. 297, č. 426; AČ XIV, s. 43-48, č. 1566, 1573, 1576, 1577; LL IV, s. 126, č. 152.

⁸³ D. KOVÁŘ, *Tragédie*, s. 13-14. Puklice později paradoxně stanul v čele odporu měšťanů proti Rožmberkům.

⁸⁴ Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH (edd.), *Codex juris municipalis regni Bohemiae* III. Privilegia královských měst venkovských z let 1420-1526, Praha 1948, s. 275-277, č. 157.

⁸⁵ Dokonce bylo výslovným přáním Budějovických, aby se role ubrmana ujal právě Oldřich (LL III, s. 185, č. 257).

⁸⁶ Charakteristika styků Oldřicha s Budějovickými v dobách, kdy byly „celkem přátelské“, též v předmluvě LL II, s. XIV, LL III, s. XVII.

⁸⁷ Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 25; k dalším vzájemným vztahům srov. LL III, s. 124, č. 172, a ke sporu LL III, s. 330-332, č. 473.

⁸⁸ LL III, s. 334-335, č. 379.

⁸⁹ LL I, s. 230-231, č. 343; AČ IV, s. 66-74, č. 4, 5, 6, 18.

⁹⁰ LL I, s. 113, č. 166, III, s. 82, č. 120, s. 97, č. 139.

⁹¹ LL III, s. 84-110.

⁹² LL III, s. 124-208.

⁹³ LL III, s. 307-308, č. 437, 438; AČ VII, s. 224-225, č. 30-32, AČ XXI, s. 193.

⁹⁴ LL IV, s. 212, č. 294.

⁹⁵ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 730, pozn. 2; D. KOVÁŘ, *Tragédie*, s. 13.

⁹⁶ LL III, s. 292, č. 416, IV, s. 456-457, č. 664.

⁹⁷ SOA Třeboň, Historica, sign. 491, inv. č. 575

(<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J049&id=111571>).

⁹⁸ AČ II, s. 291, č. 48.

⁹⁹ Srov. představy Budějovických o účelu strakonického sjezdu, jak je vyjádřili v LL IV, s. 5, č. 6.

ze sboru konšelů vypadli Ondřej Puklice či Ondřej Sova, později známí jako političtí odpůrci Rožmberků, a převahu zřejmě získali radní prosazující bližší vazby k panstvu.¹⁰⁰

10. V jednotě: Už před vznikem strakonické jednoty se zde konal sjezd rožmberské strany a vlašnějších „neutrálů“ v listopadu 1448; i v následujících letech byly Budějovice místem různých jednání, strakoničtí si přáli zde konat i sjezd s poděbradskou jednotou.¹⁰¹ Ačkoli se Budějovičtí původně chystali poslat zástupce hned k ustavujícímu sjezdu jednoty, oficiálně vstoupili do spolku až 30. dubna 1449.¹⁰² Za války v květnu 1450 vypravili své lidi do pole.¹⁰³ Stále nebyl dořešen jejich spor s králem Fridrichem III. o jmenování faráře¹⁰⁴ a navíc se obnovil spor o kupecké trasy s Rožmberky. Zástupci města byli asi oproti většině členů strakonické jednoty na benešovském sněmu r. 1451.

11. Další dráha: Svatojiřský sněm Budějovičtí nenavštívili. R. 1452 údajně podpořili opozici proti císaři;¹⁰⁵ doma zůstávali v odboji proti Jiřímu až do října, kdy se podle úmluvy mezi Rožmberkem a Jiřím měli i oni poddat. Příchod krále Ladislava uvítali, ten však r. 1453 nečekaně zapsal město Jindřichovi z Rožmberka. Zatímco Rožmberkové měli podporu německého patriciátu a dědičného rychtáře Řehoře Klarice, u moci tehdy byla česká strana vedená Ondřejem Puklicí ze Vztuh, která vyvinula tak silný odpor, že Ladislav své rozhodnutí nakonec r. 1457 odvolal. Králi Jiřímu z Poděbrad byly Budějovice dlouho věrné,¹⁰⁶ ale v roce 1468 se po vnitřním převratu přiklonily k zelenohorské jednotě.¹⁰⁷

Kuneš Rozkoš z Dubé na Kostelci nad Sázavou¹⁰⁸

1. Doložen od 1436, † po 1457. Genealogické zařazení nejasné.¹⁰⁹ Pravděpodobně bratr Ondřej.¹¹⁰ Manželka neznámá, syn Ondřej, dcery.¹¹¹

¹⁰⁰ Jmenné složení městské rady v jednotlivých letech uvádí D. KOVÁŘ, *Tragédie*, s. 13-20.

¹⁰¹ LL IV, s. 185, č. 247; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 415.

¹⁰² O jejich úmyslu LL IV, s. 5, č. 6; přiznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.). Je možné, že vyslanci ve Strakonících byli, ale bez mandátu k uzavření jednoty, a vstup do ní se potom zdržel při jednání v radě.

¹⁰³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 435-436; Adolph BACHMANN (hrsg.), *Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440 - 1471)*, Wien 1879 (dále FRA II/42), s. 69, č. 42.

¹⁰⁴ Viz výše podkapitulu IV.1., s. 116.

¹⁰⁵ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 653, pozn. 1.

¹⁰⁶ Blíže Eva BURKOŇOVÁ, *Vztah královské politiky Jiřího z Poděbrad k Českým Budějovicím a Plzni*, in: FHB 12, 1988, s. 349-382.

¹⁰⁷ AČ III, s. 576-577, č. 786.

¹⁰⁸ Literatura: František DVORSKÝ, *O starožitném panském rodě Benešoviců I*, Brno 1907, s. 29-57 (s nepřesnostmi); OSN VIII, s. 76-78; A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 42, 103.

¹⁰⁹ OSN VIII, s. 78 (podobně líčí genealogické vztahy v rodě A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 102-103, i když zde nejsou dotaženy až ke Kunešovi) považuje Kuneše za syna buď Václava/Vaňka z Dubé (a Markéty z Rychemburka), nebo jeho bratra Jindřicha z Dubé. Podle F. DVORSKÉHO, *O starožitném panském rodě I*, s. 47, 52, se Kuneš „dá připsati“ jako syn Ondřejovi z Dubé, padlému v bitvě u Malešova; v tomto případě by byl Kuneš o generaci mladší než podle první varianty a jeho matkou by snad byla dcera Jana Žižky. Tato varianta se mi ovšem jeví jako méně pravděpodobná, neboť ve 40. a 50. letech už vystupují i Kunešovi dospělí potomci. Dodejme, že z Kunešových pozdějších nároků na hrad Dubou lze usuzovat na bližší příbuznost k Václavovi, jenž Dubou držel asi do r. 1416; ani Václavovo zařazení do genealogie rodu ale není jisté. Kuneš přitom zřejmě nemohl být přímo Vaňkovým synem, neboť v soudním řízení o odúmrti v AČ XXXVI, s. 694-699, jsou vedle Kuneše zmiňováni i Vaněk a jeho dcera Anežka, aniž by byl Kunešův příbuzenský vztah s nimi specifikován; podobně ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 22. dubna 1446.

¹¹⁰ V tomto se shodují OSN VIII, s. 78, i F. DVORSKÝ, *O starožitném panském rodě I*, s. 52. Srov. také AČ XXXVI, s. 274, č. 32 (zde se ale výslovně nepraví, že by šlo o bratry, stejně jako v RTT II, s. 259). Dvorský, I. c., uvádí jako dalšího sourozence Petra, zakladatele větve Mračských z Dubé.

¹¹¹ F. DVORSKÝ, *O starožitném panském rodě I*, s. 49, 52, zná pouze dceru Ofku, lze však doložit i existenci syna Ondřeje a dcer Elišky (oba RTT II, s. 126, č. 57) a Kateřiny (A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 131).

- 2. Rod:** Středočeští páni z Dubé pocházeli z rodu Benešoviců, od něhož se vydělili v polovině 13. století. Patřili k příznivcům Lucemburků, ani k protiváclavovské jednotě se nepřipojili. Za husitských válek zaujali různé strany; známý je táborita Jan Roháč.¹¹²
- 3. Dráha do r. 1448:** Přinejmenším po jistou dobu patřil ke straníkům Zikmunda.¹¹³ Ve 40. letech byl stejně jako bratr(?) Ondřej členem kouřimského landfrýdu.¹¹⁴ Nejméně od poloviny desetiletí ale měl četnější kontakty s tehdejšími rožmberskými straníky (Sádlo ze Smilkova, Šternberk, páni z Rýzemberka, z Kolovrat),¹¹⁵ odtud snad příslušnost k rožmberskému táboru. Vystupuje v různých majetkových transakcích a sporech.
- 4. Majetek:** V mládí mu snad patřila Dubá, o jejíž panství ale probíhaly spory; r. 1447 si pro sebe vymínil samotný hrad, zatímco většina panství připadla Kostkům z Postupic. V l. 1443-1450 držel lenní hrad Kostelec nad Sázavou (dnes Zbořený Kostelec). V r. 1445-1446 vedl neúspěšný spor o hrad Zlenice. Neznámo kdy nabyt severočeské Ralsko, kam po r. 1450 snad přesídlil. Ve spojitosti s Dubou se už nevyskytuje.¹¹⁶ Stav majetku r. 1449: 1 hrad, asi 30 vsí. Nejdůležitější sousedé: z Valdeka (kališníci ?), z Postupic (P), ze Šternberka (P), Jan ze Smilkova (P), Mračtí z Dubé (P).
- 5. Náboženství:** Nejasné.
- 6. K. R. D. a Rožmberk:** Korespondence se nedochovala, pouze zmínka, že Oldřich odpovídal Kunešovi na jeho žádost o podporu v červnu 1450.¹¹⁷
- 7. K. R. D. a členové:** Ve strakonické jednotě se ho ujímal *Oldřich z Hradce*.¹¹⁸ Menhart z Hradce se r. 1445 zapojil do sporů o majetek na dubském panství, tedy i proti Kunešovi.¹¹⁹ Koncem r. 1450 pobýval Kuneš na Karlštejně u *Děpolta z Rýzemberka*.¹²⁰ Zřejmě se znal i s *Bedřichem ze Strážnice*, rovněž členem kouřimského landfrýdu. *Jindřich z Kolovrat* – s nímž byl vzdáleně příbuzný¹²¹ – a *Jan z Rýzemberka* svědčili na jeho listině r. 1447.¹²² *Vilém mladší z Rýzemberka* jako soudce zemského soudu vynesl r. 1455 rozsudek, kterým Kuneš definitivně prohrál při o Kostelec a byl odsouzen do vězení.¹²³

¹¹² Podle rodokmenu u F. DVORSKÉHO, *O starožitném panském rodě I*, s. 52, by Jan byl Kunešovým strýcem (bratrem otce), zatímco z OSN VIII, s. 76-78, by vyplývalo, že mezi oběma existoval vzdálenější stupeň příbuznosti (bratrance z druhého kolene).

¹¹³ Kuneš byl od Zikmunda odměněn „pro serviciiis suis“ (AČ XXXVI, s. 361-362, č. 43).

¹¹⁴ K Ondřejovi zápis v AČ I, s. 255, č. 3, a Oldřiška SVATÁ, *Vývoj landfrýdů v Čechách*. Diplomová práce na KPVHAS FF UK, Praha 1984, s. 111. Kunešovo členství vyplývá hlavně z pozdějších odsudků, že porušil landfrýdní zápis.

¹¹⁵ Viz níže body 7, 8 a 9. V jiných dobách měl asi blíže k poděbradské straně; bohužel nevíme, kdy došlo k uzavření sňatků Kunešových dcer s poděbradskými stoupenci. F. DVORSKÝ, *O starožitném panském rodě I*, s. 48-49, naopak považuje Kuneše za příznivce poděbradské strany až do r. 1449.

¹¹⁶ K majetkům A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 42, 53, 103, 128, X, s. 143, 146; F. DVORSKÝ, *O starožitném panském rodě I*, s. 47-50; AČ III, s. 526, 530, 533; AČ XXXVI, s. 273, 274, 279, 361-362, 694-699; RTT I, s. 126, č. 57.

¹¹⁷ SOA Třeboň, Historica, sign. 1436b, inv. č. 1915 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112920>).

¹¹⁸ SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914, (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>). Srov. také tamtéž, sign. 1436b, inv. č. 1915 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112920>).

¹¹⁹ AČ XXXVI, s. 696.

¹²⁰ SOA Třeboň, Historica, sign. 1522, inv. č. 2001 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113006>), sign. 1523, inv. č. 2002 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113007>).

¹²¹ Jan Roháč z Dubé měl za manželku Elišku Kornhauskou z Kolovrat, Jindřichovu sestřenicí z druhého kolene (např. A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 158).

¹²² AČ XXXVI, s. 698.

¹²³ AČ III, s. 316-317, č. 194.

- 8. K. R. D. a poděbradští:** Jeho vzdálenější příbuzní *Jan Mračský z Dubé* a *Jan Libun z Dubé na Kozlí* podporovali poděbradskou stranu a r. 1448 se účastnili dobytí Prahy.¹²⁴ *Jan Sádlo ze Smilkova* mu prodal Kostelec a půjčoval si od něho peníze; ještě počátkem r. 1449 byli oba v přátelském styku;¹²⁵ v 50. letech se oba soudili o držbu Kostelce i kvůli nesplacenému dluhu.¹²⁶ Od 30. let vedl majetkový spor s pány z *Jenštejna* (dohoda r. 1446);¹²⁷ kolem poloviny 40. let se *Zdeňkem Kostkou z Postupic* (strýc stejnojmenného člena poděbradské jednoty), se kterým se smluvil r. 1447 o hrad Dubou a nadále se s ním dělil o některá panství.¹²⁸ Manželkou druhého Zdeňkova synovce Bohuše přitom již tehdy byla Kunešova dcera Ofka.¹²⁹ Ubrmanem ve sporu se Zdeňkem Kostkou o Zlenice byl *Zdeněk ze Šternberka* (rozhodl v Kunešův neprospěch); předtím se s Kunešem vyskytl ve svědečné řadě;¹³⁰ od r. 1449 s ním válčil. Asi 1446-1454 vykonával Kuneš spolu s *Janem Čabelickým ze Soutic* poručnictví nad sirotky po Ondřeji z Řimovic.¹³¹ Po r. 1450 probíhaly spory o kostelecké panství s jeho držitelem Zdeňkem ze Šternberka, hlavním strůjcem dobytí hradu, s *Pražany*, Zdeňkem Kostkou mladším a Janem Sádlem.¹³² Syn Ondřej prodal hrad Ralsko *Vilémovi z Ilburka* (snad manžel Kunešovy dcery Elišky); o týž hrad vedl s pány z Dubé i z Ilburka spor *Jan Děčinský z Vartenberka*.¹³³ Rovněž třetí Kunešova dcera Kateřina se provdala do okruhu poděbradovců: za Jiřího, syna *Beneše z Hustiřan*.¹³⁴
- 9. Důvody vstupu:** Pravděpodobně měl už v předchozích letech blíže k příslušníkům rožmberské strany – paradoxně někteří z nich před r. 1449 přešli ke straně poděbradské (Šternberk, Sádlo) a stali se z nich Kunešovi nepřátelé. Zřejmě už začínaly i spory s některými propoděbradsky orientovanými sousedy (Šternberkem,¹³⁵ Kostky z Postupic).
- 10. V jednotě:** Zda podporoval Oldřicha z Hradce už na podzim 1448, není jisté.¹³⁶ Příznávací list do strakonické jednoty se nedochoval, ale Kuneš je zapsán na obou seznamech členů z let 1449 a 1450; poprvé oficiálně vystupuje na straně strakonických už v jindřichohradecké smlouvě z 10. dubna 1449. Poděbradští jej považovali za porušitele landfrýdní úmluvy: poprvé proto zaútočili na Kostelec v březnu 1449 a podruhé v květnu 1450, kdy hrad byl následně dobyt a zbořen. Vildštejnská smlouva o příměří ho zcela

¹²⁴ František PALACKÝ, *Wlastenské dějiny* I. Dobytí Prahy skrze p. Giřjho z Poděbrad léta 1448, a příčiny jeho, in: *Časopis Společnosti vlastenského Museum w Čechách* 1, 1827, č. 3, s. 37-83, č. 4, s. 9-57, zde s. 80, 83; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XV, s. 47, 49. Doklady styků Kuneše s příbuznými z předchozích let např. RTT II, s. 259.

¹²⁵ LL IV, s. 17, č. 15.

¹²⁶ AČ III, s. 316-317, č. 194, 195.

¹²⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady* XV, s. 103; ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 22. dubna 1446.

¹²⁸ AČ III, s. 533-537, XXXVI, s. 694-699; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XV, s. 103.

¹²⁹ Národní archiv Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 348; AČ III, s. 535, č. 489; též OSN XIV, s. 946, uvádí Bohušovu manželku Ofku z Dubé.

¹³⁰ Ubrmanství v AČ III, s. 533, č. 473; svědčení RTT II, s. 259.

¹³¹ AČ II, s. 202, č. 429; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 266.

¹³² AČ III, s. 316-317, č. 194; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 975-976.

¹³³ A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 143, 146; RTT I, s. 126, č. 57 (k r. 1457).

¹³⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 131.

¹³⁵ O možném vlivu roztržky se Zdeňkem ze Šternberka na Kunešův příklon ke strakonickým též F. DVORSKÝ, *O starožitném panském rodě* I, s. 48, pozn. 3.

¹³⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 344, pozn. 1, považuje zprávu *Starých letopisů* (SLČ, s. 141) spíše za záměnu s rokem 1449; ještě v únoru 1449 Kuneš zřejmě nebyl pro strakonickou jednotu rozhodnut, neboť tehdy mu Poděbrad posílal svou obranu (zmínka v LL IV, s. 17, č. 15).

vynechávala a koncem června asi ještě pokračovala jeho válka s poděbradskými.¹³⁷ Uveden v glejtu pro strakonickou jednotu ke svatokateřinskému sněmu.¹³⁸

- 11. Další dráha:** Ačkoli měly landfrýdy rozhodnutím kateřinského sněmu odpustit všem porušitelům, Kunešovi byla za Kostelec přiřknuta jen finanční náhrada, panství zůstalo Šternberkovi a dalším poděbradským straníkům. Kuneš se pak zřejmě pokoušel získat zboží zpět silou; prostředkování samotného Jiřího z Poděbrad mezi ním a Pražany asi již před dubnem 1452 nepřineslo úspěch.¹³⁹ Chyběl na svatojiřském sněmu; v létě 1452 možná opověděl spolu s Rožmberky císaři.¹⁴⁰ Ladislav r. 1453 potvrdil držbu Kostelce Kunešovým nepřátelům a zemský soud r. 1455 Kunešovy žaloby zamítl a dal jej dokonce vsadit do vězení za to, že se kdysi vytrhl z landfrýdu.¹⁴¹ Kunešovu synu Ondřejovi tak zbylo severočeské Ralsko.

Oldřich (V.) z Hradce na Jindřichově Hradci¹⁴²

1. *kolem 1420, †1452.¹⁴³ Syn Menharta (II.) z Hradce a paní¹⁴⁴ z Wallsee. Bratři Jan (doložen 1451-1468) a Jindřich (doložen 1452).¹⁴⁵ Manželka Markéta¹⁴⁶; pokud měl potomky, zemřeli v dětství.
2. **Rod:** Starý jihočeský panský rod, jedna z větví Vítkovců. Drželi fakticky dědičně krajský popravčí úřad.¹⁴⁷ Za husitských válek zaujímali členové rodu rozličné postoje od táborství po katolicismus. Oldřichův otec Menhart bojoval asi od r. 1426 na husitské straně; ve 30. a 40. letech jedna z nevlivnějších osobností českého panstva; nositel úřadů nejvyššího purkrabího pražského (od 1436), vrchního správce Karlštejna (od 1436/1437) a hejtmana pražských měst (asi od 1439); vůdce strany vlašných utrakvistů.
3. **Dráha do r. 1448:** Od konce 30. let se podílel na veřejné činnosti po boku otce Menharta, stoupenec Albrechtův a potom Ladislavův. 1444 účast na spolku moravských stavů.¹⁴⁸
4. **Majetek:** Rodové majetky: Jindřichův Hradec, část Kardašovy Řečice, Velhartice, horažďovické zboží s hradem Práchní. Roku 1428 přikoupení komplexu vesnic k velhartickému

¹³⁷ Srov. o jeho stížnostech SOA Třeboň, Historica, sign. 1463a, inv. č. 1914 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112919>).

¹³⁸ SOA Třeboň, Historica, sign. 1525, inv. č. 2004 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113009>).

¹³⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 975-976. Ladislavovo darování Kostelce Šternberkovi a jiným z listopadu 1453 podle Urbánka znamenalo jen potvrzení skutečného stavu a zároveň odpuštění peněžní náhrady, kterou tito měli zaplatit Kunešovi podle svatokateřinského sněmu.

¹⁴⁰ Na seznamu opovědníků (LL IV, s. 352, č. 488) je psán jakýsi „Kuneš Roskoš“, avšak na spodním místě mezi drobnými šlechtici, takže není jasné, zda jde skutečně o pána z Dubé. Literatura jej mezi opovědníky neuvádí.

¹⁴¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 975-976, III/3, s. 121; RTT II, s. 269; ZR, s. 228, č. 19.

¹⁴² Dějinám rodu se v nemenší míře než jejich sídelnímu městu věnoval František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce II-2*, Jindřichův Hradec 1927. Dále A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 38-42; OSN XI, s. 728-733. Z edic zejména František TISCHER (ed.), *Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529* v AČ IX, X a XI.

¹⁴³ Datum úmrtí Oldřicha i Jana z Hradce podle R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 623. F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, klade Oldřichovo úmrtí až do závěru r. 1453, zprávu o jeho smrti předchozího roku považuje za omyl (s. 211).

¹⁴⁴ Jméno matky se vyskytuje v české literatuře ve více variantách, ale pokud vím, bohužel nikde s uvedením zdroje: A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 34, mluví o Markétě z Wallsee, na s. 40 ale o Anně z Wallsee; F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, uvádí na s. 174 Marii z Wallsee, zatímco na s. 191 a v rodokmenu v příloze opět Markétu.

¹⁴⁵ Údaje o bratřech podle A. SEDLÁČKA, *Hrady IV*, s. 34.

¹⁴⁶ Z jakého rodu pocházela, nevíme. V roce 1454 se objevuje v souvislosti s pány z Potštejna (AČ IX, s. 299-300, č. 66), proto F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 209, klade její původ do tohoto rodu. Naopak R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 623, považuje Jana z Potštejna za jejího druhého manžela.

¹⁴⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 150.

¹⁴⁸ Blíže R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 23; Jaroslav DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století*, in: Sborník Matice moravské 84, 1965, s. 151.

panství. Jako pražský a karlštejnský purkrabí disponoval Menhart Karlštejnem, Pražským hradem a dalšími statky pražského purkrabství; kromě Pražského hradu většina z těchto statků zůstala v rukách syna Oldřicha i po otcově sesazení a smrti. Z moravských majetků patřil Menhartovi Bílkov s Dačicemi, který ale byl i s částí šternberského panství r. 1444 dobyt Hynkem Ptáčkem a pánům z Hradce se zřejmě vrátil už jako zbořený až po roce 1452.¹⁴⁹ Oldřich byl značně zadlužen.¹⁵⁰ Stav majetku r. 1449: 4 hrady, 2 města, 6 městeček, cca 130 vesnic. Nejdůležitější sousedé: v jižních Čechách ze Stráže (P), Krajířové z Krajku (N), ze Žirovnice (P), z Léskovce (S), z Ústí (S, N); v západních Čechách Jan z Rýzemberka (S), Zmrzlík ze Svojšína (P), Sušice (N); na Karlštejnsku Beroun (P), Libštejnští z Kolovrat (S).

5. **Náboženství:** Otec Menhart r. 1448 konvertoval od utrakvismu ke katolictví. Lze se domnívat, že z kalicha přestal přijímat i Oldřich, zvláště pokud je pravdivá zpráva o pobytu J. Kapistrána v Hradci.¹⁵¹ R. 1457, v době poručnické správy, uvedl purkrabí hradu ke kostelu do Jindřichova Hradce františkány.¹⁵²
6. **O. H. a Rožmberk:** Otec Menhart a Oldřich z Rožmberka byli přátelé již od mládí;¹⁵³ vedle společného původu po meči z rodu Vítkovců¹⁵⁴ je zřejmě pojily i další příbuzenské vazby,¹⁵⁵ vždy se oslovovali „bratře“. Stýkali se i v době, kdy Menhart byl vůdcem husitského panstva, 1428 mu Oldřich prodal vsi,¹⁵⁶ ubrmanské služby. Ve 30. letech (1434, 1436...) spory;¹⁵⁷ poté opět těsné sblížení obou osobností i jejich stran, přes některé další drobnější rozepře Rožmberků a pánů z Hradce. Z korespondence Rožmberka a Oldřicha z Hradce dochováno 47 listů, kromě jednoho všechny z let 1448-1450. Oslovovali se „příteli milý“. Tématem byly nejčastěji organizační záležitosti kolem řízení jednoty a vedení války a s tím související rady, stížnosti, přímluvy za toho druhého i za jiné členy. V dubnu 1449 se Oldřich s Rožmberkem neshodl na tom, kdo z nich má být rukojmí za strakonickou jednotu v hradecké smlouvě.¹⁵⁸ 1450-1451 Rožmberk měl rozsuzovat Oldřichův spor s Bedřichem ze Strážnice. Osobnější věci do korespondence nepronikly. Intenzivní byl i korespondenční kontakt s Jindřichem z Rožmberka, týkal se podobných témat.
7. **O. H. a členové:** Nejbližší vztah měl s příbuzným *Janem z Hradce*, často vystupovali spolu. Teta (z druhého kolene) Anna, dcera Oldřicha Vaváka staršího z Hradce, byla

¹⁴⁹ K majetkům Oldřicha z Hradce A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 38-41, 332-333, XI, s. 112-114, 207-208, VI, s. 58; F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*; LL I, s. 102-104, č. 151. L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 949, má ještě zprávu o prodeji Bílkova Krajířům r. 1428 (snad nebyl realizován).

¹⁵⁰ O dluzích jeho i Jana z Hradce F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 203-206.

¹⁵¹ O Kapistránově návštěvě tamtéž, s. 206-207.

¹⁵² Tamtéž, s. 227.

¹⁵³ Tamtéž, s. 163.

¹⁵⁴ O blízkých vztazích obou předních rodů erbu růže v 16. století (spojenectví, vzájemné sňatky, rodinné oslavy...) Jiří KUBEŠ, *Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském století*, in: *Poslední páni z Hradce*. Red. Václav Bůžek, České Budějovice 1998 (=Opera historica 6), s. 273-317. *Podle autora do 16. století bližší rodinná pouta mezi oběma rody chyběla*; Je ale otázkou, zda za absenci zpráv o takových formách styků v předchozí době nemůže i torzovitost pramenů. Nelze ani vyloučit již ve 14. století další sňatkové spříznění (viz následující pozn.).

¹⁵⁵ Údajnou manželkou Oldřicha (V.) z Hradce († po 1384), tedy babou Menharta, byla Anna z Rožmberka (Uvádí pouze F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 119; literatura o Rožmbercích však zná jediné Annu (†1375), dceru Petra I., která se po smrti svého (prvního) manžela Jindřicha z Lipé již pravděpodobně znovu nevdávala. Byla-li by to přeci jen tato Anna, tvořili by Oldřich II. z Rožmberka, Annin prasynovec, a Menhart z Hradce dvojici bratranců z druhého kolene.). Dále byl děd Menharta z Hradce Jan z Velhartic snad dědem manželky Oldřicha z Rožmberka Kateřiny z Vartenberka. Konečně byly oba rody spřízněny i prostřednictvím rakouského rodu z Wallsee, ze kterého mj. pocházela Menhartova manželka a do kterého se provdala sestra Oldřicha z Rožmberka.

¹⁵⁶ LL I, s. 102-104, č. 151.

¹⁵⁷ J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, s. 137-138; F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 183; LL I, s. 202-203, č. 229.

¹⁵⁸ LL IV, s. 45-48, srov. úvod, s. XIV, a R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 372-373.

manželkou *Jana z Rýzemberka*; ten byl od mládí přítelem Menharta z Hradce i jeho pozdějším politickým spojencem.¹⁵⁹ *Děpolt z Rýzemberka* v l. 1445-1448 asistoval Menhartovi z Hradce jako purkrabí Pražského hradu, Oldřichovi r. 1448 zprostředkoval smlouvu s Bedřichem ze Strážnice, pomáhal s obranou Karlštejna. *Hanuš z Kolovrat* byl jedním z nejpřednějších straníků otce Menharta. Dlouhodobým služebníkem i přítelem pánů z Hradce byl *Arnošt z Léskovce* (např. asistoval u propuštění Menharta z vězení před jeho smrtí; r. 1451 se zřejmě ujal ubrmanství mezi Oldřichem a knězem Bedřichem).¹⁶⁰ S pány z Hradce byl spjatý též *Jan z Kralovic a Hrádku*, Děpoltův předchůdce na Pražském hradě. Již na podzim 1448 uzavřel Oldřich spojenectví s knězem *Bedřichem ze Strážnice*, doprovázené i velkým sblížením v osobní rovině; během členství ve strakonické jednotě byl v intenzivním styku s Bedřichem, vojensky spolupracoval a ujímal se žádostí jeho i jeho přátel; r. 1450 roztržka s Bedřichem kvůli zástavě zlatého kříže.¹⁶¹ Kromě Bedřicha ve strakonické jednotě komunikoval i s dalšími vzdálenějšími členy (*Jan Kolda*, *Vaněk z Pecky*, *Šof*, *Jan Blankštejn z Vartenberka*, *Václav z Rosic*). Páni z Hradce se přitom r. 1438-1439 podíleli na umoření Blankštejnova příbuzného *Zikmunda Děčínského z Vartenberka*.¹⁶² Menhart vedle jiných svědčil na listině o smíru bratří z *Lobkovic*.¹⁶³ *Jan z Ústí* svědčil na Oldřichově kšaftu.¹⁶⁴

- 8. O. H. a poděbradští:** Zřejmě vzdálený příbuzný *Jiřího z Poděbrad*;¹⁶⁵ ještě krátce po zajištění Menharta se Oldřich s Jiřím oslovovali „bratře“.¹⁶⁶ Manželka Markéta byla v nějakém vztahu k *Janovi z Potštejna na Žampachu*.¹⁶⁷ Menhart vedl spor s *Hynkem Ptáčkem* a jeho ženou Annou z Hradce o hrad Bílkov; Ptáčka podpořili i *Holičtí ze Šternberka*.¹⁶⁸ V době strakonické jednoty měl Oldřich spory – kromě Jiřího z Poděbrad – i se *Zdeňkem ze Šternberka*, nově nejvyšším purkrabím, který se snažil uvázat na purkrabských statcích, s *Pražany*, kteří mu k tomu zřejmě napomáhali, s *Alešem ze Šternberka*, s *Berounskými*, s *Václavem Zmrzlíkem ze Svojšína* a stěžoval si i na *Jindřicha ze Stráže*.¹⁶⁹ Ve svém kšaftu jmenoval za poručníky nad majetkem mimo jiné i dva své sousedy a příbuzné členů poděbradské jednoty: *Jana ze Stráže* a *Zbyňka ze Žirovnice*.¹⁷⁰ *Přibík z Klenové* byl kdysi Menhartův spolubojovník na husitské straně.¹⁷¹

¹⁵⁹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 163. Menhart pomáhal Janovi i při obraně hradu Rabí r. 1421 (A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 89). V roce 1448 Jan zastupoval Menharta při jednání s římským králem ve Vídni (F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 194). Blízký vztah s Vilémem ml. z Rýzemberka dokládá V. Březan v genealogii Švihovských z Rýzemberka, SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka: „Vilém mladší z Ryzemberka a z Rabí nazývá pana Oldřicha z Hradce dobré paměti ujcem svým 1453. A že mu dal na onen čas na hrad jeho Vilhartice listy své schovati.“

¹⁶⁰ K poslednímu AČ IV, s. 32-33, č. 57; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 452, pozn. 3.

¹⁶¹ Odkazy viz u Bedřicha ze Strážnice.

¹⁶² Zikmund zemřel ve vězení na Jindřichově Hradci (R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 363).

¹⁶³ AČ IV, s. 400-401, č. 6.

¹⁶⁴ *Reliquiae tabularum terrae – Pozůstatky desk zemských II*. Ed. Josef EMLER, Pragae 1872 (dále RTT II), s. 230.

¹⁶⁵ Pravděpodobně byl jejich společným pradědem Jan z Velhartic (F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 191).

¹⁶⁶ AČ IV, s. 12-13, č. 21, 22.

¹⁶⁷ Srov. výše pozn. 146.

¹⁶⁸ F. TEPLÝ, *Dějiny I/1*, s. 190; Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna a jeho role ve spojených východočeských landfrýdech*, in: Martin Nodl – Martin Wihoda (redd.), *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007 s. 251-299, zde s. 295; Vincentius BRANDL (ed.), *Libri citationum et sententiarum III/1*, Brunae 1878, s. 340-341. O Anně z Hradce viz níže u Jana z Hradce.

¹⁶⁹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 399. O Zdeňkovi i dalších např. LL IV, s. 140, č. 175 (srov. naproti tomu níže o vztazích mezi Šternberkem a Janem z Hradce). O Alešovi a Pražanech např. LL IV, s. 16-17, č. 14, s. 255-256, č. 358. O Berounských např. LL IV, s. 107-108, č. 130. O Jindřichovi ze Stráže LL IV, s. 136, č. 170.

¹⁷⁰ RTT II, s. 230. – O Janovi ze Stráže viz i níže u Jana z Hradce.

¹⁷¹ J. JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík Klenovský*, zvl. s. 78; TÝŽ, *Kronika II*, s. 109-110.

- 9. Důvody vstupu:** Sesazení, zajetí a smrt otce Menharta,¹⁷² držba korunovačních klenotů, kterých se nechtěl vzdát, a celý jeho spor s Jiřím z Poděbrad vedly k tomu, že Oldřich byl fakticky (přinejmenším nepřímo) iniciátorem vzniku strakonické jednoty, jejím hybatelem. Svůj boj proti Poděbradovi započal ještě na podzim r. 1448.
- 10. V jednotě:** Zakládající člen. Zřejmě opravdu poháněn strachem z moci Jiřího z Poděbrad;¹⁷³ po vzniku jednoty prosazoval vytažení do války¹⁷⁴ a byl jedním z nejhorlivějších členů.¹⁷⁵ S Oldřichem z Rožmberka měl ve strakonické jednotě drobné neshody.¹⁷⁶ Fungoval jako jakýsi prostředník mezi vůdci jednoty (Rožmberky) a vzdálenými východočeskými členy typu Bedřicha ze Strážnice. Účasten plzeňského sjezdu v březnu 1450. Jeho lidé zjišťovali informace přímo v týlu poděbradských.¹⁷⁷ Oldřich aktivně sháněl síly pro válku např. v Rakousích,¹⁷⁸ před vytažením do pole v květnu 1450 poněkud zaváhal, poté ale bojoval. Celkově limitován svým zdravotním stavem, hlavně ale velkým zadlužením.
- 11. Další dráha:** Přítomen na vildštejnském sjezdu; poté na sjezdu v Pelhřimově smíř s Jiřím z Poděbrad, který byl potvrzen na kateřinském sněmu, kde byl on nebo Jan z Hradce zvolen do poselstva ke králi. R. 1451 snad byl v Hradci J. Kapistrán. Již v lednu Oldřich 1452 zemřel. Jeho bratr Jan se v té době údajně účastnil římské jízdy krále Fridricha. Asi r. 1453 byl vrácen králi Karlštejn.

Jan z Hradce na Telči¹⁷⁹

- 1.** *1419, † 1451/1452. Syn Jana mladšího z Hradce a Elišky ze Vartenberka. Bratr Jindřich († v dětství), sestra Eliška. Manželka Kateřina ze Šternberka, synové Heřman a Jindřich, dcery.
- 2. Rod:** Člen druhé větve rodu pánů z Hradce, která měla statky hlavně na Moravě.¹⁸⁰ Děd Jindřich IV. se účastnil panské jednoty proti Václavovi IV. Otec Jan zvaný mladší (†1420) zastával několik let úřady nejvyššího purkrabího a poté nejvyššího hofmistra, byl horlivým katolíkem, neoficiální vůdce katolického panstva před husitskou revolucí.¹⁸¹
- 3. Dráha do r. 1448:** Jeho poručíkem byl Jan Městecký z Opočna a po něm Zdeněk ze Šternberka.¹⁸² V dospělosti straník svého příbuzného Menharta; spory s tábority (mír r.

¹⁷² T. PEŠINA, *Mars Moravicus*, s. 646, označuje Oldřicha z Hradce přímo za „mstitele (ultor) svého otce.“

¹⁷³ Několikrát on či jeho blízcí přátelé vyjadřovali obavu, že budou jeden po druhém utiskováni od poděbradských (doklady R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 352, pozn. 1, 398, pozn. 2).

¹⁷⁴ Např. LL IV, s. 24, č. 22 (březen 1449).

¹⁷⁵ Další výzvy k aktivnímu postupu jednoty v LL IV, s. 18, č. 17, s. 45, č. 52, s. 130, č. 157, s. 180-181, č. 243, srov. také s. 112-113, č. 134. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 377, jej jistě správně považuje za nejradikálnějšího a nejbojovnějšího člena jednoty.

¹⁷⁶ O způsob vedení války i o otázku jistectví za hradeckou smlouvu (srov. výše bod 6). R. 1450 slyšíme i o nepřátelství rožmberkých a hradeckého služebníků, což zřejmě nenabýlo vážnějších rozměrů (SOA Třeboň, Historica, sign. 1462, inv. č. 1913; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112918>).

¹⁷⁷ Viz LL IV, s. 130, č. 157, s. 136, č. 170, s. 285, č. 399.

¹⁷⁸ LL IV, s. 180-181, č. 243.

¹⁷⁹ Viz literaturu u Oldřicha z Hradce.

¹⁸⁰ Jan byl poměrně vzdáleným příbuzným druhého člena strakonické jednoty Oldřicha. Jejich pradědové byli bratři. Jan pocházel z větve založené Jindřichem (III.) z Hradce, zatímco druhý člen jednoty Oldřich náležel do slepé větve, počínající Oldřichem (IV.), která se oddělila za vlády Karla IV. a Oldřichovou generací vymřela. Všichni následující páni z Hradce tak byli potomky Jana.

¹⁸¹ Jan bývá označován též za faktického vůdce tzv. brodské jednoty z r. 1415, s tím však polemizuje František KAVKA, *Strana Zikmundova v husitské revoluci*. Diplomová práce na FF UK, Praha 1947, s. 16.

¹⁸² F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 174. Pokud je údaj o Šternberkovi správný, nejednalo se o známého Zdeňka Konopišského, člena poděbradské jednoty, který byl tehdy sám ještě nedospělý.

1443) a s římským králem Fridrichem. 1444 v čele spolku některých moravských stavů proti rušitelům míru.¹⁸³

- 4. Majetek:** Od druhého desetiletí 15. st. se tato větev rodu usadila především na moravských statcích: hrady Telč a Štamberk (Šternberk); třetí hrad Bílkov patřil jindřichohradecké větvi. K telčskému panství náležely i hrádky Janštejn a Roštejn. Některé z hradů byly rozbořeny od husitů. Kromě moravských majetků a podílu na Jindřichově Hradci patřila Janovi pravděpodobně i Lysá nad Labem (poslední doklad r. 1446). Po otci uplatňoval nárok na zastavenou Lomnici nad Lužnicí, kterého se r. 1441 vzdal. R. 1449 se uvázal v hrad Sádek, který přes odpor Valdštejnů drželi páni z Hradce (respektive jejich poručník) ještě r. 1459. Jan byl značně zadlužen.¹⁸⁴ Jeho děti zdědily i majetky po Oldřichovi z Hradce, během poručnické správy ale některé odprodávány, nejprve Velhartice s Horažďovicemi a některá drobná zboží.¹⁸⁵ Stav majetku r. 1449: asi 3 funkční hrady. Nejdůležitější sousedé: z Michalovic (P), moravští Šternberkové (?), z Rosic (S), z Lomnice (N), z Lichtenburka (P, N).
- 5. Náboženství:** Otec byl katolíkem, i Jan zřejmě zůstal po celý život věrný tomuto vyznání.¹⁸⁶
- 6. J. H. a Rožmberk:** Otec Jan mladší byl jedním z poručníků Oldřicha z Rožmberka. Celkem mezi Oldřichem a Janem dochováno 73 listů, jejich vztah měl zvláštní vývoj v několika fázích: R. 1435-1441 spor o Lomnici nad Lužnicí, kterou táboři vrátili nikoli právoplatnému majiteli Hradeckému, ale Rožmberkovi; r. 1441 Jan postoupil Rožmberkovi zápis na Lomnici za finanční náhradu. Po r. 1441 se značně sblížili, zvláště v l. 1445-1447, kdy se i oslovovali „příteli zvláště milý“. Posílali si zprávy, pomáhali si přímlovami a radami (dokonce i Rožmberk se sám ptal na radu; sám se snažil Janovi pomoci hlavně v jeho a Puchheimových¹⁸⁷ sporech s králem Fridrichem), řešili důvěrné záležitosti, darovali si zvěř. Na škodu byly jen vzájemné spory jejich služebníků. Celkově byl mezi nimi tehdy mnohem bližší vztah než kdy mezi Rožmberkem a Oldřichem z Hradce. Ale v době vzniku strakonické jednoty nastala opět jakási menší nevěle. Už během r. 1448 spolu komunikovali méně a to, zdá se,¹⁸⁸ vydrželo až do podzimu 1449; během té doby se Jan obracel spíše na Jindřicha z Rožmberka,¹⁸⁹ s nímž si byl asi dost osobně blízký.¹⁹⁰ Z doby strakonické jednoty celkem 27 dochovaných listů, nejvíce se jich váže k výměně názorů v květnu 1450, kdy Jan hodlal jednat s poděbradskými, zatímco Oldřich prosazoval válku; dalšími tématy bylo zvaní Jana na sjezdy či zprávy o postoji poděbradovců k Oldřichovi.
- 7. J. H. a členové:** V chlapeckém věku se smířil s *Menhartem z Hradce*, tehdy husitou, od té doby těsné styky s jindřichohradeckou větví rodu (Menhart se za něj přimlouval v otázce vrácení Lomnice n. L. aj.). Pro *Arnošta z Léskovce* platí to, co bylo řečeno u Oldřicha z Hradce; navíc se Arnošt po Janově smrti stal poručníkem jeho dětí. Ve strakonické jednotě se Jan přimlouval za svého „bratra“ *Václava z Rosic*.¹⁹¹ Korespondence s *Janem*

¹⁸³ Blíže R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 23; J. DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst*, s. 151.

¹⁸⁴ F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*, s. 203-206; řada dlužních úpisů v AČ IX, s. 272-296.

¹⁸⁵ K majetkům Jana z Hradce A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 38-41, X, s. 348, III, s. 174-175; F. TEPLÝ, *Dějiny I/I*; LL II, s. 100-101; L. HOSÁK, *Historický místopis*; M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*; L. HOSÁK – M. ZEMEK, *Hrady, zámky I. – K Sádku* L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 148-149; LL IV, s. 119-120, č. 142. Královo udělení Sádku Valdštejnům z r. 1454 (AČ VII, s. 580, č. 27) bylo snad jen formální.

¹⁸⁶ Též R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 742, pozn. 1, jej považuje už počátkem 40. let za katolíka; srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 41.

¹⁸⁷ Jirí z Puchheimu, švagr Jana z Hradce (viz výše podkapitulu IV.1., s. 114).

¹⁸⁸ Vzhledem k množství dochované korespondence z let 1445-1447 a 1450 je úbytek v l. 1448-1449 skutečně nápadný. Přímou o sporu se píše v LL IV, s. 17-18, č. 16.

¹⁸⁹ Srov. zvl. list z července 1449 v LL IV, s. 79-80, č. 97.

¹⁹⁰ Srov. korespondenci z prosince téhož roku v AČ XIV, s. 48-49, č. 1578, 1579.

¹⁹¹ LL IV, s. 298, č. 420.

Bechyní z Lažan o sporu jejich služebníků.¹⁹² *Znojemští* mu r. 1449 půjčovali salnytr.¹⁹³ Druhým manželem ženy Kateřiny byl *Václav z Lomnice*.¹⁹⁴

- 8. J. H. a poděbradští:** Manželka Kateřina byla sestrou *Zdeňka ze Šternberka*;¹⁹⁵ Zdeněk, který po r. 1448 měl konflikt s Oldřichem z Hradce, ovšem v době sňatku jistě patřil ještě k rožmberské straně; od r. 1459 byl Zdeněk po smrti Léskovce poručníkem Janových sirotků.¹⁹⁶ Prvním manželem sestřenice Anny, dcery Oldřicha Vaváka mladšího z Hradce, byl *Hynek Ptáček z Pirkštejna* a druhým manželem *Jindřich z Michalovic*; Ptáček prostředkoval v Janově sporu se Zdeňkem z Valdštejna¹⁹⁷ a Michalovic ještě r. 1446 svědčil na listině vydané pro Jana z Hradce.¹⁹⁸ S Menhartem z Hradce však měla Anna a její manželé spor o hrad Bílkov. R. 1444 se Jan možná částečně podílel na pacifikaci strýce *Jiřího z Poděbrad* Heralta z Kunštátu.¹⁹⁹ Dlouhodobé konflikty se *Zdeňkem Brtnickým z Valdštejna*, obnovené r. 1449.²⁰⁰ Bratr *Jindřicha ze Stráže* Jan byl r. 1443 ubrmanem mezi Janem z Hradce a Tábořskými.²⁰¹ *Pertold z Lipé* se účastnil spolku vedeného Janem z Hradce z r. 1444; příbuzná *Jindřicha z Lipé* Kateřina byla Janovou věřitelkou.²⁰² R. 1450, v předvečer války strakonické a poděbradské jednoty, navázal Jan s *Alešem ze Šternberka* a *Mikulášem Trčkou z Lípy* rozhovory o možném urovnání konfliktu.²⁰³
- 9. Důvody vstupu:** Blízký vztah k Oldřichovi z Hradce, který jasně převážil nad jeho momentální rozepří s Oldřichem z Rožmberka.
- 10. V jednotě:** Uveden mezi členy v zakládajícím zápise strakonické jednoty, ale kvůli sporu s Rožmberkem ve Strakonících ve skutečnosti nebyl a odmítl přivést pečeť k zápisu jednoty.²⁰⁴ Proto přinejmenším zpočátku nebyl oficiálně členem jednoty, avšak fakticky do ní patřil. Uveden i v seznamech členů z l. 1449 a 1450. Rozpor s Rožmberkem asi též ovlivnil jeho postavení v jednotě.²⁰⁵ V květnu 1450 se marně pokusil odvrátit válku jednáním s poděbradskými; i tehdy ale vyvolal nesouhlas u Rožmberka.²⁰⁶ Posléze se i on zapojil do vojenských akcí. Stále probíhal jeho spor s Valdštejnem.
- 11. Další dráha:** Po smíru Oldřicha z Hradce s Poděbradem ani on proti Jiříkovi už nevystupoval. Na svatokateřinském sněmu byl on nebo Oldřich zvolen do poselstva ke králi. Nejpozději počátkem r. 1452 zemřel (ještě před Oldřichem). Později vstoupil jeho syn Jindřich pod vlivem Zdeňka ze Šternberka do zelenohorské jednoty.

¹⁹² SOA Třeboň, Historica, sign. 916, inv. č. 1224 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J091&id=112229>).

¹⁹³ Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*. Díl IV/1 (Doba reformační 3/1), Praha 1957, s. 39, pozn. 40.

¹⁹⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 623.

¹⁹⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 623; AČ IX, s. 292-293, č. 58.

¹⁹⁶ Ustanovení v RTT II, s. 291-292.

¹⁹⁷ J. DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst*, s. 138; AČ IX, s. 267-268, č. 26 (rok 1442).

¹⁹⁸ SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň – listiny, č. 430, sign. Lysá nad Labem II 252 1 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyStatky/430/charter>).

¹⁹⁹ Vyplývalo by to z interpretace R. URBÁNKA, ČD III/2, s. 23.

²⁰⁰ Řada pramenů roztroušených v AČ a LL; k různým fázím sporu např. AČ IX, s. 267-269, č. 26 (r. 1442); LL II, s. 372-373, č. 429 (r. 1444); LL IV, s. 119-120, č. 142 (r. 1449); AČ XIV, s. 37-54 (r. 1448-1450).

²⁰¹ AČ IX, s. 271-272, č. 30.

²⁰² AČ IX, s. 281-282, č. 42.

²⁰³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 429.

²⁰⁴ LL IV, s. 11-12, č. 12, s. 17-18, č. 16.

²⁰⁵ Srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 429.

²⁰⁶ Tamtéž; korespondence v LL IV, s. 203-204, č. 277, 279.

Jan (Janek) z Hrádku (z Kralovic a Hrádku) na Loutkově²⁰⁷

1. Doložen asi od r. 1426, † 1451. Otec neznámý, hypoteticky Bohuněk z Hrádku.²⁰⁸ Manželka Marta z Březí, vdova po Janu starším Sádlovi ze Smilkova, bezdětný.
2. **Rod:** Pravděpodobně drobný vladycký rod, erb stříbrné lilie na červeném štítě.²⁰⁹ Původ z rodu písíciho se podle Hrádku u Ctiboře u Vlašimi není pravděpodobný, ač toto zboží snad držel. Podle jiných zdrojů byl měšťanského původu.²¹⁰
3. **Dráha do r. 1448:** Snad on či jeho stejnojmenný příbuzný pečetil r. 1415 stížný list proti Husovu upálení.²¹¹ Nejasná je totožnost s některými nositeli tohoto jména za husitské revoluce²¹² a hlavně s hejtmanem sirotků v l. 1426-1434 Janem Královcem z Kralovic a Hrádku. Ten byl 1432-1434 hejtmanem na Tachově, před bitvou u Lipan pravděpodobně přestoupil ke katolicko-kališnické koalici; jeho účast v bitvě samotné doložena není.²¹³ Jan z Kralovic a Hrádku byl v l. 1438-1445 purkrabím Pražského hradu.²¹⁴ Podepsán na listě mírném r. 1440.²¹⁵ Údajně mu ukládali o život táboři.²¹⁶ Často prostředkoval a rozsuzoval různé drobné pře.²¹⁷
4. **Majetek:** Zda a kdy vlastnil Hrádek u Ctiboře nebo jiné zboží tohoto jména, je nejisté. Jako hejtman držel Tachov (1432-1434). Před r. 1438 koupil Konipas s Hořepníkem na Pacovsku²¹⁸ a postupně přikupoval, eventuálně už vyženil drobná okolní zboží (Loutkov,

²⁰⁷ Jan či Janek z Hrádku, zvaný též z Kralovic, je osobností nejistou, „poněvadž je Hrádků mnoho a Janův také“ (slova A. SEDLÁČKA, *Úvahy o osobách*, s. 311). Na pevně půdě se ocitáme jen potud, určíme-li Jana ze strakonické jednoty jako bývalého purkrabího Pražského hradu ve 40. letech. Tento Jan podle všeho byl týž, který měl erb lilie, majetky na Pacovsku, byl ženat s Martou z Březí a měl kontakt s Rožmberky a Albrechtem z Léskovce (A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 344-345). Méně jisté je ztotožnění se sirotčím hejtmanem Janem Královcem z Kralovic a Hrádku ve 20.-30. letech, který snad držel Hrádek na Vlašimsku (identifikace u Petra ČORNEJE, *Lipanská křižovatka*, Praha 1992, s. 172-173; srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady* XV, s. 192; o hejtmanovi dále OSN XV, s. 57; František ŠMAHEL, *Husitská revoluce* III. Kronika válečných let, Praha 1993, podle rejstříku; Josef DOLEJŠÍ – Leonid KRÍŽEK, *Husité*. Vrchol válečnického umění v Čechách, Praha 2009, s. 226). Přinejmenším ale se od našeho Jana zřejmě lišil Jan Královec z Kralovic, který obdržel ves Tatce (AČ I, s. 175, č. 274; viz níže). Na Hrádku na Vlašimsku seděl od 14. století po něm se písíci vladycký rod. Podle způsobu psaní jména našeho Jana (např. Národní archiv Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 362: „Johannes de Kralowicz dictus de Hrádku“) se ale zdá, že jeho rodovým predikátem bylo spíše jméno „z Kralovic“. Nelze vyloučit ani, že on či stejnojmenný příbuzný byl tím Janem, který pečetil stížný list proti Husovu upálení a kterého A. Sedláček opět přiřadil k Hrádku na Vlašimsku (A. SEDLÁČEK, *Úvahy o osobách*, s. 311, č. 142). Nepravděpodobná je jeho identifikace s Janem z Hrádku, členem hradeckého landfrýdu (zřejmě mylně O. SVATÁ, *Vývoj landfrýdů*, s. 117; tento Jan měl podle Svaté erb břevna a podle A. SEDLÁČKA, *Hrady* V, s. 332, se psal podle Hrádku u Nechanic).

²⁰⁸ To v případě, že bychom Jana ztotožnili s Janem vystupujícím již ve druhém desetiletí 15. století na Vlašimsku (A. SEDLÁČEK, *Hrady* XV, s. 192).

²⁰⁹ Tento erb měl Jan z Kralovic, držitel Čechtic; obec Čechtice jej převzala do svého znaku (A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 107).

²¹⁰ J. DOLEJŠÍ – L. KRÍŽEK, *Husité*, s. 226 (týká se Jana Královce – sirotčího hejtmana).

²¹¹ AČ III, s. 188, č. 6/III; A. SEDLÁČEK, *Úvahy o osobách*, s. 311, č. 142.

²¹² Nebyl-li náš Jan hejtmanem Královcem, snad mohl být panošem Janem z Kralovic řeč. z Hrádku, který r. 1426 svědčil na listině vydané na Leštně (AČ I, s. 408-409, č. 30, opis v deskách dvorských). Pro ztotožnění by mohla mluvit blízkost ke šlechtě z Benešovska (srov. vztahy našeho Jana k Sádlovi ze Smilkova) a k pánům z Valdeka (srov. k r. 1448 Národní archiv Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 362). Tak jako tak bychom mohli Jana z Hrádku považovat za snad doloženého od r. 1426, odtud údaj uvedený v bodě 1.

²¹³ Za tutéž osobu považuje sirotčího hejtmana a pražského purkrabího P. ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 172-173 (kniha bohužel neobsahuje poznámkový aparát).

²¹⁴ W. W. TOMEK, *Dějepis* IX, s. 256; F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 351.

²¹⁵ AČ I, s. 245, č. 1.

²¹⁶ F. TEPLÝ, *Dějiny* I/I, s. 186 (bez uvedení zdroje). Snad jde o volnou interpretaci žalob Oldřicha z Rožmberka a táboritů v LL II, s. 167-189, č. 202.

²¹⁷ LL II, s. 169, č. 202, III, s. 312-313, č. 446, s. 324, č. 464; AČ XXXVII/3, s. 1773 (správně 774), pozn. 4.

²¹⁸ Hrádek Konipas za jeho držby zpustnul. Část zboží současně drželi vladykové z Vojslavic, služebníci pánů z Hradce (k nim J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 30; A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 40-41).

Čechtice). Sídlil ale hlavně v Praze a po r. 1445 na Loutkově. Krátkodobá držba Stodůlek ve 40. letech.²¹⁹ Stav majetku r. 1449: 1 hrádek možná pustý, 2 městečka, asi 5 vsí. Nejdůležitější sousedé: z Vojslavic (S?), Trčka z Lípy (P), z Pacova (P).

5. **Náboženství:** Pravděpodobně podobný vývoj jako u pánů z Hradce, od radikálního utrakvismu přes utrakvismus mírný až snad ke katolictví po r. 1448.
6. **J. H. a Rožmberk:** Jan Královec byl jedním z radikálních hejtmanů, kterým Rožmberk prostředkoval jednání se Zikmundem.²²⁰ Ze 40. let dochovaná korespondence o 2 listech, asi oba z r. 1448.²²¹ Z Janova městečka Hořepníka si Oldřich najal řemeslníky.²²²
7. **J. H. a členové:** Jako purkrabí Pražského hradu byl podřízen *Menhartovi z Hradce*; spolupráce s pány z Hradce pokračovala i poté.²²³ S *Arnoštem z Léskovce* odvážel Menharta z poděbradského vězení; po Janově smrti zapsala vdova Marta část majetku i Arnoštovi.²²⁴ Nebyl příbuzný Rameše z Hrádku z rodu Rozvodů ze Strakor, s nímž se stýkali vladykové z Kunvaldu.²²⁵
8. **J. H. a poděbradští:** Díky manželství s Martou z Březí byl nevlastním otcem *Jana Sádla ze Smilkova*. S ním byl v přátelském styku r. 1448 a snad i v únoru 1449.²²⁶ Nebyl příbuzný Močihubů z Kralovic²²⁷; *Oldřich Močihub z Kralovic*²²⁸ se s ním (ztotožníme-li ho s hejtmanem Královcem) střetl již při sirotčím dobytí Lichnice r. 1428, kdy Oldřich byl jedním z katolických obránců hradu.²²⁹ R. 1429 Královec oblehl Trosky *Oty z Bergova*, asi otce poděbradského jednotníka Jana.²³⁰
9. **Důvody vstupu:** Přetrvávající vazba na pány z Hradce.
10. **V jednotě:** Oldřichovi z Hradce pomáhal na podzim 1448;²³¹ na přelomu ledna a února 1449 vyjednal s Léskovcem propuštění Menharta z vězení a odvezl ho odtud.²³² Ve strakonické jednotě působil pravděpodobně z pozice služebníka či pomocníka pánů

²¹⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 344-345, 347, XII, s. 199, XV, s. 192; LL IV, s. 112, č. 134, pozn. 4. R. 1448 vystupuje Jan z Kralovic a Hrádku při zápise v deskách dvorských o hostivickém zboží (Národní archiv Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 362). – Jinou osobou asi byl Jan Královec z Kralovic, který obdržel r. 1436 zápisně ves Tatce a jehož potomkům poručníkoval Jan z Chvalovic (AČ I, s. 175, č. 274). Kdežto po konipaském Janovi spravovala majetek vdova Marta a děti zřejmě neměli.

²²⁰ LL I, s. 170, č. 244.

²²¹ LL III, s. 312-313, č. 446 (tento list A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 347, datuje do r. 1431), s. 324, č. 464. Jan se podepsal jako Jan z Kralovic na Loutkově, Oldřich jej nazývá Jankem z Hrádku.

²²² LL III, s. 174, č. 238.

²²³ Srov. LL IV, s. 19-20, č. 19. Byl i Menhartovým věřitelem, za to mu načas zastaveny Stodůlky (LL IV, s. 112, č. 134, pozn. 4). – J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 97, uvádí, že r. 1445 byl Janek v purkrabství Pražského hradu nahrazen oddaným Menhartovým příznivcem Děpoitem z Rýzemberka, což není zcela přesné, neboť blízký vztah k pánům z Hradce měli oba po sobě následující purkrabí.

²²⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 345; J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 42.

²²⁵ Srov. LL IV, s. 6, č. 7.

²²⁶ LL III, s. 324, č. 464; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 349, pozn. 2, určil Jana Sádla jako možného pisatele listu o Jankovi z Hrádku v LL IV, s. 19-20, č. 19, a to pravděpodobně bez znalosti toho, že Sádlo byl nevlastním Jankovým synem, což váhu Urbánkovy domněnky o autorství listu posiluje.

²²⁷ Podle Horních Kralovic na Vlašimsku, v regionu, kde i Jan z Hrádku držel majetky. Měli ovšem erb orlice (A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 183-185; O. SVATÁ, *Vývoj landfrýdů*, s. 134, č. 164, 165). Po Kralovicích se, podobně jako po Hrádcích, psal větší počet rodů.

²²⁸ Vedle Oldřicha se mezi poděbradskými jednotníky vyskytuje i jeho syn Jan z Kralovic, nositel téměř shodného jména s Janem z Kralovic a Hrádku (např. na pelhřimovském sjezdu r. 1450 v AČ II, s. 285, č. 46).

²²⁹ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* III, s. 215-217; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 36.

²³⁰ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* III, s. 217, pozn. 421.

²³¹ LL III, s. 369, č. 519.

²³² LL IV, s. 19-20, č. 19; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 348-349. – „Janek z Hořepníka“ byl v září 1448 v poděbradském vojsku proti Praze (F. PALACKÝ, *Wlastenské dějiny* I, s. 80). K držbě Hořepníka výše bod 4; ztotožnění s naším Janem z Hrádku, pražským expurkrabím, by ovšem odporovalo veškeré logice. Spíše by se ukazovala potřeba přezkoumat, zda Sedláčkovu ztotožnění Jana-pražského purkrabího s Janem-držitelem konipasko-hořepnického zboží (A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 344-345) se zakládá na přesvědčivých pramenech.

z Hradce, oficiálně členem nebyl. Mezi jednotníky jmenován na hradecké smlouvě.²³³ Pak se už v jednotě neprojevoval. Sporná účast na benešovském sněmu r. 1451.²³⁴ V září 1451 již nebyl naživu.²³⁵

11. Další dráha: Po jeho smrti nakládala s majetky vdova Marta z Březí.

Kadaň²³⁶

1. –

2. Charakteristika: Královské město od roku 1277, počátky sahají do doby ještě o sto let starší. Střídavě podléhalo město přímo panovníkovi, nebo bylo v zástavě, zpravidla zároveň se stejnojmenným hradem (páni z Egerberka, Šumberka, Fridrich Durynský...).

3. Dráha do r. 1448: Za husitské revoluce stálo pohraniční, z většiny německé město od počátku na katolické straně. Brzy ovšem Kadaň přišla o samostatnost: r. 1421 byla dobyta pražany, po půlroce sice byla od husitů osvobozena, ale r. 1422 zastavena Erkingerovi ze Seinsheimu. 1425 koupil zápis míšeňský purkrabí Jindřich I. z Plavna, jehož vládě se ale měšťané dlouho protivili.²³⁷ Následoval jeho syn Jindřich II. a od r. 1449 Mikuláš II. z Lobkovic, kterému prý k nabytí zápisu pomohla blíže nespecifikovaným způsobem poděbradská jednota.²³⁸ Přes toto vše přecházela Kadaň husitské období bez výrazných otřesů a změnách ve složení obyvatelstva.²³⁹ Kadaňský diplomat Niklas Rosengart (†1435) byl ve stycích s řadou šlechticů a měst v česko-saském regionu.²⁴⁰

4. Majetek: Ke Kadani patřilo několik okolních vsí.²⁴¹ Nejdůležitější sousedé r. 1449: z Lobkovic (S), z Vřesovic (N).

5. Náboženství: Katolické město s až vyhraněně prožívanou religiozitou.²⁴² V dubnu 1452 vydal městu a jeho faráři kazatel Jan Kapistrán listinu na konfraternitu;²⁴³ údajně byl na několik dní v Kadani i ubytován.²⁴⁴ V 60. letech pokračovaly kontakty se zahraničními církevními hodnostáři.²⁴⁵

6. K. a Rožmberk: Z korespondence dochoval jediný list Kadaňských Rožmberkovi a jiným tehdy husitským pánům z r. 1420. R. 1439 král Albrecht přikázal Oldřichovi, aby Kadaňské přiměl se podřídit Jindřichovi z Plavna.²⁴⁶

²³³ LL IV, s. 42, č. 45.

²³⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 502, pozn. 1, pouze podle Václava HÁJKA Z LIBOČAN, *Kronika česká*. Ed. Jan LINKA, Praha 2013, s. 986; mohlo se jednat i o nějakého Janova jmenovce.

²³⁵ J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 42.

²³⁶ Literatura: OSN XIII, s. 729-730; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 329-333. Souborně jsou dějiny města zpracovány pouze ve velmi stručné formě v několika nedávno vyšlých fotopublikacích, např. Petr HLAVÁČEK – Jaroslav PACHNER, *Kadaň*. Edice Zmizelé Čechy, Praha – Litomyšl 2009.

²³⁷ LL II, s. 30, č. 42 (k r. 1439).

²³⁸ LL IV, s. 171, č. 229.

²³⁹ Petr RAK, *Kadaňský incident z roku 1467*, in: Michaela Hrubá (red.), *Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku*, Ústí nad Labem 2001 s. 20-43, zde s. 20.

²⁴⁰ P. HLAVÁČEK – J. PACHNER, *Kadaň*, s. 11.

²⁴¹ Srov. Rudolf ANDĚL a kol, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III*. Severní Čechy, Praha 1984, s. 318, 507.

²⁴² P. RAK, *Kadaňský incident*, s. 21.

²⁴³ NA Praha, Františkáni Praha, č. 25 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RF/25/charter#anchor>).

²⁴⁴ Otázkou Kapistránova pobytu se zabýval Petr HLAVÁČEK, *Kadaň mezi středověkem a novověkem*. Deset kapitol z kulturních a náboženských dějin severozápadních Čech, Ústí nad Labem 2005, s. 37-47: kazatelův pobyt v Kadani nelze přímo doložit ani vyvrátit, ale pravděpodobněji se podle autora jedná pouze o legendu. I zmíněná konfraternitní listina je vydána z Mostu, nikoli z Kadaně.

²⁴⁵ P. RAK, *Kadaňský incident*, s. 21.

²⁴⁶ LL II, s. 30, č. 42.

- 7. K. a členové:** *Mikuláš z Lobkovic* byl zástavním pánem města; už r. 1435 Kadaňští svědčili na lobkovické listině.²⁴⁷ Bližší vztahy ke Kadani měli i *Perštejnští ze Šumberka* (syn Aleše ze Šumberka Fridrich byl jedním z příštích držitelů kadaňského hradu). Kadaň vstoupila do strakonické jednoty spolu s Lobkovicem, pány ze Šumberka a s *Jindřichem z Weidy*.
- 8. K. a poděbradští:** Kadaňští prostředkovali mezi *Vilémem ze Šumberka* a *Vendem z Ilburka* (členem poděbradské jednoty potom byl Vilém z Ilburka z druhé větve rodu).²⁴⁸ *Petr Holický ze Šternberka* r. 1449 v rámci záští s Lobkovicem zajal kadaňského měšťana.²⁴⁹ *Zdeňkovi ze Šternberka* už coby katolickému spojenci po r. 1465 poskytla Kadaň službu jednoho svého duchovního.²⁵⁰
- 9. Důvody vstupu:** Nepochybně přivedl Kadaňské do strakonické jednoty zástavní držitel města Mikuláš z Lobkovic.
- 10. V jednotě:** Kadaň vstoupila do jednoty 31. srpna 1449.²⁵¹ 13. dubna 1450 byla na jednání v Kadani potvrzena smlouva strakonické jednoty s Fridrichem Saským, která zároveň stanovovala, aby se případné spory mezi účastníky paktu řešily v Kadani a v Mostě. Jinak město ve strakonické jednotě nijak nevystupovalo, o vše podstatné se staral Lobkovic. K otázce Kapistránova pobytu ve městě výše bod 5.
- 11. Další dráha:** Na svatojiřském sněmu Kadaňské asi zastupoval Lobkovic. V r. 1454 král Ladislav město od Lobkovic vyplatil a r. 1457 slíbil Kadaň nikomu nezastavovat. S králem i gubernátorem měla tehdy Kadaň dobrý vztah.²⁵² V době bojů se zelenohorskou jednotou Kadaň zamýšlela přejít na stranu odboje, ale zásah královského vojska r. 1467 jí v tom zabránil.²⁵³ Přestože i král Jiří r. 1463 potvrdil Kadani privilegium z r. 1457, po jejím pokusu o odboj ji potrestal a r. 1469 svěřil opět Lobkovicům.

Hanuš I. Libštejnský z Kolovrat na Žebráku, Točniku a Zbirohu²⁵⁴

- 1.** † 1452/1453. Syn Albrechta II. z Kolovrat a Kateřiny Tistové z Hedčan. Starší bratr Fridrich (†1432). Manželka Anna ze Stráže, syn Hanuš II.
- 2. Rod:** Panský rod, původně snad odnož Janoviců,²⁵⁵ doložené počátky v polovině 14. stol., v době Karla IV. začal vzestup rodu. Poté, ve druhé generaci, se Kolovratové rozdělili na několik větví. Otec Hanuše Albrecht II. požíval stejně jako děd Albrecht I. důvěru Václava IV., byl purkrabím na Lokti, přisedícím zemského soudu a popravcem.²⁵⁶

²⁴⁷ Lukáš GAVENDA, *Páni Hasištejnští z Lobkovic na sklonku středověku*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, 2008, s. 14.

²⁴⁸ Kateřina HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumberka*. Historie rodu v Království českém od poloviny 13. st. do 1. pol. 15. st. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2009, s. 86.

²⁴⁹ LL IV, s. 111, č. 132.

²⁵⁰ P. RAK, *Kadaňský incident*, s. 21.

²⁵¹ Příznávací list společně s několika šlechtici v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.). K tomu patří průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117, kde však Kadaňští nejsou podepsáni.

²⁵² P. RAK, *Kadaňský incident*, s. 20.

²⁵³ Blíže P. RAK, *Kadaňský incident*.

²⁵⁴ Literatura: OSN XIV, 600-603; A. SEDLÁČEK, *Hrady* VI, s. 155-158, 240-241, IX, s. 77-78, XIII, s. 91, 119; Vlastimil BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, in: V. Borůvka – J. Krám – J. Pavel, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*, Praha 2000, s. 5-127; konkrétněji František GRUNT, *Počátky a vzestup rodu pánů z Kolovrat v západních Čechách*, in: *Minulostí západočeského kraje (dále MZK)* 37, 2002, s. 7-23, TÝŽ, *Bratři Kolovratové v husitské revoluci*, in: *Dějiny a současnost* 25, 2003, č. 5, s. 29-32. Řada zmínek Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice* II, III.

²⁵⁵ Usuzuje se na základě podobnosti erbu s orlicí ve znaku (V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 5).

²⁵⁶ Do královského tábora nepatřil celý rod: např. v roce 1397 se Jan a Albrecht z Kolovrat nacházeli mezi spojenci odbojného Jana z Lipé (Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. (1361-1419)*, Praha 1986, s. 267). Šlo nejspíše o dva bratry z žehrovské linie pánů z Kolovrat, tedy o Hanušovy bratrance z druhého kolene.

- 3. Dráha do r. 1448:** S bratrem Fridrichem byl členem Zikmundovy strany a plzeňského landfrýdu. R. 1420 byl jedním z hejtmanů landfrýdu, r. 1422 stál v čele celého landfrýdu bratr Fridrich.²⁵⁷ 1430 byli bratři donuceni se přidat k husitům. Hanuš se účastnil svatomartinského sněmu r. 1433, stal se straníkem Menharta z Hradce, horlivě podporoval vládu Albrechta II.²⁵⁸ Spolu s Menhartem dosazen za hejtmana pražských měst, ve funkci setrval do r. 1448. R. 1436-1437 doložen jako nejvyšší lovčí, tehdy byl i přisedícím zemského soudu a hrdelního soudu plzeňského kraje a asi popravcem.²⁵⁹ Od r. 1445 byl jedním z hejtmanů plzeňského landfrýdu. Asi r. 1448 nebo už dříve konvertoval ke katolicismu.²⁶⁰ R. 1447 kondotiérská služba pro Fridricha Saského.
- 4. Majetek:** Původní hrady libštejnské větve Libštejn (při dělení jej obdržel bratr Fridrich) a Krašov. Strmý majetkový vzestup za husitských válek: s bratrem obdržel do zástavy královské hrady Žebrák, Točník a Dobříš a řadu církevních statků, především plaského kláštera. Na jihozápadě Čech získal město Domažlice (s hradem) a dočasně Starý Herštejn. Krátce po skončení válek nabyt Zbiroh a od Zikmunda obdržel ještě další církevní zboží okolo Štěchovic a Slap. Ve 40. letech krátkodobě vlastnil i zápis na město Příbram. Hrady Dobříš, Žebrák a Točník posléze od Hanušova syna vyplatil ze zástavy král Jiří.²⁶¹ Stav majetku r. 1449 (uvedeno dohromady s Jindřichem z Kolovrat): 7 hradů,²⁶² 2 města, 7 městeček, přibližně 150 vesnic. Nejdůležitější sousedé: u Libštejna Gutštejnové (P), Holičtí ze Šternberka (P), Krakovští z Kolovrat (N), u Zbirohu Jan ze Švamberka (S), z Dršťky (katolíci), u středočeských hradů z Kamenné Hory (P), z Vrtby (katolíci?), Beroun (P), menší statky, u Buštěvsi z Lochovic (kališníci?), na Domažlicku Rýzemberští z Janovic (S).
- 5. Náboženství:** Katolík, v l. 1430 – asi 1448 mírný utrakvista (srov. bod 3). R. 1446 se s dalšími katolickými, ale i umírněně kališnickými pány přihlásil k obedienci papeže Evžena.²⁶³
- 6. H. K. a Rožmberk:** 19 listů, z toho 15 z doby strakonické jednoty. Do konce r. 1449 má dochovaná vzájemná korespondence spíše neosobní charakter a točí se kolem urovnávání různých sporů (mimo jiné Hanušova prosba o přimluvu za řešení jeho sporu se synovcem Jindřichem),²⁶⁴ případně šlo o oficiální výzvy Oldřichovi k účasti na sněmech. R. 1450 v několika listech ovšem i důvěrnější tón, řešili diplomatické a vojenské záležitosti kolem

²⁵⁷ K r. 1420 J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 53. K Fridrichovi r. 1422 *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an I* (1419-1428). Hrsg. von Franz PALACKÝ, Prag 1873, s. 271-272, č. 247 (Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách I*. Historický vývoj do r. 1740, Praha 1894, s. 76, pozn. 12, omylem vztahuje tuto zprávu k Hanušovi); František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998, s. 122, 129.

²⁵⁸ Při jeho korunovaci nesl s jinými pány korunu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 340, pozn. 1).

²⁵⁹ Wacław Wladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy IX*, Praha 1893, s. 259; RTT II, s. 151-157; V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 43; k funkci popravce RTT II, s. 160.

²⁶⁰ Srov. také zmínky o Kolovratově vyznání u J. JÁNSKÉHO, *Kronika III*, s. 24, 70.

²⁶¹ Majetkovým otázkám se ve velké míře věnuje F. GRUNT, *Počátky a vzestup rodu*. Jednotlivé statky: A. SEDLÁČEK, *Hrady VI*, s. 102, 124, 143, 155-158, 240-241, VIII, s. 266-267, IX, s. 77-78, 104, XIII, s. 91, 119. O zápisech církevních majetků Jaroslav ČECHURA, *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (1419-1420)*, in: *Právněhistorické studie 29*, 1989, s. 43-62; TÝŽ, *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421-1454*, in: *Časopis Národního muzea, řada historická*, 165, 1996, s. 1-16. Nejdůležitější jednotlivosti: AČ II, s. 449-451, č. 523-533, XV, s. 237-238, č. 123. O sporu o tzv. Kněževeského dědictví se zmiňuje R. URBÁNEK, ČD III/ I, s. 435, 471, 550.

²⁶² Hrady Žebrák a Točník počítáme jako jednu jednotku (v opačném případě by byl počet hradů dokonce 8).

²⁶³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 95.

²⁶⁴ Ani Oldřichovo angažmá v Kolovratových rodinných záležitostech podle mého nedokládá, že by oba v dané době (asi r. 1449) byli vyslovenými přáteli. Zvláště když Hanuš doprovodil svou žádost Oldřichovi dalším listem, adresovaným rožmberskému služebníkovu, aby se u svého pána za Hanušovu věc přimluvil (AČ XIV, s. 17, č. 1509). To by asi nebylo potřeba, kdyby mezi oběma pány existoval blízký vztah.

strakonické jednoty, též záležitosti soukromé.²⁶⁵ Na podzim Hanuš důrazně vyzýval Oldřicha k intervenci za Mikuláše z Lobkovic. Trvale pozoruhodná disbalance v oslovení: Oldřich Hanuše zval „přítelem milým,“ zatímco Hanuš Oldřicha jen „urozeným panem.“ Syn Hanuš II. r. 1457 svědčil na rožmberské listině.

- 7. H. K. a členové:** Rozepře se synovcem *Jindřichem z Kolovrat*: rozdílný postoj ve vztahu k Sasku r. 1447 zřejmě ještě s rodinnými vztahy nesouvisel,²⁶⁶ spor však probíhal r. 1449, případně i 1450.²⁶⁷ S *Menhartem z Hradce* působil Hanuš jako hejtman pražských měst. Jeho nevlastní bába byla Anežka ze Švamberka, pravděpodobně tetička spolujednotníků *Hynka a Jana ze Švamberka*.²⁶⁸ S Hynkem stál v čele plzeňského landfrýdu, pokoušel se prostředkovat v jeho sporu se třetím hejtmanem Buriánem z Gutštejna.²⁶⁹ Prostředkoval ve sporu člena landfrýdní rady *Jan z Rýzemberka* s jeho bratrem.²⁷⁰ Ve strakonické jednotě se Hanuš u Rožmberků přimlouval za věc *Mikuláše z Lobkovic*.²⁷¹ Kolovratové byli s Lobkovici i s pány z Rýzemberka vzdáleně příbuzní prostřednictvím rodu pánů ze Žirotína.²⁷² Další příbuzenství s pány z *Dubé* (Eliška Kornhauská z Kolovrat manželkou Jana Roháče z Dubé)²⁷³ a s pány ze Šumberka: Hanušův strýc Herbort na Ročově měl za manželku zřejmě Kateřinu ze Šumberka, tetičku *Aleše ze Šumberka*, jehož bratranec Vilém se oženil s Markétou z Kolovrat.²⁷⁴ R. 1437 Hanuš smiřoval s Rožmberkem *Bedřicha ze Strážnice* a tábory.²⁷⁵
- 8. H. K. a poděbradští:** Pravděpodobná manželka Anna byla příbuzná *Jindřicha ze Stráže*.²⁷⁶ Za husitských válek vojenská spolupráce s *Alešem Holickým ze Šternberka*.²⁷⁷ R. 1446 měl poskytnout svůj dvůr k „honicí“ (zřejmě souboji) mezi *Zdeňkem a Petrem ze Šternberka*; r. 1450 panovalo napětí i mezi ním a *Zdeňkem*.²⁷⁸ *Kateřina ze Šternberka*

²⁶⁵ Zvl. LL IV, s. 181, č. 244, s. 278, č. 388.

²⁶⁶ Srov. Jindřichovu starost o Hanuše a jeho statky (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 206, pozn. 1).

²⁶⁷ Zprávy o sporu: LL IV, s. 51, č. 58, LL IV, s. 176, č. 236 (s jiným datem v AČ IV, s. 389-390), AČ XIV, s. 17, č. 1509. Všechny jsou datované jen podle měsíce (březen, duben), ale první z nich obsahově patří jednoznačně do r. 1449, proto je pravděpodobné, že i ostatní pocházejí z téhož roku (řazeny bývají většinou buď k r. 1449, nebo 1450 – tak R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 362, pozn. 3, 413, pozn. 3). Na druhou stranu nevíme ani nic o tom, že by spor byl roku 1450 již urovnán. Ani příčinu sporu neznáme.

²⁶⁸ V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 37. Nejspíše mohlo jít o Anežku, sestru Bohuslava V. a Jana I. ze Švamberka, ke které J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, rodokmen, s. 96, neuvádí manžela.

²⁶⁹ J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 73; LL II, s. 349, č. 398 (r. 1444-1446).

²⁷⁰ RD, s. 234-235, č. 659. Prostředkování se ujal spolu s Janem Smiřickým r. 1439; větu „výpověď páně Hanušova Smiřického mezi týmiž pány, p. Janem a p. Vilémem bratřími, datum tohoto listu M^oCCCC^oXI“ je tak asi třeba číst „výpověď páně Hanušova a Smiřického ... 1441.“ – Jinak se Hanuš s Janem z Rýzemberka vyskytují pohromadě např. v AČ III, s. 523-524, č. 408. Ke kontaktu s Janovým synem Vilémem starším z Rýzemberka list v SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>); opis v ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 27. srpna 1450.

²⁷¹ LL IV, s. 267-291.

²⁷² Kolovratsko-žirotínské sňatky eviduje V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 9, 80 (Maruška z Kolovrat, Jan Krakovský z Kolovrat); i Lobkovicové a Rýzemberkové byli se Žirotíny spřízněni. Kvůli některým bílým místům v rodokmenu pánů z Kolovrat a hlavně Žirotínů (o nich A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 221-222; OSN XXVII, s. 844-845) je však obtížné stanovit přesný stupeň příbuznosti Hanuše s uvedenými spolujednotníky.

²⁷³ Např. A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 158. Eliška byla dcerou Hanušova bratrance.

²⁷⁴ K Herbortovi a Kateřině C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 210. V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 9, však uvádí, že manželkou Herborta z Kolovrat byla Kateřina z Dubé. K Vilémovi a Markétě OSN XXIV, s. 837. Markéta snad mohla pocházet z žehrovické větve Kolovratů, která měla majetky na Kadaňsku.

²⁷⁵ LL I, s. 216-217, č. 324.

²⁷⁶ Jméno manželky se vyzvojuje z některých pozdějších rodokmenů (August SEDLÁČEK, *Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův*, Praha 1914, s. 44) a její příbuzenský poměr k ostatním pánům ze Stráže není přesně znám (srov. Miroslav MILEC, *Páni ze Stráže*, in: Jihočeský herold. Časopis o historii a pomocných vědách, mimořádné číslo, 2007, díl II, s. 24, přiznává, že ji nedokázal do rodokmenu pánů ze Stráže zařadit).

²⁷⁷ Např. A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 23, 76.

²⁷⁸ LL III, s. 76-77, č. 110 (výklad R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 190, pozn. 1), IV, s. 181, č. 244.

byla manželkou Hanušova syna Hanuše II.²⁷⁹ Při urovnávání sporů Hanuš někdy spolupracoval s *Přibíkem z Klenové* i jej usmířoval s *Klatovskými*; jeho odboj proti plzeňskému landfrýdu r. 1441 ovšem zpacifikoval.²⁸⁰ R. 1441 nevycházel s císařovnou *Barborou*.²⁸¹ O *Buriánovi z Gutštejna* srov. předchozí bod; Hanuš mu také postupoval některé zápisy na majetek (snad vyrovnání dluhů?);²⁸² byl jedním z ubrmanů ve sporu Gutštejna a *Jana Calty z Kamenné Hory* proti Jakoubkovi z Vřesovic a jednomu vladykovi.²⁸³ Měl dvůr v propděbradském městě *Berouně*.²⁸⁴

9. Důvody vstupu: Po svém vyhnání z Prahy v září 1448 byl přirozeným protivníkem poděbradských, i když z ne zcela jasných důvodů svůj oficiální vstup do jednoty oddaloval.

10. V jednotě: Do jednoty přistoupil oficiálně teprve 23. června 1450,²⁸⁵ tedy až po vildštejnském smíru, ale už předtím s ní sympatizoval.²⁸⁶ Byl i na březnovém sjezdu v Plzni²⁸⁷ a v květnové válce stál už určitě při strakonických.²⁸⁸ Přesvědčoval však Rožmberka, ať věci vede k dobrému konci a ve prospěch země.²⁸⁹ Teprve po skončení boje formálně přibyl do jednoty a hlásil se k ní i r. 1451.²⁹⁰

11. Další dráha: Svatojiřského sněmu se neúčastnil; na jiných sněmech, kateřinském a pak havelském r. 1452, však byl volen za člena poselstev ke králi. Zemřel již asi r. 1453. Syn Hanuš II. byl katolíkem, zasedal na dvorském soudu. Po ovdovění se r. 1467 dal na duchovní dráhu a vstoupil do zelenohorské jednoty, od r. 1469 administrátor horní konzistoře.²⁹¹

---

²⁷⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady* I, s. 63, zařadil do rodokmenu Šternberků Kolovratovu manželku Kateřinu jako sestru Aleše Holického – v tom případě by ale musela být o více generaci starší než její choť! Později TÝŽ, *Pýcha urozenosti*, s. 21, 44, vyvodil podle pozdějších genealogií, že Kateřina byla dcerou Zdeňka ze Šternberka a Alžběty z Cimburka (přebírá i V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 44). U Zdeňka Konopišťského se uvádějí jiná jména manželek nežli paní z Cimburka (OSN XXIV, s. 781; I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty*, s. 60), otcem Kateřiny ovšem mohl být jiný Šternberk téhož jména (o existenci takového R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 188; Z. POKLUDA, *Moravští Šternberkové*, s. 263). Tak jako tak v době strakonické jednoty Zdeněk Konopišťský tchánem Kolovrata pravděpodobně nebyl, neboť sám tehdy byl asi příliš mlád na to, aby měl dceru na vdávání.

²⁸⁰ LL I, s. 216-217, č. 324; AČ III, s. 531, č. 459; J. JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík Klenovský*, s. 96-100.

²⁸¹ Brzy se svodovou po Zikmundovi smířil a pomohl i k jejímu smíru se svým synovcem Jindřichem. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 760, pozn. 1; AČ I, s. 272-273, č. 10.

²⁸² AČ II, s. 451, č. 532, s. 466, č. 597.

²⁸³ ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 28. března 1446.

²⁸⁴ Zmínka k r. 1446 v LL III, s. 76, č. 110. Snad příslušely k Hanušovu žebrácko-točnickému panství i některé platy z Berouna, jak je doloženo v 16. století (A. SEDLÁČEK, *Hrady* VI, s. 160).

²⁸⁵ AČ III, s. 546, č. 560 (reg.); kvůli datu jsem ověřil i originál v SOA Třeboň, Historica, sign. 1464, inv. č. 1916 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112921>). Předzvěstí toho, že do jednoty od jejího založení vstoupí jen Jindřich, nikoli Hanuš, byl už sjezd rožmberské strany v Českých Budějovicích v listopadu 1448: Na sjezd byli zváni oba Kolovratové, ale přijel jen Jindřich (LL III, s. 365-366, č. 513, včetně pozn. 2). Snad při odkladu Hanušova vstupu hrály roli i osobní důvody, spor Hanuše se synovcem i jiné drobné spory, o kterých se hovoří v dubnu 1449 (LL IV, s. 35-37, č. 37, 40).

²⁸⁶ Srov. k 19. lednu 1450 LL IV, s. 143, č. 180; další doklady R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 5.

²⁸⁷ FRA II/42, s. 61, č. 36; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 5. Hanuš však možná nepřijel na sjezd kvůli politickým záležitostem, neboť ve smlouvě strakonické jednoty se saským kurfiřtem není jmenován, ale kvůli řešení svého sporu se synovcem Jindřichem, pokud se zmínka v LL IV, s. 176, č. 236, vztahuje k tomuto sjezdu.

²⁸⁸ Srov. LL IV, s. 188, č. 250. Osobně ale přes Oldřichovu výzvu asi nevytáhl.

²⁸⁹ AČ VII, s. 204, č. 1, a pak přímo v souvislosti s možným mírovým jednáním LL IV, s. 181, č. 244.

²⁹⁰ LL IV, s. 319, č. 457.

²⁹¹ Základní informace k Hanušovi mladšímu např. A. SEDLÁČEK, *Hrady* VI, s. 241-242.

Jindřich Libštejnský z Kolovrat na Libštejně²⁹²

1. † po 1467. Syn Fridricha z Kolovrat a Kateřiny z Vartenberka. Mladší bratr Beneš († po 1495), sestra Alžběta/Eliška. Manželka Kateřina z Kunvaldu, bez známých potomků.
2. **Rod:** Viz u Hanuše z Kolovrat. Jindřich byl syn jeho bratra Fridricha, tedy Hanušův synovec.
3. **Dráha do r. 1448:** Začínal ve 30. letech po boku otce a strýce jako husita, pak se i on přiklonil k nejmírnějšímu proudu a později zřejmě ke katolicismu. Pojily jej příbuzenské vazby k představitelům konzervativního pražského režimu.²⁹³ V r. 1447 se účastnil tažení vévody Viléma Saského k Soestu, rozešel se ale s vévodou ve zlém a začal stejně jako Hanuš podporovat Fridricha Saského.
4. **Majetek:** Připadl mu hrad Libštejn a podíl na zápisných majetcích (zejména Domažlice). Před rokem 1440 vyženil Buštěves (dnešní Buštěhrad). R. 1454 se z kolovratské zástavy vyplatila domažlická obec. R. 1460 držel Jindřich hrad Střelu.²⁹⁴ Stav majetku r. 1449 a sousedé: viz u Hanuše z Kolovrat.
5. **Náboženství:** Pravděpodobně obdobný vývoj jako u strýce Hanuše (viz).
6. **J. K. a Rožmberk:** 9 dochovaných listů, všechny z období strakonické jednoty, z té doby i pověřující listy pro důvěrné posly. Tématem byly zprávy, rady, organizační záležitosti kolem strakonické jednoty (sjezdy, glejty), Jindřichův spor se Šternberky a nakonec v květnu 1450 Jindřichovy marné žádosti o pomoc. S Oldřichem měl v té době o něco bližší vztah než Hanuš (také zval Rožmberka „přítelem milým“, v jednom případě „zvláště milým“), to ale asi nevydrželo déle než během let 1449-1450. Později korespondence s Janem z Rožmberka.²⁹⁵
7. **J. K. a členové:** R. 1449 nebo i později rozepře se strýcem *Hanušem z Kolovrat* (viz). *Hynek Krušina ze Švamberka* se za něho přimlouval u sněmu r. 1446; i bratr Beneš se stýkal se Švamberky.²⁹⁶ Jindřichova matka Kateřina z Vartenberka byla příbuzná *Jana Blankštejna z Vartenberka*. Jindřichova manželka, rovněž Kateřina, byla dcerou staroměstského purkmistra Pešíka z Kunvaldu a po matce snad příbuzná vladkyň *ze Sobětic*.²⁹⁷ R. 1447 svědčil na listině *Kuneše Rozkoše z Dubé*;²⁹⁸ na listině z téhož roku, kde byl Kolovrat příjemcem, svědčil *Děpolt z Rýzemberka*.²⁹⁹ S *Mikulášem z Lobkovic a Fridrichem ze Šumberka* spolupracoval r. 1450 při jednání s Fridrichem Saským i při bojích proti Šternberkům;³⁰⁰ v jednotě se stýkal i s *Janem Bechyní z Lažan*.³⁰¹ R. 1467 svědčil na listině, již byl Jindřich příjemcem, bratr *Arnošta z Léskovce Václav*.³⁰²

²⁹² Literatura: OSN XIV, 600-603; A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 266-267, IX, s. 77-78, XIII, s. 91, 119; V. BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*; J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, III.

²⁹³ Doklady jeho blízkých styků s tchánem Pešíkem z Kunvaldu a jeho rodinou např. AČ IV, s. 387-388, č. 2; LL IV, s. 6, č. 7.

²⁹⁴ Kromě pramenů a literatury uvedené u Hanuše z Kolovrat A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 266-267, XIII, s. 111 (Racov); celá řada dokladů získávání jednotlivých vsí v oblastí na západ od Prahy, spravovaných zřejmě z Buštěvsi, v SCPL 1/2.

²⁹⁵ AČ XIV, s. 125, č. 1773.

²⁹⁶ AČ II, s. 218-219, č. 5; viz také níže u Hynka Krušiny ze Švamberka.

²⁹⁷ V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 44.

²⁹⁸ ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 16. května 1447.

²⁹⁹ ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 13. listopadu 1447.

³⁰⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 373, pozn. 3, 434; LL IV, s. 146, č. 186, s. 198, č. 267; AČ VII, s. 205-206, č. 3 (poslední list patří do r. 1450, nikoli 1451, jak je uvedeno). Později, r. 1456, byl ovšem Jindřich z Kolovrat rukojmím za Jana z Vartenberka v jeho souboji s Mikulášem z Lobkovic (AČ IV, s. 560, č. 407).

³⁰¹ AČ VII, s. 206, č. 4.

³⁰² J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 47.

- 8. J. K. a poděbradští:** Dlouhodobě měl spory (i r. 1450) s *Holickými ze Šternberka*, proti kterým ho ještě popouzel Mikuláš z Lobkovic.³⁰³ Počátkem 40. let nevycházel ani se *Slánskými* a s císařovnou *Barborou*.³⁰⁴ Zřejmě během r. 1449 byl Jindřich v kontaktu s *Benešem Mokrovouským z Hustiřan*.³⁰⁵ Po r. 1450 se sám přidal k Jiříkově straně. Společně s *Přibíkem z Klenové* vstoupil r. 1451 do bavorských služeb.
- 9. Důvody vstupu:** I on byl politicky nepřímou postihu pádem Prahy r. 1448, v jejíž blízkosti měl navíc statky. Zbývalo mu se postavit proti poděbradským, nebo – jak činil od r. 1452 – s nimi vyjít.
- 10. V jednotě:** Už na podzim 1448 sympatizoval s rožmberskou stranou a možná už i vojensky pomáhal pánům z Hradce.³⁰⁶ Zakládající člen strakonické jednoty.³⁰⁷ Podílel se na jednání se Saskem. Zkraje roku 1450 se obával útoku Aleše ze Šternberka a ostatních poděbradských, nechtěl ale s nimi separátně jednat a doporučoval raději rychlý společný postup strakonické jednoty a její sjezd³⁰⁸ – k němu došlo v březnu v Plzni, za Kolovratovy účasti. Přinášel zprávy z Prahy, kde měl stále své příznivce.³⁰⁹ Už na konci dubna 1450 se stal skutečně jedním z prvních adresátů opovědí poděbradské jednoty a následně její vojsko oblehlo Buštěves. Jindřich opakovaně žádal své strakonické spojence o pomoc,³¹⁰ ale nakonec musel uzavřít příměří. Představitelé jednoty pak nabádal, aby se při jednání na Vildštejně co do ústupků poděbradským nepředávali.³¹¹ 3. září 1450 však uzavřel i on smlouvu s poděbradskou stranou, že nebude činit nic proti ní;³¹² od té doby přestal být uváděn ve výčtech členů strakonické jednoty na glejtech atd.
- 11. Další dráha:** V listopadu 1451 vstoupil do služeb bavorských vévodů, novou služební smlouvu s Ludvíkem Bavorským uzavřel r. 1459.³¹³ Byl i s bratrem Benešem na svatojiřském sněmu roku 1452,³¹⁴ v září osobní účast na tažení proti Rožmberkovi a jeho straníkům.³¹⁵ V listopadu 1452 s Hanušem jmenován mezi členy poselstva ke králi, za Ladislava neztratil politický vliv.³¹⁶ R. 1458 volil Jiřího králem a do konce jeho vlády už zůstal i s Benešem na poděbradské straně. Zasedal na dvorském soudu, v 60. letech působil i při soudu zemském.³¹⁷ Beneš byl od r. 1465 fojtem Horní Lužice.

³⁰³ R. URBÁNEK, ČD III/1, 760, pozn. 1, III/2, s. 373, pozn. 3; z pramenů např. AČ IV, s. 390, č. 5.

³⁰⁴ SLČ, s. 120-121; R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 722, pozn. 2, 760, pozn. 1.

³⁰⁵ LL IV, s. 39, č. 44.

³⁰⁶ SLČ, s. 141; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 339, 344.

³⁰⁷ V květnu 1449 však došlo ke zvláštnímu nedorozumění: Oldřich z Hradce neuvedl Jindřichovo jméno na seznamu spojenců, nad čímž se pozastavil Oldřich z Rožmberka a ptal se, zda šlo pouze o omyl, nebo o úmysl. Odpověď neznáme (LL IV, s. 61-62, č. 74; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 363, pozn. 3, 370, pozn. 1).

³⁰⁸ LL IV, s. 146, č. 186. – Rožmberk se snažil zabránit válce mezi Kolovratem a poděbradskými před plzeňským sjezdem (LL IV, s. 148-149, č. 190).

³⁰⁹ LL IV, s. 39, č. 44, s. 146, č. 186.

³¹⁰ LL IV, s. 183, č. 246, s. 214, č. 298, AČ IV, s. 395, č. 14.

³¹¹ AČ IV, s. 396, č. 15.

³¹² Blíže rozebírá otázku dohody s poděbradskými R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 442, pozn. 1; srov. SLČ, s. 143.

³¹³ FRA II/20, s. 25; J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 137; Robert ŠIMŮNEK – Uwe TRESP, *Beiträge zu Praxis des spätmittelalterlichen böhmischen Söldnerwesens. Das Söldnerwesen der Herren von Rosenberg um die Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Söldnerwerbungen Herzog Ludwigs des Reichen von Bayern-Landshut in Böhmen (1459-1462)* - mit Prosopografie, in: TA 10, 2000-2001, s. 73-174, zde s. 130.

³¹⁴ Tím, ne-li již dříve, se zřejmě opět politicky odklonil od strýce Hanuše.

³¹⁵ J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 149, pozn. 21 (na s. 377).

³¹⁶ Srov. k roku 1455 R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 910, pozn. 1.

³¹⁷ V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 43; G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, passim; RTT II, s. 351-352.

Jan Bechyně („Bechyňka“) z Lažan na Bechyni³¹⁸

1. † mezi 1461 a 1467. Syn Jindřicha Lefla z Lažan a Kateřiny z Krakovce.³¹⁹ Bratr Hynek († před 1434).³²⁰ Synové Burián, Václav a Oldřich.
2. **Rod:** Slezský, prapůvodně německý rod rytířů ze Seidlitz, jehož jedna větev se už ve 14. století nazývala Seidlitzové z Lažan (Łažany, u Svídnice). Otec Jindřich Lefl byl komorníkem krále Václava a jeho oblíbencem, působil jako hejtman v knížectví vřatislavském, neumarktském a namislavském. Usadil se v Čechách, na Krakovci poskytl azyl Janu Husovi. Zemřel r. 1420 na následky zranění z bitvy u Vyšehradu, kde ale bojoval již na Zikmundově straně. Jiné větve rodu zůstaly ve Slezsku.
3. **Dráha do r. 1448:** Jan a Hynek se usadili na Bechyni, po které se rod posléze začal psát jako Bechyňové z Lažan. Bratři zůstali na katolické straně. Jan, zvaný Bechyňka, působil ve vojenském bratrstvu Českých Budějovic,³²¹ po skončení revoluce bojoval za krále Albrechta a později vstoupil do služeb Rožmberků.³²²
4. **Majetek:** Otec Jindřich vlastnil v Čechách od r. 1410 Krakovec a od 1414 Bechyni; krátce držel i několik dalších hradů a tvrzí. Synové r. 1425 zastavili Krakovec a definitivně jej prodali 1437; i Bechyně se dočasně (1428-1437) octla v rukou husitů. R. 1417 a 1440 jsou Bechyňové doloženi jako držitelé severočeského Vrabince.³²³ Stav majetku r. 1449: 1 hrad, 1 město, asi 25 vsí. Nejdůležitější sousedé: z Rožmberka (S), ze Sobětic (S).
5. **Náboženství:** Otec Jindřich před smrtí údajně přijímal z kalicha, avšak Jan s bratrem byli jednoznačně katolíci.³²⁴
6. **J. B. L. a Rožmberk:** Za husitských válek blízká spolupráce Bechyní z Lažan s Oldřichem z Rožmberka, i když r. 1427 Hynek měl s Rožmberkem záští.³²⁵ Jana přijal Rožmberk r. 1439 do příměří s tábority. Intenzivní styk mezi nimi lze sledovat až od r. 1444; snad v té době vstoupil Jan do jeho služby. Dochováno pouze 8 listů (z toho 5 z období strakonické jednoty) a jeden Jindřichovi z Rožmberka, jistě jen zlomek původního počtu. Společně vystupovali při konfliktech s Tábořskými, Oldřich mu pomáhal při řešení jeho sporů s králem Fridrichem, s Cáhlovskými, rozsuzoval jeho při s Budějovickými. Později Jan sloužil i Jindřichovi a Janovi z Rožmberka; věřitel Rožmberků;³²⁶ r. 1460 jeden z rozhodčích ve sporu Jana z Rožmberka s otcem.³²⁷

³¹⁸ Literatura: OSN III, s. 625-627; A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 22-26, VIII, s. 102-103. Nepřesně Milan BUBEN, *Bechynieové z Lažan*, in: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku* 8, č. 24, 1992, s. 88-94. O minulosti rodu ze Seidlitz Tomasz JUREK, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996, s. 285-286. – S tímto Janem Bechyní nebyl totožný a ani zřejmě nepatřil k jeho příbuzným Jan Bechyně (někdy zvaný de Praga), před husitskou revolucí podkomoří Království českého (soudí tak i Karl KÖPL, *AČ VII*, s. 401). Přesto jsou někdy oba mylně považováni za touž osobu (např. u M. BUBNA, *Bechynieové*, s. 89).

³¹⁹ Jméno manželky v rodokmenu u Karla TRÍSKY a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V. Jižní Čechy*, Praha 1986, s. 234; srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 102-103; *AČ III*, s. 480, č. 109. Rod z Krakovce tvořil nemanželskou odnož Wittelsbachů. Kateřinin otec Jan byl levobočkem kurfiřta Rudolfa II. Falckého a nevlastním bratrem české královny Anny. Jan Bechyně z Lažan tedy byl kurfiřtův pravnuček.

³²⁰ Některé zdroje uvádějí i další sourozence: Mikuláše, Albrechta, Otu a Kateřinu (K. TRÍSKA a kol., *Hrady V*, s. 234).

³²¹ Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, s. 25.

³²² Výslovně je zmiňován jako Oldřichův služebník např. v *AČ XXI*, s. 307, č. 60, jako Jindřichův v *AČ VII*, s. 206, č. 4, oboje snad k roku 1451 (druhý případ se ale obsahově hodí více do r. 1449).

³²³ K majetku A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 22-23, 55-56, IV, s. 340, VIII, s. 102-103, 233, XI, 249, XIV, s. 90; *AČ XIV*, s. 377.

³²⁴ Jan např. r. 1434 podával katolického kněze, již dříve jeho bratr Hynek (A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 25, VIII, s. 103). Sedláček, *Hrady VII*, s. 25, označuje Jana i jeho syna Buriána za přísné katolíky.

³²⁵ R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 79, 416; A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 23; *LL I*, s. 98, č. 142.

³²⁶ *RD*, s. 38, č. 96.

³²⁷ SOA Třeboň, Cizí rody Třeboň – listiny, č. 199 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/199/charter#anchor>).

- 7. J. B. L. a členové:** Za husitských válek působil ve vojenském bratrstvu *Českých Budějovic*,³²⁸ ale ve 40. letech měl s městem spor o jakýsi majetek, ve kterém byl ubrmanem *Děpolt z Rýzemberka*.³²⁹ Ten a *Jan z Lobkovic* vedli současně s Janem Bechyní spory s Cáhlovskými;³³⁰ Mikuláš z Lobkovic v některém jeho sporu r. 1446 prostředkoval.³³¹ Přátelské vztahy a spolupráce s *Jindřichem ze Sobětic*; pouze se Bechyňka jednou, snad r. 1450, dostal do pře se Soběticovým městem Týnem nad Vltavou a snad i s pánem města.³³² Sváry služebníků nepokazily vztahy s *Janem z Hradce*,³³³ jeho nebo Oldřicha z Hradce nebo Jana z Lobkovic si Bechyně přál za ubrmana ve sporu jedním přítelem *Hanuše z Kolovrat* (1449).³³⁴ Fungoval jako posel mezi Jindřichem z Rožmberka a Jindřichem z Kolovrat.³³⁵ Ve strakonické jednotě měl vojensky spolupracovat s *Václavem z Michalovic*.³³⁶ *Jan Léskovec* pomáhal s obranou hradu Bechyně ve 20. letech.³³⁷ Seidlitzové byli sňatkově spřízněni mj. se *Švamberky*.³³⁸
- 8. J. B. L. a poděbradští:** R. 1437 se soudil s *Janem Caltou z Kamenné Hory*, respektive s jeho poručníkem *Buriánem z Gutštejna*.³³⁹ Téhož roku pohnán k soudu od *Aleše ze Šternberka*.³⁴⁰ Zřejmě do roku 1450 spadají jeho záští s *Václavem Zmrzlíkem ze Svojšína* a s *Vodňanskými*.³⁴¹
- 9. Důvody vstupu:** Služební poměr k Rožmberkům.
- 10. V jednotě:** Zřejmě patřil ke strakonické jednotě jen z titulu rožmberského služebníka.³⁴² Oficiálně se uvádí jako člen rožmberské strany až na glejtu z července 1451,³⁴³ jinak se na žádných listinných pramenech ke strakonické jednotě nevyskytuje. V květnu 1450 vyděšeně psal Rožmberkovi o poprasku, který u poděbradských vyvolalo zveřejnění listu pro Krušinu ze Švamberka o chystaném vpádu Sasů. Krátce poté rozeslal opovědi poděbradským a poslal do pole všechny svoje lidi.³⁴⁴ Pak se coby „přítel strakonické jednoty“ měl

³²⁸ K jeho vztahům s městem srov. i kvitanci obou bratří Budějovických z r. 1435 v ANM, Genealogická sbírka H, H 2 – Bechyně z Lažan.

³²⁹ LL III, s. 330-332, č. 473.

³³⁰ Zvl. LL III, s. 201-202, č. 280, s. 206, č. 285.

³³¹ LL III, s. 144-148, č. 202, 207.

³³² Spor s Týnskými v LL IV, s. 257, 263-264; jinak ke vztahům se Sobětickým LL III, s. 272, 276, 341; AČ VII, s. 360, č. 288.

³³³ SOA Třeboň, Historica, sign. 916, inv. č. 1224 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J091&id=112229>).

³³⁴ LL IV, s. 35-38, č. 37.40. Jan Bechyně měl později také soudní spor s Hanušovým příbuzným Albrechtem Krakovským z Kolovrat (Gustav FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské Království českého*. Díl VIII: Druhá kniha půhonná z let 1407-1530, Praha 1944, s. 12, č. 33).

³³⁵ AČ VII, s. 206, č. 4.

³³⁶ LL IV, s. 213-214, č. 297.

³³⁷ Petr ČORNEJ, *Žižkovi bojovníci*, in: týž, Světla a stíny husitství. Události – osobnosti – texty – tradice, Praha 2011, s. 151-162, zde s. 157.

³³⁸ Viz níže u Hynka Krušiny ze Švamberka.

³³⁹ G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, s. 272-274, č. 390, 395. Šlo o komplikovaný spor u dvorského soudu o plat ze vsi Novosedly, údajně příslušející k hradu Krakovci, kterého se účastnili též Jan Bleh z Těšnice a později Albrecht Krakovský z Kolovrat a který se táhl až do 50. let (srov. tamtéž s. 12-13, č. 33, 35, s. 272, č. 389, s. 280-282, č. 411, 415, 418).

³⁴⁰ G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, s. 9, č. 29.

³⁴¹ SOA Třeboň, Historica, sign. 1481, inv. č. 1943 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J148&id=112948>); tamtéž, sign. 1535, inv. č. 2014 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J153&id=113019>).

³⁴² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 376, ho uvádí mezi členy jednoty s odkazem na Paprockého. Jmenovaný, tedy Bartholoměj PAPROCKÝ Z GLOGOL a Paprocké wüle, *Diadochos, id est svccessio jinak poslaupnost knížat a králův českých...* O stawu panském..., Praga 1602, s. 247-248, však jen přetiskuje jeden z opovědních listů z května 1450, nepřináší tudíž pro tuto otázku nic nového oproti pramenům, které se dochovaly v originále.

³⁴³ LL IV, s. 319, č. 457.

³⁴⁴ LL IV, s. 209-221, č. 287, 290, 292, 297, 315.

stát jedním z terčů jakési pomlouvačné kampaně.³⁴⁵ Jinak i v době existence strakonické jednoty si na něho stěžoval Hanuš z Kolovrat a snad tehdy probíhal i spor s Týnskými. V srpnu 1452 patřil k opovědníkům císaře Fridricha.³⁴⁶

- 11. Další dráha:** R. 1454 byl přisedícím na zemském soudu;³⁴⁷ měl vleklý konflikt s Vratislaví. R. 1458 volil krále Jiřího. Naposled r. 1461 opovídal podle Jana z Rožmberka Albrechtovi Braniborskému.³⁴⁸ Syn Burián držel nejprve se zelenohorskou jednotou, ale posléze přešel na poděbradskou stranu.

Arnošt Léskovec z Léskovce na Humpolci³⁴⁹

1. Doložen od 1424, †1458. Syn Jana z Léskovce a údajně Johanky ze Sovince. Mladší bratr Václav. Manželky 1. Kateřina, snad z Proseče nebo z Ostroměře († už 1420), 2. Anna, snad Zásmucká z Vlčetína.³⁵⁰ Synové Jetřich, Bohuslav a Vlachyně.
2. **Rod:** Vladycký rod,³⁵¹ na počátku svého vzestupu. Otec Jan, jeden z prvních doložených členů rodu, zvětšil zprvu bezvýznamný majetek nákupem humpoleckého panství, krátkodobě působil jako purkrabí na Špilberku, a ačkoli r. 1415 spolupřičetl stížný list do Kostnice,³⁵² za husitských válek se postavil na katolickou stranu.
3. **Dráha do r. 1448:** Již od r. 1424 působil v blízkém okolí pánů z Hradce, kterých byl dlouho služebníkem.³⁵³ Začínal v husitských válkách snad na katolické straně, asi 1427-1434 byl stoupencem táborů. Před bitvou u Lipan se ale stal aktivním členem „panské jednoty“ a asi se už jako Zikmundův dvořan účastnil jednání s basilejskými legáty r. 1435.³⁵⁴ Pokračoval na straně nejmírnějších utrakvistů i za vlády Albrechta a za interregna, na jehož počátku působil v diplomatických službách královny-vdovy Alžběty.³⁵⁵ Od Albrechta II. r. 1439 jmenován hejtmanem na Znojmě, t. r. byl nejvyšším zemským písařem.³⁵⁶ R. 1440 signatář ustavujícího zápisu čtyř spojených východočeských landfrýdů v Čáslavi a ještě r. 1442 patřil k Ptáčkově straně.³⁵⁷ Aktivně vystupoval při jednáních na zemských sně-

³⁴⁵ SOA Třeboň, Historica, sign. 1465, inv. č. 1917

(<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11m&id=112922>).

³⁴⁶ LL IV, s. 350, č. 488.

³⁴⁷ RTT II, s. 245.

³⁴⁸ AČ III, s. 570, č. 744 (reg.).

³⁴⁹ Literatura: J. DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova* IV/1, s. 34-61; z něho částečně vychází Roman BRZOŇ a kol., *Hrad Orlík nad Humpolcem*, Humpolec 2010, s. 52-72 (autoři kapitoly Vladimír Staněk – František Kocman); dále OSN XV, s. 915-916; A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 308-309; XII, s. 178. – Predikát přišel oproti vžitému krátkému psaní dlouze Léskovec, neboť tak zní i dnešní oficiální název vsi a J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 34, dokládá, že dlouze se název vyslovoval už v 16. století.

³⁵⁰ O Arnoštových manželkách R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlík*, s. 56, 62-63.

³⁵¹ V pramenech jsou Léskovci označováni často i jen jako panoši (J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 40, 58). Jindy už ale jsou zvaní „pan Václav“, „pan Arnošt“ (LL III, s. 95, č. 135, IV, s. 196, č. 263). – K proměnám obsahu pojmu panoše srov. O. SVATÁ, *Vývoj*, s. 73-74.

³⁵² AČ III, s. 188, č. 6. Jana z „Leskovic“ ztotožnili s Léskovcem R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlík*, s. 54, zatímco A. SEDLÁČEK, *Úvahy o osobách*, s. 103, odvozoval predikát od Leskovic u Nové Cerekve.

³⁵³ Jako služebníka pánů z Hradce jej označuje literatura (OSN XV, s. 915-916; Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu (=Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1)*, Praha 1976, s. 9-88, zde s. 37). J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 36, 46, jej považuje za příslušníka širšího dvora pánů z Hradce. Přímou v pramenech jsem se s výslovným označením coby služebníka nesešel, ale jeho klientský status lze odvodit z jeho neustálé blízkosti pánům z Hradce.

³⁵⁴ J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 36; F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 216.

³⁵⁵ Z pramenů zvl. AČ I, s. 268-272, č. 9, s. 375, č. 25.

³⁵⁶ SČPL I/2, s. 233, č. 938; R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlík*, s. 59.

³⁵⁷ AČ I, s. 255, č. 3, s. 375, č. 25; O. SVATÁ, *Vývoj*, s. 140; J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 38.

- mech³⁵⁸ či při urovnávání moravsko-rakouských pohraničních sporů.³⁵⁹ V paměti dalších generací se udržela vzpomínka na Arnošta jako významnou osobnost rodu.³⁶⁰
- 4. Majetek:** Zdědil Horní Cerekvici (dnes Cerekev), hrad Humpolec, koupený otcem po r. 1420, a několik dalších, už drobných statků na Vysočině. Sám měl 1439-1453 v zástavě znojemský hrad, kde byl hejtmanem. K r. 1442 držel některý z Léskovců, nejspíše ale Arnošt, hrádek Zvěřinec na Sedlčansku. R. 1447 odprodal Martínkov u Moravských Budějovic a další vsi. Od 1452 spravoval jako poručník dominium pánů z Hradce. V neděli s ním byl bratr Václav, který před r. 1457 nabyl Dolní Cerekvici.³⁶¹ Léskovcové měli dluhy.³⁶² Stav r. 1449: v Čechách 1 hrad, 2 městečka, asi 15 vsí, na Moravě 1 hrad. Nejdůležitější sousedé: na Vysočině páni z Hradce (S), Trčka z Lípy (P), ze Šternberka na Třešti (P), církevní statky.
- 5. Náboženství:** Kolem r. 1448 asi následoval Menhartovu konverzi od kalicha ke katolictví. Ve Znojmě hostil r. 1451 J. Kapistrána.³⁶³ Z jeho synů se nejvýrazněji hlásil ke katolicismu Jetřich.³⁶⁴
- 6. A. L. a Rožmberk:** Arnoštův otec Jan zřejmě už r. 1420 pomáhal Rožmberkovi obléhat Tábor, v následujících letech doložena spolupráce a korespondence.³⁶⁵ Arnošt se s Oldřichem začal blíže stýkat asi až po skončení svého táborského intermezza; r. 1439 jej Oldřich už jako svého straníka pojal do příměří s Táborskými.³⁶⁶ Z korespondence se nic nezachovalo. R. 1453 se Arnošt z králova rozkazu pokoušel přimět Brněnské k poddání se Jindřichovi z Rožmberka, jemuž bylo uděleno hejtmanství na Špilberku.³⁶⁷ Příbuzný Arnoštovy manželky Ctibor Zásmucký z Vlčetína byl purkrabí na hradech Rožmberků a potom i pánů z Hradce.³⁶⁸
- 7. A. L. a členové:** Již jeho otec Jan působil při pánech z *Hradce*,³⁶⁹ Arnošt byl služebníkem a důvěrníkem Menharta i potom Oldřicha z Hradce (např. asistoval u Menhartova propuštění z vězení; r. 1451 měl rozhodovat ve sporu mezi Oldřicha s Bedřichem ze Strážnice; byl častým rukojmím v Janových dlužních úpisech a od r. 1452 poručník Janových dětí).³⁷⁰ Blízké vztahy s *Janem z Kralovic a Hrádku*: spolu mj. odváželi Menharta z vězení, vdova po Janovi zapsala Arnoštovi zboží. S *Bedřichem ze Strážnice* se poznal asi už při působení u táboritů a zůstal jeho přímluvcem a snad i přítelem.³⁷¹ *Děpoltovi z Rýzemberka* prodával majetky jako poručník pánů z Hradce.³⁷² Otec Jan pomáhal *Bechyním z Lažan* s obranou hradu Bechyně ve 20. letech.³⁷³ Manželkou syna Jetřicha se stala – možná až později – Johanka z Boskovic, která byla zřejmě dcerou Vaňka, bratrance *Jana Ozora z Boskovic*. Bratr Václav r. 1467 svědčil na listině pro *Jindřicha z Kolovrat*.³⁷⁴

³⁵⁸ K roku 1442 AČ I, s. 268-272, č. 9; k roku 1446 AČ II, s. 294, č. 20.

³⁵⁹ Především J. DŘÍMAL, *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů*.

³⁶⁰ J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 37.

³⁶¹ K majetku J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*; R. BRZŇ, *Hrad Orlík*; A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 308-309, 279; XII, s. 173, 178; XV, s. 141, 288; L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 87, 152, 970; ZR, s. 227-228, č. 16, 18; AČ I, s. 375, č. 25; MZD Brno I, s. 369; RTT II, s. 249, 306-307.

³⁶² SČPL 1/2, s. 247, č. 998 (reg.); J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 39, 42. V padesátých letech se pak Arnošt zadlužil převzetím statků pánů z Hradce.

³⁶³ L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 87.

³⁶⁴ Viz R. BRZŇ a kol., *Hrad Orlík*, s. 68.

³⁶⁵ R. BRZŇ a kol., *Hrad Orlík*, s. 52.

³⁶⁶ LL II, s. 25, č. 36.

³⁶⁷ A. NEUMANN, *Nové prameny*, s. 129-130, č. 83.

³⁶⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 29, IV, s. 40.

³⁶⁹ K r. 1421 F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 99.

³⁷⁰ Odkazy u pánů z Hradce.

³⁷¹ Blíže u Bedřicha ze Strážnice.

³⁷² RTT II, s. 334.

³⁷³ P. ČORNEJ, *Žižkovi bojovníci*, s. 157.

³⁷⁴ J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 47.

Kontakty s volnějším spojenci jednoty: funkce hejtmana na znojenském hradě ho uvedla do vztahu s městem *Znojmem*; u Znojenských a *Jihlavských* si Léskovcové půjčovali.³⁷⁵

8. A. L. a poděbradští: Otec Jan koupil od *Jana z Jenštejna*, otce poděbradského jednotníka Pavla, Humpolec.³⁷⁶ Hlavním sousedem humpoleckého panství byl *Mikuláš Trčka z Lípy* (jehož potomci r. 1496 Humpolec koupili od Arnoštových vnuků).³⁷⁷ Ve 40. letech byl Arnošt jedním z ubrmanů mezi *Bitovskými z Lichtenburka* a Rakušany. Bratr Václav měl drobný spor s pány z *Pernštejna*, kdy na jeho straně byl *Jan Malovec*, asi z *Pacova*.³⁷⁸ R. 1446 konflikt mezi služebníky jeho a *Václava Zmrzlíka ze Svojšína*.³⁷⁹ Co mohl psát r. 1450 o *Janovi Čabelickém ze Soutic*, není zřejmé.³⁸⁰

9. Důvody vstupu: Vazba na pány z Hradce.

10. V jednotě: Mezi členy jednoty ho uvádí Pešina,³⁸¹ soupisy členů jednoty ho nejmenují, pouze zmíněn mezi strakonickými v jindřichohradecké smlouvě r. 1449; spíše patřil do jednoty jen z pozice služebníka pánů z Hradce. Obratný diplomat, ve smlouvě o příměří v Hradci v dubnu 1449 ustanoven ubrmanem za strakonickou jednotu za zemanský stav (funkce se zprvu ujal ochotněji než panský ubrman Oldřich z Rožmberka, později na oba dva stížnosti kvůli liknavému přístupu).³⁸² Informátor o poděbradské jednotě.³⁸³ Zřejmě spíše umírněný jednotník.³⁸⁴

11. Další dráha: Člen delegace vyslané z kateřinského sněmu za králem Fridrichem. R. 1451 pobyt J. Kapistrána ve Znojmě. Na základě závěti Jana z Hradce³⁸⁵ převzal Arnošt jako poručník správu celého dominia pánů z Hradce. Na svatojiřském sněmu nepřítomen, krátce poté táhl s vojskem pánů z Hradce proti císaři Fridrichovi.³⁸⁶ V listopadu 1452 zřejmě v dalším poselstvu do Vídně.³⁸⁷ Pod Ladislavem ještě krátce aktivně působil jako hejtman na Znojmě (do května 1453).³⁸⁸ Následně byl t. r. potvrzen jako nejvyšší zemský písař, jeho bratr Václav r. 1454 byl jmenován přísedícím zemského soudu za zemanský stav (Arnošt tam zasedal z titulu svého úřadu rovněž).³⁸⁹ Mikuláš z Léskovce, jehož příbuznost s Arnoštem je nejasná, byl r. 1454 purkrabím hradeckého kraje.³⁹⁰ R. 1458 Arnošt ještě volil krále. Václav pak působil jako purkrabí krále Jiřího na Hluboké a zůstal

³⁷⁵ Ke vztahům se Znojmem J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 39; R. BRZOŇ a kol., *Hrad*, s. 60, 63; Jihlava SČPL I/2, s. 247, č. 998. – R. 1402 se někteří z Léskovců údajně účastnili přepadení Jihlavy (R. BRZOŇ, *Hrad*, s. 53, podle Pešiny).

³⁷⁶ AČ III, s. 560, č. 665; A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 47, XII, s. 178.

³⁷⁷ RTT II, s. 481.

³⁷⁸ AČ XVI, s. 113-114, č. 58 (asi r. 1446).

³⁷⁹ LL III, s. 95, č. 135; J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 38, pozn. 32.

³⁸⁰ Arnoštův list „o Čabelickém“ si vyměňovali Oldřich z Hradce s Oldřichem z Rožmberka (LL IV, s. 195-196, č. 263).

³⁸¹ T. PEŠINA z Čechorodu, *Mars Moravicus*, s. 646. Z novodobé literatury označují Arnošta výslovně jako člena jednoty např. R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlick*, s. 61.

³⁸² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 367, 371, 399-400. Do funkce byl zvolen asi díky svým předchozím diplomatickým zkušenostem i díky tomu, že mezi zemany nebylo v řadách strakonické jednoty příliš na výběr.

³⁸³ Posílal jakousi zprávu „o Čabelickém“ (LL IV, s. 196, č. 263). Listy zasílal jen Oldřichovi z Hradce, nikoli Rožmberkovi, proto se nedochovaly.

³⁸⁴ J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 40.

³⁸⁵ RTT II, s. 229 (jmenován na druhém místě po Půtovi z Útěšic).

³⁸⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 652-653, 978.

³⁸⁷ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 978.

³⁸⁸ Na Znojmě se v dubnu 1453 konalo důležité jednání mezi Poděbradem a Oldřichy Celským a Eizingerem (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 707). Na jaře byl od Ladislava Arnošt jako znojenský hejtman vyslán do Brna, aby tam působil ve prospěch Rožmberků (A. NEUMANN, *Nové prameny*, s. 129-130, č. 83). Srov. také J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 43. – Údaj, že se měl brněnským hejtmanem stát sám Arnošt (J. DOBIÁŠ, c. d., s. 43; R. BRZOŇ a kol., *Hrad Orlick*, s. 62), se mi zdá sporným.

³⁸⁹ RTT II, s. 245; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 785, 791.

³⁹⁰ W. W. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 257; J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 61.

na jeho straně i po r. 1465, stejně jako Arnoštův syn Bohuslav, zatímco druhý syn Jetřich se začal brzo od krále odklánět.³⁹¹

Mikuláš II. z Lobkovic na Hasištejně³⁹²

1. † 1462. Syn Mikuláše I. Chudého z Lobkovic a Anny z Nechvalic (?). Mladší bratr Jan, sestra Anna. Manželka Žofie Plichtová ze Žirotína, synové Jan II., Mikuláš III., Jaroslav, Bohuslav.
2. **Rod:** Vladycký rod (od r. 1459/1479 panský) původem z Českolipska. Vzestup začal teprve za Mikuláše I. Ten byl nejvyšším písařem království, oblíbencem krále Václava IV. a původně Husovým příznivcem, ale během husitských válek podporoval Zikmundovu stranu. 1420-1421 hejtman žateckého landfrýdu.
3. **Dráha do r. 1448:** R. 1437 landrychtěrem obnoveného žateckého landfrýdu;³⁹³ k r. 1449 popravcem žateckého kraje.³⁹⁴ R. 1438 straník Jagellonců; po bitvě u Želenic byl krátce v zajetí Sasů.³⁹⁵ Ve 40. letech se angažoval více v různých lokálních sporech než v zemské politice. Intenzivní, ale proměnlivé vztahy se saským kurfiřtem Fridrichem (střídala se období služebních úvazků a nepřátelství).
4. **Majetek:** Otec Mikuláš I. vlastnil tvrze Lobkovice a Obříství; od 1418 budoucí dlouholeté sídlo Lobkoviců hrad Hasištejn;³⁹⁶ zápisy na několik dalších hradů mu byly převedeny 1420 na Hlubokou. Držel i řadu dalších drobných majetků, většinou zápisných. Při dělení majetku r. 1440 připadlo Mikulášovi II. hasištejnské panství. V letech asi 1449-1454 měl v zástavě město Kadaň.³⁹⁷ Držba některých dalších majetků byla předmětem sporů (Chomutov, Blatno, Okoř...)³⁹⁸ Stav r. 1449: 1 hrad, 1 město, 4 městečka, asi 70 vsí. Nejdůležitější sousedé: páni ze Šumberka (P i S), Jakoubek z Vřesovic (N),³⁹⁹ Žatec (P), nedaleko i Holičtí ze Šternberka (P).

³⁹¹ J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 47, 57.

³⁹² K hasištejnské větvi Friedrich BERNAU, *Hassenstein*. Ein Beitrag zur Geschichte des Erzgebirgs, Böhmisch Leipa 1893; Lukáš GAVENDA, *Páni Hasištejnští z Lobkovic na sklonku středověku*. Strojopis diplomové práce na Ústavu českých dějin FF UK, 2008; základní údaje o celém rodu Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové*. Dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002; dále OSN XVI, s. 221-222; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 134-135, XV, s. 55.

³⁹³ Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, pozn. 130 k s. 27. Další doklad členství v landfrýdu např. k r. 1439 AČ III, s. 523-524, č. 408.

³⁹⁴ AČ III, s. 541, č. 533; B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 84.

³⁹⁵ R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 373.

³⁹⁶ Hasištejn byl původně zástavou, od r. 1421 dědičným lénem. – Ještě v době strakonické jednoty probíhal o toto panství spor s jeho předchozími majiteli, Fridrichem a Zikmundem z hasištejnské větve pánů ze Šumberka, např. k lednu 1449 v *Deskách dvorských VIII*, s. 136, č. 168.

³⁹⁷ V Kadani Lobkovicovi patřilo pravděpodobně jen město a nikoli hrad (srov. AČ I, s. 495, č. 5). L. GAVENDA, *Páni*, s. 24-25, uvádí, že hrad byl už od dřívějších dob samostatný, oddělený od města.

³⁹⁸ Literatura o lobkovicích majetcích: A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 134, VIII, s. 233, XIII, s. 9, XIV, s. 90, 131-135, 158, 272, 319, 330, XV, s. 254-255; TÝŽ, *Místopisný slovník*, s. 659; AČ I, s. 495, č. 6, s. 537-539, č. 233, 239; August SEDLÁČEK (ed.), *Zbytky register králův Římských a Českých z let 1361-1480*, Praha 1914 (dále ZR), s. 105, č. 738; LL IV, s. 171, č. 229. K drobným zástavám např. P. L. HELMLING (ed.), *Die Urkunden des königlichen Stiftes Emaus in Prag aus den Jahren 1415 bis 1885*. Prag 1914, s. 7-9, č. 8; AČ I, s. 499, č. 24, II, s. 195, č. 373, 374, s. 460, č. 568. Výpis z listiny o dělení majetku r. 1440 je v Historickém ústavu Akademie věd ČR Praha, Pozůstalost Augusta Sedláčka, topografická část, karta Z Lobkovic.

³⁹⁹ S ním však Lobkovic nevycházel: srov. k r. 1449 LL IV, s. 118, č. 140. Zpráva o sporu mezi nimi pak pochází z r. 1454 (AČ IV, s. 550, č. 373). Příčinou napětí mohla být dlouhodobě nevyjasněná majetková práva na Chomutov a Blatno, případně následky střetu v bitvě u Želenic.

- 5. Náboženství:** Velmi přesvědčený katolík, jak svědčí i dikce jeho dopisů.⁴⁰⁰ Projevoval přízeň Janu Kapistránovi při jeho pobytu v Čechách;⁴⁰¹ zakladatel františkánského kláštera v Kadani.⁴⁰²
- 6. M. L. a Rožmberk:** S otcem Mikulášem I. měl Oldřich spor o Hlubokou, kterou se Oldřich neúspěšně pokoušel získat. I s Mikulášem II. díky jeho držbě Hluboké přicházel Rožmberk často do styku: 28 dochovaných listů. Z toho 11 z doby před vznikem strakonické jednoty, jejichž tématem byly vzájemné ubrmanské služby, řešení Mikulášova sporu s bratrem Janem, v čemž se Rožmberk angažoval, a někdy i přátelské dary. Za strakonické jednoty byla dvě hlavní témata: Sasko (jednak domluvy ohledně sjednávání spojenectví s kurfiřtem Fridrichem, jednak Mikulášovy zprávy o dění v Sasku) a spor se Šternberky, v němž Mikuláš žádal o pomoc a vyzýval Rožmberka k rychlému konání. V porovnání s jeho otcem měl Oldřich k Mikulášovi II. mnohem bližší vztah, i když po r. 1452 asi skončil.
- 7. M. L. a členové:** V první polovině 40. let spor s *bratrem Janem* ohledně dělení majetku; oba sourozence r. 1445 usmířil *Děpolt z Rýzmburka*.⁴⁰³ Mikuláš vstoupil do strakonické jednoty společně s *Alešem a Fridrichem ze Šumberka, Jindřichem z Weidy a Kadani*,⁴⁰⁴ se kterými byl i poté v blízkém kontaktu.⁴⁰⁵ Dobrý vztah s *Alešem ze Šumberka* (r. 1435 atd.), později spor (urovnán r. 1446), ve strakonické jednotě kooperace.⁴⁰⁶ *Kadaňští* svědčili už r. 1435 na lobkovické listině,⁴⁰⁷ asi r. 1449 se stal Mikuláš zástavním pánem města. Ve strakonické jednotě spolupracoval s pány *ze Šumberka, Hynkem Krušinou ze Švamberka* či *Jindřichem z Kolovrat* při jednání se Saskem a kromě Švamberka i při vojenských operacích.⁴⁰⁸ *Hanuš z Kolovrat* se u Rožmberků přimlouval za řešení jeho sporu se *Žateckými a Lounskými*.⁴⁰⁹ Ačkoli otec Mikuláš I. nevycházel se *Švihovskými z Rýzmburka*, ve 40. letech se oba rody spříznily: Vilém st. z Rýzmburka se oženil se *Škonkou ze Žirotína*, příbuznou manželky Mikuláše II. *Žofky*; bratr Jan (o něm níže) si vzal přímo paní z Rýzmburka.⁴¹⁰ Otec Mikuláš I. měl spor s *Budějovickými*;⁴¹¹ Mikuláš II. ve 40. letech nevycházel s pánem *Václava z Michalovic; Budějovickým* a jindy *Janovi Bechyňi z Lažan* se snažil poskytovat ubrmanské služby.⁴¹²
- 8. M. L. a poděbradští:** V době strakonické jednoty měl záští s *Holickými ze Šternberka* (s kořeny asi již ve 30. letech)⁴¹³ a se *Žateckými a Lounskými*.⁴¹⁴ Stěžoval si i na

⁴⁰⁰ Věty o dobru „všeho křesťanství“ znějí v Lobkovicově podání poměrně upřímně (AČ IV, s. 402, č. 7).

⁴⁰¹ F. PALACKÝ, *Dějiny*, s. 255, pozn. 240; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 582.

⁴⁰² A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 135; podrobněji L. GAVENDA, *Páni*, s. 45an.

⁴⁰³ Blíže o bratrském sporu u Jana z Lobkovic.

⁴⁰⁴ Příznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.), průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117.

⁴⁰⁵ Např. LL IV, s. 295, č. 415; viz i dále.

⁴⁰⁶ Blíže o vztazích s pány ze Šumberka u Aleše a Fridricha ze Šumberka.

⁴⁰⁷ L. GAVENDA, *Páni Hasištejnští*, s. 14.

⁴⁰⁸ Viz u těchto. Později, r. 1456, byl Jindřich z Kolovrat rukojmím za Jana z Vartenberka v jeho souboji s Mikulášem.

⁴⁰⁹ SOA Třeboň, Historica, sign. 1483i, inv. č. 1948 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112930>); Kolovratovy listy v LL IV.

⁴¹⁰ K Mikulášovi I. LL I, s. 101-113, č. 150, 154, 166. Příbuzenský vztah Škonky a Žofie ze Žirotína není zcela jasný (srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 221-222; OSN XXVII, s. 844-845); pravděpodobně se nejednalo přímo o sestry, jak tvrdí B. PAPROCKÝ Z GLOGOL, *Diadochos*. O stawu panském, s. 114. O vzájemném kontaktu obou Lobkoviců a Rýzmburků v době strakonické jednoty svědčí list z 27. srpna 1450: SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>; opis v ANM, Muzejní diplomatář, karta 27).

⁴¹¹ LL I, s. 113, č. 166.

⁴¹² LL III, s. 82, č. 120, s. 143-144, č. 202, 204, s. 147-148, č. 206, 207.

⁴¹³ K r. 1439 AČ III, s. 523-524, č. 408. Z let 1449-1450 pak řada dokladů v LL IV či AČ IV.

⁴¹⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 461, pozn. 2; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 134-135; ke sporu se Žateckými roku 1450 srov. zejm. AČ IV, s. 408-410, č. 16, 17, 18, 19, 20, 22.

Písecké.⁴¹⁵ Dříve spor s *Vodňanskými* (1446).⁴¹⁶ Na dřívější zástí otce Mikuláše I. se Zikmundem *Děčínským z Vartenberka* (došlo dokonce k Lobkovicově zajetí) z 20. let navazoval r. 1456 spor o čest mezi Mikulášem II. a Janem *Děčínským*, kdy došlo dokonce k souboji.⁴¹⁷ Při něm byli za Mikuláše rukojmí mj. *Jan Pardus z Vratkova* a *Jan Sádlo ze Smilkova*. R. 1455 smírné řešení majetkových otázek s *Janem Caltou z Kamenné Hory*.⁴¹⁸ Švagrová Mikuláše II. Kateřina ze Žirotína byla manželkou *Soběslava Mrzáka z Miletínka*.⁴¹⁹

- 9. Důvody vstupu:** Jako přesvědčeně katolicky smýšlející šlechtic, ale obklopený sousedy přejíci Jiřímu z Poděbrad⁴²⁰ byl vystaven nelehkému rozhodování a lavíroval.⁴²¹ Podobně se chovali i s Lobkovicí spříznění páni ze Žirotína.⁴²² Na Mikulášův příklon ke strakonickým měly asi vlivy i osobní spory s poděbradskými (zejm. se Šternberky).⁴²³
- 10. V jednotě:** Po dobytí Prahy se přidal k poděbradské jednotě,⁴²⁴ ale 31. srpna 1449 přestoupil ke strakonickým.⁴²⁵ Vedl jednání s kurfiřtem Fridrichem Saským, účastnil se plzeňského sjezdu s ním; přinášel zprávy pro strakonickou jednotu. Bojoval ve válce na konci jara 1450.⁴²⁶ Také to, že přivedl do strakonické jednoty i Kadaňské, svědčí o jeho rozhodném postoji, stejně jako dikce jeho občasných návrhů postupu jednoty, posílaných Rožmberkovi.⁴²⁷ Ještě v době vildštejnské smlouvy prosazoval pokračování v boji;⁴²⁸ i poté měl spory s Žateckými a Lounskými a ještě v říjnu poděbradští poplenili jeho panství

⁴¹⁵ SOA Třeboň, sbírka *Historica*, sign. 1497a, inv. č. 1972 (3. řádek shora; <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11m&id=112977>).

⁴¹⁶ LL III, s. 143-144, č. 202, 204.

⁴¹⁷ AČ IV, s. 560, č. 407; F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 73, 93.

⁴¹⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 272, 319; L. GAVENDA, *Páni Hasištejnští*, s. 18-19.

⁴¹⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 222. Také Kateřinin bratr Jan ze Žirotína, Mikulášův švagr, ačkoli katolík, stál r. 1448 při Jiřím z Poděbrad.

⁴²⁰ LL IV, s. 117-118, č. 140. Jejich sousedství bylo pro Mikuláše nepříjemné zvláště při jeho, jak se zdá, dosti svárlivé povaze: srov. o jeho četných sporech nejen se členy nepřátelské strany, neutrály (z Vřesovic), ale i se straníky vlastními v předchozích bodech; též s kurfiřtem Fridrichem Saským (viz v hlavním textu) či s pány z Plavna (AČ III, s. 534, č. 478).

⁴²¹ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 187, připisuje jeho kolísání zjištěným pohnutkám.

⁴²² Viz předchozí bod 8.

⁴²³ Srov. žádost o pomoc proti Holickým ze Šternberka už pět dní po vstupu do jednoty (LL IV, s. 95, č. 118).

⁴²⁴ O Lobkovicově obratu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, pozn. 1, zmínky v korespondenci v LL IV, s. 133, č. 163, s. 170-171, č. 229. Ještě v říjnu 1448 se Mikuláš blížil rožmberské straně (glejty v SOA Třeboň, *Historica*, sign. 1066, inv. č. 1438 a sign. 1067, inv. č. 1439; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J106&id=112444>;

<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J106&id=112445>) a v listopadu posílal za Rožmberkem posla (LL III, s. 367, č. 516). Až poté se přiklonil k jednotě poděbradské, při níž je doložen ještě v červenci 1449 (LL IV, s. 77-78, č. 94). Ovšem už v dubnu usilovala strakonická jednotu o jeho získání (LL IV, s. 47, č. 54). – Na okraj poznamenejme, že v LL III, s. 373, č. 526, se považuje za Oldřichovu odpověď na Mikulášovo poselství z listopadu 1448 list datovaný v sobotu po sv. Alžbětě roku XLVIII°, přičemž podle editorky mělo datum znít XLVIII° a došlo prý k písařské chybě. Podle zmínky o jednotě ale odpověď patří určitě opravdu až do r. 1449 a vztahuje se k jiné Mikulášově žádosti; nehledě na to, že v případě zařazení do r. 1448 by vyslání posla a odpověď dělilo od sebe plných 21 dní.

⁴²⁵ Poděbradská jednotu toto považovala za hrubé porušení svého zápisu z Mikulášovy strany (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 375, pozn. 1) a nadále uváděla, že Mikuláš je formálně jejím členem (LL IV, s. 266, č. 374).

⁴²⁶ Mikuláš kvůli obavám o bezpečnost ani nevyaslal posly na dubnový sjezd do Pelhřimova a válku proti poděbradským, jmenovitě Šternberkům, zahájil jako jeden z prvních (LL IV, s. 176, č. 235; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 417, pozn. 3). Později se spojil s hlavním vojem strakonické jednoty, jak naznačuje korespondence v SOA Třeboň, *Historica*, sign. 1364, inv. č. 1794 (<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=11aa&id=112798>) a v AČ IV, s. 406-407, č. 14, 15.

⁴²⁷ LL IV, s. 110-111, č. 132, s. 117-118, č. 140 (o sjezdu s Fridrichem Saským), s. 127, č. 155 (obava, aby jednotu „nespala“), s. 140-141, č. 176 (opět „abychom se neopozdili“).

⁴²⁸ AČ IV, s. 407, č. 15.

při návratu ze Saska.⁴²⁹ Zřejmě obratný válečník a diplomat.⁴³⁰ Strakonická jednota mu však příliš nepomohla, naopak svým „zběhnutím“ k ní na sebe poutal zlobu poděbradské strany.

- 11. Další dráha:** Na svatokateřinském sněmu rozhodnuto o vzájemném navrácení dobytých statků. Do r. 1451 ještě uváděn v glejtech vždy jako člen strakonické strany; sblížení s J. Kapistránem. Přesto volil r. 1452 Jiřího z Poděbrad na svatojiřském sněmu, od té doby natrvalo zůstal jeho straníkem. Členem revizní komise přezkoumávající zápisy na královské statky r. 1453.⁴³¹ Dostával privilegia od krále Ladislava, asi i Jiříkovým zprostředkováním; konal diplomatické a vojenské služby pro Jiřího a Ladislava. 1459 s bratrem obdržel od císaře Fridricha III. povýšení do panského stavu a další pocty.

Jan (I.) Popel z Lobkovic na Hluboké⁴³²

1. † 1470. Syn Mikuláše I. Chudého z Lobkovic a Anny z Nechvalic (?). Starší bratr Mikuláš II., sestra Anna. Manželka Anna z Rýzemberka, synové Václav, Děpolt, Ladislav, další zemřeli v dětství, dcery.
2. **Rod:** Bratr Mikuláše z Lobkovic – viz u něho.
3. **Dráha do r. 1448:** Žil v jižních Čechách na Hluboké, proto byl blíže Rožmberkům a jejich straně než bratr Mikuláš, ačkoli i on vystupoval povětšinou pouze v regionálních záležitostech a konfliktech s Rakušany.
4. **Majetek:** Při dělení majetku s bratrem Mikulášem (viz u něho) r. 1440 mu připadla Hluboká a většina středočeských statků; definitivně je obdržel ale až r. 1447. Po příchodu krále Ladislava byla Hluboká vyplacena ze zástavy a Jan pak držel v zástavě rožmberské hrady Helfenburk (1458-1462) a Rožmberk (1464-1469).⁴³³ Stav r. 1449: v Čechách 1 hrad, 2 městečka, asi 100 vsí. Nejdůležitější sousedé (u Hluboké): z Rožmberka (S), České Budějovice (S), Vodňany (P), Písek (P), z Klenového (P).
5. **Náboženství:** Katolík. V říjnu 1450 se chystal na cestu do Říma, nevíme, zda v nějakých církevních záležitostech.⁴³⁴
6. **J. L. a Rožmberk:** Už r. 1439 ho Oldřich přijímal do svého příměří s Tábořskými. Z 16 dochovaných listů kupodivu zřejmě žádný nepatří do období strakonické jednoty. Nejčastěji se týkaly různých sporů a prostředkování – Oldřich poskytoval Janovi i ubrmanské služby. Nevýhodou bylo, že oba měli potíže i se služebníky toho druhého. Poslední jednoznačně datovaný dopis pochází z r. 1447. V pozdějších letech hojná korespondence a majetkové transakce s Janem z Rožmberka, r. 1464 měli o majetek spor⁴³⁵ a nakonec je rozdělila zelenohorská jednota: Lobkovic se jako odpůrce jednoty dokonce dostal Rožmberkovi do zajetí, kde zemřel.
7. **J. L. a členové:** Manželka Anna byla dcerou *Jana Švihovského z Rýzemberka*;⁴³⁶ Popelův švagr Vilém z Rýzemberka v 60. letech prostředkoval mezi ním a Janem z Rožmberka.⁴³⁷ S *Děpoltem z Rýzemberka* si pomáhali při řešení některých sporů a s jeho dcerou Annou se

⁴²⁹ LL IV, s. 295-298, č. 416, 417.

⁴³⁰ Srov. o uznání, jaké pro něj prý měl Fridrich Saský i jiní (František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV/1*, Praha 1857, s. 255, pozn. 240).

⁴³¹ AČ IV, s. 420; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 782.

⁴³² Kromě literatury uvedené u Mikuláše z Lobkovic A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 134-136.

⁴³³ K Janově majetku A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 111-112, VII, s. 94, 134-136, 206; AČ IV, s. 400-401, č. 6.

⁴³⁴ AČ XIV, s. 54-55, č. 1596; srov. také LL IV, s. 294-295, č. 415.

⁴³⁵ AČ III, s. 573, č. 764.

⁴³⁶ S. KASÍK a kol., *Lobkowiczové*, s. 60.

⁴³⁷ AČ III, s. 573, č. 764; srov. také AČ XIV, s. 154-155, č. 1837.

oženil Janův syn, též jménem Děpolt.⁴³⁸ V první polovině 40. let měl Jan spor s *bratrem Mikulášem* ohledně dělení majetku: Mikuláš mu nechtěl postoupit Hlubokou; r. 1445 došlo k dohodě,⁴³⁹ asi r. 1447 i ke skutečnému smíru⁴⁴⁰ a od té doby měl s bratrem přátelský vztah,⁴⁴¹ Jan po bratrově smrti byl zřejmě i poručníkem jeho dětí.⁴⁴² S *Jindřichem z Weidy* možná putoval r. 1450 do Říma. Při řešení drobných sporů se objevuje někdy ve společnosti *Jana Bechyně z Lažan*.⁴⁴³ Sám měl 1446-1447 spor se *švamberským panošem*.⁴⁴⁴ Ohledně otce Mikuláše I. srov. výše u Mikuláše II. z Lobkovic. V některých záležitostech ho měl podporovat *Racek Rýzmberský z Janovic*.⁴⁴⁵

- 8. J. L. a poděbradští:** Sám *Jiří z Poděbrad* mu r. 1450 dobyl tvrz Lobkovice a uvázal se v ní.⁴⁴⁶ Spor měl i s *Vodňanskými*.⁴⁴⁷ Především pro svou podporu bratru Mikulášovi se r. 1449 dostal do konfliktu s *Holickými ze Šternberka* a *Petrem Zmrzlíkem ze Svojšína*.⁴⁴⁸ Z r. 1447 zpráva o dluhu Šternberků vůči Lobkovicům.⁴⁴⁹ *Zdeněk ze Šternberka* byl r. 1468 strůjcem jeho zajetí.
- 9. Důvody vstupu:** Pro členství v jednotě u něho neplatily překážky jako u bratra Mikuláše, naopak bylo přirozené, že jako katolík v neklidné době hledal oporu v konfesně a geograficky blízkých pánech z Rožmberka.
- 10 V jednotě:** Zakládající člen jednoty. Ocitl se ve zmíněném konfliktu se Šternberky a Zmrzlíky. Přítomen na plzeňském sjezdu v březnu 1450. Aktivně se účastnil války v květnu a červnu 1450,⁴⁵⁰ jemu samému byla dobyta tvrz v Lobkovicích.
- 11. Další dráha:** Rozhodnutím svatokateřinského sněmu mu byly vráceny Lobkovice. Jiřího z Poděbrad za zemského správce uznal nerad až v září 1452, předtím ještě s Rožmberky opověděl císaři Fridrichovi III. Přesto byl i on od císaře r. 1459 povýšen do panského stavu. Od krále Ladislava byla vyplacena Hluboká, Jan pak držel hrady Helfenburk a Rožmberk, zastavené od Rožmberků. Po r. 1452 již zůstal při Jiřím, postavil se proti zelenohorské jednotě, r. 1469 byl od jednoty zajat a dožil v zajetí u Jana z Rožmberka.

Václav (Michalec) z Michalovic na Strakonících⁴⁵¹

- 1. † 1451.** Zřejmě syn Jana III. z Michalovic a Magdalény z Koldic.⁴⁵² Pravděpodobní bratři Jan IV., Petr I., Jindřich I. a Zikmund, snad i Markvart (všichni † ve 20.-30. letech), sestra.

⁴³⁸ Martin KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských z Risenberka*, Tábor 1892, s. 12.

⁴³⁹ AČ IV, s. 400-401, č. 6.

⁴⁴⁰ K závětečné fázi sporu LL III, s. 207-219, č. 287, 295, 309.

⁴⁴¹ To platilo i v době strakonické jednoty, tehdy se Mikuláš přimlouval za pomoc svému bratrovi (LL IV, s. 120-121, č. 144). Skutečnost, že v té době stále ještě asi probíhalo jakési komplikované finanční vyrovnávání mezi bratry (AČ XIV, s. 54-55, č. 1596), zřejmě už vztah bratrů tak zásadně nezatěžovala.

⁴⁴² F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 95.

⁴⁴³ LL III, s. 200-206, IV, s. 36-37, č. 40.

⁴⁴⁴ Poprvé LL III, s. 94, č. 133.

⁴⁴⁵ LL III, s. 219, č. 309.

⁴⁴⁶ AČ II, s. 288-289.

⁴⁴⁷ AČ XXI, s. 309, č. 62.

⁴⁴⁸ LL IV, s. 120-121, č. 144.

⁴⁴⁹ AČ XIV, s. 26-27, č. 1526, 1527.

⁴⁵⁰ FRA II/42, s. 69, č. 42.

⁴⁵¹ Literatura: Miroslav SVOBODA, „*Ját' chci hnánie s tebu míti.*“ Sonda do života jihočeského šlechtice před polovinou 15. století, in: JSH 68, 1999, s. 25-34 (vychází z korespondence mezi Václavem z Michalovic a Oldřichem z Rožmberka); Zdeněk BERAN, *Poslední páni z Michalovic*. Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468), České Budějovice 2010; OSN XVII, s. 277-278; A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 132-137.

⁴⁵² Ve starší literatuře byl Václav považován na základě Březanova rodokmenu v genealogii Vartenberků za syna Petra I., tedy za Janova vnuka (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň - registratura, z Vartenberka; Březan

2. **Rod:** Přední starobylý panský rod, pojmenovaný podle hradu u Mladé Boleslavi, odnož Markvarticů. Otec Jan dlouhodobě nevycházel s králem Václavem IV., spoluzakladatel panské jednoty. Přes počáteční náznaky sympatií k reformnímu hnutí stanul od r. 1415 jednoznačně na katolické straně a bojoval proti husitům, stejně jako ostatní členové rodu.
3. **Dráha do r. 1448:** Duchovní. Nejpozději od r. 1424 byl představeným strakonické komendy johanitů, roku 1432/1434 se stal generálním převorem české provincie řádu. Věnoval se i světské politice, člen „lipanské“ jednoty, do bitvy u Lipan poslal své jednotky. V l. 1438-1439 asi dočasně spravoval i rodové majetky, než dovršil plnoletost synovec Jindřich. Stoupenec krále Albrechta II.⁴⁵³ a poté nároků Ladislava, člen rožmberské strany. Od r. 1440 hejtman prácheňského kraje.
4. **Majetek:** Podílu na poměrně rozsáhlých majetcích rodu v boleslavském kraji se vzdal. Spravoval strakonické panství a další řádové majetky (většina z nich ale zastavena cizím světským držitelům); kromě toho měl od Albrechtovy vlády do r. 1453 ve správě královské horní město Kašperské Hory.⁴⁵⁴ Dluh.⁴⁵⁵ Nejdůležitější sousedé r. 1449: Příbík z Klenového (S/P), z Radešína (S),⁴⁵⁶ z Božovic (P), u Kašperských Hor ze Svojšína (P), z Hradce (S).
5. **Náboženství:** Vztah ke katolické víře byl dán jeho pozicí generálního převora johanitů.
6. **V. M. a Rožmberk:** Blízký poměr můžeme tušit již od 20. let (poprvé r. 1429 byl Václav opravcem Rožmberkova příměří se Zmrzlíky ze Svojšína), korespondence dochovaná teprve od r. 1441: 61 listů; z toho 10 z období strakonické jednoty. Václav často žádal Oldřicha o rady; politicky byl na něm závislý, což se obecně vědělo,⁴⁵⁷ i církevní záležitosti někdy nechával Václav na Oldřichově rozhodnutí.⁴⁵⁸ Ubrmanské služby: Oldřich prostředkoval ve Václavových sporech např. s vévodou Jindřichem Bavorsko-landshutským a s Novoměstskými, naopak Václav mezi Rožmberkem a Zmrzlíky. Spolupracovali proti Táboru a jeho stoupenecům v tzv. vodňanském záští (1443-1444) i jindy, zasílali si o nich informace a výstrahy. Zpravovali se i o jiných věcech (směny, pohraniční války aj.). Pomáhali si při řešení drobných sporů (ty vyřizoval i s Oldřichovými syny). Neshody se objevovaly i mezi služebníky obou dvou, a to i v době strakonické jednoty, aniž by ale narušily vztah obou pánů. Opakovaně přátelské služby, posílání zvířat, pokrmů, turnajové zbroje apod.; Václav byl zván na svatbu Rožmberkovy dcery. Michalec byl ve strakonické jednotě podle korespondence asi Oldřichovým nejbližším přítelem. Možná byli i vzdáleně příbuzní, ačkoli se to už neodráželo v oslovování.⁴⁵⁹

---

přítom tuto vazbu prezentuje jen jako domněnku – „puto“). Nově se Z. BERAN, *Poslední páni*, s. 50-52, domnívá, že Václav musel být synem paní z Koldic, a tedy jejího manžela Jana III., což podle Berana prozrazuje podoba Václavova erbů (k němu Pavel R. POKORNÝ, *Ojedinelý tříkoutní erbovní vývod johanitského velkopřevora Václava z Michalovic na hradě ve Strakonících*, in: Heraldická ročenka, 2007, s. 44-45).

⁴⁵³ Při jeho korunovaci nesl žezlo (R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 340, pozn. 1).

⁴⁵⁴ O Strakonících A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 132-137; o řádových majetcích Miroslav SVOBODA, *Majetek řádu johanitů v Čechách v husitské době*. Podíl Zikmunda Lucemburského na likvidaci pozemkového majetku církve, in: *Český časopis historický* 103, 3/2005, s. 269-312; o Kašperských Horách LL IV, s. 303, č. 433, a J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 121, 182.

⁴⁵⁵ SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švamberkové, inv. č. 518, sign. 21/1.

⁴⁵⁶ Jan Předbor z Radešína byl klientem Hynka Krušiny ze Švamberka (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 91). Ovšem oba Předborovi sousedé ze strakonické jednoty, Václav z Michalovic i Jan z Rýzemberka, s ním měli neshody (LL III, s. 315, č. 450, LL IV, s. 56-57, č. 66).

⁴⁵⁷ Citované bývá Václavovo zdůvodnění jeho plánované neúčasti na sjezdu v Horažďovicích v roce 1444: „Poněvadž tu Tvoje Milost sám nebude, jáť také nemám, proč tam jezdit.“ (LL II, s. 368, č. 424). Vícekrát byl Rožmberk vyzíván, aby kamsi přijel a obeslal k tomu i Michalovice (LL I, s. 201, č. 297, II, s. 108, č. 132). Když se na sjezd, kam Oldřich mřil, Václav nemohl dostavit, souhlasil dopředu „podle Tvé Milosti“ s tím, co se ujedná. Dotyčný sjezd ale kvůli Václavovu zaneprázdnění Oldřich odložil (LL III, s. 364-365, č. 511, 512).

⁴⁵⁸ LL III, s. 103-105, č. 148.

⁴⁵⁹ V oslovování zůstávali u „standardního“ „příteli milý“, jen zcela výjimečně „příteli zvláště milý“. – Spříznění mezi Rožmberky a pány z Michalovic napovídá psaní Elišky z Koldic Jindřichovi z Rožmberka, otci Oldřicha

- 7. V. M. a členové:** Vzdálenější příbuzný *Švihovských z Rýzemberka*;⁴⁶⁰ stýkal se s Janem z Rýzemberka a svědčil si s ním navzájem na listinách.⁴⁶¹ S Vilémem starším Rábským se oslovoval „bratře“, stejně jako s *Hynkem Krušinou ze Švamberka*.⁴⁶² R. 1447 z nějakého důvodu odmítl rozsuzovat spor *Budějovických* se Švamberkem.⁴⁶³ V *Menharta z Hradce* velkou důvěru neměl.⁴⁶⁴ *Mikuláš z Lobkovic* vedl r. 1447 spor s jeho panošem.⁴⁶⁵ Ve strakonické jednotě měl s Václavem vojensky spolupracovat *Jan Bechyně z Lažan*.⁴⁶⁶ Ubrmanská služba *Rackovi Rýzberskému z Janovic*.⁴⁶⁷
- 8. V. M. a poděbradští:** Členy poděbradské jednoty byli bratranec z matčiny strany *Hanuš z Koldic*, hlavně ale synovec *Jindřich Kruhlata z Michalovic*.⁴⁶⁸ Jeho „sestřencem“ byl *Zdeněk ze Šternberka*, syn Václavovy sestry Kunky.⁴⁶⁹ Z dřívějšíka, kdy dotyční patřili k táborským straníkům, pokračovaly do doby strakonické jednoty Václavovy spory s *Vodňanskými, Píseckými* a *Kateřinou z Božovic*.
- 9. Důvody vstupu:** Blízký vztah s Oldřichem z Rožmberka, jehož politiku následoval za všech okolností. Dále potřeba ochrany ve sporech se sousedy, klonícími se k poděbradské jednotě (stěžoval si na ně i na samotném strakonickém sjezdu).⁴⁷⁰ Vzhledem k pozici duchovního snad i náboženské přesvědčení.
- 10. V jednotě:** Zakládající člen jednoty, která se ustavila přímo v jeho Strakonících. Účastnil se plzeňského sjezdu v březnu 1450. Jinak snad ze zdravotních důvodů (dna) nebyl příliš aktivní (víme, že nebyl např. na jihlavském sněmu), občas přispěl návrhem či zprávami Rožmberkovi. Ani jeho osobní účast ve válce roku 1450 není jistá, ač se s ní počítalo.⁴⁷¹
- 11. Další dráha:** Na kateřinském sněmu zvolen členem poselstva ke králi. Zemřel už 25. srpna 1451. Z Michaloviců zůstal naživu jen jeho synovec *Jindřich Kruhlata*, nejvyšší komorník, který byl až do své smrti r. 1468 (rod tím po meči vymřel) věrný Jiřímu z Poděbrad.

II., ve kterém oslovuje Jindřicha „ujče“. Slovem ujec se rozumí strýc ze strany matky a Eliščinou matkou, jak je v listě shodou okolností přímo uvedeno, byla Klára z Michalovic. Ta tedy měla být příbuzná Rožmberků (I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 23; inkriminovaný list v AČ XIV, s. 3, č. 1477; Z. BERAN, *Poslední páni*, se o Kláře nezmiňuje). Je ale možné, že oslovení odráží pouze známé svazky obou rodů už v dávnějších generacích, a v tom případě by příbuzenské pouto mezi Oldřichem a Václavem bylo již velmi slabé.

⁴⁶⁰ Václavova pravděpodobná teta Barbora byla manželkou jednoho z Vilémů z Rýzemberka, zřejmě šlo o bratrance Jana z Rýzemberka (rodokmen u Z. BERANA, *Poslední páni*, s. 173).

⁴⁶¹ LL III, s. 306, č. 436; o svědčení J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 162; RTT II, s. 162; Bartholoměj PAPROCKÝ Z GLOGOL a Paprocké vůle, *Diadochos, id est svccessio jinak poslaupnost knjzat a králůw českých...* O stawu panském..., Praga 1602, s. 113.

⁴⁶² SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>; AČ XV, s. 2, č. 1.

⁴⁶³ LL III, s. 199, č. 276.

⁴⁶⁴ R. 1447 byl poplašen zvěstí, že se Menhart prý zapsal ke spolku s Tábořskými (LL III, s. 250-251, č. 355).

⁴⁶⁵ LL III, s. 147, č. 206.

⁴⁶⁶ LL IV, s. 213-214, č. 297.

⁴⁶⁷ LL III, s. 224-226, č. 318, 320.

⁴⁶⁸ Jindřich byl sice také katolík, ale vázaný rodinnými vazbami k poděbradským. Žádné výslovné zmínky nehovoří o styku Václava s ním po roce 1439, naopak r. 1450 byl i Václav („strýc milý“) adresátem Jindřichovy opovědi (SOA Třeboň, Historica, sign. 1378, inv. č. 1808 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J137&id=112812>)).

⁴⁶⁹ LL III, s. 243, č. 345; Z. POKLUDA, *Moravští Šternberkové*, s. 211; Z. BERAN, *Poslední páni*, s. 173.

⁴⁷⁰ AČ XV, s. 2, č. 1.

⁴⁷¹ LL IV, s. 213-214, č. 297.

Vaněk z Pecky na Pecce a Semilech⁴⁷²

1. † po 1463. Syn Jarka z Železnice a Pecky a Ernuše z Rovně; bratr či bratranec Jaroslav; asi dcera Kateřina.
2. **Rod:** Zřejmě panský⁴⁷³ rod z Podkrkonoší, který se dříve psal ze Železnice, s doloženými počátky od 1. poloviny 14. století; nebohatý a spíše regionálního významu. Otec Jarek patřil k panské jednotě proti Václavovi IV., byl přísný katolík, 1433 z donucení přešel k husitům (†1434).
3. **Dráha do r. 1448:** Žil na rodovém zboží Pecce a Semilech. 1440 účast na ustavujícím zápise čtyř spojených východočeských landfrýdů v Čáslavi.⁴⁷⁴
4. **Majetek:** Rodová panství Pecka a Semily, matka držela věno na Chrudimsku (Úherčice).⁴⁷⁵ Stav r. 1449: 1 hrad, 2 městečka, cca 25 vesnic. Nejdůležitější sousedé r. 1449: Pecka sevřena dominiem Hynka Krušiny z Lichtenburka (momentálně N). U Semil: Heník z Valdštejna (P), ze Zásady (P), z Mikovic (S?), ze Sloupna (?).
5. **Náboženství:** Otec konvertoval k husitství, Vaňkovo vyznání je nejasné.⁴⁷⁶ Dcera Kateřina, provdaná z Rožmitálu, byla asi upřímnou katoličkou.⁴⁷⁷
6. **V. P. a Rožmberk:** Dva listy z r. 1450, tehdy zřejmě i osobní schůzka. Styk s Rožmberkem v době strakonické jednoty více zprostředkovával Oldřich z Hradce.⁴⁷⁸
7. **V. P. a členové:** Jako člen strakonické jednoty se vyskytoval ve společnosti dalších východočeských jednotníků (*Koldy, Šofa, Bedřicha ze Strážnice*) a častý kontakt měl tehdy i s *Oldřichem z Hradce*, který se ujímal jeho žádostí.⁴⁷⁹
8. **V. P. a poděbradští:** Před příklonem ke strakonické jednotě byl zřejmě sám poděbradským straníkem. R. 1439 svědčil na listině *Kateřiny z Bergova*.⁴⁸⁰ Jaroslav z Pecky byl služebníkem *Mikuláše Trčky z Lípy*, v květnu 1450 opověděl Rožmberkovi.⁴⁸¹ Pravděpodobná dcera Kateřina se provdala za Protivu z Rožmitálu, který byl bratrem královny Johany, tedy švagrem *Jiřího z Poděbrad*.
9. **Důvody vstupu:** Vzhledem k pravděpodobnému rozdělení rodové politiky, kdy Jaroslav zůstal při poděbradské jednotě, by se dalo pomýšlet i na pragmatické motivy, ale zprávy o jeho ohrožení od poděbradských dávají tušit, že v pozadí mohly být blíže neznámé spory s landfrýdem, podobně jako u ostatních členů strakonické jednoty z východních Čech.⁴⁸²

⁴⁷² Literatura: A. SEDLÁČEK, *Hrady* V, s. 104-105, X, s. 278, 300; O. SVATÁ, *Vývoj*, s. 164.

⁴⁷³ Stavovská příslušnost rodu mi není úplně jasná. Mezi urozenými pány je Vaněk jmenován např. v svědečných řadách listin v AČ II, s. 68-69, č. 16, 17; rovněž příbuzenské svazky s pány z Lemberka či z Rožmitálu napovídají o příslušnosti k vyšší šlechtě. Faktickým významem se ale rod řadil asi spíše na úroveň nižší šlechty: Jarek ze Železnice je na listině panské jednoty psán dosti nízko mezi vladyckými členy (AČ I, s. 61, č. 8); Vaněk oslovoval Oldřicha z Rožmberka ponížene „urozený pane mně přeznivý a na mě laskavý (LL IV, s. 163, č. 215; AČ XIV, s. 50, č. 1583). – S rodem pánů ze Železnice (Isenberka), vyskytující se ve 12.-13. století (blíže OSN V, s. 888-889, XXVII, s. 790), neměl Vaňkův rod shodný erb a pravděpodobně ani nic dalšího společného.

⁴⁷⁴ AČ I, s. 255, č. 3; O. SVATÁ, *Vývoj*, s. 164.

⁴⁷⁵ K majetku: A. SEDLÁČEK, *Hrady* V, s. 98, 104-105, X, s. 278, 300; AČ III, s. 497, č. 240; XXXVI, s. 72-75.

⁴⁷⁶ Na základě příslušnosti k východočeskému landfrýdu i podle přátelství s Koldou, asi též s Bedřichem ze Strážnice, by bylo možné usuzovat, že Vaněk stejně jako jeho otec již zůstal stoupencem kališnictví. Při jeho stycích s propoděbradskými katolíky (páni z Bergova, z Rožmitálu, též někteří sousedé jeho statků) však lze uvažovat i o opačné možnosti, že i Vaněk byl katolíkem.

⁴⁷⁷ Podle její závěti A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 78-79.

⁴⁷⁸ LL IV, s. 64, č. 77, s. 102, č. 124, s. 106, č. 128.

⁴⁷⁹ K celému bodu 7 viz předchozí poznámku 478.

⁴⁸⁰ AČ II, s. 67-68, č. 16.

⁴⁸¹ LL IV, s. 202, č. 274.

⁴⁸² Existuje ještě krajní třetí varianta, která vychází ze skutečnosti, že Vaněk se u strakonické jednoty naposled připomíná v březnu 1450 a Jaroslav u Trčků teprve v květnu: Vaněk s Jaroslavem by se vůbec nerozdělili, ale v roce 1450 by přešli společně od strakonické jednoty k poděbradské. Je to však málo pravděpodobné, muselo by se tak stát během krátkého časového úseku mezi březnem a květnem 1450.

- 10. V jednotě:** Členem jednoty podle všeho oficiálně nebyl. V souvislosti s jednotou se objevuje jen v korespondenci, která dokládá vzájemné spojenectví.⁴⁸³ Na podzim 1449 (během příměří) se cítil ohrožen od poděbradské jednoty.⁴⁸⁴ V březnu 1450 zván na sjezd do Plzně.⁴⁸⁵ Poté se z pramenů k jednotě vytrácí.
- 11. Další dráha:** Neúčastnil se svatojiřského sněmu; v politickém dění se již nevyskytuje. Dožil na svých statcích zřejmě v poklidu.

Plzeň⁴⁸⁶

1. –
2. **Charakteristika:** Královské město, založené krátce po r. 1290, důležité obchodní centrum. Za Václava IV. zůstalo na královské straně. V 15. století patřilo mezi pět největších měst v Čechách.
3. **Dráha do r. 1448:** Od roku 1417/1418 byla u moci reformní strana, Plzeň se podle představ kališníků měla stát hlavním husitským centrem. V březnu 1420 ale město kapitulovalo před Zikmundovým vojskem, následně vstoupilo do plzeňského landfrýdu a stalo se oporou krále a katolicismu. Všechny pokusy husitů o dobytí města (1421, 1427, 1431, 1433-1434) ztroskotaly. R. 1434 se plzeňská vojska (alespoň v rámci vojska landfrýdu) po přestálém obléhání účastnila bitvy u Lipan.⁴⁸⁷ R. 1434 Plzeň obdržela od Zikmunda rozsáhlé daňové úlevy. Později patřila k rakouské straně (ač se účastnila volby krále r. 1440), často posílala zástupce na sněmy, sjezdy se konaly i přímo v Plzni. Hlavní postavou městské politiky byl konšel a diplomat Prokop Fegale.⁴⁸⁸ Obyvatelstvo bylo už na počátku 15. století většinou české; nábožensky pak převážili katolíci, i když ještě v době strakonické jednoty zůstávala i kališnická menšina.⁴⁸⁹
4. **Majetek:** K dosavadním 8 šosovním vsím získala Plzeň za husitských válek některé další venkovské statky, již jako poddanské, ale většinu jich dlouhodobě neudržela.⁴⁹⁰ Za válek se velmi zadlužila.⁴⁹¹ Nejdůležitější susedé r. 1449: Přibík z Klenové (P), z Donína (P), z Radyně (P), vedlejší větve Švamberků (S?).
5. **Náboženství:** Od r. 1420 pevně katolické město. Ve 30. letech těsná spolupráce s basilejským koncilem. V l. 1448-1453 a 1467-1478 v exilu v Plzni sídlila pražská kapitula; zda tam zavítal i J. Kapistrán, není jisté.⁴⁹²

⁴⁸³ Poprvé v květnu 1449 v LL IV, s. 64, č. 77.

⁴⁸⁴ LL IV, s. 102, č. 124, s. 106, č. 128.

⁴⁸⁵ LL IV, s. 163, č. 215.

⁴⁸⁶ Literatura: Dvěma základními zpracováními plzeňských dějin jsou Miloslav BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*, Plzeň 1965, a nejnověji Marie MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – Jaroslav DOUŠA a kol., *Dějiny města Plzně I. Do roku 1788*, Plzeň 2014 (autory kapitol o letech 1419-1436 a 1437-1526 jsou Vladimír Bystrický a Eduard Maur). Dále Josef STRNAD (ed.), *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad I (1300-1450)*, Plzeň 1891, II (1450-1526), Plzeň 1905; OSN XIX, s. 965-969. – V pramenech bylo město k rozlišení od Starého Plzně nazýváno Nová (Nový) Plzeň.

⁴⁸⁷ P. ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 193.

⁴⁸⁸ Přesné jmenné složení městské rady pro léta 1449-1452 není známo (viz Martin HRUŠKA, *Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*, Plzeň 1883, s. 63).

⁴⁸⁹ M. MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – J. DOUŠA a kol., *Dějiny I*, s. 188, 215.

⁴⁹⁰ Konkrétně M. BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny I*, s. 120, mapa na s. 305; M. MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – J. DOUŠA a kol., *Dějiny I*, s. 239-247.

⁴⁹¹ M. BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny I*, s. 93, 98; M. MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – J. DOUŠA a kol., *Dějiny I*, s. 238-239.

⁴⁹² O Kapistránovi v Plzni je zpráva jen u V. HÁJKA Z LIBOČAN, *Kronika*, s. 987. Srov. J. JÁNSKÝ, *Kronika III*, s. 374; poznámku u J. STRNADA, *Listář II*, s. 3.

- 6. P. a Rožmberk:** Pouze 4 dochované listy (3 z doby strakonické jednoty), týkaly se vstupu Plzně do jednoty r. 1449 a řešení drobných sporů. Nicméně už r. 1431 Rožmberkovi asi záleželo na jakési „věci“ Plzeňských.⁴⁹³ R. 1446 měli Plzeňští spor se Soběslaví, rožmberským poddanským městem; Oldřich si při tom postěžoval na dlouhodobou neochotu Plzně podobné spory řešit.⁴⁹⁴
- 7. P. a členové:** V plzeňském landfrýdu působilo město spolu s pány ze Švamberka, z Kolovrat a z Rýzemberka; všichni svědčili na plzeňských listinách.⁴⁹⁵ Pouze r. 1430 se plzeňské kontingenty účastnily tažení proti Kolovratům, když ti přešli k husitství. Hynek Krušina ze Švamberka měl asi na město jistý politický vliv.⁴⁹⁶ Děpolt z Rýzemberka patřil k věřitelům Plzeňských,⁴⁹⁷ Vilém ml. z Rýzemberka byl jejich rukojmím vůči králi.⁴⁹⁸ Rýzemberkové pomáhali městu při obléhání husity r. 1433-1434 (což činil tajně i Jan ze Sobětic) a později financovali stavbu plzeňského kostela.⁴⁹⁹ R. 1449 byla Plzeň ve sporu se služebníkem Jindřicha ze Sobětic.⁵⁰⁰ Českobudějovíci měli r. 1446 rozsuzovat spor mezi Plzeňskými a Soběslavskými.
- 8. P. a poděbradští:** Přibík z Klenové, pozdější majitel hradu Věžky u Plzně, byl druhým tajným spojencem Plzně při husitském obléhání r. 1433-1434. Obchodní a diplomatické vztahy Plzeňských s Alešem ze Šternberka.⁵⁰¹ R. 1444 ohrožování od Svojšeho ze Zahrádky.⁵⁰² Ještě r. 1448 svědčili na listině Viléma st. z Rýzemberka, než ten přestoupil k poděbradské straně.⁵⁰³
- 9. Důvody vstupu:** Dlouhodobě pevně stála na katolické straně, navíc ji na rozdíl od Budějovic nezatěžovaly spory se šlechtici. Katolické přesvědčení města nyní upevňoval i zdejší pobyt pražské kapituly, přinášející velkou koncentraci katolického duchovenstva.⁵⁰⁴ Důvodem odporu měst proti Jiříkovu správcovství byla též neochota mu platit poplatky náležející králi; Plzeň byla už tak vážně zadlužená.
- 10. V jednotě:** Účastnila se sjezdu rožmberské strany v říjnu 1448; do jednoty vstoupila 22. dubna 1449 jako první z měst.⁵⁰⁵ Vybírána za místo důležitých sjezdů; z březnového sjezdu s poděbradskými v r. 1449 možná sešlo, o rok později zde byl uspořádán velký sjezd s Fridrichem Saským, stranický sjezd se zde konal i r. 1452. Plzeňské jednotky r. 1450 podpořily Švamberky proti Rackovi z Malšína i celou strakonickou jednotu ve válce proti poděbradským; po bitvě u Rokycan se vojsko jednoty položilo na plzeňských občinách.⁵⁰⁶
- 11. Další dráha:** Plzeň se účastnila benešovského sněmu r. 1451, ale už ne svatojiřského r. 1452. Jiřího z Poděbrad uznala za gubernátora až v září 1452.⁵⁰⁷ Zaujala vstřícný postoj

⁴⁹³ LL I, s. 127-128, č. 188.

⁴⁹⁴ LL III, s. 98, č. 140. K celému sporu řada listů tamtéž, s. 84-110.

⁴⁹⁵ Např. J. STRNAD, *Listář I*, s. 397-399, č. 364, s. 408-410, č. 372. Plzeňští sami svědčili na listinách Rýzemberků (AČ VII, s. 630-631, 644-645, č. 41, 42, 65).

⁴⁹⁶ Mimo jiné měl Krušina pomoci zprostředkovat smír Plzně s poděbradskými r. 1452 (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 673); k r. 1449 LL IV, s. 93, č. 115. Srov. i níže u Hynka Krušiny ze Švamberka.

⁴⁹⁷ AČ IX, s. 264, č. 21.

⁴⁹⁸ RTT I, s. 201, č. 189.

⁴⁹⁹ P. ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 166.

⁵⁰⁰ LL IV, s. 93, č. 115.

⁵⁰¹ Doklady z počátku 40. let Miloslav POLÍVKA, *Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých vztahů na sklonku doby husitské. Zášť Aleše ze Šternberka a Hynka Krušiny ze Švamberka s říšským městem Norimberk ve 30. a 40. letech 15. století*, in: ČČH 93, 1995, č. 3, s. 426-450, zde s. 435.

⁵⁰² J. JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík Klenovský*, s. 109.

⁵⁰³ AČ VII, s. 644-645, č. 65.

⁵⁰⁴ M. MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ – J. DOUŠA a kol., *Dějiny I*, s. 215.

⁵⁰⁵ Příznávací list i průvodní dopis k němu v LL IV, s. 48, č. 56. Předtím ještě posílal do Plzně svou obranu i Jiří z Poděbrad (LL IV, s. 20-22, č. 20).

⁵⁰⁶ AČ III, s. 380-381, č. 24, 25, FRA II/42, s. 69, č. 42; SLČ, s. 143; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 443, 455.

⁵⁰⁷ Regesty pramenů k tomuto: J. STRNAD (ed.), *Listář II*, s. 5.

k Ladislavovi;⁵⁰⁸ ten r. 1453 daroval městu rychtu, ale pro odpor rychtářské rodiny bylo rozhodnutí odvoláno (snad i vlivem Jiřího z Poděbrad) a kompenzováno jinými privilegii městu. R. 1458 tehdejší propoděbradská městská rada ochotně uznala výsledek volby krále. V únoru 1466 se však Plzeňští jako první české královské město připojili k odboji zelenohorské jednoty a až do r. 1479 stranili Matyáši Korvínovi.⁵⁰⁹

Václav Hecht z Rosic na Veveří⁵¹⁰

1. *po 1407, † před 1455.⁵¹¹ Syn Jošta Hechta z Rosic a Markéty Bítovské z Lichtenburka.⁵¹² Bez známých bratrů nebo synů.
2. **Rod:** Moravský vladický rod stejného původu s Tunkly z Brníčka, vyskytující se od první poloviny 14. století. Václavův otec Jošt byl straníkem markrabího Jošta, pečetil přímluvný list za Jana Husa,⁵¹³ v husitských válkách ale působil na straně krále Zikmunda a Albrechta Habsburského; byl podkomořím moravského markrabství⁵¹⁴ a účastnil se moravských landfrýdů z let 1421, 1434, 1440.⁵¹⁵ Václav byl posledním doloženým mužským příslušníkem rodu.
3. **Dráha do r. 1448:** Vyskytuje se v pramenech teprve od r. 1446.
4. **Majetek:** Rodový hrad Rosice u Brna, též Štěměchy na Třebíčsku s okolními vesnicemi. V zástavě měli Hechtové s výjimkou 20. a 30. let, kdy byly postoupené králi Zikmundovi, Střílky; asi mezi l. 1433-1436 získal Jošt Hecht zápisně další zeměpanský hrad Veveří, kam asi kvůli pobožení Rosic přesídlil. Tvrz Nosislav prodal Václav r. 1447. Ostatní statky po Václavově smrti spadly králi.⁵¹⁶ Stav majetku r. 1449: 3 hrady. Nejdůležitější sousedé: na Brněnsku Černohorští z Boskovic (P?), z Drahotuš (P?), z Okarce (?), z Lomnice (N), z Lipé (blíže P), na Třebíčsku z Hradce (S), u Střílek ze Zástřizl (?), z Ojnic (kališníci), z Mošnova (S), z Vartnova (katolík).
5. **Náboženství:** Pravděpodobně katolík. Katolíkem byl navzdory původním sympatiím k Husovi jistě otec Jošt.⁵¹⁷

⁵⁰⁸ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 702.

⁵⁰⁹ O této etapě plzeňských dějin, ovšem s jasnými sympatiemi pro královskou (Jiřího) stranu, František BENEŠ, *Význam odboje města Plzně proti králi Jiřímu Poděbradskému pro české dějiny v době poděbradské*, in: MZK 7, 1970, s. 279-288; srov. také analýzu E. BURKOŇOVÉ, *Vztah*.

⁵¹⁰ Literatura: OSN XI, s. 15; J. PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, s. 389. Některé prameny dokumentující působení Václavova otce Jošta ve straně příznivců Albrechta Habsburského vydal A. NEUMANN (ed.), *Nové prameny*, s. 72-81. V registru Václavova příznávacího listu do jednoty v AČ III, s. 541, č. 533, bylo jméno změněno na Jana Hechta z Rosic a tato chyba se udržela ve všech dalších regestech této listiny i ve veškeré mně známé literatuře o strakonické jednotě. Člen jednoty se však skutečně jmenoval Václav, jak jsem ověřil i v originálu příznávacího listu: SOA Třeboň, Historica, sign. 1142, inv. č. 1526 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J114&id=112530>.

⁵¹¹ V r. 1407 ještě žila první manželka Jošta z Rosic Jitka z Kunštátu (Miroslav PLAČEK – Petr FUTÁK, *Páni z Kunštátu*. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu, Praha 2006, s. 576-577). – Veveří bylo r. 1455 již královou odúmrť (AČ VII, s. 592, č. 63).

⁵¹² K matce MZD Brno I, s. 378, č. 720.

⁵¹³ AČ III, s. 182-184, č. 2, 3.

⁵¹⁴ Např. A. NEUMANN (ed.), *Nové prameny*, s. 74-81; AČ IX, s. 258-259, č. 16, X, s. 250, č. 6 (r. 1429-1434).

⁵¹⁵ AČ X, s. 246, 250, 256.

⁵¹⁶ K majetku L. HOSÁK, *Historický místopis*, s. 150, 226-228, 239, 281, 343-345, 393; M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 121, 184, 217, 298, 341, 433, 543, 598, 616; L. HOSÁK – M. ZEMEK, *Hrady, zámky I*, s. 123, 174, 204, 223-224; Dalibor HODEČEK, *Nástin dějin hradu Veveří*, in: Brno v minulosti a dnes 14, 2000, s. 227-258; AČ VII, s. 591-592, č. 59-63.

⁵¹⁷ Srov. Joštův vztah k litomyšlskému klášteru dle listiny z r. 1428, vyd. A. NEUMANN (ed.), *Nové prameny*, s. 72, č. 30.

- 6. V. H. R. a Rožmberk:** Doložen nedochovaný list Oldřichovi z Rožmberka ve věci sporu s Jindřichem z Lipé.
- 7. V. H. R. a členové:** S *Janem Ozorem z Boskovic* společný vstup do strakonické jednoty.⁵¹⁸ Otec Jošt svědčil na listině *Elišky a Menharta z Hradce*;⁵¹⁹ *Jan* a *Oldřich* z Hradce se za Václava přimlouvali ve sporu s Jindřichem z Lipé.⁵²⁰ Otec r. 1442 koupil ves od *Jana z Lomnice*; téhož pána pohnal r. 1446 veveřský kaplan ve sporu o desátek.⁵²¹
- 8. V. H. R. a poděbradští:** Konflikt s představitelem moravského landfrýdu *Jindřichem z Lipé* r. 1450, přestože Václavův otec Jošt s Jindřichem vycházel přátelsky.⁵²² Matka Markéta byla příbuzná *Smila z Lichtenburka*. První manželkou otce Jošta byla *Jitka Skalská z Kunštátu*;⁵²³ první ženou Václavova strýce Vznaty byla *Eliška Zajícová z Házmburka*.⁵²⁴
- 9. Důvody vstupu:** Snad vazba na pány z Hradce či spor s Jindřichem z Lipé.
- 10. V jednotě:** Vstup do jednoty 15. června 1449.⁵²⁵ Jmenován mezi členy jednoty v soupise členů r. 1450 a jiných dokumentech. Podle vildštejnské smlouvy byl s Ozorem zahrnut do příměří a být obeslán, zda souhlasí, nebo ne. Šlo asi také o spor s Jindřichem z Lipé, který trval ještě v listopadu 1450, tedy v předvečer kateřinského sněmu;⁵²⁶ na sněm Václav vyslal zástupce.⁵²⁷
- 11. Další dráha:** Roku 1452 člen doprovodu krále Fridricha III. na císařské jízdě.⁵²⁸ Další působení mi není známo; brzy zemřel.

Jan Švihovský z Rýzemberka na Rabi⁵²⁹

1. *kolem 1390, †1450. Syn Břeňka z Rýzemberka a Elišky z Velhartic. Mladší bratři Vilém († mezi 1461-1463) a Půta (†1413). Manželka Anna z Hradce, synové Vilém starší, Břeněk, Půta a Vilém mladší, dcery.⁵³⁰

⁵¹⁸ K poměru mezi Janem Ozorem a Václavovým otcem Joštem srov. výše u Jana Ozora z Boskovic.

⁵¹⁹ AČ IX, s. 258-259, č. 16.

⁵²⁰ Dopis pánů z Hradce Oldřichovi z Rožmberka v LL IV, s. 298, č. 420 (zde zmíněno, že Rožmberkovi psal i sám Hecht).

⁵²¹ AČ VII, s. 592, č. 62; V. BRANDL (ed.), *Libri citationum* III/1, s. 226, č. 1033; D. HODEČEK, *Nástin dějin hradu Veveří*, s. 239.

⁵²² Jindřich z Lipé byl svědkem na listině Jošta z Rosic (A. NEUMANN (ed.), *Nové prameny*, s. 72, č. 30).

⁵²³ M. PLAČEK – P. FUTÁK, *Páni z Kunštátu*, s. 576-577 (rodokmen). Skalští z Kunštátu nicméně byli značně vzdálenými příbuznými všech příslušníků rodu, kteří patřili do poděbradské jednoty (Jiřího, Procka a Jana Zajimače).

⁵²⁴ OSN X, s. 933, XI, s. 15. Zde byla příbuznost sice blízká, Eliška byla sestrou poděbradského jednotníka Jana, avšak v době poděbradské jednoty byli Eliška i Vznata již několik desítek let po smrti.

⁵²⁵ Viz výše pozn. 510.

⁵²⁶ LL IV, s. 241, 245, 298.

⁵²⁷ SOA Třeboň, Historica, sign. 1527, inv. č. 2006 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113011>) a sign. 1528, inv. č. 2007 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J152&id=113012>).

⁵²⁸ Nepochybně můžeme s Václavem Hechtem ztotožnit Václava z Veveří, který je uváděn na seznamu účastníků (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 627, pozn. 3). Snad doprovázel jednoho z pánů z Hradce; rozešel se tak s politickou linií Rožmberků.

⁵²⁹ Literatura: Martin KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských z Risenberka*, Tábor 1892; OSN XXIV, s. 880-884; A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 13-15, 174-175, XI, s. 88-89, 114. O rodovém majetku Vladimír HOLÝ, *Růst a rozklad rodového majetku Švihovských z Rýzemberka a pánů z Rožmitálu*, in: *Minulost Plzně a Plzeňska III*, s. 1960, s. 42-79. Genealogie Švihovských z Rýzemberka, jejímž autorem je Václav Březan, se nachází v SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka. Strakonického jednotníka Jana, ale více jeho bratra Viléma se dotýká i krátké pojednání o historii vlastního rodu, které sepsal Vilémův vnuk Jindřich z Rýzemberka (1504-1551): August SEDLÁČEK (ed.), *Páně Jindřichovo z Ryžemberka pojednání o rodě pánů Švihovských*, in: *Věstník Královské české společnosti nauk, třída filos. – histor. – filologická*, roč. 1886, Praha 1887, s. 76-83.

- 2. Rod:** Starobylý západočeský panský rod s doloženými členy od 13. století, odnož Drslaviců. Dvě nejdůležitější linie byly rýzmberská, která se počátkem 15. století odstěhovala na Moravu a zmizela ze scény, a Janova švihovská, jež se oddělila v první polovině 14. století. Existovaly i různé chudší vedlejší větve. Janův otec Břeněk byl přisedícím dvorského soudu, nejvyšším komorníkem a členem jednoty proti Václavovi IV.
- 3. Dráha do r. 1448:** Asi od r. 1410 zasedal na zemském a dvorském soudě; vedl pak spolu s bratry války proti vévodovi Albrechtovi Rakouskému. Za husitských válek bojoval i s Vilémem trvale na katolické straně, oba byli členy plzeňského landfrýdu,⁵³¹ účastnili se i různých diplomatických jednání, poslali vojsko k Lipanům. Následně podporovali stranu Albrechta II. (při jehož korunovaci Jan asistoval a od něhož snad byl jmenován nejvyšším komorníkem⁵³²) a Ladislava. Jan, nadále přisedící dvorského soudu⁵³³ a člen rady plzeňského landfrýdu,⁵³⁴ patřil k rozhodným protagonistům rožmberské strany.⁵³⁵
- 4. Majetek:** Rodové hrady Švihov, Skála a Rabí. Od krále Zikmunda obdrželi bratři do zástavy Nový hrad u Kunratic u Prahy a řadu zápisů na církevní zboží v západních Čechách. Při dělení majetku Jan obdržel Rabí, Skálu a Kunratice a Vilém Švihov a Litice. Za husitských bojů dočasně přišli o některé hrady, které se jim vracely až během 30. a 40. let v různém stavu.⁵³⁶ Stav majetku r. 1449 (nepočítaje v to majetek bratra Viléma): 2 hrady (třetí hrad zbořený), 1 městečko, přibližně 45 vesnic. Nejdůležitější sousedé (v západních Čechách): z Hradce (S), Sušice (N), z Radešína (S), nedaleko bratr Vilém Švihovský (P).
- 5. Náboženství:** Celoživotně přesvědčený katolík. Styky s církevními hodnostáři, byl strážcem konkláve při volbě papeže Evžena IV. r. 1431.⁵³⁷
- 6. J. R. a Rožmberk:** Blízcí známí či přátelé, i když jsou dochované jen 4 listy:⁵³⁸ v nich se Jan zasněženě vyjadřoval k politickým záležitostem, psal Oldřichovi své rady a vyzýval k čínorodosti. Podle V. Březana i Oldřich „na radu se utíkal“ k Janovi pro jeho znalosti „zemských obyčejů a práva“.⁵³⁹ Blízké styky můžeme pozorovat už od počátku 20. let; doloženy ubrmanské služby, společně vydávané listiny, častokrát byl Jan rukojmím za Oldřicha v různých smlouvách. Své důležité listiny měli Jan s bratrem Vilémem asi od

⁵³⁰ V období strakonické jednoty tak existovali tři Vilémové z Rýzmběrka: Vilém starší, (titulární) mělnický probošt, který se většinou držel mimo světskou politiku, a jeho bratr Vilém mladší na Rabí, člen strakonické jednoty, a Vilém (nej)starší na Švihově, strýc obou předchozích (bratr Jana) a člen poděbradské jednoty.

⁵³¹ O předním postavení bratrů z Rýzmběrka v plzeňském kraji srov. F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 110 (dle RTT II, s. 176).

⁵³² Oboje je ale poněkud sporné: To, že Jan u korunovace nesl jablko, tvrdí jen Bartošek z Drahonice, zatímco jiné prameny ne (R. URBÁNEK, *ČD III/1*, s. 339-340). O hodnosti nejvyššího komorníka v l. 1438-1439 se zmiňují F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 349, 350, a A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 89, zatímco W. W. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 253, uvádí v tomto úřadě pro l. 1437-1455 pouze Aleše ze Šternberka.

⁵³³ G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, s. 313, 402; AČ XXXVI, s. 698, pozn. 2 (oboje rok 1437).

⁵³⁴ P. ČORNEJ, *Velké dějiny VI*, s. 63; ANM, Muzejní diplomatář, karton 26, datum 20. dubna 1445.

⁵³⁵ Srov. Janovu charakteristiku u R. URBÁNKA, *ČD III/1*, s. 186. Podle Urbánka se v něm spojovaly „odpor proti utrakvismu a panská výlučnost.“

⁵³⁶ K majetku V. HOLÝ, *Růst a rozklad rodového majetku*; A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 13-14, 174-175, 246, XI, s. 88-90, XIII, s. 233, XV, s. 233. O menších statcích ZR, s. 158, 173, 179; AČ VII, s. 630-631, č.41; SOA Třeboň, sbírka Cizí statky Třeboň, registratura, inv. č. 171, sign. II.227-No.1 (zápis na Kunratice r. 1426).

⁵³⁷ Zmíněno v LL III, s. 205-206, č. 284. – Prezentace katolických farářů po r. 1419: A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 14.

⁵³⁸ Další listy jsou ale jasně doložené (srov. LL III, s. 173, č. 237, s. 306, č. 436); scházeli se i na důvěrných schůzkách (LL III, s. 238-239, č. 339). Častý byl jejich styk jistě ve 20. a 30. letech, ze kdy se rožmberské korespondence celkově dochovalo méně.

⁵³⁹ SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzmběrka, Březanova genealogie; R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 186.

počátku 40. let uložené u Rožmberků.⁵⁴⁰ Jan jel s Oldřichem na cestu do Vídně v září 1448, během které poděbradští dobyli Prahu.

7. J. R. a členové: Od r. 1409 měl za manželku Annu z Hradce, tetu (z druhého kolene) jednotníka *Oldřicha z Hradce*; páni z Hradce jako držitelé Velhartic byli sousedé Rabí a Jan se přátelil s Menhartem. Ačkoli se Jan r. 1429 jako rukojmí za Rožmberka zapletl do sporu s otcem bratrů z *Lobkovic* Mikulášem st., provdal dceru Annu za Jana z Lobkovic a příbuzné byly i manželky Viléma z Rýzemberka (Janova bratra) a Mikuláše ml. z Lobkovic, Škonka a Žofka ze Žirotína.⁵⁴¹ Jan byl člen plzeňského landfrýdu spolu s dalšími *západočeskými jednotníky*. K blízkým stykům Švihovských z Rýzemberka s *Plzní* viz u Plzně. Bratr Půta byl poručníkem nad Janem ze Švamberka.⁵⁴² *Hanuš z Kolovrat* rozsuzoval Janův spor s bratrem Vilémem.⁵⁴³ Ubrmanské služby ve stádiu záměru s *Českými Budějovicemi* a s (*Hynkem?*) *Krušinou ze Švamberka*.⁵⁴⁴ *Václav z Michalovic* byl Janův vzdálenější příbuzný,⁵⁴⁵ vzájemně si svědčili,⁵⁴⁶ což je jednou doloženo i s *Kunešem Rozkošem z Dubé*.⁵⁴⁷ Otec *Bernarta z Cimburka* Mikeš rozsuzoval spolu s Rožmberkem Janův spor o žold s králem Zikmundem (1422).⁵⁴⁸

8. J. R. a poděbradští: Do poděbradské jednoty vstoupil *bratr Vilém Švihovský*.⁵⁴⁹ Tradičně měli páni z Rýzemberka těsné vztahy s *Klatovy* (Jan byl dokonce titulárním rychtářem

⁵⁴⁰ RD, s. 233-235, č. 659; srov. také LL II, s. 60-61, č. 83, III, s. 173, č. 237; výše v textu, s. 219-220.

⁵⁴¹ LL I, s. 101-113, č. 150, 154, 166; S. KASÍK a kol., *Lobkowiczové*, s. 60; viz také výše u Mikuláše z Lobkovic.

⁵⁴² Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006, s. 45. Mezi Švamberky a Rýzemberky došlo ve 14. století zřejmě i k příbuzenskému spříznění, z autorova líčení na s. 42-43 a 45 a rodokmenu na s. 96 však není úplně jasné, jakého ze Švamberků měla být Kunka Švihovská manželkou.

⁵⁴³ RD, s. 234-235, č. 659. Blíže viz výše u Hanuše z Kolovrat.

⁵⁴⁴ LL II, s. 334-335, č. 378; LL III, s. 315, č. 450.

⁵⁴⁵ Viz u Václava z Michalovic.

⁵⁴⁶ J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 162; RTT II, s. 162; B. PAPROCKÝ Z GLOGOL, *Diadochos*. O stawu panském, s. 113. K jejich stykům srov. i LL III, s. 306, č. 436.

⁵⁴⁷ ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 16. května 1447.

⁵⁴⁸ LL I, s. 51, č. 72 (reg.)

⁵⁴⁹ Důvodem tohoto postupu mohly být majetkové spory (srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 14). Bratři si komplikovaně rozdělovali majetek (řada zmínek o dělení k r. 1426, 1430, 1436, 1447: RD, s. 233-235, č. 659; B. PAPROCKÝ, *Diadochos*. O stawu panském, s. 113; Březanova genealogie v SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka) a výsledné uspořádání značně zvýhodňovalo pana Jana (A. SEDLÁČEK, l. c.). Jedna ze pří mezi bratry se strhla v l. 1439-1441(?): Vilém r. 1439 na Jana žaloval Oldřichovi z Rožmberka „jakožto hajtmanu“, ale brzy se s bratrem opět smířil (Březanova genealogie v SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka); odjinud víme, že se o narovnání přičinili Hanuš z Kolovrat a Jan Smiřický (RD, s. 234-235, č. 659). Další zprávy o sporu, týkajícím se právě majetku, již mezi Vilémem a Janovým synem Vilémem mladším, se vztahují přímo k době strakonické jednoty: „rok ... o můj [Viléma st.] statek dědičný i zápisný“ se podle Václava Březana konal před Oldřichem z Rožmberka r. 1450 (Březanova genealogie Švihovských). Na druhou stranu rozepré nemusela být tak hluboká, jak by se na první pohled zdálo. Oba bratři byli ještě v říjnu 1448 glejtováni jako příslušníci širší rožmberské strany (SOA Třeboň, Historica, sign. 1067, inv. č. 1439, <http://digi.cesearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J106&id=112445>; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 338, pozn. 2; v originále „Vilém z Rýzemberka a z Švihova,“ – nemohlo tedy jít o Janova syna Viléma Rábského). Poté se Janův syn Vilém mladší (Rábský) už r. 1451 vyskytoval spolu s purkrabím strýcova hradu Švihova (AČ III, s. 549, č. 580); jistě byli oba Vilémové usmířeni r. 1459, kdy synovec žádal Rožmberky o poslání přepisů jistých listů svému strýci (Březanova genealogie). Nakonec se Vilém ml. stal poručníkem strýcových dětí. Vilém starší ani neměl spory s jinými strakonickými jednotníky, patřil – při svém pokročilém věku a slabém zdraví – k výrazně umírněným členům poděbradské jednoty (srov. AČ XIV, s. 53-54, č. 1593). Snad i pomohl sjednávat vildštejnskou smlouvu (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 447, pozn. 1). Při tomto všem tak je i možné, že bratrský spor byl poměrně mělký a že při rozhodnutí Viléma Švihovského přidat se k poděbradovcům mohly hrát roli eventuálně i jiné důvody, jako záměr, aby rod měl „želízko v ohni“ na každé z obou stran. To ovšem již v pramenech přímo potvrdit nelze.

města), od husitských válek rozchod.⁵⁵⁰ Od týchž válek měl Jan spor s *Alešem Holickým ze Šternberka* o kunratické zboží, snad i o hodnost nejvyššího komorníka.⁵⁵¹ Některé statky v okolí Prahy mu po poděbradském dobytí hlavního města odňali sami *Pražané*.⁵⁵² Strýc *Hanuše z Koldic* Albrecht mu asi ve 20. letech pomáhal sjednávat rozdělení majetku s bratrem Vilémem.⁵⁵³ *Jan Zajimač z Kunštátu* se na něho r. 1444 obrátil se žádostí o ubrmanství;⁵⁵⁴ prostředkoval i mezi *Přibíkem z Klenového* a pány z Hradce.⁵⁵⁵ R. 1448 snad spor s *Vodňanskými*.⁵⁵⁶

9. Důvody vstupu: Důležitý člen rožmberské strany s dlouhodobými přátelskými a příbuzenskými vazbami na ostatní klíčové představitele strany.

10. V jednotě: Zakládající člen jednoty. Jediným jeho známým projevem v jednotě je list z dubna 1449: vystoupil s výhradami proti hradecké smlouvě a proti složení ubrmanů, měl prý být určen i jeden nejvyšší ubrman; dále navrhoval jména možných nových adeptů na členství v jednotě.⁵⁵⁷ Jinak v pokročilém věku aktivně nevystupoval, např. na hradeckém sjezdu osobně nebyl. Zemřel 14. dubna 1450.

11. Další dráha: –

Vilém mladší Švihovský z Rýzemberka na Rabí⁵⁵⁸

1. *před 1416, †1479/1480. Syn Jana z Rýzemberka a Anny z Hradce. Bratři Vilém starší, Břeněk a Půta († asi v mládí). Manželka a děti neznámy.

2. Rod: Viz u Jana z Rýzemberka.

3. Dráha do r. 1448: –

4. Majetek: Viz u Jana z Rýzemberka. Za Jiřího kralování se dočkal některých menších zisků (např. městečka Volyně).⁵⁵⁹

5. Náboženství: Zůstal věrný katolickému vyznání, i když politicky v pozdější fázi života podporoval Jiřího z Poděbrad.

6. V. R. a Rožmberk: Na rozdíl od otce Jana není dochována žádná jeho korespondence s Oldřichem z Rožmberka, pouze s jeho syny. Podle pozdější zprávy však Oldřich r. 1450 rozsuzoval jeho spor se strýcem Vilémem Švihovským.⁵⁶⁰ S Jindřichem a v zásadě i s Janem ho pojil mimořádně blízký vztah a měl v ně značnou důvěru.⁵⁶¹ Poskytoval jim i

⁵⁵⁰ Eduard MAUR, *Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adlaru - vojenští velitelé táborů před založením Tábora*, in: TA 10, 2000-2001, s. 25-71, zde s. 57-58; zmínka o příměří r. 1431 v RD, s. 235, č. 659.

⁵⁵¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 233-234. K úřadu viz hlavní text práce, podkapitulu III.2., s. 67an. K jejich vztahu srov. také Janovo negativní vyjádření o Alešovi v LL IV, s. 46-47, č. 54.

⁵⁵² AČ II, s. 290-291, č. 48.

⁵⁵³ RD, s. 235, č. 659.

⁵⁵⁴ LL II, s. 359, č. 412.

⁵⁵⁵ LL II, s. 370-371, č. 427.

⁵⁵⁶ LL III, s. 306, č. 436.

⁵⁵⁷ LL IV, s. 46-47, č. 54.

⁵⁵⁸ Literaturu viz u Jana z Rýzemberka. Kromě toho existuje k Vilémově osobnosti specifický pramen: Vilém je jednou z postav známého Rabštejnova *Dialogu*, kde vystupuje v roli tolerantního katolíka, stavícího věrnost králi nad boj za víru (Bohumil RYBA (ed.), *Jana z Rabštejna Dialogus*, Praha 1946).

⁵⁵⁹ Blíže V. HOLÝ, *Růst a rozklad*, s. 54-55. Zhodnocení Vilémových majetkových zisků v kontextu Jiřího zástavní politiky Miloš PROKOP, *Jiří z Poděbrad a vyšší šlechta ve světle zástavní politiky*, in: Robert Novotný – Petr Šámal (redd.), *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha – Litomyšl 2011, s. 150-157, zde s. 151 a pozn. 8 na s. 155.

⁵⁶⁰ SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka, Březanova genealogie.

⁵⁶¹ Jindřichovi v 50. letech dokonce dovolil si vyrýt a libovolně používat jeho pečeť (M. KOLÁŘ, *Rod*, s. 13). Stejně jako jeho otec a strýc si u Rožmberků, v tomto případě u Jana II., uschoval důležité listiny (AČ XIV, s. 135, č. 1791).

ubrmanské služby a pravděpodobně půjčky.⁵⁶² Jindřich sjednal synovi Vilémova bratra Janovi službu u celských knížat.⁵⁶³ Jan jej podle jedné ze svých závětí ustanovil poručníkem dětí,⁵⁶⁴ ale později své rozhodnutí změnil snad kvůli roztržce v době zelenohorské jednoty, spojené i se sporem o úřad nejvyššího komorníka.⁵⁶⁵

7. **V. R. a členové:** Pokračoval blízký vztah s pány z *Hradce*, příbuznými ze strany matky Anny.⁵⁶⁶ Byl švagrem *Jana z Lobkovic*, r. 1464 prostředkoval mezi ním a Janem z Rožmberka.⁵⁶⁷ V 50. letech přesvědčoval *Budějovické* k poslušnosti Jindřichovi z Rožmberka a v 70. letech působil při řešení jistého jejich sporu;⁵⁶⁸ urovnával i spor *Plzeňských* a byl za ně rukojmím vůči králi.⁵⁶⁹ Bratr Vilém starší byl r. 1450 v přátelském styku s Mikulášem z Lobkovic a hlavně s *Václavem z Michalovic*, jehož oslovoval „bratře“.⁵⁷⁰ Srov. též příslušný bod výše u Jana a níže u Děpolta z Rýzemberka.
8. **V. R. a poděbradští:** V rámci poděbradské jednoty proti němu válčil *Aleš Holický ze Šternberka*.⁵⁷¹ Po r. 1452 Vilém sám vstoupil do okruhu Jiřího příznivců. V 60. letech z pověření krále urovnával spor *Vodňanských* s Rožmberky.⁵⁷² R. 1475 oslovoval *Zdeňka ze Šternberka* „švagře“.⁵⁷³
9. **Důvody vstupu:** Ve strakonické jednotě nahradil svého zemřelého otce. Přestože zřejmě nevyznával jeho rozhodnější prokatolickou politiku, nebyl to ještě tak silný důvod, aby se od jednoty odvrátil.
10. **V jednotě:** Na rozdíl od otce byl umírněným členem jednoty. V lednu 1450 byl nakloněn kompromisnímu návrhu na smír mezi strakonickou a poděbradskou jednotou.⁵⁷⁴ Účastnil se květnové války s poděbradskými⁵⁷⁵ a snad během ní mu Aleš ze Šternberka dobyl Kunratice. Na vildštejnském sjezdu zvolen ubrmanem za strakonické a s dalšími ubrmany vypovídal na pelhřimovském sjezdu a kateřinském sněmu. Jednotu podporovali i bratři Vilém starší a Břeněk.⁵⁷⁶
11. **Další dráha:** Nepřítomen na svatojiřském sněmu, s Jiřím se smířil až na podzim 1452 po Rožmbercích, zato trvale. Byl na svatohavelském sněmu 1452. Od r. 1454 zasedal velmi často na zemském, případně dvorském soudu.⁵⁷⁷ R. 1458 volil Jiříka za krále a již zůstal,

⁵⁶² K. PLETZER, *Odpor*, s. 192; RD, s. 118, č. 310, s. 167, č. 461.

⁵⁶³ SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka, Březanova genealogie (r. 1455).

⁵⁶⁴ A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky*, komentář, s. 144.

⁵⁶⁵ Srov. AČ V, s. 338-339, č. 43.

⁵⁶⁶ Podle Březanovy genealogie Švihovských z Rýzemberka měl Vilém ml. u Oldřicha z Hradce, jehož oslovoval „ujče“, uložené listiny podobně jako u Rožmberků (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka).

⁵⁶⁷ AČ III, s. 573, č. 764.

⁵⁶⁸ AČ IV, s. 78, 86.

⁵⁶⁹ AČ IV, s. 130, č. 21; RTT I, s. 201, č. 189

⁵⁷⁰ SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973; <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>; opis v ANM, Muzejní diplomatář, karton 27, datum 27. srpna 1450. Zřejmě šlo o odraz skutečného příbuzenského vztahu, i když vzdálenějšího (viz u Václava z Michalovic).

⁵⁷¹ AČ II, s. 285-286; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 435.

⁵⁷² AČ V, s. 290, č. 32.

⁵⁷³ AČ IV, s. 78, č. 21 (Vilém je ale pisatelem listu spolu se dvěma dalšími šlechtici, a není proto jasné, za jakého z nich je tato část oslovení míněna).

⁵⁷⁴ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 407; SOA Třeboň, Historica, sign. 1217, inv. č. 1615 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=en&menu=3&doctree=1J121&id=112619>).

⁵⁷⁵ FRA II/42, s. 69, č. 42.

⁵⁷⁶ K Vilémovi staršímu SOA Třeboň, Historica, sign. 1497b, inv. č. 1973; (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J149&id=112978>). Opověď, která z poděbradské jednoty přišla Břeňkovi („Mřeňkovi“), v SOA Třeboň, Historica, sign. 1414, inv. č. 1844 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J141&id=112849>).

⁵⁷⁷ Jmenování k zemskému soudu v RTT II, s. 245; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 791; jeho soudní činnost viz v RTT I-II dle rejstříku; G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, passim.

ač katolík, královým věrným stoupencem. R. 1468-1479 byl nejvyšším komorníkem; člen královské rady krále Jiřího prakticky po celou dobu jeho vlády.⁵⁷⁸ Často prostředkoval při urovnávání různých sporů. Dalšími funkcemi byl pověřován od krále Vladislava, dostával milosti.

Děpolt Dolanský z Rýzemberka⁵⁷⁹

1. *před 1418, †1474. Syn Děpolta st. nebo Půty Dolanských z Rýzemberka. Bratr Karel (žil ještě 1459). Manželka Kateřina Sokolová z Lamberka, vdova po Janovi Ralském z Vartenberka,⁵⁸⁰ synové Vilém a Půta, dcery.
2. **Rod:** Pravděpodobně příslušel do vedlejší dolanské větve pánů z Rýzemberka,⁵⁸¹ která se oddělila neznámo kdy.⁵⁸² Předpokládaný děd Půta stál při králi Václavovi; za revoluce byl strýc Břeněk husita, ostatní příbuzní snad všichni katolíci.⁵⁸³
3. **Dráha do r. 1448:** Byl straníkem Zikmunda: r. 1433 pomáhal bránit Plzeň; ztotožnit s ním asi lze i „Děpolta ze Švihova“, který se r. 1434 vyskytoval na dvoře v Prešpurku a stýkal se se členy švihovské větve.⁵⁸⁴ Podepsán na listě mírném, účast v politickém životě.⁵⁸⁵ Stal se jedním z nejbližších straníků Menharta z Hradce, pod kterým byl 1445-1448 purkrabím Pražského hradu i místopurkrabím na Karlštejně.⁵⁸⁶ Pokud už tehdy držel hrad Vartenberk, není známo, zda formálně přistoupl k boleslavskému landfrýdu.⁵⁸⁷

⁵⁷⁸ Výslovně tak označen v AČ III, s. 575, č. 781 (k r. 1468); jako relátor na listinách doložen v l. 1460-1471 (Hynek PREISLER, *Královská rada Jiřího z Poděbrad*. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2006, s. 50, 53, 74).

⁵⁷⁹ Literatura: Nejnověji o něm podrobně I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 118-129; dále E. MAUR, *Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adlaru*; M. KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských*; V. HOLÝ, *Růst*, s. 57; OSN XXIV, s. 880-884; A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 14, X, s. 151, 283. – Otázka Děpoltova původu není v literatuře uspokojivě vyřešena. Děpolt je řazen buď ke švihovské, nebo k vedlejší dolanské větvi pánů z Rýzemberka, případně se uvažuje i o tom, že ve veřejném životě působilo více osob toho jména. Důležité je, že Děpolt, který se pohyboval kolem strakonické jednoty a předtím purkraboval v Praze, se psal z Dolan (např. AČ IV, s. 14-15, č. 23), což jej s pravděpodobností, byť nikoli s jistotou umožňuje přiřadit k dolanské větvi. S ním byl asi totožný Děpolt, který koupil od pánů z Hradce Velhartice a vstoupil do zelenohorské jednoty. Sporné tak zůstávají především některé akty ze 30. a 40. let, kde by šlo uvažovat o více Děpoltch.

⁵⁸⁰ OSN XXVI, s. 436.

⁵⁸¹ Děpoltovi předkové (pocházel-li opravdu z dolanské větve) poklesli do vladyckého či snad dokonce panošského stavu (E. MAUR, *Chval z Machovic*, s. 55). Zdá se ale, že v Děpoltově generaci se opět začal více akcentovat starobylý urozený původ: užívaný predikát „z Dolan“ byl většinou doplňován nebo nahrazován vznosnějším „z Rýzemberka“ (tamtéž, s. 54-55), v úředních pramenech je Děpolt často zván „urozený pán“ (LL I, s. 230-231, č. 343; AČ IV, s. 14-15, č. 23). Objevila se ale i titulatura „nobilis“ (*Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica...* VIII-X. Ed. Josef EMLER, Pragae 1889, s. 239), která se vztahovala zpravidla k nižší šlechtě. Faktický stav byl pravděpodobně takový, že se Děpolt – přes nesporný společenský vzestup oproti generaci otce a děda – pohyboval kdesi na rozhraní vyšší a nižší šlechty. Napovídat by tomu mohla povaha zastávaných úřadů (srov. osoby v úřadě purkrabího Pražského hradu u W. W. TOMKA, *Dějepis IX*, s. 256) i oslovení: Rožmberk Děpolta oslovil „pane Děpolte milý“, nikoli urozený (LL III, s. 207, č. 287). V seznamech a glejtech byl psán buď mezi pány (vedle strýců Švihovských), nebo opravdu „na rozmezí“ mezi oběma stavy (před ním páni, za ním vladkové).

⁵⁸² Tradičně se předpokládalo oddělení Dolanských už ve 13. století, nově E. MAUR, *Chval z Machovic*, s. 55-56, tuší bližší příbuzenský vztah se současníky ze švihovské větve.

⁵⁸³ O Půtovi E. MAUR, *Chval z Machovic*, s. 52; domněnka, že Břeněk byl jediným husitou v rodě, tamtéž, s. 62.

⁵⁸⁴ AČ I, s. 417-418, č. 39; srov. M. KOLÁŘ, *Rod pánů Švihovských*, s. 12.

⁵⁸⁵ AČ I, s. 245, č. 1, s. 280, č. 13d; LL III, s. 45-46, č. 61.

⁵⁸⁶ Jako karlštejnského místopurkrabího jej uvádí J. PELIKÁN v poznámce v LL IV, s. 108, pozn. 1; srov. Březanovu genealogii Švihovských z Rýzemberka (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka): „Děpolt z Rýzemberka a Rús z Hřeštlav purkrabové na Karlštejně 1448. A 1449.“

⁵⁸⁷ Srov. Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 55.

- 4. Majetek:** Ještě r. 1435 prezentoval v Dolanech; asi mu patřily i potom. Ve 30. a 40. letech snad měl podíl na Švihově a potom jistě na Liticích; sám zřejmě krátce držel Vildštejn u Blovic a získal několik zápisů na církevní vesnice, potom působil v Praze a na Karlštejně. Měl i své vlastní hrady,⁵⁸⁸ které neznáme. V 50. letech nabyl rychle za sebou čtyři panství: Velhartice, horažďovické panství s hradem Práchní, které koupil od Arnošta z Léskovce, a vyženěné severočeské hrady Falkenburk a Vartenberk; pouze Horažďovice hned r. 1459 prodal.⁵⁸⁹ K r. 1449 nevíme o žádném jeho samostatném panství kromě malého zboží u Týna nad Vltavou.
- 5. Náboženství:** Buď zůstal katolík jako ostatní páni z Rýzemberka (ještě r. 1435 prezentace katolického faráře)⁵⁹⁰, nebo se přiklonil k nejmírnějšímu kališnictví jako páni z Hradce. Pokud byl katolík, tak tolerantní: manželka Kateřina byla dcerou husitského válečníka.
- 6. D. R. a Rožmberk:** Přiváděly je k sobě Oldřichovy přátelské styky s Děpoltovými příbuznými Švihovskými z Rýzemberka⁵⁹¹ či řešení různých sporů v jižních Čechách (včetně ubrmanství a přímluv), kde Děpolt měl některé majetky. Z korespondence se dochoval jen jeden list v záležitosti usmiřování bratrů z Lobkovic. Ale i v době strakonické jednoty se Oldřich s Děpoldem stýkal a probíral s ním věc pánů z Hradce.
- 7. D. R. a členové:** Jako purkrabí Pražského hradu do r. 1448 asistoval Menhartovi z Hradce, který si jej do funkce sám vybral,⁵⁹² a s pány z Hradce zůstal nadále v těsné součinnosti; r. 1448 zprostředkoval Oldřichovu úmluvu s *Bedřichem ze Strážnice* a r. 1450 naopak prostředkoval v jejich sporu.⁵⁹³ *Arnošt z Léskovce* mu jako poručník pánů z Hradce prodal Velhartice a Horažďovice.⁵⁹⁴ Blízký styk měl i s příbuznými *Švihovskými z Rýzemberka*.⁵⁹⁵ *Plzeňským* pomáhal proti husitům (zejm. r. 1433), za což mu město zůstalo dlužno odměnu.⁵⁹⁶ Svědčení na listinách ho uvádí i do společnosti *Hynka Krušiny ze Švamberka a Jindřicha z Kolovrat*.⁵⁹⁷ R. 1445 prostředkoval mezi bratry z *Lobkovic*, což mu *Jan z Lobkovic* oplácel přímluvami za jeho zajaté lidi;⁵⁹⁸ za Děpolta z *Lobkovic* se později provdala dcera Anna. Ve 30. letech měl spor s *Českobudějovickými* a ještě ve stáří se znovu zapojil do jakési pře v tomto městě.⁵⁹⁹ Spolupráce při ubrmanských činnostech ho sváděla spolu s *Janem Bechyní z Lažan* a *Václavem z Michalovic*.⁶⁰⁰ Na Karlštejně s ním r. 1450 pobýval *Kuneš Rozkoš z Dubé*.⁶⁰¹
- 8. D. R. a poděbradští:** Stejně jako dva předchozí členové měl v poděbradské jednotě svého (přinejmenším bývalého) přítele a příbuzného *Viléma staršího z Rýzemberka*. R. 1444 zprostředkoval styk mezi *Přibíkem z Klenového* a pány z Hradce.⁶⁰² R. 1448 byl

⁵⁸⁸ Zmínka, že odjel „na hrady své“, v AČ IV, s. 32, č. 56 (rok 1450).

⁵⁸⁹ K Děpoltovým majetkům AČ VII, s. 661, č. 86; IX, s. 264, č. 21; A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 13, 51, 215, pozn. 4, X, s. 151, 283, XI, s. 115, 208, XIII, s. 233; I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 120-121. – A. SEDLÁČEK, *Hrady* XI, s. 208, uvádí počátek držby Velhartic a Horažďovic před rokem 1456. Václav Březan v genealogii Švihovských z Rýzemberka (SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka) má toto datum posunutě ještě před rok 1453.

⁵⁹⁰ *Libri confirmationum* VIII-X, s. 239; A. SEDLÁČEK, *Hrady* IX, s. 51.

⁵⁹¹ Srov. LL II, s. 399, č. 462, III, s. 173, č. 237.

⁵⁹² SLČ, s. 129.

⁵⁹³ K roli prostředníka mezi Hradeckým a Bedřichem ze Strážnice LL IV, s. 305-307, č. 436; srov. také Děpoltův list Bedřichovi v SOA Třeboň, Historica, sign. 1054, inv. č. 1392 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J105&id=112398>).

⁵⁹⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady* XI, s. 208 (poručníkem Hradeckých byl tehdy Léskovec).

⁵⁹⁵ LL II, s. 370-371, č. 427; AČ III, s. 535, č. 490, VII, s. 661, č. 86; P. ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 90.

⁵⁹⁶ AČ IX, s. 264, č. 21.

⁵⁹⁷ ANM, Muzejní diplomatář, karta 26, datum 21. října 1442; karta 27, datum 13. listopadu 1447.

⁵⁹⁸ AČ IV, s. 400-401, č. 6; LL IV, s. 200, 223.

⁵⁹⁹ LL I, s. 230-231, č. 343; AČ IV, s. 66-74, č. 4, 5, 6, 18.

⁶⁰⁰ Srov. LL III, s. 330-332.

⁶⁰¹ Viz výše u Kuneše Rozkoše z Dubé.

⁶⁰² LL II, s. 370-371, č. 427.

rukojmím za *Viléma ze Šumburka*.⁶⁰³ Údajně nabyl hrad Vildštejn od *Svojsě ze Zahrádky* a potom ho snad postoupil *Fridrichovi z Donína*.⁶⁰⁴ V 50. a 60. letech měl naopak s manželkou Kateřinou spory s *Venčem z Donína*, *Purkartem Kamarétem ze Žirovnice* a s *Janem ml. Děčínským z Vartenberka*, tedy s bývalými členy poděbradské jednoty nebo příbuznými členy.⁶⁰⁵ Prodal vsi *Janovi mladšímu Čabelickému ze Soutic*.⁶⁰⁶

9. Důvody vstupu: Vazba na pány z Hradce.

10. V jednotě: Zatímco z purkrabství Pražského hradu byl r. 1448 s Menhartem sesazen, ve funkci karlštejnského místopurkrabí zůstal i pod Oldřichem z Hradce. Do jednoty patřil asi jen z tohoto titulu, na seznamech členů není jmenován, i když se od počátku podílel na důvěrných jednáních mezi Rožmberky a pány z Hradce.⁶⁰⁷ Uveden mezi členy je poprvé v době jihlavského sněmu jako jeden z adresátů listu pro strakonickou jednotu,⁶⁰⁸ oficiálnější formou teprve na vildštejnské smlouvě a příznávacím listu k ní. Oldřichovi z Hradce pomáhal už na podzim 1448, uveden i na glejtu pro širší rožmberskou stranu z října t. r. Zůstával na Karlštejně, kde organizoval obranu hradu a posílal odtud Hradeckému zprávy o své situaci.⁶⁰⁹

11. Další dráha: V zastoupení se účastnil kateřinského sněmu (v glejtu k němu je opět uveden mezi jednotníky)⁶¹⁰; svatojiřského nikoli. Podrobnosti o jeho smíření se s Jiřím nevíme. V 50. letech se věnoval spíše svým soukromým záležitostem: velmi zbohatl, zatažen do několika majetkových sporů. R. 1461 zřejmě patřil k protikrálovské opozici, bránil se vyplácení zástav,⁶¹¹ r. 1465 člen zelenohorské jednoty.

Jindřich (Henrich) Sobětický ze Sobětic na Týně nad Vltavou⁶¹²

- † po 1468. Zřejmě syn Jan(k)a ze Sobětic; matka Anna, podruhé provdaná za Zbyňka z Kocova.⁶¹³ Bratři Jan mladší, Racek, Václav a Aleš. Manželka Uršula,⁶¹⁴ potomci neznámi.
- Rod:** Drobný vladycký rod, původem z Klatovska. Doložené kořeny sahají do poloviny 14. stol. Jan ze Sobětic byl podkomořím pražského arcibiskupa, od kterého dostal r. 1415 do zástavy Týn nad Vltavou. V husitských válkách se však postavil na stranu pod obojí, jako tábořský hejtman působil i na Moravě.
- Dráha do r. 1448:** V roce 1432 se bratři ze Sobětic podvolili Zikmundovi, který se pak dokonce u Oldřicha z Rožmberka přimluvil za navrácení Týna nad Vltavou Sobětickým.

⁶⁰³ B. PAPROCKÝ Z GLOGOL, *Diadochos*. O stawu panském, s. 113.

⁶⁰⁴ Březanova genealogie Švihovských z Rýzemberka v SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švihovští z Rýzemberka; A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 215. Donínský kupoval od Rýzemberků i jiné zboží (AČ VII, s. 644-645, č. 65).

⁶⁰⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 151, 283; RTT I, s. 126, 127; G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, s. 518, č. 782.

⁶⁰⁶ Dovojuje A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 267.

⁶⁰⁷ LL IV, s. 1, č. 1, s. 46-48, č. 53, 55.

⁶⁰⁸ LL IV, s. 95-96, č. 117, 118.

⁶⁰⁹ Jeho listy v AČ IV, s. 28-29, č. 49, a LL IV, s. 108, pozn. 1.

⁶¹⁰ LL IV, s. 299-300, č. 424.

⁶¹¹ R. URBÁNEK, ČD III/4, s. 468-469.

⁶¹² Literatura: OSN XXIII, s. 563-564; A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 266-267; R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 328, 417-418. Některé dokumenty z působení Jana st. ze Sobětic na Moravě vydal v regestech A. NEUMANN (ed.), *Nové prameny*. O Sobětických ve 30. letech též J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, s. 127-128.

⁶¹³ O Anně AČ III, s. 530, č. 448. Zatímco Kocovský byl už r. 1444 mrtev, Jindřichova matka žila ještě v době strakonické jednoty (LL IV, s. 276-277, č. 386).

⁶¹⁴ *Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen II* (1420-1480). Edd. Valentin SCHMIDT – Alois PICHA, Prag 1910, s. 160, č. 692.

Otec Jan starší přešel na Zikmundovu stranu až o něco později, kdy pravděpodobně byl jedním ze zrádců táboritů při obléhání Plzně, za což byl od táborů popraven.⁶¹⁵ Jindřich asi ve 40. letech vstoupil do rožmberských služeb.⁶¹⁶

4. Majetek: Rodová tvrz v Soběticích, která patřila rodu až do r. 1473. Od r. 1415 měl Jan ze Sobětic od arcibiskupa v zástavě Týn nad Vltavou. V Týně se později uvázal Oldřich z Rožmberka, ale po r. 1433 vrátil zřejmě celé panství Sobětickým a ti jej drželi až do r. 1460. Bratr Jan na přelomu 40. a 50. let vlastnil i západočeský hrad Třebel.⁶¹⁷ Stav majetku r. 1449: 2 hrady, 1 město, asi 35 vsí. Nejdůležitější sousedé: z Lažan (S), z Rožmberka (S), z Újezdce (kališníci?); u Třebele z Volfštejna (N?), ze Švamberka (S).

5. Náboženství: Jako rožmberský klient pravděpodobně již katolík.

6. J. S. a Rožmberk: R. 1433 měl Oldřich se Sobětickými spor o týnské panství, do kterého musel zasahovat i císař Zikmund.⁶¹⁸ R. 1439 už vystupoval Aleš ze Sobětic při příměří mezi Oldřichem a Táborskými na rožmberské straně. R. 1444 rozeprže mezi Rožmberkem a bratry ze Sobětic, související hlavně s jejich nejasnou úlohou v tehdejší rožmbersko-táborském záští.⁶¹⁹ Dochovaná intenzivní přátelská korespondence s Jindřichem začíná až rokem 1447. Celkem 15 dochovaných listů, z toho asi jen 1⁶²⁰ z období strakonické jednoty. V listech se domlouvali na postupu proti nepřátelům, zejména táboritům, na urovnávání různých drobných sporů (Sobětický nevycházel s některými jinými rožmberskými služebníky); Oldřich udílel Jindřichovi rady, Jindřich posílal důležité informace, nejen o táboritech, ale i o situaci na královském dvoře či v západních Čechách,⁶²¹ kde Sobětičtí krátce vlastnili hrad Třebel. Oldřich, ač nepřiliš ochotně, hodlal prostředkovat v jeho sporu s Budějovickými; Jindřich byl rukojmí za Oldřicha v jeho příměří se Zmrzlíkem. Při Oldřichově nepřítomnosti měl hned starost, na koho se má obracet o rady.⁶²² Vzájemné posílání dárků.⁶²³ Pokračoval se svými bratry ve službě u Oldřichových synů, kteří mu pomohli po ztrátě týnského panství.⁶²⁴ Byl jejich věřitelem;⁶²⁵ r. 1460 jedním z rozhodčích ve sporu Jana z Rožmberka s otcem.⁶²⁶

7. J. S. a členové: Přátelské vztahy a spolupráce s *Jan Bechyní z Lažan*; pouze snad r. 1450 měl Jan Bechyně spor s Týnskými.⁶²⁷ V době jednoty nevycházela s Jindřichovým služebníkem také *Plzeň*.⁶²⁸ Několikrát měl Jindřich rozeprže s *Budějovickými* (1448, 1455, 1458);⁶²⁹ jednou ale s bratry rozsuzoval spor Bechyňky s Budějovicemi.⁶³⁰ V 50. letech se Sobětičtí stýkali s příslušníky vedlejších větví *Švamberků* – jako přátelé i jako protivníci

⁶¹⁵ Např. František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, I. díl, 2. svazek, České Budějovice 1990, s. 452, pozn. 180; J. JÁNSKÝ, *Kronika II*, s. 127-128.

⁶¹⁶ Jmenován jako služebník např. v LL III, s. 308, č. 438. Srov. R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 417-418.

⁶¹⁷ K majetku A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 257; VII, s. 266-267; XIII, s. 131 R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 64; Josef SAKAŘ, *Dějiny města Týna nad Vltavou a okolí I*, Týn n. Vlt. 1935; AČ XIV, s. 379; RTT II, s. 365.

⁶¹⁸ LL I, s. 154-155, č. 228.

⁶¹⁹ LL II, s. 302-348, č. 356, 357, 395; SOA Třeboň, *Historica*, sign. 989, inv. č. 1314 (<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=112319&page=2&search=&sst=0&dates=&searchtype=&searcharch=&allwords=>). Vše asi z r. 1444. V kontextu zmíněného záští R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 867, pozn. 1.

⁶²⁰ Jindřich ze Sobětic většinou nedatoval listy podle let, a proto je někdy časové zařazení nejisté.

⁶²¹ LL III, s. 318-319, č. 455, s. 323, č. 461.

⁶²² LL III, s. 272, č. 385.

⁶²³ LL IV, s. 276-277, č. 386.

⁶²⁴ R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 417-418.

⁶²⁵ RD, s. 79-80, č. 200, 201, s. 137, č. 357, 358.

⁶²⁶ SOA Třeboň, *Cizí rody Třeboň – listiny*, č. 199 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/199/charter#anchor>).

⁶²⁷ Doklady viz u Jana z Lažan.

⁶²⁸ LL IV, s. 93, č. 115.

⁶²⁹ LL III, s. 307-308, č. 437, 438; AČ XXI, s. 193, č. 18, VII, s. 224-225, č. 30-32.

⁶³⁰ LL III, s. 331.

v soudním sporu o hrad Třebel.⁶³¹ Příbuzná (?) Alžběta ze Sobětic byla tchyní *Jindřicha z Kolovrat*.⁶³²

8. J. S. a poděbradští: –

9. Důvody vstupu: Služební poměr k Rožmberkům.

10. V jednotě: Ke strakonické jednotě patřil zřejmě jen z titulu rožmberského služebníka; jmenován je na strakonické straně poprvé až ve vildštejnské smlouvě. Už ve válce v květnu 1450 byl se strakonickými v poli.⁶³³ Jeho Týn byl pojat do vildštejnské smlouvy, při které byl Jindřich jedním z jistců. Sobětičtí pak měli být s Janem Bechyní terčem jakýchsi pomluv.⁶³⁴ V srpnu 1450 poukázal na škody, které někteří ze strakonických utrpěli při válce v Sasku ve službách kurfiřta Fridricha.⁶³⁵ Byl glejtován na rožmberské straně k benešovskému sněmu r. 1451. R. 1452 s Rožmberky opověděl císaři.⁶³⁶

11. Další dráha: Zůstal v rožmberských službách; kolem r. 1463 působil v jakési funkci, snad purkrabího, na Velešíně.⁶³⁷ Objevil se tak i v zelenohorské jednotě.⁶³⁸

Bedřich ze Strážnice na Kolíně⁶³⁹

1. *kolem 1390, †1459. Otec neznámý. Bratr Šimon. Dvě manželky, druhá byla Alžběta, polská šlechtična. Syn Jan, 3 dcery.

2. **Rod:** Drobný jihomoravský vladycký rod.

3. **Dráha do r. 1448:** Asi byl r. 1417 vysvěcen pod záštitou Čeňka z Vartenberka na utrakvistického kněze. Na začátku 20. let stál v čele moravské obdoby Tábora, Nedakonic, po odchodu odtud se přidal k orebitům a nakonec k táboritům; 1426 hejtmanem v Břeclavi, 1428-1434 ve slezském Němčí (Niemcza). Po bitvě u Lipan, z níž ujel už před začátkem, stál v l. 1435-1439 v čele Tábora a měl hlavní podíl na mírové smlouvě mezi Tábořem a Zikmundem z listopadu 1436.⁶⁴⁰ Od roku 1435 se usadil na Kolíně; s císařem se brzy rozešel a začal podporovat polskou kandidaturu. Ve 40. letech, ačkoli nezpřetrhal svazky s tábořskou stranou, byl členem rady kouřimského landfrýdu. Jeho postavení však nebylo příliš pevné a dostával se do sporů s některými dalšími členy východočeských landfrýdů.

4. **Majetek:** Původní rodový majetek na Moravě byl zřejmě bezvýznamný. R. 1436 mu byl zapsán s okolními vesnicemi Kolín, na kterém už působil jako tábořský hejtman. Ujal se i zbořeného hradu Sionu, který ale nárokoval též Beneš Mokrovouský z Hustiřan. R. 1453 musel rozhodnutím revindikační komise vrátit několik vsí; r. 1458 nakonec asi pod

⁶³¹ SOA Třeboň, Cizí rody Třeboň – listiny, č. 170 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyRody/170/charter#anchor>); A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIII, s. 131.

⁶³² V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 44.

⁶³³ FRA II/42, s. 69, č. 42.

⁶³⁴ SOA Třeboň, Historica, sign. 1465, inv. č. 1917 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J146&id=112922>).

⁶³⁵ LL IV, s. 276-277, č. 386.

⁶³⁶ LL IV, s. 352, č. 488.

⁶³⁷ R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 417-418, 534; AČ XIV, s. 133, č. 1790.

⁶³⁸ AČ VII, s. 359-360, č. 287.

⁶³⁹ Literatura: Starší literatura viděla v Bedřichovi hlavně sobeckého oportunistu, neustále měnícího strany (zejména František M. BARTOŠ, *Dva dokumenty k dějinám bratrstva tábořského*, in: JSH 1, 1928, s. 52-55). Jeho osobnost rehabilitoval, i když asi zašel do nadměrné idealizace, Amedeo MOLNÁR, *Tábořský kněz a hejtman: Bedřich ze Strážnice*, in: týž, *Na rozhraní věků. Cesty reformace*, Praha 1985, s. 25-112 (do novějšího vydání knihy z r. 2007 nebyla stať o Bedřichovi zařazena). Dále OSN III, s. 586-587; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 117-118; Adolf Ludvík KREJČÍK, *Konec tábořského hejtmana kněze Bedřicha ze Strážnice*, in: *Časopis Matice moravské* 40, 1916, s. 119-121.

⁶⁴⁰ Smlouva z roku 1436 bývá i dnes někdy hodnocena jako zrada na části táboritů, která zůstala v odboji (tak F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, I/2, s. 497, i V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 19). Naopak A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 54, oceňuje Bedřichovo „úsilí vysmlouvat pro tábory existenční prostor.“

nátlakem směnili Kolín za hrad Potštejn.⁶⁴¹ Stav majetku r. 1449: 1 hrad, 1 město, asi 40 vsí. Nejdůležitější sousedé: z Poděbrad, Kutná Hora, Šternberkové, z Hustiřan (všichni P).

5. Náboženství: Kněz tábořského směru.

6. B. S. a Rožmberk: R. 1436 sjednal Oldřich s Bedřichem v Třeboni úmluvu o poddání se Tábořa císaři Zikmundovi.⁶⁴² Jinak v té době přicházeli do styku jen při jednáních Rožmberka s Tábořem jako představitelé dvou protistran. R. 1443-1444 byl Bedřich jedním z ubrmanů mezi Oldřichem a tábořskou stranou, přitom sám tehdy měl s Oldřichem blíže neznámý spor.⁶⁴³ O rozepřích Bedřicha s jinými kališníky psal Oldřich škodolibě jako o sporech „satanů“.⁶⁴⁴ Až společné členství v jednotě otupilo vzájemné osobní antipatie. Z 9 dochovaných listů jsou jen 2 (z let 1449 a 1450), kde Bedřich vystupuje samostatně, není pisatelem nebo příjemcem vedle jiných osob (např. Tábořští či Oldřich z Hradce): tyto dva listy se týkají organizačních záležitostí kolem strakonické jednoty, přímluv za jiné členy a Oldřich též Bedřichovi posílal jakési knížky o církevním právu. O další korespondenci svědčí zmínky v jiných listech.⁶⁴⁵

7. B. S. a členové: S *Janem Koldou ze Žampachu* se od dob působení mezi tábořity stali dlouholetými přáteli a spojenci (společná účast např. na přepadení Litovle 1437, zřejmě i na pokusu o dobytí Prahy 1440;⁶⁴⁶ oslovování „příteli zvlášt(n)ě milý“⁶⁴⁷), spolupracovali i ve strakonické jednotě. Také *Kryštof Šof* spolupracoval už při pokusu o Prahu r. 1440. Strakonickou jednotu upozorňoval Bedřich na nebezpečí hrozící *Janu Blankštejnovi z Vartenberka a Vaňkovi z Pecky*.⁶⁴⁸ Zřejmě všechny výše jmenované kromě Blankštejna získal pro strakonickou jednotu právě Bedřich. Už Menhart z Hradce mu v l. 1435-1436 zprostředkoval kontakt s císařem.⁶⁴⁹ Na podzim 1448 uzavřel Bedřich spojenectví s *Oldřichem z Hradce*, doprovázené i velkým sblížením v osobní rovině;⁶⁵⁰ během členství ve strakonické jednotě spolu blízce spolupracovali, ale r. 1450 se pohádali kvůli zastavenému zlatému kříži.⁶⁵¹ *Arnošt z Léskovce* se i po svém odchodu od tábořitů za Bedřicha přimlouval r. 1436 před basilejskými legáty i později v jeho soukromých sporech,⁶⁵² r. 1451 si jej Bedřich sám vyžádal jako rozhodčího ve sporu s Oldřichem z Hradce.⁶⁵³ Snad už před r. 1448 si přál v jistém sporu ubrmanství *Děpolta z Rýzmběrka*;⁶⁵⁴ ten pak sjednal Bedřichovu úmluvu s Oldřichem z Hradce. *Hanuš z Kolovrat* prostředkoval mezi Rožmberkem a Bedřichovými tábořity 1437.⁶⁵⁵ S Tábořskými r. 1446 rozsuzoval spor *Mikuláše z Lobkovic* s Vodňanskými, ale dle Lobkovicova mínění „velmi straně“.⁶⁵⁶ Členem kouřimského landfrýdu byl i *Kuneš Rozkoš z Dubé*. Ve strakonické jednotě se Bedřich stýkal i s *Českokobudějovickými*.⁶⁵⁷

⁶⁴¹ K majetku A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 117, 138; AČ VI, s. 437, č. 41; I, s. 528, č. 185, XIV, s. 373-376; A. MOLNÁR, *Na rozhraní*.

⁶⁴² A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 50-52.

⁶⁴³ LL II, s. 359, č. 412.

⁶⁴⁴ LL III, s. 116, č. 163.

⁶⁴⁵ O jejich vztahu srov. také A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 76-77.

⁶⁴⁶ Bedřichova účast v akci proti Praze není zcela jistá, ale většinou se předpokládá.

⁶⁴⁷ Oslovení v Koldově listu Bedřichovi z března 1449, LL IV, s. 23, pozn. 3.

⁶⁴⁸ LL IV, s. 102, s. 124.

⁶⁴⁹ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 48, 51; F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 215-216.

⁶⁵⁰ Smlouva, přesněji Oldřichův záškodní list, vydána v AČ IV, s. 14-15, č. 23; o spolupráci a vzájemném sblížení, odrážejícím se i ve způsobu oslovování („kmoťře“) R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 335 an., zvl. s. 337.

⁶⁵¹ O zástavě kříže a následném sporu R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 331, 350, pozn. 2, 452, pozn. 3; prameny v LL IV, s. 305-307, č. 436; AČ IV, s. 32-33, č. 56, 57.

⁶⁵² A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 51, 92.

⁶⁵³ AČ IV, s. 32-33, č. 57.

⁶⁵⁴ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 102.

⁶⁵⁵ LL I, s. 216-217, č. 324.

⁶⁵⁶ LL III, s. 145, č. 204.

⁶⁵⁷ LL IV, s. 212, č. 294.

- 8. B. S. a poděbradští:** S Jiřím z Poděbrad měl osobní spor; už r. 1450 mu ale zastavil cenný zlatý kříž. Ve 30. letech rozpory s Vilémem Kostkou z Postupic, otcem poděbradského jednotníka Zdeňka, kdy byl Bedřich při ostré hádce raněn mečem.⁶⁵⁸ 1438-1439 působil v Lounech v době bojů proti králi Albrechtovi; stýkal se i se Slánskými.⁶⁵⁹ Jeho bývalými přáteli-husity byli Jan Hertvík z Rušinova či Jan Pardus z Vratkova.⁶⁶⁰ Beneš Mokrovouský se jako tehdejší stoupenec polské kandidatury účastnil pražského spiknutí r. 1440, nato se s ním dostal Bedřich do záští kvůli držbě zápisů na sionské zboží aj.⁶⁶¹ Bývalým tábořským spolubojovníkem byl i Přibík z Klenové, jenž ještě r. 1436 zprostředkoval úmluvu se Zikmundem.⁶⁶² R. 1441-1444 měl Bedřich záští s Janem ze Smilkova, kolegou z rady kouřimského landfrýdu (tehdy byl ale Jan paradoxně rožmberským straníkem); na Bedřichově straně stál další kouřimský landfrýdník Jan Zajimač z Kunštátu.⁶⁶³ Následovaly vážné spory s Janem Malovcem z Pacova a dalšími.⁶⁶⁴ Navštěvoval se s Haškem z Valdštejna, snad ještě před jeho příklonem k Jiřímu.⁶⁶⁵
- 9. Důvody vstupu:** Rozpory s poděbradskými příznivci, které kouřimský landfrýd nedokázal urovnat, obavy z úkladů nepřátel, starost o zachování držby Kolína.⁶⁶⁶ Pragmaticky se proto spojil s protivníky poděbradských, přes někdejší osobní antipatie k Rožmberkovi.
- 10. V jednotě:** Už na podzim 1448 pomáhal Oldřichovi z Hradce ve válce proti Jiřímu z Poděbrad a zajistil mu i pomoc svých přátel; zakládající člen strakonické jednoty. Stále zachovával svoje vazby k Táboru, který se patrně snažil přimět spojenectví s jednotou, avšak marně.⁶⁶⁷ Během bojů v březnu 1449 odrazil Kolín útok poděbradských; Bedřich zjišťoval informace o činnosti poděbradských.⁶⁶⁸ Avšak to, že jednota nepomohla Janu Koldovi, v něm asi zanechávalo rozpaky. Už asi tehdy se proslýchalo, „že kněz Bedřich a Kolda tadinkují tajně s panem Jiříkem.“⁶⁶⁹ Z hospodářských důvodů i vzhledem k převaze Jiřího z Poděbrad už Bedřich na jaře 1450 ani neobnovil válku a skoro litoval, že do strakonické jednoty šel.⁶⁷⁰ Jeho vazby k jednotě už v polovině roku 1450 dále rozvolnil vzniklý spor Oldřichem z Hradce, během kterého se Bedřich obrátil na Jiřího z Poděbrad a kříž svěřil do zástavy jemu.
- 11. Další dráha:** S Poděbradem vešel v kontakt už r. 1450; sice r. 1451 stál ještě při strakonických⁶⁷¹ a nebyl na svatojiřském sněmu, ale na rozdíl od Tábora už nevedl proti Jiřímu žádný odboj. R. 1453, ještě před Ladislavovým příchodem do Čech, dostal od krále některá privilegia (např. zvýšení zástavní sumy na Kolín). Kolín nakonec uhájil až do roku 1458, kdy za něj dostal náhradou Potštejn. R. 1459 si nechal od papeže Pia II.

⁶⁵⁸ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 45-47.

⁶⁵⁹ Ke Slánským R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 799, pozn. 3.

⁶⁶⁰ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 75-76, 81.

⁶⁶¹ Tamtéž, s. 91; A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 138.

⁶⁶² F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 216; A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 51.

⁶⁶³ LL II, s. 359, č. 412; A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 79, 90.

⁶⁶⁴ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 92-93. – Celá řada dalších jmen Bedřichových nepřátel v poděbradské straně je zachycena v Bedřichových odporech proti žalobám (SOA Třeboň, Historica, sign. 1216, inv. č. 1614 – <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J121&id=112618>; reg. v AČ III, s. 546, č. 539).

⁶⁶⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady V*, s. 257.

⁶⁶⁶ Tyto důvody uváděl i sám Bedřich ve svém odporu proti žalobě Jana Čabelického ze Soutic. SOA Třeboň, Historica, sign. 1216, inv. č. 1614 (<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J121&id=112618> – snímek 9); cituje A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 96).

⁶⁶⁷ Především list z 27. dubna 1449 (vydán u A. MOLNÁRA, *Na rozhraní*, s. 104-105); srov. také R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 305-308. Ještě r. 1451 si Bedřich zvolil za rukojmí tábořské měšťany (LL IV, s. 320-321, č. 459).

⁶⁶⁸ Hlavně LL IV, s. 12, č. 13.

⁶⁶⁹ LL IV, s. 39, č. 44.

⁶⁷⁰ A. MOLNÁR, *Na rozhraní*, s. 107, podle LL IV, s. 307, č. 436.

⁶⁷¹ LL IV, s. 319, č. 457.

legitimizovat potomky z kněžského manželství, normálně neuznávaného katolickou církví.

Kryštof Šof (z Helfenburka) na Valdštejně⁶⁷²

1. † po 1475.⁶⁷³ Rodiče a sourozenci neznámi; manželka Anežka ze Světic (?); synové Jindřich a Jiří.
2. **Rod:** Pocházel z rozvětveného rodu Schaffgotschů (původně Schafů). Předkové rodu přišli asi ve 13. st. z Frank přes Míšeň do Dolního Slezska a Horní Lužice. Ve Slezsku se jeho členové pohybovali na dvoře hlohovského knížete a v knížectví svídnickém a javorském; od doby Václava IV. často působili ve správním aparátu bezprostředních knížectví.⁶⁷⁴
3. **Dráha do r. 1448:** V Čechách se objevuje od konce 30. let v souvislosti s úchvatem Trosek a loupežnými aktivitami; pořádal výpady i proti Šestiměstí. V červenci 1440 účast na pokusu radikálů o uchvácení Prahy. K boleslavskému landfrýdu se zprvu nepřiznal, snad tak učinil dodatečně. V září 1448 totiž vytáhl s poděbradskou jednotou proti Praze.⁶⁷⁵ Jenže snad již o 2 měsíce později už jako spojenec pánů z Hradce válčil proti Jiříkovi.⁶⁷⁶
4. **Majetek:** R. 1438/9 úchvat Trosek (držba do r. 1444), poté úchvat nebo koupě Valdštejna. Sedláčkův údaj o držbě Vysokého Veselí novější literatura zpochybnila. Později zapsal král Jiří Šofům vsi Loukovec a Kundratice.⁶⁷⁷ Stav r. 1449: 1 hrad, cca 10 vesnic. Nejdůležitější sousedé: Jindřich z Michalovic (P), Jenštejnové (P), Mikuláš Zajíc z Házmburka (N).
5. **Náboženství:** Nejasné.
6. **K. Š. a Rožmberk:** Korespondence nedochována, během členství v jednotě zřejmě společné schůzky.⁶⁷⁸
7. **K. Š. a členové:** Spojenec *Jana Koldy ze Žampachu* a *Bedřicha ze Strážnice*, s nimi se účastnil přepadení Prahy r. 1440. Koldovi r. 1449 postoupil k užívání hrad Valdštejn,⁶⁷⁹ o

⁶⁷² Z české literatury blíže jen A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 61, 67. O slezských příslušnících rodu Schaffgotschů Arkadiusz KUZIO-PODRUCKI, *Schaffgotschowie*. Zmienne losy ślaskiej arystokracji, Bytom 2007, o hornolužických Schaffgotschích Hermann KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güther von XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879, s. 471-474; o Kryštofovi se ani jedna z těchto prací nezmiňuje, nečiní tak kupodivu ani Dušan UHLÍŘ, *Schaffgotschové mezi Slezskem a českými zeměmi*, in: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis* č. 1, 2008, s. 151-161.

⁶⁷³ Roku 1475 ještě vedl při na komorním soudu. Snad žil ještě r. 1480, kdy ve sporu pokračovali již jeho synové, ale o jejich otci se píše pouze jako o „starém“, nikoli zemřelém (AČ VII, s. 489, 492, 528).

⁶⁷⁴ Kryštofa Šofa není možné bezpečně zařadit do genealogie rodu. Z jeho generace ve Slezsku byli nejvýznamnější bratři Gotsche III. (†1446) a Hanuš (†1464/1469), synové strýjce rodového vzestupu Gotscheho II. Drželi majetky ve svídnicko-javorském knížectví v podhůří Jizerských hor a Krkonoš (Greiffenstein/Gryf, Kynast/Chojník aj.). Hanuš zastával úřady kancléře a dvorského sudího tohoto knížectví a od roku 1457 byl údajně jeho hejtmanem, což musel být pouze formální titul nebo omyl, neboť hejtmanství tehdy příslušelo Rožmberkům. Jistý Jindřich (Heinze) Schaff (†1485) byl osedlý v Kladsku a Frankenštejnsku. – V Horní Lužici se na zboží okolo Niesky objevují Jindřich a Petr (snad vnuci téhož Gotscheho II.) a celá řada dalších nezařaditelných příslušníků rodu. – Jakýsi Přibík Sof/Saf, nevíme, zda též člen tohoto rodu, působil kolem roku 1461 ve službách Lva z Rožmitálu a bojoval jako rotmistr ve službách Wittelsbachů (R. ŠIMŮNEK – U. TRESP, *Beiträge*, s. 155). – Nepodařilo se mi také zjistit, k jaké lokalitě se vztahuje přídomek „z Helfenburka“, který se u Kryštofa objevuje (např. AČ VII, s. 463, 489, 492).

⁶⁷⁵ Seznam účastníků u F. PALACKÉHO, *Wlastenské dějiny* I, s. 83.

⁶⁷⁶ Objasnit Šofův „veletoč“ roku 1448 by snad mohla poznámka Jana z Rabštejna, že se mnozí účastnili Jiříkova tažení na Prahu „proti lidské vůli“, jen na nátlak svých krajských hejtmanů (LL III, s. 347, č. 491; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 286). – K Šofovi r. 1448 srov. též Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 106-107.

⁶⁷⁷ K majetkům A. SEDLÁČEK, *Hrady* V, s. 320; TÝŽ, *Místopisný slovník historický*, s. 951; *Hrady* X, s. 210. K počátkům držby Trosek a Valdštejna také R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 397, 552, pozn. 1. K Vysokému Veselí R. ŠIMŮNEK, *Dědictví*, s. 113-114.

⁶⁷⁸ Srov. Rožmberkův list o ochotě přijmout u sebe Koldu, Šofa a Vaňka z Pechy v LL IV, s. 64, č. 77.

Bedřichovi také níže bod 9; jeho prostřednictvím se též sblížil r. 1448 s *Oldřichem z Hradce*. V 50. letech působil jako hejtman na Blankštejně *Jana Blánského z Vartenberka*; již předtím možná spolupracoval s Vartenberky proti Šestiměstí.⁶⁸⁰

8. **K. Š. a poděbradští:** V boleslavském landfrýdu byl zřejmě neoblíbený pro svoje loupeže, nicméně ještě roku 1448 táhl s landfrýdem proti Praze.⁶⁸¹ Spory o hrady Trosky a Valdštejn s *Otou z Bergova* a *Jindřichem z Valdštejna*. *Beneš z Hustiřan*, tehdy radikální husita, se účastnil přepadení Prahy r. 1440. *Soběslav z Miletínka* možná prodal Valdštejn Šofově manželce.⁶⁸²
9. **Důvody vstupu:** Vazba na Koldu a Bedřicha ze Strážnice. Bedřich ze Strážnice se později výslovně chlubil, že právě on získal Šofa pro podporu Oldřicha z Hradce.⁶⁸³
10. **V jednotě:** Podle Koldova sdělení přistoupil do jednoty spolu s ním již na jaře 1449,⁶⁸⁴ členství v jednotě potvrzují oba soupisy členů z l. 1449 a 1450. Vojensky spolupracoval s Koldou; podle Jiřkovy stížnosti nerespektoval hradecké příměří z dubna 1449.⁶⁸⁵ Vildštejnská smlouva jej nezmiňovala a ani jinde se v jednotě poté už neobjevoval.
11. **Další dráha:** Neúčastnil se svatojiřského sněmu. Udržel hrad Valdštejn a za Jiřkova králování požíval panovnickovy přízně (příjem zápisů).

Aleš (Albrecht IV.) ze Šumberka na Perštejně⁶⁸⁶

1. † 1450. Syn Aleše (III.) ze Šumberka. Manželka neznámá, měl syna Fridricha a jednoho syna, který se věnoval duchovní dráze.
2. **Rod:** Německý rod, původem z Plíseňska, jméno podle hradu Schönburg u Naumburgu. Aleš pocházel z jedné ze dvou českých větví rodu, která seděla na Perštejně u Klášterce nad Ohří.⁶⁸⁷ V Čechách se Šumberkové objevili za vlády Václava I., stali se leníky českých králů, měli dobré vztahy s prvními Lucemburky. Aleš starší byl přisedícím zemského soudu, po jeho smrti se jeho bratr Arnošt, tj. strýc Aleše mladšího, se dostal do konfliktu s Václavem IV.
3. **Dráha do r. 1448:** Za husitských válek stál na katolické straně; v saské „bratrské válce“ byl straníkem kurfiřta Fridricha (od r. 1446 jeho placeným služebníkem).⁶⁸⁸ R. 1437 přisedící dvorského soudu.⁶⁸⁹ Špatné vztahy s bratrancem Vilémem, synem Arnošta.⁶⁹⁰ Zapojoval se do různých regionálních záští.

⁶⁷⁹ AČ IV, s. 21, č. 37.

⁶⁸⁰ Hejtmanství F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 38; o možné předchozí spolupráci Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 100.

⁶⁸¹ Zpočátku zřejmě také ještě měl vlivné přímluvce: lednový sněm r. 1440, který nařídil navrácení všech neprávem držných hradů, učinil ohledně Trosek výjimku, Šof je nemusel hned vracet, ale spor s pány z Bergova měli rozhodnout ubrmanové (AČ I, s. 247).

⁶⁸² A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 61 (že Anežka mohla být Šofovou manželkou, je pouze Sedláčkova úvaha).

⁶⁸³ LL IV, s. 306, č. 436.

⁶⁸⁴ AČ IV, s. 21, č. 37.

⁶⁸⁵ AČ V, s. 273, č. 7. Jednota potom uvažovala i o jeho vyškrtnutí ze seznamu spojenců (LL IV, s. 25-26, č. 44).

⁶⁸⁶ Literatura: Conrad MÜLLER, *Schönburg*. Geschichte des Hauses bis zur Reformation, Leipzig 1931; Kateřina HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumberka*. Historie rodu v Království českém od poloviny 13. st. do 1. pol. 15. st. Diplomová práce na ÚČD FF UK, Praha 2009; OSN XXIV, s. 836-838; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 50-52.

⁶⁸⁷ Druhá z těchto větví byla tzv. hasištejnská, která přišla o hrad Hasištejn roku 1417; zda potom sídlila v Čechách, nebo v Míšni, mi není známo (její příslušníci se nadále psali po Hasištejnu). Používání stejných jmen jako v ostatních větvích (Fridrich, Vilém: k r. 1457 G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, s. 517, č. 779) někdy komplikuje identifikaci jednotlivých členů rodu.

⁶⁸⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 51; C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 256.

⁶⁸⁹ G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, s. 313, 402; AČ XXXVI, s. 698, pozn. 2.

⁶⁹⁰ Vilém ze Šumberka již za husitských válek kolísal mezi stranami pod jednou a pod obojí, později sledoval propoděbradskou a většinou protisaskou politiku; 1447 sice vstoupil do služeb kurfiřta Fridricha Wettinského

4. Majetek: Společně s Vilémem Perštejn (v jeho mládí dočasně odňat králem Václavem); jedna tvrz ve Vintřově. R. 1431 dělení perštejnského panství:⁶⁹¹ hrad zůstal Alešovi, Vilém si na své části panství postavil Nový Šumberk. Od Perštejnu postupně odprodávány mnohé vesnice. 1437 Alešovi zapsáno od Zikmunda městečko Vroutek, ale fakticky jej nenabyl. Bratranec Vilém přechodně držel i další statky v Čechách a 1447-1448 Hoyerswerdu v Horní Lužici.⁶⁹² Oba bratrance zadluženi.⁶⁹³ Stav r. 1449: 1 hrad, asi 5 vsí (nepočítaje v to majetek znepřáteleného Viléma). Nejdůležitější sousedé: bratranec Vilém (P), Vilém z Ilburka (P), z Weidy (S), z Vřesovic (N), z Lobkovic (S), Holický ze Šternberka (P).

5. Náboženství: Katolík.⁶⁹⁴

6. A. Š. a Rožmberk: Před r. 1449 informoval Oldřicha o pánech ze Šumberka především Jakoubek z Vřesovic, poté Mikuláš z Lobkovic. 1446 Oldřich jako ubrman urovnal tehdejší Alešův spor s Mikulášem z Lobkovic o prodej Pruněrova⁶⁹⁵ a přimluvil se za nejmenovaného Alešova syna u pražské kapituly, aby byl přijat za jejího probošta.⁶⁹⁶ Ze vzájemné korespondence se nic nedochovalo.

7. A. Š. a členové: Vstup do strakonické jednoty společně s *Fridrichem ze Šumberka, Mikulášem z Lobkovic, Jindřichem z Weidy a Kadaní*.⁶⁹⁷ Po boku *Jindřicha z Weidy* se objevil i v minulosti.⁶⁹⁸ S *Mikulášem z Lobkovic* se po předchozím sporu, který byl již během r. 1446 urovnán, velmi sblížil, ve strakonické jednotě si pomáhali v bojích proti Šternberkům,⁶⁹⁹ s ním i s dalšími jednotníky spolupracoval na sjednávání spojenectví strakonické jednoty se Saskem. Alešova matka měla zapsaný plat z města *Kadaně*; Alešův syn Fridrich v 70. a 80. letech držel kadaňský hrad.⁷⁰⁰ Teta Kateřina zřejmě byla manželkou Herborta Ročovského z Kolovrat, strýce *Hanuše z Kolovrat*, a Alešův – ovšem nemilovaný – bratranec Vilém měl choť Markétu z Kolovrat.⁷⁰¹

8. A. Š. a poděbradští: Členem poděbradské jednoty byl jeho bratranec *Vilém*. Aleš podpořil *Viléma z Ilburka* proti Kašparu Šlikovi (1445).⁷⁰² Pravděpodobně příbuzný *Holických ze*

(ANM, Muzejní diplomatař, karton 27, datum 1. května 1447), ale brzy vznikla nová roztržka, při které Vilém přišel o Hoyerswerdu. Již dělení majetku r. 1431 bylo vyústěním sporu mezi bratrance Alešem a Vilémem; po r. 1448 zmínka o soudním sporu mezi nimi (AČ III, s. 539, č. 517), mezitím se jejich vztah pouze dočasně zlepšil r. 1446 (AČ III, s. 534, č. 477), v době, kdy začínalo i Vilémovo krátkodobé sblížení se saským kurfiřtem (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 193). Je paradoxem, že mnohem lepší vztahy měl Aleš se vzdáleným příbuzným Fridrichem Glauchovským, též členem strakonické jednoty.

⁶⁹¹ NA Praha, 1. odd., fond České gubernium – guberniální listiny (na Monasteriu: http://www.mom-ca.uni-koeln.de/MOM-CA/show_charterDetail_Action.do?id=242007&block_id=19&signatory=212; zobrazeno roku 2010). Jedna ze vsí na panství, Radossle, nejsou Rašovice, jak je určeno v registru, ale Hradiště (něm. Radis), roku 1446 odstoupené s Pruněrovem k Hasištejnu (srov. A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 751).

⁶⁹² K majetku A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, zvl. s. 50-52, 73-74, 274, 348, 445, XV, s. 164; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 230, 280.

⁶⁹³ K. HEROUTOVÁ, *Páni*, s. 86-87; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 51.

⁶⁹⁴ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 51 (zde zmínky o vztazích pánů ze Šumberka k církevním institucím apod.).

⁶⁹⁵ AČ III, s. 534, č. 477 (reg.); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 74, pozn. 1; vklad sporného zboží po urovnání pře do desek v Národním archivu Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 345.

⁶⁹⁶ AČ XIV, s. 16, č. 1508.

⁶⁹⁷ Příznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.), průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117.

⁶⁹⁸ O společném postoji v bojích některých českých šlechticů proti Norimberku r. 1441 např. M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 437; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 81.

⁶⁹⁹ Zmínka o „Nikolajově fidrunku,“ poskytovaném pánovi ze Šumberka (Alešovi nebo již Fridrichovi) proti Šternberkům, v LL IV, s. 169, č. 226 (r. 1450).

⁷⁰⁰ A. SEDLÁČEK (ed.), ZR, s. 106, č. 739/4 (jméno matky pramen neuvádí); K. HEROUTOVÁ, *Páni*, s. 81; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 331.

⁷⁰¹ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 210; OSN XXIV, s. 837. Srov. také výše u Hanuše z Kolovrat.

⁷⁰² R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 158; K. HEROUTOVÁ, *Páni*, s. 84-85. Aleš se tak lišil od postoje většiny svých pozdějších druhů ze strakonické jednoty, kteří zpravidla sympatizovali se Šlikem. Čím se Alešovy postoje řídily,

Šternberka; r. 1441 Aleše Holického diplomaticky podpořil proti Norimberku a r. 1445 mu („bratrovi“) kvůli dluhu zastavil ves; přesto r. 1450 zřejmě podporoval svého příbuzného Fridricha Glauchovského v boji proti holickým Šternberkům.⁷⁰³ Fridrich z Donína byl jeho ujcem.⁷⁰⁴ 1448-1451 vedli páni ze Šumberka záští se Žateckými.⁷⁰⁵ Teta Dorota provdaná za Heralta z Kunštátu.⁷⁰⁶

9. **Důvody vstupu:** Účast ve strakonické jednotě byla logickým krokem vzhledem k jeho prosaské orientaci, roztržce s bratrancem, pevným Jiříkovým stoupencem, sporům s dalšími poděbradskými straníky a zřejmě i vzhledem k vazbám na Mikuláše z Lobkovic a jiné. To, že z obou bratranců zvolil v boji strakonické a poděbradské jednoty každý jinou stranu, byl výsledek spíše rodinného konfliktu mezi než pouhého taktizování.
10. **V jednotě:** Vstup do jednoty 31. srpna 1449. Již předtím se podílel na kontaktech jednoty se saským kurfiřtem Fridrichem.⁷⁰⁷ Pokračoval ve vedení války proti Šternberkům. Zemřel snad již v první polovině roku 1450.⁷⁰⁸
11. **Další dráha:** Syn Fridrich později držel mj. Žebrák, Trutnov či Kadaň, byl, ač katolík, straníkem Jiřího z Poděbrad a poté Vladislava Jagellonského.⁷⁰⁹

Fridrich XX. Glauchovský ze Šumberka na Glauchau a Hartensteinu⁷¹⁰

1. *asi začátkem 20. let, †1480. Syn Fridricha XVII. ze Šumberka a Žofie, purkrabinky z rodu Meinheringů. Starší bratr Vít II., mladší bratr Dětrich (†asi 1445), sestry. Manželka Eliška z Gutštejna (od 1453), syn Arnošt.
2. **Rod:** Příslušník rodové větve Šumberk-Glauchau, která zůstala v Míšni; jeden z nejvýznamnějších tamních rodů. Jeho otec Fridrich XVII. padl r. 1426 ve službách kurfiřtské rodině v bitvě u Ústí n. L.

---

nevíme, ale skoro se zdá, že nejdůležitější zásadou obvykle bylo to, aby Aleš stál na opačné straně, než na jaké byl jeho zneprátelený bratranec Vilém – ten měl s Ilburky tehdy spory... V roce 1449 už byl Aleš se Šliky zadobře (list Matese Šlika v LL IV, s. 128-129, č. 156).

⁷⁰³ Zástava vsi Černýše r. 1445 A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 51. R. ANDĚL a kol, *Hrady, zámky III*, s. 370, chybně uvádí jako příjemce zástavy nikoli Šternberka, nýbrž Viléma ze Šumberka; správnost Sedláčkova údaje ověřena v Národním archivu Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 455. Příbuzenská vazba, vyjádřená označením „bratr“, snad vedla skrze rod pánů ze Žeberka: Aleš Holický byl synem Markéty ze Žeberka (A. SEDLÁČEK, *Hrady I*, s. 63; Vít KOULA, *Majetková základna Aleše Holického ze Šternberka v době husitských válek a v době polipanské (1420–1455)*. Seminární práce na ÚČD FF UK, Praha 2012, s. 3) a rovněž páni ze Šumberka byli s pány ze Žeberka příbuzní (C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 207; ostatně i při zmíněném prodeji Černýše svědčí další „bratr“ Aleše ze Šumberka Aleš ze Žeberka). K r. 1441 výše pozn. 698. K r. 1450 LL IV, s. 169, č. 226.

⁷⁰⁴ Národní archiv Praha, fond Desky dvorské, kniha 61, s. 455.

⁷⁰⁵ LL III, s. 367, č. 515; město Žatec pak mělo účast i na tažení landfrýdu proti Fridrichovi ze Šumberka r. 1451.

⁷⁰⁶ C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 210. Snad Heralt Puška z Kunštátu (†1419) z lysické větve, jehož první manželku M. PLAČEK – P. FUTÁK, *Páni z Kunštátu*, s. 584-585, jménem neznají a jehož dcera Dorota mohla být pojmenována po matce. Heralt Puška byl ve druhém kolenu bratrancem Viktorina z Poděbrad, Jiříkova otce; přímo z lysické větve se do poděbradské jednoty formálně nikdo nezapojil.

⁷⁰⁷ LL IV, s. 38, č. 43.

⁷⁰⁸ Na seznamu členů jednoty napsaném po vildštejnské smlouvě se Aleš ještě vyskytuje, avšak A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 52, klade jeho úmrtí už před dobu vzniku dotyčné smlouvy, ve které o Alešovi nebyla zmínka.

⁷⁰⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady V*, s. 153, VI, s. 158, XIV, s. 52, 332; G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, např. s. 303, č. 448.

⁷¹⁰ Podle jiných číslování Fridrich XV. Literaturu viz u Aleše ze Šumberka. Fridrichův medailonek na stránkách projektu Sächsische Biografie: Michael WETZEL, *Friedrich XX., Herr von Schönburg*, http://saebi.isgv.de/biografie/Friedrich_XX.,_Herr_von_Sch%C3%B6nburg_%28um_1420-1480%29, zobrazeno dne 12. 7. 2014.

- 3. Dráha do r. 1448:** Dlouhodobý stoupenec a služebník saského kurfiřta Fridricha (nejpozději od r. 1442); pouze 1456-1457 spor s kurfiřtem o vykonání lenní přísahy za Hartenstein. Během saského „Bruderkriegu“ měl spor s Oplem z Fictum. 1449 bojoval na straně Norimberku proti Hohenzollernům. Jeho poručníkem v dětství a potom dlouholetým přítelem byl Kunz z Kaufunku, strýjce únosu mladých synů Fridricha Saského r. 1455 – tzv. Prinzenraub.⁷¹¹ Do českých záležitostí zasahoval před r. 1449 spíše ojediněle.⁷¹²
- 4. Majetek:** Nesrovnatelně bohatší než české větve rodu. V Čechách: léno Nový Žeberk a ve 20. letech krátce Červený Hrádek (Borek).⁷¹³ Česká léna v Míšni: Glauchau, Meerane (vykoupeno 1418 od dědičky vymřelé linie Šumburk-Křimičov), Waldenburg. Saská léna: Geringswalde, hrabství Hartenstein s hrady Hartenstein a Stein (koupené 1406, původně bezprostřední říšské léno, ve 2. polovině 15. st. se prosadila lenní svrchovanost Wettinů). Další panství v Míšni: Lichtenstein, Thurm. Jmenované německé majetky vytvářely rozsáhlou doménu v Plíseňsku, sahající k úpatí Krušných hor a táhnoucí se v povodí Muldy. Všechny patřily Fridrichovi nebo jeho bratrům po celou dobu jeho života, pouze byly směňovány mezi sourozenci či poskytovány manům (zvl. 1446-1472 patřil Lichtenstein bratru Vítovi, pak se celá država opět spojila v rukou Fridricha).⁷¹⁴ Stav majetku r. 1449: 7 hradů v Míšni, možná držba 1 hradu v Čechách.
- 5. Náboženství:** Jiné vyznání než katolické u něho nepřipadá v úvahu.
- 6. F. Š. a Rožmberk:** Korespondence nedochována, v častějším přímém styku asi ani nebyli. Zprávy o Glauchovském často zasílal Oldřichovi Mikuláš z Lobkovic.
- 7. F. Š. a členové:** Vstup do strakonické jednoty společně s *Alešem ze Šumburka, Mikulášem z Lobkovic, Jindřichem z Weidy a Kadaní*. Rozuměl si hlavně se svým příbuzným *Alešem*; v l. 1450-1451 spravoval Alešův Perštejn a byl poručníkem jeho nezletilých dětí. Přátelství s *Mikulášem z Lobkovic*: spolupráce při sjednávání spojení strakonické jednoty se Saskem,⁷¹⁵ společné vojenské aktivity proti Šternberkům,⁷¹⁶ on nebo bratr Vít prostředkovali a dopomáhali Mikulášovi k propuštění zajatých služebníků v době jeho válek s Fridrichem Saským.⁷¹⁷ Také *Hynek Krušina ze Švamberka*, švagr Fridrichovy švagrové Anny z Plavna,⁷¹⁸ měl kontakty vedle Aleše ze Šumburka i s glauchovskou větví.⁷¹⁹ *Jindřich z Kolovrat* ubytoval jeho ozbrojence ve svém městečku Kralovicích.⁷²⁰

⁷¹¹ Při únosu ale Fridrich Glauchovský Kunze nepodpořil a naopak právě on vrátil prince Arnošta do rukou jeho otce. K tomuto i předchozímu C. MÜLLER, *Schönburg*. O vztahu s Kaufunkem nově Joachim SCHNEIDER, *Kunz von Kaufungen in seinem sozialen Umfeld: Besitzverhältnisse, Verwandtschaft und Beziehungen zum regionalen Adel*, in: *Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts*, Beucha 2007, s. 125-151.

⁷¹² K r. 1447 R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 226, pozn. 1. Jeho bratr Vít také bojoval r. 1438 u Želenic.

⁷¹³ A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 236, 266. Že Glauchovským patřil Žeberk ještě přinejmenším r. 1446, srov. C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 279. Rozlišení Starého a Nového Žeberku např. Z. HEFNER, *Hrad Starý Žeberk*, in: *Hláška. Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka*, 1995, č. 1 (<http://hlasky-kas.wz.cz/cas3/h95/h95-01.html#hra>); zobrazeno dne 24. 1. 2015).

⁷¹⁴ K majetkům vně Čech C. MÜLLER, *Schönburg*; M. WETZEL, *Friedrich XX.*; ZR, s. 145, č. 1020, s. 172, č. 1240-1241. – O hartensteinské hrabství probíhal spor s titulárním míšeňským purkrabím Jindřichem z Plavna, který byl urovnán r. 1439 sňatkem Anny z Plavna s Vítem II. ze Šumburka; Hartenstein se stal Anniným věnem.

⁷¹⁵ AČ IV, s. 407.

⁷¹⁶ Srov. také Lobkovicovu výpověď o jeho přátelství s Glauchovskými, ač Němci (LL IV, s. 119, pozn. 3 k č. 140).

⁷¹⁷ K r. 1449 R. URBÁNEK, *ČD III/2*, s. 396 a F. BERNAU, *Hassenstein*, s. 81, pozn. 1; k r. 1457 FRA II/20, s. 110-111, č. 111. Mikuláš byl také jedním z ručitelů na listině, kterou r. 1455 Fridrich zapisoval věno pro svou manželku (Uwe TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen*. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts, in: *Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts*, Beucha 2007, s. 195-217, zde s. 198.

⁷¹⁸ Krušinova choť Markéta z Plavna byla sestrou manželky Víta II. ze Šumburka Anny (C. MÜLLER, *Schönburg*, s. 225; Berthold SCHMIDT, *Die Reussen*, Schleiz 1903, Tafel 5).

- 8. F. Š. a poděbradští:** Zášťí s *Holickými ze Šternberka* (1449-1451).⁷²¹ R. 1453 svatba se sestrou *Buriána z Gutštejna* Eliškou; na listině o manželčině věnu z r. 1455 byli ručitelé mimo jiných i *Vilém z Ilburka* a *Fridrich z Donína*.⁷²² Manželství s Eliškou ale nebylo šťastné, později ostré spory s Gutštejny. Fridrichův děd Vít I. koupil hrad Žeberk od strýce *Hanuše z Koldic* Albrechta, r. 1418 se s ním soudil.⁷²³
- 9. Důvody vstupu:** Účast v jednotě byla jedním z mála jeho vstupů do české politiky. Pohnout jej k tomu mohl jeho příbuzný Aleš, případně zájem jeho pána Fridricha Saského.
- 10. V jednotě:** Členem jednoty od 31. srpna 1449; válčil hlavně proti Šternberkům. Souběžně se věnoval i jiným aktivitám: vojenské službě pro kurfiřta Fridricha v Sasku a pro Norimberk v markraběcí válce. Vildštejnská smlouva mu nabízela možnost příměří, na rozdíl od jiných členů jednoty s ním ale teprve mělo být o příměří jednáno; skutečně byl zahrnut do příměří mezi poděbradskými a kurfiřtem v březnu 1451. Protože příměří nedržel, žatecký landfrýd v červnu 1451 oblehl Perštejn a Fridrich musel kapitulovat.⁷²⁴
- 11. Další dráha:** Po r. 1451 svou účast v české politice opět poněkud omezil. Svatojiřského sněmu se nezúčastnil. V 50. letech se přibližoval k poděbradské straně: hledal oporu ve svém sporu se saským kurfiřtem, navíc byl od r. 1453 ženat s paní z Gutštejna. Bratr Vít r. 1454 bojoval za Řád německých rytířů v Prusku. R. 1459 Fridrich s Vítem přítomni na chebském sjezdu. Vít působil i ve službách krále Jiřího;⁷²⁵ někteří členové rodu pak ale podporovali opozici.⁷²⁶ V 80. letech se Fridrichův syn Arnošt krátce objevil na severočeské Krupce.

Hynek Krušina ze Švamberka na Krasíkově⁷²⁷

- 1.** * konec 90. let 14. století, † asi 1456. Syn Bohuslava V. ze Švamberka a Anny Krušinové z Lichtenburka. Bratři starší Bohuslav VI. († 1425) a mladší Jan II. († po 1414). Manželka Markéta z Plavna, syn Bohuslav VII., snad dcera.
- 2. Rod:** Starobylý západočeský panský rod. Profiloval se výrazně jako rod hraničářský, tradičně spravující důležité hrady na jihozápadní hranici.⁷²⁸ Politický vzestup Švamberků spíše postupný od 14. století; v jeho druhé polovině už byli i značně majetní. Hynkův otec Bohuslav byl nejvyšším zemským sudím, účastnil se odboje proti králi Václavovi IV.
- 3. Dráha do r. 1448:** R. 1414 se Švamberkové smířili s králem. Od 1417 byli členy plzeňského landfrýdu, bojovali proti husitům (bratr Bohuslav ale r. 1421 přešel na stranu táborů).⁷²⁹ Od 1426 byl hejtmanem landfrýdu Hynek.⁷³⁰ Ve 30. letech se více orientoval

⁷¹⁹ R. 1452 Hynek Krušina doporučoval Chebským hledat pomoc u Víta II. ze Šumberka (J. JÁNSKÝ, *Kronika* III, s. 169). V 60. letech se vztah obou rodů se zakalil, když se Vít soudil o peníze s Hynkovým synem Bohuslavem (G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské* VIII, s. 60-61, č. 95).

⁷²⁰ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 373, pozn. 3.

⁷²¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 373, 398-399, 498-499 s odkazy.

⁷²² U. TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen*, s. 198.

⁷²³ G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské* VIII, s. 7-8, č. 25, 26; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIV, s. 236.

⁷²⁴ Související písemnosti ve FRA II/20, s. 18-22, č. 17, 18.

⁷²⁵ Viz např. G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské* VIII, s. 61, č. 95 (červen a září 1465).

⁷²⁶ Jakýsi Fridrich ze Šumberka se zmiňuje jako křižácký vůdce (W. W. TOMEK, *Dějepis* VII, s. 220).

⁷²⁷ Literatura: OSN XXIV, s. 848-853; A. SEDLÁČEK, *Hrady* XIII, s. 10, 43-46, 217. O švamberském rodu vznikly v minulém desetiletí nezávisle na sobě dvě svým pojetím odlišné práce, které se v mnohém doplňují: Jíří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006; Petra SMETÁKOVÁ, *Páni ze Švamberka*. Dějiny rodu od 13. století do roku 1455. Rigorózní práce na ÚČD FF UK, Praha 2004.

⁷²⁸ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 24.

⁷²⁹ Rod patřil vedle pánů z Kolovrat mezi vojensky nejsilnější představitele plzeňského landfrýdu (blíže J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 57).

na války v zahraničí; po Zikmundově smrti byl straníkem Habsburků, zastánce dědičnosti trůnu. Ve 40. letech opět jedním z hejtmanů plzeňského kraje, 1447-1450 hejtman Chebska.⁷³¹ Od počátku 40. let osobní sblížení s Oldřichem z Rožmberka.

- 4. Majetek:** Rodové hrady Švamberk (Krasíkov) a Bor. S Bohuslavem příjemce zástav církevního zboží od krále Zikmunda: 1420 (Ne)pomuk, Manětín, neznámo kdy získá práva tzv. opravy nad klášterem v Teplé. Asi 1436-1454 držba Kynžvartu (věno Markéty z Plavna). Před 1446 epizodická držba Rokycan.⁷³² Od r. 1429 smluvní placená ochrana waldsasského kláštera, od r. 1438 obdobná ochrana města Cheb, oboje až do 50. let.⁷³³ Dluh.⁷³⁴ Stav majetku r. 1449: 4 hrady, 10 městeček, cca 220 vesnic. Nejdůležitější sousedé: u centrální části statků zejm. Gutštejnové (P) a vedlejší větve Švamberků (S), na severu Bezdrůžičtí z Kolovrat (katolíci, N), Petr ze Šternberka (P), Cheb (S), u Nepomuku z Donína (P), z Klenové (S/P), Rýzmbekové (S, P).
- 5. Náboženství:** Po celý život katolík, ale ve svých činech a postoji k duchovní moci si nezdal s husitskými současníky. S dávkou dravosti dosahoval vlivu nad církevními zbožnými v regionu formou zástav a oprav. R. 1430 ničivý útok jeho vojska na waldsasský klášter a jeho statky.⁷³⁵ Ve 40. letech spory s bavorskými faráři, kterým dokonce hodlal opovědět.⁷³⁶ Možná zplodil nemanželského syna.⁷³⁷ O církevní problematiku se ale zajímal, řešil téma obsazení arcibiskupského stolce, prosazoval dodržování kompaktát, i když ve takovém pojetí, které mu vyhovovalo.⁷³⁸ Činil náboženské nadace;⁷³⁹ styky s církevními hodnostáři včetně Jana Kapistrána,⁷⁴⁰ ač ten na jeho panství nepobýval.⁷⁴¹
- 6. H. K. Š. a Rožmberk:** S Oldřichem se od r. 1443 oslovovali „testi“ (tcháne); údajně byla druhou Oldřichovou manželkou Hynkova dcera;⁷⁴² v únoru 1452 se syn Bohuslav oženil s Oldřichovou dcerou Lidmilou. Z korespondence dochováno 43 listů, z toho 20 z doby strakonické jednoty. Nejčastější témata: pomoc s urovnáváním různých sporů, vzájemné rady, zprávy o dění v zahraničí, o činnosti poděbradské jednoty, o poměrech v Praze i jinde. Vzájemné ubrmanské služby: Krušina smířoval Rožmberka s tábory, Rožmberk Krušinu s Přibíkem Klenovským a neúspěšně s Gutštejnem, i jindy se za něho přimlouval. Při nové roztržce s tábory r. 1447 Krušina hodlal Rožmberkovi vojensky pomoci,⁷⁴³ zřejmě mezi nimi existovala jakási úmluva o vzájemné pomoci proti nepřítelům.⁷⁴⁴ Rožmberk mírnil Krušinovy sklony k vyvolávání válek.⁷⁴⁵ Dary;⁷⁴⁶ kromě toho se měl

⁷³⁰ František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998, s. 113, 129. Další doklady o trvání plzeňského landfrýdu s Hynkem v čele B. RIEGER, *Zřízení I*, s. 69-70, 74, 76.

⁷³¹ V případě Chebu nešlo o hejtmanství landfrýdu, ale o smlouvu přímo s chebskou městskou radou ze 14. ledna 1447 (NA Praha, Sběrka prepisů z domácích a zahraničních archivů, Cheb, 3. karton – do r. 1449). Smlouva původně zněla na dva roky, poté byla zřejmě prodloužena, neboť Krušina používal titul chebského hejtmana i po r. 1449.

⁷³² O majetku J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 52, 56-58, 66-67, 70-71, 113-115, 118; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 60-61, 109, 144; J. ČECHURA, *Rozsah a dynamika sekularizace*; P. SMETÁKOVÁ, *Páni*, s. 127-165; AČ II, s. 189, č. 341, s. 190, č. 343, s. 474, č. 647.

⁷³³ J. JÁNSKÝ, *Páni*, zvl. s. 68, 74-75.

⁷³⁴ K r. 1448 SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švamberkové, inv. č. 518, sign. 21/1.

⁷³⁵ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 69.

⁷³⁶ M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 441-442.

⁷³⁷ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 114.

⁷³⁸ Srov. jeho list v LL III, s. 161-162, č. 227.

⁷³⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 45, 109.

⁷⁴⁰ Viz výše podkapitulu IV.7.

⁷⁴¹ Srov. J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 113.

⁷⁴² Viz výše v textu práce v podkapitole V.5., s. 219-220.

⁷⁴³ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 91; LL III, s. 245-246, č. 348.

⁷⁴⁴ Naznačeno v Krušinově listě v LL III, s. 348-349, č. 492.

⁷⁴⁵ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 329, 374; LL III, s. 351, č. 496, LL IV, s. 82, č. 101, s. 278-279, č. 389.

⁷⁴⁶ AČ XIV, s. 9, č. 1488.

Oldřich přičinit o nějaký úřad pro něho nebo pro jeho příbuzného.⁷⁴⁷ V 50. letech měl Oldřich soudní spor s Hynkovým služebníkem Janem Předborem z Radešína.⁷⁴⁸

- 7. H. K. Š. a členové:** Třetí hejtman plzeňského kraje *Hanuš z Kolovrat* se pokoušel usmířit konflikt mezi zbylými dvěma hejtmany Krušinou a Buriánem z Gutštejna.⁷⁴⁹ Do rodu pánů z Kolovrat se provdala Anežka, zřejmě Hynkova teta;⁷⁵⁰ Hynek se přimlouval za Jindřicha z Kolovrat u zemského sněmu r. 1446;⁷⁵¹ Jindřichův bratr Beneš byl ručitelem na švaberské listině.⁷⁵² Členy landfrýdu byli i páni z *Rýzemberka*, Janovi měl Krušina poskytnout ubrmanství, s Děpoltem svědčil na listině.⁷⁵³ Hynkovým blízkým přítelem, spojencem a chráněncem byl *Racek Rýzberský z Janovic*.⁷⁵⁴ Dlouhodobé styky s městem *Plzní*.⁷⁵⁵ S *Mikulášem z Lobkovic* ve strakonické jednotě společně jednal se saským dvorem a Lobkovic upozorňoval na hrozbu poděbradského útoku na Krušinovy statky;⁷⁵⁶ *Jan z Lobkovic* měl spor se švaberským panošem. *Václav z Michalovic* jej oslovoval „bratře“.⁷⁵⁷ Byl vzdáleně sešvagřený s *Glauchovskými ze Šumberka* a rytíři ze Seidlitz, příbuznými *Jana Bechyně z Lažan*.⁷⁵⁸ V l. 1446-1447 měl spor s *Českobudějovickými*,⁷⁵⁹ 1448 zášť s *Jindřichem z Weidy*.⁷⁶⁰
- 8. H. K. Š. a poděbradští:** V srpnu 1448 před poděbradským útokem na Prahu se dohodl s *Jiřím z Poděbrad* a *Šternberky* o mírovém řešení všech sporů, která zřejmě obsahovala i závazek nepomáhání Pražanům.⁷⁶¹ S *Alešem Holickým ze Šternberka* byl vzdáleně příbuzný;⁷⁶² ve 40. letech měli společného nepřítele město Norimberk; Jiří z Poděbrad a Aleš Holický prostředkovali v gutštejnském sporu;⁷⁶³ r. 1449 však měl s Holickými ze

⁷⁴⁷ LL III, s. 130, č. 179 (asi r. 1446); R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 88, pozn. 1.

⁷⁴⁸ LL IV, s. 362, č. 499 (reg.); AČ XIV, s. 68, č. 1626. Pře snad nějak souvisela s věřitelským vztahem Předbora k Rožmberkům (LL IV, s. 406-407, č. 587).

⁷⁴⁹ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 87, 90; LL II, s. 349, č. 398 (r. 1444-1446).

⁷⁵⁰ Viz výše u Hanuše z Kolovrat.

⁷⁵¹ AČ II, s. 218-219, č. 5.

⁷⁵² Listina Bohuslava ze Švamberka na plat pro manželku Ludmilu r. 1452 (RD, s. 222, č. 644).

⁷⁵³ LL III, s. 315, č. 450; ANM, Muzejní diplomatůf, karton 26, datum 21. října 1442.

⁷⁵⁴ Racek (členem strakonické jednoty formálně nebyl) byl zároveň nevlastním synem Jana Hanovce ze Švamberka, příslušníka vedlejší větve pánů erbu labutě (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 76).

⁷⁵⁵ Např. k r. 1444 J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 86, k r. 1452 tamtéž, s. 109, a R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 673, k r. 1449 LL IV, s. 93, č. 115. Krušina v Plzni také občas pobýval, jak svědčí např. datace některých listů; možná tam vlastnil dům.

⁷⁵⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 405; LL IV, s. 141, č. 176.

⁷⁵⁷ AČ XV, s. 2, č. 1 (rok 1449).

⁷⁵⁸ Hynkův strýc (bratr otce) Ratmír neboli Racek měl za manželku Beatrix ze Seidlitz. O Glauchovských a o vztazích s nimi viz výše u Fridricha ze Šumberka.

⁷⁵⁹ LL III, s. 124-208. Ve všech listech k tomuto sporu se mluví jen o „panu Krušinovi“; dotyčný však měl pobývat na Nepomuku, což ukazuje, že jde právě o Hynka a nikoli o Jana.

⁷⁶⁰ List Jakoubka ze Vřesovic v LL III, s. 367, č. 515. Nepřátelství snad mohlo být v nějaké souvislosti s tím, že Jindřich z Weidy už r. 1445 nevycházel Jindřichem I. z Plavna, titulárním purkrabím míšeňským – ten byl Hynkovým tchánem a dlouhodobým spojencem. Poznání komplikovaných vztahů nicméně komplikuje skutečnost, že brzy poté se dostal Švamberk i s Jindřichem II. z Plavna, tedy svým švagrem, do sporu. Ale (ještě) v dubnu 1449 (LL IV, s. 38, č. 43) i v únoru 1450 (R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 1) byl Hynek se švagrem v dobrých vztazích.

⁷⁶¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 284, podle zmínky o úmluvě v listech Krušiny (LL III, s. 359-360, č. 506) a Petra ze Šternberka (SOA Třeboň, Historica, sign. 1044, inv. č. 1380, <http://digi.ceskaarchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&doctree=1J104&id=112385>). Krušina přitom zřejmě předtím slíbil Pražanům svou pomoc, které se pak druhá strana marně dovolávala (AČ IV, s. 12, č. 20).

⁷⁶² Přinejmenším jedna z manželek Hynkova tchána Jindřicha I. z Plavna byla Holická ze Šternberka, snad dcera Aleše. Ta tak teoreticky mohla být tchyní Hynka Krušiny. Pravděpodobněji však Hynkova choť i ostatní tři známí potomci Jindřicha I., v době strakonické jednoty už nežijícího, přišli na svět už v jeho prvním manželství s Markétou z Dahme (srov. B. SCHMIDT, *Die Reussen*, Tafel 5 a s. 27).

⁷⁶³ R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 890; J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 90.

Šternberka spor.⁷⁶⁴ Hynkův vnuk se r. 1475 oženil s dcerou *Zdeňka* ze Šternberka; v té době i spříznění rodu s vladyky z *Gutštejna*.⁷⁶⁵ Hynek měl s Gutštejnou, původně členy katolické strany, dlouhodobé spory, které asi v letech 1446-1450 přerostly v záští a v 50. letech pokračovaly jako soudní pře. 1448-1450 záští i s jejich spojencem *Rackem Chlévcem* z *Malšína*. 1449 spor s *Petrem Zmrzlíkem* ze *Svojšína*.⁷⁶⁶ V minulosti měl závažné rozpory s *Přibíkem* z *Klenové*, r. 1450 mu ale Přibík pomáhal proti Chlévcovi.⁷⁶⁷ Ve 30. letech záští s *Lounskými*.⁷⁶⁸ Měl dluh vůči *Janu Caltovi* z *Kamenné Hory* a jeho bratrovi.⁷⁶⁹

- 9. Důvody vstupu:** Dlouhodobá blízkost Oldřichovi z Rožmberka a jeho straně, legitimistické přesvědčení v královské otázce, potřeba mocenské opory ve sporech s domácími nepřáteli (podobně jako Krušinův rival Burián z Gutštejna vstoupil do poděbradské jednoty).
- 10. V jednotě:** Zakládající člen strakonické jednoty. Pokračoval ve vedení svých soukromých záští se členy poděbradské strany (Gutštejnové, Chlévec, nově Šternberkové) i se zahraničními nepřáteli z řad Hohenzollernů, Wittelsbachů a jejich spojenců. Změna spojeneckých svazků: spojenectví s Fridrichem Saským, roztržka s Jindřichem z Plavna, smír s Norimberkem, roztržka s Otou Bavorským. Společně s Mikulášem z Lobkovic zprostředkoval pro strakonické koalici s Fridrichem Saským, konal diplomatické aktivity ve prospěch jednoty i mezi západočeskou šlechtou.⁷⁷⁰ Účast na plzeňském sjezdu 1450. Informoval své straníky o činnosti poděbradské jednoty i o dění za hranicemi. Zkušený válečník, ale bojů proti poděbradské jednotě r. 1450 se osobně neúčastnil,⁷⁷¹ vyslal do nich bratrance Jana. Po porážce u Rokycan varoval před takovou smlouvou s poděbradskými, která by poškozovala některé jednotníky, raději byl ochoten dále snášet válku.⁷⁷² I po Vildštejně pokračovaly spory s poděbradskými jednotníky, cítil se ohrožen jejich možným útokem⁷⁷³ a poděbradští zase měli obavy z domnělých Krušinových úkladů.⁷⁷⁴ R. 1451 se v rožmberské straně vedle Hynka jmenuje i syn Bohuslav.⁷⁷⁵
- 11. Další dráha:** R. 1451-1452 společně s Chebem válčil proti švagrovi Jindřichovi z Plavna, v září 1452 přistoupil na příměří a po Rožmberkově kapitulaci se i on poddal Jiřímu z Poděbrad. Na svatohavelském sněmu zvolen členem delegace do Vídně. Od 1453 byli Hynek i syn Bohuslav přísedícími dvorského soudu. Rychlý smír s Jiřím z Poděbrad, kterého si Švamberkové r. 1454 sami zvolili za rozhodčího ve sporu s Jindřichem z Plavna.⁷⁷⁶ Bohuslav r. 1458 volil Jiříka za krále, později však s králem spory, člen zelenohorské jednoty.

⁷⁶⁴ LL IV, s. 14, č. 14-15; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 373; J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 92.

⁷⁶⁵ I. NOHOVÁ, *Příbuzenské vztahy*, s. 72, 94, 98.

⁷⁶⁶ LL IV, s. 99, č. 121.

⁷⁶⁷ J. JÁNSKÝ, *Přibík Klenovský*, s. 55-56, 95-99, 108.

⁷⁶⁸ Příměří z r. 1439 v SČPL I/2, s. 238, č. 956.

⁷⁶⁹ Výpověď švamberského služebníka z r. 1448 v SOA Třeboň, sbírka Cizí rody Třeboň – registratura, Švamberkové, inv. č. 518, sign. 21/1.

⁷⁷⁰ K poslednímu srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 1.

⁷⁷¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 435, pozn. 1.

⁷⁷² AČ III, s. 381, č. 27; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 446.

⁷⁷³ LL IV, s. 283-284, č. 398; J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 99.

⁷⁷⁴ AČ III, s. 382-383, č. 30; R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 468.

⁷⁷⁵ LL IV, s. 319, č. 457.

⁷⁷⁶ *Desky dvorské VIII*, s. 174-175, č. 240, 241; J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 115.

Jan (Krušina) ze Švamberka na Rokycanech⁷⁷⁷

1. *asi po 1400,⁷⁷⁸ † před 1460. Syn Jana I. ze Švamberka na Boru a Aleny, snad Krušinové z Lichtenburka. Manželka Hedvika z Rožmitálu, synové Janek(?) a Zdeněk.
2. **Rod:** Viz Hynka Krušinu ze Švamberka. Janův otec Jan I. byl bratr Hynkova otce Bohuslava; r. 1409 byl z rozhodnutí krále Václava IV. popraven, Švamberkům ale zůstal rodový majetek.
3. **Dráha do r. 1448:** Po celý život stoupenec katolické strany a blízký spojenec svého bratrance Hynka. Zastupoval rod při některých vojenských událostech v Čechách (např. bitva u Lipan). S Hynkem stranil Albrechtovi II. a potom Ladislavovi. Snad působil jako kastelán na hradě Kynžvartu, patřícím Hynkovi.⁷⁷⁹
4. **Majetek:** Do 40. let snad držel některá panství společně s příbuznými. Samostatně asi od Rokycany (postoupil mu je Hynek), od 1454 Přimda (koupě zápisu na královský hrad) a část manětínského panství (zástava od Hynka).⁷⁸⁰ Stav r. 1449: 1 hrádek, 1 město, cca 5 vesnic (snad i podíl na Hynkových majetcích). Nejdůležitější sousedé: Kolovratové (S).
5. **Náboženství:** Katolík.
6. **J. Š. a Rožmberk:** Korespondenci Švamberků s Oldřichem z Rožmberka obstarával v běžných situacích pouze Hynek, který někdy zastupoval i zájmy svých příbuzných.⁷⁸¹
7. **J. Š. a členové:** Nejbližší vztah se svým příbuzným *Hynkem Krušinou* (společné vojenské a politické akce, vzájemné majetkové transakce, svědectví na listinách atd.). Poručník v dětství byl *Půta z Rýzemberka a ze Skály*, bratr člena jednoty Jana z Rýzemberka.⁷⁸² Bratr jednotníka *Jindřicha z Kolovrat Beneš* svědčil na Janově listině.⁷⁸³
8. **J. Š. a poděbradští:** Manželka Hedvika byla sestrou Johany z Rožmitálu, od r. 1450 manželky *Jiřího z Poděbrad* a pozdější královny.⁷⁸⁴ Někteří Švamberkové zase měli přátelské a příbuzenské vazby přímo k pánům z *Kunštátu*.⁷⁸⁵ Válka proti *Racku Chlévcovi z Malšína* (1450),⁷⁸⁶ zřejmě i v jiných vztazích a sporech stál na straně Hynka. Měl zřejmě lepší vztahy s *Přibíkem z Klenové* než Hynek.⁷⁸⁷ *Vilém Švihovský z Rýzemberka* svědčil na Janově listině.⁷⁸⁸
9. **Důvody vstupu:** Jistě vliv bratrance Hynka, který byl politicky aktivnější a zároveň měl užší vztah s Oldřichem z Rožmberka.

⁷⁷⁷ Literaturu viz u Hynka Krušiny ze Švamberka.

⁷⁷⁸ Otec Jan I. byl do r. 1399/1400 duchovní (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 40).

⁷⁷⁹ J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 114.

⁷⁸⁰ AČ II, s. 474, č. 647; J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 114; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 10; ZR, s. 231, č. 46.

⁷⁸¹ Srov. výše u Hynka, bod 6. Z Janovy korespondence s Oldřichem se žádný list nedochoval, pouze je z doby války v květnu až červnu 1450 dochována korespondence s Jindřichem z Rožmberka či pověřující listy pro Janovy posly k Oldřichovi.

⁷⁸² J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 42-43, 45.

⁷⁸³ Listina ohledně věna Janovy manželky Hedviky z r. 1456, SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň – listiny, č. 674, sign. Stráž II 281 A 1 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyStatky/674/charter>).

⁷⁸⁴ Literatura uvádí doklady manželství s Hedvikou až od r. 1456 (Simona KOTLÁROVÁ, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008, s. 39; totéž A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 10), není tedy jisté, zda svazek existoval už v době strakonické jednoty. Syn Zdeněk byl kolem r. 1460 ještě nezletilý, jeho starší bratr Janek již měl být dospělý, jeho existence ale není jasně doložená a nemusel ani být zplozen z manželství s Hedvikou (J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 444-445, 531).

⁷⁸⁵ Janův otec Jan I. udržoval spojenectví se členy jevišovické větve pánů z Kunštátu, ze které pocházel poděbradský jednotník Jan Zajimač. Markéta ze Švamberka, pravděpodobně sestřenice Hynka Krušiny a Jana, byla v 60. letech manželkou Čeňka z Kunštátu z bolearadické větve (J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 43-45; M. PLÁČEK – P. FUTÁK, *Páni z Kunštátu*, s. 586-587).

⁷⁸⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 435, pozn. 1.

⁷⁸⁷ J. JÁNSKÝ, *Rytíř Přibík Klenovský*, s. 119.

⁷⁸⁸ SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň – listiny, č. 674, sign. Stráž II 281 A 1 (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-SOAT/CizyStatky/674/charter>).

- 10. V jednotě:** Zakládající člen jednoty. S Hynkem se účastnil plzeňského sjezdu s kurfiřtem Fridrichem Saským; již bez Hynka působil v bojích s poděbradskou jednotou r. 1450,⁷⁸⁹ které se dostaly do blízkosti jeho Rokycan.
- 11. Další dráha:** Na rozdíl od Hynka se účastnil již svatojiřského sněmu v dubnu 1452, kde byl zvolen Jiřík zemským správcem – jedno z mála rozdvojení rodové politiky. Až do Hynkovy smrti opět blízce spolupracoval se slavnějším bratrancelem.⁷⁹⁰ 1458 volitel Jiřího za krále.

Jan z Ústí na Kamenici⁷⁹¹

1. *90. léta 14. století, † mezi 1452-1453.⁷⁹² Syn Jana zv. mladší z Ústí a Anny z Mochova. Starší bratři Prokop († po 1420) a Beneš († po 1409), možná sestra Bonuše, provdaná z Petršpurka. Bezdětný.
2. **Rod:** Páni z Ústí byli chudší odnoží Vítkovců, jejich síla oslabena i několikerým dělením majetku na malé díly a vzájemnými spory. Otec Jan stoupencem panské jednoty proti Václavovi IV., později byli on a hlavně jeho žena Anna horlivými příznivci Jana Husa. Během husitských válek působila část rodu na husitské a část na katolické straně.
3. **Dráha do r. 1448:** S bratrem Prokopem po celou dobu husitských válek straník Tábora. Během čtyřicátých let zřejmě postupný příklon k Rožmberkům a pánům z Hradce, politiky se ale držel stranou až do vstupu do strakonické jednoty.
4. **Majetek:** Kamenice nad Lipou (zpočátku spolu s bratry). Původně i část Sezimova Ústí s Hradištěm, které 1420 Prokop přenechal táborům a 1437 je vyplatil od pánů z Ústí císař Zikmund. Buď on, nebo spíše jeho stejnojmenný bratranec 1437 dostal od císaře náhradou i zápis Lomnice nad Lužnicí, jenž však nebyl naplněn. Od 1410 část Fuglhausu spolu s pány ze Stráže, který před r. 1448 celý uchvátili páni ze Stráže.⁷⁹³ Stav r. 1449: 1 hrad, 1 město, asi 15 vsí. Nejdůležitější sousedé: choustnické panství Rožmberků (S), z Žirovnice (P), nedaleko páni z Hradce (S), Leskovcové (S).
5. **Náboženství:** Zda se změnou své politické linie opustil i tábořské vyznání, není zřejmé.
6. **J. Ú. a Rožmberk:** Od 1420 s Rožmberkem boje, Oldřich se pokoušel ovládnout Kamenici; dobyl pak Fuglhaus, ale pak ho musel Janovi a pánům ze Stráže vrátit (kolem 1439).⁷⁹⁴ 1437-1439 Jan účasten na smlouvách Tábora s Oldřichem.⁷⁹⁵ Později sblížení, r. 1448 se na Rožmberky Jan obrátil se stížností, že páni ze Stráže drží jeho fuglhauské zboží.⁷⁹⁶
7. **J. Ú. a členové:** Sestra(?) Bonuše se za husitských válek spojovala s *Menhartem z Hradce*, snad proti táboritům a svému bratrovi.⁷⁹⁷ S *Oldřichem z Hradce* měl i Jan již přátelský vztah: svědčil na jeho závěti.⁷⁹⁸ S *Bedřichem ze Strážnice* se znal z doby společného tábořského působení; zda nadále zůstali v kontaktu, nevíme (při zmínkách o členech, které do jednoty přivedl Bedřich, se o Janovi nehovoří).

⁷⁸⁹ FRA II/42, s. 67, č. 40.

⁷⁹⁰ Srov. J. JÁNSKÝ, *Páni*, s. 115.

⁷⁹¹ Literatura: A. SEDLÁČEK, *Hrady* III, s. 182, IV, s. 136-141, 169-171; OSN XXII, s. 915.

⁷⁹² K dataci jeho smrti J. DOBIÁŠ, *Dějiny* IV/1, s. 11-12.

⁷⁹³ K majetku viz literaturu v předminulé poznámce.

⁷⁹⁴ Stížnost táborů v LL I, s. 198, č. 291; k dataci R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 431.

⁷⁹⁵ Tehdy asi ještě žili i jiní Janové z Ústí (celkem se v husitských válkách objevují tři nebo čtyři), ale ostatní se nehlásili k tábořské straně.

⁷⁹⁶ LL III, s. 381-382, č. 540. Zmínka, „...že stě mi to zboží přisúdili,“ se vztahuje k jakémusi předchozímu ubrmanskému výroku, kdy Rožmberkové rozhodli spor ve prospěch Ústeckého. To snad svědčí o postupujícím Janově sblížení s jeho slavnějšími krumlovskými příbuznými.

⁷⁹⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 170-171.

⁷⁹⁸ RTT II, s. 230.

- 8. J. Ú. a poděbradští:** Od druhé poloviny 40. let spor s Václavem, Janem a Jindřichem ze Stráže – se kterými byl příbuzný⁷⁹⁹ – o hrádek Fuglhaus.
- 9. Důvody vstupu:** Možné důvody: spor s pány ze Stráže, vazby na pány z Hradce.
- 10. V jednotě:** Příznávací list do strakonické jednoty nedochován. Jan jmenován v seznamech členů z r. 1449 a 1450,⁸⁰⁰ na hradecké smlouvě a jako jeden z jistců na vildštejnské smlouvě. Aktivně válčil r. 1450 po boku Jindřicha z Rožmberka, pánů z Hradce, Jana ze Švamberka a dalších jednotníků.⁸⁰¹ Po vildštejnském příměří z pramenů k jednotě mizí.
- 11. Další dráha:** Na svatojiřském sněmu nebyl. Zůstal ve styku s Oldřichem z Hradce. Již asi r. 1452 nebo krátce poté bez dědiců zemřel, majetek připadl pánům ze Stráže.

Jan Blankštejn z Vartenberka na Blansku⁸⁰²

- † po 1458 (nejpozději teprve před 1469). Snad syn Václava z Vartenberka na Blansku a Markéty z neznámého rodu.⁸⁰³ Manželka Anna Berková z Dubé, dcera Kateřina.
- Rod:** Starobylý panský rod, odnož Markvarticů. Z původních čtyř hlavních větví Vartenberků do poloviny 15. století tři po meči vymřely, zůstala pouze větev děčínská, která ale už byla rozdělená do několika nových odnoží. Z děčínské větve pocházel i Jan Blankštejn, i když jméno jeho otce není jisté. Na Blansku seděl už v l. 1401-1407 Václav z Vartenberka. Jan IV. Děčínský byl členem panské jednoty proti králi Václavovi IV.; jeho potomci za husitských válek měnili strany, skončili asi jako mírní kališníci.
- Dráha do r. 1448:** Jan vešel v držení Blanska (neboli Blankštejna, u Ústí n. L.) po r. 1436.⁸⁰⁴ Od začátku odtud vedl války s hornolužickým Šestiměstím a s výjimkou období asi 1444-1451, kdy působil ve wettinských službách, se Sasy. Většinou spolupracoval se Zikmundem Děčínským, pravděpodobně svým bratrancem, a potom s jeho syny. Do roztržky r. 1438 podporovali děčínští Vartenberkové krále Albrechta, Blankštejn jistě také. Od roku 1440 byl jedním z hejtmanů litoměřického kraje;⁸⁰⁵ za hejtmanství Jakoubka z Všesovic ale měli Děčínští s litoměřickým landfrýdem problematické vztahy.⁸⁰⁶
- Majetek:** Hrad Blansko drželi Janovi příbuzní Vartenberkové na počátku 15. století a znovu od r. 1426. Asi ve 40. letech ovládal Jan příhraniční Šaunštejn a neznámo kdy Děvín. Až do smrti mu potom zůstal lenní hrádek Svádov. Několik vsí musel vrátit rozhodnutím revindikační komise r. 1454.⁸⁰⁷ Stav majetku r. 1449: 1 hrad a držba dalších nejistá, možná 1 městečko, 25-40 vsí. Nejdůležitější sousedé: Děčínští z Vartenberka (P), z Kladna (P), město Ústí n. L. (N), Berkové z Dubé (P).

⁷⁹⁹ Jindřich ze Stráže o něm mluvil jako o svém strýci (J. DOBIÁŠ, *Dějiny IV/1*, s. 12).

⁸⁰⁰ V seznamu z r. 1450 je ale jen na jedné jeho variantě, a to té, která byla přeškrtnuta.

⁸⁰¹ LL IV, s. 233-234, č. 337.

⁸⁰² Literatura: F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, Aussig 1930; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 84-85, 323-326; OSN XXVI, s. 433-438, IV, s. 143.

⁸⁰³ Domněnka o Václavově možném otcovství A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 325, pozn. 1.

⁸⁰⁴ Výklad A. SEDLÁČKA v *Hradech XIV*, s. 324, je možno upřesnit v tom smyslu, že tím Janem, který držel hrad r. 1436, byl ještě bratr Zikmunda z Vartenberka Jan Děčínský (viz Ivan HLAVÁČEK – Rudolf TECL – Milan VONDRÁČEK a kol. (edd.), *Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419-1437)* II, in: TA 4, 1992, s. 5-31, zde s. 29). Byl-li Jan Blankštejn synem Václava Blanského, hypoteticky mohl být Jan Děčínský jeho poručíkem.

⁸⁰⁵ Není jisté, jak dlouho v této funkci zůstal (srov. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 485).

⁸⁰⁶ Srov. např. SLČ, s. 120, 122, 126.

⁸⁰⁷ K majetku F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*; A. SEDLÁČEK, *Hrady X*, s. 160, XIV, s. 84-85, 285, 323-326, 374; AČ XIV, s. 377. K Šaunštejnu lépe R. ANDĚL a kol., *Hrady III*, s. 459; HÚ AV Praha, pozůstalost Augusta Sedláčka, topografická část, karta Šaunštejn.

- 5. Náboženství:** Snad začínal v kališnické víře (srov. bod 2). V pozdější etapě života ho vzhledem k jeho válčení na straně Řádu německých rytířů lze považovat evidentně za katolíka, ostatně ani děčínští Vartenberkové u kališnictví podle všeho nevydrželi.⁸⁰⁸
- 6. J. B. V. a Rožmberk:** Nebyli v přímém kontaktu,⁸⁰⁹ ba spíš přicházeli do střetů. R. 1438 se Oldřich údajně podílel na zajetí jeho příbuzného Zikmunda z Vartenberka.⁸¹⁰ R. 1454 Jindřich z Rožmberka získal úřad hejtmána bezprostředních slezských knížectví, o které stál i Blankštejn.
- 7. J. B. V. a členové:** Spříznění s pány z *Kolovrat*: matkou jednotníka *Jindřicha Libštejnského* byla Kateřina z Vartenberka;⁸¹¹ Blankštejnova dcera Kateřina se později provdala za Albrechta Krakovského z Kolovrat. *Bedřich ze Strážnice* ve strakonické jednotě upozorňoval na nebezpečí hrozící Blankštejnovi, což tlumočil Rožmberkovi *Oldřich z Hradce*.⁸¹² Na Jindřichově Hradci byl r. 1438-1439 umořen Zikmund Děčínský. R. 1453 byl hejtmánem na Blansku *Kryštof Šof*, snad již dříve spojenec proti Šestiměstí.⁸¹³ S Děčínskými z Vartenberka nevycházeli *Mikulášové I. a II. z Lobkovic*.⁸¹⁴
- 8. J. B. V. a poděbradští:** Blízké vztahy se „strýci“⁸¹⁵ *Jindřichem a Janem na Děčíně*, kteří vždy patřili k poděbradské jednotě. Spojenecké a příbuzenské vztahy s příslušníky honštejnské větve *Berků z Dubé*.⁸¹⁶ Dlouhodobě záští s Horní Lužicí i s jejím propoděbradským fojtem *Hanušem z Koldic*.⁸¹⁷ *Bohuš Kostka z Postupic* se podílel na zajetí Zikmunda z Vartenberka.⁸¹⁸
- 9. Důvody vstupu:** Lze uvažovat o jakési krátkodobé roztržce s příbuznými na Děčíně, popřípadě o pouhém taktizování. Rovněž eventuální souvislost s jeho momentálně kladným poměrem k Sasku je otázkou. Ve strakonické jednotě měl, zdá se, jakési vazby jen na okrajové osobnosti *Bedřicha a Šofa*.
- 10. V jednotě:** Přiznávací list do strakonické jednoty se nedochoval, na soupisech členů z roku 1450 je jmenován jak v poděbradské, tak ve strakonické jednotě;⁸¹⁹ to, jakým směrem mezi nimi (zřejmě) přešel, není příliš jasné. 27. září 1449 byl určitě při strakonických,⁸²⁰ snad tedy byl dříve na této straně. Žádné jiné doklady o členství v jednotě neexistují.
- 11. Další dráha:** Roku 1452 byl na svatojiřském sněmu. Hned od r. 1452 se vrátil k válkám se Saskem; r. 1453 se neúspěšně ucházel o místo hejtmána komorních slezských knížectví.⁸²¹ Od následujícího roku byl přisedícím zemského a dvorského soudu;⁸²² v l. 1454-1458 bojoval v Prusku na straně Řádu německých rytířů. Děčínští příbuzní zůstávali vždy při Jiříkovi.

⁸⁰⁸ K Děčínským z Vartenberka srov. R. URBÁNEK, ČD III/1, s. 153.

⁸⁰⁹ Oldřichův poručník Čeněk i manželka Kateřina pocházeli z jiné větve Vartenberků.

⁸¹⁰ Z. UHLÍŘ, *Neznámý pramen*.

⁸¹¹ V. BORŮVKA, *Rodopis*, s. 43. Kateřina z Vartenberka byla podle některých sporných zdrojů sestrou Jana a Zikmunda Děčínských z Vartenberka (<http://genealogy.euweb.cz/waldstein/waldstein11.html#KJ>), tedy snad Blankštejnovou sestřenicí.

⁸¹² LL IV, s. 102, č. 124.

⁸¹³ F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 34; Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 100.

⁸¹⁴ Viz u Mikuláše II. z Lobkovic, bod 8.

⁸¹⁵ Pokud byl Blankštejn synem Václava Blanského, byli by tito jeho synovci z druhého kolene.

⁸¹⁶ Člen poděbradské jednoty Jindřich z Dubé pocházel z jiné větve rodu, kuřivodské neboli lipské.

⁸¹⁷ F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 34.

⁸¹⁸ Z. UHLÍŘ, *Neznámý pramen*.

⁸¹⁹ LL IV, s. 265, č. 374.

⁸²⁰ Oldřich z Hradce tehdy psal o Blankštejnovi jako o příteli, kterému hrozí nebezpečí od poděbradských (LL IV, s. 102, č. 124).

⁸²¹ AČ VII, s. 208, č. 7.

⁸²² G. FRIEDRICH (ed.), *Desky dvorské VIII*, passim; F. J. UMLAUFT, *Blankenstein*, s. 41.

Jindřich starší (XVII.) z Weidy na Hauenštejně⁸²³

1. † po 1452, asi před 1454. Syn Jindřicha (XVI.) z Weidy a neznámé matky. Dva mladší stejnojmenní bratři (Jindřich XVIII. † po 1416, Jindřich XIX. po 1462), sestra. Manželka Anna z neznámého rodu, syn Jindřich XX., dcery.
2. **Rod:** Starobylý rod říšských fojtů z oblasti tzv. Vogtlandu. Počátkem 13. století se rod rozdělil na tři základní linie: z Plavna (z níž se někteří usadili v Čechách; pocházeli z ní v 15. století míšeňští purkrabí), z Weidy a z Gery. Ve 14. století podřídili fojtové svá panství ve Vogtlandu pod lenní svrchovanost České koruny nebo Wettinů. Weidská větev s Čechami příliš do styku nepřišla.
3. **Dráha do r. 1448:** V mládí žil ve Vogtlandu; r. 1423 působil ve službě Hohenzollernů jako správce v Plavně.⁸²⁴ V Čechách se objevuje na Hauenštejně⁸²⁵ u Ostrova nad Ohří od r. 1437, působil zde spíše v regionálních záležitostech. V Sasku stáli fojtové z Weidy zřejmě na straně vévody Viléma proti kurfiřtu Fridrichovi.⁸²⁶
4. **Majetek:** R. 1410 směnil Weidu s Wettiny za hrad Schmölln poblíž Křimičova, který držel asi do r. 1419. R. 1437 koupil Hauenštejn v Čechách, k němuž patřil zřejmě i sousední Himlštejn. Rovněž jeho bratři v mládí postupně prodali své podíly na Weidě a drželi potom Bergu, Auerbach a od r. 1454 Wildenfels.⁸²⁷ Stav majetku r. 1449: v Čechách 2 hrady, asi 20 vsí. Ve Vogtlandu asi 1 hrad (Berga). Nejdůležitější sousedé: Šlikové (S), ze Šternberka (P), z Doupova (katolíci?), ze Šumberka (P, S).
5. **Náboženství:** Bezpochyby katolík. V říjnu 1450 z nějakého důvodu cestoval do Říma, nevíme, zda v příčině nějakých církevních záležitostí.⁸²⁸
6. **J. W. a Rožmberk:** Korespondence se nedochovala, pouze zmínka o tom, že Oldřich psal Jindřichovi r. 1445 v příčině jeho sporu s Jindřichem z Plavna, ve kterém se Oldřich pokusil prostředkovat.⁸²⁹
7. **J. W. a členové:** Do strakonické jednoty vstoupil spolu s *Mikulášem z Lobkovic*, pány ze *Šumberka* a *Kadaní*. Po boku Aleše ze Šumberka se vyskytoval už r. 1441.⁸³⁰ Mikuláš z Lobkovic zprostředkoval jeho kontakt s Rožmberkem;⁸³¹ *Jan* z Lobkovic mu možná dělal společnost při cestě do Říma. Naproti tomu měl Jindřich r. 1448 záštitu s *Hynkem Krušinou ze Švamberka*, což snad souviselo s tím, že už r. 1445 nevycházel s Hynkovým tchánem Jindřichem z Plavna.⁸³²

⁸²³ Literatura: Berthold SCHMIDT, *Die Reussen*. Genealogie des Gesamthauses Reuss älterer und jüngerer Linie sowie der ausgestorbener Vogtslinien zu Weida, Gera und Plauen und der Burggrafen zu Meissen aus dem Hause Plauen, Schleiz 1903; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 97; OSN XIX, s. 882-883, XXI, s. 615-616. Méně přesně Friedrich BERNAU, *Geschichte des Schlosses und Gutes Hauenstein bei Schlackenwerth*, Karlsbad 1875, s. 11-18, a TÝŽ, *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen I*, Saaz 1881, s. 304-305. O statutu německých fojtských držav André THIEME, *Landesherrschaft und Reichsunmittelbarkeit*. Beobachtungen bei den Burggrafen von Meißen aus dem Hause Plauen und anderen Nachfolgefamilien der Vögte von Weida, Gera und Plauen, in: Jörg Rogge – Uwe Schirmer (hrsg.), *Hochadelige Herrschaft in mitteldeutschen Raum (1200-1600)*, s. 135-161.

⁸²⁴ B. SCHMIDT, *Die Reussen*, Tafel 2.

⁸²⁵ Patřil k němu zřejmě i sousední hrad Himlštejn.

⁸²⁶ Srov. Herbert KOCH, *Der sächsische Bruderkrieg (1446-1451)*, in: *Jahrbücher der Königlichen Akademie Gemeinnütziger Wissenschaften zu Erfurt*. Neue Folge, Heft XXXV, 1909, s. 1-264, zde s. 149.

⁸²⁷ K majetku B. SCHMIDT, *Die Reussen*; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 97, XIV, s. 64-65. Velikost hauenštejnského panství je zachycena časově nejbližší v r. 1497: NA Praha, *Desky zemské větší*, kniha 6, f. B 16.

⁸²⁸ LL IV, s. 294-295, č. 415; srov. také AČ XIV, s. 54-55, č. 1596.

⁸²⁹ LL III, s. 34, č. 44.

⁸³⁰ M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 437.

⁸³¹ LL IV, s. 294-295, č. 415.

⁸³² LL III, s. 34, č. 44, s. 367, č. 515.

- 8. J. W. a poděbradští:** Zatímco r. 1441 byl nakloněn *Alešovi Holickému ze Šternberka*, jindy měl se Šternberky záští.⁸³³ Koupil Hauenštejn od *Viléma z Ilburka*, kterému na hradě snad patřil nějaký podíl ještě r. 1448.⁸³⁴
- 9. Důvody vstupu:** Motiv nejasný, zvláště při komplikovaném vztahu fojtského rodu k saskému kurfiřtovi a při jeho sporu se Švamberkem. Zřejmě hrály roli vazby na Mikuláše z Lobkovic či pány ze Šumberka.
- 10. V jednotě:** Vstoupil do jednoty 31. srpna 1449.⁸³⁵ Uveden v soupisu r. 1450 a ve smlouvě s Fridrichem Saským (ačkoli při jejím sjednávání v Plzni zřejmě nebyl).⁸³⁶ Není zmiňován ve vildštejnské smlouvě a ani žádné další listinné prameny ke strakonické jednotě jej nejmenují; avšak ještě na podzim 1450 ho chtěl Rožmberk pozvat na stranický sjezd (Jindřich ale tehdy byl na cestě do Říma).⁸³⁷
- 11. Další dráha:** Svatojiřského sněmu se neúčastnil. On nebo jeho syn ukazoval r. 1454 před revindikační komisí své zápisy na Hauenštejn, k nimž měla komise určité výhrady.⁸³⁸ Podle jedné zprávy seděli fojtové z Weidy na Hauenštejně ještě r. 1466.⁸³⁹

Jan Kolda ze Žampachu na Náchodě⁸⁴⁰

1. *snad začátkem 90. let 14. století, † asi 1462.⁸⁴¹ Pravděpodobně syn Koldy (Mikuláše) ze Žampachu a Bětky z Bukovic. Sestra Anna provdaná Kordulová z Dubence, bratr nebo jiný příbuzný Václav.⁸⁴² Možná měl syna.
2. **Rod:** Příslušník zchudlé větve východočeského, kdysi panského rodu ze Žampachu, která se oddělila asi na počátku 14. století a upadla posléze do vladyckého stavu. Pravděpodobný otec Kolda byl drobný vladyka, vlastnil tvrz v Černíkovcích.
3. **Dráha do r. 1448:** Začínal jako man krále Václava IV.,⁸⁴³ před husitskými válkami snad studoval na univerzitě, držitel bakalářského titulu.⁸⁴⁴ Ve válkách doložen od druhé poloviny 20. let jako straník Tábora. Účast na diplomatických jednáních a vojenských akcích, včetně bitvy u Lipan. Zůstal poté na straně radikálů, po r. 1437 straníkem polské kandidatury. Působil přímo ve službách polského krále Kazimíra doma i ve Slezsku (boje

⁸³³ K r. 1441 M. POLÍVKA, *Sebeuvědomění*, s. 437; o záští F. BERNAU, *Geschichte*, s. 17 (bez udání zdroje).

⁸³⁴ F. BERNAU, *Album I*, s. 304.

⁸³⁵ Přiznávací list v AČ III, s. 541, č. 533 (reg.); průvodní dopis v LL IV, s. 94, č. 117.

⁸³⁶ LL IV, s. 171-173, č. 231; srov. R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 413, pozn. 5.

⁸³⁷ LL IV, s. 294-295, č. 415.

⁸³⁸ AČ II, s. 179, č. 289.

⁸³⁹ F. BERNAU, *Geschichte*, s. 17.

⁸⁴⁰ Literatura: Vladimír WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu. Život táborského hejtmána, loupeživého rytíře, kondotiéra a psance*, Hradec Králové – Trutnov 2002; Martin ŠANDERA, *Východočeská šlechta v polipanském bezvládní, poděbradské a jagellonské éře I*, in: *Východočeské listy historické 17-18*, 2001, s. 89-116; OSN XIV, s. 540; A. SEDLÁČEK, *Hrady V*, s. 12-14; o minulých generacích rodu TÝŽ, *Hrady II*, s. 124-125; o bojích ve Slezsku Hubert ERMISCH, *Mittel- und Niederschlesien während der königlosen Zeit*, in: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 13*, 1876, s. 1-72, 291-343.

⁸⁴¹ S rozlišením jednotlivých generací v rodu jsou potíže, starší literatura v husitském a pohusitském období hovoří většinou o dvou Janech Koldech, otcí a synovi, čemuž by nasvědčovala zmínka o „mladém Koldovi“ k r. 1447 (SLČ, s. 136). Ve vyhraněném pojetí této teorie otce a syna by ani Kolda-člen strakonické jednoty nebyl totožný s Koldou-husitou. Z novějších prací ještě Šandera rozlišuje dva Koldy, ale V. Wolf, který se zabýval Koldou(y) speciálně, pojímá Jana Koldu jako jednu dlouhověkovou osobu (V. WOLF, *Jan Kolda*, viz zejm. s. 106-108). Příklonil bych se i zde spíše k tomuto pojetí a nepokoušel se rozlišovat v Koldovi více osob, jejichž rozeznávání by vždy bylo nutně nejisté. Připusťme, že roku 1447 snad žil ještě jakýsi syn vedle svého otce.

⁸⁴² V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 16, 18.

⁸⁴³ Robert NOVOTNÝ, *Šlechta*, in: P. Cermanová – R. Novotný – P. Soukup (redd.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 290-316, zde s. 302.

⁸⁴⁴ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 16, 106-107; AČ XXXVI, s. 86.

- proti slezským landfrýdům), vazby na polské šlechtice Sudivoje z Ostrorogu a Jana Teczyńského a na slezského knížete Konráda Bílého Olešnického. Výdaje na své války pokrýval z loupežné činnosti. V Čechách vedl odboj proti hradeckému landfrýdu, k němuž se nepřipojil, poražen od něho v červenci 1441, ale statky mu byly prozatím ponechány.
4. **Majetek:** Rodová tvrz Černíkovice. Koncem 30. let se zmocnil Náchodu a Rychmberku (Liberku) a získal Homoli (Hummel) v Kladsku, kterou r. 1444 odstoupil. R. 1449 měl spravovat zboží Kamienna Góra (Landeshut) a Krzeszów (Grüssau) ve svídnicko-javorském knížectví. R. 1456 byl zbaven svých majetků v Čechách.⁸⁴⁵ Stav r. 1449: v Čechách 2 hrady, 2 města, 2 městečka, asi 45 vsí. Nejdůležitější sousedé: jeho příbuzní a služebníci, dále Jiří z Dubé a Vízmurka (P), Jan z Rychnova (P).
  5. **Náboženství:** Pravděpodobně zůstal utrakvistou táborského směru.
  6. **J. K. Ž. a Rožmberk:** Už r. 1428 svědčil Kolda za tábority na příměří Rožmberka s Tábořem, což je jediný známý případ jejich styku mimo období strakonické jednoty. Z korespondence se dochoval jen jeden list Koldy Rožmberkovi z listopadu 1450 (omlouvá se z účasti na sněmu, prosí o přimluvu, neodpouští si ale výčitky vůči němu), jedno Koldovo podání na ubrmany (z nichž jeden byl Rožmberk) a zmínka o jedné schůzce.
  7. **J. K. Ž. a členové:** S *Bedřichem ze Strážnice* se seznámil nejpozději během působení v táborských posádkách ve Slezsku,⁸⁴⁶ oba se stali dlouholetými přáteli a spojenci (společná účast např. na pokusu o přepad Litovle 1437 a o dobytí Prahy 1440), spolupracovali i ve strakonické jednotě, kam jej Bedřich přivedl. *Kryštof Šof* byl rovněž jeho spojencem (už při pokusu o Prahu 1440), ve strakonické jednotě mu Šof postoupil k užívání hrad Valdštejn.⁸⁴⁷ *Oldřich z Hradce*, s nímž se zřejmě seznámil přes Bedřicha, se ve strakonické jednotě zastával jeho věci. *Bernart z Cimburka* si jej vybral za jednoho z ubrmanů ve sporu s moravským landfrýdem.⁸⁴⁸
  8. **J. K. Ž. a poděbradští:** *Jiří z Poděbrad* byl právoplatným dědicem většiny majetků, které Kolda uchvátil a držel. V poděbradské jednotě bylo několik jeho dávných táborských spolubojovníků: *Svojše ze Zahrádky na Opočně* (dřívější přítel a spojenec, v době strakonické jednoty ale právě mezi ním a Koldou záští),⁸⁴⁹ bratři *Šárovcové* (přes dřívější přátelskou úmluvu nyní proti Koldovi aktivně válčili),⁸⁵⁰ *Jan Pardus z Vratkova* (přítel, účastnil se spíše z povinnosti landfrýdního tažení proti Koldovi, ale přátelství později obnoveno),⁸⁵¹ *Beneš Mokrovouský z Hustiřan* (Koldův spojenec jak při pokusu o Prahu r. 1440, tak v kritickém roce 1441) a jiní. Kolda válčil s hradeckým landfrýdem, jehož hejtmany byli (po sobě) *Soběslav* a *Jetřich z Miletínka*; kromě nich a *Svojše*ho měl z dalších členů landfrýdu spory zvláště s jedním služebníkem *Jiřího z Poděbrad* a s *Janem z Rychnova* (svým sousedem);⁸⁵² r. 1450 je mu připisován útok na *Dvůr Králové*.⁸⁵³ Záští s pány z *Pernštejna* a s celým moravským landfrýdem (částečný mír r. 1445).⁸⁵⁴
  9. **Důvody vstupu:** Vazba na Bedřicha ze Strážnice, který i sám uváděl, že právě on získal Koldu pro podporu Oldřichovi z Hradce.⁸⁵⁵

⁸⁴⁵ K majetku A. SEDLÁČEK, *Hrady II*, s. 191-194, 208, V, s. 12-14; V. WOLF, *Jan Kolda*; AČ XXXVI, s. 86, č. 77; RTT II, s. 236. Zboží ve Slezsku zmíněno v LL IV, s. 56, č. 65.

⁸⁴⁶ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 18.

⁸⁴⁷ AČ IV, s. 21, č. 37.

⁸⁴⁸ SČPL 1/2, s. 334-335, č. 1399.

⁸⁴⁹ Ne zcela srozumitelnou formulaci v SLČ, s. 143, vysvětluje R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 450-451.

⁸⁵⁰ Koldova stížnost v LL IV, s. 23, pozn. 3.

⁸⁵¹ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 20, 59, 76.

⁸⁵² Ke Koldovým sporům LL IV, s. 55-56, č. 65.

⁸⁵³ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 432.

⁸⁵⁴ AČ X, s. 263, č. 16.

⁸⁵⁵ LL IV, s. 306, č. 436.

- 10. V jednotě:** Oldřichovi z Hradce pomáhal asi už na podzim 1448;⁸⁵⁶ už v únoru 1449 sliboval poslat příznávací list do jednoty,⁸⁵⁷ ten se sice nedochoval, ale na seznamech členů r. 1449 a 1450 Kolda jmenován. Kooperoval s Bedřichem ze Strážnice a Šofem,⁸⁵⁸ značně nezávislý na předácích jednoty. V únoru až březnu 1449 konflikt s hradeckým landfrýdem, žádal jednotu o pomoc, která však nepřišla. Jednota dokonce pomýšlela na jeho vyškrtnutí ze seznamu spojenců⁸⁵⁹ a i Kolda v ní ztrácel důvěru;⁸⁶⁰ postupně donucen k příměří. Poté měl spory se Slezany; r. 1450 opět bojoval v Čechách a na Moravě. Po Vildštejnu Koldu oblehl hradecký landfrýd, ale nakonec bylo v červenci 1450 uzavřeno příměří⁸⁶¹ – jednota tak sice Koldovi nikdy nepomohla vojensky, ale zřejmě s její diplomatickou pomocí se Kolda prozatím udržel na svých statcích.⁸⁶²
- 11. Další dráha:** V zastoupení účast na kateřinském sněmu, kde ale jeho pře s hradeckým landfrýdem nebyla vyřízena. Ke sněmu r. 1451 glejtován na strakonické straně; svatojiřského sněmu r. 1452 se neúčastnil. Nejpozději od r. 1454 bojoval v Polsku ve třináctileté válce na straně polského krále. Od příchodu krále držel Náchod nelegálně, 1456 v jeho nepřítomnosti jeho statky dobyty Jiřím z Poděbrad, zemský sněm pak Koldu vyhostil ze země. Zemřel asi po r. 1462 snad opět v Čechách.⁸⁶³

---

⁸⁵⁶ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 337-338.

⁸⁵⁷ LL IV, s. 12-13, č. 13.

⁸⁵⁸ Srov. např. LL IV, s. 306, č. 436 (že Bedřich sháněl u Koldy půjčku), AČ IV, s. 21, č. 37.

⁸⁵⁹ AČ IV, s. 25-26, č. 44.

⁸⁶⁰ Srov. jeho výrok o předácích jednoty, že „oni dadie vám psanie dosti pěkného a na mněť se voziti budú,“ místo aby Koldovi pomohli (list Bedřichovi ze Strážnice, LL IV, s. 23, pozn. 3).

⁸⁶¹ R. URBÁNEK, ČD III/2, s. 450-454, o míru se Slezany s. 828. Smlouvy o příměří s hradeckým landfrýdem v SOA Třeboň, Historica, sign. 1461a-b, inv. č. 1911, 1912 (<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=11m&id=123583>). K průběhu jednání srov. AČ III, s. 546, č. 561.

⁸⁶² Kolda sám se ale domníval, že mu členství v jednotě přineslo spíše ztráty: „...nebt' sem já pro vás tak mnoho ztratil a v nebezpečnost všel, ještě Vaše Milost snad tomu neuvěří,“ psal v listopadu 1450 (LL IV, s. 301, č. 427).

⁸⁶³ V. WOLF, *Jan Kolda*, s. 76, se domnívá, že Kolda dostal od krále Jiřího milost.

Příloha č. 2: Tabulky majetku členů strakonické jednoty

Tabulky znázorňují vývoj majetkové držby členů jednoty od vypuknutí husitské revoluce do začátku kralování Jiřího z Poděbrad na základě čtyř sond k jednotlivým letům. V základní podobě vznikly již při mé seminární práci, ve které bylo s příslušnými odkazy popsáno, jak se k údajům o majetkové držbě a velikosti panství docházelo. Zde uvádím stručnou textovou sumarizaci majetkových poměrů každého člena v Příloze č. 1 pod bodem 4.

Zachyceny jsou hrady a z ostatních zboží jen ta, která byla důležitější nebo samostatnější, nikoli jednotlivé vesnice apod. Jak vymezení pojmů držba/vlastnictví, tak vymezení šlechtických rodin/rodů se řídí stejnými pravidly jako v textu práce v podkapitole V.3., jsou tedy bráni v úvahu členové jednoty a jejich nejbližší příbuzní (rodina). To se nicméně mohlo krýt s celou rodovou větví, v některých případech i s celým rodem.

Tabulky mohou na první pohled působit poněkud nesrozumitelně, proto musíme začít legendou: V prvním sloupci za názvem zboží následuje upřesnění, zda se jedná o hrad, hrad s městem atd. Jde pouze o charakteristiku uvedeného toponyma, zatímco měšť či městeček v rámci jednoho panství mohlo být více, což se odráží až v celkových součtech v dolní části každé tabulky. Následně jsou v závorce uvedena data majetkových změn v období 1419-1459. Např. údaj (-1420, 1437-) značí, že panství bylo získáno před rokem 1419, ztraceno r. 1420, znovu získáno r. 1437 a zůstalo v držbě přinejmenším do r. 1460. Pokud závorka chybí, znamená to, že zboží bylo drženo kontinuálně po celé období 1419-1459. Řazení jednotlivých zboží po sobě v rámci jednoho rodu přibližně odráží geografickou konfiguraci statků a jejich příslušnost k historickým krajům. Ta je orientačně uvedena v dalším sloupci pomocí zkratk: BE – kraj bechyňský, PA – prácheňský, PL – plzeňský, ŽT – žatecký, SL – slánský, RA – rakovnický, LT – litoměřický, MB – boleslavský, HK – královéhradecký, CR – chrudimský, ČS – čáslavský, KO – kouřimský, KL – kladský (podkladem pro přibližnou podobu krajského uspořádání byly mapy in: Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 516-517; Eva SEMOTANOVÁ – Jiří CAJTHAML a kol., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014, s. 94; se zohledněním neexistence podbrdského a vltavského kraje v naší době).

Jednotlivé další kolonky udávají, zda rod držel zboží v daném roce a jaký měl majetek právní statut. Pro základní orientaci jsou alodiální statky psány běžným písmem, zatímco veškeré ostatní typy majetku kurzivou. Otazníky a výraz „asi“ se nevztahují k právnímu statutu zboží, který se během sledovaného období většinou neměnil, nýbrž vyjadřují nejistotu, zda bylo zboží drženo právě k danému roku (užití výrazu „asi“ značí pravděpodobnou držbu, která je započítána do celkových součtů, otazník značí nejistou držbu, která není počítána).

Je rozlišen majetek v Čechách a v jiných zemích, buď korunních, nebo zahraničních. K českým državám se vztahují celkové součty držby hradů, měst(eček) a velmi orientačně i vesnic. Nezapočítávám statky, které v daném roce držel jiný člen rodu, pokud byla mezi oběma příbuznými vážnější rozepře (např. Švihov u pánů z Rýzemberka pro rok 1449). U hradů se nezahrnují hrady pravděpodobně zaniklé. Dvojice hradů (Žebrák a Točnick, Rožmberk, Příběnice s Příběničkami...) počítám jako jeden hrad. Tam, kde je mi známo, že rod držel majetek i v jiných zemích, českých nebo cizích, je tento majetek uveden zvlášť v nejspodnější části tabulky, již bez číselných součtů.

Řazení tabulek jednotlivých rodů se shoduje s Přílohou č. 1. Vynecháni jsou páni z Michalovic, neboť člen jednoty Václav z Michalovic byl příslušník duchovního stavu.

Držba pánů z Rožmberka v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
Český Krumlov – hrad a město	BE	alod	alod	alod	alod
Rožmberk – hrad a město (-1420, 1456-1457)	BE	alod	(zastaveno)	(zastaveno)	(zastaveno)
Vítkův Hrádek – hrad (-1427)	BE	alod	(zastaveno)	(zastaveno)	(zastaveno)
Dívčí Kámen – hrad	BE	alod	alod	alod	alod
statky kláštera Zlatá Koruna s hrádkem v Netolicích (1420-)	BE		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Křemže – tvrz a městečko (před 1445-)	BE			držba	alod
Maškovec – hrad (asi 1455-)	BE				alod
Velešín – hrad a městečko	BE	alod	alod	alod	alod
Pořešín – hrad zaniklý (před 1434-)	BE		alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý
Sokolčí – hrádek (možná zaniklý)	BE	alod	alod	alod	alod
Louzek – hrádek (1448-)	BE			alod	alod
Trhové Sviny – hrádek a městečko (-1420, asi 1434-)	BE	alod	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý
Nové Hradky – hrad a město	BE	léno	léno	léno	léno
Třeboň – hrad a město	BE	alod	alod	alod	alod
Ledenice – hrádek a městečko	BE	alod	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý
Lomnice n. L. – hrádek zaniklý a městečko (1435-)	BE		zást. drž., h. zanik.	zást. drž., h. zanik.	zást. drž., h. zanik.
Veselí n. L. – tvrz a městečko	BE	zást. držba	zást. držba	zást. držba	zást. držba
Dolní Bukovsko – tvrz a městečko	BE	alod	alod	alod	alod
Choustník – hrad	BE	alod	alod	alod	alod
Soběslav – hrad a město	BE	alod	alod	alod	alod
Příběnice a Příběničky – hrady a městečko (-1420, 1437-)	BE	alod	alod, hrady zaniklé	alod, hrady zaniklé	alod, hrady zaniklé
Dobronice – hrádek (1443/1455-)	BE			alod (část)	alod
Miličín – hrad zaniklý a městečko	BE	alod, h. možná zan.	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý
statky kláštera milevského (1437-)	BE		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Sedlčany – město, Zrůbek - hrádek	BE	alod	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý
Zvíkov – hrad a městečko (1431-)	PA		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Protivín – hrádek a městečko (asi 1434-před 1437, mezi 1437 a 1450- mezi 1457 a 1459)	PA		?	zást. držba (asi)	
Helfenburk – hrad (-1458)	PA	alod	alod	alod	(zastaveno)
Poděhusy – hrad	PA	alod	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý	alod, hrad zaniklý
Hus – hrad zaniklý (1444-)	PA			léno, zást. drž., hrad zaniklý	léno, zást. drž., hrad zaniklý
Prachatice – hrádek a město (1420, před 1444-1457)	PA			zást. držba	
Volary – městečko (1444-1457)	PA			zást. držba	

Malý Bor – tvrz (-před 1444)	PA	alod	?		
Vildštejn – hrad (-1421)	PL	alod	(někt. práva)	(někt. práva)	(někt. práva)
Čečovice – tvrz (-před pol. 15. st.)	PL	alod	?		
Zbiroh – hrad (-1431)	RA	alod			
Strašice – hrádek a městečko (-1424)	RA	alod			
Žiželice – městečko, Hradištko – hrad (-po 1419)	HK	alod			
Lipnice – hrad a městečko (po 1425-1429)	ČS		(někt. práva)	(někt. práva)	
Celkem hradů a hrádků		20	11	15	13
Měst		6	6	7	6
Městeček		23	23	28	25
Vesnic a jejich částí (přibližně)		515	675	710	675
Mimo Čechy	Horní Rakousy: Haslach – městečko, léno (-1421)				

Držba Ozorů z Boskovic					
Mimo Čechy	Morava: Louka (u Kunštátu) – hrad, Pivín – ves (s tvrzí?)				

Držba Jemništských z Cimburka v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
Klučov – tvrz (-1419/1420)	KO	alod			
Drobovice – tvrz (-1421)	ČS	zást. držba			
Žleby – hrad (1420?-1421?)	ČS				
Celkem hradů a hrádků		0	0	0	0
Měst		0	0	0	0
Městeček		0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		10	0	0	0
Mimo Čechy	Morava: Nový hrad – hrad s městečkem Neuhaus, zástava (asi 1438-1455); Šumperk – hrádek a město, zástava (asi 1438-1455)				

Držba Kuneše Rozkoše z Dubé	kraj	1419	1439	1449	1459
Dubá – hrad (-1428?, 1446-?)	KO	alod (?)		(někt.práva)	
Kostelec n. Sáz. – hrad (1443-1450)	KO			léno	
Ralsko – hrad (mezi 1433 a 1453-před 1457)	MB			?	
Celkem hradů a hrádků		1	0	1	0
Měst		0	0	0	0
Městeček		1	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		15	0	30	0

Držba pánů z Hradce v Čechách – jindřichohradecká větev	kraj	1419	1439	1449	1459
Jindřichův Hradec – hrad a město	BE	alod	alod	alod	
Kardašova Řečice – hrad a městečko	BE	alod	alod, hrad asi zaniklý	alod, hrad asi zaniklý	

Velhartice – hrad a městečko (-před 1456)	PA	alod	alod	alod	
Horažďovice – město, Prácheň – hrad (-před 1456)	PA	alod	alod	alod	
<i>Karlštejn – hrad (1437-1452/53)</i>	RA		<i>správa</i>	<i>držba</i>	
Celkem hradů a hrádků		4	4	4	0
Měst		2	2	2	0
Městeček		6	8	6	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		110	160	130	0
Mimo Čechy	Morava: Bílkov – hrad, od 1444 zaniklý, a Dačice – městečko (-1444, mezi 1452 a 1459-)				

Držba pánů z Hradce v Čechách – telčská větev	kraj	1419	1439	1449	1459
Lysá n.L. – hrad a městečko (-mezi 1446 a 1453)	MB	alod (asi)	alod (asi)	?	
Stráž nad Nežárkou – díl hradu a městečka (-mezi 1415 a 1424)	BE	?			
<i>Lomnice n. Luž. – hrádek a město (1420)</i>	BE				
Jindřichův Hradec – hrad a město	BE	(podíl)	(podíl)	(podíl)	alod
Kardašova Řečice – hrad a městečko	BE	(podíl)			alod, hrad asi zaniklý
Celkem hradů a hrádků		1	1	0	1
Měst		0	0	0	1
Městeček		1	1	0	2
Vesnic a jejich částí (přibližně)		10	10	0	60
Mimo Čechy	Morava: Telč – hrad a město; Šternberk/Štamberk – hrad, asi od 1423 zaniklý; Janštejn – hrad, asi od 20. let zaniklý; Roštejn – hrad; <i>Sádek – hrad, úchvat (1449-)</i> ; Bílkov – hrad zaniklý, a Dačice – městečko (mezi 1452 a 1459-)				

Držba Jana z Hrádku a Kralovic	kraj	1419	1439	1449	1459
Hrádek u Vlašimi – tvrz	KO	?	?	?	
Konipas – hrádek, Hořepník – městečko (před 1438-)	BE		alod	alod, hrad možná zaniklý	
Loutkov – tvrz a ves (po 1421-)	BE		alod	alod	
Čechtice – tvrz a městečko (před 1443-)	ČS		?	alod	
<i>Tachov – hrad a město (1432-1434)</i>	PL				
<i>Stodůlky – ves (před 1448-před 1449)</i>	SL				
Celkem hradů a hrádků		0	1	1	0
Měst		0	0	0	0
Městeček		0	1	2	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		0	5	5	0

Držba Libštejnských z Kolovrat	kraj	1419	1439	1449	1459
Libštejn – hrad	RA	alod	alod	alod	alod
Krašov – hrad	RA	alod	alod	alod	alod
část klášterství plaského (postupně od 1419-)	RA, PL		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Zbiroh – hrad a městečko (po 1434-)	RA		alod	alod	alod
Žebrák a Točnick – hrady a město (1421-)	RA		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Křivoklát – hrad (1422)	RA				
Příbram – hrádek a městečko (po 1440-před 1454)	RA			?	
Dobříš – hrad a městečko (1422-)	RA		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Štěchovice, Slapy – vsi (1437-)	RA		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Buštěves – hrad (před 1440-)	SL			alod	alod
Domažlice – město a hrad (před 1422-1422, po 1436-1454)	PL		zást. držba	zást. držba	
St. Herštejn – hrad (před 1427-po 1427)	PL				
Střela – hrad (mezi 1449 a 1460-)	PA				alod (asi)
Celkem hradů a hrádků		2	6	7	7
Měst		0	2	2	1
Městeček		0	7	7	7
Vesnic a jejich částí (přibližně)		15	135	150	135

Držba Bechyňů z Lažan v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
Krakovec – hrad (-1425, 1437)	RA	léno			
Vrabinec – hrad (-po 1417, před 1440-1440)	LT	?	zást. držba		
Bechyně – hrad a město (-1428, 1437-)	BE	alod	alod	alod	alod
Podolí – tvrz (asi mezi 1440 a 1445-)	BE			alod	alod
Celkem hradů a hrádků		2	2	1	1
Měst		1	1	1	1
Městeček		0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		35	40	25	25
Mimo Čechy	Morava: Nový hrad – hrad s městečkem Neuhaus, zástava (1420-1421); Šumperk – hrádek a město, zástava (1420-1421)				

Držba vladkyň z Léskovce v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
H. Cerekvice – tvrz a městečko	BE	alod	alod	alod	alod
D. Cerekvice – tvrz a městečko (před 1457-)	BE			(zást. držba?)	zást. držba
Humpolec – hrad a městečko (po 1420-)	ČS		alod	alod	alod
Zvěřinec – hrádek (před 1442-po 1442)	BE		?	?	?
Zvěstov – tvrz (1457-)	KO				alod
Celkem hradů a hrádků		0	1	1	1
Měst		0	0	0	0
Městeček		1	2	2	3
Vesnic a jejich částí (přibližně)		10	15	15	20

Mimo Čechy	Morava: (Červený) Martínkov – ves (-1447); Znojmo – hrad, zástava a hejtmanství (1439-1453)
------------	---

Držba vládků z Lobkovic v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
<i>Hasištejn – hrad</i>	ŽT	<i>zást. držba</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>
<i>Kadaň – město (asi 1448-1454)</i>	ŽT			<i>zást. držba</i>	
<i>Chomutov – město (1424-?)</i>	ŽT		<i>(někt.práva)</i>	<i>(někt.práva)</i>	
<i>Blatno – hrádek (1424-?)</i>	ŽT		<i>(někt.práva)</i>	<i>(někt.práva)</i>	
<i>Most – hrad (-1420)</i>	ŽT	<i>zást. držba</i>			
<i>Vrabinec – hrad (po 1417-asi 1424)</i>	LT	?			
Lobkovice - tvrz	KO	alod	alod	alod	alod
Obříství – tvrz	KO	?	?	?	alod
<i>Okoř – hrad (50. léta?)</i>	SL				<i>(úchvat?)</i>
<i>Hluboká – hrad (1420-po 1453)</i>	BE		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	
<i>Helfenburk (u Bavorova) – hrad (1458-)</i>	PA				<i>držba</i>
<i>Přimda – hrad a městečko (-1420)</i>	PL	<i>zást. držba</i>			
Celkem hradů a hrádků		3	2	2	2
Měst		0	0	1	0
Městeček		5	4	6	5
Vesnic a jejich částí (přibližně)		55	155	170	120
Mimo Čechy	<i>Nový hrad – hrad s městečkem Neuhaus, zástava (-1420); Šumperk – město, zástava (-1420)</i>				

Držba pánů z Pecky	kraj	1419	1439	1449	1459
Pecka – hrad a městečko	HK	alod	alod	alod	alod
Verdek – ves (1426-asi 1437)	HK		<i>(někt. práva?)</i>	<i>(někt. práva?)</i>	<i>(někt. práva?)</i>
Semily – tvrz a městečko (-před 1428, po 1428-)	MB	alod	alod	alod	alod
Celkem hradů a hrádků		1	1	1	1
Měst		0	0	0	0
Městeček		2	2	2	2
Vesnic a jejich částí (přibližně)		25	25	25	25

Držba Hechtů z Rosic					
Mimo Čechy	Morava: Rosice – hrádek a městečko; Veverí – hrad, zástava (mezi 1433 a 1436-); Střílky – hrad a městečko, zástava (-před 1423, po 1437-); Nosislav – tvrz (před 1422-1447); Štěměchy – tvrz				

Držba Švihovských z Rýzmburka	kraj	1419	1439	1449	1459
Švihov – hrádek a městečko (-1425, po 1434-)	PL	alod	alod	<i>(alod-drží Vilém st.)</i>	alod
Skála (u Přeštic) – hrad (-po 1427, asi 1441-)	PL	alod	?	alod	alod
<i>Přeštice – městečko (1420-)</i>	PL		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>

<i>Litice u Plzně – tvrz (?) a zaniklý hrádek (1431-1448)</i>	PL		<i>zst. držba, hr. zanik.</i>		
Rabí – hrad	PA	alod	alod	alod	alod
Velký Bor – hrad zaniklý (1420-)	PA		<i>zást. držba, hr. zanik.</i>	<i>zást. držba, hr. zanik.</i>	<i>zást. držba, hr. zanik.</i>
<i>Nový hrad u Kunratic – hrad zaniklý (1436-1450)</i>	KO		<i>zást. držba, hr. zanik.</i>	<i>zást. držba, hr. zanik.</i>	
Celkem hradů a hrádků		3	3	2	3
Měst		0	0	0	0
Městeček		1	2	1	2
Vesnic a jejich částí (přibližně)		30	60	40	70

pro rok 1449 započítána pouze držba Jana z Rýzberka a jeho synů

Držba Dolanských z Rýzberka	kraj	1419	1439	1449	1459
Dolany – tvrz a ves (-po 1435)	PL	alod	alod	alod (asi)	alod (asi)
<i>Vildštejn (u Blovic) – hrad (před 1446)</i>	PL				
Velhartice – hrad a městečko (před 1456-)	PA				alod
Horažďovice – město, Prácheň – hrad (před 1456-1459)	PA				alod
<i>Dobšice, Smilovice – vsi (1437-)</i>	BE		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba (asi)</i>
Vartenberk – hrad a městečko (před 1457-)	MB				alod
Falkenberg – hrad zaniklý (před 1457-)	MB				alod
Celkem hradů a hrádků		0	0	0	3
Měst		0	0	0	1
Městeček		0	0	0	5
Vesnic a jejich částí (přibližně)		0	5	5	75

Držba vladyků ze Sobětic	kraj	1419	1439	1449	1459
Soběstice (u Klatov) – tvrz	PL	alod	alod	alod	alod
Třebel – hrad (před 1448-před 1452)	PL			alod	<i>(zastaveno)</i>
<i>Týn n. Vlt. – hrad a město (-před 1461)</i>	BE	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>
Celkem hradů a hrádků		1	1	2	1
Měst		1	1	1	1
Městeček		0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		30	30	35	30

Držba vladyků ze Strážnice v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
<i>Kolín – hrad a město (1434/1435-1458)</i>	KO		<i>zást. držba</i>	<i>zást. držba</i>	
<i>Sion – hrad zaniklý (po 1437-?)</i>	ČS		<i>úchvat (asi), hrad zaniklý</i>	<i>úchvat (asi), hrad zaniklý</i>	
<i>Potštejn – hrad (1458-)</i>	HK				<i>zást. držba</i>
Celkem hradů a hrádků		0	1	1	1

Měst	0	1	1	0
Městeček	0	0	0	2
Vesnic a jejich částí (přibližně)	0	40	40	15

Držba Kryštofa Šofa v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
<i>Trosky – hrad (1438/1439-po 1444)</i>	<i>MB</i>		<i>úchvat</i>		
<i>Valdštejn – hrad (po 1440-)</i>	<i>MB</i>			<i>držba</i>	<i>držba</i>
<i>Vysoké Veselí – tvrz a městečko (údajně 1450)</i>	<i>HK</i>			?	
Celkem hradů a hrádků		0	1	1	1
Měst		0	0	0	0
Městeček		0	1	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		0	15	10	10

Držba pánů ze Šumburka perštejnské větve	kraj	1419	1439	1449	1459
<i>Perštejn – hrad</i>	<i>ŽT</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno, hr.zan.</i>
<i>Nový Šumburk – hrad (1435-1449)</i>	<i>ŽT</i>		<i>léno</i>	<i>(léno – drží Vilém)</i>	
<i>Funkštejn – hrad (asi 1449-)</i>	<i>ŽT</i>			<i>(léno – drží Vilém)</i>	<i>léno</i>
<i>Egerberk – hrad (před 1443-1443)</i>	<i>ŽT</i>		?		
<i>Vintířov – jedna ze dvou tvrzí</i>	<i>ŽT</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	<i>léno (asi)</i>	<i>léno (asi)</i>
<i>Řepín – tvrz (-před 1420)</i>	<i>MB</i>	<i>zástavní držba (asi)</i>			
<i>Kostelec n. Lab. – hrádek a město (po 1432-asi 1444)</i>	<i>KO</i>		<i>zástavní držba (asi)</i>		
Celkem hradů a hrádků		1	2	1	1
Měst		0	1	0	0
Městeček		1	1	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		30	30	5	10

pro rok 1449 započítána pouze držba Aleše ze Šumburka

Držba Glauchovských ze Šumburka v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
<i>Nový Žeberk – hrad (-mezi 1446 a 1454)</i>	<i>ŽT</i>	<i>léno</i>	<i>léno</i>	?	
<i>Červený Hrádek (Borek) – hrad a městečko (před 1428-po 1428)</i>	<i>ŽT</i>				
Celkem hradů a hrádků		1	1	0	0
Měst		0	0	0	0
Městeček		1	1	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		5	5	0	0
Mimo Čechy	Míšeň: Česká léna: <i>Glauchau, Meerane, Waldenburg – hrady</i> . Saská léna: <i>Geringswalde – klášter, Hartenstein, Stein – hrady</i> . Alody (?): <i>Lichtenstein (u Zwickau), Thurm – hrady</i> .				

Držba hlavní větve pánů ze Švamberka	kraj	1419	1439	1449	1459
Bor (u Přimdy) – hrad a městečko	PL	alod	alod	alod	alod
Krasíkov – hrad	PL	alod	alod	alod	alod
Lestkov – tvrz a městečko (mezi 1417 a 1426-1456)	PL	alod – část (asi)	alod – část (asi)	alod – část (asi)	
zboží kláštera v Teplé (asi 1420-)	PL		oprava	oprava	oprava
Kynžvart (asi 1435-po 1454)	PL		zást. držba	zást. držba	
Manětín – městečko (1420-)	PL		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Zelená hora – hrad, Pomuk – městečko (1420-1425, 1436-mezi 1454 a 1464)	PL		zást. držba	zást. držba	?
Rokycany – hrádek a město (před 1446-po 1457)	PL			zást. držba	zást. držba (asi)
Přimda – hrad a městečko (1454-)	PL				zást. držba
Celkem hradů a hrádků		2	4	5	4
Měst		0	0	1	1
Městeček		2	10	10	7
Vesnic a jejich částí (přibližně)		25	220	225	130

Držba Jana z Ústí a jeho bratrů	kraj	1419	1439	1449	1459
Hradiště – hrad, Sezimovo Ústí – město (-1420)	BE	část?			
Kamenice nad Lipou – hrad a město	BE	alod	alod	alod	
Fuglhaus – hrádek (-mezi 1444 a 1448)	BE	alod-část	alod-část (asi)	(právní nárok)	
Celkem hradů a hrádků		2	2	1	0
Měst		2	1	1	0
Městeček		0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		?	20	15	0

Držba Jana Blankštejna z Vartenberka	kraj	1419	1439	1449	1459
Blansko (u Ústí) – hrad (asi 1436-)	LT		držba	držba	držba
Šaunštejn – hrádek (asi po 1428-?)	LT		?	zást.držba (asi)	
Svádov – hrádek (?-)	LT			?	držba
Děvín – hrad (asi po 1444-)	MB			?	alod (asi)
Celkem hradů a hrádků		0	1	2	3
Měst		0	0	0	0
Městeček		0	0	0	1
Vesnic a jejich částí (přibližně)		0	25	30	45

Držba fojtů z Weidy v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
Hauenštejn – hrad (1437-)	ŽT		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Himlštejn – hrádek (1437-)	ŽT		zást. držba	zást. držba	zást. držba
Celkem hradů a hrádků		0	2	2	2

Měst	0	0	0	0
Městeček	0	0	0	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)	0	20	20	20
Mimo Čechy	Vogtland (vše léna?): <i>Schmölln – hrad a město (-1419?); Auerbach – hrad a město (-po 1416?); Weida – hrad a město (část do 1427); Berga nad Halštrovem – hrad a město (1427-); Wildenfels – hrad a městečko (1454-)</i>			

Držba Koldů ze Žampachu v Čechách	kraj	1419	1439	1449	1459
Černíkovice – tvrz (-1456)	HK	alod	alod	alod	
<i>Rychmberk – hrad (asi 1440-1456)</i>	<i>HK</i>			<i>úchvat</i>	
<i>Náchod – hrad a město (1437-1456)</i>	<i>HK</i>		<i>úchvat</i>	<i>úchvat</i>	
<i>Homole (Hummel) – hrad (mezi 1437 a 1440-1444)</i>	<i>KL</i>		<i>úchvat (asi)</i>		
Celkem hradů a hrádků		0	2	2	0
Měst		0	2	2	0
Městeček		0	1	2	0
Vesnic a jejich částí (přibližně)		2	25	45	0
Mimo Čechy	Slezsko: <i>Kamienna Góra (Landeshut) a Krzeszów (Grüssau) – poručnická správa panství nebo jeho části (kolem 1449)</i>				

Příloha č. 3: Mapy

Obě mapky zachycují stav majetků členů jednot v letech 1449-1450⁸⁶⁴ do té míry, jak jej lze rekonstruovat na základě zjištěných údajů. Kritérium pro zakreslení majetku do mapy bylo stejné jako pro započítání do součtů v tabulkách, tj. jistá nebo pravděpodobná držba jednotníkem nebo jeho blízkým příbuzným v dané době. První mapka znázorňuje pouze državy členů strakonické jednoty v Čechách, avšak ukazuje i přibližný rozsah celých panství, která příslušela k hradům a tvrzím. Državy jednotlivých rodů jsou odlišeny barevně; dílčí hranice uvnitř větších dominií (zvláště rožmberského) nemusejí odrážet aktuální správní rozčlenění dominia, ale spíše zachycují přirozené menší celky, z nichž se dominium postupně vytvářelo. U členských královských měst je zakreslena pouze poloha města samotného, nikoli jeho poddanské vesnice.

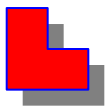
Druhá mapa porovnává ve stejném období rozložení držav členů strakonické a poděbradské jednoty v Čechách i na Moravě. Vyznačeny jsou hrady (i zaniklé) a v případě, že správním centrem zboží nebyl hrad, i města a nejdůležitější tvrze. Kromě poddanských měst šlechtických členů jsou opět zachycena i královská města, která vstupovala do jednot samostatně. Barevně jsou přibližně vyznačeny jednotlivé historické kraje. Zdroje informací o podobě krajského uspořádání byly uvedeny již v Příloze č. 2.

V tištěné verzi práce budou mapky umístěny na volných listech v kapse za zadními deskami.

Legenda ke druhé mapě:

hrad člena strakonické jednoty

hrad člena poděbradské jednoty

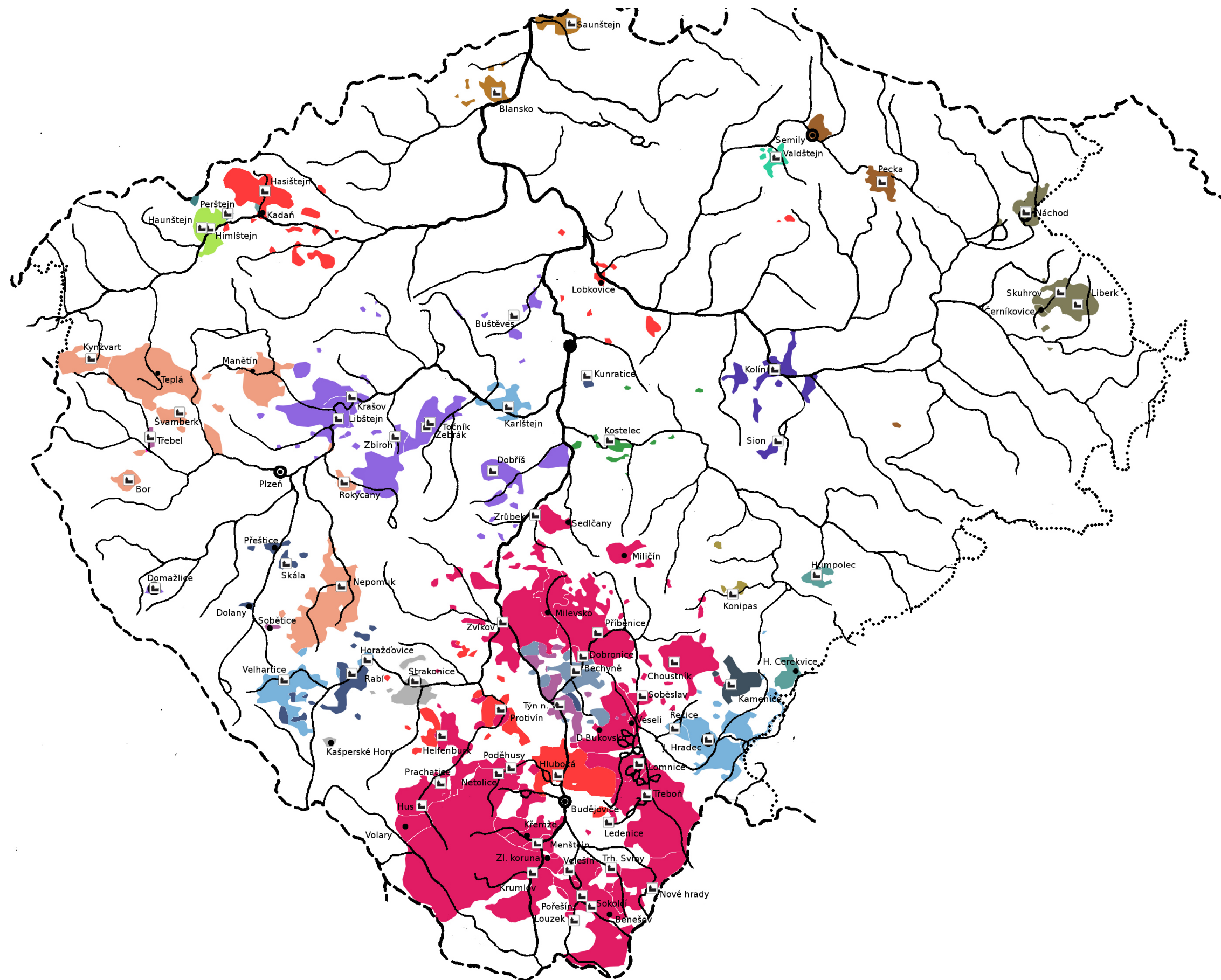
město/tvrz člena strakonické jednoty

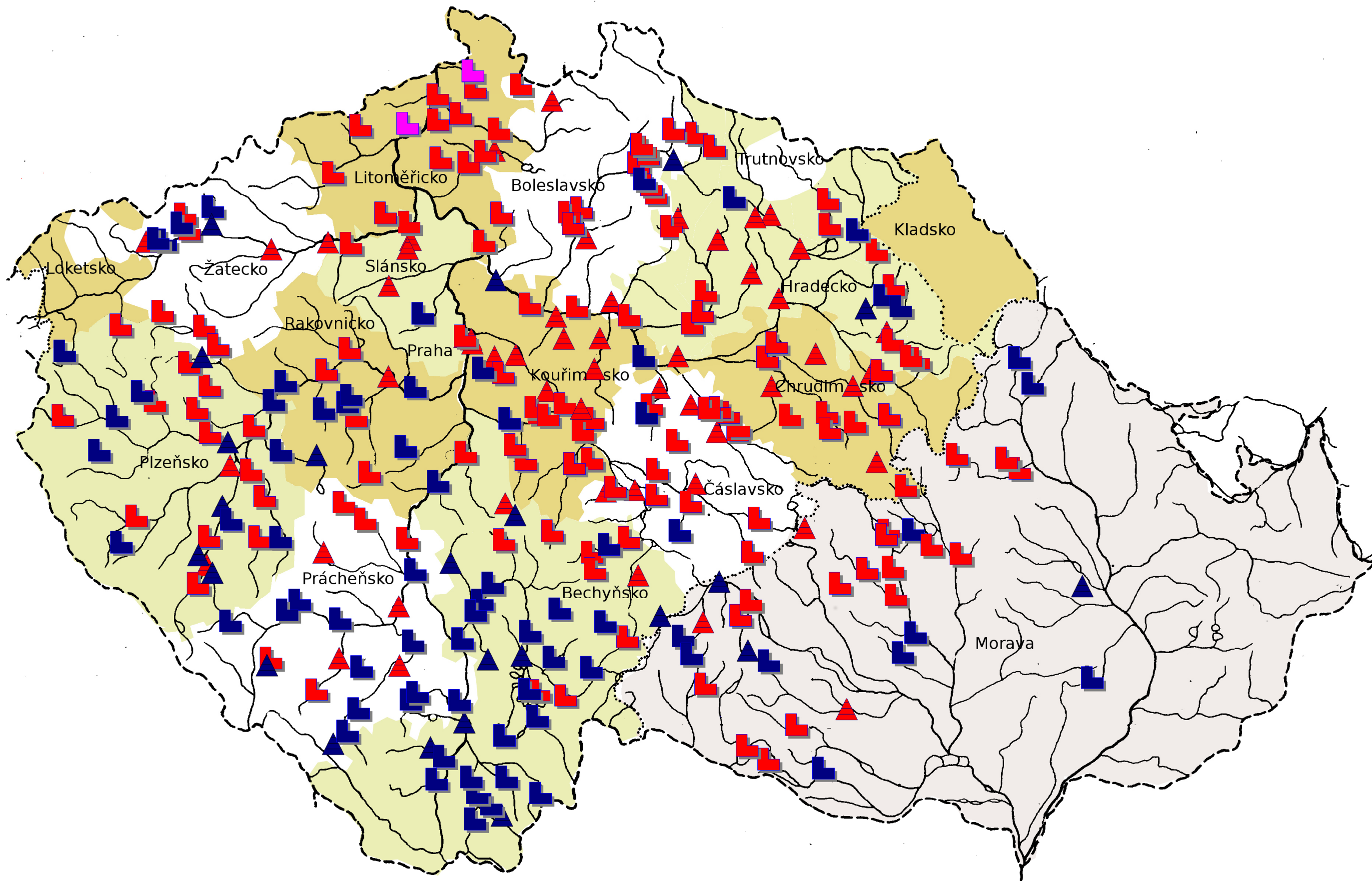
město/tvrz člena poděbradské jednoty

---

⁸⁶⁴ Zachycený stav platí cca pro druhou polovinu roku 1449 a první polovinu roku 1450. Majetkové transakce během těchto let byly zanedbatelné, spíše docházelo k přestupům členů mezi oběma jednotami. V mapách jsou zachyceni všichni členové jednot z let 1449-1450, v případě osob, které mezi jednotami přestupovaly, je ve druhé mapě je přihlédnuto především ke složení členstva v době války 1450 (pouze lavírující Jan Blankštejn z Vartenberka je znázorněn v „neutrální“ růžové barvě).

Mapa č. 1: Majetky členů strakonické jednoty v Čechách v letech 1449-1450

Mapa č. 2: Majetky členů strakonické a poděbradské jednoty v Čechách a na Moravě v letech 1449-1450